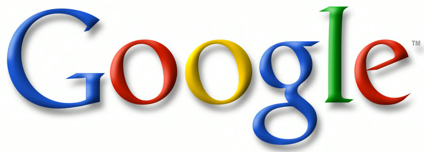

Ex Libris

UNIV.
OF
MICH.

SEXTVS.IVLIVS.FRONTINVS.

S. JULII FRONTINI

LIBRI QUATUOR STRATEGEMATICON

Cum notis integris

FRANCISCI MODII, GODESCALCI STEWECHII, PETRI SCRIVERII, & SAMUELIS TENNULII.

His accedunt, cum P. SCRIVERII, tum aliorum Doctorum ineditae observationes.

Curante

FRANCISCO OUDENDORPIO.

Qui & suas adnotationes, variasque MStorum lectiones adjecit.

LUGDUNI BATAVORUM,
Apud SAMUELEM LUCHTMANS, 1731.

VIRIS

AMPLISSIMIS, NOBILISSIMIS, GRAVISSIMIS,

D. CORNELIO SYLVIO JCto,

CONSULARI, CUM MAXIME AD COLLEGIUM, QUOD RES MARITIMAS AMSTELAEDAMI, ADMINISTRAT, ABLEGATO. ETC. ETC.

D. ADRIANO STEYN,

CONSULARI, KENNEMARIAE AC MERIDIONALIS WESTFRISIAE, ET BREDERODANAE DITIONIS SUMMO QUAESTORI ET CONSILIARIO. ETC. ETC.

D. LUDOLPHO VAN NIEUWENHUYSEN JCto,

SENATORII ORDINIS VIRO. ETC. ETC.

NEC NON

REVERENDO, DOCTISSIMOQUE VIRO

D. JACOBO GEELKERKEN Phil. F.

ECCLESIAE, QUAE HARLEMI CONVOCATUR, PASTORI EXIMIO.

GYMNASII HARLEMENSIS CURATORIBUS;
LITTERARUM FAUTORIBUS, ET PA-
TRONIS BENE DE SE MERENTIBUS.

S. JULII FRONTINI,

CONSULARIS VIRI,

STRATEGEMATICA

CONSECRAT, SUAQUE STUDIA IN TUTE-
LAE ET FAVORIS SPEM LUBENS,
MERITOQUE DEDICAT

FRANCISCUS OUDENDORPIUS.

AE.

AEQUO LECTORI

S. P. D.

FR. OUDENDORPIUS.

EN tibi, Benevole Lector, *S. Julii Frontini Strategematica*, sive quatuor libros, quos de sollertibus & ingeniosis tam barbarorum, quam Graecorum Romanorumque ducum factis & dictis composuit, atque ex veteribus, quae ab utriusque linguae, praesertim Graecae, cultoribus posteritati mandata sunt, monumentis contexuit, ac sub Imperatore Domitiano in lucem edidit Vir Amplissimus Frontinus. Qua cura & diligentia multorum ducum Strategemata nobis reliquit; quorum memoria absque his libris plane intercidisset, & frustra ab Antiquitatis Studiosis desideraretur. Fatendum quidem est, aliquoties eum a vero tam longe aberrasse, & diversorum hominum temporumque acta adeo confudisse, ut lectoribus priscas historias non probe edoctis inponere facillime posset. Sed hoc cunctis cum mortalibus, & vel maxime illustrium exemplorum collectoribus habet commune: idque vitium tot bonis compensavit, ut injurius sit, qui nostrum auctorem lectu minus dignum fastidiose judicare vellet. Nam & ejus stylus brevis, simplex, & non fu-

catus est; singulae autem dictiones purae sunt & elegantes, sed crebro per librarios turpissime corruptae & distortae. Huic malo nos quoque post doctas aliorum curas veterum membranarum ope medicinam adhibuimus, plurimaque loca pristinae sanitati ac nitori, nisi egregie fallor, restituimus. Multa nihilominus sagaciori ingenio e melioribus codicibus restant persananda: Nonnullis etiam dilaceratis truncatisque exemplis justa membra reddenda, & in legitimum digerenda ordinem supersunt. Tam crudeliter & barbare Frontinum tractarunt inepti indoctique monachi, quorum solâ factum est culpâ, ut minoris aestimetur, rariusque legatur utilissimus hic Strategematon libellus. Immo haec caussa est, ut doctissimus *Barthius* Adversar. l. II. c. 11. l. XIV. c. 9. suspicatus fuerit, nos modo majoris operis habere Epitomen, cui meliora detracta, deteriora vero a ludi magistro quodam adsuta fuerint. Certe nonnulla exempla a lectoribus vel scribis invita Pallade adtexta esse, pertinaciter non negare ausim; discerpta aliquando esse & decurtata, suo loco patebit; at vero grandioris libri Epitomen esse, nequaquam credo. Brevitati enim se studuisse Auctor in Prologo fatetur: Adhaec ipsa materia longas verborum ambages & copiosam dictionem repudiat; sed Barthium tales su-

spicio-

ſpiciones de aliis quoque ſcriptoribus temere foviſſe, apud litteratos ſatis conſtat. Et haec de Auctoris ſtylo in praeſentia ſufficiant. Nam qui de illius aetate, vita, rebus geſtis, ceteriſque libris plura ſcire deſiderat, adeat DD. VV. Voſſii, Tennulii, & J. Poleni diſſertationes, huic editioni praefixas. Hi viri lectoris voto abunde ſatisfacient, nobiſque operoſioris praefationis gratiam fecerunt. Quare ad enarranda, quae praeter Frontini contextum hic legenda tibi obferuntur, meaeque editionis rationem reddendam transgredior. Primo igitur *Franciſci Modii* notulas, ab ipſo Coloniae A. C. CIↃIↃLXXX. in 8°. emiſſas exhibeo: Eas ſuis paſſim locis ſubſequuntur *Godeſcalci Stewechii* obſervationes, quas primum edidit Antverpiae A. C. MDLXXXV. in 4°, ſaepius deinceps inter rei militaris auctores recuſas. Has utriuſque viri notas non magni eſſe momenti, leviorisſque curae, & ſine ullius codicis ope conſcriptas in ſuis praefationibus fatentur ipſi, quas hic etiam lector inſpicere, ſi velit, poteſt. Illi mox excipiunt *Petri Scriverii* adnotationes, quas Leidenſi editioni A. C. CIↃIↃCVII. in 4°. adjecit, & dein A. C. CIↃIↃCXXXIII in 12°. multo auctiores vulgavit, quibuſque nonnulla hujus libelli, ad aliquot MStos recenſiti, loca emendaſſe non inmerito ſibi viſus eſt. Eaſdem nunc ego, ex ipſius *Scriverii*

exemplari, quod ex Schalbruchiana auctione meo mihi aere comparavi, tertio auctas exhibui, & a prioribus sollemni *post. cur.* nota discrevi. Proximum his suo jure locum obtinent *Samuelis Tennulii* observationes, quae A. C. MDCLXXV. in 12°, lucem adspexerunt, & praecedentium interpretum laborem tam externa doctrinae specie, quam industria & emendatiorem ex membranarum collatione praestandi auctorem cura longe post se reliquerunt, nec non veram Frontini mentem, & genuinam, quae tamen nusquam a viro docto in contextum est recepta, lectionem saepissime nobis suppeditarunt. *Robertus* quoque *Keuchenius* inter alia Frontinorum opera hunc Strategematicon libellum Amstelaedami A. C. CIƆIƆCLXI. in 8°. ediderat, multasque notas adjecerat; quas tamen, ubique venales, in mea editione denuo conspici, non visum fuit operae pretium: Quoniam nimis aperte deprehendi, istas animadversiones vel maxima ex parte Scriverio, Casaubono, Salmasio, aliisque celeberrimis viris subreptas, (quod in notis subinde monui) vel adeo leves & indoctas esse, ut lectoris otio in illis relegendis abuti noluerim. De ejus hominis litterario plagio magis certior si fieri cupias, inspice, quaeso, magni *Burmanni* Prolegomena ad Rei Venaticae Scriptores. At illius inscitiam dudum jam traduxit Celeberrimus &

so-

solidissimae doctrinae vir *J. Perizonius* in Animadversionibus Historicis pag. 445., uti etiam hoc ipso in libro Tennulius. Verum tamen ne quis curiosior ideo queratur, aliqua a nobis omissa esse, non solum diligenter ex Keuchenianis variantes Arceriani MSti, quo usum se jactat, lectiones excerpsi, sed & meis notis, quidquid bonae frugis in ista farragine inveni, sub ipsius nomine inserui, nec non eruditissimam, quam ad eum dederat summus vir *J. F. Gronovius*, epistolam ex Amstelaedamensi editione huc transscribi jussi. Ipse vero quid praestiterim, vel potius praestare adnisus fuerim, nunc paucis accipe. Auctoris textum non solo ex ingenio, sed tum ceterorum, qui eadem Strategemata commemoravere, magnoque mihi usui fuerunt, historicorum collatione, tum optimorum compluriumve manu exaratorum codicum fide, quantum potui, emendatissimum dedi. Hunc in finem praeter adhibitos a Tennulio, & in secundis curis a Scriverio MStos, quorum varia excerpta suo exemplari, de quo supra commonui, adleverat, consului quoque tres membranaceos codices, qui in copiosissima Lugduni Batavorum bibliotheca adservantur. Horum Codicum vetustior & probae notae liber, quem *Leidensem primum* voco, recensetur in catalogo pag. 330. n. 128. in 4°. olim etiam collatus ab

Artis Criticae principe J. F. Gronovio. Alter, qui *Leidensis secundi* nomine venit, multo recentioris est aetatis, & ex Vossiana in Leidensem Bibliothecam transmigravit p. 372. n. 59. Tertius interpolatissimus est liber, ac potius lacera & contaminata frusta, ex Strategematicis ab indocto homine excerpta, quam ipsum Frontini opus. De hoc codice, quem rarissime ad partes voco, & *Leidensis tertii* nota a ceteris distinguo, vide plura ad auctoris Praefationem in initio. Est autem Leid. Biblioth. Legatum Perizonianum. Usus praeterea sum luculentis trium *Cantabrigiensium* Codicum excerptis, quae mihi multiplicis eruditionis, summaeque humanitatis vir *Josephus Wasse* ex Anglia misit. Eorum optimus & antiquissimus, ut videtur, est in S. Petri collegio, quem idcirco *Petrensem* adpellare soleo, & nisi de doctioris cujusdam librarii interpolatione suspectus esset, magno pretio primaeque auctoritatis habendum censerem. Secundum possidet publica Cantabrig. Bibliotheca. Tertius e S. Joannis collegio depromtus est. Pro hoc beneficio, uti & pro communicatis mecum variis emendationibus ac conjecturis, quas ex merito laudatas, suisque locis intextas videbit lector, Celeberrimo ac Reverendo Viro maximas, quas possum, publice nunc ago, semperque habebo gratias. Nec minus tam de

me,

me, quam litteraria republica meruit meus *Jac. Phil. D'Orvillius*, ob excellentis ingenii & doctrinae dotes, nec non egregium eruditorum virorum labores adjuvandi studium, nomen jam magnum, quod indies crescat necesse est, summo jure adeptus. Ille enim ex Italia mihi adtulit varias duorum in *Medicea* bibliotheca codicum lectiones, quorum unus, quem primum voco, illic conspicitur pluteo 53. n. 12; alter pluteo 45. n. 15. Uterque recentior est. Romae vero excerpta mihi fieri curavit *Vaticani* MSti n. 5408. in 4°, qui olim fuerat Fulvii Ursini. Idem effecit, ut Clarissimo & variae doctrinae laude insigni viro *Joh. Christophoro Wolfio* acceptas referre debeam *Gudiani* Codicis e Guelferbytana bibliotheca varietates. Unius ex tribus *Hillensbergii* MStis, quibus nonnumquam properante nimis oculo usus est Tennulius, lectiones mecum debes, lector, Celeberrimi & eruditissimi *Arn. Drakenburchii* humanitati. Post Hillensbergium has membranas possedit Cl. Theod. Jans. Almelovenius. Praeter undecim hos & Scriverianos MSStos adhibui quoque *Palatini* codicis, vetusti & ceterorum optimis facile paris libri excerpta, quae Doctiss. J. Gruterus A. MDXCVIII. editionis Stewechianae margini adscripserat, nec non alius codicis per eumdem Gruterum ex libro quarto colla-

tt

ti varias lectiones, a me *Gruterianas* dictas. Usui etiam quandoque fuit *Vossiana* collatio, quam passim laudat Tennulius, quamque, nescio ad quem, Gudianum forsan, codicem institutam, ipse Js. Vossius in ultimae Scriverii editionis margine adnotavit, & inde descriptam possidet quoque Amplissimus & eximius vir *Corn. Bynkershoekius*, supremae in Batavis Curiae Praeses, Jurisprudentiae decus & ornamentum, qui eam benevole mihi inspiciendam misit. Utrorumque horum excerptorum autographa in Lugdunensi adservantur bibliotheca. Denique *Regiorum* codicum, quorum ad prima solummodo capita mentionem feci, varias lectiones speciminis loco Hafnia Danorum ad me mitti curaverat Eruditissimus *Grammius*, ceteras dein descripturus. Quod antequam vir optimus praestare potuit, in miserabili Hafniensi incendio illa excerpta, flammis consumta, perierunt. Ea autem ex Parisiensi bibliotheca A. C. MDCCV. depromserat Nobilissimus & Doctissimus juvenis *Nicolaus Bentzon*, qui novam Frontini editionem se adornaturum pollicitus, inmatura morte, 25 annos natu paullo major, Hafniae A. MDCCIX. exstinctus est. Hujus tamen jacturae vicem supplere possunt vetustissimae, quas in consilium adhibui, editiones, quarum prima inpressa est Romae A. C. MCDXCIV. per Venerabilem virum

rum magistrum Eucharium Silber, alias Franck in 4°. Altera procurata est per Philippum Beroaldum & emissa Bononiae A. MCDXCVI. in f°. typis Platonis de Benedictis Bononiensis. Qua antiquiorem non viderat magnus J. G. Vossius. Eamdem editionem iteravit Antonius de Benedictis ibidem A. CIƆIƆIV. Deinde usus sum Parisiensi editione A. CIƆIƆXV. in 4°, quae perperam a quibusdam viris doctis habita fuit omnium prima. Ad manum etiam fuit Godefridi Hittorpii Editio, quae Coloniae A. MDXXIV. in 8°. prodiit, uti & Wechelii, Paris. A. MDXXXV. in f°, aliaeque. Clarissimi *Lipsii* conjecturas hic illic sparsas desumsi ex ipsius exemplari, per Modium edito; quod cum ceteris Lipsianae doctrinae reliquiis custodit Leidensis bibliotheca. Summi *Gronovii* emendationes nondum editas debes doctissimo, amicissimoque viro *Abrahamo Gronovio*, avi exemplar, cui illae erant adpositae, mecum ultro communicanti. Copiosissimus denique, quem addidi, index studio & labore *Michaelis Benedicti*, meritissimi in Leidensi Gymnasio praeceptoris, confectus est. Finem hic facerem, Lector, nisi paucis verbis admonendus esses de nummo, per Doctiss. Polenum in Prolegom. §. 38. e Sponii miscellaneis depicto: unde nos eum in Tabellam, tituli ornatricem, transsumsimus, simulque addi

addi curavimus justissimum verae nummi aenei formae ectypum, ex compluribus, quos benigne nobis suggessit Clariss. *Sig. Haverkampus*, accurate delineatum. Scilicet diu inter se contenderunt viri docti, ipsiusne Frontini caput illic cernatur, an vero Jovis aliusve Dei. Sed quum Hadriani demum tempore barbam rursus alere cepetint Romani, caput autem hoc bene barbatum adpareat; non video, quo pacto nostri Frontini, qui sub Trajano jam decessit, caput dici quiverit: ut recte observarunt nonnulli. Jovis caput esse verius opinabantur Gallandius, qui primus, quod sciam, nummum produxit, & Ill. G. Cuperus Monumentis Antiq. p. 175. Quamquam posterior ibi non diffiteatur, alteri opinioni facere casum, ut vocant, Nominativum. Quippe Gallandius, & ex eo Sponius aliique exhibuerunt, quasi in nummo legeretur ΦΡΟΝΤΕΙΝΟϹ. Atqui secure testari possum, me clare illic deprehendisse casum Dativum ΦΡΟΝΤΕΙΝΩ. Qua idcirco observatione totam litem dissolutam, & Jovis, vel, quod malim, quia nullo Jovis insigni agnoscendum est, Herculis apud Smyrnaeos culti caput esse, facile jam concedent nummariae rei periti. Plura, quae ad Frontinum adtinent, dicere nunc non habeo: His itaque fruere, aeque Lector, & vale, meisque conatibus fave. Harlemi Kalendis Martiis CIƆIƆCCXXXI.

EX

EX PRAEFATIONE
FRANCISCI MODII
In Scriptores Bellicos Excerpta.

ATque haec quidem in Vegetio: nam de Frontino alia res est: quippe in cujus recognitione libris vetustis deficerer, sine quibus nugas agat, & temere adeo faciat, meo quidem judicio, qui auctorem aliquem recensendum in manus sumat: enim periculosa est semper in alieno opere nimia diligentia, tantoque periculosior, quanto is, qui in tali negotio versatur, eruditione & ingenio maxime excellit, aut certe excellere postulat. Hinc nos pauca tantum timide in Frontino notavimus, aut ex diversis lectionibus, quae ad oram Editionis Parisiensis & Coloniensis adjectae leguntur, aut ex auctoribus, unde exempla, quibus de agitur, sumta videntur &c. Vale. Hermannoburgo, XII Kalendas Majas, CIϽ. IϽ. LXXX.

NOBILISSIMIS, GENEROSISSIMIS,
JOAN. GUILIELMO DE SPANGEN,
Domino de Spangen Boudry, &c.
WALRANDO AB HAEFTEN,
Domino de Haeften Herwynen, &c.
GODESCALCUS STEWECHIUS
HUESDANUS S. D.

Inter alia quam plurima prudenter & graviter imprimis a C. Mario apud Sallustium hoc diceba-tur, *Majorum gloria posteris quasi lumen est, neque bona eorum, neque mala in occulto patitur.* quam quidem sen-

tentiam animis vestris, Nobilissimi ac generosissimi juvenes, impressam si servabitis, quod equidem facturos non diffido; numquam non recordari poteritis, quantum vobis oneris cum honore impositum sit. Parentes uterque in aulis Principum educatos laudare; natales longos, ac illustrem prosapiam recensere potestis. Taceo, quae in lubrico posita, corporis ac fortunae bona, quae tamen omnia aliena deputo; propria illa, quae neque hereditaria sunt, neque casu pendula, hoc est bonas artes, atque animis vestris insita virtutum & boni semina. Imagines majorum circumspicere lubebit, occurrent undequaque, qui patrum avorumque laude non contenti, ipsimet nomen rebus bello ac pace gestis auxerunt. Ut antiqua nobilitatis vestrae initia, itidem egregia virtutum exempla domi proposita. quare acrius vobis adnitendum est, ut institutioni meae, & amicorum exspectationi respondeatis. Hoc ita fiet potissimum, si majorum gloriam non sustinere tantum, verum etiam excellere fueritis conati. Ea in re quibus adminiculis opus sit, non ignoro. tum & illud probe scio, neque prudentiam vobis, neque scientiam defuturam, quibus cum rebus vestris aliquando superesse, tum praeesse subditis queatis. In excolendo ingenio, moribusque vestris formandis (dico audacter) strenuam operam navavi, & ab ea hora, qua meae fidei commissi estis, nihil mihi antiquius fuit, quam de vobis, & per vos de rep. ipsa bene mereri. Dum artibus liberalibus vos imbui, dum in historiarum lectione praeivi, juris elementa edocui, numquam in vobis discendi studium, obsequendi officium numquam requisivi. nunc porro si lectio juris molestior, si fastidiosa videbitur; at Historiam e ma-

bibus non deponite. Haec tamquam certissima ac promptissima rerum magistra, virtutum vitiorumque exempla, quibus vita instituenda sit, non secus atque in amplissimo totius orbis theatro, spectanda proponit. haec & secundam & adversam fortunam ferre docet: res gerere, provincias, regna administrare volentibus eadem non minus necessaria, quam in navi gubernator, in puppe clavus. Venio tandem ad haec nostra Conjectanea, quae domi & nulla veterum codicum ope nata, sub vestro nomine publicare visum est. ut aliquod saltem a me accipiatis μνημόσυνον. Atqui magnum facinus etiam temerarium haberi dictitant, majorum scripta veteribus libris nullis adhibitis emendare velle. & est sane periculosum. Ceterum an non malo nodo, malus quaerendus est cuneus? an ne ipsius scriptoris aevum, stilus, institutum quoque in hoc judicium venire debent? quae omnia temeritatis culpam illam, si non prorsus tollere, at certe elevare ex parte videntur. Aliud divi Justiniani, post editos a se libros juris, placitum fuisse nemo nescit: sed nos illum judicem nolumus, & hanc partem leges illius migramus. neque enim capital censendum est ingenii nervos in proletariis (ut sic dicam) scriptoribus emaculandis experiri, qui vel eadem cum aliis memoriae prodiderunt; vel qui omnia de superioribus mutuati, suo illa arbitrio in certos locos redigere, ac velut centones contexere voluerunt. Inter quos si quis mihi Sex. Julium Frontinum ponendum negabit, eum vel scriptorem ipsum ignorare, vel gnaviter impudentem esse existimabo. Quanta hujus viri in strategematis conradendis diligentia, in componendis, digerendis prudentia fuerit, non meum judicium est. illud

tamen ingenue fatendum, una cum reliquis militaris disciplinae scriptoribus in patrum avorumque manu crebrum fuisse, ideoque miris modis multatum; ab iis inprimis, qui libris describendis destinati fuere. At qui tandem illi homines? praestantes fuisse confitebimini, si cogitabitis tot antiquorum labores, tot omnis generis scripta, una istorum opera vindicata ab interitu, & nobis quasi per manus tradita. Verumtamen frequenter eosdem peccasse nostri clamitant. id pariter cum iis confiteor, & factum nollem. denique cum barbariem, tum audaciam quoque caussae fuisse non sum nescius: interim dandum aliquid isti seculo, etiam oneribus illorum hominum privatis nonnihil condonandum arbitror. quod reliquum est, optandum, ut quaecumque istorum negligentia contaminavit, audacia pervertit, doctiorum hujus aevi diligentia purgentur, corrigantur industria. Habetis meum qualecumque judicium (sive opinio est) de libris veterum: de Conjectaneis hisce nostris vestrum itidem exspectabo. in quibus etsi leviora quoque adsperserim, seu potius indigna, de quibus verba fierent; attamen, nisi ego vehementer erro, nihil leve putandum, quo vel litterae, vel scriptores ipsi juventur. in quo si vos ejusdem sententiae esse intellexero, mihi susque deque erit, quid sint probaturi, quid improbaturi ceteri. Valete. A. CIↃIↃCCLXXXIV.

P.

P. SCRIVERII
PRAEFATIONIS

Ad ſecundam militaris rei ſcriptorum Editionem pars.

In Frontino qui ante me laborarunt, membranis nullis adjuti conjectanea tantum; & leves notas ediderunt. Mihi vero ea felicitas obtigit, ut auctorem illum ex ſeptem manuſcriptis codicibus, facta eorum cum editis diligenti comparatione emendare licuerit. Quibus hercules ducibus locis quamplurimis medicinam feci. Sed & perſanata nonnulla noſtropte ingenio, uti videre eſt in Notis. Quod ſi in Vegetio Frontinoque, excellentiſſimis auctoribus uberiorem explicationem quis deſideret; adeat ille (ſuadeo) Franciſci Modii, & Godeſchalci Stewechii Notas ſive commentaria, quae in editione Lugd. Bat. typis Raphelengianis impreſſa Anno CIↃIↃCVII. habentur. Vale. Scribebam in iiſdem Athenis Batavis, VI. Eid. Quintil. CIↃIↃCXXXII.

CANDIDO LECTORI

S. TENNULIUS S. D.

Quotcunque terram premunt, norunt, quae fuerit patriae noſtrae calamitas; ejus originem cum plurimi referrent ad artis militaris & diſciplinae caſtrenſis neglectum, praeſentis vero felicitatis (felices enim ſumus comparati ante-malis) ad prudentiam fortiſſimi Imperatoris, ſub quo gravior in dies militia praeſumitur: conſilium fuit,

tradere me rei militaris ſcriptoribus, in quibus hodie Frontinum profero. Tu, qui habes acetum in pectore, & polles acumine judicii, noſti, illum cenſeri priſca ſimplicitate & candida veritate, ideo temporibus, quibus iſtae virtutes quaeruntur, neceſſarium vel ob furta bellorum, conſiliorum dolos, fortitudinis vafritiem, victoriarum vias. Cum relictam non bene parmulam nuper recolligere nequirem, inhabilis militiae, animo militavi, Muſis operando (utinam litare & illis potuiſſem!) quae ut ante res ſecundas ornaverant, ita adverſis perfugium ac ſolatium praebuerunt, & quanquam hoſtium furor dediſſet invito ferias, interceſſerunt, quo minus metu alligatus torperem.

Οὐ παύσομαι τὰς χάριτας
Μούσαις συγκαταμιγνὺς
Ἡδίσταν συζυγίαν

Fugienti tamen non fuit explicare me totum & libros, non edere vaſtiſſimum, quod tibi promiſeram, Jamblichi opus; ſed amputandum ſarcinas, utque ſolebant in curſu circique certamine, in iſtius publicae miſeriae ſpatiis flectendum interius. Extremae enim tum imprudentiae, exercere quantum haberes, nec vaſa colligere nec ſequi, quantulumcunque poſſes conſequi. Hoc ipſum στρατηγημάτων ἐγχειρίδιον (quanquam non oneraret, ſed inſtrueret diſcentem, & in animos legentium ſe inſinuaſſe doceret, direptis ſuis cujuſcunque editionis exemplaribus) ornaveram meis auditoribus ſine ulla ſpe edendi: Ita enim eſt haec ſcena parata, ut eorum utilitatis majorem, quam meae exiſtimationis rationem habitam conſtet. Verum ubi eos reduci bella etiamnum infrequentes reddidere, ne nulli profuiſſem, miſi in populum. Textum emendavi, loca dubia & elegantiora expo-

posui, emendationis & expositionis rationem & exempla dedi.

Quoniam autem benignum & ingenui pudoris est, fateri per quos profeceris; eorum nomina apposui. Gujeti notas debeo poëtarum disertissimo AEgidio Menagio: quatuor Regiorum MSS. copiam mihi fecit illustrissimus & reverendissimus Episcopus Nicolaus Colbertus, qui omne biennium mihi egregium elegantiae regum curaeque opus bibliothecam aperuit: discernebantur in ea quatuor Codd. frontem notati numeris. 32. 758. 1091. 1433. Elegantissimus & promovendis studiis promerendisque natus Theodorus Hillensbergius trium Codd. usum concessit. Bernardus Rottendorfius nobilissimus Medicus unum cod. litteris Longobardicis scriptum dono dedit. Ὁ πάνυ Leo Allatius Romanum commodavit. Vossianum collatum Celeberrimus Joannes Georgius Graevius, & doctissimus Joannes Ortwinus praestiterunt. Quicquid in veteribus Editionibus lucri, in commune contuli. Nil desiderabis eorum, quae Franciscus Modius, Godeschalcus Stewechius, Petrus Scriverius, Joannes Fridericus Gronovius, viri summi, ad autorem sunt commentati. Ultimus Frontino labores suos contulerat Robertus Keuchenius, Professor Amstelaedamius, summorum Belgarum praeconia, & doctissimorum in Europa Principum judicia ac liberalitatem meritus. Qui ubi naturae concessit, jus mihi datum credidi Frontinum proferendi, ante veritus, ne accusarer περιεργίας, qui mitterem falcem in ejus messem. Multa docuit, sed multa male adfecta reliquit, quibus aut medicinam propinavi, aut lucem praetuli. In illorum libris ut parum ingeniosus fui, ita mihi magnum onus imposui,

dum cum his, qui in hac arte incredibile quantum fecere, eandem opinionis aleam subeo. Expeditissimum indicem adjeci: sed unum, ne multiplicibus indicibus alio indice opus foret reperiendorum eorum, quae velis. Quia tibi, humanissime lector, quoque expedit, habere exorabile erroribus numen, oro dones mihi vitia; & donabis, scio, quia homines non odisti. Donari ingenio portenta nolo, si quae aut extra sanitatem aut naturam fuerint. Si velis esse liberalior, concedas etiam testimonium φιλοπονίας, quam ne desiderares, summa ope nisus fui. Si dignus sum, cujus modestis cupiditatibus praestet fortuna fidem, hoc Catone contentus Frontinum serena fronte excipies, & meliora propediem exspectans valebis.

De Frontino Tacitus IV. Hist. c. 39.

Kal. Januariis, in Senatu, quem Julius Frontinus praetor urbanus vocaverat, legatis exercitibusque ac regibus laudes gratesque decretae. Et mox ejurante Frontino, Caesar Domitianus praeturam cepit.

Idem in Agricola c. 17. de Britannia.

Et cum Cerialis quidem alterius successoris curam famamque obruisset, sustinuit quoque molem Julius Frontinus, vir magnus, quantum licebat, validamque & pugnacem Silurum gentem armis subegit; super virtutem hostium, locorum difficultates eluctatus.

Plinius lib. II. epist. 8.

Gratularis mihi, quod acceperim auguratum: mihi vero illud gratulatione dignum videtur, quod successi Julio Frontino, principi viro: qui me nominationis die

per

per hos continuos annos inter sacerdotes nominabat, tanquam in locum suum cooptaret.

Idem l. IX. epist. 19.

Agedum hunc ipsum Frontinum in hoc ipso, in quo tibi parcior videtur & pressior, comparemus. Vetuit extrui monumentum: sed quibus verbis? IMPENSA MONIMENTI SUPERVACUA EST, MEMORIA NOSTRI DURABIT, SI VITA MERUIMUS.

Martialis l. x. epigr. 58.

Anxuris aequorei placidos, Frontine, recessus
Et propius Bajas littoreamque domum
Dum colui; doctas tecum celebrare vacabat
Pieridas: nunc nos maxima Roma terit.

Vegetius l. I. c. 8.

Quae Cato ille Censorius de disciplina militari scripsit; quae Cornelius Celsus, quae Frontinus perstringenda duxerunt; quae Paternus, diligentissimus juris militaris assertor, in libros redegit, quae Augusti & Trajani Hadrianique constitutionibus cauta sunt.

Idem l. II. c. 3.

Nam unius aetatis sunt, quae fortiter fiunt; quae vero pro utilitate Reip. scribuntur, aeterna sunt. Idem fecerunt alii complures, sed praecipue Frontinus, Divo Trajano ab ejusmodi comprobatus industria.

Joannes Maria Catanaeus commentario in Epistolas C. Plinii Caecilii Secundi lib. IV. epist. 8.

Sextus Julius Frontinus, [1] Vir consularis, [2] praeturam urbanam gessit [3] Vespasiano iterum ac

NOTULAE SCRIVERII.

1 AElianus de instruend. Acieb. Praefat. ad Hadrianum Aug. & cap. I.

2 Tacitus Histor. lib. IV.

3 Id est, Anno V. C. ꟾↄ ccc XXIII. (Stephano Vinando Pighio ꟾↄ ccc XXI) Natalis Christi LXXIII.

ac Tito Coss. ac eo ejurante Domitianus praeturam cepit. Frontinus igitur [4] curam Britanniae ac molem sustinens magnam, quantum licebat, validam & pugnacem Silurum gentem armis subegit, super virtutem hostium locorumque difficultatem eluctatus. Aquarum [5] praefectus a [6] Nerva creatus libellum de aquaeductibus, urbem influentibus, edidit. [7] Auguratum gessit. [8] Secessu Tarracinensi oblectabatur. [9] Rei militaris peritus, Trajano libros Strategematicos dicavit. [10] Scripsit longe plura, quae simul cum aliis communi literarum jactura intercidere. Summus Jurisconsultus. [11] Secundo interdum respondit. [12] Mar-

NOTULAE SCRIVERII.

4 Tacitus in Vita Agricolae. Vide & adhibe, si tanti est, Hectorem Boëtium Histor. Scot. lib. IV.

5 Testis ipse Frontinus lib. De Aquaeductib. editionis nostrae pag. 119.

6 Imp. Nerva tertium & Virginio Rufo Coss. A. V. IↃCCCXLVII. Christi XCVIII.

7 Plinius Junior lib. IV. epist. 8. Arriano suo: *Gratularis mihi, quod acceperim Auguratum*, &c. *Mihi vero gratulatione dignum videtur, quod successi* JULIO FRONTINO, *principi viro*, &c.

8 Martialis lib. X. epigr. 59. *Anxuris aequorei placidos* FRONTINE *recessus*, &c. Anxur & Tarracina eadem civitas, auctore Plinio majore in Histor. Natural.

9 Raphaël Volaterranus Commentarior. Urbanor. lib. XVI. JULIUS FRONTINUS *ad Trajanum libros quatuor Strategematum scripsit, & de Aquis Urbis.* Vegetius lib. I. cap. 8. & lib. II. cap. 3. & ibi Godeschalcus Stewechius. Carolus Sigonius Indiculo de Historicis, qui Res Romanas scripserunt ab Urbe condita ad Caroli Magni Imp. tempora: *Sex. Julius Frontinus Strategematum libros conscripsit, in quibus ex omnibus Historicis exempla in certos locos distinata* (an *distincta*) *enumerat copiose, & magna cum utilitate: licet pleraque librariorum errore inepte sint repetita.* (NOTA.) *Nervae & Trajani temporibus vixit.* Quae verbotenus, ut multa alia ἔπος πρὸς ἔπος, in suum Apparatum ad omnium gentium historiam transtulit Antonius Possevinus, Sectione III. cap. 4. Strategemata autem bis apud scriptorem posita, haec sunt: lib. I. cap. I. exemp. 8. & lib. I. cap. 5. exemp. 13. item lib. I. cap. 5. exemp. 13. & lib. IV. cap. 4. ex. 8. item lib. I. cap. 10. exemp. I. & lib. IV. cap. 7. exemp. 6. item lib. I. cap. 9. exemp. ult. & lib. IV. cap. 5.

10 Horum non pauca a situ & interitu a nobis vindicata sunt, atque e tenebris eruta.

11 *Plinio.* Joannes Cuspinianus eadem haec de Frontino verbatim refert in Commentario ad Cassiodori Consules, Anno V. C. IↃCCCXXIII.

[12] Martialem ac caeteros scriptores fovit. [13] Moriens vetuit sibi sepulchrum construi.

NOTULAE SCRIVERII.

IↃCCCIXIII. Quid autem uterque velit, magis suspicari possum, quam intelligere. Vide Plinium lib. v. Epist. I.

12 Hoc constare potest ex ipsius Poëtae epigrammatibus. Nisi alius fortasse Frontinus sit, cujus ille meminit.

13 *Moriens.* Vide Plinium Epist. 19. lib. IX. FRONTINUS *vetuit omnino sibi exstrui monumentum his verbis*, IMPENSA MONUMENTI SUPERVACUA EST, MEMORIA NOSTRI DURABIT, SI VITA MERUIMUS. *Excelsi animi est, cum praeclara gesseris, gloriam contemnere.* Haec Desiderius Erasmus Apophthegmat. lib. VIII. ex Plinio.

Stephanus Vinandus Pighius Annal. Romanor. lib. XVIII. *ad annum Urbis* DCCCXXI.

SEX. JULIUS : : f. : : n. FRONTINUS, Urbanam jurisdictionem obtinuit. Is idem, cujus extant libri Strategematum, & de Aquaeductibus, Jurisprudentia & rei militaris peritia clarus. Hoc anno Praeturam gessisse suspicor, cum Kal. Januariis proximis, posteaquam ipse senatum (aberant enim novi Consules Vespasianus & Titus) convocasset, abdicavit, ut auctor est Tacitus: alioquin vix uno die Praetorem fuisse dicendum erit, nisi forsan ante Kal. Januarias novi Praetores magistratum tunc inibant. quod nusquam hactenus legi. Locum Taciti habes Histor. lib. IV. *Interea Vespasianus iterum ac Titus Consulatum absentes inierant, moesta ac multiplici metu suspensa civitate*, &c. Addit deinde, *Kal. Januariis in senatum, quem* JULIUS FRONTINUS *Praetor Urbanus vocaverat*, &c.

Gerardus Joannes Vossius de Historicis Latinis.

Sextus Julius Frontinus, praetor Urbanus fuit, Vespasiano II. ac Tito Coss. ut ait Tacitus lib. IV. histor. quod fuit an. V. C. IↃCCCXXIII. Eo ejurante hanc dignitatem cepit Domitianus. Consula-

sularem virum appellat AElianus lib. de instruenda acie, praefat. ad Hadr. Caes. & c. 1. in consulum tamen serie nulla ejus mentio, ut fuisse videatur ex consulibus in demortui locum suffectis. In pretio erat temporibus Nervae ac Trajani. Unde AElianus in prooemio libri de instruenda acie, quem Hadriano dicavit, ait, Frontinum idem argumentum tractasse, atque eum suae aetatis scriptorem vocat. *Frontinum*, inquit, *nostrae aetatis virum consularem.* Sed apertius, id est, ex ipso Frontino. Nam Nervae se jussu de aquaeductibus agere, in praefatione libelli de iis, autor est. Idem in prologo libri de agrorum qualitate & controversiis limitum, non alium quam Trajanum designat, cum loquitur de *maximo Imperatore, qui victoriam Dacicam proxime reserasset.* Trajano autem dilectum fuisse, clare arguit Vegetius lib. II. c. 3. his verbis. *Nam unius aetatis sunt, quae fortiter fiunt: quae vero pro utilitate Reip. scribuntur, aeterna sunt: Idem fecerunt alii complures, sed praecipue Frontinus Divo Trajano ob ejusmodi comprobatus industriam.* Ubi signat libros Frontini de re militari, quos edidit ante libros strategematum: ut ostendunt verba illa in prologo ejus operis. *Cum ad adstruendam rei militaris scientiam unus ex numero studiosorum ejus accesserim; eique destinationi (quantum cura nostra valuit) satisfecisse visus sim: deberi adhuc institutae arbitror operae, ut solertia ducum facta, quae a Graecis una στρατηγημάτικων appellatione comprehensa sunt, expeditis amplectar commentariis.* Primum autem tres strategematum libros scribere decreverat, uti fidem faciunt verba ista in eadem Praefatione. *Quo magis autem discreta ad rerum varietatem apte collocarentur, in tres libros ea diducimus. In primo erunt*

ex-

exempla, quae competant proelio nondum commisso. In secundo, quae ad proelium & confectam pacationem pertineant. Tertius inferendae solvendaeque obsidionis habebit στρατηγήματα: quibus deinceps generibus suas species attribui. His postea quartum adjecit; ut arguunt verba ista, quibus in librum quartum praefatur. *Multa lectione conquisitis strategematibus, & non exiguo scrupulo digestis, ut promissum trium librorum implerem, si modo implevi; in hoc exhibebo ea, quae parum apte descriptioni priorum ad speciem alligata subjici videbantur: & erunt exempla potius strategicῶν, quam strategemata.* Et haec & sequentia satis indicant, librum istum compositum esse post tres libros strategematum: Ut omnino frustra sit doctissimus Stewechius, cum suspicatur, hunc, qui quartus vocatur, esse opus de re militari; quod eum ante tres strategematum libros elaborasse, mero meridie clarius est ex praefationis ea περικοπῇ, quam aliquanto ante adduximus. In catalogo Thomae Jamesii extare dicitur manuscriptus in bibliotheca publica Academiae Cantabrigiensis: sed ibi vocatur Florentinus pro Frontino, credo, non quia ita sit in manuscripto, sed errore typographi. Idem autor est, bis manuscriptum extare Cantabrigiae in bibliotheca domus S. Petri: & Oxoniae semel in bibliotheca collegii Lincolniensis. Antiquissima ejus, quam videre contigerit, editio est illa, quae castigata a Philippo Beroaldo, & Senatori Min. Roscio dicata Bononiae prodiit apud Platonem Benedictinum Anno CIↃ CCCC XCV.

Robertus Keuchenius notis ad Aquaeductus.

Quaerunt eruditissimi viri, quorum opera ac judicio partim Frontino lux allata, num *Aquaedu-*

ctuum

ctuum Urbis Romae commentarius, praeter caetera fragmenta, ejusdem Frontini sit, qui strategematum libros congessit. Quorum opinionem Cl. Rubenius accurate in Electis suis de utroque opusculo meritus, non sine causa, ut ait, videtur amplexus. Purior enim & emendatior in illis sermo est, & dictionis venustas. At si sub Nerva floruit, ut aperte praeter ipsum confirmat & AElianus prooemio libelli de instruendis aciebus. Ἐπεὶ δὲ τῷ Θεῷ πατρί σου Νέρυα συμβαλὼν παρὰ Φροντίνῳ τῶν ἐπισήμων ὑπατικῶν ἐν Φορμίαις ἡμέρας τινὰς διέτριψα δόξαν ἐπενεγκαμένῳ περὶ τὴν ἐν τοῖς πολέμοις ἐμπειρίαν, συμβαλὼν τ᾽ ἀνδρὶ εὗρον οὐκ ἐλάττονα σπουδὴν ἔχοντα εἰς τὴν παρὰ τοῖς Ἕλλησι τεθεωρημένην μάθησιν, ἠρξάμην οὐκ ἔτι περιφρονεῖν τῆς τῶν τακτικῶν συγγραφῆς, οὐκ ἂν σπουδάζεσθαι παρὰ Φροντίνῳ δοκῶν αὐτήν, εἴπερ τι χεῖρον ἐδόκει τῆς Ῥωμαϊκῆς διατάξεως περιέχειν αὐτήν, &c. quid obstet, quo minus idem scriptor Strategicus & Aquarum praefectus fuerit; qui libellum hunc de Aquaeductibus, Urbem Romam influentibus, edidit, obscure video. Sed altius ad acumen indaganda sunt AEliani verba. Ait: Apud Frontinum V. C. & peritiae bellicae laude clarissimum, qui sub Nerva Adriani patre floruit, se per aliquot dies in Formiis egisse, & collatis cum eo sermonibus comperisse, non minus illum studio teneri disciplinae Tacticae Graecis usitatae, quam Romanorum instructione, qua deterius quid minusve videretur contineri. Certo certius est, illum quidem alloquio ad Adrianum non alius Frontini meminisse, quam consulis istius strategematum autoris, quorum libri superstites etiamnum exstant, & quos idem optimo Principi Trajano dicavit. Secus ac Stewechio visum, qui alios de militari disciplina libros

eidem

eidem dedicatos opinatur sub fine l. II. c. 3. comment. in Vegetium. Nam Nervae ac Trajani temporibus praecipue in pretio fuit, quod & alibi Volaterranus commentar. Urban. lib. XVI. non obscure subindicat, & qui totam hanc nostram litem uno loco dissecat: *Julius Frontinus ad Trajanum libros quatuor strategematum scripsit, & de Aquis urbis.* Nec alius Frontini mentionem fieri apud antiquos puto, quam unius ejusdemque nostri, qui Strategematum nimirum, Aquarumque libellos congessit; & cujus etiamnum fragmenta restant de Qualitatibus Agrorum, Limitibus, maximam partem mutila ac inquinatissima, variisque consuta segmentis. Scripsit idem de Coloniis opusculum, sed quod hodie diversum exhibetur, ac ejusdem farinae fragmentis interpolatum, ab Amplissimo Viro P. Scriverio, cum reliquis primum ex membranis editum. Falluntur etiam illi, qui ulterius disquirendum contendunt, an Urbanus ille Praetor, cujus Tacitus lib. IV. Historiarum meminit, ad Vespasiani II. & Titi consulatum, qui in annum Urbis incidit IↃCCCXXIII. idem cum nostro Frontino sit: quam & opinionem non exiguum scrupulum plerisque quidem non mediocriter doctis injecisse memini. Nunc audiamus Carolum Sigonium Syllabo historicorum Romanorum: *Sext. Julius Frontinus strategematum libros conscripsit, in quibus ex omnibus historicis exempla in certos locos destinata* (valet *distincta*) *enumerat copiose, & magna cum utilitate: licet pleraque librariorum errore inepte sint repetita. Nervae & Trajani temporibus vixit.* Quae verbotenus, ut multa alia, ἔπος πρὸς ἔπος in suum apparatum ad omnium gentium historiam transtulit Antonius Possevinus, Sect. III. cap. 4. Caeterum quod hic

hic asserimus, id tam dilucidum ab aliis contestatum fuit, ut mirum sit in aliam sententiam vergere viros eruditissimos.

TENNULIUS in Prolegomenis.

Vides, humanissime Lector, quaecunque de aliquo Frontino passim memorantur, a doctissimis viris asscribi nostro auctori, imo nullum alium credi Frontinum: in quo eos, quod pace manium dixerim, errare puto: Alius enim fuit AEmilius Frontinus, *qui Alexandrum specie religionis latrocinantem Ephesi judicavit:* Euseb. Hist. Eccl. v. c. 18. *Alius est* Frontinus e tribu CLUENTIA *apud Onuphrium lib.* II. *descriptionis civ. Rom. f.* 260.

DIS. MANIBUS
SEX. JUNIUS. SEX. F. CLUENT.
FRONTINUS
VET. LEG. I. ITAL. VOLUNT.
VIX. ANN. LXIIX. M. IIX.
H. S. E.

Alius legionis IV *Italicae Quaestor* e tribu Quirina *ab eodem Onuphrio lib.* III. *f.* 402. *in hac inscriptione memoratur.*

TI. CLAUDIO. QUIR. FRONTINO
NICERATO. CL. FRONTINI. COS. F.
X. VIR. STLIT. JUD. TRIB. LATICLAVIO
LEG. IIII. ITALICAE. QUAESTORI. PRO-PR.
PROVINCIAE. ACHAIAE.

Denique alius est Frontinus, qui scripsit de Coloniis. Nam in illo opere fit mentio Imperatoris Commodi. Qui vero Vespasiano secundum Cos. fuit praetor Urbanus, non potuit scribere de Commodo. Ait de Coloniis. Hostensis ager ab Imperatoribus Vespasiano, Trajano, & Adriano in praecisuris, &

La-

Laciniis, & strigis, colonis eorum est assignatus: sed postea Severus & Antoninus & Commodus aliqua privatis concesserunt. *Sed isti, inquit, fragmento secundo praefigitur nomen Julii Frontini Siculi. Atqui in primo fragmento, cui in omnibus editionibus praeponitur. Index;* Sexti Julii Frontini V. C. de Coloniis Italiae. *eadem verba occurrunt, antequam Balbi Mensoris reliquiae legantur. Et utraque fragmenta hoc nomine citantur ab Onuphrio lib.* III. *de fe. Rom. civit. Haec mihi facile donabis. Sed difficilior oritur quaestio; an sit idem, de quo Tacitus in vita Agricolae agit. Non puto. Nam Britannorum, quos dicitur devicisse, nullam mentionem habet in stratagematibus (ut de Gallis l.* IV. *c.* 3. *n.* 14.) *quos tamen tacere nec debuerit nec valuerit. Si Consule secundum Vespasiano praeturam Urbanam gessit, non videtur sub Trajano secutus militiam, utpote Senior, quam ut esset habilis militiae. Ait tamen initio de re agr.* Intervenit clara sacratissimi (*Trajani*) Imperatoris nostri expeditio, quae me in ipsa scribendi festinatione praepedit. Nam dum armorum magis exerceor curis, totum hoc negotium velut oblitus intermiseram, nec quicquam aliud quam belli gloriam cogitabam. *Ubi etiam Dacicae victoriae Trajani meminit. Quaeritur, an sit idem, de quo Plinius l.* IX. *epist.* 19. *Joannes Cuspinianus in commentario ad Cassiodori Consules ad A. V. C.* IↃCCCXXIII. *Sed ille Plinii Frontinus videtur mortuus, quo tempore Virginius Rufus. Virginius Rufus mortuus est in tertio consulatu, quem gessit cum Nerva Imperatore tertium Consule. Frontinus hic a Nerva tum praefectus est Aquaeductibus; & de illis scripsit post Nervae excessum. Vocatur enim ibi* Divus Nerva. *Et dicitur.* Novum Imperatorem Caesarem Nervam Trajanum Augustum praescribente titulo.

Frontinus ille est mortuus, antequam Plinius illi in auguratu succederet. Nam auguratus viventi non adimitur. De his Amplius *pronuncio. Quin foverit Martialem, non dubito, cum ejus verba repetat de Aquaeductibus.* Sentit hanc curam Imperatoris piissimi Nervae Principis sui Regina & Domina Orbis in dies, quae terrarum Dea consistit, cui par nihil & nihil secundum. *Quae habentur lib.* XII. *epig.* 8. *Alius est Fronto, de quo Plinius lib.* VI. *epist.* 13. *lib.* IV. *epist.* 9. *causarum patronus. & apud Macrobium & Gell. celebris orator. apud Dionem consul. In omnibus enim Codd.* Frontinus *legitur. Illi competere putat R. Keuchenius inscriptionem in ara quadam votiva apud Coloniam Trajanam posita.*

UNONI

RVAE PRO

SEXTI JUL

ONTINI

quam suppletis lacunis ita restituit. I. O. M. Junoni Minervae pro salute Sexti Julii Frontini.

JOAN-

JOANNIS POLENI
AD
SEX. JULII FRONTINI
COMMENTARIUM
DE AQUAEDUCTIBUS URBIS ROMAE
PROLEGOMENA.

CAPUT I.

Sex. Julii Frontini Vita per Consules distincta.

I. JUlia Gens, in Patriciam Majorum Gentium; ac Plebejam divisa, plures habuit Familias, seu cognomenta. Patriciae quidem cognomina fuere Caesarum, Julorum, Libonum, Mentonum: Plebejae vero quae cognomina fuerint; non aeque certe constitui potest; cum de multis hujusce Familiae Viris, num Patricii fuerint, an Plebeji, monumentorum inopia incertum faciat. Illud tamen verisimillimum reor, Julios, qui Vespasiano Imperatore ac posterioribus temporibus floruere, ex antiquis Patriciis nequaquam fuisse; cum jam (teste Tacito in *Annal.* lib. x. cap. 25.) vel Claudii tempore pauci jam essent reliqui Familiarum, quas Romulus Majorum, & L. Brutus Minorum Gentium appellaverant: quamobrem Claudius Caesar in numerum Patriciorum adscivit vetustissimum quemque e Senatu, aut quibus clari parentes fuerant. Morem vero hunc secuti etiam alii Imperatores, ac Vespasianus (eodem Tacito in *Agri-*

cola cap. 9. referente) Julium Agricolam, praeter ceteros, inter Patricios cooptavit. Quod cum notaverit Antonius Augustinus in Opere *de Gentibus Familiisque Romanorum*, ubi Julios Consules, etiam suffectos, post Caligulam ad Maximinum Imperatorem enumerat; miror sane, Julium Frontinum nostrum fuisse ibi praetermissum. Quod vero Fulvius Ursinus, Richardusque Streinnius in ejusdem argumenti Operibus nihil de Julio Frontino nostro dixerint, mirandum non est; cum ad Trajani tempora hi non descenderint.

II. Porro ex iis, quae paullo ante dixi, conjicio, Julium Frontinum non fuisse, ex veteri Patricia Familia; fuisse tamen Patricium; nimirum ex iis, qui aut ipsi, aut ipsorum parentes inter Patricios ab Imperatoribus fuerant adsciti. Cum enim diserte in Commentario *de Aquaeductibus* (Art. 1.) testetur, *Officium Aquarum administratum semper per Principes Civitatis Viros*, ipse vero id Officium administraverit, atque ideo vel hoc nomine liqueat, eum inter Civitatis Principes fuisse; obtinuisse quoque locum inter Patricios, credibile prorsus est. Num vero Julii Frontini Urbs Roma patria fuerit, an alia regione (ut Julius Agricola Forojuliensium Colonia, Tacito teste) ortus, non conjiciam: nihil enim usquam, unde conjecturas probabiles ordiri possem, inveni.

III. Nunc, antequam annos propono, monebo, me in numerandis ab Urbe Condita annis secuturum in vita hac scribenda supputationem Varronis, ut notiorem. Quod si ab annis, qui proponentur, duos detrahes, habebis annos secundum Frontinianam supputationem, quae in Anno-

notationibus ad ipsum Frontini Commentarium necessario sequenda fuit.

ANNO AERAE VULG. CHR. LXX.
URBIS CONDITAE DCCCXXIII.
T. FLAVIO VESPASIANO AUGUSTO II.
T. FLAVIO CAESARE COSS.

IV. Ut patria, ita quoque in obscuro sunt res a Frontino gestae usque ad Praeturam. Quod enim primum de Frontino memoratur, id est, ab eo Urbano Praetore Senatum fuisse vocatum. En verba Taciti, qui postquam in *Historiarum* l. IV. c. 38. narraverat, Vespasianum iterum, ac Titum absentes consulatum iniisse, in cap. 39. ita pergit; *Kal. Januariis in Senatu, quem Julius Frontinus Praetor Urbanus vocaverat, Legatis exercitibusque, ac Regibus laudes gratesque decretae. Et Tertio Juliano Praetura, tamquam transgredientem in partes Vespasiani legionem deseruisset, ablata, ut in Plotium Griphum transferretur. Hormo dignitas equestris data. Et mox, ejurante Frontino, Caesar Domitianus Praeturam cepit.* Ejuravisse autem Frontinum existimo, ut Domitiano gratum faceret, qui non modo honorem Praeturae Urbanae, sed *honorem* (ut Suetonius in ejus Vita cap. I. scribit) *Praeturae Urbanae cum potestate consulari suscepit.* Credibile etiam est, studuisse Frontinum, ut hoc facto Imperatorem ipsum Vespasianum Domitiani patrem demereretur. Hunc vero Frontinum nostrum fuisse, qui *de Aquaeductibus* scripsit, neminem inveni, qui negaret.

V. Stephanus Vinandus Pighius (ad annum ultimum l. XVIII. *Annalium Romanorum*) suspicatur, superiore anno Praeturam gessisse Frontinum, cum *Kal. Januariis* citati a nobis anni, *posteaquam ipse Senatum (aberant enim novi Consules Vespasianus, & Titus)*

situs) *convocasset*, *abdicaverit*: pergitque Pighius ita; *alioquin vix uno die Praetorem fuisse dicendum erit, nisi forsan ante Kal. Januarias novi Praetores Magistratum tunc inibant; quod nusquam hactenus legi.* Sed, ubi Taciti verba considero, non possum non facere cum iis, qui rentur, Frontinum ante legitimum tempus deposuisse Magistratum; quod non contigisset, si in superiorem annum incidisset ejus Praetura.

ANNO CH. LXXIIII.
V. C. DCCCXXVII.
T. FLAVIO VESPASIANO AVG. V.
T. FLAVIO CAESARE III. COSS.

VI. Hoc anno, aut circa hunc annum, Consulem suffectum fuisse Frontinum, conjicio. Rationem conjecturae ut explicem, pro certo ponam, Frontinum Consulem fuisse, cum eum *consularem Virum* AElianus, in Praefatione Operis *de instruendis aciebus* perspicue nominet. Tum verisimillimum esse ajo, eum in Britanniam ivisse Imperio Proconsulari, & Consulatu jam functum; nam ferme omnes, qui cum Imperio in eam Provinciam mittebantur, Consulares erant, praeterea que Frontinus eo tempore (ut paullo infra dicemus) missus fuit, quo tempore viro forti, atque praedito dignitate auctoritateque opus erat in ea regione. Deinde pono, credibile esse, Frontinum profectum fuisse in Britanniam anno V.C. 828. (ut mox exponam) quamobrem probabile fit, eum anno ante gessisse Consulatum; quemadmodum constat contigisse Julio Agricolae Frontini successori, qui ad Britanniam regendam profectus est anno Consulatum ipsius insecuto. Adde, hoc anno V. C. 827. non alium reperiri suffectum Consulem praeter Caesarem Domitianum,

cui

cui collega Frontinus noster esse potuit.

ANNO CHR. LXXV.
V. C. DCCCXXVIII.
T. FLAVIO VESPASIANO AVG. VI.
T. FLAVIO CAESARE IIII. COSS.

VII. Hoc anno, conjicio, Frontinum in Britanniam missum. Unus autem Tacitus est, ex cujus scriptis conjecturam facere possimus. Is in *Vita Agricolae* cap. 17. haec habet; *& cum Cerialis quidem alterius successoris curam, famamque obruisset, sustinuit quoque molem Julius Frontinus, vir magnus, quantum licebat, validamque, & pugnacem Silurum gentem armis subegit, super virtutem hostium locorum quoque difficultates eluctatus.* Ex his ergo colligendum videtur, & Cerialem rexisse Britanniam, & Ceriali successorem datum fuisse, cujus fama obruta gestorum praecessoris memoria, & huic Cerialis successori substitutum fuisse Frontinum: cui deinde successisse Julium Agricolam, ea, quae paullo infra citatum locum Tacitus subjicit, aperte commonstrant. Porro doctis Viris probabile fit, Cerialem ivisse in Britanniam anno V. C. 824. Agricolam vero anno V. C. 831. Fateor tamen, non deesse, qui libentius in annum 832 profectionem Agricolae rejiciant; sed habita ratione eorum, quae in *Hist.* lib. v. & in *Agricolae Vita* Tacitus habet, primis illis (si quid judico) est assentiendum. Itaque Cerialis, ejus successor, & Frontinus septem annis Britanniam rexere: cumque probabile fit, ejus, cujus parum felix Imperium fuit, brevius etiam tempus fuisse, tres anni Frontini Imperio adsignari posse videntur; atque ideo ejus Imperii initium in annum V. C. 828. posse referri.

VIII. Quod si quis dicat, hujusmodi divisio-

nem certam non esse, nihil quidem repugnabo: dummodo ne illud negetur, ex ea probabilissimum fieri, saltem circa illum annum (nimirum vel anno ante, vel anno post) Frontinum in Britanniam ivisse.

IX. Marcus autem Zuerius Boxhornius, & plerique Interpretum in citato Cornelii Taciti loco anxie inquirunt, quo referantur verba illa, *quantum licebat*: ego vero facio cum Boxhornio, qui ad praecedentia verba, *sustinuit quoque molem*, ea referenda contendit. Quasdam enim alias interpretationes, quamvis honorificentiores gestis Frontini nostri, quod eas minus probabiles existimo, missas facio.

anno Chr. LXXVIII.
V. C. DCCCXXXI.
L. Ceionio Commodo.
D. Novio Prisco. Coss.

X. His Consulibus, cum Agricola (ut paullo ante diximus) Britanniae regimen susceperit, credibile est, Frontinum reversum fuisse Romam, subacta jam proximis superioribus annis in Britannia Silurum gente, incolente regionem, quae nunc principatus Walliae pars est, & novis hodie nominibus (ut scribit Michaël Virdungus in sua ad citatum locum Taciti nota) *Hererfordschire*, *Radnorschire*, *Brecnocschire*, *Monmutschire*, *Glamorgenschire* appellatur.

XI. Credibile quoque est, circa haec tempora Frontinum admovisse manum scribendis Libris, qui *Strategematum*, sive *de solertibus Ducum factis & dictis* inscribuntur. Nam in Commentario *de Aquaeductibus* (Art. 2.) profitetur, se alios Libros, praeter ipsum *de Aquaeductibus* Commentarium, *post experimenta & usum* composuisse. Nonne itaque

que probabile sit, post experimenta & usum rerum in bello gesto adversus Silurum gentem Libros ad bella omnino pertinentes coepisse scribere?

ANNO CHR. LXXXIIII.
V. C. DCCCXXXVII.
IMPERATORE DOMITIANO AVG. X.
C. OPPIO SABINO. COSS.

XII. Hoc anno *Strategematum* Libros Frontinum edidisse, existimo. Cum enim in Libris hisce quinquies Domitianus nominetur, semperque Germanici belli mentio fiat, atque Germanici titulus ipsi Domitiano saepe addatur, nihil autem legatur in iisdem Libris, quod ad posteriora bella, praesertim Dacica, a Domitiano gesta pertineat; videtur quidem probabilissimum, hosce Libros fuisse editos post Domitiani e Germania reditum, ac post confirmatum ei Germanici titulum, quod (ut docti Viri colligunt) anno V. C. 837. contigisse, credendum est.

XIII. Falluntur autem Raphaël Volaterranus (in *Comment. Urb.* lib. XVI. quo loco de Juliis agit) & qui eum sunt secuti, reputantes, quattuor *Strategematum* Libros Trajano fuisse inscriptos. Quo enim modo id posset evinci? quo modo persuaderi posset, Frontinum inscripsisse Trajano Libros, in quibus Trajani nulla, Domitiani autem honorificentissima mentio? Domitiani, inquam, cujus nomen Frontinus in Commentario *de Aquaeductibus*, edito Trajani tempore, ne inter Consules quidem ponere voluit, ut post Panvinium animadvertimus in Nota 27. Art. 102.

XIV. Sed ante hosce *Strategematum* Libros (quanto tamen ante incertum) Frontinus noster Libros, nunc deperditos, de Scientia militari ede-

diderat: quod ex verbis, *quibus Strategematum* Libros exorditur, liquere contendit Gerardus Joannes Vossius (*de Histor. Lat.* lib. III. quo loco agit de Sex. Julio Frontino) & recte quidem contendit. Sunt autem ea verba hujusmodi. *Cum ad adstruendam rei militaris scientiam, unus ex numero studiosorum ejus accesserim, eique destinationi, quantum cura nostra valuit, satis fecisse visus sim; deberi adhuc institutae arbitror operae, ut solertia ducum facta* &c. Neque sane conferenti Libri primi exordium cum exordio quarti Libri dubium esse poterit, quin *frustra sit doctissimus Stewechius* (utor Vossii verbis citato in loco) *cum suspicatur, Librum, qui quartus vocatur, esse opus de re militari*; & ante Vossium hoc idem animadverterat Sixtus Arcerius in suis ad AElianum Notis pag. 98. Porro Vegetius quoque in lib. I. *de Re Militari* cap. 8. fidem fecit, Frontinum Libros *de Re Militari* scripsisse: habet enim; *quae Cato ille Censorius de disciplina militari scripsit, quae Cornelius Celsus, quae Frontinus perstringenda duxerunt* &c.

XV. Non modo autem Romanae, verum etiam Graecae militaris Disciplinae peritus erat Frontinus noster, teste AEliano, qui in *Tacticae* suae *Prooemio ad Adrianum Imperatorem* (ut de Graeco in Latinum vertit Sixtus Arcerius) ita scripsit; *At posteaquam cum Deo patre tuo Nerva super eo contuli, ac Formiis transactis aliquot diebus apud Frontinum, e clarissimis Consularibus virum, quique peritiae bellicae laudem asportavit, collatis cum eo quoque sermonibus comperi, non minore illum studio teneri disciplinae Graecis usitatae; coepi non amplius, quod de conscribendis Tacticis conceperam vilipendere.* Cave autem hoc in loco a Francisci Robortelli interpretatione, in qua haec, inter cete-

ra,

ra, habentur; *commoratus fui apud Frontinum, qui unus est inter consulares illustres*; ubi verbum *est* nos in suspicionem posset inducere, num Adriani tempore viveret Frontinus noster: at cum AEliani locum Graece *ex optimo codice Mediceo* emendatissimum dederit Jacobus Gronovius (in *Thesaur. Antiq. Graec.* Tomo III. pag. dddd) vel ex eo aperte liquet, verbum illud *est* vi veluti quadam fuisse intrusum.

XVI. Incertum autem pariter remanet, quo tempore Frontinus ediderit opus (id quoque nunc deperditum) *de Tactica Homeri tempore usitata*, de quo Opere idem AElianus in Tactica cap. I. ita scribit; *Ac de Tactica Homeri tempore usitata legi Scriptores, Stratoclem, Hermiam, ac Frontinum, virum nostro tempore Consularem.* Credibile tamen fit, hosce Libros Frontinum, rerum potiente Domitiano, scripsisse; quo tempore probabile est, multum otii habuisse.

XVII. Nam circa annum supra commemoratum V. C. 837. atque etiam per reliqua Domitiani tempora, maximam partem, abfuisse Roma Frontinum, credibile arbitror: ut, dum frueretur quiete & otio (haec enim ab assentatoribus Domitiani commendata Agricolae viro simili Frontino nostro apud Tacitum legimus: ita etiam, Domitiano regnante, Tacitum ipsum Roma abfuisse *taedio temporum* autumat Lipsius in Taciti vita) ut, inquam, dum frueretur Frontinus quiete & otio, sibi caveret a Domitiano, cujus aures verberabat fortium virorum fama. Hoc autem in secessu Frontinus aliquando secum habuit (ut opinor) Valerium Martialem Poëtam, qui l. x. Epigramma 58. orditur hisce versibus:

Anxuris aequorei placidos, Frontine, recessus,
Et propius Bajas, littoreamque domum;

Et

Et quod inhumanae cancro fervente cicadae
Non novere nemus, flumineosque lacus;
Dum colui, doctas tecum celebrare vacabat
Pieridas, nunc nos maxima Roma terit.

Unde etiam liquere potest, Frontinum non abhorruisse ab amoenioribus studiis, & fuisse ex iis, qui Martialem foverunt, atque amaverunt; quod ostendimus etiam in Nota 1. Art. 88.

XVIII. Ut ut vero credibile est, Domitiani tempore secessisse Frontinum, satis tamen constat ex C. Plinii Caecilii Epistolis, illum Roma prorsus non caruisse: quandoquidem in Epistola 1. l. v. de caussa Curiani filii a matre exhaeredati verba faciens Plinius (qui unus erat ex institutis haeredibus) haec habet; *adhibui in consilium duos, quos tunc civitas nostra spectatissimos habuit, Cornelium, & Frontinum.* Id autem Domitiano rerum potiente contigisse, ex citata Epistola potest evinci: in qua Plinius scribit; *Cohaeredes mei componere, & transigere cupiebant; non diffidentia caussae, sed metu temporum. Verebantur, quod videbant multis accidisse, ne ex centumvirali judicio capitis rei exirent.* Qui metus ad Domitiani tempora procul dubio referri debet.

XIX. Ex diligentia vero, atque cura in recensendis Lege atque Senatusconsultis in Commentario *de Aquaeductibus*, & ex citato loco Plinii colligere licet, Juris quoque peritum fuisse Frontinum nostrum. Quid autem velint Cuspinianus, & Catanaeus, qui de Frontino tradidere haec; *Summus Jurisconsultus Secundo interdum respondit*, nisi id totum elici posse credant ex supra allatis Plinii verbis, haud facile liquet: certe Petrus Scriverius hunc eundem citatorum Authorum locum respiciens (sub initium Editionis Operum

Fron-

Frontini, quam ipse adornavit) scribit, *quid uterque velit, magis suspicari possum, quam intelligere*. Quod vero Hieronymus Magius in *Miscellaneorum* lib. IV. cap. 2. Julium Frontinum appellet *maximum Geometram*; id non pertinet ad nos: ibi enim Magius verba facit de Frontino authore Operis de *Re Agraria*, qui a Frontino nostro diversus fuit, ut suo loco ostendetur. Ceterum, quae perspecta haberet in Aquarum Fluentium Doctrina Frontinus noster, & sparsim indicavimus variis in Notis, & conjuncta exposuimus in Nota 1. IV. Art. 113.

ANNO CHR. LXXXXVII.
V. C. DCCCL.
IMPERATORE NERVA AUG. III.
L. VERGINIO RUFO III. COSS.

XX. Hoc anno (quo integro Nerva regnavit) Frontinum fuisse iterum Consulem opinor. Porro de secundo Frontini Consulatu dubitandum non videtur: nam Martialis in Epigram. 48. lib. X. (in quo *convivium parat*) hos versus inter ceteros habet:

De Nomentana vinum sine faece lagena,
Quae bis Frontino Consule prima fuit.

Quoniam vero credibile prorsus est, ut mox ostendetur, Frontinum fuisse unum ex duobus, qui fuere Consules III. & quoniam ii, qui Consules III. cum Trajano III. fuere, secundum consulatum cum Nerva gesserant (id aperte testante Plinio in Panegyrico hisce verbis; *uterque nuper consulatum alterum gesserat a Patre tuo datum*) iccirco, secundum Frontini Consulatum rejiciendum in citatum annum, opinor.

XXI. Hoc autem eodem anno factus fuit Frontinus noster Curator Aquarum (quod ad finem

ver-

vergente ejus consulatu contingere potuit; Nerva honores honoribus addente) ut ipse Frontinus in Art. 102. perspicue asserit; *Imperatore Nerva III. & Verginio Rufo III. Coss. ad nos Cura Aquarum translata est.*

XXII. Ac statim quidem Commentarium *de Aquaeductibus* scribere Frontinus coepit; in ipso enim Commentarii (ut ita dicam) limine, Art. 1. haec habet; *sitque mihi nunc ab Nerva Augusto nescio diligentiore, an amantiore Reipublicae Imperatore Aquarum injunctum Officium*; & Art. 2. *sed, cum hic Commentarius inter initia administrationis meae scriptus sit.* Commentarium tamen, quem hoc anno scribere coepit, Nerva vita functo persecutus est, & absolvit, ut suo loco aperte demonstrabo. Praeterea vero crediderim, ferme statim post susceptam Aquarum curam coepisse. Frontinum Aquarum copiam distributionemque metiri, ut indicavi etiam in Nota 1. Art. 87.

Anno Chr. C.
V. C. DCCCLIII.
Imperatore Traiano Avg. III.
Sex. Ivlio Frontino Coss.

XXIII. Collegam Trajani in tertio Consulatu fuisse Frontinum, pluribus doctisque rationibus Henricus Noris in *Consulari Epistola* pag. 59. erudite defendit. At Antonius Pagi in *Critica in Annales Baronii* Tom. I. pag. 94. Norisium a priore sententia recessisse scribit; contenditque, Trajani Collegam Frontonem esse habendum. Ego, quamquam in Norisii verba ferme juraveram, tanti tamen, quanti est facienda, faciebam Pagii authoritatem; ac verebar, ne propensione in eum, cujus Librum commentandum susceperam, transversus agerer: itaque rogavi Joannem

Bapti-

Baptistam Morgagnum in nostro hoc Gymnasio Primarium Anatomes Professorem doctissimum, celeberrimumque, cui meam hanc Frontini Editionem multum debere profiteor, rogavi (inquam) ut pro sua erga me benevolentia, atque amicitia gravioribus studiis detraheret aliquid, & ad amoeniora studia haec, in quibus etiam vehementer excellit, diverteret, aperiretque mihi suam de proposita controversia sententiam, unde reliquis novum beneficium accederet. En vero, quae ille benigne respondit.

JO. BAPTISTA MORGAGNUS

Doctissimo, Ornatissimo Viro

JOANNI POLENO

Rei Mathematicae Professori Celeberrimo.

S. P. D.

XXIV. „ETsi tuae me litterae invenerunt nihil minus, quam Fastos, cogitantem; morem tamen gessi: Falloppium, & Eustachium deposui; Norisium, & Pagium in manus sumpsi. Ille in Epistola Consulari, ubi quaerit, anno *AErae Christ*. 100. Fronto, an Frontinus Trajani III. Consuli Collega fuerit ordinarius, cum plura, quae infra memorabuntur, erudite, ut solet, in medium affert, tum vero, ut ad Frontinum potius inclinem, duabus efficit rationibus. Quarum altera a Fastorum auctoritate, altera autem est a veterum Scriptorum testimoniis petita. Primum videlicet, ut fatetur, Prosperi Fastos, sed omnium vitiosissi-

„ mos,

„ mos, itemque Cassiodori, sed Prosperum de-
„ scribentis, habere *Frontonem*; ita ostendit, Fa-
„ stos Anonymi apud Cuspinianum, qui omnium
„ quidem procul dubio sunt optimi, habere *Frontinum*. Deinde etsi paullo ante agnoverat, Pro-
„ speri suffragatorem videri Dionem; cum de
„ Frontone Consule, rerum potiente Nerva,
„ mentionem faciat; propterea quia is, quo de
„ quaerimus, Consul, Plinio in Panegyrico au-
„ ctore, *nuper consulatum alterum gesserat* a Nerva
„ *datum*; vicissim tamen producit, qui vel clarius
„ illi Cuspiniani Anonymo suffragetur, Martia-
„ lem scilicet; de cujus quidem testimonii vi mox
„ videbimus.

XXV. „ Pagius autem in *Crit. Baron.* & Fron-
„ tonem ipse retinet, & docet, *Norisium nuper*
„ *ad se scripsisse*, *M. Julium Frontonem probabilius*
„ *Collegam Trajani poni*. Vir omnino fuit Nori-
„ sius non modo dignitate, atque eruditione,
„ verum etiam moribus eminentissimus, quod
„ intelligere plane licet vel ex ista ingenua mu-
„ tatione sententiae. Attamen, quod ne ipse qui-
„ dem fecit, ut majorem sui, quam veri ratio-
„ nem haberet, non puto, ab reliquis esse facien-
„ dum; sed novae ipsius sententiae rationes eo
„ animo esse excutiendas, ut, si firmae sint, haec
„ probetur; sin contra, prior illa retineatur. Ex-
„ cutiendi autem labor ipse quidem meus; firmae
„ vero, an infirmae sint, tuum, Vir Doctissime,
„ erit judicium, praesertim quando Scriptores
„ nobilissimi Pagius, & Tillemontius firmas jam
„ videntur existimasse.

XXVI. „ Principio illud est animadverten-
„ dum, prioris sententiae rationem primam non
„ modo a Norisio, ut par erat, infirmatam non

„ esse,

„ esse, sed ne memoratam quidem; credo, quia
„ facilius confirmari poterat, quam infirmari.
„ Nam ut in Fastis Idatianis (quod Norisius mi-
„ nime ignoravit) scriptum legimus: *Trajano III.*
„ *& Pontino*; ita proclive admodum est aliis ex
„ Fastis suspicari, istud *Pontini* nomen forte esse
„ mendosum, ac legendum esse *Frontino*. Id e-
„ nim scripturae vitium an facilius in *Frontino*,
„ quam in *Frontone* scribendo oriri potuerit, etsi
„ Tillemontius in medio relinquit, haud tamen
„ difficile est existimare.

XXVII. „ Sed quam Norisius rationem non
„ attigit; hanc, si tibi videtur, in praesentia se-
„ ponamus: quas vero ad Pagium scripsit, eas
„ omnes ex ordine attendamus. *Dio*, inquit, *in*
„ *Nerva Frontonem tunc consulem nominat*. Non
„ modo hoc Norisius, cum scripsit Epistolam
„ Consularem, ut supra ostendimus, non ignora-
„ bat, sed ne illud quidem; Cuspinianum vero
„ *Frontinum* in Dione legendum putasse. Et sa-
„ ne in Italorum nominibus persaepe, & facile a
„ Graecis Auctoribus, vel certe librariis pecca-
„ tum esse, cum alii animadverterunt; tum prae-
„ sertim Robortellus admonuit; Plutarchum in
„ Poplicola Λαίρτην (Κλάραν potius, vel Λάρον,
„ ut notavit Sigonius) scripsisse pro *Lartem*; in
„ Cicerone autem Clodiam illam *Quadrantariam*
„ vocasse Κουαδραντίαν: a Dionysio quoque A. Ver-
„ ginium appellatum esse Μοντάνον, quem Latini
„ dicebant *Coelimontanum*. Quid multis opus est?
„ In ipsis, de quibus loquimur, *Frontini*, & *Fron-*
„ *tonis* nominibus permutandis lapsos esse librarios
„ AEliani Tactica describentes, facile est ex Si-
„ xti Arcerii in haec Notis intelligere. Cum
„ enim primum, idque recte, scripsissent ὑπὸ

„ Φροντίνῳ, alio deinde in loco perperam ſcripſe-
„ re καὶ Φρόντωνι: quos ille cum reprehendere de-
„ buiſſet, in alium ſe errorem abripere paſſus eſt,
„ ut unum atque eundem eſſe Virum, crederet,
„ quem AElianus, Martialis, Dio modo Fron-
„ tinum, alias Frontonem vocaſſent. Sed faci-
„ lior nimirum fuit Arcerius in iis, quos diſtingue-
„ re oportebat, confundendis, velut ibidem cum
„ illum quoque Frontinum, qui in Galeni libro
„ ultimo Remediorum κατὰ τόπους ſemel, atque
„ iterum nominatur, eundem ac noſtrum eſſe,
„ cenſuit, haud animadvertens, Heram Medi-
„ cum, cujus verba de Frontino Iſchiadico pro-
„ fert Galenus, *natum eſſe ante Andromachum*,
„ quod Galenus ſupra in VI. libro teſtatur: qui
„ quidem Andromachus, ſi dubites, ille ſenior
„ fuerit, *inter Neronis*, ut idem Galenus alibi
„ docet, *Medicos primus*, an ejus filius; id unum
„ praeſtiterit attendiſſe, Cornelium quoque Cel-
„ ſum Herae medicamenta bis memoraſſe.

XXVIII. „ Verum nos Frontonem ponamus
„ in Dione quidem eſſe legendum, & quando
„ Noriſius illi hujus teſtimonio plus ponderis in-
„ eſſe, poſtea credidit; quale demum ſit, videa-
„ mus. Etſi totus is locus ejuſmodi eſt, ut
„ nonnulla habeat, quae aliter ab aliis intelligi
„ poſſint; id tamen perſpicuum eſt, Frontonem
„ conſulem inter ea memorari, quae, ut Plinius
„ ad Quadratum ſcribit, *primis diebus redditae li-*
„ *bertatis* acciderunt, & prius certe, quam Ner-
„ va ipſe cum Virginio Rufo conſul narretur;
„ ut permirum omnino eſſet, Panvinium in
„ Commentariis in Faſtos ſuis ſcripſiſſe, Fron-
„ tonem a Dione conſulem *anno poſt occiſum Do-*
„ *mitianum fuiſſe referri*, niſi & id, & alia, quae

„ ibi-

„ ibidem peccat, facile essent in tanto & Scri-
„ ptore, & Opere excusanda. De ea re nullum
„ certe verbum apud Dionem, multoque minus
„ quod ille Frontonis Consulatus *ex Kal. Jul.* in-
„ ceperit ejus, de quo modo dictum est, anni: qui
„ quidem dies illuxit praeterlapso jam medio do-
„ minationis Nervae tempore; non inter hujus
„ initia; inter quae initia, video Tillemontium
„ quoque ipsum agnoscere, Frontonem consu-
„ lem a Dione memorari. Quorsum haec? in-
„ quies. Nondum eo dico, quod velim, Cas-
„ siodori *Chronicon*, alioqui, ut dictum est, vi-
„ tiosissimum, in eo verum esse, quod Domi-
„ tianum occisum tradit Frontone consule sic;
„ ut hic consulatum sub Nerva quidem potuerit
„ gerere; non tamen a Nerva *datum*. Sed eo
„ dico, ut illud certe alterum intelligatur: qui
„ inter initia dominatus Nervae consul fuerit,
„ de illo accipienda minus videri, quae de eo,
„ de quo quaerimus, Trajani Collega Plinius pa-
„ riter in Paneg. indicavit: ita *nuper* consulatum
„ a Nerva datum gessisse, ut *adhuc oculis paulo an-*
„ *te dimissi fasces oberrarent &c.* itemque illa: *mo-*
„ *do praetextam exuerat, modo lictores abire jusse-*
„ *rat, modo gratulantes amici recesserant*: quî enim
„ convenit *modo*, & *paulo ante*, si intercesserat
„ plane triennium?

XXIX. „ Et rationem quidem primam satis
„ excussimus petitam ex testimonio Dionis, vel
„ potius (ut verum loquamur) Joannis Xiphili-
„ ni, qui saeculo XI. in epitomen contraxit
„ Dionem. Nunc alteram videamus. Fronto,
„ inquit, *erat Consul. II.* Hoc vero aut demon-
„ strandum, aut non attingendum omnino fue-
„ rat. Quantum enim ex saepius laudato Pane-

„ gyrico certum est, eum, quo de quaeritur, Collegam Trajani, *consulatum alterum* antea gessisse; tantum inter omnes liquet, neminem adhuc id ostendere potuisse de Frontone; posse autem omnes de Frontino, & verbis quidem Auctoris, non uno, imo non decem fere post saeculis scribentis, sed illis ipsis temporibus Romae viventis, scribentisque, Martialis. Nam hic diserte *bis Frontinum consulem*, neque ita pridem fuisse, clarissime indicat in eo Libro (X.) cujus nonnulla Epigrammata anno 98. scripta esse, constat; ut hinc Norisius in Epistola Consulari illud quoque alterum erui posse crediderit, Frontinum Consulem II. fuisse sub Nerva. Verum ego quod, ob alias causas, non sine controversia inferri, ostendique posset, remitto; illud autem, quod negari non potest, urgeo: Frontonem bis Consulem fuisse, nullius veteris Auctoris fide probari; Frontinum bis Consulem fuisse, aequalis Scriptoris testimonio praeclarissimo demonstrari.

XXX. „ Jam vero tertiam Norisii rationem examinemus. Fronto, inquit, *erat vir togatus, non vero militaris, qualis Frontinus fuit.* Nimirum hic quoque ad Panegyricum Plinii respexit, qui de utroque in hunc annum Collega Trajani verba faciens, sic ipsum alloquitur: Tertii Consulatus decus *bellorum sociis olim, periculorum consortibus, parce tamen tribuebatur, quod tu singularibus viris, ac de te quidem bene ac fortiter praestitisti, sed in toga meritis: utriusque cura, utriusque vigilantia obstrictus es, Caesar:* itemque infra: *nempe enim hi sunt, quos Senatus cum publicis sumptibus minuendis optimum quemque praeficeret, elegit quidem primos.* Ego tamen,„

„ men non video, quid tandem ex his omnibus
„ non conveniat Frontino. Nam quod bellica
„ laude plurimis ante annis floruerat, & Silurum
„ gentem subegerat; num propterea insequenti-
„ bus, suos inter cives pacis artibus vicissim ex-
„ cellere, & postremis denique annis, cura, ac
„ vigilantia sua bene, ac fortiter de Trajano me-
„ reri non potuit in toga? Non opinor, cum
„ Plinius ad Severum scripsit, se in Curiani cau-
„ sa *adhibuisse in consilium duos, quos tunc civitas spe-*
„ *ctatissimos habuit, Corellium, & Frontinum*, &
„ ex eorum sententia judicasse; vel cum ad Ar-
„ rianum, *successisse* se in Auguratu *Julio Fronti-*
„ *no, principi viro*; non, inquam, opinor, tunc
„ spectatissimum, & principem virum in sago
„ dixit, sed in toga. Quid verbis opus est? Pro-
„ curatio Aquarum, res *administrata per principes*
„ *semper civitatis viros*, Officiumne erat, quod
„ non a togato, sed a militari omnino homine
„ gereretur? Non contra vel ipsa Curatorum Ta-
„ bula, a te, Vir Eruditissime, ut tot aliae in
„ tua ista eximia Frontini editione, & diligenter
„ concinnata, & docte illustrata, inter Curato-
„ res fuisse, ostendit, qui Legum peritia, stu-
„ diisque civilibus principem in civitate locum
„ erant assecuti? Hanc autem Aquarum Procu-
„ rationem *ad usum, tum ad salubritatem, atque*
„ *etiam ad securitatem Urbis pertinentem*, certe
„ Frontinus, utpote sibi a Nerva injunctam, jam
„ fere biennium gesserat sub Imperatore Trajano,
„ eaque fide, ac solicitudine gesserat, qua ex
„ ipsius Commentario intelligitur, ut cum innu-
„ meras fraudes vel *per offensas* retexisset, magno-
„ que cum Reipublicae emolumento sustulisset,
„ videatur, si quis alius, tunc dignus fuisse, ut

 „ &

„ & a Senatu publicis sumptibus minuendis in „ primis praeficeretur, & cura ac vigilantia sua „ bene ac fortiter in toga de Trajano meritus di- „ ceretur. Certe Trajano tantundem a Frontone „ tunc praestitum fuisse in toga, non constat.

XXXI. „ Quod si istud Plinii elogium Fron- „ tino ob eam causam non conveniret, quod „ olim militari munere functus esset; fortasse ne „ Frontoni quidem posset ob eandem causam „ convenire. Neque enim hic, pro quo dispu- „ tant, Fronto ille est M. Cornelius Fronto, „ Rhetor nobilissimus, quem haud semel Gellius, „ Capitolinus, Xiphilinus, nonnunquam etiam „ Eumenius, Macrobius, Ausonius, Hierony- „ mus, aliique laudarunt, ut Catanaeus, Pan- „ vinius, atque alii passim existimabant, quorum „ opinionem ab Norisio in Epistola Consulari, „ & a Tillemontio in Not. VIII. in *Trajanum* „ firmissimis argumentis convulsam video. Ne- „ que item est Fronto Catius, Orator in Episto- „ lis Plinii laudatus, quem Catanaeus, & Panvi- „ nius eundem ac priorem credebant; Tillemon- „ tius autem ne consularem quidem ejusmodi vi- „ rum, sed celebrem dumtaxat causarum patro- „ num existimat; ego vero non eum certe, quem „ quaerimus, Consulem fuisse, puto, propterea „ quia cum in Senatu pro Mario Prisco causam „ dixit, eo ipso tempore Consul fuisset, ut ex „ alia Plinii Epistola ad Arrianum (11, Lib. II.) „ Proclive est intelligere; non fuisse tamen, ex „ Plinii silentio apparet, qui in ea Epistola cum „ Julium ferocem, & Cornutum Tertullum ita „ nominet, ut *Consulis designati* titulum singulo- „ rum nomini adjungat, multo minus videtur „ fuisse in Frontone Catio nominando Consulis

„ ti-

„ titulum praeteriturus. Eſt ergo is, pro quo „ propugnant adverſus hominem clariſſimum, a „ Tacito, Plinio, Martiale, AEliano celebra- „ tum, ac inter principes civitatis viros per ea „ tempora nemini ignotum, Frontinum, Fronto „ quidam, a Plinio in nulla, quod ſciam, ex tot „ Epiſtolis nominatus, a Martiale autem, & Ta- „ cito (nam de AEliano dictum eſt ſupra) vel „ non memoratus; quod vix de ſummo Viro, & „ III. ut contendunt, Conſule credibile eſt; vel „ ita memoratus, ut militarem hominem contra „ atque ponitur, fuiſſe, conſtet. Nam Martia- „ lis in Libri I. Epigrammate 56. ad Frontonem „ ſcripto, ſic ipſum, laudans alloquitur:

„ *Clarum militiae, Fronto, togæque decus:*

„ quem quidem hunc ipſum eſſe poſſe, quo de „ agitur, M. Julium Frontonem, in ſaepius lau- „ data Epiſtola ſuſpicatur Noriſius. Cornelius „ autem Tacitus in I. Hiſtor. haec ſcribit: *Ex-* „ *auctorati per eos dies* (Galbae ſcilicet extremos) „ *Tribuni, e praetorio Antonius Taurus, & Anto-* „ *nius Naſo: ex urbanis cohortibus AEmylius Paeen-* „ *ſis: e vigiliis Julius Fronto*: itemque in proxi- „ mo Libro: *Vinctus* (a Vitellianis) *praefectus* „ *caſtrorum Julius Gratus, tanquam fratri apud* „ *Othonem militanti proditionem ageret, cum fratrem* „ *ejus Julium Frontonem tribunum Othoniani ſub eo-* „ *dem crimine vinxiſſent*. Et Raderus quidem, „ a quo primus de duobus hiſce locis producitur, „ non dubitavit, illum ipſum Julium Frontonem, „ & eum ad quem ſcripſit Martialis, & hunc III. „ ut putant, Conſulem, unum eundemque fuiſ- „ ſe: ſed & Juvenalem in I. Satyra de hoc eodem „ locutum eſſe, cenſuit: quibus fere omnibus in „ rebus & praeeuntem habuit Calderinum, &

„ adstipulantes Farnabium, atque Schrevelium.
„ Quid? quod non alium esse illum quoque cre-
„ didit, quem Josephus libro VII. de Bello Ju-
„ daïco inter Titi Duces, Consiliarios, Amicos
„ bis memoravit, Frontonem. Verum ego, ut
„ Titi Libertum (sic enim idem Josephus altero
„ in loco vocat) ad consulatum provectum esse,
„ animum inducere non possum, ut credam; ita
„ superiora illa reliqua satis esse puto, ut intelli-
„ gatur, istum, quo de ajunt, Frontonem vel
„ obscurum apud aequales fere omnes Scriptores
„ fuisse, vel in militaribus etiam officiis contra
„ atque urgent, fuisse versatum.

XXXII. „ Qua in re ostendenda eam ob cau-
„ sam longior fui, quod, quidquid deinde Pagius
„ ait, ad se scripsisse Norisium, non eo pertinet,
„ ut Frontonem illo praesertim ipso, quo quae-
„ rimus, tempore fuisse Consulem, sed ut toga-
„ tum fuisse virum, non militarem, credamus.
„ *In Lib.* inquit, 48. *Digest. L.* 5. *De poenis re-*
„ *citatur rescriptum Trajani ad Julium Frontonem.*
„ *Ejus filius fuit Praefectus classis sub Hadriano,*
„ *Gruteri pag.* 573. Ad quae ne illud quidem di-
„ cam, Catanaeum, qui jam olim (*in Plin. Epist.*
„ *cit.*) verba illa legis animadverterat, sic legisse:
„ *Divus Adrianus Julio Frontoni rescripsit*, quod
„ ego quoque in nonnullis vidi editionibus, cum
„ aliae tamen, eaeque (ut verum fatear) lauda-
„ tiores habeant, *Divus Trajanus.* Neque item
„ dicam, cautius Tillemontium facere, qui Ju-
„ lium Frontonem classis praefectum, prioris
„ filium non affirmat fuisse, sed tantummodo
„ esse potuisse. Haec, inquam, atque alia prae-
„ terea omittam. Nam quanquam id, quod
„ minime planum faciunt, ultro concederem,

„ Fron-

„ Frontonem, de quo ſermo eſt, ſic ſemper in
„ toga floruiſſe, ut nullam unquam militaris of-
„ ficii partem attigiſſet; non tamen propterea
„ ſequeretur, in Frontinum quoque non cadere
„ laudes iſtas, quae in Plinii Panegyrico illi, de
„ quo quaerimus, Conſuli tribuuntur: velut
„ antea probatum eſt.

XXXIII. „ Quam ob cauſam de illa pariter
„ Inſcriptione apud Gruterum (*pag.* 190. 1.) a
„ Tillemontio (ſed tamen poſt Noriſium in Con-
„ ſulari Epiſtola) animadverſa nihil adjiciam,
„ niſi hoc unum: non apparere ex eo lapide,
„ M. Julium Frontonem IIIIVirum viis curan-
„ dis fuiſſe anno 103. quod Tillemontius affir-
„ mat. Quod enim Trajanus ibi COS. V. ſcri-
„ batur, hinc illud tantum effici poteſt, non
„ ante annum 103. Inſcriptionem inciſam eſſe:
„ in quo tamen repugnat adſcripta TRIBUNIC.
„ POTEST. V. quae annum deſignat 102. vel
„ etiam duos menſes ultimos anni 101. Itaque
„ mirum non eſt, Reineſium legiſſe TRIBU-
„ NIC. POTEST. VIII. i. e. A. V. 858. ut
„ in altera Gruteri Editione indicatur, vel po-
„ tius, ut in Syntagmate illius invenio, TRIB.
„ POT. VIIII. A. V. 855. Veruntamen ut hoc
„ in anno 855. apertiſſimum Typographi erro-
„ rem omittam; reſpondet enim A. Chr. 102.
„ cum reſpondere debeat A. 105. vel 106., certe
„ ſi exemplari ſtandum eſt, quod emendatum ex
„ Gudii, qui bis contulerat, codice in memorata
„ Gruteri Editione habemus; non poſt nume-
„ rum V. qui extremum ſiniſtrum occupat mar-
„ ginem, ſed potius ante, cum juſto aliquanto
„ majus intervallum inter POTEST. & V. re-
„ linquatur, videtur eſſe ſupplendi locus. Ac-

„ cedit cognomen PARTHICI, quod in hoc „ etiam lapide adscribi, non animadvertit Rei„ nesius, mox docens, Trajano haud ante Tri„ bun. Potestatem XII. tributum esse, in hoc „ quoque a Fabretto reprehensus (*de Columna* „ *Traj. c. 9.*) negante, *in ullo vel marmore, vel* „ *nummo non suspecto titulum* PARTHICI *ante* „ XIX. *Trib.* (Trajani) *Pot. reperiri.* Quam ego „ litem hic quidem non faciam meam, ut neque „ illam alteram, V. Trajani Consulatum non in „ 103. (quod Tillemontio, & plerisque aliis „ paulo ante negare nolui) sed in annum, ut „ Fabrettus contendit, 104. incidisse. Haec „ eo tantummodo attigi, ut intelligeretur, quae„ nam aut suspiciones in istum lapidem, aut du„ bitationes in istum annum possint cadere 103, „ qui illo dicitur indicari; praesertim cum ipse „ Tillemontius alio in loco ponat, anno primum „ 107. Parthici cognomen Trajanum mereri „ potuisse, quod sibi anno demum 115. magis „ magisque confirmavit. Quid? quod idem Til„ lemontius alibi censuit, ad annum usque 111. „ istius lapidis tempus posse produci. Et mihi „ quidem omnia, quae hic memoravimus, repu„ tanti sic omnino visum est, aut PARTHICI „ cognomen esse inducendum, augendumque „ numerum Tribun. Potest. aut si retinere illud „ liceat sic tamen, ut hic maxime augeatur; neque „ Gruteri exemplar, ut ostensum est, neque no„ tam COS.V. ullo modo pati, ut ultra XV. auge„ re possimus: quod si fiat; non annus 103. sed „ postremi duo menses anni 111. indicabuntur. „ Post quorum, non amplius, duorum mensium „ intervallum cum Trajanus Consulatum inierit „ VI. hinc est, ut minus illa me moveant, quae

„ Virum

„ Virum Eruditissimum Joannem Massonium
„ permoverunt, ut hoc in lapide non modo Trib.
„ Potestatis, quam ipse quoque XV. legendam
„ existimat, sed etiam Consulatus numerum cen-
„ seret esse mutandum, & pro V. legendum
„ VI. Verum haec ἐν παρόδῳ.

XXXIV. „ Jam enim supra satis mihi praesti-
„ tisse videor, quod receperam, ut Norisii ra-
„ tiones excuterem. Quae tamen firmae, an
„ infirmae sint, tu, Vir Doctissime, pro eo,
„ quo polles, acri judicio existimabis; ego vel
„ firmissimas existimanti pro eo, quo unice mo-
„ veor, veri studio facile assentiar. Hoc enim
„ veri studium ita mihi animos addidit ad Sum-
„ morum Virorum huic tertio Frontini Consula-
„ tui adversantium rationes agitandas, ut tamen
„ ipse, qui essem, & qui contra illi, non oblivi-
„ scerer. Idem veri studium ne illud quidem
„ dissimulare me sinit, quod altera ex parte
„ nunc demum venit in mentem, videlicet tertio
„ isti Frontini Consulatui obstare facile posse
„ illud idem Martialis Epigramma, quo demon-
„ stratur secundus. Versus enim extremi qua-
„ tuor haud obscure videntur ostendere, Epi-
„ gramma nondum reddita libertate, id est Do-
„ mitiano adhuc rerum potiente, scriptum fuis-
„ se, & quod consequitur, alterum Frontino
„ Consulatum ab Nerva quidem, ut oporteret,
„ datum non esse. *Accedent*, inquit Martia-
„ lis,

Accedent sine felle joci, nec mane timenda
Libertas: & nil quod tacuisse velis.
De Prasino conviva meus, Venetoque loquatur,
Nec facient quemquam pocula nostra reum.

„ Per-

„ Permirum est, in hac controversia neminem,
„ quod sciam, versus hosce attendisse, qui illam
„ videlicet de altero Frontini Consulatu mentio-
„ nem, & continuo quidem, sequuntur; nisi
„ forte in aliam omnino partem accipiendos cre-
„ diderunt, ut Poëta hoc diceret: sub civili,
„ mitique Nervarum imperio jam non esse ti-
„ mendam, ut superiore tempore sub Domitia-
„ no, sermonum ac jocorum libertatem vel in
„ ipsam Venetam, Prasinamve Factionem. Huc
„ autem pertinet, quod *de Factionibus aurigato-*
„ *rum, & studiis Principis* in hunc locum adno-
„ tavit Farnabius: *periculosum erat sub Nerone,*
„ *Vitellio, & Domitiano iis favere, a quibus alieni*
„ *Principes. Prasinae autem, & Venetae maxime*
„ *favebant.* Eodemque trahere fortasse quis ma-
„ lit ultima verba explicationis Raderi: *nullus*
„ *erit, qui nostros jocos insidiose excipiat, & deferat*
„ *ad Caesarem, nosque reos faciat, ut Domitiani*
„ *temporibus contingebat.* Sed quanquam in prio-
„ rem illam interpretationem propensiorem esse
„ me fateor; tu tamen, Vir Praestantissime,
„ hoc etiam dispicies, &, quid sit veri similius,
„ constitues. Vale, & me, quod facis, re-
„ dama.

Patavii XIII. Kal. Quinctiles. CIƆIƆCCXXII.

XXXV. Hoc autem eodem anno Commentarium de *Aquaeductibus* a Frontino editum, opinor. In ejus Commentarii Art. 88. 89. 92. 93. 94. plura utilia Aquaeductibus ipsis, & Privatis aquam recipientibus enarrantur (ut animadvertimus in Notis 1. Art. 87. & 5. Art. 93.) quae ipsi Trajano accepta referenda, Frontinus commonstrat;

ſtrat; atque inter cetera de Trajano moliente Anionis novi aquam reddere puriorem verba facit; additque; purior haec Anionis novi aqua *veniet in locum deformis illius ac turbidae, novum authorem, Imperatorem Caeſarem Nervam Trajanum Auguſtum, praeſcribente titulo*: quae ſane verba Frontinum (ut ut is quidem coeperit ſub Nerva ſcribere) perrexiſſe ſub Trajano Librum *de Aquaeductibus* commentari, manifeſte adeo commonſtrant, ut non poſſim non mirari, Fabrettum (in Diſſertationibus *de Aquis, & Aquaeductibus*, Num. 345.) tribuiſſe Nervae Patri quaedam, quae Nervae Filio, nimirum Trajano, tribui debent, atque affirmaviſſe tum in citato Num. tum in Num. 105. Frontinum opus ſuum *de Aquaeductibus* Nervae illi nuncupaviſſe.

XXXVI. Quod ſi nunc attendamus ea, quae (ut paullo ſupra diximus) Trajanus circa Aquas praeſtitit, ac Frontinus enarrat; ſatis comperiemus, non ante citatum V. C. annum 853. editum fuiſſe hunc *de Aquaeductibus* Commentarium: non enim credibile eſt, eum a Frontino edi potuiſſe eodem ſtatim anno, quo Romam advenit Trajanus; Trajanus autem Imperator nonniſi anno ſuperiore V. C. 852. Romam venit. Quo vero tempore abſuit Roma Trajanus, reor, Frontinum noſtrum in diligenti Aquarum examine perrexiſſe: quamvis enim menſus fuerat copiam diſtributionemque eo tempore (id autem paucorum menſium fuiſſe credimus) quo ſub Nerva Aquarum curam geſſerat, quaedam tamen ſub Trajano egit; ut, cauſſa exempli, illud, quod narrat in Art. 74. *uniuſcujuſque* Aquae *copiam, quae ſupra ſcripta eſt, tota deinceps aeſtate durantem exploravi.*

XXXVII.

XXXVII. Cum itaque Commentarius hic editus fuerit anno V. C. 853. Strategematum autem Libri editi fuerint anno V. C. 837. sequitur, ut inter hasce Editiones anni sexdecim intercesserint. Quod temporis intervallum variare quidem potuit Authoris stilum; non tamen tantum est, ut det locum suspicioni; duo haec Opera diversis Authoribus esse tribuenda.

ANNO CHR. CI.
V. C. DCCCLIIII.
Imperatore Traiano Avg. IIII.
Sex. Articuleio Paeto Cos.

XXXVIII. Num forte Asiae Proconsul fuerit hoc anno Frontinus noster; antequam propono; de Frontini nummo nonnulla dicam, oportet. Jacobus Sponius in *Miscellaneis Eruditae Antiquitatis* pertinentem ad Frontinum exhibet nummum: ex quo, similitudine accurate servata, desumta est nostra nummi figura in Tab. *: nostri autem nummi diameter ad diametrum nummi ejusdem apud Sponium, habet rationem eandem; ac denarius numerus ad quaternarium. Sed ex iis, quae de proposito nummo Sponius tradidit, subjiciamus haec:

XXXIX. „ ΦΡΟΝΤΕΙΝΟϹ ΑΝΘΥπατος
„ id est, *Frontinus Proconsul a Smyrnaeis sub Prae-*
„ *fectura* cujusdam *Myrti*, hocce nummo hono-
„ ratus est, insolito aliis Proconsulibus honore.
„ Nonnullorum enim nummos videmus a Pro-
„ vinciis cusos, sed solo nomine insignitos, non
„ vero capite, quod Caesarum Principumque
„ jus erat. Quamobrem putabat Gallandius no-
„ ster, qui nummum Smyrnae reperit, non Fron-
„ tini caput esse, sed Jovis apud Smyrnaeos cul-
„ ti

* Titulari. Vide de eo nummo plura in Praefatione mea.

„ ti. Verum fortasse non erravero, si ipsiusmet „ Proconsulis esse affirmaverim. Deinde vero addit Sponius rationes, propter quas id posset affirmari, concludens tamen hisce verbis; „ sed „ quia hae rationes non admodum validae sunt, „ sitne Jovis, vel Frontini facies, adhuc sub ju- „ dice lis sit". At, genuinum esse nummum, vel ex eo colligi posse existimo; quod Author Anonymus, qui Librum edidit sub hoc titulo, *Numismatum Antiquorum Sylloge ex Cimeliarchio Authoris* (*Londini* 1708.) alium exhibet in Sponii similem nummum.

XL. Jacobus Facciolatus, vir doctissimus, & de praeclaris omnibus artibus ac Latina lingua optime meritus, cum de hac re sermonem haberemus, animadvertit, Adrianum primum ex Rom. Imperatoribus barbam alere coepisse; cujus deinde exemplum principes ceteri, & tractu temporis privati quoque secuti sunt. Quamobrem Frontinus noster, qui circa medium Trajani principatum vita excessit, is non videtur esse posse, cujus caput barbatum exhibetur. Sed quando Jacobus Gronovius (in *Thesauro Antiq. Graec.* Tom. III. pag. d d d d) certe majorum gentium antiquarius, voluit, caput nummo hoc exhibitum illius esse Frontini, de quo AElianus verba fecit, ille autem Frontinus noster est; nolui praetermittere, quin illud caput (cujuscumque sit) descriptioni vitae Frontini praefigerem.

XLI. Ceterum, si Frontino nostro nummus ille esset tribuendus, lubens crederem, eum hoc anno Proconsulatum Asiae gessisse. Nam regnante Domitiano, Imperii anxio, conscientia timido, suspiciosoque, credibile non esset, tributum fuisse Frontino tantum, atque insolitum honorem.

rem. Regnante vero Trajano, prioribus annis ante annum hunc, Romae in Aquarum cura mansisse Frontinum, ex ipso *de Aquaeductibus* Commentario satis liquet. Ergo credendum esset, post tertium Consulatum missum fuisse Frontinum ad regimen honorificentissimum, atque nulli secundum, scilicet ad Asiae Proconsulatum; Smyrnae etenim, ubi nummus est percussus, Urbs in Asiae Provincia erat.

ANNO CHR. CVI.
V. C. DCCCLVIIII
L. CEIONIO COMMODO
L. TVTIO CEREALI. COSS.

XLII. Non ante hunc annum vita excessisse Frontinum, opinor. In Epistola quidem 8. lib. IV. Plinius scribit, se successisse in Auguratu *Julio Frontino*, *principi viro*. Auguratum autem Plinius a Trajano petierat in Epistola, quae octava est decimi Libri; unde liquet, Trajano regnante, Frontinum obiisse: nam Auguratus non adimebatur viventi, ut in superius citata Epistola Plinius affirmat, & Antiquarii omnes ad unum consentiunt; si sciremus, quo anno Plinius creatus fuerit Augur, sciremus quidem etiam, quo anno Frontinus mortuus sit. Joannes Masson in *Plinii Vita*, autumat, Plinium inter Augures fuisse cooptatum anno V. C. 856. sed quia Masson in eam sententiam fertur ob nonnulla verba ex Libro de *Agrorum Qualitate* desumta, qui Liber haud dubie Frontino nostro tribui non potest (ut, ubi agetur de Libris a Frontino nostro scriptis, demonstrabitur) iccirco caussam conjecturae Viri, ceteroquin eruditissimi, probare non possum.

XLIII. Itaque ingressus sum ad conjiciendum

iter

iter diversum. Scribit Plinius in superius citata Epistola; *utinam, ut Sacerdotium, idem & Consulatum multo etiam juvenior, quam ille* (nimirum M. Tullius Cicero, de quo supra sermo fuerat) *sum consecutus; ita senex* &c. Cicero autem creatus fuerat Consul anno aetatis 43. Augur anno aetatis 54. (ut perspicue ostendit Franciscus Fabricius in *Ciceronis Vita.*) Atqui si Plinius factus fuisset Augur, aut eo aetatis anno, quo creatus fuerat Consul Cicero, aut ante eum annum; credibile sane est, Plinium, gloriae profecto cupidum, hoc in loco id notaturum fuisse; igitur cum id non notaverit, verisimile fit, Plinium post annum aetatis suae 43. Augurem factum fuisse; ideoque in nullum ante hunc annum V. C. 859. quo (ut ex citato Joannis Masson Opere prorsus liquet) Plinius quadragesimum quartum aetatis annum explevit, cooptationem ejus in Augurum Collegium, &c, ut consequitur, mortem Frontini referre possumus. Ex consideratione tamen Epistolarum Plinii facile crediderim, neque multo post hunc annum Frontini obitum contigisse.

XLIV. Illud quidem notatu dignum existimarunt Antiqui, nimirum Frontinum sibi fieri monumentum vetuisse; vetuerat autem (ut liquet ex Epistola mox citanda) verbis hisce; *Impensa monumenti supervacua est; memoria nostri durabit, si vitam meruimus.* Itaque invenimus apud Plinium (in Epist. 19. lib. IX.) a Rufone Frontinum nostrum fuisse laudatum, reprehensumque Virginium Rufum, qui jusserat, sepulcro suo inscribi duos hosce versus:

Hic situs est Rufus, pulso qui Vindice quondam,
Imperium asseruit, non sibi, sed Patriae.

Cui Rúfoni Plinius respondens, utrumque, & Frontinum scilicet, & Rufum laudat: *meo quidem* (scribit) *judicio neuter culpandus, quorum uterque ad gloriam pari cupiditate, diverso itinere contendit: alter, dum expetit debitos titulos: alter, dum mavult videri contempsisse.*

XLV. Haec habui, quae de Frontini vita aut colligerem, aut conjicerem. Notitias omnes hausi ex ipsis fontibus; horum autem plures mihi indicaverunt ii, qui de Frontino scripsere. Porro Joannes Cuspinianus in Commentariis *de Consulibus Romanorum* ad annum V. C. 823. multa pertinentia ad Frontini vitam congessit: quae summa fide descripsit Joannes Maria Catanaeus in Notis ad Plinii epist. 8. lib. IV. Neque tamen aut Cuspinianum nominavit Catanaeus, aut alteruter loca, unde notitiae illae hauriendae, commonstravit. Quod tamen hi non praestitere, praestitit Petrus Scriverius sub initium Editionis Operum Frontini, quam ipse adornavit, ubi Catanaei narrationi commentarium veluti quemdam subjecit. Nonnulla etiam de Frontino habet Gerardus Joannes Vossius de *Historicis Latinis* lib. III. Nonnulla Thomas Pope Blount in *Censura Celebriorum Authorum* ad annum Christi 85. Sed ordinate magis, quam priores in colligendis notitiis fecerant, vitam Frontini scripsit Nanius Tillemontius in eximia sua *Historia Imperatorum* post Imperatoris Trajani vitam. Nos haec omnia diligenter expendimus, aliaque conquisivimus, & per Consules digessimus, secuti exemplum Francisci Fabricii, atque Joannis Masson: quorum ille Ciceronis vitam, hic inter ceteras Plinii vitam (de qua supra verba fecimus) hoc eodem ordine digessere.

CAP. II.

De Libris a Frontino scriptis.

I. Plures Libri sunt, qui sub Frontini nomine circumferuntur: nos in praesentia recensebimus singulos, inquirentes, quae opera ad Frontinum nostrum, scriptorem *Commentarii de Aquaeductibus*, spectent; & quae huic tribui minime debeant. Ordiemur ab eo Libro, cui quidam hunc praefigunt titulum; *Sex. Julii Frontini V. C. de Re Agraria Liber*: alii vero hunc; *Julii Frontini de Agrorum Qualitate.* De cujus tamen Operis conditore non melius dici potest, quam dictum est a Goesio in *Notis in Rei Agrariae Authores*; ubi celebrem illum Frontinum nostrum non esse habendum pro Libri propositi Scriptore, contendit: *Nam Scriptor*, inquit, *cum haec amitteret, tyronem se fuisse, & scribendi novum, operis initio fatetur. Tempus autem illud fuit, „ cum Imperator victoria Daciam reseravit ". Qui Imperator fuit Domitianus, qui de Dacis triumphavit; post quem Trajanus, victo Rege Decembalo, Daciam fecit provinciam, ut tradit Eusebius in Chronicis. At e Tacito constat, jam Vespasiano iterum, & Tito Consulibus Frontinum* celebrem illum *Romae Praeturam gessisse* (quod ostendimus in Frontini Vita ad annum V. C. 823.) *non ergo ille sub Domitiano „ primum sedulitatis impendium" aut „ Celso" aut cuiquam alii obtulit. Atque magis hanc meam opinionem confirmat, quod haec in Manuscriptis adscribi videam partim M. Junio Nypso, partim etiam, ut est in Manuscripto, Domno Gerberto, Papae & Philosopho.*

II. Sequitur Fragmentum *de Limitibus*; de quo

ita Goesius; *Fragmentum hoc legitur in Manuscripto sub nomine „ Hygini de Limitibus"* ; *in alio sub „ Julii Frontini Siculi".* *Petrus Scriverius ex sub Manuscripto praefixit nomen Sexti Julii Frontini V. C.* Nullum tamen in sua Editione accuratissimus Goesius Authoris nomen huic Fragmento praefixit; quod si alicui Frontino sit tribuendum, certe Authori illi, qui *de Re Agraria* alium Librum scripserat, potius, quam Frontino nostro, tribuendum esse videtur.

III. Idem prorsus dicam de perexiguo alio fragmento, quod inter varios Authores *de Limitibus* exstat, habetque praefixum titulum; *ex Libro Frontini secundo.* Hoc enim quoque Authori illi *de Limitibus* adscribendum plane est.

IV. Venio ad duo illa Fragmenta Librorum *de Coloniis*, quae Frontino nostro adtribui haud dubie non possunt; cum in utroque nominetur *Imperator Adrianus*: Frontinus autem noster fato functus est (ut jam in cap. I. Sect. 42. ostendimus) antequam rerum potiretur Adrianus.

V. Restant Strategematum Libri, quos Frontini nostri esse reor; fateor tamen, non, deesse qui dubitent, permoti ab iis, quas faciunt conjecturas; conjecturas inquam, nullum enim satis firmum afferunt argumentum. Porro neque video, cur dubitare debeamus, num ii, quos habemus, Strategematum Libri *Epitoma* potius Librorum Frontini sint, ut dubitare visus est Caspar Barthius in *Adversariorum Commentariorum* lib. LX. Et quod affert Samuel Tennulius in eruditissima Praefatione sua ad ipsos Strategematum Libros, vix, aut ne vix quidem roboris ullius esse videtur. Nimirum quaerit ille, num Strategematum Author Frontinus ille sit, de quo Tacitus in Vita Agrico-

colae agit, (agit autem Tacitus de Frontino nostro) respondetque, *non puto; nam Britannorum, quos dicitur devicisse, nullam mentionem habet in Strategematibus*: sed ex ipso *de Aquaeductibus* Commentario satis constat, Frontinum a gestis suis enarrandis abstinuisse: idque cordi multo magis illi esse debuit in Libro edito, regnante Domitiano, Imperatore scilicet egregiis aliorum gestis vehementissime invidente.

VI. Verum, ut in negotio hoc caute me gererem, Virum doctissimum celeberrimumque Joannem Gratianum Primarium in hoc Gymnasio Philosophiae Professorem consului; quippe quem non philosophicarum modo disputationum, sed hujuscemodi quoque rerum judicem peritissimum sciebam esse. Ille vero benigne, ut assolet, id dedit responsum, quod subjeci.

JOANNES GRATIANUS

Viro Doctissimo, Clarissimoque

JOANNI POLENO

In Gymnasio Patavino Matheseos Professori Eximio
S. P. D.

VII. „ Quaeris a me, Vir eruditissime, putem„ ne ego, duos fuisse Frontinos, quo„ rum alter de Strategematis, de Aquaeductibus „ alter scripserit, an vero unus & idem operis u„ triusque auctor sit. Equidem haud existima„ rem operae esse sententiam dicere post Critico„ rum gravissimorum hac de re prolata judicia, „ nisi permoveret voluntas tua, quae apud me „ valere semper plurimum debet. Quando igi-

„ tur, quod in quaestionibus istiusmodi esse praecipuum adminiculum solet, comparatio temporum nihil adjuvat, satis enim constat pene synchronos hos libros ortu esse; videtur ratio omnis dubitandi petenda a forma ipsa locutionis, quae utrobique est adhibita. Effecit haec, ut quidam suspicarentur, non eundem esse Frontinum, qui libros Strategematicos, & de Aquaeductibus conscripserit. Ac negari non potest, discrimen aliquod χαρακτῆρος intercedere, recteque videri Cl. Rubenio puriorem & emendatiorem in Libro Aquaeductuum sermonem esse, quam in Strategematis. Verum attente scripta haec inter se componentibus dissimilitudo tanta non apparet, ut propterea Frontinos duos facere sit necesse; cum praesertim hujus in Scriptore uno dissimilitudinis ratio probabilis afferri possit. Strategemata enim ex scriptoribus aliis aliisque tum Latinis, tum Graecis conquisivit; neque proinde mirum est minus eleganter multa enarrasse, quae a minus elegantibus transtulit in libros suos. Cur autem in describendis Aquaeductibus sit oratio castigatior, non perperam affirmes factum inde, quod Aquarum Curator a Nerva Augusto creatus, habere potuerit quasi promptuarium lectissimae phraseos ex tabulis, & monumentis magistratus ejus, indeque petere verba propria, genuinas nomenclaturas, syntaxeis legitimas, coloremque sermonis ad germanam latinitatem proxime accedentis. Quamquam ne illud quidem dederis omnino, puriorem, & emendatiorem in Aquaeductuum libro sermonem esse. Nam ut in his non una occurrunt, in quibus satis cernitur lapsa latinitas, propria-

„ que

„ que ejus Saeculi, in quo ſcribebat; ita in Stra-
„ tegematicis crebro admodum ea legere eſt, quae
„ gravitate & nitore certare cum illis poſſint,
„ quae ſcripta optimo aevo latinitatis ad nos per-
„ venerunt. Non diſſimulaverim, videri plus
„ aliquanto eſſe diſcriminis inter praefationes u-
„ triuſque operis; cum quae praefiguntur Stra-
„ tegematis, non ſolum ſaeculi vitium, ſed e-
„ tiam, ſi fas eſt dicere, levitatem quaſi quan-
„ dam ſcribentis oſtendant. At qui inducam in
„ animum credere, non eundem eſſe Frontinum,
„ ob non ſervatam ubique diligentiam & cûram
„ eandem praefandi? cum praeſertim Stratege-
„ mata collegerit non neceſſitate officii, aut cau-
„ ſa, quae ſimilis neceſſitati eſſet, ſed ut amans mi-
„ litarium rerum animo obſecundaret ſuo, id-
„ que cum junior eſſet (nam in Britannia primum
„ militavit) contra vero curationem Aquarum ſu-
„ ſceperit jam Conſularis; quam a Nerva deman-
„ datam putavit ſibi gloriae eſſe, quippe, ut
„ ipſe ait, adminiſtrari ſemper ſolitam a princi-
„ pibus Civitatis Viris; ut, quia magnitudo, at-
„ que amplitudo muneris praecipuam ſolertiam
„ poſtulabat, voluerit Imperatori eam teſtari ſcri-
„ pto edito, quo callentiſſimum ſe oſtenderet
„ eorum omnium, quae ad Aquaeductus pertine-
„ rent. Eo opinor in praefando etiam gravio-
„ rem fuiſſe, limatioremque. Haec habui, Vir
„ eximie, quae tibi interroganti reſponderem.
„ Tu, qua doctrina es, expendes, cenſebiſque
„ judicio tuo. Vale.

Patavii v. Non. Quinct. CIƆIƆCCXXI.

VIII. Plura tamen opera ſcripſiſſe Frontinum noſtrum, credibile eſt. Vegetius quidem in lib.

II. *de Re Militari* cap. 3. haec habet; *Nam unius aetatis sunt, quae fortiter fiunt, quae vero pro utilitate Reipublicae scribuntur, aeterna sunt. Idem fecerunt alii complures, sed praecipue Frontinus, Divo Trajano ab ejusmodi comprobatus industria*: hinc plura pro Reipublicae utilitate Frontinum litteris mandavisse, conjicere possumus. Adde autem majoris roboris probationem ex iis verbis, quae Frontinus ipse in Art. 2. Commentarii *de Aquaeductibus* scripsit; *in aliis autem libris, quos post experimenta, & usum composui* &c. quibus sane verbis opera plura indicantur. At, fato invidente, multa interciderunt; quae tamen ignotum est; si excipias Libros *de Re Militari*, atque opus *de Tactica Homeri tempore usitata*, de quibus diximus in cap. I. sect. 14. & 16.

IX. Locus vero hic esset recensendi fusius errores eorum, qui sive ex praejudicata aliqua opinione, sive ex incuria varios Frontinos pro uno dumtaxat habuere; & eorum etiam, qui nomina Frontinorum perperam cum Frontonum nominibus confuderunt: ita, caussa exempli, Jacobus Gaddius in Tom. I. *de Scriptoribus non Ecclesiasticis* pag. 193. scripsit haec, *Frontinus Alexandro Severo Caesari ad res componendas fuit adjumento*; inde vero huic eidem Frontino *Libros Strategematum* tribuit, & Lucianus in Opere *de conscribenda Historia* animadvertit, fuisse, qui eodem pacto, ac Graeci, Romanorum nomina efferret, & *Phrontinum diceret Frontonem*. Sed quoniam laudatus Morgagnus noster in Epistola superius posita, quaecumque ex hoc genere ad ejus argumentum spectabant, est optime persecutus; iccirco hic eadem non iterabimus.

JO-

PRAEFATIO.

JOHANN. FRED. GRONOVIUS

ROBERTO KEUCHENIO,

Viro Eximio S. P. D.

Feriae sunt, & publicae privataeque scholae dant respirare. Licet jam dare operam amicis, licet meminisse & FRONTINI tui, quando eum frivolis nostris putas juvari. lib. I. cap. 5. num. 26. *qui deducti frequentiori mugitu speciem remanentium praeberent hostium.* Stewechius conjicit, *qui edito.* Ego malim, *qui relicti.* cap. 8. num. 9. *Scipio Africanus ad excipienda auxilia cum commeatibus, Hannibali Venticium Termum dimisit, ipse subventurus.* Fortassis: *ad excipienda auxilia cum commeatibus Hannibali venientia Minucium Thermum immisit.* Est enim *Thermus Minuciae* gentis cognomen. cap. II. num. II. *ut praesentari merces proditoribus posset.* Scripsit haud dubie auctor *repraesentari.* Vide de pecunia veteri lib. II. cap. I. num. II. *interfectis omnibus impedimentis.* Scriverius *interceptis.* A quo illum absterrere debuit Stewechius ad hunc locum. Adjiciemus ejus observatis pondus, ne in posterum negligantur. *Impedimenta* igitur non modo sunt sarcinae, sed interdum vehicula cum sarcinis & jumentis; aliquando ipsa jumenta. Caesar lib. VII. cap. 45. de bello Gallico: *prima luce magnum numerum impedimentorum ex castris mulorumque produci, eque iis stramenta detrahi, mulionesque cum cassidibus equitum specie ac simulatione, collibus circumvehi jubet.* Ubi male Ciacconius, *jumentorum.* lib. I. de bello civili: *desiderati sunt eo die sagittarii circiter ducenti,*

centi, equites pauci, calonum atque impedimentorum non magnus numerus. Curtius l. IX. c. 10. *Quum Indiae praefecti, sicut erat imperatum, equorum jumentorumque jugalium vim ingentem ex omni, quae sub imperio erat, regione misissent, quibus deerant impedimenta, restituit.* Ubi pari errore Freinshemius conjicit, *ad impedimenta*: ut intelligantur equi & jumenta ad impedimenta vehenda. Quasi hi equi & jumenta non sint ipsa *impedimenta.* Tacitus I. Annal. cap. 45. *ut jam jamque iturus, legit comites, conquisivit impedimenta, adornavit naves.* Non sunt sarcinae, ut idem Freinshemius interpretatur: neque enim illae *conquiri* dicuntur, sed jumenta & vehicula. Suetonius hoc ipsum dicit, *vehiculis comprehensis*, cap. 38. Eidem sic *impedimenta*, Caligula cap. 51. *propere versus ad pontes, ut eos calonibus & impedimentis stipatos reperit.* Lege 28. Cod. Theodosii de erogatione militaris annonae: *A Provinciarum rectoribus caveatur, ut tam numeris, quam familiis, nec non & impedimentis, praeter eas annonas, quae adaerantur, id tantum in specie tribuatur.* Hoc est, militibus, servis, jumentis. Frontini lib. II. cap. 3. num. 18. *intraque eos, appropinquantibus quadrigis, ante signa nostra aciem recepit.* Lego, *quadrigis, antesignanorum aciem recepit.* Eodem cap. num. 23. *jussit suos equites, simul atque ad impedimenta ventum esset, equis desilire.* Nullus hic locus impedimentis. Scribe: *simul atque ad impedita ventum esset*, id est, ad silvas. Sic cap. 2. *planiciem, in qua dimicaturus erat, arboribus prostratis impedivit.* Sequitur in eodem loco: *quo genere consecutus est, ne quis non locus ejus victoriam miraretur.* Scripsit auctor: *ne quis locus ejus victoriam moraretur.* Ut ille: *pugnae nodumque moramque.* Sed hoc video praecepisse

Mo-

Modium. cap. IV. num. 2. *F. Rutilius Maximus quarto Consul in Samnio.* Immo *Fabius Rullianus Maximus.* Num. 4. *Attilius Glabrio Consul.* Immo *Acilius.* Mox: *M. Porcius Cato, qui tum tribunus militum a populo factus in exercitu erat.* MS. codex: *qui tum, jam consularis, tribunus militum.* Adstipulantur Plutarchus & Livius, hoc differentes, quod ille χιλιαρχοῦντα, hic *consularem legatum* adfuisse Acilio scribit. Num. 12. *Croesus praevalido hostium equitatui camelorum gregem opposuit.* Utrum error est auctoris, an scripsit: *Cyrus praevalido hostium equitatui.* Cyri enim hoc ingenium, & ei camelorum copia: hostis autem ejus Croesus & Lydi, teste Herodoto. cap. 5. num. 2. *non aciem tantum superavit; sed etiam castris exsuit.* Lego, *acie.* Eodem cap. num. 23. *ut ad primum nostrum incursum per nota refugerent vada.* Lege ex MS. *nostrorum.* Statim: *Hos consul & adortus temere & secutus, jejunum exercitum in maximo frigore transitu fluminis rigere fecit.* Idem MS. *in maximo frigore transitu fluminis rigefecit.* Verbum elegantissimum, dignissimumque, quo sermo Latinus augeatur: sic dictum, ut *calefacere, frigefacere.* Eodem c. n. 29. in fine: *utrumque ex sententia cessit.* Additur in MS. *namque ad fortuitum incendium sine armis procurrentes adortus cecidit.* Quod quanti sit, aestimabis. N. 31. *cum deinde Pompejani securi servatique pabulo de reditu cogitarent.* MS. *curatique.* Neutrum satis placet. Mallem *gravatique* vel *satiatique.* num. 36. *adeo debellavit, ut destituti Labieno provincia excederent Parthi.* Lege, *destituto*, id est, destituentes & deserentes Labienum, ducem eum adversus Romanos sequi jam recusantes. num. 44. *Alcibiades dux Atheniensium in Hellesponto adversus Numidarum & Lacedaemoniorum ducem.* Scribendum, *adver-*

sus

sus Mindarum Lacedaemoniorum ducem. cap. 7. num. 12. *Quo instinctu assecutus est, ut protenus barbari tollerentur.* Scribo: *pellerentur*: inde scilicet, ubi obsidebant aquationem. cap. 9. num. 5. *in quemdam ex Megistanis, quos ceperat, animadvertit.* MS. edebat: *in Vodundum ex Megistanis.* Quasi nomen id Satrapae esset. Caeterum eodem genere loquendi cap. 11. num. 1. MS. *quam obsides e principibus acciperet*, hoc est, quosdam principum. Vulgo *a principibus.* Sed avocor, & jam clamant alii, sibi quoque me servire oportere. Itaque vale, & his fruere, & si quid horum ab aliis anticipatum est, pro non dicto a me dissimula. LUGDUNI in BATAVIS a. d. III. Cal. Januar. Gregor. CIↃ IↃ C. LXI. anni, qui tibi feliciter nascatur, & decurrat.

SE-

*SEXTI JULII FRONTINI STRATEGEMATICON LIBRI QUATUOR.

PRAEFATIO

In tres libros priores.

Um ad [1] instruendam *a* rei militaris scientiam, unus ex numero [2] studiosorum ejus accesserim, eique [3] destinato *b*, quantum [4] cura nostra valuit, satisfecisse [5] visus

a Vulgo ADSTRUENDAM. *b* Vulgo DESTINATIONI.

* Toto hoc titulo caret unus Regius, verum tres Regii MSS. praebent. SEXTI JULII FRONTINI STRATAGEMATON LIBER PRIMUS INCIPIT. Hillensb. unus, INCIPIT JULIUS FRONTINUS STRATEGEMATON, DE INSTRUCTIONE BELLORUM LIBER PRIMUS: alter, *O Julii Frontini in strategemata praefatio.* Tertius *Sexti Julii Frontini primi libri stratagematon praefatio incipit.* Vide, quae modo Catanaeo opposui. In meo Codice Longobardicis literis exarato, est *Sextus Frontonius.* TENNULIUS. Titulus hujus libelli in MSS. adeo variat, ut nihil certi hinc statuere possimus. Plerique tamen hic & in seqq. librorum titulis *Strategematon* exhibent. Alii addunt *de rebus bellicis*, alii *rei militaris* & similia. Mihi vulgatum *Strategematicon* praeplacet, ut mox plenius dicemus. Vulgo autem addebatur VIR CONSULARIS; sed cum in nullo Codice, (si excipias Arcerianum a Keuchenio adhibitum, qui dat V. COST.) is titulus appareat, eum ejecimus; licet non negem, Frontinum nostrum Consulem fuisse, quod satis liquido probavit Vir Doctiss. Polenus in dissertatione, quam de Frontino praefixit libro de Aquaeductibus per eumdem hunc Frontinum scripto, & a se nuper edito; & nos cum aliorum eruditis de hoc auctore disputationibus post praefationes hic recudi curavimus. Ceterum *Frontinorum* mentio, praeterquam in monumentis per viros doctos huc congestis, alibi quoque reperitur, & SEXTUS JULIUS FRONTINUS memoratur in Inscriptione apud Sponium Miscell. Antiq. p. 189. Vide etiam Cl. Fabricii Bibliot. Latin. T. 2. p. 737.

1 *Adstruendam*] Keuchenius monuit, in MS. Arceriano, & Editione Parisiensi A. 1513. (quam male putavit & cum eo Cl. Periz.

sus sim; deberi adhuc [6] institutae arbitror operae,

An. Hist. p. 445. omnium esse primam) scribi *instruendam*. Vulgatum tamen ex Glossis *adstruere* per ἀναδιδάσκειν exponentibus retinuit. Verum si *adstruendam* placet, malim *rei militari*. *Adstruere* enim hoc loco notare, promovere, augere scientiam rei militaris, & quasi superaddere, ut statim, *Adjuvari me ab his, qui aliquid illi adstruent, non argui credam*. Quare solet etiam Dativus huic verbo ea in significatione addi. Vide praeter alia exempla ea, quae adducunt Doctissimi viri ad Ovidium L. II. Art. Amat. 119.

Jam molire animum, qui duret,
& adstrue formae.

& ad Justin. L. XXIII, 3. *Rebus super vota fluentibus Italiae Siciliaeque imperium & tot de Romanis victorias adstruxerat*. Verum longe plurimorum & optimorum Codicum auctoritas jubet rescribi *instruendam*. Certe ita inveni in tribus Regiis Parisiensibus, duobus Cantabrigiensibus, duobus Mediceis, Gudiano, utroque Leidensi, Palatino, & Hillensbergii, quem postea Almelovenius possedit. *Instruere* autem *scientiam* eleganter notat docere, vel potius necessariis praeceptis, & exemplis adornare & perfectam reddere. Sic *instruere iram* Ovidio L. XIII. Metam. §. 544. ut optime restituit Celeberrimus P. Burmannus. *Instruere virtutem* Senecae de Ira L. I. C. 3. Lucan. L. VI, 486. *mortibus instruit artes*. Justin. L. V, C. 2. *Instruere victoriam*. Immo eodem fere modo noster dixit Cap. 8. §. 7. *Consilium ejus instruebat.*

2 *Studiosorum*] Studiosus rei militaris est doctor, praeceptor, qui, ut modo dixit, adstruit ejus scientiam. Sic *Juris studiosus* est Suetonio Jurisconsultus. Quintil. l. I. prooem. *Nomen tamen sibi insolentissimum arrogaverunt, ut soli sapientiae studiosi vocarentur*. Loquitur de philosophis. Plin. l. 4. epist. 13. *Rogo ut ex copia studiosorum, quae ad te, ex admiratione ingenii tui, convenit, circumspicias praeceptores, quos sollicitare possimus*. Eodem lib. epist. 28. loquens de imaginibus mortuorum doctorum. *Quia tibi studiorum summa reverentia, summus amor studiosorum*. lib. 6. epist. 6. *Erat non studiorum tantum; verum etiam studiosorum amantissimus: ac prope quotidie ad audiendos, quos tunc ego frequentabam, Quintilianum & Niceten sacerdotem ventitabat*. qui erant magistri dicendi. TENN.

3 *Destinationi*] Sic editi. At 4. MSS. Regii, 3. Hillensb. & Romanus *Destinato* h. e. *proposito* haud spernendum: nimirum participia apud veteres induebant naturam substantivorum, licet aliter inflexa. Sic *commutatus* ἀντὶ τοῦ *commutatio* Lucret. I. v. 803.

Quapropter quoniam, quae paulo
diximus ante,
In commutatum veniunt. *Opinatus* pro *opinio* Idem l. 4. v. 466.
Quoniam pars maxima tollit.
Propter opinatus animi.

Conjectus pro *conjectio*. l. 5. v. 417.

Sed quibus ille modis conjectus
materiai
Fundavit coelum, ac terram,
pontique profunda.

Declinatus pro *declinatio*. Varro de L. L. lib. 7. *Itaque noveis nominibus adlateis in consuetudinem, sine dubitatione eorum declinatus statim omnis dicit populus*. lib. 8. *Ego declinatus verborum & voluntarias & naturales esse puto*. lib. 9. *Sunt declinatuum species quatuor*. Tertull. lib. de castit. *Ob pristinum de virginitate sancitum* pro *sanctionem*. Manil. l. 1. *lampadies*

rae, ut sollertia ducum facta, quae à Graecis [7] una [8] στρατηγηματικῶν adpellatione comprehensa sunt, ex-

dios fissus ramosos fundit in ignes. pro *fissiones*. Arnob. l. 2. *Adeatur inflexibus flexuosis*, pro *inflexionibus*. Neutra sunt tam frequentia, ut jure prudentissimi Antecessores legant *instituta* pro *institutiones*; & Theophilus reddiderit Διάταξις βεβαιοῦσα τὰ Ἰνστιτοῦτα. TENN. Restitui *destinato*, ut praeter Codices a Tennulio laudatos exhibent uterque Mediceus, duo Cantabrigienses, Palatinus, Leidens. primus & Collatio Vossiana, aliique. Quod est usurpatum ab auctore, ut solent participia neutrius generis, & in substantiva passim degenerare. Sic *dictum*, *factum*, *inceptum*, *jussum*, *institutum*, *mandatum*, *ostentum*, *placitum*, *portentum*, *praescriptum*, *propositum*, *responsum* ut mox, & similia innumera: adi etiam L. IV, 1, 19. Nam exempla nominum quartae declinationum formae, quae adducit Tennulius, huc minus quadrant. Illorum exempla vide ad L. II, C. 5. 30. *cogitatibus*.

4 *Cura nostra valuit*] Medic. *cura valui*.

5 *Visus sim*] Sic sex MSS. falso Keuchenius ex uno legit *nisus*. Nam Latini dicunt, *nisus sum satisfacere*, *visus sum satisfecisse*. TENN. Ex Paris. Edit. ita legi volebat Keuchenius inepte; cui tamen accedunt prim. Leidens. & unus Scriverii Codex, qui in ineditis apud me notulis bene observavit hos libros deperditos esse, atque eorum meminisse Vegetium Lib. I. de re militari C. 8. & ex eo J. Saresberiensem in Polycrat. Lib. V. C. 19. ubi vulgo male *Julius Hyginus* legitur. Unde refellitur Stewechius, opinatus quartum Strategematicon librum esse de re militari. Sed vide insuper Vossium & Poleinum in Prolegomenis.

6 *Institutae operae*] Gudianus, Leid. sec. & Medic. sec. *Instituto operi*.

7 *Una στρατηγ.*] Mediceus sec. *vera στ.*

8 Στρατηγηματικῶν] Στρατηγημάτων SCRIVERIUS. στρατηγηματικῶν omnes MSS. Hillensberg. unus Latinis literis *strategematicon*. TENNUL. Dubium, utrum Scriverius ita in suis MSS. invenerit, an sic legendum esse voluerit. Certe ei lectioni favent Arcerii Codex, & duo MSS. ex nostris cum Saresberiensis loco Lib. V. C. 7. ubi vulgo editur *strategematon*; nec non Valerius Maximus L. VII. C. 4. *Cujus opera, quia vix adpellatione nostra apte exprimi possunt, Graeca pronunciatione strategemata dicuntur.* Quin & στρατηγημάτων legit doctissimus H. Stephanus in Thes. Graec. Ling. T. III. p. 1070. ubi videndus. Ego tamen retinere malim vulgatum, seu Graecis seu Latinis characteribus, qui sunt in MSS. meis omnibus, exaratum. Nam MSS. ceteri omnes *strategematicon* exhibent, ut & Saresberiensis Lib. VI. C. II. praeterea auctor noster clare distinguit στρατηγηματικὰ a στρατηγήμασι: quam differentiam observavit quoque Saresber. Lib. VIII. C. XIV. *Quae vero contra propriae adpellationis notam ad res alias pertinent, Julio Frontino teste, strategematica appellantur. Distat enim strategematicum a strategemate, quomodo genus a specie differt.* Ait enim auctor infra, ubi vide Tennul., in genere omnia, quae provide, sollerter &c. fiunt, esse τὰ ἔργα στρατηγηματικὰ, cum in specie sint στρατηγήματα. Exempli gratia:

expeditis amplectar commentariis. Ita enim [9] consilii quoque & [10] providentiae exemplis succincti duces erunt; unde illis excogitandi [11] gerendique similia facultas nutriatur. Praeterea continget, ne de eventu trepidet inventionis suae, [12] qui probatis eam experimentis [13] comparabit. Illud neque ignoro, neque inficior [14] etiam, rerum gestarum scriptores indagine operis sui hanc quoque partem esse complexos; & ab auctoribus, exemplorum quidquid insigne aliquo modo fuit, traditum. Sed, ut opinor, occupatis velocitate consuli [15] debet: longum est enim, singula & sparsa per inmensum corpus historiarum [16] persequi [a]: & hi,

[a] Vulgo PROSEQUI.

Hannibal toto bello Punico secundo multa edidit τὰ ἔργα στρατηγηματικά: quippe ad Trebiam hoc, illud ad Cannas, alia rursus alibi usurpavit στρατηγήματα. Haec subtilis harum vocum distinctio, quae ab auctore nostro fit, fecit quoque, ut retinerem veterem libri titulum *strategematicon*. licet, in titulis singulorum librorum MSS. habeant *strategematon*. Sic Georgica, Ἐρωτικά, Ποιμενικά, Σατυρικά, Τακτικά &c. scripserunt alii. His adde J. F. Gronov. Lib. II. Observ. C. 2.

9 *Consilii.*] *Sibi* duo Regii, Palat. & Coll. Voss. *Consiliis* Mediceus sec.

10 *Providentiae*] Leid. sec. & margo Ed. Paris. teste Keuchenio, *prudentiae* male. Vide J. F. Gronovium ad Liv. L. XXV, 34. *Dux cautus & providens*, uti & super hac voce Cl. Burm. ad Vellej. L. I. C. XI. Noster de Aquaeduct. Art. 64. *praeeunte providentia principum*; aliique passim. Apud Lactantium quoque L. II. C. 8. veterrimus & optimus Codex *Deus ad excogitandum providentissimus*. vulgo *prud.* Eodem Cap. *providentia excogitandi* & saepe.

11 *Gerendique*] *Generandique* Regius prim. Palat. & Medic. secundus cum marg. Ed. Hittorp.

12 *Qui.*] *Quum* Leid. & dein *ea* Medic. sec. cum altero Leid. & Gudiano.

13 *Comparabit*] Optimus Regius *Comprobabit*, haud contemnendum. TENN. In quatuor MSStis *comprobabit* inveni. Non tamen placere potest, *probatis comprobabit*. *Comparabit* est comparationem instituet suae inventionis cum simili, quae experimento & bono successu fuit probata.

14 *Etiam*] *Et* MSS. quatuor.

15 *Debet*] *Oportet* Regii duo, & mox *universum Corpus* Palat. Petrens. & Leid. pr.

16 *Prosequi*] Sic hactenus editi. Verum MSS. tres Regii, unus Hillensb. & Romanus *Persequi*. Nepos de scriptis Catonis majoris c. 3. *Reliqua bella pari modo persecutus est, usque ad praeturam Ser. Galbae, qui diripuit Lusitanos.* Attico c. 11. *Difficile enim*

hi, qui notabilia excerpserunt, ipso velut acervo rerum confuderunt legentem. [17] Nostra sedulitas inpendet operam, ut quemadmodum res poscet, ipsum, quod [18] exigitur, quasi ad interrogatum [19] exhibeat[a]: circumspectis enim generibus, praeparavi [20] opportuna exemplorum veluti consilia. Quo magis autem [21] discreta ad rerum varie-

[a] Vulgo EXHIBEATUR.

enim est omnia persequi, & non necessaria. TENN. *Persequi* exaratur quoque in meorum Codicum nonnullis optime. Verum id non referendum est, ut facit Tennulius, ad scriptorem, qui ea, quae enarrat & ordine recenset, tam *prosequi*, quam *persequi* dicitur; ut apud Virgilium Lib. XI. Aen. 107.

Prosequitur pavitans, & ficto pectore fatur.

Statius L. XI. Theb. 268.

——— *longa est series, sed nota malorum*

Prosequar, unde novis tam saeva potentia donis.

ubi & in MS Behotii & chartaceo, quem contuli, *persequar.* quae creberrima in his vocibus confusio. At hic lectores intelligendi sunt, quibus fore longum, ait auctor, si exempla a variis scriptoribus per inmensum historiarum corpus sparsa deberent *persequi*, i. e. investigare, & inquirendo scrutari, num quid consequi possint, quod sibi in usum sit. Quod ne fieri necesse esset, hoc exemplorum undique collectorum quasi florum corpusculo sedulo curavit Frontinus. Hoc sensu Petronius C. 29. *Persequi totum parietem non destiti.* C. 33. *Persecutus putamen manu, ficedulam inveni.*

17 *Nostra sedulitas*] Posterior aetas frequentavit nimium hos modos loquendi. Autor supra. *Quantum cura nostra valuit.* Lactant. 3. C. 30. *Decui, quantum mea mediocritas tulit, longe devium philosophos iter a veritate tenuisse.* Quintil. Instit. Prooem. *Quantum nostra valebit infirmitas, disseramus.* Valer. Max. Prol. *Mea parvitas eo justius ad favorem tuum decurrit.* TENN. Auctor noster in libro de aquaeductibus Artic. 118. *Nostra sedulitas ad certam regulam redegit.*

18 *Exigitur*] *Exigit* MSS. tres.

19 *Exhibeatur.*] Sic editi. Sed lege cum 4. MSS. Regiis, tribus Hillensb. & uno Romano *exhibeat* nimirum, *sedulitas nostra.* TENN. *Exhibeat* est quoque in Palatino, Gudiano, utroque Mediceo & Leidensi primo, aliisque. quod reposui. Sed vide, num elegantius in altero Leidensi & Petrensi scribatur *respondeat.* Mihi temere spernendum non videtur. L. II. C. 3. §. 7. *ad omne momentum respondens miles.* ubi vide Tenn. L. III. praef. *priores libri responderunt titulis suis.*

20 *Opportuna exemplorum*] Unus Regius *Exemplo.* ut Justin. prolog. *Exemplo erant necessaria.* Sed praestat, *Exemplorum veluti consilia.* nimirum consilia formantur ab exemplis. Sic Martial. L. 9. epig. 17. *Consilium formae speculum.* ibid. epigr. 60. *Consuluit nares, an olerent aera Corinthon.* Ovid. 4. Met. Fab. 8. *Et quid se deceat, spectatas consulit undas.* TENN.

21 *Discreta &c.*] Alias *quo magis autem discreta rerum collocarentur varietate apte in tres libros*

rietatem apte collocarentur, in [22] tres libros ea [23] diducimus. In primo erunt exempla, quae competant proelio nondum commisso. In secundo, quae ad proelium & confectam [24] pacationem pertineant. Tertius inferendae solvendaeque obsidionis habebit στρατηγήματα: quibus deinceps generibus suas species adtribui. Huic labori non injuste veniam paciscar, ne me pro incurioso reprehendat, qui praeteritum aliquod a nobis [25] repererit exemplum. Quis enim ad percensenda omnia monumenta, quae utraque lingua tradita sunt, sufficiat? [26] unde multa transire [27] mihi ipse permisi; quod me non sine caussa fecisse scient, qui aliorum libros, eadem promittentium, legerint. Verum facile erit,

&c. SCRIVERIUS. Ita legitur in Edd. Romana A. MCDXCIV. & Bononiensi A. MDIV. & Keuchenii judicio concinnius, quam vulgo. mihi videtur locus corruptior. In uno Cantabr. *rerum ad varietatem apta*, adprobante Cl. Wassio. *ad rerum aditus collocaretur v. a.* duo Regii. *a. r. collocarentur varietatem a.* Mediceus prim. *aperto* Medic. secund. An fuit *discretâ ad rerum exitus collocarentur varietate, apte in tres* &c.? non liquet.

22 *Tres*] Frontinus scripsit tres priores de strategematibus, quartum librum de strategicis. TENN.

23 *Diducimus*] Sic unus Reg sed reliqui omnes *deducimus*. *Diducere* est dividere. *deducere* scribere componere. TENN. Recte *diducimus* exhibent fere omnes mei, nisi quod in uno Mediceo sit *deduximus*. Dein Palatin. *in primo enim*.

24 *Pacationem*] Alias *pactionem*. SCRIV. *Pacationem*: sic omnes MSS. minus uno Regio & Scriveriano, qui dant *Pactionem*. vox proba, centies Ciceroni frequentata. Pro induciis, Flor. 4. 12. *continua totius generis humani aut pax fuit, aut pactio.* Sed Frontinus lib. 2. 9. docet quae post proelium facienda & partam victoriam. *Pacare* autem gentem est superare. Ergo retine *Pacationem*. TENN. *Pactionem*, quod est in Edd. Rom. & Bonon. quasi ξενὸν admirabatur Keuchenius, vulgatum tamen praeferens. *Pacionem* habet Arcerianus. nostri omnes *pacationem*.

25 *Repererit*] MSS. aliquot *reperit*. Palatin. *repetit*. & supra *pro incurioso quis repreh.* Petrensis, minus bene.

26 *Unde multa transire*] MSS. 6 *ut multa*. Medic. pr. *& multa*. Palat. cum aliis duobus *ut multa &*. Medic. sec. cum Ed. Paris. interponit quoque *Et*. pro *transire* Leid. pr. *transirem*. Videtur ab Auctoris manu fuisse, *ut & vel & multa ut transirem, mihi ipse permisi*.

27 *Mibi ipse permisi*] Haec verba verecundum timorem notant. Plin.

erit, [28] sub unaquaque specie suggerere. Nam quum hoc opus, sicut [29] cetera, usus potius aliorum, quam meae commendationis caussa adgressus sim, adjuvari me ab his, qui aliquid illi adstruent, non argui credam. Si qui erunt, quibus volumina haec cordi sint, meminerint, [30] [a] στρατηγηματικῶν & στρατηγημάτων perquam similem naturam discernere. Nam [31] tum omnia, quae a duce provide, utiliter, magnifice, constanter fiunt, [32] στρατηγηματικὰ habebuntur, [33] si in specie

a Vulgo UT PARENT GRATIAM &c. PER QUAM POSSIMUS, SIMILEM.

Plin. 6. epist. 6. *Me certe, ut primum sibi judicare permisit, ad amorem imitationemque delegit.* contra Sen. epist. 51. *Illic luxuria sibi plurimum permittit.* TENN.

28 *Sub unaquaque*] Omnes MSS. *subquaque.* TENN. Mei quoque cum Ed. Paris. *sub quaque.* Sed duo Regii & recens Gudiani manus cum Edd. Rom. & Bonon. *sub quacumque.* An fuit *sub suâ quaeque specie suggerere?*

29 *Sicut cetera*] Absunt haec ab Hillensb. & Voss. dein *usu* in quinque ect. MSS. non *usus*, pro *caussa* Medic. pr. *gratia.*

30 *Ut parent gratiam*] Haec verba ἀπροσδιόνυσα, ut & τὸ *possimus*, non habent 3 Regii, 3 Hillensb. & unus Romanus. Sensu optimo l. *Meminerint, στρατηγηματικῶν & στρατηγημάτων perquam (non per quam) similem naturam discernere.* Nimirum στρατηγηματικὰ & στρατηγήματα licet videantur simillima, tamen sunt discernenda; ad exemplum coelestis arcus, in quo diversi niteant cum mille colores, Transitus ipse tamen spectantia lumina fallit. Nam στρατηγηματικὰ sunt universitatis, sed στρατηγήματα velut partium. TENN. Optime hunc locum & verissime emaculavit Tennulius. Nam haec verba *ut parent gratiam* non comparent quoque in Leidensibus, Gudiano, aut Cantabrigensibus, sine dubio intrusa ab indocto librario pro Graecis vocabulis, quae legere non poterat: unde Latina similium characterum reposuit. Hoc ex eo patet, quod in illis MSS. ubi haec verba inveniantur, Graeca vocabula desint, ut in Mediceis, qui habent *& p.*, Palatino & Vossiano ac Edd. primis. Dein *possimus* ad sensum fulciendum est interjectum. Sed bene exsulat quoque a Vossiano, Gudiano & Leid. primo. In aliis non legitur *similem.* Quidam *possumus.* Leid. sec. *quae possint.*

31 *Tum*] MSS. *Cum.* TENN. *Cum* inveni quoque in meis omnibus. dein *magnifice, constanter* cuncti cum Edd. primis, non ut vulgo inverso ordine.

32 Στρατηγηματικὰ *habebuntur*] Male Regius *& patiuntur gratiam.* alius *gratiam habebunt.* TENN. Idem hic accidit quod supra. Ex Graecis, non perspectis formaverunt inepti librarii Latinos characteres. Hinc in aliquot etiam

cie eorum sunt στρατηγήματα. 34 Horum [a] proprie vis in arte sollertiaque posita proficit, tam, ubi cavendus, quam, ubi obprimendus hostis sit. Qua in re quum verborum quoque illustris exstiterit effectus, ut factorum, ita dictorum exempla posuimus. 35 Species eorum, quae instruant ducem in his, quae ante proelium gerenda sunt.

a Vulgo EORUM.

etiam meis & Editionibus primis *& partiuntur* vel *patiuntur gratiam habebunt*, & statim pro στρατηγηματα, *& gratia.* in Leid. sec. *artis nota* στρ.

33 *Si in specie*] Ex MSS. I. *Sed* TENN. At nostri constanter retinent *si.* nihilque mutandum judico.

34 *Horum*] Sic reposui e MSStis novem. Vulgo *eorum*, quod statim praecesserat. *Horum quippe* in uno Cantabrig. scribitur. malim autem *propria.*

35 *Species*] Contra MSS. & rationem vulgo legitur *& species.* Nam respicit ad Indicem seqq. Capitum. TENN. *Et* addidit primus Scriverius: ut est in uno Parisiensi: sed rectius ejecit rursus Tennulius. Wechelius & Stewechius non recte quoque ediderunt *instruent.*

IN-

INDEX CAPITUM.

a Vulgo CUSTODIENDO. b Vulgo HOSTIUM. c Vulgo QUO M. E. A. O. CONCIDERUNT.

36 *Custodiendo*] Omnium MSStorum consensu lege *constituendo*. Et sic ediderat Godefridus Hittorpius Anno 1529. TENN. Mei quoque & Edd. Rom. ac Bonon. vere *constituendo*, ut patet ex ipsis Capitis tertii exemplis.

37 *Hostium infesta*] MSS. *Hosti infesta*. TENN. *Hosti* etiam nostri & Edd. primae. *Hostis* Medic. pr. *Hostibus* Medic. sec. Exempla hujus capitis videntur postulare *hosti* vel *hostibus infessa*.

38 *In itinere*] MSS. sex *itineri*.

39 *Deficimur*] MSS. plerique & Edd. Vett. male *deficimus*, &c. *ut u. e. expleatur* vel *expleantur*.

40 *Omnibus conciderunt*] Tres Regii, duo Hillensb. *conciderint*. sed I. ex uno Regio & optimo Hillensb. *quem milites ex adversis ominibus conceperint*. TENN. *Quem* Leid. sec. Coll. Voss. *conceperint omin.* unde Vossius sanam lectionem margini quoque alleverat, quam jam exhibet Parisiensis Edit. Vide ad ipsum Cap. XII.

SEXTI JULII FRONTINI STRATEGEMATICON

LIBER PRIMUS.

CAP. I.

De occultandis consiliis.

EXEMPLUM I.

I. [1] MArcus Porcius Cato, devictas [2] ab se Hispaniae civitates existimabat [3] in tempore rebellaturas, fiducia murorum. Scripsit itaque singulis, ut dirue-

1 *M. Porcius Cato*] Sic editi & MSS. Verum ut scias, effraenes monachi quam corruperint autores; en exemplum singularis flagitii! Hunc locum nobis ita exhibuerunt in codice membranaceo, qui penes me est. *Marcus Porcius Cato cum subjugasset Yspanie civitates & tuamets ne subito debellarent. Epistolas per singulas civitates misit ut unaquaeque civitas muros suos dirueret & si non facerent vindictam inferret. Epistolas quibus ipsas omnibus civitatibus una die dari praecepit. Unaquaeque civitas cum sibi tantum hoc imperatum putassent muros ilico diruit. Certe si omnibus pariter hoc mandasset rebelles exstitissent.* Si haec est paraphrasis, merito ineptissima dicetur: Meruerunt aedepol isti obesi ventres natale supplicium, qui otii sui non aliam operam reddunt, quam ut perditum eant bonos autores, vel pro iis sua somnia nobis obtrudant. TENN. Eodem modo habet haec Codex Bibliothecae Lugduno Batavae, quem subinde ad partes voco sub titulo *Leid. tert.* qui ita perpetuo interpellatus est, ut plane alius sit factus liber; quod nobis argumento & indicio esse potest, quam pessime a librariis, castratoribus & interpolatoribus, habitus sit noster auctor. qua de re plura dixi in praefatione. Est autem iste liber MStus junctus optimo Vegetii Codici, & Bibliothecae Leidensi accessit ex legato Celeberrimi J. Perizonii, nec dubito quin idem sit, de quo hic loquitur Tennulius. Ceterum in duobus Regiis & Leid. sec. praenomen *M.* non conspicitur.

2 *Ab se*] Sic pro *a se* ex Mediceo primo hic & postea aliquoties reposui. dein *ut* non agnoscit Leidensis secundus. *ni* pro *nisi* habet Mediceus secundus. *Continuo* pro *confestim* Cantabrigensis

fuerent munimenta, minatus bellum, nisi confestim obtemperassent: epistolasque universis civitatibus eodem die reddi jussit. [4] Unaquaeque urbium sibi soli credidit imperatum. Contumaces conspiratio potuit facere, si omnibus idem denuntiari notum fuisset.

II. Himilco, dux Poenorum, ut in Siciliam [5] inopinatus adpelleret classem, non [6] pronuntiavit,

gensis unus: ut ipse Cato alibi de Re Rust. 671. *Bos si aegrotare coeperit, dato continuo ei unum ovum:* quare vulgatae voci, per se bene Latinae *continuo* hic praefert Cl. Wasse. In fine hujus exempli *potuisset facere* non male Leidensis sec. Mox in Hillensb. & Edd. Paris. *notum tunc fuisset.*

3 *In tempore*] Id est, opportune, in articulo rerum gerendarum. Ter. And. 3. 2. 52. *Atque adeo in ipso tempore eccum ipsum obvium.* ibid. 5. 6. 10. *O Charine, in tempore ipso mihi advenis.* Hecyr. 4. 4. 5. *Opportune te mihi, Phidippe, in ipso tempore ostendis.* Plaut. Cistel. 4. 1. 18. *Dedita opera in tempore ipso Spes mihi sancta subvenit.* Amphitr. 3. 1. 17. *Atque Alcumenae in tempore auxilium feram.* Capteiv. 4. 2. 56. *Oh mihi! Quantum est hominum optumorum optime, in tempore advenis.* Frontin. L. II. C. I. n. 3. *Existimavit ardori cedendum in tempore.* Pro eo Terentius dicit *in loco.* Adelph. 2. 2. 6. *Pecuniam in loco negligere, maximum interdum est lucrum.* TENN.

4 *Unaquaeque urbium*] Videntur hic quaedam deesse, si locum diligentius cum ceteris auctoribus conferas. Vide Plutarchum in Catone Maj. p. 342. Ed. Paris. Appian. in Iberic. p. m. 467. Polyaen. L. VIII. Strateg. C. 17. Livium L. XXXIV. C. 17. Immo Marinus Sanutus Torsellus, qui scripsit secreta fidelium Crucis A. MCCCXX. & multa ad verbum fere nostri Frontini loca exscripsit, addit hic L. III. Part. XV. C. 2. *Qua consilii occultatione*, ut notavit etiam ad marginem mei Codicis Scriverius. Aurelius Victor autem de Vir. Illustr. C. 47. sua verba videtur mutuatus esse ex nostro, secus ac Keuchenius existimabat, dicens ab eo nostri auctoris locum verbotenus esse desumptum; quod scilicet crediderit, Plinium vel Corn. Nepotem eas vitas conscripsisse. Ait vero *ne rebellare possent, litteras ad singulas civitates misit, ut muros diruerent. Cum unaquaeque sibi soli imperari putaret, fecerunt.*

II. *Himilco*] Ita lego, non *Hamilcar*, uti vulgo est. SCRIVER. *Himilco* hic scribendum esse monuit etiam summus Vir J. Casaubonus ad Polyaen. L. V. 10. 2. quem consule: ubi videtur mihi scribendum esse λαμπτῆρος πεφραγμένου. MS. λαμπτῆρας. Vulgo sine sensu λαμπτῆρα πεφραγμένον. Invenitur autem hic *Himilco* in plerisque Codicibus. *Amilco* in Vaticano. Contra vero ac hic putabat Scriverius in Aurel. Victore C. 41. pro *Himilcone* reponendum esse *Hamilcarem* ex Livio L. XXI. sed ego illic *Hannone* cum aliis malim.

5 *Inopinatus*] Arcerianus cum duabus Edd. primis *inopinanter.* de qua voce vide Salmas. ad Flor. L. II. C. 6. cujus verbis hic more

vit, quo proficisceretur; sed tabellas, in quibus scriptum erat, quam partem peti vellet, universis gubernatoribus dedit signatas; praecepitque, ne quis legeret, nisi vi tempestatis a cursu praetoriae navis 7 abductus [a].

III. 8 C. Laelius ad Syphacem profectus 9 legatus, quosdam ex tribunis & centurionibus, per speciem servitutis ac ministerii exploratores secum duxit, ex quibus L. Statorium, [b] quem, quia saepius in eisdem castris fuerat, 10 quidam ex hostibus

[a] Vulgo ABDUCTUS ESSET. [b] Vulgo abest QUEM.

re suo utitur Keuchenius. Verum nihil mutandum esse videbimus ad L. III. C. I, 2.

6 *Pronuntiavit*] Arcerianus *praenunciavit*. dein in Leid. sec. est *tabulas*. mox *vellet petere* Edd. Rom. & Bon. Infra Arcerianus *vi & tempestate*. post *navis* Glossam interponit unus Cantabrig. *quam sequi jussi fuerant*. Institutum hoc cum aliorum imperatorum, tum etiam Caesaris fuit. Hirt. de B. Afric. C. 3. *Quod neque gubernatoribus, ut mos ipsius consuetudoque superioribus temporibus fuerat, tabellas signatas dederat, ut in tempore iis perlectis locum certum peterent*.

7 *Abductus esset*] MSS. Regii, unus Romanus, tres Hillensb. carent τῷ *esse*, quae elegantior brevitas. TENN. Non conspicitur etiam haec vox in Palatino, Mediceis, Leidensibus, Gudiano, Vaticano, Coll. Voss. aliisque; quare delevi.

8 *C. Laelius*] Praenomen non agnoscunt MSS. tres. Infra *de hostibus* Medic. pr. Mox a Palatino & Coll. Vossiano abest *ejus*.

9 *Legatus*] Sic l. Nam Laelius fuit Legatus Scipionis. Omnes MSS. habent *legatos*. n. 9. *Praecipitque legatis*. TENN. Quinque ex meis servant *legatus*: quare nihil temere mutem. Ceteri tamen omnes cum Editionibus antiquis & Sanuto *legatos* exhibent, forsan quia sciverunt una cum Laelio plures ivisse legatos: Verum si per MStos liceret, malim hinc excudere *profectus legatus lectos quosdam* &c. C. 2. §. 1. *Scipio Africanus capta occasione mittendae ad Syphacem legationis cum Laelio servorum habitu tribunos & centuriones lectissimos ire jussit* &c. Livius L. XXX. 4. *Cum legatis, quos mitteret ad Syphacem, calonum loco primos ordines spectatae virtutis atque prudentiae servili habitu mittebat*; quae verba, ut solet, Livius desumpsit ex Polybio L. XIV. Excerpt. init.

10 *Quidam ex hostibus*] MSS. omnes. *Quem quidam ex hostibus*, sensu rotundiore. TENN. Nostri quoque cum Ed. Paris. hic addunt *quem*; sed non video inde exoriri sensum rotundiorem, nisi illa verba, *quia saepius in eisdem castris fuerat*, pro Glossa considerentur, ac deleantur: & certe verba illa in Sanuto non comparent. Aliter *quem* debet necessario retrahi ante *quia*; quod feci, ut sensus constaret. & hoc in margine meo monuit Scriverius, qui ante conjecerat *quum quidam*: quomodo est in Hillensb. Salmasius olim ad Florum L. II. C. 12. Ed. primae legebat, *quia*, *quod*

bus videbantur agnoscere, occultandae conditionis ejus caussa [11] baculo, ut servum, castigavit.

IV. Tarquinius Superbus pater principes [12] Gabinorum[a] interficiendos arbitratus, quia hoc [13] nemini volebat commissum, nihil nuntio respondit, qui ad eum [14] a filio erat missus: [15] Tamen vir-

a Vulgo GABIORUM.

quod f. i. e. c. f. quidam &c. Scilicet Statorium videbantur hostes agnituri, quia saepius in Syphacis castris fuerat. Hic autem L. Statorius videtur fuisse frater Q. Statorii Centurionis: nam eumdem fuisse non audeo statuere; si quidem ille ex sententia summi Gronovii ab eo tempore, quo primum in Syphacis castra venit, ibi permansit, Regiique exercitus dux contra Scipionem factus est. Consule omnino Livium L. XXIV. C. 48. & L. XXX. C. 28. ac Gronov. Observ. IV. C. 7.

11 *Baculo ut servum c.*] In MS. optimo Palatino est *& sermone c.* Unde quis conjicere posset *baculo* esse interpretationem verioris vocis *scipione*. Plaut. Amphitr. L. I. C. 3. §. 22. *Quoi ego jam hoc scipione.* Sed hoc monuisse sufficiat.

12 *Gabiorum*] Non hoc damnarem; sed MSS. tantum non omnes dant *Sabinorum*; licet nihil notaverit Tennulius; & recte Regius secundus ac Gudianus *Gabinorum*. *primores Gabinorum* Livius L. I. C. 54. *Gabini* infra L. III. C. 3. §. 3.

13 *Nemini volebat commissum.*] Ita emendavi, cum antea passim legeretur, *quia hoc nemini volebat innotescere commissum, nihil nuntio respondit, qui ad eum a consilio erat missus, tamen*, &c. Primum enim illud *innotescere*, in quodam impresso (MSS. enim hujus auctoris libris destituimur) non erat: & illud *a filio*, verum esse, testantur omnes Rom. rerum scriptores, & in iis Livius L. I. Decad. I. MODIUS. Ita Modius, ita tres mei scripti. Vulgo *τὸ innotescere* hic inserunt, sed e Glossa. SCRIVER. *Nemini volebat commissum* sic omnes MSS. & Modius, qui queritur se non habuisse hujus autoris libros MSS. sic correxit primus, cum antea legeretur: *Nemini volebat innotescere commissum.* TENN. In solis Palatino & uno Scriverii comparet *innotescere:* sed in Leid. sec. & Gudiano ad marginem *patefacere*. Conjecerat quoque Scriverius pro *commissum* posse legi *comitum*. Verum cum Livius L. I. C. 54. Dionys. Halycarn. L. IV. p. 255. Valer. Maxim. L. VII. C. 4. Flor. L. I. C. 7. Polyaen. L. VIII. C. 6. aliique dicant vel regem, fidei nuncii minus credentem, eum seduxisse in hortum, vel solum forte in horto ambulavisse, cum ad eum veniret nuncius, *comites* hic locum habere nequeunt. Quod sine dubio vidit etiam Scriverius; quare Modii sequamur correctionem.

14 *A filio*] Sic idem Modius; cum antea esset *a consilio*. SCRIV. Quod confirmant MSS. omnes, & Edd. primae, & res ipsa.

15 *Tamen*] Sic Regii, sed Hillensb. L. III. *tm.* Quod explicant *tantum*. Doctissimus Joannes Ortwinius, qui Bommelae Salinarum industriosissime regit Juvenum studia, in suo MS. invenit quoque *tantum*. Sed mecum nihil mutandum censet. Sic Terent. Hecyr. L. III. C. 4. §. 33. *Quod potero faciam: tamen ut pietatem colam.* Donatus *tamen* pro dun-

virga [16] eminentia papaverum capita, quum forte in horto ambularet, [17] decussit. Nuntius [18] sine responso [a] reversus, renuntiavit adolescenti Tarquinio, [19] quid agentem patrem vidisset: ille intellexit, idem esse eminentibus faciendum.

V. [20] C. Caesar, [21] quod [b] suspectam habebat Aegyptiorum fidem, per speciem securitatis, inspectione urbis atque operum, ac simul [22] licentioribus

a Vulgo RESPONSIONE. b Vulgo QUI.

duntaxat. Et Acidalius quoque hanc particulam ita est interpretatus. Vellejus L. II. C. 28. *Nec tamen in eos, qui contra arma tulerant, sed in multos insontes saevitum.* Sic Popma & Gerardus Vossius legunt; quorum posterior subaudit τὸ *tantum*, quasi scripsisset *Nec tamen tantum:* non placet. Nam sic subaudiendum *licet.* TENN. Velleji locum adduxit quoque Keuchenius & per *tantum* explicuit. Ibi vide Cl. Burmannum. perpetua in his vocibus est confusio. Hic *tantum* scribitur in quatuor Scriverii, & octo meorum Codicibus, & placuit Salmasio ad citatum Flori locum, uti & Lipsio. Nihil muto. Nil quidem verbis respondit rex; sed tamen virga papaverum capita decussit. Sic fere C. 5. §. 17. *sine effectu: hostem tamen* &c.

16 *Eminentia*] Palat. *eminentium.* paullo post *deambularet* duo Leidd.

17 *Decussit*] Arcerian. & unus ex meis *excussit.* Leid. tert. *cepit excutere.* Quod Keuchenio non placet. Ita tamen hac in re Florus L. I. C. 7. *Eminentia forte papaverum capita virgula excutiens.* Sic enim vel *excussit* MSS. 4 Leidd. praeter Salmas. & Dukeri Codd. quos vide; non *decussit* : ut hic laudat Keuchen. Adde N. Heins. & Burm. ad Fast. Ovidii L. III. C. 237. *excussae frigore frondes.* Praestat tamen plurimorum Codicum lectionem sequi ex Livio L. I. C. 54. *Ibi inambulans tacitus summa papaverum capita dicitur baculo decussisse,* & Valer. Max. L. 7. C. 4. *Altissima papaverum capita baculo decussit.* Colum. L. IV. C. 27. *partem aliquam foetus decutere,* L. V. C. 6. *ramus fructum decutiet,* Virg. II. Georg. 402.

Frigidus & silvis Aquilo decussit honorem.

Unde Stat. Silv. L. I. C. 2. §. 154. *Silvis decussa vetustis Frigora.*

18 *Responsione*] Omnes MSS. habent *sine responso*, ut supra *destinato* pro *destinatione.* TENN. *Responso* auctori restitui, quod dant mei quoque & Scriverii omnes. Livius. *Interrogando exspectandoque responsum nuncius fessus.* Et sic ille, sic alii sexcenties.

19 *Quid* &c.] Vaticani Codicis excerpta *id ag. p. vidisse.*

20 *C. Caesar.*] Praenomen omittunt MSS. Scriveriani, & sex mei cum Edd. primis. id saepissime accidisse, crebro infra notandum erit. dein non male in ora unius Scriveriani pro varia lectione *inspectioni.* Mox *captum se* MSS. mei septem. *captum esse* Gudian. & Leid. sec. *captus gratia* recte Palat. & Reg. pr. Alius *captus e gr.*

21 *Qui suspectam.*] Edi rectius, ni fallor, curavi *quod* seu *quia.* *Quod* certe exhibent Regius primus, Mediceus primus, uterque Leidd. & duo Cantabrigienses, tertius *quia.*

22 *Licentioribus*] Arcerianus *licen-*

ribus conviviis deditus, videri voluit captum sese gratia locorum,[23] et ad mores Alexandrinos, vitamque deficeret [a]: atque inter eam dissimulationem praeparatis subsidiis, occupavit Aegyptum.

VI. [24] Ventidius Parthico bello adversus Pacorum regem, non ignarus, [25] Pharnaeum quemdam, natione [26] Cyrresten, ex iis, qui socii videban-

[a] Vulgo ET DEFICERE.

centiosis. quod probat Keuchenius. Sed male. Vide Burmann. ad Ovid. Art. Amat. I. 569. & Heinf. ad Epist. I. Sabini, 49. *Vina licentia. Licentior vita* Valerio Maximo L. IX. C. I, 2.

23 *Et ad mores*] Alias *ut ad m. A. v. q. desiceret.* SCRIV. Omnes, quos videre hactenus fuit, MSS. edunt: *Ut ad mores Alexandrinos vitamque deficeret.* Nec video, quare vulgatae lectioni postponatur. Justin. L. 12. C. 3. dicit; *in leges eorum, quos vicerat, transitet.* L. XII. C. 12. *Se in illorum, non illos in gentis suae morem transisse.* TENN. Scriveriani libri, nostrique, ne uno quidem excepto, cum Editionibus Romi. Bonon. Hittorp. & Paris. *at deficeret.* Quod itaque in textum recepi. Vulgata lectio primum, quod sciam, comparet in Wechelii Edit. Mutarunt illi, qui crediderunt debuisse addi *adeo* vel *sic.* Sed illas particulas saepe subintelligi norunt Latinae linguae eruditi: quamquam ex variis lectionibus praecedentis commatis facile reponi posset *captus sic gr. loc. at* &c. Quod auctor dicit, vocat ipse Caesar L. III. B. Civ. C. 110. *In consuetudinem Alexandrinae vitae atque licentiam venire.*

24 *Ventidius*] Medicorum unus addit ipsius praenomen P. nonnulli quoque pro *Pacorum* supponunt *Parthorum.*

25 *Pharneum.*] Duo Regii & unus Hillensb. *Farneum.* Tertius Hillensb. *Farreum.* TENN. Eadem varietas in Scriverii & meis scriptis. *Phaneum* citat Scaliger ad Varronem. Verum apud Dionem Cassium, quo latius nemo historicorum hoc Ventidii strategema enarrat, L. XLIX. p. 403. Ed. Wech. hic dynasta vocatur Χανναῖος, sive ut aliae habent editiones Καναῖος. unde optime Doctissimus Vir P. Wesseling in litteris ad me datis hic quoque substituendum judicat *Channaeum*, quod nomen Syro homini convenire gentis sermo probat. Juvat paullulum Regius sec. in quo exaratur *Francum.* Aliter posset uno ex altero correcto scribi *Pharnaeum*, quod fieri curavi, ut saltem diphthongus servetur; Φαρναῖος. quomodo dicimus *Pharnacen*, *Pharnabasum*, *Pharnapaten* &c. Sed prius magis placet.

26 *Cyrrestem.*] Alii *Tyriestem.* sed frustra sunt. *Cyrrestes* dictus a Cyrro; urbe Syriae: de qua re vide Stephanum de Urbibus, & Josephi Scaligeri divinas ad M. Varronis L. III. C. 5. de re Rust. annotationes; seu oracula sunt. MOD. *Cyrresten* sic I. duo vero Regii *Cyrithestem.* Unus Reg. & duo Hillensb. *Cirresten.* Quartus Reg. & tertius Hillensb. *Cyrrhesten.* Stephanus Κύῤῥος πόλις Συρίας. ὁ πολίτης Κυῤῥηστής. Cyrrus est urbs Syriae. Varro L. III. de r. r. C. 5. *In eodem hemisphaerio medio circum cardinem est orbis ventorum octo,*

debantur, omnia, quae apud ipsos [27] agebantur, nuntiare Parthis, perfidiam barbari ad utilitates suas convertit. Nam quae maxime fieri cupiebat, ea vereri se, ne acciderent: quae timebat, ea ut evenirent, [28] optare [a] simulabat. Sollicitus itaque, ne Parthi ante transirent Euphraten, quam sibi [29] supervenirent legiones, quas in Cappa-

a Vulgo OPTARE SE.

octo, ut Athenis in horologio, quod fecit Cyrrestes. Sic correxit divinus Scaliger (cum antea legeretur *cypresses*) ex Vitruvio L. 1. *Sed qui diligentius perquisiverunt, tradiderunt eos esse octo; maxime quidem Andronicus Cyrrestes, qui etiam exemplum collocavit Athenis, turrim marmoream, octogonon, & in singulis lateribus octogoni singulorum ventorum imagines exculptas contra suos cujusque flatus designavit.* TENN. *Cyrresten* ante Modium aliosque jam recte ediderat Hittorp. & Wechelius, & cum plerique MSS. Codices (nam ceterorum variis ludibriis lectorem non morabor), tum Historici ipsi eam lectionem confirmant. Idem enim Dio ait. καὶ οὗτος ἐν τῇ Συρίᾳ αὐτῇ τῇ Κυρρηστικῇ χωρίῳ συμβαλὼν ἐνίκησεν. Plutarchus in Antonio p. 931. Ed. Paris. ἐν τούτῳ δὲ Πάκορον τὸν τοῦ βασιλέως παῖδα, μεγάλῳ στρατῷ Πάρθων αὖθις ἐπὶ Συρίαν ἐλαύνοντα, συμπεσὼν Οὐεντίδιος ἐν τῇ Κυρρηστικῇ τρέπεται, καὶ διαφθείρει παμπόλλους, ἐν πρώτοις Πακόρου πεσόντος, & iisdem verbis Appianus in Parthicis p. 156. nisi quod ibi male vulgo edatur Κυρεστικῇ. De hac gentili Κυρρηστῶν potius quam ρεσ aut ρης Orthographia vide plura in notis ad Stephanum.

27 *Agebantur*] Omnium MSStorum consensu lege *agerentur.* TENN. *Agerentur* jam videas in Edd. primis, quod ex Scriverii & meis quoque Codicibus reposuissem, nisi vetarent Mediceus primus, & Regius secundus, qui servant vulgatum, & ipse auctor §. 11. & C. 5. §. 13. in indicativo diceret *ignarus rei, quae agebatur.*

28 *Optare se*] 4 Regii & duo Hillensb. omittunt *se*; quia praecessit *vereri se.* TENN. Delevi illud *se*; quod vulgo otiose repetitur: sed abest quoque a duobus Scriverii, & decem meis MS. In Medic. primo & Edd. pp. transposite scribitur *se optare*, certo indicio, additam fuisse voculam eam ad explicationem.

29 *Supervenirent*] Keuchenius exponit *ex improviso nimirum & inopinanter*: Et sane ita compositum hoc tam a nostro quam aliis solet usurpari. Verum tamen is sensus locum hic habere nequit; quippe Ventidium expectasse legiones, non obscure ipse auctor tam hac periodo, quam infra indigitat; & ex historia patet, jam tum illum id egisse, ut ex hibernis undique eas contraheret. Quare pro advenire & succurrere necessario sumi debet. Quod si durius & ineleganter dictum videtur, scribamus *subveniret*, ut clare exhibet Mediceus primus. quae variatio occurrit quoque L. 11. C. 5. §. 45. ubi certe mutari non est necesse, *aliam classem in auxilium supervenire ei arbitrati.* & L. 111. C. 15. §. 1. *Donec Camillus subveniret*

padocia trans Taurum habebat, ſtudioſe cum proditore egit, [30] uti ſollenni [a] perfidia Parthis ſuaderet, per Zeugma trajicerent exercitum, qua & breviſſimum iter eſt, & [31] omiſſo alveo Euphrates decurrit. Namque ſi illac venirent, adſeverabat, ſe obportunitate collium uſurum, ad eludendos ſagittarios: omnia autem vereri, ſi ſe [32] in patentes campos projeciſſent. Inducti hac adfirmatione Barbari [33] inferiore itinere per circuitum ad-

[a] Vulgo UT s.

niret al. *ſuperv.* Adde Curt. L. IV. C. 4. §. 9. Quod ad hiſtoriam autem, confer omnino Dionem laudato loco.

30 *Uti ſollenni*] Sic reſcripſi auctoritate Medicei pr. Leid. pr. Voſſiani, & Hillensb. ac Edd. Romanae, Bonon. & Pariſ. vulgo *ut.* paullo ante una voce auctius legitur in Gudiano ad marg. & in Leid. ſec. *praeparatas habebat.* & infra Arcerian. *breviſſimum itiner.*

31 *Omiſſo alveo*] Inſolens locutio: unde Lipſius & Scriverius in margine notarunt, ſcribendum ſibi videri *remiſſo.* alius vir doctus mallet *demiſſo.* Scripti nihil variant, niſi quod in Mediceo ſec. ſit *obmiſſo*, & in Edit. Pariſ. priore *emiſſo.* In Arceriano *decucurrit*, in Palatino *diſcurrit. Omiſſo alveo decurrere* videtur notare leni, licet laxiore, aqua, languide & remiſſe, nec admiſſis aquis defluere. Solent autem, ut notum eſt, flumina, ubi latiora ſunt, ibi etiam vadoſa & maxime pervia eſſe, ut de Euphrate hoc in loco teſtatur Tacitus: unde & illic conſuetus erat Parthorum tranſitus. Simili fere ſenſu dicitur *omiſſa obſidio*, *omiſſus animus* & alia, de quibus conſule J. F. Gronov. Obſerv. L. III. C. 7. Videndum tamen, an leviſſima mutatione non poſſet legi *commiſſo* i. e. ponte juncto, qualis ibi jam fuerat ab Alexandri Magni temporibus. Unde & urbi iſti cognomen Zeugma. V. Stephan. Strabon. Plinium, & Ammian. Marcell.

32 *In patentes campos*] Duo Hill. *infra.* unus *intra.* TENN. *Infra p.* habent novem vel decem noſtri vetuſtiores cum Edd. Pariſinis. Quid ſi legamus *infra in patentes campos.* Infra Zeugma ſcilicet; ἑτέρᾳ ὁδῷ κάτω τοῦ ποταμοῦ ait Dio. *Infra* ſine caſu ſaepe ſignificat deorſum Liv. L. I. C. 43. *Nec fere umquam infra ita deſcenderent, ut ad infimos pervenirent.* Stat. L. II. Theb. 163.

Iſthmos & alterno quas margine
ſubmovet infra.

Quid vero velit Keuchenius, cum ait *iſtud* in *non magis hic probum eſt, quam quod Editionum veterrima* (ut perperam putabat, Pariſ. ſcilicet) *habet* infra. *Nihil tamen mutamus*, non intelligo. Infra L. II. C. 5. §. 40. *devenit in patentes campos.* plura vide ad Lucanum L. IV. 745. *merſos aciem dejecit in agros.*

33 *Inferiore*] Uterque Mediceus *inferiori.* dein Hillensb. *duxerunt*: unde quis conjicere poſſet *eo duxerunt*; ſed elegantius, ut puto, eſt vulgatum *adduxerunt.* quod hoc ſenſu apud rei militaris ſcriptores frequens. Caeſ. B. 9. C. III. §. 28, *eo exercitum adduxit.* L. V.

 C. 46.

adduxerunt exercitum: dumque fusiores ripas, & ob hoc operosiores [34] pontes jungunt, instrumentaque moliuntur, quadraginta amplius dies inpenderunt: quo spatio Ventidius ad contrahendas usus est copias; eisque triduo, antequam Parthus adveniret [a], receptis, acie commissa, vicit [35] Pacorum [b], & interfecit.

VII. [36] Mithridates, circumvallante Pompejo, [37] fu-

a Ed. Tenn. ADVENERIT. b Vulgo PARTHOS.

C. 46. Pro *fusiores* Mediceus secundus legit *superiores*. Idem mox praefert *eis denique copiis triduo* &c. *Copiis* ante τὸ *vicit* addit Ed. Paris. prior. *quibusque tr.* Vaticanus, qui pro XL. habet LX. *Adveniret* autem e MSS. & Edd. omnibus auctori reddidi, cum in Tennulii, ipso tacente, Editionem irrepsisset *advenerit*.

34 *Pontes jungunt*] Haec lectio non cohaeret: quare Cl. Salmasius *operosiore ponte* legendum existimat. *Ripas ponte jungere* rectum & Latinum est. SCRIV. Vid. Salmas. ad Flor. L. II. C. 12. Ed. pr. Sunt & alii Viri Docti, qui *ponte* hic legi volunt; sed frustra. Eodem enim auctor modo locutus est etiam L. IV. C. 2. §. 1. *Ad fluvium, in quo pontem jungi oportebat.* Immo dudum J. F. Gronovius Taciti locis docuit, aeque dici *jungere pontem*, ac *amnem ponte*, ad Plinii adpositum locum L. XXXIV. C. 15. *Et exstare ferream catenam apud Euphraten amnem in urbe, quae Zeugma adpellatur, qua Alexander Magnus ibi junxerat pontem.* Seneca de Brevit. vitae C. 18. *pontes navibus jungit.* Ut ripas ergo jungant & committant, pontes quoque jungere debent. Hoc sensu *jungere ratem, navis* &c. est ex multis partibus construere. Consule Viros Doctos ad Valer. Flacc. L. I. 123. ad Curtium L. VIII. C. 10. Silium Ital. Lib. V. 553. De praedicta catena vide quoque Stephanum in Ζεῦγμα, & J. Nicol. Loensem Epiphyll. L. IV. C. 8. Reliquias autem pontis sua aetate adhuc exstitisse, & catenam servari ex Epistola P. Gylii MSta, notante hic Scriverio, monet Ortelius.

35 *Vicit Parthos & interfecit.*] Omnes MSS. *Pacorum.* & sic lege. Illum enim cum universa Parthorum manu interfectum docet Justin. L. XLII. C. 4. TENN. Non Justinus modo & Florus L. IV. C. 9. quem laudat Keuchenius; sed omnes uno ore Historici scribunt, Pacorum hoc proelio interfectum. Adstipulantur quoque Arcerianus Keuchenii, quem ita legendum monuit Gronovius, & omnes Scriveriani, & plerique mei Codices. In quatuor scribitur *Parthorum regem*, e Glossa sine dubio natum. Quod patet e Gudiano, in quo recens manus ad marginem adscripsit *regem.* Jussit quoque *Pacorum* reponi Clariss. Vir J. Wasse ad Sallust. B. Jug. C. 107. *in patentibus campis* &c. Frequens autem & facilis apud omnes auctores in MSS. & Edd. est varietas inter *Pacorum* & *Parthorum.* Lipsius ad marg. Cod. sui *Parthum.*

36 *Mithridates*] Arcerian. *Mithradates*, Graeca forma, teste Keuchenio.

37 *Fu-*

[37] fugam in proximam diem moliens, hujus consilii obscurandi caussa, latius & usque [38] ad adplicitas hosti valles pabulatus, colloquia quoque cum pluribus, avertendae suspicionis caussa, [39] in posterum constituit. Ignes etiam frequentiores per tota castra fieri jussit. Secunda deinde vigilia, [40] praeter ipsa hostium castra agmen [41] eduxit.

VIII. Imperator Caesar Domitianus Augustus Germanicus, quum Germanos, qui in armis erant, vellet obprimere, nec ignoraret, majore bellum molitione inituros, si adventum tanti ducis praesensissent, profectionem suam [42] censu obtexuit Gal-

37 *Fugam moliens*] 4. AEneid. vers. 108. *Saepe fugam Danai Troja cupiere relicta Moliri, & longo fessi discedere bello.* 6. AEneid. 477. *Inde datum molitur iter.* TENN.

38 *Ad applicitas hosti valles*] Sic omnes MSS. Ortwinius ex suo ingenio legit. *Ad applicitos hosti valles.* Quia secundum Isidorum & alios, *Valli sunt fustes, quibus vallum munitur.* ἀπὸ τοῦ ἀπέχω. TENN. Ortwinio favent duo Medicei, scribentes *ad applicitos hosti valles per ambulatus.* Ceteri cum Sanuto servant vulgatum, nisi quod in uno Cantabrigiensi sit *praeambulatus.* *Valles hosti applicitae* forent ei proximae, & ad castra hostium quasi pertinentes. pabulari autem in vallibus solebant. Verum quia praecessit *circumvallante Pompejo*, videtur auctor voluisse innuere, pabulatores usque ad vallum hostium accessisse. Nihilominus *applicitì hosti valli* non placent, & ut Latina sint, vereor. aliud quid latet, Ex. Gr. *adplicitas hostis vallo segetes*, vel *adplicita hostis vallo prata*, aut tale quid. *hosti adplicitus* L. II. C. II. §. 5.

39 *In posterum*] *Imposterum* Atrebatensis. Petrensis bene *in posterum diem.* L. II. C. 5. §. 20. *Profectionem edixit in posterum diem.* *in crastinum* Leid. tert. ex interpolatione. nimis incertum tempus in vulgato est. Paullo ante *suspicationis* unus Regius. dein *ignes autem* Regiorum unus, uterque Mediceus & Edd. primae. Pro *deinde* scribitur *demum* sollemni mutatione in duobus Cantabrig. in Mediceo primo *autem.* τὸ *demum* pro *tandem* placuit Cl. Wasse ad Sallust. Nostri nihil mutant, nec Sanutus.

40 *Praeter ipsa*] Sic omnes MSS. & ratio dictat, non *per*, quod Editioni Plantinianae in margine additum est. TENN. Edd. primae cum Sanuto habent *per*, quod per Romanorum castrorum rationem fieri nequivit. Medicei *prope.* Recte se habet *praeter.* Livius Lib. XXXIV. *Media nocte profectus, ut locum, quem vellet, priusquam hostes sentirent, caperet, praeter castra hostium circumduxit.* Justin. L. XVIII. C. 7. *Praeter castra revertit.* & saepe alibi. Verborum autem ordinem, MSStis jubentibus, mutavi. vulgo erat *castra hostium.*

41 *Eduxit*] Medicei *deduxit.*

42 *Profectionem suam censu.*] Alias *profectionis suae sensus obtex.*

Galliarum. 43 Sub quibus inopinato bello adfusus; 44 contusa inmanium ferocia nationum, provinciis consuluit.

IX. Claudius Nero, quum cuperet Hasdrubalem, copiasque ejus, antequam Hannibali fratri jungerentur, 45 excidi; a idcircoque festinaret, se Li-

a Vulgo OCCIDERE.

Gall. SCRIV. Omnes MSS. *Profectionem suam sensu obtexuit Galliarum.* Modius invenerat, *Profectioni suae census obtexuit Galliarum.* Ad marginem Scriverius opposuit, *Profectionis suae sensus obtexuit Gall.* Vulgata lectio est sanior. Nam Domitianus instituit suam profectionem, tanquam in Galliis esset actūrus Censum. in τῷ *sensu* nullus sensus. TENN. *Profectionem suam sensu* MSS. & Edd. primae constanter exhibent, excepto Regio primo, in quo est *percensu.* dein pro *obtexuit*, quod sumtum pro praetexuit, obscuravit, Mediceus pr. *obtexit*; quomodo ex ingenio maluerat olim Salmasius ad Florum L. II. C. 12. Ed. pr. Mihi secus videtur.

43 *Sub quibus*] Non placet hoc, nec habeo, quod dicam, aliud. Sed tamen non placet: utique cum praecedentia alii sic legant *profectioni suae census obtexuit Galliarum.* MODIUS. MSS. non variant. Mira phrasis. significare videtur *quo praetextu, inter quae. inter eam dissimulationem* Exemplo v. dixit. *per haec* C. v. Ex. 18. SCRIV. *Cur. post. Sub* cum ablativo notare tempus, vel praetextum saepius docuerunt viri docti. Hoc tamen loco durius videtur *sub quibus*; cum praecedat modo unum quid, ad quod referri possit, nisi admittamus lectionem, quam profert Modius, vel ex Regio & Mediceo rescribamus *per census obtexit Galliarum; sub quibus* scilicet censibus, sive eorum praetextu, ut apud Virgil. L. II. AEneid. 83. *Sub proditione.* aut *sub quibus* erit post quos, simulac census illic egerit. de qua locutione consule Cel. Burmann. ad Vellej. 2. 127. *Sub his exemplis.* Si haec minus placent, & conjecturis indulgere licet, divinare possis *sic quietis*, quales describit Livius L. XX. C. 19. *Quietos in tentoriis suis nihil minus quam hostem aut proelium eo die exspectantes.* Et passim *quietis* vel *securis* hostibus superveniendi exempla apud cujuscumque linguae scriptores. An etiam dedisset Frontinus *sic Cattis?* nam haec de expeditione in Cattos, cujus meminerunt Suetonius, Eutropius aliique, intelligenda videntur. *Caeterum* a Domitiano victorum mentionem facit noster quoque L. II. C. 3. §. 23. ubi vide: nam & illic erat corruptum. Quae autem hic Keuchenius de significatione *belli* pro *proelio* haud opportune adfert. verbotenus exscripsit ex Casauboni Comment. ad Polyb. p. 147. Ed. Gronov. post quem multi id observarunt Viri Docti.

44 *Contusa inmanium*] MSS. tres *concussa*; unus *inmani.*

45 *Occidere*] Omnes MSS. *excidi.* TENN. Keuchenius observavit, id etiam legi in Ed. Paris. Sed addidit *inepte.* At quod iste ineptum autumat, est elegantissimum, & cum MSS. Scriverii, tum meis omnibus & Ed. Hittorp. confirmatum. *Excidi* est occidione deleri. uti *excidi copiae* dicuntur, quae cladem minorem pas-sae

Livio Salinatori, [46] collegae suo, cui bellum mandatum fuerat, (parum fidens viribus, quae sub ipso erant) adjungere, neque tamen discessum suum ab Hannibale, cui obpositus erat, sentiri vellet, [47] decem millia fortissimorum militum [48] delegit, praecepitque legatis, quos relinquebat, ut eaedem [49] stationes vigiliaeque [a] agerentur, [50] totidem ignes arderent, eademque facies castrorum servaretur, ne quid Hannibal suspicatus, auderet adversus paucitatem relictorum. Quum [51] deinde in Umbria, occultatis itineribus, collegae

[a] Vulgo ET VIGILIAE AEQUE.

sae sunt, Caesari L. VIII. B. G. C. 31. *Copias esse accisas sciebat.* Sic bene Voss. e MSS. vulgo *accitas.* MS. Lovan. *occisas.* Augustus in Monumento Ancyrano Tab. I. *In exsilio agentes servari, quam excidere malui.* Vellej. Paterc. L. II. C. 120. *Hereditatemque excisi exercitus, in quantum voluerit, ab eo aditam.* Expunximus itaque vulgatum *occidere.* pro *jungerentur* in quatuor est *jungeretur.*

46 *Collegae suo* &c.] Medic. prim. *Collegae, cui id b.* dein *fortiss. virorum* Petrens. Mox *legatis relictis, ut* &c. Medic. sec.

47 *Decem millia*] Livius, quem auctor alias sequi solet, L. XXVII. C. 43. *Ipse de toto exercitu civium sociorumque, quod roboris erat, delegit, sex millia peditum, equites mille.* Sed hunc numerum in itinere per voluntarios auctum esse subdit C. 46. unde forsan majorem facit noster.

48 *Delegit*] Quatuor Regii *elegit.* TENN. Sic & mei Codices, exceptis duobus Scriverii & Cantabrig. Sed male, ut vel e Livii loco patet. Infra Cap. IV. §. 7. *Delegit firmissimos quosque*, sive *dilegit*, (ut incertum est, *dilectus*, an *delectus* debeat scribi. vide Cel. Burm. ad Ovid. L. x. Met. vers. 324. & quos laudavi ad Lucanum L. III. 184.) C. v. §. 3. *Castris delegerunt locum.* apud Aurelium etiam Victorem C. 48. *Cum delectis ad Hasdrubalem properavit.* Sic Leidd. Codd. plerique alii male *electis.* vide Livium L. XXXVIII. C. 25. Flor. L. II. C. 6. *In deligendis magistratibus.* Ita malo e Cod. Lugdunensi. Ceteri *eligendis*; quod cum prioribus Freinshemio editionibus praetulit Clar. Dukerus. Vix locum invenias, ubi haec non varientur. Occurret infra aliquoties.

49 *Stationes & vigiliae aeque*] MSS. carent τῷ *&*: unde haud invita Minerva Ortwinius protulit. *Ut eaedem stationes vigiliaeque agerentur.* TENN. *Vigiliaeque* simpliciter legendum esse Scriverius & Vossius ad librorum suorum margines notarant, atque ita ex meis clare exhibent Mediceus primus & Petrensis. Medic. sec. *vigiliaeque aeque.* omnes carent τῷ *&*.

50 *Totidem*] Medic. pr. *totidemque.* contra idem cum novem aliis *eadem facies*, non *eademque.* Huc forsan retrahenda est vocula *&*, quae supra abundabat *& eadem.*

51 *Deinde*] Alias *demum.* SCRIV.

 De

legae se junxisset, vetuit castra ampliari, ne quod signum adventus sui Poeno daret, [52] detractaturo [a] pugnam, si Consulum junctas vires intellexisset. Igitur [53] inscium duplicatis adgressus copiis superavit, & velocius omni nuntio rediit ad Hannibalem. Ita ex duobus [54] callidissimis ducibus Poenorum, eodem consilio alterum celavit, alterum obpressit.

X. The-

a Vulgo DETRECTATURO, DETRACTURO.

Demum Edd. pp. cum 2. MSS. unus Scriverii *Dividere. Umbriam* Reg. unus. *occultis* Arcerian.; dein *quid signi* Edd. Rom. & Bonon. & MSS. omnes cum illis, ut reposui, *Poeno daret*; non *dares P.*

52 *Detractaturo.*] Legebatur vulgo *detracturo*, uti & in manu exaratis libris; unde conjecit Keuchenius, scribendum *detrectaturo*. quod tamen jam editum erat in Wecheliana Editione, & tacitus servavit Tennulius. eamque phrasin sexcenties invenias apud Livium, ceterosque auctores. Vide Ciofan. ad Ovid. Metam. L. XIII. 36.

—— *detrectavitque furore Militiam ficto.*

At aliam orthographiam hic servarunt recte Edd. Bononiensis & Parisina *detractaturo:* unde correptum *detracturo*. Atque ita ubique legi amant multi Viri Docti. Consule Cl. Burm. ad Ovid. L. V. Metam. 246. Cortium ad Sallust. Jug. C. 57. in fin. sic MSS. L. II. C. I. §. 3. L. III. C. 6. §. 9. L. IV. C. I. §. 21, 43. In Medic. corrupte *detrectatio pugnandi*. Petrens. *materiam se detrectandi*; quod sane non est de nihilo. Signum ejus adventus, materies foret detractandi pugnam.

53 *Inscium &c.*] Sic fere Valer. Maximus L. VII. C. 4 §. 4. *Quo evenit, ne Hasdrubal cum duobus se consulibus preeliaturum prius sciret, quam ab utrinsque virtute prosterneretur.* Verum Livius diserte enarrat, Hasdrubalem minime fuisse inscium ipsius adventus, & ex repetito bis in consularibus castris signo, & ex adustiore militum colore sensisse duplicatas Romanorum vires. quod ipse noster auctor Cap. 2. §. 7. ipsis paene Livii verbis memoriae quoque prodit. Quare dicendum, hoc ex alio scriptore a Frontino sumtum, & dein auctorem sui oblitum, illa, quae habet C. 2. ex Livio descripsisse. Nec enim *inscium* explicari potest per ellipsin, *ut putabat Nero.* Nam ipse satis deprehenderat, adventum suum Hasdrubali non ignotum esse. In Mediceo primo legitur *Igitur viribus duplicatis aggressus opus superavit.* Unde quis effingere posset *Igitur viribus eum d. a. ocius superavit.* sed praecessit *viribus*, & sequitur *velocius*. vel *virum d. a. copiis.* At mihi non satisfacit. Oblocutum sibi ipsum puto Frontinum, & ex alio historico, quam Livio haec descripsisse: quod praecedentia satis videntur declarare. Circumspectius hic agit Florus *inopinanter eum oppressum* dicens.

54 *Callidissimis*] Arcerian. inepte *calidissimis*. vid. Keuch.

55 *Athe-*

X. Themistocles [55] [a] [56] exhortans suos ad suscitandos festinanter muros, [57] quos jussu Lacedaemoniorum dejecerant, legatis Lacedaemone missis, qui interpellarent, respondit, venturum se ad diluendam hanc [58] existimationem; & pervenit Lacedaemonem. Ibi simulato morbo aliquantum

[a] Vulgo additur ATHENARUM DUX.

55 *Athenarum dux.*] Haec verba sunt subjecta ab imprudenre librario, nec in 4. Regiis, unoque Hillensb. inveniuntur. TENN. Inepta lectio, qua carent Scriverii unus, & mei omnes praeter Palatin. & alium Scriverii, in quibus scribitur *Atheniensis.* Manifesto indicio, haec duo verba esse Glossatoris. non agnoscunt ea quoque Edd. principes, & solet auctor de Themistocle sine adjectione aliqua loqui. vid. C. 3. hujus L. §. 6. L. II. C. 6. §. 8. idcirco delevi.

56 *Exhortans*] Rectius, si quid video, in Scriverii uno, & Palatino est *exhortatus.* dein *Lacedaemonem missis* inepte Edd. pp. & Parif. *Lacedaemoni* Regius, & Leidens. sec.

57 *Quos jussu Lacedaemoniorum dejecerant.*] Immo vero Persae incenderant. Multo post Lacedaemoniorum jussu Athenienses muros dejecerunt, victi ad AEgospotamos a Lysandro, eosque dein Cononis ope instaurarunt. Crassus hic nimis error est, qui condonari auctori nequit; nisi statuere velis, esse Glossam, vel quodammodo esse haec corrupta. Jussu Lacedaemoniorum a suscitando muros *destiterant*, ut patet ex Polyaeno L. I. C. 30. & historicis citatis ad Nepotem in Themist. C. 6. *Muros instrui, legatos Athenas miserunt, qui id fieri vetarent. His praesentibus desierunt, ac se de ea re legatos ad eos missuros dixerunt.* in Leid. primo est *quo j.* De murorum per Lacedaemonios dejectione consule notata ad Nepot. in Cononis vita C. 4.

58 *Existimationem*] h. e. *rumorem, famam.* Frontin. praefat. de re agraria. *Non exiguum laboris mei consequar fructum, quod te monente malignorum lucrifecerim existimationem.* Sic τῷ *opinio* utitur Quintil. II. Instit. C. 3. *Cicero pronuntiatione Cn. Lentulum, plus opinionis consecutum, quam eloquentiâ tradit.* Nepos in Alcibiade C. 7. *Imputamus malo, caussam fuisse opinionem ingenii atque virtutis.* Boëth. I. Philos. *De nostra etiam criminatione doluisti, laesae quoque opinionis damna flevisti.* Justin. L. VIII. C. 3. *Qui opinionem sererent, Regem Philippum magna pecunia locare, & muros per civitates & fana & templa facienda.* L. XII. C. 5. *Verens, ne haec opinio in Macedonia etiam divulgaretur.* L. XXIII. C. 2. *Principio adventus, opinione ejus concussi.* L. XLII. C. 2. *Divulgata opinione tam gloriosae expeditionis.* L. XLIV. C. 3. *Accepta opinione paternae mortis.* Sic *arbitrari* est *loqui* Terentio Andr. V. 4. II. *Si Simo hunc noris satis, non ita arbitrere.* Justin. L. XII. C. 5. *In unam cohortem eos, qui de Rege durius opinati fuerant, contribuit.* Sueton. Aug. c. LXVII. *Cosmum servum, gravissime de se opinantem, non ultra quam compedibus coërcuit.* Calig. c. XXVII. *Male de munere suo opinatos.* Sen. L. III. de ira C. 22. *Quid enim facilius fuit Antigono, quam duos*

tum temporis [59] extraxit, & postquam intellexit, suspectam esse tergiversationem suam, contendit, [60] falsum ad eos rumorem [a]; & rogavit, ut mitterent [61] aliquos ex principibus, quibus crederent de munitione Athenarum. Suis deinde clam scripsit, ut eos, qui venissent, retinerent, donec, refectis operibus, confiteretur [b] Lacedaemoniis, munitas esse Athenas, neque [c] aliter principes eorum

[a] Vulgo PERLATUM, ET R. [b] Vulgo CONFITERENTUR. [c] Vulgo NEC.

manipulares duci jubere, qui incumbentes regio tabernaculo faciebant, quod homines & periculosissime & libentissime faciunt, de rege suo male existimant? Male est in uno Reg. *extimationem*. in uno Hillensb. *estimationem*. TENN. Duo mei *aestimationem*.

59 *Extraxit*] Sic omnes MSS. sed unus Reg. *contraxit*. TENN. *Contraxit* item Mediceus pr. & duo Regii & Edd. Rom. ac Bonon. male. Vide infra ad L. I. C. 5. §. 19. *Dies aliquot extraxit*; & Gronov. ad Livium L. XXII. C. 18. *Extracta aestate per ludificationem*. pro *aliquantum* unus Cod. *aliquantulum* habet. *tempus* Edd. vetustissimae: *temporum* Parif. pr.

60 *Falsum ad eos rumorem perlatum*] Sic Stewechius & Keuchenius ediderunt. Verum omnes MSS. & Hittorpius carent τῷ *perlatum*. Elegans in his ellipsis. Plin. L. I. C. 5. *Evigilaveram. Nuncius à Spurinna. Venio ad te.* idem L. V. ep. 21. *Tandem à praetore nuncius. Dimittuntur centum viri, eximitur dies.* L. VI. ep. 20. *Nobis tamen ne tunc quidem, quanquam & expertis periculum, & exspectantibus, abeundi consilium; donec de avunculo nuncius.* Terent. Adelph. IV. 2. 2. *Avilla mercenarium vidi: is filium negat esse ruri.* Plaut. Bacch. II. 2. 12. *Egone ut quod ab illo attigisset nuncius, non impetratum id advenienti ei redderem?* ibid. III. 5. 3. *Si à me tetigit nuncius, Quid remoratur?* Liv. XLI. C. 3. *Tunc demum nuncius ad tertiam legionem revocandam & Gallorum praesidium.* Quibus locis subintellige *venit*, *perlatus est*. TENN. *Perlatum*, Delevi hanc vocem auctoritate omnium MStorum, & Edd. antiquarum Rom. Bonon. Parif. Wechel. ut videatur Stewechius primus eam intrusisse, forsam ex Nepote *Apud eos contendit, falsa his esse delata.* Verumelegantius id verbum abesse probat, & hujus abruptae locutionis exempla plena manu praebet J. F. Gronovius ad Livii locum a Tennulio citatum & ad L. XXXVII. C. 10. *Postquam in castra nuncius.* Vulgo additur *pervenit*. in MSS. varie expressum.

61 *Aliquos*] Medic. pr. *aliquot*. dein *venirent* Palat. pro *venissent*. *Denique* pro *deinde* Reg. *rescripsit* pro *scripsit* Medic. sec. Paullo post rectius *confiteretur* scribitur in Cantabrigiensibus ac Leidensibus, quam *confiterentur*. Ipse hoc confessus est Themistocles, non Athenienses. Nepos *Hos* (collegas suos) *postquam Athenas pervenisse ratus est, ad magistratum Senatumque Lacedaemoniorum adiit, & apud eos liberrime professus est*

rum redire posse, [62] quam [a] ipse remissus foret: quod facile praestiterunt [63] Lacedaemonii, ne unius interitum multorum morte pensarent.

XI. [64] L. Furius, [65] exercitu producto in locum iniquum, quum constituisset occultare sollicitudinem suam, ne reliqui trepidarent, paullatim se inflectens, tamquam circuitu majore hostem adgressurus, converso agmine, ignarum rei, quae agebatur, exercitum incolumem reduxit.

XII.

a Vulgo QUAM SI.

est (sic l. e MSS.) *Athenienses suo consilio Deos suos muris sepsisse &c. Quare, si suos legatos recipere vellent, se remitterent. Aliter* &c. *Considerent Lacedaemonii* Reg. sec. Pro *nec* etiam reposui *neque* ex MSS. quatuor Scriverii, meisque decem libris.

62 *Quam si*] Omnes MSS. & Hittorpius omittunt τὸ *si*. quod sine caussa a sciolis additum. TENN. Et hanc voculam larga nimis manu Frontino addidit vel Modius vel Stewechius. Ante eorum Editiones non comparet in ullis, neque etiam in aliquo Codice scripto: unde conjiciebat Scriverius, scribendum; *neque ante, &c. quam ipse r. foret.* Et sane ita loquitur in hac historia praeter Polyaenum Nepos C. 7. *Eisque praedixit, ut ne prius Lacedaemoniorum legatos dimitterent* (sic scribe e MSS. non *de*, nec *rem.*) *quam ipse esset remissus.* Hoc sensu *ut* superfluum esse recte monet Gronov. ad Livium L. XXXVII. C. 37. *Ne ante in aciem descendat, quam ut in castra me redisse audierit.* Verum optime etiam se habet lectio MSta *Non aliter &c. quam remissus f.* Sic apud Justinum legas L. XV. C. 3. *Ut sanguis aliter cludi non posset, quam diadema sibi demtum rex, adligandi vulneris caussa capiti ejus imponeret.*

63 *Lacedaemonii*] Male *Lacedaemoniis* Medic. & Edd. Paris. dein *n. u. interitu m. mortem p.* Edd. Rom. & Bonon. Mediceus *n. u. interitu m. m. pensarentur.*

64 *L. Furius*] Medic. sec. perperam *C.* In uno Scriverii *L. Furius Camillus.* dein *censuisset occ.* Medic. pr. & *paullatim iter inflexit* Petrensis, ut C. V. §. 13. sed tum, ut illic, deberet legi *conversoque.* In fine pro *reduxit*, quod rectum est, Sanutus *duxit.* Petr. *eduxit.*

65 *Exerc. producto.*] Ortwinius L. ex MSS. *perducto.* sic & infra L. I. C. 5. N. 13. in uno Paris. legitur. TENN. In meorum MStis sex est *perducto*; ut vulgo infra, ubi idem repetitur exemplum, ex quo melius esse *perducto* ad marginem sui libri adposuit Scriverius. Contra censet Cel. Burmann. ad Quinctil. Declam. CCCV. *An alicujus insidiis perducti.* Adde, quae congessimus ad Lucani L. IX. vs. 389.

Tectoque metu producere vulgus. Verum cum in omnibus istis exemplis adsit insidiarum ponendarum scopus, dubito, num huic quidem loco ille sensus convenire possit; nisi capiamus simpliciter pro *longius ducto*: quod placet. Sanutus *producto* etiam exhibet. Plura vide ad L. II. C. 5. §. 1. *Simulata fuga temere hostes persecutos eo perduxit,*

XII. 66 Metellus Pius, 67 in Hispania interrogatus, quid postera die facturus esset, Tunicam meam, si id eloqui posset, inquit, 68 comburerem.

XIII. 69 M. Licinius Crassus, percontanti, quo tempore 70 castra moturus esset, respondit, 72 Ve-

66 *Metellus Pius.*] Fuit hic Quinctus Caecilius Metellus Macedonicus, ut tradit Victor C. 61. Praecedenti seculo convenientissime usus Michaël de Montaigne est hoc Metelli verbo L. II. f. 586. *De faire profession de se tenir couvert, & se vanter, comme ont fait aucuns de nos Princes, qu'ils jetteroyent leur chemise au feu, si elle estoit participante de leurs vrayes intentions, qui est un mot de l'ancien Metellus Macedonicus; & qui ne sçait se faindre, ne sçait pas regner: c'est tenir advertis ceux qui ont a les practiquer, que ce n'est que piperie & mensonge qu'ils disent.* Vocat hic interulam, quam Frontinus & Victor tunicam, Galli hodie *une camisolle.* TENN. *Pius.* Non modo Aurelius Victor, sed etiam Valer. Maximus L. VII. C. 4. §. 5. hoc dictum tribuunt Q. Metello Macedonico, quo longe posterior est Metellus Pius Numidici filius. De quo frequentem mentionem facit etiam noster, quique itidem in Hispania res gessit contra Sertorium scilicet & Hirtulejum. Quod forsan jam viderunt editores primi: nam in Edd. Romana & Bononiensi non comparet τὸ *Pius.* Sed MSS. & Sanutus agnoscunt, nisi quod in Leidensi tertio desit, ut & in uno Scriverii, qui margini quoque adscripsit *Recte: nam Macedonicus fuit.* de eodem vide infra quoque ad L. III. C. 7. §. 3. ubi perperam vulgo edebatur *L. Metellus.*

67 *In Hispania*] *In Spania* Reg. sec. dein τὸ *esset* deest in Mediceis. Mox τὸ *id* non agnoscunt quidam Scriveriani & duodecim mei, neque etiam Edd. primae ac Sanutus; non male.

98 *Comburerem*] Male Keuchenius hic ait, vulgo apud Aurel. Victor. C. 62. legi *exuerem*, neque id animadversum a Scotto; nam edidit ille cum aliis *exurerem* notans in MSS. quibusdam esse *exuerem.* Leidd. illic bene *exurerem.* Valer. Maxim. *Si hujus consilii interiorem tunicam consciam sensero, continuo eam cremari jubebo.* Tam *exuere*, quam *cremare* habet Plutarch. in Apophthegm. pag. 202. Ed. Paris. εἰ τοῦτον, ἔφη, συνειδέναι μοι τὸν χιτωνίσκον ἐνόμιζον, ἀποδυσάμενος ἂν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πῦρ ἐπέθηκα.

69 *Marcus Licinius Cr.*] Praenomen deest in duobus meis, dein MSS. quidam solita variatione *percunctanti.* Alteram ego in hoc verbo, & sensu orthographiam praefero.

70 *Castra moturus*] Profecturus cum exercitu. Proprie vexilla, signa moventur, non castra, quae locum denotant. Claud. bell. Gildon. 419.

— *Premitur nec signifer ullo*
Pondere: festinant adeo vexilla moveri.

Signa enim, quorum majestate nihil erat venerabilius militibus, omnium prima figebantur, cum castra metarentur; prima movebantur & vellebantur, cum proceden-

71 Vereris, ne tubam non exaudias?

cedendum esset. Virgil. XI. AEneid. 19.
—— *Ubi primum vellere signa*
Annuerint Superi, pubemque educere castris.
4. Georg. 108. De apum regibus
Non illis quisquam cunctantibus altum
Ire iter, aut castris audebit vellere signa. Graeci dicunt movere cum exercitu. Xenoph. Cyropaed. L. I. fol. 2. ὁρμηθεὶς σὺν ὀλίγῃ Περσῶν στρατιᾷ, ἑκόντων μὲν ἡγήσατο Μήδων. fol. 112. ibid. edit. Basil. Ἐπεὶ δὲ καλὰ τὰ ἱερὰ ἦν, ὡρμᾶτο σὺν τῷ στρατεύματι. Imo *movere*, ὁρμᾷν est *proficisci*. Herodotus L. I. C. 17. Ἐνθεῦτεν ὁρμεώμενοι. ibid. C. 24. de Arione. ὁρμᾶσθαι μὲν νῦν ἐκ Τάραντος. ibid. C. 41. Ἐς ἄγρην ὁρμεωμένου. ibid. C. 62. Ἐξ Ἐρετρίης δὲ ὁρμηθέντες. TENN.

71 *Vereris, ne tubam.*] Rom. editio. *vereri se ne tuba id audiat.* ora libri Wecheliani, *vereris, ne tuba id audiat.* illud tolerabile, hoc minime. MOD. *Vereris, ne tubam non exaudias.* Sic legi censent ratio & codicum MSS. fides. Unus Reg. tamen legit *audias.* alter, *exaudiam.* Romana editio, *Vereri se, ne Tuba id audiat.* Fertur autem idem ab Antigono dictum ad filium Demetrium: Plutarch. Demetrio fol. 902. Λέγεται γοῦν μειράκιον ἔτι ὄντα τὸν Δημήτριον αὐτοῦ πυθέσθαι, πότε μέλλουσιν ἀναζευγνύειν· τὸν δὲ εἰπεῖν πρὸς ὀργήν· Ἀγωνιᾷς, μὴ μόνος σὺ τῆς σάλπιγγος οὐκ ἀκούσῃς. TENN. Ut Romana, ita quoque Bonon. & Paris. exhibent Edd. *non* abest ab uno Cantabr. *audias* Medic. pr. Scriverii unus *exaudies.* unde conjecerat ille *noveris cum tubam exaudies.* ne audi. Melius Ill. Schelius ad Hygin. &c p. 271. *Vererisne, Tubam ut audias?* Sed ceteri MSS. adstipulantur vulgato, quod sani sensus est: De Antigono vide etiam Plutarch. in Apophpht. p. 181.

CAP. II.

De explorandis consiliis hostium.

EXEMPLUM I.

SCipio Africanus, capta occasione [1] mittendae ad Syphacem legationis, cum Laelio servorum

1 *Mittendae legationis*] Pro, *mittendi legatos.* Frequentissima Latinis & Graecis haec μετάληψις. Conjugium pro conjuge. Propert. 3. eleg. 12. *Et certamen habent lethi, quae viva sequatur Conjugium: Pudor est non licuisse mori.* Virgil. 2. AEneid. 579. *Conjugiumque, domumque, patres natosque videbit?* Ministeria pro ministris. Quintil. declam. 18. *Non in nutrices, non in ministeria sepofuit; suis aluit uberibus. sua fovit amplexu.* ibid. *Hoc proxima ministeria narrant, hoc exteri putant.* Senium pro sene. Terent. Eun. 2. 3. 10. *Ut illum Dii Deaeque senium perdant, qui me hodie remoratus est.* Servitia pro servis. Tacit. L. XII. Ann. C. 17. *Postero misere legatos, veniam liberis*

rum habitu tribunos & centuriones [2] electissimos [a] ire jussit, quibus curae esset [3] perspicere regias vires. [4] Hi, quo [b] liberius castrorum positionem scrutarentur, equum de industria dimissum, tamquam fugientem [5] persectati, maximam partem mu-

[a] Vulgo LECTISSIMOS. [b] Vulgo UT.

beris corporibus orantes; servitii decem millia offerebant. Lib. III. Histor. C. 64. *Nec defuturas vigilum cohortes, servitia ipsorum.* Cic. pro Cael. C. 33. *Servitia ad caedem & inflammandam urbem incitavit.* Apud Euripidem in Rheso vs. 820. pro *Hector* dicitur Ω̃ πολιοῦχον κράτος.

O civitatis potens imperium.

Hesiodus ὕβριν pro ὑβριστὴν, ἔργ. vs. 190. Μᾶλλον δὲ κακῶν ῥεκτῆρα καὶ ὕβριν

Ἀνέρα τιμήσουσι.

Magis vero maleficum & injurium virum colent.

Sic aliptes vocatur χρίσμα. 1 Joan. cap. 2. vs. 27. τὸ αὐτὸ χρίσμα διδάσκει ὑμᾶς περὶ πάντων. *Eadem unctio docet vos de omnibus.* h. e. Paracletus, unctor, ut Cicero in epist. fam. loquitur, à Christo promissus, qui, instar aliptae, nos unctione sua robustiores & coloratiores reddit ad obeunda certamina, & inter ungendum hortatur, & docet pugnarum leges ac vias, ad obtinendam aeternae felicitatis palmam. TENN.

2 *Lectissimos*] Omnes MSS. & Hittorpiana editio habent, *electissimos.* TENN. C. 6. §. 3. *Lectissimos quosque retinuit;* Sed Scriveriani quoque, & mei omnes cum Edd. vetustioribus, ac Sanuto *electissimos:* quod in textum recipere debui ob constantem codicum lectionem: licet alio loco ipse reciperem cum MSS. *lectus* pro *electus.* Utrumque enim est Latinissimum. L. II. 3. 2. *electi de toto exercitu viri* C. 5. 23. *Magonem & electos.*

3. *Perspicere*] Unus Reg. duo Hillensb. & Hittorp. *prospicere;* quod cum sit mittentis oculorum aciem in longum, Videntis id, quod longe est: retine *perspicere,* quod est, plane cognoscere. Plaut. Aulul. I. 2. 2. *Postquam perspexi, salva esse intus omnia.* Terent. Phorm. I. 2. 10. *Cujus tu fidem in pecunia perspexeris, verere verba ei credere?* in Eunucho. 5. 2. 61. *Parum perspexisse ejus videre audaciam.* Curt. 3. C. I. *Quippe serie vinculorum ita astricta, ut, unde nexus inciperet, quove se conderet, nec ratione nec visu perspici posset.* Sic Petrus Daniel invenit, cum vulgo *percipi* legeretur. TENN. Perperam hoc loco, ut bene monet Tennulius, *prospicere* habent quoque 2 Scriverii, & quinque mei Codd. cum Edd. Rom. Bonon. & Pariss. ac Sanuto.

4. *Hi ut liberius*] MSS. Regii, Gantabrigienses, Leidenses, Gudian. Palat. & Voss. cum duobus Scriverianis & Edd. Rom. ac Bonon. & Sanuto exhibent *hi cum:* Unde conjeceram, scribendum *hi quo.* Quod deinceps inveni in Mediceo primo & Vaticano. Similiter, licet cum reliquis auctoribus nihil de equo, Livius L. XXX. 4. *Inter crebra colloquia alii atque alii de industria, quo pluribus omnia nota essent, mittebantur.*

5 *Persectati*] Unus Reg. & unus Hill. *persecuti.* TENN. Alius item Reg. & Scriverianus cum Edd.

munimentorum circuierunt: quae quum nuntiassent, incendio confectum est bellum.

II. [6] Q. Fabius Maximus bello Hetrusco, quum adhuc incognitae forent Romanis ducibus sagaciores explorandi viae, fratrem Fabium Caesonem, peritum linguae Hetruscae, jussit [7] Tusco [a] habitu penetrare [8] Ciminiam silvam, intentatam ante militi nostro. Quod is adeo prudenter atque industrie fecit, ut transgressus silvam, Umbros Camertes, quum animadvertisset non alienos [9] nomini Romano, ad societatem compulerit.

III.

a Vulgo HETRUSCO.

Edd. Rom. & Bonon. ac Sanuto *persecuti*. Medicei *prosecuti*, sollemni mutatione. Paullo ante *positiones* Coll. Voss. dein Medic. sec. *quod eum nuncimsset*.

6 *Q. Fabius Maximus*] Praenomen abest in Medic. sec. Addit Cantabrig. *Consul.* quod historiae veritati convenit. Explorator autem, num fuerit Fabius Caeso, an alius, dubitat Livius L. IX. 36. ubi vide Gronovium.

7 *Hetruscae*] Omnes MSS. sine asperatione dant *Etruscae* & ante *Etrusco*. Sed pro *Hetrusco habitu*, *Tusco habitu*. TENN. Multi meorum servant adspirationem *Hetruscae*; Sed *Tusco habitu* exhibent omnes Scriveriani, & mei, duobus tribusve tantum exceptis; quare *Tusco* recepi.

8 *Ciminiam*] Sic lege. Male unus Reg. & duo Hill. *Cuminam* TENN. *Geminiam* Arcerian. *Cumeriam* Regius. Aliqui *Cuminam* vel *Ciminam*; quomodo putabat legi quoque posse Salmasius ad Florum L. I. C. 17. unde notam suam verbotenus transcripsit Keuchenius. *Ciminiam* ego ex Livio & aliis retineo. Mutavi autem MSS. & Edd. pp. auctoribus verborum ordinem. Vulgo erat *ante m. n. intentatam*. Medic. pr. *militi nullo*. & deinceps Medic. sec. pro *fecit*, *egit*.

9 *Nomini Romano*] h. e. ipsis Romanis. Sall. Jug. 58. *Ex omni multitudine non amplius quadraginta, memores Romani nominis, grege facto locum capere paulo, quam alii, editiorem*. Liv. 9. 45. *Quorum pleraque diruta atque incensa, nomenque AEquorum prope ad internecionem deletum*. Sen. Hipp. 229. *Exosus omne foemineum nomen*. Val. Cat. diris. *Felix nomen agelli*. Vide hic Scaligerum. Vell. I. 6. *Clarissimus Graji nominis Lycurgus*. Justin. 2. 4. *Brevi tempore cum omni Amazonum nomine intercidit*. Justin. 5. 7. *Ut Atheniensium deletum non imperium tantum, verum etiam nomen videretur*. Plin. 5. ep. 6. *AEstate summittitur, immensique fluminis nomen arenti alveo deserit*. Pedo Albinov. *Fluminaque & montes & nomina magna locorum*. TENN. Optimi Medicei codicis manus prima exhibet *nominis Romani*. *Alienus* autem tam cum Genitivo construi, quam Dativo, & eos casus saepe in MSS. variari monuerunt Viri docti: Sic infra L. II. I. II. Vide, quos laudavi ad Lucan. L. II. 351. & quos citat Cl. Burmann. ad Ovid. Fast.

III. [10] Carthaginienses quum animadvertissent Alexandri ita magnas opes, ut [11] Africae [12] quoque inmineret, unum ex civibus, virum acrem, nomine Hamilcarem [13] Rhodinum, jusserunt simulato exsilio [14] ire ad regem, omnique studio in amicitiam ejus pervenire: qua is potitus, consilia ejus nota civibus suis faciebat.

IV. [15] Iidem Carthaginienses miserunt, qui [16] per speciem legatorum longo tempore Romae morarentur, [17] exciperentque consilia nostrorum.

V. M.

Fast. I. 396. dein vitiose in 2 Regiis, Mediceo & Edd. Rom. ac Bonon. scribitur *compulit*.

10 *Carthaginienses*] MSS. hic, & infra *Carthaginenses*. Sic apud Florum. L. II. C. 2. in vetustis libris *Camerinienfium* fuit pro *Camerinensium*. de quibus terminationibus Priscianus agit. TENN. Scil. L. IV. Cap. de denominat, Variant mei Codd. in Edd. antiquis est *Carthaginenses*. Sed ubique *Carthaginienses* recte posse scribi, clare docet vir summus. J. F. Gronov. ad Livium L. XXVIII. 26. & post eum multi alii.

11 *Aphricae*] Omnes MSS. habent *Affricae*. Unus Hill. *Africae*. TENN.

12 *Quoque inmineret*] Mediceus pr. *Quidquid inveniret, vastaret*. In altero Mediceo non exstat *quoque*. Palat. *inminerent*. pro *jusserunt*. Medic. pr. *fecerunt*. Mox *qua amicitia is p*. Medic. sec. A Regio sec. & Vaticano exsulat τὸ *is*.

13 *Rhodinum*] Duo Regii & unus Hill. *Scodinum*. Tertius Reg. *Rodinum*, quartus *Rhodium*. Alter Hill. *Stadinum*. Tertius *Hamilcarem Rhodinum Stadinum*. Justino L. 21. C. 6. vocatur *Rhodanus*. TENN. *Rhodanum* hic quoque reponi volebat Keuchenius; cum in Arceriano esset *Rodonum*. Sed mire variant Frontiniani Codd. & Edd. Vett. Habent enim *Rhodium*, *Rhodinum*, *Rhodivum*, *Rhodunum*, *Scodinum*, *Stadium*, *Stadinum*, *Scordirium*. *Rhodinum* derivat Schefferus ad Justinum a *Rhodo*; male: inde enim veniret *Rhodius*, non *Rhodinus*. MSSti doctissimi Orvillii mei illic exhibent *Rodonum* & *Rhodonem* cum aliis. Unde patet, omnia in hoc nomine esse incerta. Eruditissimus quidem A. Gronovius docuit eo loco, ab aliis quoque gestum nomen *Rhodani*: & sic apud Gruter. Inscript. p. DCCVI. N. 15. T. SEXTIUS RHODANUS. Verum haec non satisfaciunt: nam & RHODINUS occurrit apud eumdem. Inscript. p. DXC. N. 2. & saepius *Rhodine*.

14 *Ire ad regem*] In nullo MSto occurrit *adire ad regem*. TENN. Nempe monuerat Keuchenius, in Arceriano esse *adire ad* R. Meorum quoque nullus id reliquit.

15 *Iidem*] Duo Regii hunc paragraphum jungunt cum praecedenti, sine nova rubrica. TENN. Et sic meorum quidam.

16 *Per speciem*] Sic omnes MSS. nullus *propter*. TENN. Edd. Pariss. *propter*. inepte. Dein *l. t. emorarentur* Medic. sec. & *consilia Romanorum* Vaticanus, Regius sec. Leid. tert. cum Edd. Rom. ac Bononiensi.

17 *Exciperentque*] codex optimae

V. M. Cato [18] in Hispania, [19] quia [*] ad hostium consilia alia via pervenire [20] non poterat, jussit trecentos milites simul impetum facere in stationem hostium, [21] raptumque unum ex his in castra [22] perferre incolumem. Tortus ille, omnia suorum arcana confessus est.

VI. C. Marius Cos. bello [23] Cimbrico & Teutonico, ad excutiendam Gallorum & Ligurum fidem,

Vulgo QUI.

mae notae Hillensb. *Expeterentque.* Nihil mutandum. Excipere est observare, auscultare. Plaut. Amph. 4. 4. 26. *Secum solus, puto, rationes colligit; quid memoret, hinc excipiam.* Tacit. Agricola 45. *Excepissemus certe mandata vocesque, quas penitus animo figeremus.* Cic. 2. de orat. *Quaedam dari ex hac vita ad pertrahendos animos hominum, & ad excipiendas eorum voluntates.* 1. Divin. C. 7. *Nihil est autem, quod non longinquitas temporis, excipiente memoria, prodendisque monumentis efficere atque assequi possit.* Sen. 2. Nat. quaest. 32. *Quinque stellarum potestatem Chaldeorum observatio excepit.* TENN. Liv. L. XL. 7. *Ad has excipiendas voces speculator missus:* ubi vide Gronovium. Infra L. III. C. 16. 4. *ad excipienda hostium consilia.*

18 *In Hispania*] *In Hispaniam.* Edd. Rom. & Bonon. vide ad C. III. §. 5.

19 *Quia*] Sic rescripsi auctoribus MSS. & Edd. vetustis: vulgo *qui.* quod operarum incuria inrepserat in minorem Scriverii editionem, & dein retentum est.

20 *Non poterat*] Omnes MSS. *non potuerat.* TENN. Plerique etiam, non omnes mei, cum Edd. veteribus *potuerat.* In Mediceo sec. *poterant*, qui & invertit ordinem sic, *alia via ad hostium consilia.* Sed & *pervenire* deest in Edd. Romana & Bonon. in Leid. sec. *Venire:* Quid si fuit? *Quia ad h. c. alia via non patuerat. Iter, aditus via ad eum &c. patet*, sexcenties reperiri apud auctores, notissimum est.

21 *Raptumque unum ex his*] *que* non conspicitur in Coll. Voss. Notabilis est lectio Cod. Palatini *Onesanen unum ex his.* Quasi sit nomen illius Hispani, quem secum in castra pertulerint. Sic C. V. §. 11. *Lysimachus ex his unus.* Verum cum proprium nomen hic parum conveniat; quia non verisimile videtur gregarium tunc fuisse militem Hispanum, quem nomine suo cognoverint Quirites, & tamen duces in stationibus esse non solent, vide, num potius hic lateat gentile populi nomen; cum quo bellum Cato in Hispania gerebat, ut pote *Lacetanum.* Vide, quae notabimus ad L. III. C. X. §. I. Plutarch. in M. Catone p. 342. Ed. Par. κατεστρέψατο μὲν τὸ Λακετανῶν ἔθνος.

22 *Perferre*] Cantabr. unus, probante Cl. Wasse, *perferri.* dein *tortusque* Reg. sec. Edd. Rom. Bonon. & Pariss. Sanutus *& aliquem proferre i. qui t.*

23 *Cimbrico*] Sic l. etiamsi in uno Regio (& Edd. quibusd.) *Cymbrico.* Nam omnes Graeci per jota scribunt. TENN. *Cymbrio* Vatic. Dein multi MSS. & Edd., ut passim, *Theutonico.* Medic. pr. *Theotonico.*

24 Prae-

fidem, litteras eis misit, quarum pars prior praecipiebat, ne interiores, quae [24] praesignatae erant, ante certum tempus aperirentur: easdem postea ante [25] praestitutam [a] diem repetiit, & quia resignatas repererat, intellexit, hostilia agitari.

Est [26] & aliud explorandi genus, quo ipsi duces nullo extrinsecus adjutorio per se provident. Sicut

VII. [27] AEmilius Paullus Cos. bello Hetrusco apud

a Vulgo PRAESTITUTUM. b Vulgo ETIAM.

24 *Praesignatae*] Alias *signatae* SCRIV. Unus Reg. & unus Hillensb. *signatae*. Et sic Scriverius ad marginem opposuerat. TENN. *Signatae* habent Sanutus, Edd. Rom. & Bonon. cum duobus MSS. unus *resignatae*. Medic. sec. *quod*. Non placet mihi istud *praesignatae*. e MSS. autem reposui *certum tempus*; vulgo erat ordine inverso. Pro *easdem postera* uterque Medic. *eas die postera*, *easque p.* Edd. primae, & Reg. sec. Item *reseratas* pro *resign.* Sanutus & Edd. Rom. ac Bonon.

25 *Praestitutum*] Tres Reg. unus Hillensb. & Ortwinius *Praestitutam*. unus Reg. *Praestitam*. Asconius Paedianus. *Dies foemininino genere tempus: & ideo diminutive diecula dicitur breve tempus & mora. Dies duodecim horarum masculini generis est, unde hodie dicimus, quasi hoc die.* Hinc Ictis. *Annua, bima, trima, quadrima die.* Ipsi quin etiam Poëtae in hac significatione religiose observant foemininum. Virgil. *Multa dies, variusque labor mutabilis aevi Rettullit in melius.* TENN. *Praestitutam diem* reposui auctoritate decem vel undecim meorum codicum, & Edd. primarum. Nam Asconii distinctionem ineptam esse & vanam, dudum docuerunt viri docti, & mille passim exempla. In primis amant dicere *diem praestitutam*. Sic Terentius, Plautus, Cicero, aliique. Vide Commentarios ad Terentii Phorm. III. 2. 22. & Gebhard. ad Nepot. Chabr. 3. *Diem certam praestituerunt*, ubi MS. Leidensis quoque *praestiterunt*. Sueton. Ner. C. 21. *Agona ante praestitutam diem revocavit*. Cic. L. III. in Verr. C. 14. *deportandi dies praestituta*. *Postera die* Livius & noster saepius, ut Cap. praeced. §. 12. L. II. 10. 1. L. IV. 7. 42. *Statuta die* Livius, Cicero, Justinus, alii.

26 *Est etiam*] Dedi *est & &c.* ex MSS. tantum non omnibus & Edd. pr. Medic. sec. *Sed &*. Regius sec. cum Edd. Rom. & Bonon. *alius explorandi modus*. Dein *providerunt* Medic. primus. Ultima autem vox *sicut*; immo tota haec periodus vehementer mihi pro Glossemate est suspecta.

27 *AEmilius Paullus*] &c. unus Reg. caret τῷ *Paullus*. Inter historicos constat, nullum bellum Etruscum fuisse sub aliquo AEmilio Paulo Cos.; ut jure amplectaris conjecturam Joh. Friderici Gronovii. *AEmilius Papus Cos. bello Etrusco apud oppidum Telamona*. Nam L. AEmilius Papus, A. V. C. DXXVII. feliciter (sic L. statim C. 4. n. 1.) in Bojos pugnavit cum collega C. Attilio Regulo

apud oppidum [28] a Poploniam [29] demissurus exercitum in planiciem, contemplatus procul avium mul-

a Vulgo COLONIAM.

gulo, qui cecidit in eo proelio. TENN. Verissime observant viri docti, hunc fuisse non *AEmilium Paullum*, sed *Papum*, uti ex Fastis, aliisque auctoribus constat. Consule Pighium T. II. p. 118. Non tamen temere in textum admitterem *Papus*, ut fecit Tennulius Cap. 4. n. 1. Non enim facile dixeris, operarum, an vero auctorum incuria id acciderit vitium. Confudisse potius videntur eos ipsi scriptores. Nam & ita Appianus de B. Gall. p. m. 1191. ἔςησε δὲ κατὰ Κελτῶν κὴ Παῦλος Αἰμίλιος τρατιάν. Plinius L. III. C. 20 *L. AEmilio Paullo, C. Atilio Regulo Coss. nuntiato Gallico tumultu.* Sic in MSS. omnibus legi testatur Harduinus; Sed Fabricius Pighiusque illic emendant quoque *Papo*. Vide ad Oros. L. IV. C. 13. ubi ineptius vulgo *L. Aemilio Catulo*. Quidquid sit, si nostrum erroris absolvere velimus, cum MSto Regio mallem delere τὸ *Paulus*. Nam saepissime simpliciter *AEmilius* dicitur, ne nominato quidem antea ejus cognomine. Florus L. II. C. IV. *Victos enim AEmilius in Capitolio discinxit.* Eutropius L. III. C. 2. *L. AEmilio Cos. ingentes Gallorum copiae Alpes transierunt.* Neque aliter ipse Polybius, Zonaras, aliive. Deinde caute accipienda sunt illa *bello Hetrusco*. Erat enim bellum Insubricum. Sed auctor id nominat a loco, ubi rerum gesta est summa, in Hetruria scilicet, quo usque ad mare Boji jam penetraverant. Polyb. L. II. C. 27. ἤδη δὲ περὶ Τελαμῶνα τ̃ Τυῤῥηνίας τ̃ Κελτῶν ὑπαρχόντων &c.

28 *Coloniam*] Sic hactenus circumfertur oppidi nomen, ad quod AEmilius contra Bojos in Hetruria rem gessit. Ineptissime. Quare summus Gronovius historiae consulens reponi voluit *Telamona*, sine dubio ex Polybio. Verum cum hae litterae nimium quantum a MStorum lectione differant, aliud quaerendum in ejus vicinia putavi; statimque succurrit *Poplonia*, ab veteribus dicta *Populonia* & ab aliis *Populonium*, *Poplonium*. E *Populonia* factum *Poplonia*, uti e *Vesuvius*, *Vesvius*. de quo ad C. v. § 21. Consule Geographos, & Salmas. ad Solin. p. 574. Ed. Ultraj. & Comment. ad Virgil. L. x. Aen. 172. *Sexcentos illi dederat Populonia mater.* Haec autem maxime Telamoni fuit vicina. Unde jungit Mela L. II. C. 4. *Telamon, Populonia.* Adde Ptolemaeum L. III. C. 1. Hanc conjecturam deinceps egregie confirmatam vidi a Mediceo primo, in quo, suprascripta littera *c*, exstat *Poloniam*; *Colonium* unus Cantabr. Absurdum igitur istud *Coloniam* ejicere ausus sum, & *Poploniam* reponere. Nam Polybii narrationem longiorem, quam ut hic inseri posset, qui legerit, videbit, nihil meae emendationi obstare, quod ille de Telamone potius mentionem faciat.

29 *Demissurus*] Sic lege, etiamsi omnes MSS. habeant *Dimissurus*. Nam exercitus ex altis jugis, in quae ille tractus consurgit, ductus est in planiciem. Sic & C. v. n. 16. TENN. Stewech. Scriver. Keuchenius, aliique sic jam ediderunt, habentque nonnulli Codd. ut debent. Liv. XXXVIII. 2. *Si in valles subjectas rupibus agmen foret demissum.* Caesar. L. v. B. G. 32. *pars agminis in con-*

multitudinem [30] citatiore volatu ex silva [a] consurrexisse, intellexit, aliquid illic insidiarum latere, quod & turbatae aves, & plures simul evolaverant. Praemissis igitur exploratoribus, comperit, decem millia Bojorum, excipiendo ibi Romanorum [31] agmini inminere; eaque alio, quam exspectabatur, latere missis legionibus, circumfudit.

VIII. Similiter [32] Tisamenus [b] Orestis filius, quum

a Vulgo E S. b Vulgo THYAMENUS, TISAMENES.

convallem se demisisset. & passim. Saepius occurret infra. ut C. V. §. 15. 16. ubi vide. *Dimissum* hic Medic. sec. & primus *admissum.*

30 *Citatiore*] Medic. sec. *crebriore.* Medic. pr. *crebriore & citatiori.* quod non temere spernendum videtur. Mox *ex silva* pro *e s.* reposui ex novem vetustioribus Codd. cum Sanuto, & e decem MSS. ac Edd. primis *aliquid illic insf.* non ut erat *illic aliquid*; ut & *plures simul* pro *simul plures*, quo ordine non ponunt MSS. *simul & pl.* nonnulli. pro *& turbatae* Edd. Rom. & Bonon. *conturbatae.* Eaedemque cum Med. pr. *evolaverunt.*

31 *R. Agmini inminere*] Turbant hic vehementer librarii. primo pro *ibi* in Mediceo sec. *in. Romano* Gudianus, Regius primus cum aliis. Tum *agmina* Edd Rom. & Bonon. *agmine* Medic. sec Pro *imminere* idem cum Vaticano, Petrensi & laudatis Edd. *in itinere.* Medic. prim. *mittere* Latet aliquid, quod vera conjectura nondum adsequi possum. Forsan excidit *in itinere*, quae verba frequenter an historicis in ejusmodi rebus adjiciuntur Mox male *exspectabantur*, *exspectabant*, *exspectat* nonnulli; quamquam *exspectabantur*, quod est in Palat, & Leid. primo placebat Scriverio, sc. legiones. Sed vide C. 4. n. 4. *Qua non exspectabatur, aditum intravit.* L. III. 9. 1. *Qua non exspectabatur, inrupit.*

32 *Tisamenes*] Ita lego. vulgo est *Thyamenus.* SCRIV. Duo Hillensb. *Chiamenus.* Unus Hillensb. & unus Reg. *Tyamenus.* tres Reg. *Tysamenus.* Lege *Tisamenus.* Et sic inveni scriptum a Gujeto in margine Τισάμενος. *Tisamenus.* TENN. *Tisamenus Orestis filius.* Vide Polyaenum L. II. Sub finem. Vellej. Paterc. L. I. C. I. *Post Orestis interitum filii ejus Penthilus & Tisamenus regnavere triennio.* Hygini Fab. CXXV. *Tisamenus Orestis.* Polyb. L. II. Hist. fol. 128. (C. 41.) Καὶ γὰρ Τισαμενοῦ βασιλεύσαντος, ὃς ἦν Ὀρέστου μὲν υἱός. *Orestis filius* recte ad discrimen ne confundatur cum aliis. Nam fuit alius Tisamenus, Antiochi filius, Graecorum aruspex, & postea Spartiatarum ductor, de quo Herodotus Calliope seu Histor. L. IX. Xenophon Lib. III. Historiae Graecae etiam vatem sive hariolum quemdam Τισαμενὸν agnoscit apud Lacedaemonios. sic *Asdrubal*, frater Annibalis; & *Asdrubal*, Gisgonis filius SKIV. *Cur. post.* Salmasius ad Florum L. II. C. 12 Ed. pr & Casaubonus ad Polyaenum L. II. C. 37. ubi idem strategema

quum audisset, jugum [33] ab hostibus natura munitum teneri, praemisit scifcitaturos, quid rei foret: ac referentibus eis, non esse verum, quod opinaretur, ingressus iter, [34] ubi [a] vidit, ex suspecto jugo magnam vim avium simul evolasse, neque omnino residere, arbitratus est, latere illic agmen hostium: itaque circumducto exercitu elusit insidiatores.

IX. Hasdrubal frater Hannibalis [35] junctum Livii & Neronis exercitum, quamquam hoc illi non

a Vulgo ut.

ma Tisameni refertur, ita jam verissime correxerunt; quin & Scriverium, in cujus editione ultima inter errata monetur corrigendum esse *Tisamenis*, voluisse *Tisamenum*, ut suboratus est Keuchenius, certum habeo ex adversariis, quae duorum librorum margini addita, & in ordinem congesta hic lectori legenda tradidi. Vide notas ad Vellejum & Polyb. L. IV. Hist. C. 1. ἀπὸ Τισαμενοῦ τοῦ Ὀρέστου παίδων ἑνός. In MSS. autem Scriverii, meisque eadem ac plura lectionum ludicrarum monstra visuntur, ac in Tennulii Codicibus.

33 *Ab hostibus*] Coll. Vossiana *ab omnibus hostibus*. Num *ab Jonibus hostibus*? Polyaenus. κατέσχον τοὺς λοχῶντας Ἴωνας. Dein *sciscitantes* Medic. pr. *scrutatures* Vaticanus.

34 *Ut vidit*] Duo Hill. & quatuor R. *Ubi*. Caeterum totus locus sic ab Ortw. editur. *Ubi videt, ex suspecto jugo magnam vim avium simul convolasse, neque omnino residere, arbitratus, latere illic agmen hostium, circumducto exercitu elusit insidiatores*. TENN. Reposui *ubi* ex decem MSS. & Edd. primis. *videt* Medic. sec. cum iisdem Edd, *convolasse* autem est quidem in uno Cod. sed male, ut vel patet ex praec. exemplo. *Exclusit* perperam Medic. cum Ed. Paris. pr.

35 *Tunc Livii*] &c. Deëst *conjunctum, junctum*, aut simile quid. MOD. *tunc Livii & Neronis exercitum intellexit*. pro *tunc Livii* scribendum erit *junctum Livii*. aut posthac manus abstinendae a libris. quorsum enim illa, quae sequuntur, *quamquam hoc illi non duplicatis castris dissimularent?* Imo ne vallum quidem aliqua parte hi Coss. auxerant, quo facilius imponerent hosti. testis Livius Libro XXVII. Eum adi; & videbis conjecturam illam meam non vanam. adhibe quoque Frontinum, hoc eodem lib. cap. 1. exemplo IX, Polybium Lib. IX., Florum Lib. II. STEWECHIUS. *Junctum* L. Ita Stewech. Vulgo est *tunc* L. SCRIV. Cum sit in omnibus MSS. & vulgatis *tunc Livii* &c. credo, excidisse vocem, & relictam ab librariis, restituendumque *tunc Livii & N. e. combinatum intellexit, quando hoc illi* &c. SCRIV. *Cur. post.* Non placet. *Junctum* magis accedit ad MSS. lectionem, & Latinius est, ut ita dicam; nisi Scriverius voluerit tantum notare, aliquod verbum esse elapsum. Nostri quoque servant *tunc* praeter Leid. sec. in quo est *iter Livii*. unde faci-

multitudinem [30] citatiore volatu ex silva [a] consurrexisse, intellexit, aliquid illic insidiarum latere, quod & turbatae aves, & plures simul evolaverant. Praemissis igitur exploratoribus, comperit, decem millia Bojorum, excipiendo ibi Romanorum [31] agmini inminere; eaque alio, quam exspectabatur, latere missis legionibus, circumfudit.

VIII. Similiter [32] Tisamenus [b] Orestis filius, quum

[a] Vulgo E S. [b] Vulgo THYAMENUS, TISAMENES.

convallem se demisisset. & passim. Saepius occurret infra. ut C. v. §. 15. 16. ubi vide. *Dimissum* hic Medic. sec. & primus *admissum.*

30 *Citatiore*] Medic. sec. *crebriore.* Medic. pr. *crebriore & citatiori.* quod non temere spernendum videtur. Mox *ex silva* pro *e s.* reposui ex novem vetustioribus Codd. cum Sanuto, & e decem MSS. ac Edd. primis *aliquid illic ins.* non ut erat *illic aliquid*; ut & *plures simul* pro *simul plures*, quo ordine non ponunt MSS. *simul & pl.* nonnulli. pro *& turbatae* Edd. Rom. & Bonon. *conturbatae.* Eaedemque cum Med. pr. *evolaverunt.*

31 *R. Agmini inminere*] Turbant hic vehementer librarii. primo pro *ibi* in Mediceo sec. *in. Romano* Gudianus, Regius primus cum aliis. Tum *agmina* Edd Rom. & Bonon. *agmine* Medic. sec Pro *imminere* idem cum Vaticano, Petrensi & laudatis Edd. *in stingere.* Medic. prim. *mittere* Latet aliquid, quod vera conjectura nondum adsequi possum. Forsan excidit *in itinere*, quae verba frequenter ab historicis in ejusmodi rebus adjiciuntur. Mox male *exspectabantur*, *exspectabant*, *exspectat* nonnulli; quamquam *exspectabantur*, quod est in Palat, & Leid. primo placebat Scriverio, sc. legiones. Sed vide C. 4. n. 4. *Qua non exspectabatur, aditum intravit.* L. III. 9. I. *Qua non exspectabatur, inrupit.*

32 *Tisamenes*] Ita lego. vulgo est *Thyamenus.* SCRIV. Duo Hillensb. *Chiamenus.* Unus Hillensb. & unus Reg. *Tyamenus.* tres Reg. *Tysamenus.* Lege *Tisamenus.* Et sic inveni scriptum a Gujeto in margine Τισάμενος. *Tisamenus.* TENN. *Tisamenus Orestis filius.* Vide Polyaenum L. II. Sub finem. Vellej. Paterc. L. I. C. I. *Post Orestis interitum filii ejus Penthilus & Tisamenus regnavere triennio.* Hygini Fab. CXXV. *Tisamenus Orestis.* Polyb. L. II. Hist. fol. 128. (C. 41.) καὶ γὰρ Τισαμενοῦ βασιλευθέντες, ὃς ἦν Ὀρέστου μὲν υἱός. *Orestis filius* recte ad discrimen ne confundatur cum aliis. Nam fuit alius Tisamenus, Antiochi filius, Graecorum aruspex, & postea Spartiatarum ductor, de quo Herodotus Calliope seu Histor. L. IX. Xenophon Lib. III. Historiae Graecae etiam vatem sive hariolum quemdam Τισαμενὸν agnoscit apud Lacedaemonios. sic *Asdrubal*, frater Annibalis; & *Asdrubal*, Gisgonis filius SRIV. *Cur. post.* Salmasius ad Florum L. II. C. 12. Ed. pr & Casaubonus ad Polyaenum L. II. C. 97. ubi idem strategema

quum audisset, jugum [33] ab hostibus natura munitum teneri, praemisit scifcitaturos, quid rei foret: ac referentibus eis, non esse verum, quod opinaretur, ingressus iter, [34] ubi [a] vidit, ex suspecto jugo magnam vim avium simul evolasse, neque omnino residere, arbitratus est, latere illic agmen hostium: itaque circumducto exercitu elusit insidiatores.

IX. Hasdrubal frater Hannibalis [35] junctum Livii & Neronis exercitum, quamquam hoc illi non

a Vulgo ut.

ma Tisameni refertur, ita jam verissime correxerunt; quin & Scriverium, in cujus editione ultima inter errata monetur corrigendum esse *Tisamenis*, voluisse *Tisamenum*, ut suboratus est Keuchenius, certum habeo ex adversariis, quae duorum librorum margini adlita, & in ordinem congesta hic lectori legenda tradidi. Vide notas ad Vellejum & Polyb. L. IV. Hist. C. I. ἀπὸ Τισαμενοῦ τοῦ Ὀρέστου παίδων ἑνός. In MSS. autem Scriverii, meisque eadem ac plura lectionum ludicrarum monstra visuntur, ac in Tennulii Codicibus.

33 *Ab hostibus*] Coll. Vossiana *ab omnibus hostibus.* Num *ab Jonibus hostibus?* Polyaenus. κατέχουσι τοὺς λοχῶντας Ἴωνας. Dein *sciscitantes* Medic. pr. *scrutaturos* Vaticanus.

34 *Ut vidit*] Duo Hill. & quatuor R. *Ubi.* Caeterum totus locus sic ab Ortw. editur. *Ubi vidit, ex suspecto jugo magnam vim avium simul convolasse, neque omnino residere, arbitratus, latere illic agmen hostium, circumducto exercitu elusit insidiatores.* TENN. Reposui *ubi* ex decem MSS. & Edd. primis. *vidit* Medic. sec. cum iisdem Edd. *convolasse* autem est quidem in uno Cod. sed male, ut vel patet ex praec. exemplo. *Exclusit* perperam Medic. cum Ed. Parif. pr.

35 *Tunc Livii*] &c. Deëst *conjunctum*, *junctum*, aut simile quid. MOD. *tunc Livii & Neronis exercitum intellexit.* pro *tunc Livii* scribendum erit *junctum Livii.* aut posthac manus abstinendae a libris. quorsum enim illa, quae sequuntur, *quamquam hoc illi non duplicatis castris dissimularent?* Imo ne vallum quidem aliqua parte hi Coss. auxerant, quo facilius imponerent hosti. testis Livius Libro XXVII. Eum adi; & videbis conjecturam illam meam non vanam. adhibe quoque Frontinum, hoc eodem lib. cap. I. exemplo IX, Polybium Lib. IX., Florum Lib. II. STEWECHIUS. *Junctum* L. Ita Stewech. Vulgo est *tunc* L. SCRIV. Cum sit in omnibus MSS. & vulgatis *tunc Livii* &c. credo, excidisse vocem, & relictam ab librariis, restituendumque *tunc Livii & N. e. combinatum intellexit*, *quando hoc illi* &c. SCRIV. *Cur. post.* Non placet. *Junctum* magis accedit ad MSS. lectionem, & Latinius est, ut ita dicam; nisi Scriverius voluerit tantum notare, aliquod verbum esse elapsum. Nostri quoque servant *tunc* praeter Leid. sec. in quo est *iter Livii.* unde faci-

non duplicatis castris dissimularent, intellexit; quod ab itinere [36] strigosiores notabat equos, & coloratiora hominum, ut ex via, corpora.

facile esset legere *iter Neronis ad Livii exercitum. tunc* non agnoscit Cantabr. unus. Immo totum hoc exemplum deest in Mediceo vetustiore, & Italica Frontini versione. Quod mirum est, & notandum; cum nunc sibi ipse contradicat auctor, ut monuimus ad Cap. I. Ex. 9. pro *illi* Medic. pr. *illic. nunc* loco τȣ̃ *non* Scriverianus.

36 *Strigosiores*] Strigosum jumentum, quod strigat, strigam ducere cessat; quae cunctatio quoniam ex macie procedit, Strigosus equus Latinis est macilentus, exhaustus; Gellius L. 4. C. 20. *Equum nimis strigosum & male habitum, sed equitem ejus uberrimum & habitissimum viderunt.* L. 4. C. 12. vocat equum *gracilentum aut parum nitidum.* Columella L. 7. *Quanquam possit huic aliquatenus comparari, quod progenerat onager, nisi & indomitum & fervire contumax sylvestri mare strigosum patris praeferret habitum.* L. 8. *Placide ac lente pabuletur, ut & largi sit uberis, & non strigosissimi corporis.* Graecis ἰσχνός, teste ipso Lucretio L. 4. v. 1160. *Ischnon eromenion tum fit, cum vivere non quit Prae macie.* Glossar. Cyr. σελκτός, σελφνὸς *strigosus.* per similitudinem *tergiversator* Lucilio *strigosus. Hic strigosus, bovinatorque ore improbus duro.* TENN. Ineptae lectiones sunt, quae aliquot codices occupant. ut *pulverulentos* pro *strigosiores* in Cantabr. *ut tenuia, ut exuvia* alii. Compilavit auctor Livium Lib. XXVII. C. 47. *Hasdrubal scuta vetera hostium notavit, quae ante non viderat & strigosiores equos* &c. *ubi & excipi aliquos possent, & notari oculis, si qui forte adustioris coloris, ut ex recenti via essent.* &c. L. XLIV. 40. *fessos, ut pridie ex via.*

CAP. III.

[1] *De constituendo* [a] *statu belli.*

EXEMPLUM I.

ALexander Macedo, quum haberet vehementem exercitum, semper eum statum belli elegit, ut acie confligeret.

II. [2] C. Caesar bello civili quum veteranum exer-

a Vulgo CUSTODIENDO.

1 *Custodiendo*] Secundum omnes MSS. ut in Indice capitum supra, hic L. *Constituendo*; nihil enim hic custoditur, sed eligitur, constituitur belli status, prout se loca, tempora & hostes dederint. TENN. Recte emendat Tennulius; quomodo rescripsi, adstipulantibus Scriverianis, & meis omnibus MSS.

2 *C. Caesar*] Praenomen haud invenias in MSS. quatuor, nec Edd.

exercitum haberet, hoſtium autem [3] tironem eſſe ſciret, acie ſemper decertare ſtuduit.

III. [4] Fabius Maximus adverſus Hannibalem, ſucceſſibus proeliorum inſolentem, recedere ab ancipiti diſcrimine, & tueri tantummodo Italiam conſtituit, Cunctatoriſque nomen, & per hoc ſummi Ducis meruit.

IV. Byzantii adverſus Philippum [5] omne proeliandi diſcrimen evitantes[a], omiſſa etiam finium tutela, intra munitiones oppidi ſe receperunt; adſecutique ſunt, ut Philippus obſidionalis morae inpatiens recederet.

V. Haſ-

[a] Vulgo VITANTES.

Edd. Rom. & Pariſ. V. L. I. 1. 5. Dein *veteranum exercitum*, quo ordine reſcripſi, omnes cum Edd pp. quarto ſcilicet caſu L. II. 3. 7. *veterano exercitu*. Liv. I. 15. *veterani robore exercitus*. L. XXV. 19.

3 *Tyronem*] Unus Reg. tres Hillensb. *Tyronum*. Et ſic Ortwinius in MS. invenit, putatque, *Veteranum* eſſe quoque caſum ſecundum, contractum ex *veteranorum*. Non do ſecundum illum. Nihil enim obſtat, quominus *Veteranus exercitus* habeat idem jus in civitate, quod *Populus Princeps*, *Populus Imperator*, *Populus miles*. Frontinus praeterea nuſquam utitur contractionibus. TENN. *Tirones*. Cantabrig. unus. *Tironum* quatuor MSS. Scriveriani, & meorum unus. Livius XXIII. 36. *Inſolenter laetum exercitum tironum*. Sed praeſtat vulgatum cum Tennulio retinere. Sic paſſim *Victor exercitus*. vid. L. II. 2. 11. *Tiro exercitus* Livio L. XLII. C. 55. *Cui ſi vexatis hominibus equiſque tironem exercitum ducenti*. Hirtius de B. Hiſp. C. 28. *quod exercitum tironem haberet*. Vegetius L. III. C. 10. *ſi tironem aut diu armis deſuetum exercitum ducit*.

4 *Fabius*] Addunt praenomen *Q.* duo Scriverii Codices, & Hillensb.

5 *Omne proeliandi diſcrimen*] Male tres Reg. *Omni proeliandi diſcrimine*. Statim *Vitantes*. Unus Reg. & Voſſianus. *Evitantes*. Aurel. Vict. de Tullia. *Mulionem evitantem, ſuper ipſum corpus carpentum agere praecepit*. Nepos Alcibiade C. 4. *Utiliſſimum ratus impendentem evitare tempeſtatem, clam ſe a cuſtodibus ſubduxit*. Horat. I. od. I. *Metaque fervidis Evitata rotis*. Frontin. 2. C. 3. §. 8. *Decertandi neceſſitatem evitans*. TENN. Duo etiam Leidenſes, Gudianus, Mediceus & Edd. Rom. ac Bonon. *omni diſcrimine vitantes*. Cantabrigienſis amplius *omni diſcrimine vitato*. Sed videtur potius praecedenti voci *diſcrimen* adhaeſiſſe praepoſitionem ſeq. compoſiti *evitantes*. L. III. C. XII. §. I. *Suſpectae noctis periculum evitatum eſt*. quare id repoſui. Utrumque autem tam *vitare*, quam *evitare* rectum & Latinum eſt. De *vitare* vide Cl. Burm. ad Phaedr. F. 31. Dein *adſecuti ſunt* Medic. & Leid. ſecund.

 6 *In*

V. Hasdrubal, Gisgonis filius, secundo Punico bello, [6] in Hispaniam victum [a] exercitum, quum P. Scipio instaret, per urbes divisit. [7] Ita [b] factum est, ut Scipio, ne obpugnatione plurium oppidorum [8] distringeretur, in hiberna suos reduceret.

VI. The-

[a] Vulgo DUCTUM. [b] Vulgo ITAQUE.

6 *In Hispaniam ductum exerc.*] MSS. *in Hispania victum.* Et sic L. nam Scipio instabat exercitui non ducto, sed victo. TENN. Keuchenius invenerat in Ed. Parif. *victum*, sed non probabat. Perperam. Unice enim verum est τὸ *victum*, & historiae veritati consentaneum, teste luculento Livio L. XXVIII. C. 2. & 4. Flagitat id quoque sequens vox *instaret*, victis scilicet. Neque aliter legunt MSS. omnes Scriveriani & mei ac Edd. primae. Margo Hittorpianae Editionis primum ex conjectura habet *ductum*. In Leid. sec. *Victus*. Ex Anglicis Codicibus placuit etiam doctissimo Wasse. Verum pro *in Hispaniam* nolui temere reponere *Hispania*. Nam alterum servant plerique Codd. & Edd. primae; & notare potest *intra Hispaniam*. L. II. C. 4. §. 4. *Aciem quam is in Achaiam per angustias Thermopylarum direxerat.* Justin. L. XLII. 5. *Caesarem in Hispaniam bellum tunc temporis gerentem*; ut est in duobus etiam Orvillii Codd. In uno ejusdem Codice L. V. C. I. *Dum Athenienses in Siciliam bellum gerunt.* & L. III. C. I. ubi vide, uti & quae congesserunt Schegk. ad Vellej. L. II. 59. Passerat ad Propert. III. 7. Davies. ad Hirt. B. Afric. C. 47. Wasse ad Sallust. B. Catil. C. XI. & quos adduxit Cortius ad B. Cat. C. 19. ac nos ad Obseq. C. 100. Liv. L. XXIII. 3. *Clausos in curiam* XXX. 10. *In animum habere.* Vide plura ad C. II. 5. XII. §. 10. ad L. II. I. 14. 2. 10. *in Africam.* MSS.

7 *Itaque*] MSS. Scriveriani, & octo mei meliores *ita.* Vere. Livius. L. XLV. 32. *Ita factum est, ut* &c. Flor. L. II. C. 6. *Sic factum est, ut.* Supra C. I. §. 9. *Ita ex duobus ducibus alterum celavit* &c. Vide mox Ex. 8. L. II. 5. 31. 42. Paullo ante in 2 MSS. deest Scipionis praenomen.

8 *Distringeretur*] Sic MSS. unus tamen Reg. *Distineretur.* Quod verbum cessit bello occupatis. Caesar. 2. bell. Gall. C. 5. *Docet, quantopere reip. communisque salutis intersit, manus hostium distineri, ne cum tanta multitudine uno tempore confligendum sit.* Lib. 3. B. Gall. C. 11. *Q. Titurium Sabinum legatum cum legionibus tribus in Unellos, Curiosolitas, Lexobiosque mittit, qui eam manum distinendam curet.* L. 7. C. 50. *Quos Caesar ab dextra parte alio adscensu manus distinendae causa miserat.* 2. bell. civ. C. 17. *Caesarem ad Massiliam distineri cognovit M. Varro.* Tacit. 4 Hist. 55. *Omnes exercitus suis quemque bellis distineri.* Cic. Phil. II. *Nos alio bello distineri putet.* Justin. 31. C. I. *Ne uno tempore duplici bello Romanae vires distinerentur.* TENN. *Distineri* de iis, qui bifariam hic & illic in bello occupati sunt, recte dici certum est, & alias latius hoc ostendendi erit forsan mihi necessitas. Verum non minus hoc in sensu bonum est τὸ *distringere*, quod Scriveriani, & mei Codd. servant, nisi quod

VI. Themistocles, adventante Xerxe, quia neque proelio pedestri, neque finium tutelae, neque [9] obsidioni credebat sufficere Athenienses, auctor fuit eis, liberos & conjuges [10] in [a] Troezena, & in alias urbes [11] emittendi, relictoque oppido, statum belli ad navale proelium transferendi.

VII. Idem

a Vulgo deest *in*.

quod unus & alter solito more habeat *distingueretur*. Medic. pr. *distraheretur*. Livius L. XXXV. C. 18. *Hannibalem in Africam mittendum esse ad distringendos Romanos.* L. XLIV. 35. *Populatione maritimae orae distringere copias regias.* Flor. L. II. C. 13. *Ipsi quidem, ut Romanum a tergo distringerent.* ubi vide Celebr. Duker & Ampl. Cuper. Lib. IV. Observ. C. 5. Infra C. 8. §. 1. *Discordiam moveret, qua consensus Romanorum distringeretur.* ubi male Tennul. explicat. Hinc *districtus*, qui diversis, variisque curis occupatus est. Adi nos ad Lucan. L. X. 422. Statim Medic. pr. *in hibernas red.* secund. *in hibernas nostros r.*

9 *Obsidioni*] Tolerandae scilicet. alias legitur *subsidioni* & mox *amandandi* pro *emittendi*. MODIUS. Hittorp. & Wechelii orae exhibent *subsidioni*.

10 *In Troezena*] Revocavi praepositionem ope MStorum Scriverii, & meorum, in quibus omnibus recte adest, ut & Ed. Parif. Ejecerunt Editores, credentes, Grammaticorum regulam, qua volunt, nominibus urbium non addi praepositiones, semper esse veram. Minime. Sexcenta exempla contrarium docent. Cicero ad Attic. L. III. *in Arpinum me hoc tempore abdam.* Plaut. in Pseudolo *illam in Sicyonem ex urbe abduxit modo.* Consule modo Scioppium & Sanctium in Minerv. L. II. C. 5. p. 186. 187. & Perizon. *ibid.* L. IV. C. 6. n. 1. 2. 3. Dein *Troezenen* est in Edd. pp. ut vulgo apud Nepotem, quamquam & illic alii Codd. Graeca forma *Troezena*. Certe rectius. Nam nominativus etiam apud Latinos est *Troezen*; & noster Graecas terminationes amat; ut alibi erit ostendendum. Ovid. Epist. Her. IV 107. *Hic tecum Troezena colam, Pittheia regna.*

11 *Emittendi*] Unus Hill. & duo Regii *eminandi*. Unus Reg. *eminandi*. Forte *eliminandi*; Modius *Amandandi*. TENN. *Emittendi* ex meis solummodo retinent Leid. sec. & duo Scriveriani Codices, qui Stewechianae Editionis margini allevèrat quoque *eliminandi*. Quod placere nequit; quia id verbum ignominiae notam in se continet. Octo *eminandi*. Unus Scriv & Gudian. *eminandi*; unde transpositis fere litteris forsan optime scriberemus *amovendi*. Leidensis prim. *eminendi* *Deponere*, *asportare*, *demandare* Cicero, Nepos, Justinus in hac historia utuntur. *Amandandi*, vel omnino *amandandi* si in aliquo Codice exstaret, libentius admitterem. Cicero L. VII. Ad Att. Ep. 13. *Itaque de Ciceronibus nostris dubito, quid agam. Nam mihi interdum amandandi videntur in Graeciam.* Livius L. XXXIX. 13. *Ut se extra Italiam aliquo amandarent.* *Minare* apud sequioris aevi scriptores significat, *agere, pellere gregem*: Unde hoc loco videntur librarii compositum fabricasse *eminare*. Nam a Frontino esse profectum, persuadebit mihi nemo.

VII. Idem fecit in eadem civitate [12] Pericles [13] adversum Lacedaemonios.

VIII. Scipio, manente in Italia Hannibale, transmisso in Africam exercitu, necessitatem Carthaginiensibus inposuit revocandi Hannibalem. [14] Sic [a] à domesticis [15] finibus hostile transtulit bellum.

IX. A-

a Vulgo SICQUE.

12 *Pericles*] Quid! Ergone Pericles umquam Atheniensibus auctor fuit, urbem cum conjugibus & liberis, rebusque pretiosissimis deserendi, eaque omnia alio amandandi? Id nemo tradit. Verum, cum Peloponnesii fines Atticos depopularentur, Pericles cum Atheniensibus, nihil sentientibus hostibus, naves conscendit, & totam Spartam depraedatus est, & coegit eos ex agro Attico ad sua defendenda reverti. Consule Thucydid. L. II. Plutarch. in ejus vita. Polyaen. L. I. 36. Justin. L. III. C. 7. aliosque. Levissima vero opera noster auctor tam turpis erroris absolvi potest, si hoc exemplum hinc transferamus post Ex. 9. ut in litteris ad me datis verissime monuit doctiss. P. Wesseling. Infra aliquoties occurret, ordinem horum exemplorum contra fidem historicam esse inmutatum (V. L. II. C. 8.) quod facile accidere potuit: dum librarii omissum casu vel incuria exemplum, animadverso errore, quovis loco tantum inseruerint, credentes perinde esse, ubi ponatur.

13 *Adversum*] MSS. quatuor & Edd. veteres *adversus*. crebro haec commutantur in nostro.

14 *Sicque*] Hoc nemini credo placere posse; quare rescripsi *sic* auctoritate utriusque Medicei, Palatini, Gudiani, Vossiani, Hillensb. & aliorum. Vide ad Ex. V.

15 *Finibus hostile*] Sic omnes MSS. nullus *in hostiles*. TENN. Primo pro *finibus* in duobus Scriverii, meisque decem, scribitur *funeribus*, quod notaret vulnera & clades, quibus Romanos adfecit Hannibal. Sed quae est locutio *transferre bellum a funeribus?* Et non magis adridet *hostile*. *Hostile* bello non additur, nisi ad differentiam civilis vel servilis belli. Quare rectius foret, si MSS. addicerent *in hostiles* sc. fines, ut conjecit Freinshemius, & temere damnavit Keuchenius. Sic *domesticis finibus nostros* obponit L. I. 8. 4. & similis mihi videtur hic fieri obpositio. Quare placuit ea conjectura quoque Berneccero ad Justin. L. XXII. C. 4. *Statuit bellum in Africam transferre, mira prorsus audacia, ut, quibus in solo urbis suae par non erat, eorum urbi bellum inferret, & qui sua tutari non poterat, inpugnaret aliena.* Quia in tot MSS. est *funeribus*, crediderim, quaedam hic excidisse, vel simpliciter rescribendum esse *sic a domesticis finibus hostile transtulit vallum*. Quidquid sit, auctor ob oculos habuisse videtur ipsam Scipionis hac de re orationem in Livio L. XXVIII. C. 44. *Requiescat aliquando vexata tam diu Italia: uratur evasteturque invicem Africa. Castra Romana potius Carthaginis portis inmineant, quam nos iterum* VALLUM HOSTIUM *ex moenibus nostris videamus. Africa sit reliqui belli sedes: illuc terror fugaque, populatio agrorum,* cete-

IX. Athenienses, quum [16] Deceliam [a] castellum ipsorum Lacedaemonii [17] communissent, & frequentius vexarentur, classem, [18] qua Peloponnesum infestarent [b], miserunt: consecutique sunt, ut exercitus Lacedaemoniorum, qui erat Deceliae, revocaretur.

X. [19] Im-

a Vulgo DECELEAM ET DECELEAE. *b* QUAE vulgo & INFESTARET.

ceterae belli clades, quae in nos per XIV. *annos ingruerunt, vertantur.* Adde L. XXIX. 26. 27.

16 *Deceleam*] MSS. *Deceliam*, & infra *Deceliae.* Et apud omnes Latinos sic editur. Graecum ει Latinis in *i* vertit. Δάρειος *Darius C.* 5. 25. Βασίλειος *Basilius.* Ἀλεξάνδρεια *Alexandria* Steph. Δεκέλεια δῆμος τῆς Ἱπποθοωντίδος φυλῆς ἀπὸ τοῦ ἡγησαμένου τοῖς Διοσκούροις εἰς Ἀφίδνας. Meursius de Pop. Att. censebat prudenter excidisse nomen *Deceli*, tanquam scriptum fuisset. Εἰς Ἀφίδνας Δεκέλου. Ut Deceliam munirent Lacedaemonii, autor fuit Alcibiades, patriae suae male iratus. Scholiast. Aristoph. Ran. act. 5. scen. 4. Φοβηθεὶς Ἀλκιβιάδης μεταχωρεῖ πρὸς Λακεδαιμονίους, οὓς καὶ πείθει Ἀθηναίοις ἐπιτειχίζειν Δεκέλειαν. ἡ δὲ Δεκέλεια χώρα ἐν Ἀττικῇ. ἧς τειχισθείσης μέγας ὁ κίνδυνος Ἀθηναίοις μὴ δυναμένοις ἐξελθεῖν. Polyaen. lib. I. Δεκέλειαν αὐτοῖς ἐπιτειχίσαι, ὡς οὐκ ἂν ἔτι ἐχόντων οὔτε τὰς ἀπὸ τῆς χώρας προσόδους, οὔτε τὰς ἀπὸ τῶν ἀργυρείων. *Munire contra Athenienses Deceliam, ne illi etiamnum haberent reditus ex regione, neque ex argentifodinis.* Inde bellum Decelianum. TENN. Rectius Keuchenius scripserat, in multis Latinorum nominibus Graecum ει tam in *e* mutari, quam in *i*. Sicut vero quaedam nomina sunt, quae recipere amant *e*, ita multa etiam sunt, quae rectius efferuntur per *i*. de quibus dixi ad Lucanum. L. III. 281. & L. IX. 963. Adde Markl. ad Stat. L. IV. Silv. 3. 59. Ultimae classis unum fuerit *Decelia.* Nam per *i* in Scriverianis & meis, ac Edd pp. constanter effertur, uti & apud Nepot. in Alcib. C. 4. Hinc Adjectivum Δεκελικὸς penultima brevi, cujus exempla vide apud Holsten. ad Stephan. rescripsi igitur *Deceliam* & *Deceliae.* Similia vide infra ad L. II. C. I. 9. *Chaeronia*, & *Mantinia.*

17 *Communissent*] *Communiissent* & *communivissent* unus & alter. *frequenter* Paris. Edit. dein *consecuti sunt* uterque Medic. & unus *erant, revocarentur.*

18 *Quae infestaret*] MSS. *qua P.* unus R. *qui P.* Omnes MSS. *infestarent.* Et sic lege. TENN. Ut vulgata lectio per se proba sit, & minime rejicienda, hoc tamen loco propter constantem fatis Scriverii, meorumque Codicum scripturam non amplius admisimus. Habent enim illi quoque cum Ed. Bononiensi & Parisiensi *qua infestarent.*

19 *Imperator*] Deest haec vox in Palat. & uno Scriverii, in quo *C. Caesar.* v. C. I. §. 8. Mox *ingressum* Ed. Wechelii.

X. [19] Imperator Caesar Domitianus Augustus, quum Germani more suo e saltibus & obscuris latebris subinde inpugnarent nostros, tutumque regressum [20] in profunda silvarum haberent, [21] limitibus[a] per centum viginti millia passuum actis, non

[a] Vulgo MILITIBUS.

20 *In profunda silvarum.*] Haec quidem Graeca est syntaxis. Actor. 1. C. 8. Ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. Cic. Att. κατὰ τῶν πολέμων. Isocrates. τὸ κράτιστον τῆς φιλοσοφίας. Verum Latio tam frequens, ut vix Romanus auctor ea careat. Tacit. 4. ann. 59. *Anceps periculum auxit vana rumores.* 1. AEneid. 426. *Miratur portas strepitumque & strata viarum.* 2. AEneid. 332. *Angusta viarum.* ibid. 724. *Ferimur per opaca locorum.* 5. AEneid. 694. *Tonitruque tremiscunt ardua terrarum.* Terent. Eun. 2. 2. 6. *Quid istuc ornati est?* Lucret. 2. v. 16. *Qualibus in tenebris vitae, quantisque periclis Degitur hoc aevi quodcunque est?* L. 6. v. 95. *Principio tonitru quatiuntur caerula coeli.* ibid. v. 331. *Penetrat per rara viarum.* Ovid. 8. Met. f. 11. *Ardua montis.* Boëth. 2. Philos. *Nondum maris alta secabant.* Min. Fel. *Quid loquar apte disposita recta montium, collium flexa, porrecta camporum.* Symmach. 3. Epist. 15. *Ne forte creditum nostrum aevi tui subita praevertant.* L. 2. Epist. 80. *Communia pignorum.* Flor. 2. 6. *Inter diversa terrarum.* Justin. 41. C. 1. *Profunda camporum, praerupta collium, montium ardua.* TENN.

21 *Militibus*] Scribo *limitibus.* SCRIV. *Militibus.* Sic omnes MSS. Verum Miles *agi* non dicitur, nisi cum cogitur, invitus ducitur. Justinus 1. C. 6. *Terga vertentes* (sic lege cum celeberrimo Graevio) *ferro agi in hostes jubet.* Quod hic est ἄλογον. Sed Gujetus ad marginem libri sui notavit *limitibus.* Et sic ad 3 MSS. Hill. margines inveni. *Limitem agere* Latinissime dicitur pro ducere limitem circa aliquod occupatum solum. Tacit. Germ. C. 29. *Mox limite acto, promotisque praesidiis sinus imperii & pars provinciae habentur.* Frontin. L. 1. C. 5. n. 10. *Ab altera parte limitem agere coepit, tanquam per eum erupturus.* Sic Gujeto notatum in ora libri, & Wechelii in contextu fuerat; cui lectioni fidem faciunt sequentia. *Universi a limite obstiterunt.* Sic MSS. Aggenus. *Limitibus secundum suam legem latitudines dabimus, & aperiri in perpetuum cogemus. Plurimum enim agentibus praestat actuarii perpetua rectura, ex hac diverti nisi per negligentiam non potest. Agentibus* nimirum *limitem.* Hinc *ager mensura actus.* ibid. *Subsecivum intervenire non potuit: Quia mensura actus non est, de quo remanere aut subsecari aliquid potuisset.* In limitibus provinciarum antiqui habuerunt clausuras, burgos, castella. Cod. de officio praefecti praetorio Africae 2 §. 4. *Ad illos fines provincias Africanas extendere, ubi ante invasionem Vandalorum & Maurorum Resp. Romana fines habuerat, & ubi custodes antiqui servabant, sicut ex clausuris & burgis ostenditur.* Auctor (quem Philosophum probat sua praefatio) de rebus bellicis, additus notitiae utriusque imperii. *Est praeterea inter commoda Reip. utilis limitum cura ambientium ubique latus imperii, quarum tutelae assidua melius castella prospi-*

non mutavit tantum statum belli, [22] sed subjecit ditioni suae hostes, quorum refugia [23] nudaverat.

spicient. Paulus Orosius in Valentiniano. *Crebra per limitem habitacula constituta burgos vulgo appellat.* Spartianus Hadriano. C. 12. *In plurimis locis, in quibus barbari non fluminibus, sed limitibus dividuntur, stipitibus magnis in modum muralis sepis funditus jactis atque connexis barbaros separavit.* Qui praesidium agebant in limitum propugnaculis, appellabantur milites limitanei. Cod. eod. §. 8. *Extra Comitatenses milites, qui per castra sunt, milites limitanei constituantur, qui possint & castra & civitates limitis defendere & terras colere.* Notitia Occidentis imperii recenset *Duces limitum* provinciarum *undecim.* Vide de limitum & agrimensorum ratione Salmasium ad Solinum pag. 669. & seqq. Sic *mensuras agere.* Plinius 10. Ep. 28. *Videntur enim non mediocres pecuniae posse revocari a curatoribus operum, si mensurae fideliter agantur.* ff. si mensor f. m. d. l. 2. §. 1. *Sed si ego tibi, cum esses mensor, mandaverim, ut mensuram agri ageres.* TENN. Verissimam Scriverii emendationem tandem in textum recepi; licet mei quoque codices mordicus retineant *militibus*; quod ineptum est. Quam crebro hae voces confusae fuerint, diximus ad Lucanum L. 1. 404. *promoto limite,* ubi ante Grotium erat *milite.*

22 *Sed subjecit*] Omnes MSS. *Sed & subjecit.* TENN. *Et* addunt Scriveriani & mei quoque cum Edd. ante Modium vel Stewechium. *etiam* Leid. sec. & Gudian. In solo Mediceo secundo non comparet. Absque illo esset, libenter adjecissem copulam; Nunc scio, saepe hac in constructione eam omitti. vid. Duker. ad Florum L. III. C. 4. 4. Salluft. B. Cat. C. 18. *Non Consulibus modo, sed plerisque senatoribus.* & passim. Noster ipse L. III. C. 16. 2. *Non tantum ad p. p. usum, sed in posterum praestitit.* L. IV. 7. 27. *non cohortibus tantum, sed centuriis.* Vide etiam ad L. II. 1. 15. Dein Edd. Romana, Bonon. & Wechelii *subdidit.* Hittorp. margo *subegit.*

23 *Nudaverat*] Sic omnes MSS. Excisa silva, atque in exstruendo limite seu vallo consumpta. SCRIV. *Cur. post.*

CAP. IV.

De transducendo exercitu per loca [1] hosti infesta.

EXEMPLUM I.

AEmilius [2] Paullus, [a] Cos. quum [3] in Lucanos juxta litus angusto itinere exercitum duceret,

a PAPUS Ed. Tenn.

1 *Hosti infesta*] *Hostibus* Medic. sec. *hostium* unus ad marginem. pro *infesta* Leid. pr. *manifesta.* Ut dix[...]itio, videtur esse scribendum *hosti* vel *hostibus infessa.* Duo autem habent *deducendo.*

2 *Papus*] Fuit is quidem Q. AEmilius Papus, qui A. CDLXXI. cum

ret, & Tarentini ei claſſe inſidiati, agmen ejus [4] ſcorpionibus adgreſſi eſſent, [5] captivis latera euntium praetexuit, quorum reſpectu hoſtes inhibuere tela.

II. Ageſilaus Lacedaemonius, quum praeda [6] onuſtus ex [7] Phrygia rediret, inſequerenturque ho-

cum C. Fabricio Luſcino Conſul fuit, & contra Tarentinos & Lucanos alioſque bellum geſſit; Vide Pigh. Faſt. T. 1. p. 416. Verum, cum conſtanter ſcripti cum Sanuto retineant *Paullus* ob rationes ad Cap. ſecundum §. 7. adductas, ego nihil mutari velim. Quare reſtitui *Paullus*; donec certi magis ſumus, tales errores non veniſſe ab ipſis auctoribus. Aliter, ut ibidem dixi, malim delere τὸ *Paullus*; ſicut etiam hic abeſt a Palatino.

3 *In Lucanos*] Tres Hill. *In Lucanis.* h. e. *in Lucania*, ad mare Tyrrhenum juxta littus ducebat *Aemilius Papus*, ut legendum docuit me J. G. Graevius. Liv. 9. C. 40. *Pari ſubinde periculo gloriaeque eventu bellum in Samnitibus erat.* Tacit. Germania C. 41. *In Harmunduris Albis oritur.* Cato. Fragm. *Fluvius Iberus oritur ex Cantabris, magnus atque pulcher, piſculentus.* Euripides Iphig. in Aul. v. 71. de Paride. Ἐλθὼν δ' ἐκ Φρυγῶν ὁ τὰς θεὰς κρίνας. *Veniens autem ex Phrygibus Dearum iſte Judex.* Juſt. 1. 6. *In Perſis genitum.* 12. C. 5. *In Bactrianis quoque Sogdianiſque XII. urbes condidit.* 20. C. 1. *Piſae in Liguribus Graecos autores habent.* TENN. Duodecim mei codices cum Ed. Pariſ. *in Lucanis.* Quod praefero. Non quod certo ſciam, illic rem actam eſſe; ut ſecure ſupponit Tennull. Sed quod non tam contra Lucanos, quam contra ipſos Tarentinos, quorum ſocii erant Lucani, exercitum duxerit Aemilius. Ceteroquin *in Lucanos* eo ſenſu aeque Latinum, ac *in Lucanis* ſeu Lucania. Immo ſtilus auctoris videbitur alicui magis juvare τὸ *in Lucanos* i. e. contra, quam *Lucanis.* Sic §. 8. *In Piſidiam exercitum duceret.* C. VI. §. 1. *Cum ex Samnio in Lucanos exercitum duceret.* Retinui igitur vulgatum; licet MStorum auctoritati cedere malim.

4 *Scorpionibus*] Scorpio non hic eſt machina, ſed telum. Iſidor. L. 18. C. de ſagittis. *Scorpio eſt ſagitta venenata arcu vel tormentis excuſſa, quae dum ad hominem venerit, virus, qua figit, infundit, unde & ſcorpio nomen accepit.* Quin etiam ſcorpione epiſtolas miſſas teſtatur Salluſtius tertio hiſtoriarum. *Epiſtolam, forte cum ſervo nacti, praedatores Valeriani ſcorpione in caſtra miſere.* TENN. vid. Stewech. ad Veget. L. IV. C. 22.

5 *Captivis latera e. praetexuit*] Alias *captivos lateri e. p.* SCRIV. Sic omnes MSS. & ratio legi docent. [Scriverius nequicquam adfert *Captivos lateri e. p.*] Tacit. Germ. C. 34. *Utraeque nationes uſque ad Oceanum Rheno praetexuntur.* TENN. Scriverius tantum monuit, in aliis Edd. ita legi, ut in ora Ed. Hittorp. & Wechel. Sanutus *exercitus latera captivis obtexit.* Sed vide ad Lucan. L. X. 537. *denſae praetexunt litora claſſes.* & paſſim.

6 *Onuſtus*] Duo Reg. duo Hill. (& multi mei, ut ſemper) *honuſtus.* Verbum proprium praedis. 1. AEneid. v. 293. *Hunc tu olim coelo ſpoliis orientis onuſtum Accipies*

hostes, & ad locorum obportunitatem lacesserent agmen ejus, ordinem captivorum ab utroque latere exercitus sui [8] explicuit [a]: quibus dum parcitur ab hoste, spatium transeundi habuerunt Lacedaemonii.

III. Idem, tenentibus angustias Thebanis, per quas [9] transeundum [b] habebat, flexit iter, quasi Thebas contenderet. Exterritis Thebanis, digressis-

a Vulgo ADPLICUIT. b Vulgo TRANSIRE.

cipies secura. Nepos Alcibiade. C. 5. *Ita praeda onusti, locupletato exercitu, maximis rebus gestis Athenas venerunt.* Sallust. Jug. C. 87. *In agrum fertilem & praeda onustum proficiscitur.* Phaedrus Fab. 68. *Onustus qui sacrilegio cum discederet.* TENN. vid. Gron. ad Liv. L. XXIX. 27.

7 *Phrygia*] Duo Reg. duo Hill. aliique *Frigia*. TENN.

8 *Adplicuit.*] Elegantius dixisset auctor *exercitui*, si quidem hoc verbum adhibuit. Verum *adplicuit* vel *applicavit*, quod est in Mediceo, auctoris hic esse non puto. Nam optimi Codices, Regius prim. Gudianus, Palatin, Leidensis secund. cum tribus aliis scribunt *explicuit* i. e. captivorum ordinibus latera exercitus in longum praetexuit. Militaris autem rei verbum est *explicare*. Livius L. I. C. 27. *Erigit totam aciem, fluctuansque animo, ut tereret tempus, ordines explicat.* Noster L. II. C. 2. *Phalangi regis Pyrrhi explicitae restitit.* Adposite hoc libro C. 6. §. 1. *Explicato per utraque latera milite.* Adde Gronov. ad Livium L. XLIV. 38. me ad Lucan. VII. 417.

9 *Transire habebat*] Sic unus Reg. Reliqui omnes, *Transeundum habebat*. Sed nihil mutandum. Frontin. L. I. C. 5. §. 1. *Cum a tergo instante hoste flumen trajicere haberet.* Sic proferunt omnes MSS. Lactant. L. 4. C. 20. Instit. *Testamentum quod per Christum dari haberet.* Sueton. Augusto C. 58. *Quid habeo aliud Deos immortales precari, quam ut hunc consensum vestrum ad ultimum vitae finem mihi perferre liceat.* Act. Apost. 4. 14. Οὐδὲν εἶχον ἀντειπεῖν. Lactant. 7. C. 6. *Quid enim habent dicere, cur Dii hominibus tam diligenter suis quaeque temporibus exhibeant?* TENN. *Avebat* forte; sed vulgatum illud tolerari potest, & sic, ni fallor, loquitur Vitruvius. & de hoc loquendi genere, si recte memini, alibi scribit If. Casaubonus. vid. ad Frontinum L. I. 5. 1. SCRIV. *Cur. post.* Keuchenius ait, sollemne esse Frontino, Graecorum ἔχω usurpare ἀντὶ τοῦ δύναμαι: & tum subjungit exemplum Capitis quinti, aliaque, ubi ponitur *necesse habere.* Inepte. Si enim hic explicari deberet per *poterat*, cum qua significatione confudit etiam Scriverius, nihil refragarer. Sed sensus est. *per quas transire debebat.* Uti & Cap. quinto. Jam vero *habeo facere* pro debeo facere, barbarum est; certe minime conveniens aevo Frontini. Vide Vorstium de Latin. merito susp. C. 6. Exempla, quae adducit Tennulius, nihil juvant; nam in tribus ultimis significat *habeo* τὸ *possum*, ἔχω. Et praeterea; num Lactantius idoneus Latinitatis proba-

gressisque ad tutanda moenia, repetitum iter, [10] quo [a] destinaverat, [11] emensus est, nullo [12] obsistente.

IV. Nicostratus, dux AEtolorum adversus Epirotas, quum ei aditus in fines eorum angusti fierent, per alterum locum inrupturum se ostendens, [13] omni illâ ad prohibendum occurrente [14] Epirotarum multitudine, reliquit suos paucos, qui speciem remanentis exercitus praeberent: [b] Ipse cum cetera manu, [15] qua non [c] exspectabatur, aditum intravit.

V. [16] Au-

[a] Vulgo QUOD. [b] Vulgo ET IPSE. [c] Vulgo EXSPECTABATUR ADITUS.

bandae in longe antiquioribus scriptoribus poterit esse testis? Non dubito ergo; quin hic legi debeat *transeundum habebat*, ut est in quatuor Scriverianis, meisque novem MSS. In Palatino *terras eundum*. §. 7. *Cum transducendum exercitum haberet per loca* L. III. C. XI. §. 1. *propter quas redeundum habebat*. & saepe. Atque ita Plinius, Tacitus, Statius, Petronius & alii. Vide Fabri Thesaur. & Markl. ad Statii silv. L. II. Praef. *Excusandam habuerim celeritatem*. Sueton. in Caesare. C. 68. *Ut consolandos eos magis imperator, quam puniendos habuerit*. Cap. quinto excidisse omnino putem *necesse*: ut illic videbimus.

10 *Quod distinaverat*] Scriverii quatuor, Regius prim. Palatin. Uterque Leidd. Hillensb. duo Cantabrig., Mediceus sec. Coll. Voss. & alii cum Edd. Rom. Bonon. & Paris. *quo*. Mutatum hoc non oportuerat. Virgil. *quo ve tenetis iter*. Livius *quo intendit, pervenit*. eo usque, quo destinaverat iter.

11 *Emensus*] Male in uno Reg. *Emersus*. Ovid. I. Fastor. *Emensus longi claviger orbis iter*. 9. Metam. *Celerique carina AEgeas metiris aquas*. Seneca Med. 611. *Et tot emensus pelagi labores*. Virg. 3. AEneid. 158. *Nos tumidum sub te permensi classibus aequor*. Lucilius L. 30. v. 87. *Vir mare metitur magnum, & se fluctibus tradit*. Sen. Excerp. L. 3. Cont. 5. *Una periclitatus est, una omnes emensus est terras, tantum reliquit me ad paternam domum*. Curt. 6. 1. *Emensus cursu omne spatium, quod acies Laconum obtinuerat*. TENN. Duo mei *emersus* male. vid. Gron. ad Liv. L. XXXVIII. 17. Infr. III. 12. *emensus iter*, ubi eadem varietas.

12 *Obsistente*] Reg. *subsistente*. n. 14. *nullo obstante*. TENN. *Subsistente* Medic. sec.

13 *Omni*] *Deinde* Medic. pr. *omnia* sec. mox *concurrente* Cantabrigiensis. pro *illa* forsan *illi* vel *illic* reponi posset. nisi verius videretur, *illa* sumendum pro illa parte, illa via. vid. ad L. II. 5. 21.

14 *Epirotarum*] Tres Reg. duo Hill. *Epyrotarum*. TENN.

15 *Qua non exspectabatur aditus, intravit.*] Legerim, *qua non exspectabatur, intravit*. nisi hoc magis placuerit, *qua non sperabatur*

V. 16 Autophradates Perses, quum in Pisidiam exercitum duceret, & angustias quasdam Pisidae oc-

batur aditus, *intravit*. Itidem L. xxv. Codice Theodosiano, de petitionibus: *Cum per Illyrici partes barbaricus speraretur incursus*, sperare, pro timere. Sic Vegetius noster Lib. III. C. 20. *Non sperante eo ambas alas tuas incitare te convenit*. Virgilius.

—*tantum sperare dolorem*. STEW. Stewechius: *qua non sperabatur aditus*, *intravit*. Idem alias τὸ *aditus* delet. Libri quidam *qua non exspectabatur*, *aditum intravit*. sed vocem *aditus* omnibus modis delendam censet Salmasius (ad Flor. L. II. C. 12.) sic alibi. *qua non exspectabatur*, *irrupit*. SCRIV. *Qua non exspectabatur aditus*, *intravit*. Sic editiones vulgatae. Sed omnes MSS. *Qua non exspectabatur*, *aditum intravit*. Et sic ante Scriverium Mittorpius margini adscripserat Stewechius. *Qua non exspectabatur*, *intravit*. Secundum illum dedit Salmasius. Ego contra codicum consensum non sustineo esse tam improbus, ut deleam τὸ *aditus*. Quare libens amplector alteram lectionem Stewechii *Qua non sperabatur aditus*, *intravit*. h. e. timebatur ab hostibus. Ea vero significatio non est infrequens. I. AEneid. 547.

At sperate Deos memores fandi atque nefandi.

II. AEneid. 275.

Haec adeo ex illo mihi jam speranda fuerunt Tempore.

4. AEneid. 419.

Hunc ego si potui tantum sperare dolorem.

Ad hunc locum Quintilianus L. VIII. C. 2. ait, esse verbum, quod apud nos improprium, ἄκυρον apud Graecos vocatur. Juvenalis Sat. 4. vs. 57.

Quartanam sperantibus aegris.

Ariadna apud Catull.

Non hoc miserae sperare jubebas. Vegetius III. C. 20. *Non sperante eo*, *ambas alas tuas incitare te convenit*. L. xxv. Cod. Theod. de pet. *Cum per Illyrici partes barbaricus speraretur incursus*. Servius, sperare est futurum opinari, sive timere. Graecis etiam ἐλπίζειν est *timere*. Socrates apud Platonem de condemnatione sua. Οὐκ ἀνέλπιστόν μοι γέγονε τὸ γεγονός. Democritus Hippocrati. Κάρτα γὰρ ἔλπομαι, μηδὲ τὴν σὴν ἰατρικὴν ἀνδάνειν. Suidas quoque in ἐλπίσας, Attice dici, notat, de cujuscunque eventus exspectatione. Sic τῷ *sperar* cives suos uti Thomas Pinedo Hispanus, amicus optimus, me docuit. TENN. Salmasii seu Stewechii lectionem, rejecto τὸ *aditus*, probat etiam Keuchenius. Illustr. Heinsius conjecerat, *quo non exspectabatur aditu*. sed miror, tantas turbas super hoc loco fieri a viris doctis, cum constans MSStorum, Scriverii quoque, & meorum, ac Edd. Rom. Bonon. & Paris. lectio sit, *qua n. exspectabatur*, *aditum intravit*. simpliciter & vere. *Aditus* omnibus auctoribus vocatur locus, per quem quis locum alium adit. supra *aditus angusti* §. 10. *Duos jussit quatri aditus*. Hinc *arcere aditu* Liv. XXVI. 25. XXXI. 17. XL. 7. Lucan. X 489 *hos aditu gladiis*, *hos ignibus arcet*. Ita enim legendum est. *Exspectabatur* nude ponitur. Cap. 2. §. 7 *Eamque alio*, *quam exspectabatur*, *latere missis legionibus circumfudit*. & L. III. 9. I. L. I. C. 5. 12. *quia non resistebatur* & alibi. de τῷ *sperare* adi notata ad L. III. C 9. §. 7. praeterea pro & *ipse* nostri vetustiores Codices octo carent τῷ &. non dubito,

occuparent, simulata [17] vexatione trajiciendi, instituit reducere: quod quum Pisidae credidissent, ille [18] noctu validissimam manum ad eumdem locum occupandum praemisit, ac postero die totum trajecit exercitum.

VI. Philippus Macedonum Rex, [19] Graeciam petens, quum Thermopylas occupatas audiret, & ad eum legati AEtolorum venissent acturi de pace, retentis eis, ipse [20] magnis itineribus ad angustias [21] pertendit, securisque custodibus, & legatorum reditus exspectantibus, inopinatus Thermopylas trajecit.

VII. Iphicrates, dux Atheniensium, adversus [22] Anaxibium Lacedaemonium in Hellesponto

bito, quin ab aliorum etiam absit libris. Quare restitui totum locum hoc modo. *praeberent. Ipse cum c. m., qua n. exspectabatur, aditum intravit. Introivit* Mediceus sec. *fecit* alius.

16 *Autophradates*] Omnes MSS. sine aspiratione praebent. *Antofradates* & *Autofradates*. Unus Reg. *Anthofradates* Hittorpius in margine. *Autofrates. Pisidiam.* L. male in 3 Reg. *Pidisiam*. Quartus *Pyssidiam*. Et statim *Pyssidae*. TENN. Recte Scriverius reposuit *Autophradates*, ut est in optimis MSS. ac Polyaeno l. VII. c. 27. Vide etiam, quem citat Keuchenius, Nepot. in Datame, & illic notas. *Autophrates* & *Autephraudates* in Edd. pp. Monstra lectionum MSS. nihil moror. *Pissidiam* & *Pidisiam* inepte etiam quidam mei.

17 *Vexatione*] i. nimio labore, & inde orta fatigatione. Male margini adleverat Editionis suae legendum forte *cessatione* Scriverius. Livius l. XLIII. 21. *cum ingenti vexatione jumentorum.* Justin. l. XLII. I. *Stipendium pro vexatione poscerent.* Colum. l. I. c. 3. *Vexationem viae non reformidet.* Curt. l. V. 4. 21. *multa cum vexatione processit.* Infra quoque c. 8. §. 9. *Ut citra vexationem suorum hostilia impediret consilia.* saepius *vexari* pro fatigari ponitur.

18 *Noctu*] *Nocte* MSS. aliquot cum Edd. vetustis. dein duo; *transjecit.* & § seq.

19 *Graeciam petens*] Omnes Scriveriani cum Palatino, duobus Leidensibus, duobus Cantabrigiensibus, Gudiano & Coll. Voss. *Graecias p.* Hillensberg. *Graeciab. p.* Forsan *Graeciae appetens.*

20 *Magnis itineribus*] h. e. singulis diebus facto majore itinere, quam amat facere gradus militaris. *Met groote dagh-reisens.* Caesar. 2. B. Gall. c. 12. *Et magno itinere confecto, ad oppidum Noviodunum contendit.* Sallust. Catil. c. 57. *Reliquos Catilina per montis asperos magnis itineribus in agrum Pistoriensem abducit.* TENN.

21 *Pertendit*,] Mediceus uterque *praetendit*; quod esset, ante eo *pertendit*. dein *reditum* Leid. sec.

to contra [a] Abydon, quum transducendum exercitum haberet per loca, quae [23] stationibus hostium tenebantur, alterum autem latus ejus transitus [24] abscisi [b] montes premerent, alterum mare [25] adlueret [c], aliquamdiu moratus, quum incidisset frigidior solito dies, & ob hoc nemini suspectus, delegit firmissimos quosque, quibus oleo ac me-

a Vulgo CIRCA. b Vulgo ABSCISSI. c Vulgo ABLUERET.

22 *Anaxibium*] Duo Reg. unus Hill. *Anasabium*. alius *Anaxabium*. Tertius *Anaxabum*. TENN. *Anaxabium* quoque mei quatuor perperam. Ἀναξίβιος a Graecis ubique vocatur. Vid. Suidam, Xenoph. l. IV. Polyaen. l. III. 9. §. 44. & Casaub. Infra l. II 5. §. 42. ubi est *Lacedaemoniorum ducem*. Hic Edd. Rom. & Bonon. *Lacedaemoniorum*. Sic l. II. 2. 9. MSS. *Hippiam Athenienfium*. de quo vide ad l. III. 9. 5. Mox *in* non apparet in Mediceo sec. & *contra Abydon* Palat. cum Leidensi secundo. Quod unice placet. Iphicrates enim erat in Chersoneto e regione, seu ex adverso Abydi, ut patet ex historicis modo adlatis. Perpetua haec est in scriptis confusio. Consule Vossium & Burm. ad Vell. Paterc. l. II. c. 76. *pax contra Brundisium composita*.

23 *Stationibus hostium*] Duo Regii male carent τῷ *hostium*. TENN. Carent ea voce etiam sex mei, & Edd. Rom. ac Bonon. non adeo male: nam per se satis intelligitur.

24 *Abscissi*] Longe plurimi Codices & Edd. Romana ac Bononiensis *abscisi* Verissime. *Abscindere* divisionem notat, quae hic locum non habet: Tunc ab utroque latere debuissent esse montes. *Abscisi montes* sunt praecipites, abrupti & de summo ad imum quasi ferro caesi, ita ut eo adscendere non sit proclive. Livius l. XLV. 5. *Qua rupes abscisae erant*. ubi vide J. F. Gronovium. Curt. l. V. c. 3. 17. *Rupes abscisas & undique praeruptas*. sic MSS. VII. 10. 11. *abscisa & abrupta*. Lucanus l. VI. 473. *de rupe pependit Abscisa fixus torrens*. sic MSS. meliores. Quibus locis *abscissus* retinendum sit, docent bene Cl. Duker. ad Flor. l. II. c. 2. & Markl. ad Stat. Silv. III. 2. 61.

25 *Ablueret*.] Immo vero lege *adlueret* sive *allueret* cum Regio primo, Leidensi secundo, Gudiano & Coll. Vossiana, ac magno Gronovio ad Senecae Herc. Furent. vs. 886.

Quodcumque adluitur solum
Longo Tethyos ambitu.

ubi non audiendus novae editionis editor. Mare, amnis &c. dicuntur *alluere terras*, ad quas pertingunt, non *abluere*, nisi ubi ex additis ab auctore verbis constet; vel deradi terras, vel sordibus purgari. Seneca Troad. 227.

quid? quas adluit
Vernis Caycus gurgitem adtollens aquis.

Liv. l. XXVI. 49. *Ea, quae mari adluitur pars*. & saepe. Pluribus id exemplis illustravi ad Lucan. l. VIII. 810.

Quem tumulum Nili, quem Tibridis adluat unda.

Corrigendus etiam Manilius l. IV. 598. ubi itidem vulgo *admis-*

mero calefactis, [26] praecepit, ipsam[a] [27] oram maris legerent, abruptiora [28] tranarent: atque ita custodes angustiarum inopinatus obpressit a tergo.

VIII. [29] Cn. Pompejus, quum flumen transire propter obpositum hostium exercitum non posset, adsidue producere & reducere in castra instituit: deinde, in [30] eamdem persuasionem hoste

a Vulgo UT I.

sus dextra, abluit.

Inque sinus pontum recipit, qui vespere ab atro

Admissus, dextra Numidas, Libyamque calentem

Adluit.

26 *Praecepit, ut legerent.*] Quatuor Scriveriani cum Regio primo, Gudiano, Vaticano, Palatino, utroque Leidensi, utroque Mediceo, Petrensi, Hillensberg. & Coll. Voss. non agnoscunt τὸ *ut*. Recte & eleganter: quare ejeci; & non hic tantum, sed aliis auctoris nostri locis auctoritate MSStorum, & Frontini optimorumque scriptorum perpetuo stylo inpulsus. Vide inter alia de verbis jubendi, imperandi, hortandi exempla. c. 5. 24. XI. II. l. II. I. 8. IV. I. V. 4. l. III. 3. 3. VIII. 2. IX. 4. XII. I. l. IV. 7. 28. Pro *delegit* in Cantabr. male *elegit*. Confer notata ad c. I. §. 9.

27 *Oram maris legerent*] Hic de pedite dicitur, quod alias de navigante proxime littus. Virgil. 8. eclog. v. 7. *Sive oram Illyrici legis aequoris.* Sueton. Tib. c. II. *Ab Ostia oram Campaniae legens, imbecillitate Augusti nunciata, paullum substitit.* Augusto c. 16. *Biremibus Pompejanis terram legentibus, suos ratus cum descendisset ad littus, pene exceptus est.* Mela l. I. c. 4. *Commodissimum est, peragratis omnibus, quae mare attingunt, legere etiam illa, quae cingit oceanus.* l. 2. c. 2. *Ejus tractum legentibus praetervectisque Mastusiam, tum sinus intrandus est.* Solent nautae contrahere & legere vela propter littus. TENN. Ita agunt Keuch. & Tennulius; quasi nulla darentur exempla, in quibus *legere litus* vel *terram*, dicatur de ipso, qui it in litore vel terra. Sed tantum de praeternavigante. Contra id vidimus in Lucano. l. v. 513. ubi Caesar pedes *Litora curva legit.* Nunc adde quoque Statium l. I. Theb. 376.

Talis opaca legens nemorum Cadmeius Heros.

l. III. 325. *Jamque remensus* (MSS. a me collati *em.*) *iter fesso Danaeia Tydeus*

Arva gradu, viridisque legit devexa Prosymnae.

28 *Tranarent*] Vaticanus, Medicei, Hillensb. *transnarent*. Unus item *Inopinatos* male. Statim *inopinatus trajecit*. Pluribus dicam infra.

29 *Cn.*] Sic omnes MSS. & in Frontino, & Valerio Maximo plerique habent *Gnejus*. Etiam Graecis & Henrico Valesio frequentior Γναῖος. TENN. Etiam mei. unus Medic. *G. ille*. In alio, & Leid. sec. deest praenomen. dein e scriptis transposui verba *exercitum hostium.*

30 *Eamdem persuasionem.*] Unus Reg. *Eadem persuasione*. TENN. *Eadem persuasione* Edd. Rom. Bonon.

ste perducto, [31] ne ullam viam ad progressum Romanorum [32] tenerent [a], repente inpetu facto, [33] transitum rapuit.

IX. Ale-

a Vulgo TENERET.

non. *in eam* Cantabr. dein forte melius. Certe hoc loco positum τὸ *eamdem* non videtur idoneum habere sensum. vide notam sequentem. *producto* Medic. pr.

31 *Ne ullam viam ad progressum Romanorum teneret*] Etsi vulgatis consentiant MSS., tamen magnum pignus dederim, Frontinum reliquisse *nullam viam ad progressum* (al. *processum*) *Romanos tenere*. SCRIV. *Cur. post.* Medic. pr. *ne illam viam*. Sensus loci, ut est in vulgatis, videtur esse, Pompejum hostes adduxisse in eam opinionem, quod ipse nesciret, quam viam rapere vellet ad transgrediendum, ut ipsi incerti nullum certum locum ad ipsum transitu prohibendum capere possent. Forsan excidit modo verbum *sistendum*, *inhibendum*, vel tale quid. *Tenere* pro insidere, occupatam statione viam habere passim cum aliis noster. §. 7. | 13. c. 5. 16. *faucibus, quae tenebantur* §. 24. *teneri collem*, & alibi. *tenere ripam* §. 10. c. 5. 3. Ita prius opinabar. nunc nihil excidisse puto. Et cum Petrensi rescribendum *in eam p.* Assiduo Pompejani exercitus motu hac illac facto, hostes in persuasionem venerant, exercitationis caussa id fieri a Pompejo, nec opus esse, ut *ad progressum Romanorum* i. simul ac progrediebantur aliquo Romani, ipsi quoque illam viam tenerent. Dum itaque illi manebant quieti, Pompejus paullum progressus ad superiorem vel inferiorem fluminis locum, repente inpetu facto transitum rapuit, & ulteriorem fluvii ripam occupavit. *Tenere hanc* vel *illam viam, iter, cursum* frequentissimum est pro *huc* vel *illuc tendere, ire*. Aut si hoc nondum satisfacit, transpone *eamdem* & *illam* hoc modo *deinde in illam p. h. p., ne eamdem v. ad pr. R. tenerent*. Tunc omnia clara sunt, & intellectu facillima. Doctissimus Lipsius codicis sui margini adleverat *ne ullam vim ad p. R. timeret*, non male profecto, si per MStos libros liceret.

32 *Teneret*] Vaticanus, Mediceus primus, & Petrensis cum Edd. Romana, ac Bononiensi *tenerent* sc. hostes, quod unice ab auctoris manu esse puto. Reposuerunt *teneret*, quia praecedebat simpliciter *hostis*. Sed nihil vulgarius est, quam ut Auctores in tali re a singulari transiliant ad pluralem. Consule, ut multos alios praeteream, J. F. Gronov. ad Livium, cui hoc in primis familiare, [illegible]XXVIII. 29. & Burmann. ad Vellej. l. II. c. 114. Infra c. V. §. 24. *ab hoste proximum teneri collem, ex quo unus ad opprimendum ipsos descensus erat.* Male tentabant illic *ipsum*. l. II. c. 2. §. 5. *ante cum hoste confligeret, quam cornibus conjugatis medios undique circumvenisset.* §. 24. *Transgrediebatur Romanus, & in ipsorum ratibus cominus eos trucidabant.* sic MSS. Add. c. 5. §. 1. & § 3. l. IV. 1. 41. c. 7. §. 7. *terrendique hostis caussa, exercitus suos speculatoribus eorum patere.* Contra a plurali ad singularem transitus l. II. c. I. §. 7. ubi vide & alibi.

33 *Transitum rapuit*] Pro, festinanter ac raptim transivit. Elegans usus τοῦ *rapere*. 2 AEneid. 619. *Eripe nate fugam, finemque impone labori.* 1. AEneid. 422. *Corripuere viam interea, qua semita*

D 2 mon-

IX. Alexander Macedo, prohibente rege Indorum Poro trajici [34] exercitum per flumen Hydaspen, adversus aquam adsidue procurrere jussit suos: &, ubi eo more exercitationis adsecutus est, [35] quî a [a] Poro adversâ ripâ caveretur, [36] per su-

a Vulgo UT P.

monstrat. Ovid. 2. Metam. f. 2. *Corripuere viam, pedibusque per aëra motis Obstantes scindunt nebulas*. Silius l. 15. *Rapiunt certamina Martis*. 1. AEneid. 180. *Rapuitque in fomite flammam*. h. e. in assulis citissime fecit ignem. Lucan. x. vs. 427. *Tanta est fiducia ferri, Non rapuere nefas*. Juven. 15. vs. 39. *Rapienda occasio cunctis Visa inimicorum primoribus*. Seneca Agamem. 152. *Rapienda rebus in malis praeceps via est*. ibid. 606. *Cum Dardana tecta Dorici raperetis ignes*. Hippol. 448. *Nunc luxus rape: Effunde habenas; optimos vitae dies effluere prohibe*. Justin. 38. c. 5. *Rapienda incrementa virium*. Ammi. Marc. l. 18. *Sabinianus, inter rapienda momenta periculorum communium, lectissimus moderator belli internecivi*. TENN. Non opus itaque est cum Scriverio, ut margini suae editionis adleverat, rescribere *transitum irrupit*. Vide adposita magis, quam quae hic dat Tennulius, exempla in iis, quae congessi ad Lucan. l. xi. 299. & omnino Heinsium ad Ovid. Epist. XIX. Her. 74.

Tam bona cur periit, nec tibi rapta via est.

34 *Exercitum*] Deest hoc vocabulum in Regio primo, Gudiano, Leidensi sec. & Voss. Coll. Recte autem *Hydaspen* Ed. Tenn. ac Sanut. cum MSS. & Edd. pp. alii per *m*. dein *praecurrere* Medic. sec. & Edd. pp. duo alii *percurrere*. Male.

35 *Adsecutus est, ut Poro.*] Ita procul dubio scribendum, & nugas agunt, qui legunt *& ubi eo more exercitationis assuetus est, quia Porus adversa ripa caveret*. MOD. Ita Modius. Alias ineptissime *assuetus e. quia Porus a. r. caveretur*. SCRIV. Omnes MSS. *quia* pro *ut*. *Poro* duo Hill. *Pro*. Unus Hill. *caverent*. TENN. Recte *assecutus est* vindicavit Modius. *assuetus* in Hittorp. legitur & Wechelii Ed. & *caveret* in Rom. ac Bonon. cum Mediceo utroque. *Quia* MSS. Scriveriani & mei omnes, uno aut altero forsan excepto, non *ut*. Dein *Porus adversa caveret*, supra scripto τῷ *ripa* Medic. *Porus* etiam Vaticanus. In uno Cantabrigiensi scribitur, *ut a Poro a. r. cavaretur*. *Quia* non ceperunt librarii, neque deinceps viri docti disjungendum esse, ac scribendum, ut feci, *qui a Porô adversâ ripâ caveretur*, eodem sensu. Modo *ripa* sumas in Ablativo: *qui* significat eleganter *ut*. Alexander assecutus est, ut ille a Poro caveretur in ripa adversa, & ipsi recto opposita. *Qui* autem cum subjunctivo pro *ut* sive *quo* positum apud Terentium, Livium, & alios saepe reperias. Adi Zinzerling. Prom. Critica c. III. Gronov. ad Liv. l. 1. 43. Sanutus, *assecutus, ut cum id tantum Poro caveret, p. s. p. s. transmisit e.* corrupte.

36 *Per superiorem partem.*] Duo Regii *in s. p.* TENN. *In s. p.* Coll. item Vossiana. *per* deest in Leid. pr. & Cantabrigiensi. sed ille *superiore parte* habet. Medic. sec. *& superiore parte*. An ex *s. p.* sed parum refert. Gudianus *per inferiorem p.*

37 Su-

superiorem partem [37] subitum transmisit exercitum.

[38] Idem, quia [a] Indi fluminis [39] trajectu prohibebatur [b] ab hoste, diversis locis in flumine equites instituit inmittere, & transitum minari: quumque exspectatione barbaros intentos teneret, insulam paulo remotiorem, primum exiguo, deinde majore praesidio occupavit, atque inde in ulteriorem ripam transmisit. Ad quam manum obprimendam, quum universi se hostes effudissent, ipse libero vado transgressus, omnes copias conjunxit.

X. [40] Xenophon, ulteriorem ripam Armeniis te-

[a] Vulgo SUBITO. [b] IDEMQUE PROHIBITUS.

37 *Subito.*] Omnes MSS. *subitum:* & infra n. 13. *subitus evasit* MSS. Dolum hunc describunt Polyaenus l. IV. c. 4. §. 9. Arrian. V. 2. Curt. l. VIII. c. 13. TENN. *Subitum* etiam septem mei cum Edd. Parisl. bene. l. II. c. 1. §. 12. *Subitam necessitatem decernendi injecit.* Infra quoque vide. Videtur vero auctor ex uno Alexandri Strategemate facere duo. Confer Arrianum l. V. c. 9. Plutarch. in Alex. p. 698. Ed. Par.

38 *Idemque*] Lege secundum 3. Reg. 3. Hill. & Vossianum. *Idem, quia Indi fluminis trajectu prohibebatur ab hoste, diversis.* TENN. Ut Tennulius in suis, sic ego in meis, & Scriverianis omnibus inveni, nec non in primis Edd. quod cur mutarint posteriores editores, caussam nullam video. Veterem igitur & sanam lectionem, novamque e MSS. rubricam, retento quidem veteri exemplorum numero, restitui. Vide §. 13.

39 *Trajectu*] *Transjecti.* Edd. pp. *Tractu* inepte Arcerian. dein *diversis in locis* Palat. *d. diu locis* alius. pro *minari* Palat. *rimari.* Mox MSS. omnes *intentos teneret*, non ordine, ut vulgo fit, inverso. Inferius *paulo majore* Hillensb. Tum *inde* non agnoscunt duo libri. pro *libero* Mediceus *libere*, & pro *vado* Leidens. primus *vadum. flumen libere transgressus est* cap. 5. §. 2.

40 *Xenophon*] Ipse hanc militiam posteris memoravit in curis, quibus nomen est ἀναβάσεις; felicissimus mehercle, cui & scribenda facere, & legenda scribere datum. Quis enim melius scriberet bella, quam qui optime gessit? Platoni condiscipulatu apud Socratem familiaris, sapientiae praestantissimus, jucunditatem inaffectatam fuerat consecutus, ut nulla affectatio posset hanc consequi, ejusque sermonem ab ipsis Gratiis fictum, & ore Musas locutas Tullius existimaverit. Verum, ne quisquam Philosophum a capessenda Rep. submoveat, aut ignava opera philosophetur; Xenophon auxilia Cyro missa atque Orientem secutus, & magna dixit, & magna vixit: amisso dein Cyro, Clearcho, Proxeno & Menone

tenentibus, [41] duos jussit quaeri aditus; & quum a citeriore repulsus esset, transiit [42] ad superiorem. Inde quoque prohibitus hostium [43] occursu, repetiit vadum inferius; [44] jussa ibidem militum parte subsistere, ex qua, quum Armenii ad inferioris vadi tutelam rediissent, per superius transgrederetur. Armenii credentes, decursuros omnes, decepti sunt a remanentibus. [45] Hi quum, resistente nullo, vadum superassent, transeuntium suorum fuere propugnatores.

XI. [46] Ap.

Grajorum ducibus ab Artaxerxe deletis, ipse cepit moderamen, & decem millium exercitum, supra Euphratis capita, trans Armenios montes, per indomitas nationes & barbaras gentes duxit tanta arte, in primis uvam faciendo; ut a Persa, centum millibus ornato, nec vinci, nec dolo capi potuerit, sed incolumis patrios lares repetierit. Ut ille στρατηγῶν φιλοσοφώτατος, & φιλοσόφων στρατηγικώτατος appellari nobis meruerit. TENN. Polyaen. I. 49. 4.

41 *Duos*] MS. *duo* antique. sic MSS. Martiani Capellae p. 26. 14. Haec ad me Cl. Wasse. Nec dubium, quin Latine, quare passim e MSS. viri κριτικώτατοι, Gruterus, Gronovius, Graevius, Heinsius, aliique ex antiquissimis codicibus *duo* pro *duos* restituerunt. Mei MSS. omnes hic retinent *duos*.

42 *Ad superiorem.*] Tacent in hoc corruptissimo exemplo viri docti; quasi nulla in MSS. esset varietas. Cum tamen in Regio primo, Palatino, Mediceis, Cantabrigiensibus, Gudiano, Leidensi sec. Vossiana Coll. & Edit. Romana invenerim *superius*; contra Syntaxin. In Leidensi primo *superioris*. Mihi non est dubium, quin exciderit supra vox *vado* vel *vadis*, quod satis declarant sequentia *vadum inferius &c.* Frontinum scripsisse puto *duos jussit quaeri vado aditus, & q. a c. r. e., t. ad superius*. Quae vox aut etiam *vadis*, quam facile excidere ob vicinas easdem litteras potuerit, quivis videt. *Aditus vado*, ut *transitus vado* Livius l. XXXVIII. 18. *Halym vado transire* c. V. §. 4. & Caesar B. Gall. l. VII. 55. *Quaerere vada* h. sensu Lucan. l. IV. 150.

43 *Occursu*] Cantabr. *incursu*. dein MSS. plerique *repetit*: ut paullo ante nonnulli *transit*, & dein *redissent*.

44 *Jussa &c.*] Haec sine ullo dubio corrupta sunt. Nominativum enim quaero verbi, *transgrederetur*, qui debet, ut patet ex historia, esse illa militum pars, quam ad vadum superius, dum ipse repetebat cum ceteris inferius, jussit consistere. Quare cum omnes omnino mei, ac Scriveriani MSS. & Edd. Rom. Bonon. ac Paris. exhibeant *jussaque*, putem, scribendum esse *jussa quidem m. p. s., quae, cum &c.* vel *jussitque ibidem, partem s., quae, cum*. Nihili certe est *ex qua*. pro quibus vocibus unus Cantabr. Codex habet *ipse*. Mediceus sec. *transgrederentur*.

45 *Hi.*] *Qui* MSS. duo. dein *fuerunt* Medic. pr. & Edd. Rom. ac Bonon.

46 P.

XI. [46] Ap. Claudius [a] Cos. primo bello Punico, quum a [47] Rhegio Messanam [48] trajicere militem nequiret, custodientibus fretum Poenis, sparsit rumorem, quasi bellum injussu populi inceptum gerere non posset, classemque [49] in [b] Italiam versus se agere simulavit. [50] Digressis deinde Poenis, qui profectioni ejus habuerant fidem, circumactas naves adpulit Siciliae.

XII. Lacedaemoniorum duces, quum Syracusas navigare destinassent, & Poenorum dispositam [51] penitus classem timerent, decem Punicas naves, quas captivas habebant, veluti victrices, primas

a Vulgo P. CLAUDIUS. b Vulgo deest IN.

46 *P. Claudius.*] Perperam. Vocatus enim est *Appius Claudius Caudex*, ut abunde Fasti & Historiae docent. vid. Pigh. T. II. ad A. V. C. CDLXXXIX. Facillime initio *A.* excidisse hic potuit. Totum praenomen non agnoscit Mediceus primus.

47 *Rhegio*] MSS. omnes sine aspiratione, *Regio.* Quam lectionem probares, si (quod Strabo l. VI. tradit) ob splendorem diceretur quasi *Regia.* Sed Manutius in orthographia demonstrat a Romanis semper cum aspiratione positam vocem, & natura Graecam. a ῥήγνυμι *rumpo.* Ut ipsa Sicilia a *sicilire.* h. e. abscindere. Varro de re rust. I. c. 49. *A qua sectione arbitror dictum sicilire pratum.* Quin etiam Stephanus. ῥήγιον πόλις ἰταλίας. Est in latere Calabriae sita, v. millia infra Messanam. TENN. Vide Keuchen.

48 *Trajicere militem*] Unus Regius *Transire milites nequirent.* TENN. Deest vox *militem* in Mediceo primo. Utrumque recte dicitur tam sine casu, quam cum eo.

49 *Italiam versus*] MSS. *in Italiam versus se.* Unus Reg. *in Italiam se.* TENN. Octo etiam mei Codices cum Edd. primis addunt *in.* quod inmerito ejecerunt posteriores editores. Uti *ad locum versus*, sic *in l. versus*, optimis auctoribus in usu est. quare placuit etiam Clar. Wasse, ut ex margine ipsius libri deprehendere potui. Curtius l. IV. c. 7. *In meridiem versus Arabes spectant.* quod mutari non debuit. Caesar l. VII. B. G. c. 8. *In Arvernos versus.* Sallust. B. Cat. c. 56. *In Galliam versus castra movere:* quibus locis adi Comment. vir. Doctorum, & in primis ad Ciceronem verbis maxime appositis l. IV. ad Famil. Ep. 12. *In Italiam versus navigaturus erat:* In Mediceis & Edd. primis *que* abest.

50 *Digressis.*] *Disgressis* Leid. sec. *digressus* Medic. sec. & Ed. Rom. mox *demum* Leid. sec. *Potius*, non *poenis* Edd. Var. *profectionis* Cantabrig. pro *ejus* Palat. habet *suae.* Vaticanus *Poenis, profectioni enim ejus &c.* non male.

51 *Penitus*] Non possum non probare Casauboni conjecturam, ad Polyaenum l. II. c. 12. *per litus.*

mas jusserunt agi, [a] aut [52] a latere junctis aut puppe religatis aliis: qua specie deceptis Poenis, transierunt.

XIII. Philippus, quum angustias maris, [53] quae Cyaneae adpellantur, transnavigare propter Athenien-

a Vulgo A LATERE J. AC PUPPE &c.

tus. MSS. tamen nihil variant.

52 *A latere junctis ac puppe religatis aliis*] Unus Reg. unus Hill. *Ut a L. junctas aut P. religatas.* Duo Reg. duo Hill. *Aut a. l. junctas aut p. religatas.* τὸ *aliis* carent 3 Hill. & 2 Reg. in margine Regii erat *suis*. Quae primae agebantur naves, non fuerunt puppe religatae: quare libens legerim: *Aut a latere junctis, aut puppe religatis suis,* Ortwinius L. *Suis a latere ac puppe religatis.* TENN. Sine haesitatione rescripsi. *aut a latere junctis aut puppe religatis aliis*, ut diserte habent uterque Mediceus. Ceteri carent τῷ *aliis*. Quidam etiam *junctas* & *religatas*. Sed omnes constanter *aut a l. j. aut p.* praeter Vaticanum, in quo *aliis a. l. j. aut p.* cum vulgo esset tantum *a l. j. ac p.* alias sive suas naves religarant per funes ad Punicarum navium latera, vel puppes, ut Punicae viderentur victrices, suae vero captivae. *aut puppe* habent quoque Edd. pp. inepte Paris. Ed. *ut a l. juncta aut p. religata. puppi* Medicei. sed malo vulgatum. *religare litore navem* poetae passim. *Suis* in sola Coll. Vossiana adparet: quare hoc admittere non ausim: si quis tamen id praefert, per me licet.

53 *Quae Cyaneae adpellantur*] MSS. *Ciena* & Ed. Paris. *Aene* Palatin. *Cyneae* Ed. Bononiensis. Omnes, ni fallor, corrupte; nec tamen sanior est vulgata lectio, quam secure transiliunt interpretes: At mihi, qui hoc expediverit, erit magnus Apollo. Scias primum, Lector, hoc Philippi Strategema per missam ad Antipatrum epistolam ab aliis narrari factam esse; cum terrestrem expeditionem susceperat in Amphissenses, Locridis urbem, & per illud angustias sive pylas quasdam, ab Atheniensibus & Thebanis obsessas, libere transiisse, & Amphissam cepisse: ut refert Polyaenus l. IV. c. 2. §. 8. Sed si inputemus hoc auctori, credamusque, eum ex terrestri expeditione fecisse navalem, quid tamen hoc ad *Cyaneas*, inmenso spatio hinc distantes. Nec reponat mihi quis, ab auctore forsan referri hoc Strategema ad tempus, quo Perinthios vel Byzantios oppuguare destinaverat, quo sequens pertinet exemplum. Nam neque tum quidem *Cyaneae* hic locum habere queunt. Non enim tantum ultra Perinthum, ultra Byzantium, sed ultra ipsum Bosporum Thracium sitae sunt Cyaneae in ipso ponto Euxino, *ἀπ' ἠπείρȣ ὡσεὶ ςάδιον*, ut legi debet in Scholiaste Theocriti Id. XIII. 22. vulgo ἀπὸ τȣ̃ *ἱερȣ̃*. Praeterea, quis umquam *Cyaneas*, quae sunt insulae seu scopuli, vocavit *Angustias maris?* Illae sunt inter *Cyaneas* & tam angustae, ut totam classem non facile, nec secure recipiant. Quoquo ergo te vertas, *Cyanearum* mentio hic absurda est. Vix tamen dubito, quin auctor in animo habuerit Philippi expeditionem in Perinthios vel Byzantios. Quod si certum foret, levi ope & nulla fere mutatione posset sana-

niensium classem, quae obportunitatem loci [54] custodiebat, non posset, scripsit Antipatro, Thraciam rebellare, praesidiis, quae ibi reliquerat, interceptis, ut sequeretur [55] omnibus omissis: quae epistolae ut interciperentur ab hoste, curavit. Athenienses arcana Macedonum [56] excepisse visi, classem abduxerunt. Philippus nullo prohibente angustias freti liberavit.

[57] Idem, quia [58] Cherronesum, quae juris Atheniensium erat, occupare prohiberetur, tenentibus

fanari locus, & legi *Abydenae*. Fauces Abydenae, est artissimum totius Hellespontiaci maris spatium. Virgil. l. I. Georg. 207. *ostriferi fauces tentantur Abydi*. τὰ περὶ & κατ' Ἄβυδον στενὰ eas vocat Strabo l. XIII. p. 583. Ed. Paris. Hinc Ovidio *Abydena aqua*, in Ib. vs. 590. Est & & in Propontide sinus Cianus prope Astacenum, teste Scylace p. 83. Sed ibi, si classis Atheniensium stetisset, non potuisset cursum Philippi, qui adversam maris partem tenere debuit, impedire.

54 *Custodiebat*] Mediceus uterque *custodiebant*. Dein Palat. *debellare*. Mox *sequeretur* Petrensis. Dein *omnibus omissis* cuncti scribunt, nisi quod Petrensis habeat *intermissis*, eadem variatione, quae est apud Hirt. de B. Alex. c. 9. *ut reliquis operibus intermissis ad fodiendos puteos animum conferant:* Ed. Romana princeps *omissis*. Rectius, nam sequitur *neve quam partem nocturni temporis intermittant*. Valer. Max. VIII. 13. Ex. I. *nihil ex iis operibus omisit*. Frequens autem apud historicos formula *omnibus*, *& rebus omnibus omissis*.

55 *Omissis omnibus*] Terentianum est. Andr. 2. 5. 1. *Herus me, relictis rebus, jussit Pamphilum hodie observare*. Heautont. 4. 7. 12. *Mihi nunc relictis rebus, inveniendus est aliquis, labore inventa mea cui dem bona*. TENN.

56 *Excepisse visi*] In Gudiano a m. sec. & Leidensi secundo *e. rati exinde*. Petrensis *e. gavisi*. Utrumque praefero τῷ *visi*, quod tamen non ausim rejicere. In Praefat. *Satisfecisse visus*. Mox *Philippus vero* in Medic. pr. & pro *liberavit* ex Glossa Leid. sec. *transivit*. Vide ad l. IV. 7. 28.

57 *Idem, quia*] MSS. Reg. *Idemque cum*. MSS. dant novam hic rubricam. TENN. *Idemque quia* Edd. Rom. & Bonon. *Idemque* Medic. sec. Ut supra §. 9. in duo divisimus e MSS. sic hoc quoque faciendum, cum duo sint strategemata, licet de uno homine agatur. Saepe auctor plura ejusdem viri subnectit. Strategemata. ubi Editores tamen singula bene distinxerunt, & per numerales notas a praecedenti secreverunt. Quod cur hic non fecerint, nescio.

58 *Cherronesum*] Medic. *Chersonensum*. quae perpetua in MSS. confusio. Tangit hanc rem Justinus l. IX. c. I. *Philippus profectus cum fortissimis multas Chersonesi urbes expugnat*. Sic lego cum Graevio; MSS. a me collatus *Chersonensi* quoque. vulgo *Chersonensium*.

tibus transitum non [59] Byzantiorum tantum, sed Rhodiorum quoque, & Chiorum navibus, conciliavit animos eorum reddendo naves, quas ceperat, quasi [60] sequestres futuras [a] ordinandae pacis inter se, atque Byzantios, qui caussa belli erant; tractaque per magnum tempus postulatione, quum [61] de industria subinde aliquid in conditionibus retexeret, classem per id tempus [62] praeparavit, eâque in angustias freti, inparato hoste, [63] subitus [b] evasit.

XIV. Cha-

[a] Vulgo FUTUROS. [b] Vulgo SUBITO.

59 *Byzantiorum*] MSS. decem & Ed., Romana *Byzantiûm* per syncopen, quod notandum. pro *tantum* in Cantabrigiensi *modo*. conjiciente Cl. Wasse, forsan scribendum *tantum modo*. *Quoque* non agnoscit Hillensb. *Eorum* nec *quasi* comparent in Medic. sec. *reddendo eis naves* Vaticanus. Dein *remenseret* idem pro *retexeret*.

60 *Sequestres futuros*] Sic l. secundum MSS. Infeliciter subjecit iste, jam felicior, *Futuras*. Tanquam naves dicerentur sequestres pacis ordinandae: cujus sermonis, nec rationem, nec exemplum adfert. Sed finge, rem depositam dici sequestrem; naves sic a Philippo Chiis & Rhodiis non reddi, sed retineri debuerunt. In erroris patrocinium praetexi non potest τὸ Maronis *pace sequestra*, qua significantur induciae, mediae inter bellum gestum & gerendum. TENN. Keuchenius e MS. legerat *futuras*; quem eo nomine male hic reprehendit Tennulius, qui non cepit, quomodo dicantur *naves pacis sequestres* seu mediatores. *Naves pacis sequestres* hic vocantur, quia caussa essent, cur Rhodii & Chii medii esse vellent inter se & Byzantios. *futurae* est in Palatino: immo *futuras* agnoscit quoque Petrensis, & jam dudum Illustr. Heinsius ad Ovidium Fast. I. 287. ac Cl. Drakenburchius ad Silium Ital. l. VI. 347. *pacisque sequestrem mittere*. praeterea in vulgaris sensum, nec constructionem capio, quam Tennulius explicare debuisset. *Conciliavit animos eorum quasi sequestres futuros*: debuisset dicere *sequestrium futurorum*, vel *qui futuri essent*. nisi phrasi poetica ad *animos* velis referre, quod nemo Latine doctus in animum inducet. In contextum itaque admisi τὸ *futuras*.

61 *De industria.*] Vulgaris haec & trita locutio. sed Regius primus, duo Cantabrigienses, duo Leidenses. Mediceus sec. Scriverianus, & Coll. Voss. carent τῷ *de*. Vide ad l. III, 17, 6. *artiora solito industria fecerat*. Mediceus prim. & Edd. Rom. ac Bononiensis *magna industria*. Quod verum, nisi *magnum* praecederet, putarem. pro *aliquid* Leid. pr. *aliquo*. an *aliqua*?

62 *Praeparavit*] Vaticanus, & Hillensb. *reparavit*. Mox duo Scriveriani, & Hillensb. *insperato hoste*.

63 *Subito evasit.*] MSS., quibus usus est Tennulius *subitus*. (vide ad Ex. 9.) atque ita Scriveriani quatuor, & octo mei. Recte, & ex Frontini genio. l. II. c. 3.

XIV. Chabrias Atheniensis, quum adire portum Samiorum, obstante navali hostium praesidio, non posset, paucas [64] e suis navibus, praeter portum missas, jussit transire, arbitratus, qui in statione erant, persecuturos: iisque [a] per hoc consilium [65] avocatis [b], nullo obstante, portum cum reliqua adeptus est classe.

[a] Vulgo HISQUE. [b] Vulgo EVOCATIS.

c. 3. §. 14. *subita consurrexit acies.* c. 4. §. 3. *subitus se ostenderet.* §. 4. *subitus adparuisset.* Confer, quae notavi ad Lucan. l. x. 536. *tota subitus fermidine belli Cingitur,* Virgil. l. III. Georg, 360. *Concrescunt subitae crustae.*

64 *E suis*] *Ex suis* Mediceus pr. *de suis* Edd. pp. dein *iisque* ex MSS. dedi pro *hisque*.

65 *Evocatis*] Evocatis, sive ad militiam, sive ad tribunal, nullus hic locus. Duo Hill. *advocatis.* Sed Voss. duo Reg. unus Hill. *Avocatis.* Plin. epist. *Sed & illud haereat nobis, quam paucissimos milites a signis avocandos esse.* Sic l. Front. 1. 5. n. 14. *Avocatus in diversa hostis dimisit consulem.* ibid. n. 16. *Necesse Liguribus fuit avocari ad defendenda sua.* n. 18. & 27. cap. 8. n. 12. *Per hanc consilii ostentationem avocato in Cariam Tissapherne.* In quibus locis male duo Reg. MSS. *Advocatus, advocari, advocato.* TENN. MSS. mei & Scriveriani, uno alterove excepto, *avocatis* vel *advocatis.* Optime hoc verbum explicuit Gronovius per *avertere ab agnoscendo vero periculo, ne auxilium, quo maxime debebat, ferat.* Hoc sensu occurrit apud nostrum saepius. vide ad Livium l. 1. 6. *Quum pubem Albanam avocasset.* Infra l. III. 2. 10. Ejeci igitur *evocasset.* quod tamen, nisi MSS. aliud suaderent, hoc loco defendi posset pro elicitis, ut l. II. c. 5. §. 3. *evocavit hostem.* adde ipsum Tennulium ad ejusdem Capitis §. 5. *In insidias evocaverunt.* l. III. c. 6. 2. *Evocatis ad sua defendenda singulis, vacuatam auxiliis Delminium cepit.* Caes. l. VII. B. G. c. 44. *Ad hunc muniendum locum omnes a Vercingetorige evocatos.* scil. ab alio loco. MSS. quidam illic quoque *advocatos*; & dubito, an non & illic praestaret *avocatos.*

CAP. V.

De evadendo ex locis difficillimis.

EXEMPLUM I.

[1] Q. Sertorius, in Hispania, quum, a tergo instante hoste, flumen [2] trajicere haberet,

1 *Q. Sertorius.*] *A. Sert.* duo Leidd. *L. Sert.* Palat. *Questorius* Vaticanus cum Sanuto, perperam, deest in Medic. sec. praenomen.

2 *Trajicere haberet.*] Graecorum phrasis. Tertullian. Lib. de cul-

ret, vallum in ripa ejus in modum cavae Lunae [3] duxit, & oneratum [4] materiis incendit: atque ita,

cultu feminarum c. 6. *Habemus semper induere.* Idem Lib. de velandis virginibus, *quum habet delitescendum.* & Lib. de Monogamia *decurrere habebat.* Similiter Cyprianus Ep. 27. *Rescribere habeam.* Idem Epist. 47. & ad Caecil. Item alibi Tertullianus Apologetico cap. 37. *Inimicos jubemur deligere, quos habemus odisse.* Idem Lib. adversus Valentinianum *Habens supervolare.* Vide Pithaeum super hac Graecorum phrasi, Adversf. l. II. cap. 2. Pamel. ad Tertull. p. 314. SCRIV. *Cur. post.* supra ad §. 3. *per quas transeundum habebat*, ut e MSS. restitui pro *transire habebat*, indignum esse aevo Frontini docui, quod *habeo* ponatur pro *debeo* cum infinitivo; cum ea sit Latinitas corrupta & barbara. Hujus tamen loci auctoritate illic vulgatum tuentur. Verum, ut dixi, mihi nullum est dubium; quin sit corruptus. Unicus est, ubi auctor sic locutus esset. Alias, sicut ibi vidimus, adjungit gerundium, vel interponit *necesse*. quod adeoque hic ob vicinitatem litterarum in praecedenti voce *trajicere* seu *transjicere* in MSS. quibusdam excidisse omnino arbitror. lib. I. c. XI. 2. *Necesse haberet decertare.* l. II. c. 13. §. 9. *Necesse haberet erumpere.*

3 *Duxit*] Arcerianus *produxit*: unde Keuchenius, vulgatum tamen non inprobans, conjicit scribendum *praeduxit.* Ceteri omnes retinent *duxit.* Lucan. VI. 31. *Ducto procul aggere valli* & 39. *ducit opus*, ubi vide. Immo noster l. II. c. 5. 26. *ad Onion vallo ducto.* Hir. B. Alex. 28. *Alterum editissimo loco ductum, ut partem castrorum obtineret.*

4 *Materiis*] Materia κατ' ἐξοχὴν lignum. Sallust. Jug. c. 18. *Quia neque materia in agris, neque ab Hispanis emundi copia.* Vellejus 2. c. 107. *Cavatum, ut illis mos est, ex materia conscendit alveum.* Tacit. Germ. 16. *Materia ad omnia utuntur, informi & citra speciem aut voluptatem.* Petron. *Quasi rudis atque infecta materies ibat cum fluctibus.* Tacit. 5. Histor. c. 20. *Egressum militem & caedendis materiis operatum turbavere.* Cicero I. Verr. c. 56. *Nam illo non saxum, non materies advecta est.* Pro Milone c. 27. *Repente lintribus in eam insulam materiam, calcem, caementa atque arma convexit.* Plaut. Paenul. 4. 2. 90. *Proba materies data est, si probum adhibes fabrum.* A Graeco interprete redduntur ξύλα. Caesar. l. 4. belli G. c. 17. *Haec directa materia injecta contexebantur, ac longuriis cratibusque consternebantur.* ibid. c. 31. *Quae gravissime afflictae erant naves, earum materia atque aere ad reliquas reficiendas utebatur.* lib. 5. c. 12. *Materia cujusque generis, ut in Gallia est, praeter fagum atque abietem.* De bell. Afric. c. 1. *Incendio fere tuta est Alexandria, quod sine contignatione ac materia sunt aedificia.* Cato de re rust. cap. 17. *Quae materies semen habet, cum maturum semen habet, tum tempestiva est.* Glossae Cyrilli. ὕλη ξύλων *materia*; ὕλη λόγων *materies*; sed in adlatis exemplis veteres confuderunt *materiem* & *materiam.* Hinc *materiari* pro colligere lignum ad aedificandum. Caesar 7. bel. Gall. 73. *Erat uno tempore & materiari, & frumentari, & tantas munitiones fieri necesse.* Cicero 3. off. 13. *Aedes male materiatae, ruinosae.* Plaut. Mil. 3. 3. 4. *Faber materiarius.* Festus. *Abietaria negotiatio, quam*

ita, 5 exclusis hostibus, flumen a libere transgressus est.

II. Similiter Pelopidas Thebanus, bello Thessalico, transitum quaesivit: namque castris ampliorem locum supra ripam complexus, vallum 6 cervulis, & alio materiae genere constructum incendit: dumque ignibus 7 submoventur b hostes, ipse fluvium superavit.

III. Q. Lutatius Catulus, quum a Cimbris pulsus unam spem salutis haberet, si flumen 8 liberasset, cujus ripam hostes tenebant, in proximo monte copias ostendit, tamquam 9 ibi castra posítu-

a Vulgo FLUVIUM. b Vulgo SUMMOVERENTUR.

quam materiationem nunc dicimus (ut divinus Scaliger l.) *videlicet ab abietibus coëmendis.* * Denique *quinquagenariae materiae* Ammiano, trabes quinquaginta pedum. TENN. l. II. c. 7. 2. *materiarum, quibus naves contexerentur, copia.*

5 *Exclusis*] *Elusis* MSS. SCRIV. *Exclusis.* Sic L. in meis MSS. non occurrit Scriverii *Elusis*, infra n. 8. *Vallumque materia exstructum incendit, atque ita interclusa hoste evasit.* TENN. N. 10. *Fossam duxit, velut hostis excludendi caussa.* Statim rescripsi *flumen* MStorum auctoritate pro *fluvium.*

6 *Cervulis*] Omnes MSS. *Cervolis.* Vulgata lectio melior, venit enim a *cervus.* Quemadmodum machinae bellicae, aries, cuniculus, ericius, murex, testudo, scorpio, musculus, corvus (Victor c. 38. *Quas corvos vocavere, manus ferreas, cum irrisu hostium, primus instituit*) fortita sunt vocabula per similitudinem quaeque a suis animalibus: Ita & *cervi* (ut ait Varro l. 4. l. l.) *a similitudine cornuum cervi.* Sunt enim ligna accisa, ramosa, solo depacta, & operta. Silius l. 10. de Canusinis. *Quaque patet campus planis ingressibus hosti, Cervorum ambustis imitantur cornua ramis.* TENN. Multi mei *cervulis.* de hoc Strategemate vide ad Polyaen. l. II. c. 4. §. 2.

7 *Submoverentur*] MSS. septem *submoventur.* Optime. nam *dum* hic non notat *donec*, sed *quando, hoc ipso tempore, dum hostes &c.* & hoc sensu Indicativum requirit, ut docuerunt viri Latine peritissimi. Consule Cl. Burmann. ad Phaedr. l. III. f. 10. & l. I. f. 4. ubi pro vulgato *dum* recte Schefferus legit *cum.* Eamdem maculam a nostro detersimus l. III. c. 8. 2. *dum existimant*, vulgo *existimarent*, c. 18. inf. *dum obsidentur*, vulgo *obsiderentur.* c. 9. 6. *dum ibi propugnatores distringit &c.* vulgo *distrinxit.* c. 10. 5. & saepissime. apud Tibullum tamen editur etiam a Broukhus. l. II. El. III. 19.

O quoties ausae, caneret dum valle sub alta,
Rumpere mugitu carmina docta boves.

Verum & illic ex MSS. quatuor scrib. *quum* vel *cum*, ut nuper factum in Editione Claudiopolitana.

8 *Liberasset*] Agitur toto hoc capite

siturus: ac praecepit suis, ne sarcinas solverent, aut onera deponerent, ne quis ab [10] ordinibus, signisque [a] discederet: & quo magis persuasionem hostium confirmaret, pauca tabernacula in conspectu erigi jussit, ignesque fieri, & quosdam vallum [11] struere, quosdam in lignationem, ut conspicerentur, exire: quod Cimbri vere agi existimantes, & ipsi castris delegerunt locum: dispersique in proximos agros ad comparanda ea, quae mansuris necessaria sunt, occasionem dederunt Catulo non solum flumen [b] trajiciendi, sed etiam castra eorum infestandi.

IV. Croesus, quum [12] Halyn vado transire non

[a] Vulgo AUT SIGNIS. [b] FLUMEN deest in Edd. Keuch. & Tenn.

pite de evadendo ex difficilibus locis. *Flumen liberare* quid sit, fateor, me nescire, neque video, quid hujus loco substitui commode possit; nisi forte legamus, *si flumen superasset*. Frontinus eodem hoc capite, exemplo praecedenti, *dumque ignibus submoverentur hostes, ipse flumen superavit*. idem lib. IV. cap. 7. exemplo 28. *flumen, in quo tumultuarium fecerat pontem, liberasset*: & hic malim *superasset*. Q. Curtius lib. III. *Motis castris superat Pinarum amnem*. Iterum lib. VIII. *quia plura flumina superanda erant*. STEW. Stewechius *superasset*, emendatione, ut mihi videtur, non admodum necessaria. SCRIV. Palatinus codex diserte *superasset*. sed Glossam sapit. *Liberare flumen*, est flumine superato se liberare, vel fluvium libere transire, ut ait auctor lib. hoc c. 4. §. 9. & modo §. 1. Hoc ipsum habemus c. 4. §. 13. *Angustias freti liberavit*. Adi Scriverium & Tennul. ad l. IV. c. 7. §. 28. quem locum perperam etiam mutare conatur Stewechius; & Salmasium ad Solin. p. 9. cui emendationes Ciceronis & Petronii hic turpissime sublegit Keuchenius.

9 *Ibi castra positurus.*] MS. unus cum Edd. Romana, ac Bonon. non habent *ibi*. duo Cantabrig. duo Leidenses, & Coll. Voss. *in castra p.* num fuit olim *castra inpositurus*. Lucan. l. VI. I.

Postquam castra duces, pugnae
jam mente propinqui,
Inposuere jugis.

anne etiam *tamquam inibi c. positurus*. vid. Nonium c. 2. n. 427. & Parei Lexic. Plautin.

10 *Ordinibus aut signis*] MSti constanter *signisque*; ut reposui.

11 *Struere*] *Construere* Leid. pr. mox alius *& q.* dein Medic. sec. *exierunt*. paullo post *mansuris necessaria sunt* MSS. omnes. non, ut erat vulgo *nec. s. m.* Reddidi quoque Frontino vocem *flumen* ante *trajiciendi*, quae necessaria quidem non erat ad sensum; sed in MSS. & Edd. omnibus comparet ante Ed. Keuchenii: ex qua operarum incuria elapsa videtur. quod miror, a Tennulio non animadversum. Gudian. *fluvium*.

12 *Halym*] *Alveum* duo Medicei. *Alvei* Vaticanus. Palatinus ali-

non posset, neque navium aut pontis faciendi copiam haberet, [13] fossa superiori parte post castra deducta, alveum fluminis a tergo exercitus sui reddidit.

V. Cn. Pompejus Brundisii, quum [14] excedere Italia, & transferre bellum [15] proposuisset, instante a tergo Caesare, conscensurus classem, quasdam obstruxit vias, alias parietibus intersepsit, alias intercidit fossis, easque, sudibus erectis praeclusas, operuit cratibus, humo adgesta; quosdam aditus, qui [16] ad portum [a] ferebant, trabibus transmissis, & in densum ordinem structis, ingenti mole [17] tutatus. Quibus perpetratis, ad speciem reti-

[a] PORTUS Edd. Tenn. & Keuch.

aliter. Hillensb. cum aliis *Alin.* prope verum. Scripsit auctor, ut dedi, Graeca terminatione *Halyn*.

13 *Fossa* &c.] Edd. Romana, & Bonon. *fossam deductam*. Non bene. Statim MSS. quidam *supertere*. pro *reddidit* apud Sanutum est *deduxit*.

14 *Excedere*] Omnes MSS. *excederet* TENN. At Medicei, Cantabrigienses, & unus Scriverii cum Edd. antiquis praeter Parisiensem rectius servant *excedere*. pro *Italia* vero duo Cantabrigienses, & Leidensis secundus exhibent *Italiam*. Quod non temere spernendum. Passim invenias *excedere domum*, *muros*, *portam*, *urbem* & similia, a viris doctis restituta. Nam ubique fere in vulgatis ante fuit Ablativus.

15 *Proposuisset*] Palat. *proposuit*; dein *ab tergo* Medic. prim. quod ei est proprium. Cantabr. *quasdam p. interclusit*, male. Mox *perclusas* Leid. sec. *interclusas* Cantabr. Quae vero hic Keuchenius de generibus munitionum, quibus hostes adit[illegible] arcentur, notat, ea debet Casaubono ad Polyb. p. 179. 180.

16 *Ad portum*] *Portam* Hillensb. & Edd. Pariss. ac Colon. Negligenter autem Keuchenius, & Tennulius ediderunt *portus*. Quasi plures uno portus fuissent Brundisii. Audiamus Caesarem, cujus integrum locum, quia noster eum sine dubio ante oculos habuit, adponere non pigebit. lib. I. B. Civ. c. 27. 28. *Portas obstruit, vicos plateasque inaedificat, fossas transversas viis praeducit, atque ibi sudes, stipitesque praeacutos defigit. Haec levibus cratibus terraque inaequat. Aditus autem, atque itinera duo, quae extra murum* AD PORTUM FEREBANT *maximis defixis trabibus, atque eis praeacutis, praesepit. His paratis rebus milites silentio naves conscendere jubet; expeditos autem ex evocatis sagittariis funditoribusque raros in muro turribusque disponit &c. Qui erant in muro &c. revocantur, notisque itineribus ad naves decurrunt.* Flor. I. IV. c. 2. *per obsessi claustra portus evasit.*

17 *Tutatus*] Lenius constructio procedet, & rotundius clau[illegible]ur periodus, ut mihi videtur; si scribas cum Mediceo primo *tutatus*

retinendae urbis raros pro moenibus sagittarios, reliquit, ceteras copias sine tumultu ad naves deduxit [a]: navigantem eum mox sagittarii [18] quoque per itinera nota digressi, parvis navigiis consecuti sunt.

VI. [19] C. Duilius Cos. in portu Syracusano, quem temere intraverat, objecta ad ingressum catena clausus, universos in [20] puppim retulit milites, atque ita resupina navigia magna remigantium vi concitavit. Levatae prorae super catenam processerunt: qua parte superata, transgressi [21] rur-

a Vulgo REDUXIT.

tatus est. Nunc abruptior est sensus, quam ut patiantur aures. Dein MS. *pertratis*, an *patratis*, vel potius ex Caesare *praeparatis?* Hoc ego malim. Mox inepte omnes Editiones occupavit *reduxit* sine idoneo sensu. Legendum autem ex 13 MStis *deduxit*. *Duxit* simpl. Leid. sec. *eduxit* Cantabr. *reduxit* in nullo est, ut nec debet salvo sensu.

18 *Quoque*] *Quamquam* Medic. pr. Coll. Voss. & Edd. primae. *Quidquid* Medic. sec. Mox *disgressi* Hillensb. *aggressi* Leid. pr. Supra, quod fere monere neglexeram, *retinendi urbis* vetustior Mediceus. Antique, non vere.

19 *C. Duillius*] Ita lego, non *Cn. Duillius*, uti vulgo est. SCRIV. *C. Duillius* L. quanquam tres Reg. tres Hill. *C. Duellius*. Male Hittorpius edidit. *Cn. Duellius*. Gujetus. *Simile Mongommerii ad Rotomagum strategema narratur*. TENN. Uti omnes MSS. hic & infra *Duellius*, sic etiam habent recte *C.* nisi quod in Leid. pr. praenomen desit, & in Mediceo primo scribatur *Cornelius*, supra scripto *Duellius*. Ego, fide monumentorum in aes vel marmor incisorum, nummorumque ubique rescripsi cum multis viris doctis *Duilius*. Sed haec minuta. Majus operae pretium foret, qui explicuerit & historiae congrua fecerit illa verba *Cos. in portu Syracusano*. Nam consule Duilio a. u. c. CDXCIII. Syracusae Populo Romano favebant; quippe rex Hiero jam a. u. CDXC. in amicitiam P. R. venerat; eamque servavit ad vitae finem sanctissime. Quo pacto ergo dici potest, temere ab eo hunc portum intratum, quisve objecit illi portui duos exitus habenti catenam? vide ergo, num acciderit haec res in portu *Segestano*, eo tempore, quo adhuc Segesta a Poenis obsidebatur. Nam post navalem victoriam ipse Duilius eam urbem obsidione liberavit. Adi Polyb. lib. I. & Pigh. in Annal. T. II. p. 16. 22. Praeterea *Syracusano* vitiosum esse, insuper suspicor ex Ciceronis l. IV. in Verr. c. 53. l. V. c. 37. 52. *post Syracusas conditas, quem in portum numquam hostis accesserat, in eo, te praetore, piratae navigaverunt*. Aeque incerta sunt, de Duilio quae refert auctor l. III. c. 2. §. 2.

20 *Puppim*] MSS. plerique, & Edd. primae *puppem*. In Medic. deest *ita*. pro *remigantium* in tribus *navigantium*.

21 Rur-

[21] rursus milites [22] proras presserunt, in quas versum pondus decursum super catenam dedit navibus.

VII. Lysander Lacedaemonius, quum in portu Atheniensium cum tota classe obsideretur, [23] obrutus hostium navibus, ab ea parte, qua faucibus angustissimis influit mare, milites suos clam [24] in litus egredi jussit, & subjectis rotis naves ad proximum portum [25] Monychiam [a] trajecit.

VIII.

a Vulgo MONOECIUM.

21 *Rursus*] Duo Regii *transgressi cursu*. TENN. *Cursu* etiam uterque Mediceus, & Leidensis sec. cum Edd. Romana, ac Bononiensi. Quod elegantius & efficacius est: atque etiam ea celeritate opus fuit, ne retroirent, aut etiam catenae inhaererent naves. Sic *cursu tendere* est celeriter & citato gradu ire. Sallust. B. Jug. c. 96. Vellej. l. II. c. 70. ubi vide Cl. Burm.

22 *Proras presserunt*] Alias *in proras cesserant*. SCRIV. *Cesserunt* voluit Scriverius; atque ita habent Edd. Rom. & Bonon. & probat Keuchenius. *Praecesserunt* vel *processerunt* Palat. Medic. secundus, Vaticanus, & Leidens. sec. *ad proras presserunt* Medic. pr. *in proras presserunt* Edd. Paris. Nihil mutare mihi placet, & vulgatam bene sanam esse puto.

23 *Obrutus*] MSS. omnes non male *obrutis*. TENN. Praeter unum Mediceum mei quoque omnes *obrutis*, & duo *obruptis*. Quod non bene percipio.

24 *In litus*] Deest *in* Medic. sec. & Cantabr. dein *naves ad proximum p.* MSS. non *ad proximum naves*.

25 *Monoecium trajecit.*] Qui potuit? Monoecus Liguriae portus cum sit; teste Plin. lib. III. c. 5. sive, si Lucretio credimus, statio potius, nominis rationem ab Hercule sortita, qui prope eum locum habebat aedem, in qua solus colebatur? omnino est restituendum *Monychium*, aut certe *Munychiae*. est enim Munychia tumulus oris angusti, a quo protendebatur murus XL. stadiorum longitudine, Athenas cum Pyraeeo, duobusque aliis portubus connectens. vide Plutarchum in Phocione. Dicta & Diana Munychia; quae apud Pygellam colebatur. Strabo lib. XIV. MOD. Modius recte *Monychium*, sive *Munichium*, & sic reponendum. Atque ita legendum monuit Ortelius. Munychia Μουνυχία, Atticae portus, haud procul a Pyraeeo, a Rege Athenarum Munycho appellatus. Vide praeter Ortelium in Thesauro Geographico Clariss. Meursium Atticar. Lectionum lib. I. cap. 14. SCRIV. Μόνοικος πόλις Αἰγυπτιακή Stephan. *Monoecus urbs. Liguriae.* Hercules habuit hic οἶκον μόνος, in qua aede solus colebatur. Sed hic agitur de Portu Attico. Quare sagacissimi Modii conjecturam amplectere. *Monychium*, sive *Munychium*, sive *Munychias*. Stephan. Μουνυχία, λιμὴν Ἀττικῆς, ἀπὸ Μουνύχου. Καὶ ἱερὸν Μουνυχίας Ἀρτέμιδος. *Munychia est Portus Atticae, a Munycho: & templum Munychiae Dianae.* Gujetus. Mu-

nis

VIII. 26 Hirtulejus[a], legatus Sertorii, quum in Hiſpania inter duos montes abruptos longum & anguſtum iter ingreſſus, paucas duceret cohortes, comperiſſetque, ingentem manum hoſtium 27 adventare[b], foſſam tranſverſam inter montes 28 preſſit, vallumque materia exſtructum incendit, atque ita intercluſo hoſte evaſit.

IX.

a Vulgo HERCULEJUS. b Vulgo ADVENIRE.

nichium. tres Reg. *Monoetiam.* TENN. De portu Herculis *Monoeci* vide ad Lucanum l. I. 408. qui nequaquam hic locum habere poteſt. Portus Atticus debet intelligi; qui non alius eſt, quam *Munychia*, ut bene monuerunt viri docti, & MSS. ac primae Edd. ſatis oſtendunt, ita legendum eſſe; ſive potius, ut reſcripſi *Monychiam*, ut in antiquiſſimis codicibus paſſim ſcribitur. Nam Stephano etiam vocatur *Μουνυχία*. Hic quoque MSS. omnes fere *Monoetiam*, vel *Monetiam*, aut *Monoeciam*, &, quod manum correctoris jam ſapit, Edd. Romana, Bononienſis, ac Pariſienſis diſerte *Munychiae*; ſed & Keuchenius teſtatur, in Arceriano ſe inveniſſe *Munychiae*; unde legebat *Munychiam*. Ego praefero *Monychiam* ex Codd. quamquam & *Monychiae* legi poſſet, ut portus *Pyraeei*, & ſexcenta talia: conſule Heinſium ad Ovid. l. II. Metam. 709. & Markland. ad Stat. l. V. Silv 3. 107.

Quo non Monychiae quidquam praeſtantius arces.

26 *Herculejus*] Sic tres Regii. *Hirculejus* duo Hill. Tertius *Herculeus.* TENN. *Herculejus* placet Keuchenio auctoribus libris & hiſtoricis. Nullos tamen vidit codices praeter unum, in quo eſt *Hirtulejus.* ut ego hic quoque in duobus inveni. In plerisque *Hirculejus*; quomodo Fabricius teſtatur, in MSS. Oroſii, Flori, aliorumque ſcribi; & vere. Secutus in Frontino ſum judicium Celeberrimi Dukeri ad Florum l. III. c. 22. probantis *Hirtulejus*, unde ut ignotiore nomine librariis lapſus proclivis fuit in *Herculejum.* vid. ad l. II. I. 2. 3. 5. Quod autem Keuchenius dicat, Salmaſium ſe implicare ad Florum, nihil eſt. *Cohortes Hirtuleji* in Floro vulgo legebantur contra MSStos. Hoc ajebat Salmaſius, ex Frontini loco videri deſumtum.

27 *Manum hoſtium advenire*] Tres Hill. & Voſſ. *Adventare.* Quod frequens autori verbum in copiis. l. I. c. 3. n. 6. *Adventante Xerxe.* l. 2. c. 4. n. 5. *Adventare auxilia Romani.* 3. 17. 6. *Cum duabus legionibus adventaret.* TENN. Scribe *adventare* fide quatuor Codicum & Pal. SCRIV. *Cur. poſt.* *Adventare* ego quoque in undecim MSS. & Sanuto inveni, ſtatimque repoſui. Non ſignificat tantum *advenire*, ſed jam in proximo eſſe, unde jungit Cicero *adventare & prope adeſſe.* In omnibus auctoribus hujus ſignificationis exempla invenias. l. II. c. 4. §. 20. *Auxilia ſibi ab ulterioribus Scythis adventarent.* IV. 7. 31. *praecedens adventantis auxilii rumor.*

28 *Preſſit*] Magnum pignus dederim, in hunc modum ea ſcripta fuiſſe a Frontino, *foſſam tranſverſam inter montes percuſſit.* Premere foſſam quid ſit, nondum didi-

IX. [29] C. Caesar, bello civili, quum adversus Afranium copias educeret, & recipiendi se sine periculo facultatem non haberet; sicut constiterat, prima & secunda acie furtim a tergo ad opus adplicata, [30] quindecim pedum fossam fecit, intra quam [31] sub occasum Solis armati se milites

[32] ejus

didici: at percutere, id est, ducere, fodere fossam, scio, esse genus loquendi, bonis scriptoribus usitatum. Ostendo in Commentario ad Flavium Vegetium. Ceterum ne molestum sit eo remitti, eundem hunc Frontinum appello. Is libro III. cap. XVII. exemplo quinto: *Fossa* (inquit) *in fronte percussa, quietum in vallo militem tenuit.* STEW. Eamdem emendationem profert quoque Stewechius ad Vegetium. l. III. c. 8. *Tunc opere tumultuario fossa producitur*; ubi itidem, ut cap. 7. *percussis fossis*, quod MSS. omnes retinent, vellit rescribi *percutitur*, citatque huc exemplum Plinii l. 10. Epist. 50. *fossam a rege percussam.* quod hic Keuchenius, & infra Tennulius quoque allegant, uterque Stewechii emendationem probantes. In Vegetii loco Palat. & unus, quem contuli *percutitur.* In alio a me collato *percurritur.* Sed vere ibi *praeducitur* legit Lipsius: Tibull. l. IV. I. 83. *castris praeducere fossam.* Adde Comment. ad Silium l. XI. 411. *fossas praeducere muris.* Et ut non damnem suo loco *percutere*, pro quo idem Vegetius, & alii saepe *aperire*, sic quoque contra MStos & Sanutum *premere* non rejicio. Sed omnino rectum esse arbitror. Curt. l. V. I. 28. *cavernae in altitudinem pressae.* Lucan. l. IV. 295. *putensque cavati*

Montis ad irrigui premitur fastigia campi.

Tacitus l. XV. Ann. c. 42. *Navigabilem fossam depressuros promiserant.* ex quo vel simili loco Gujetus videtur hic maluisse *depressit*. Columella l. II. c. 15. *depressa fossa.* l. III. c. 15. *in hanc mensuram scrobibus depressis.* & sic *Lautumias in summam altitudinem depressas* dicit Cicero l. V. in Verr.

29 *C. Caesar*] Deest praenomen in Leidensibus, & Mediceo secundo.

30 *Quindecim*] Mediceus XXV. Ne audi. Sed aliud latet. Caesar B. Civ. 42. l. I. *A fronte contra hostem pedum XV. fossam fieri jussit. Prima & secunda acies in armis, ut ab initio constituta erat, permanebat. Post hos opus in occulto acies tertia faciebat. Sub vesperum Caesar intra hanc fossam legiones reducit.* Ex quo loco luce clarius patet, hic quaedam excidisse, nisi Frontinus contraria dicat ipsi illi auctori, quem compilavit. Debuerat enim hoc vel simili modo dixisse, *haberet; in armis permanente, sicut constiterat, prima & secunda acie, furtim a tergo tertia ad o. a.* &c. Immo nullus idoneus sensus in vulgatis inest. Nam prima acies non potest a tergo ad opus adplicari, & tamen dici *sicut constiterat.* quae verba unice docent, auctorem damnum aliquot verborum passum esse. Quod magis patet ex Sanuto, qui haec compilans, sed jam corrupta, scripsit *prima & secunda acie ad terga adposita XV. p. f. &c.*

31 *Sub occasum solis*] Palatinus, Mediceus, & Leidensis secundus cum Edd. Rom. Bonon. & Sanuto *sub occasu*, frequenti commutatione. lib. III. 9. I. *Sub discessum*

32 ejus receperunt.

X. Pericles Atheniensis, a 33 Peloponnesiis [a] in eum locum compulsus, qui undique abruptis 34 cinctus, duos tantum exitus habebat, ab altera parte fossam ingentis latitudinis duxit, velut hostis excludendi caussa; 35 ab altera limitem agere coepit, tamquam per eum erupturus. Ii, qui obsidebant, quum per fossam, quam ipse fecerat, exercitum Periclis non crederent evasurum, uni-

[a] Vulgo PELOPONENSIBUS.

cessum aestus. Quidam *discessu.* & passim, cum utrumque recte dicatur. Consule Scheffer. ad J. Obseq. c. 105. *Sub occasu solis.* Burmann. ad Vellej. l. II. 24. & Ovid. Ep. 19. Heroid. 195. *Sub Aurora.* Infra c. 12. 9. MSS. *sub die & diem.* l. III. c. 2. 7. *sub noctem* & *nocte.* c. 12. 2. 15. 6. *Sub adventum* & *adventu.*

32 *Ejus*] Non agnoscit Coll. Voss. a. m. pr. nec etiam Edd. Rom. Bon. Pariss. quod probat non male Keuchenius.

33 *Peloponensibus*] Omnes MSS. non tertia, sed secunda terminatione inflectunt *Peloponensiis* TENN. Etiam mei. Lege igitur *Peloponnesiis*, & ita vetustior Mediceus cum Vaticano. Sic infra l. III. 9. 9. Scribendum *Peloponnesiorum:* quo loco inquirendum erit, num idem huic exemplum sit, ut adfirmat Scriverius: a Peloponneso ὀικήτωϱ Πελοποννήσιος, teste Stephano: Utrumque tamen apud Latinos auctores reperitur & *Peloponnensis* & *Peloponnesius:* quamquam ego ultimum, MSS. perpetuo variantibus, praeferrem.

34 *Cinctus*] Petrens. *accinctus.* Medic. *tractus.* Dein *secludendi* Petrens. pro *ab altera* iterum Palat. Medic. pr. & Sanutus *ab altera parte.* Mox *corrupturus* Medic. sec. *obrupturus* Hillensb. Statim MSS. multi *Hi, qui.*

35 *Ab a. militem agere*] Lege, meo periculo, *limitem agere coepit.* Idem exemplum repetit Frontinus lib. III. cap. IX. 9. aliis tamen verbis: sed talibus, unde facile appareat, hic *militi* locum non esse. *Aggerem*, inquit, *facere coepit, aggesta terra, & palis defixis.* Qui *Limes* Frontino. (Ubi notat Keuchenius rursus τάφϱδυσιν & σαύϱωσιν.) *Limitem* autem *agere* dixit: hinc *agentes* sunt, qui limites agunt. *Principium artis Mensoriae in agentis positum est experimento*, scribit in Fragmento quodam de Limitibus Frontinus. Et Hyginus: *Limitibus secundum suam legem latitudines dabimus, & aperiri in perpetuum cogemus. Plurimum enim agentibus praestat actuarii perpetua rectura, ex hac diverti nisi per negligentiam non potest.* Frontinus etiam alibi *agentis* meminit. Sed de tota Limitum & agrimensorum ratione legendus eruditissimus Salmasius ad Solini Polyhistora, singulari Diatribe aliquot paginarum, quae incipit fol. DCLXIX. SCRIV. Bene Tennulius jam restituit *limitem.* Vide ad I. 3. 10. Hillensberg. etiam pro varia lectione *limitem* habet. Quod vero Tennulius ibi dicat, *limi-*

universi [36] a limite obstiterunt. Pericles pontibus, quos praeparaverat, fossae injectis, [37] suos, qua non resistebatur, emisit.

XI. Lysimachus, ex his unus, in quos opes Alexandri transierunt, quum editum collem castris destinasset, inprudentia [38] autem suorum in inferiorem deductus, vereretur ex superiore hostium incursum, triplices fossas intra vallum objecit: deinde [39] similibus fossis circa omnia tentoria ductis,

limitem esse in contextu Wechelii, secus se habet. Nam *militem* exhibet. Sanutus hic tantum ait *ab altera parte se finxit per hostes erumpere velle*. Hoc certe rectius foret, quam quod hic legebatur per *militem erupturus*.

36 *A milite obstiterunt*] Scribo, *a limite obstiterunt*. De limitibus provinciarum agitur, in quibus clausuras, Burgos antiqui habebant, & inibi praesidium militare, l. 11. C. de officio praefecti Praetorio Africae. STEW. *Limite*. Bene ita quatuor MSS. & Stewechius. Vulgo *milite*. SCRIV. Solus Mediceus secundus hic exhibet *milite*. Ceteri omnes tam MSS. quam Edd. Rom. Bonon. Paris. Wechel. recte servarunt *limite*; certo argumento, supra *limitem* esse legendum. Ex corruptis verbis conjecerat Lipsius *universo milite*; licet supra idem *limitem agere* margini sui exemplaris adscripserit. *a limite* notat ab ea parte, qua limes actus erat.

37 *Suos, qua*] Inepte Gudian. & Leidensis sec. *soceros suos via qua*. Medic. sec. *unde*. vid. ad I. 4. 4.

38 *Autem*] Medic. pr. cum Edd. Rom. & Bonon. *tamen*. Medic. sec. *ducum* viae scilicet. Non male. Supra in MSS. nonnullis *Lisym. Hostium* mox deest in uno Cantabr. & Leid. pro *intra* Scriv. unus *inter*.

39 *Similibus fossis c. o. t. d. t. castra confodit.*] Aliae editiones, *sublimibus fossis c. o. t. d. castra confudit*. Non placet. MOD. 4. Reg. 3. Hill. *sublimibus*. TENN. *Similibus f.* Solus exhibet Leidensis secundus. Ceteri omnes, tam Scriveriani, quam mei, Editionesque, quotquot vidi ante Modium, habent *sublimibus*. Vereor tamen, ut *sublimis* pro alta fossa, seu profunda sumatur: quo sensu hic accipi deberet; & si hujus significationis exemplum daretur aliud, libenter admitterem. Infra vocem *quoque* non agnoscunt Mediceus pr. & Edd. Rom. ac Bonon. In Mediceo sec. est *quoque humo*. Forsan illa vocula verum locum amisit, & pro *sublimibus* scribendum *sublicibus*, cum hac interpunctione. *Deinde sublicibus, fossis quoque circa o. t. ductis, t. c. confodit. Castra sublicibus confodere* esset palis in terra passim defixis obsepire: ut *confodere hastis, jaculis* &c. *Sublices* enim sunt in Glossis eaedem, quae aliis *sublicae*. Timide tamen hanc conjecturam propono, & ut facilius quis veram loci lectionem erueret. Quae autem hic Keuchenius de *tento* & *tenda*, quod in Arceriano Cod. se invenisse dicit, adfert, more suo sublegit Salmasio ad Florum l. 11. c. 12. Numquam tamen mihi persuadebit, a Floro, certe non a Frontino, *tentum* usurpatum esse pro *tentorio*.

 40 *Con-*

ctis, tota castra [40] confodit; & [41] intersepto [a] hostium aditu, simul humo quoque, [42] & [b] frondibus, quas fossis superjecerat, facto ponte [c], impetu in superiora evasit.

XII.

a INTERCEPTO vulgo. b Vulgo ET IN FR. c PONTE deest vulgo.

40 *Confodit*] 4. Reg. 2. Hill. *confudit*. Et ita ad oram notavit Hittorpius. TENN. Plerique *confudit* male. *Conclusit* Cantabr. unus. Sed recte *confodit* servarunt Leidens. pr. & tert. Cantabrig. unusque Scriverii a m. secunda cum Edd. Paris. & Wechelii.

41 *Intercepto*] Intercipere alicujus aditum non est Latinum. Necessario ex duobus R. tribus Hill. I. *Intersepto hostium aditu*. Vox proba. Plauto *Obsepire*. Casin. 5. 2. 35. *Ubi illum saltum video obseptum, rogo, ut altero sinat ire*. TENN. Sensu postulante reposui *intersepto*; quod confirmatur MSS. Gudiano, Vaticano, Vossiano, & Edd. Rom. Bonon. ac Pariss. Atque e suo codice emendandum esse monuit Tollius ad Auson. Mosell. vs. 37.

Exstantes medio non aequore terras
Interseptus habes.

Sic supra Ex. v. *Quasdam obstruxit vias, alias parietibus intersepsit*. Hirtius de B. Alexand. C. 6. *Interseptis specubus, atque omnibus urbis partibus exclusis*. Livius l. I. c. 27. *Hastas equites erigere jubet. Id factum magnae parti speditum Romanorum conspectum abeuntis Albani exercitus intersepsit*. l. VI. 9. *ex parte altera interseptis itineribus*. Cicero pro Balbo C. 18. *Ne interseptum sit iis iter*. Reddendum hoc participium eidem Livio l. XXV. c. 39. *In hujus silvae medio ferme spatio cohors abditur & equites. Ita medio itinere intersepto*. vulgo *intercepto*. & Lactantio de Opificio Dei c. XI. *Qui meatus si aliquo modo interseptus sit, mutum faciat, necesse est*. Sic enim optimus & antiquissimus codex, non *interceptus*.

42 *Et in frondibus*] Corruptissimum locum ingeniose Salmasius (ad Florum l. II. c. 12. Ed. pr.) emendabat, *simul humo contecta frondibus*. Posset etiam *humo cooperta frondibus*. SCRIV. Omnes MSS. ὀβελίζουσι τὸ *in*. Quod nullum hic locum habet. TENN. Conjecerat etiam Scriverius *semiluna cinctus frondibusque*, vel quod esset verisimilius *simul humo coenoque & frondibus*. Keuchenius *simul humo completa & frondibus*. Omnes frustra; & primo quidem τὸ *in* delevi; quod non comparet in ullo vel scripto, vel Edito Codice ante Scriverianum, in cujus textum quo modo inrepserit, nescio. dein *quoque*, ut dixi, sursum posset retrahi; quamquam non opus sit. Excidisse autem vocem, quo pertinerent *humo* & *frondibus*, bene suspicati sunt viri docti, sed sine Codicum ope non potuerunt veram adsequi. In decem, vel undecim MSS. non legitur *impetu*. in uno Cantabrig. *transitu facto in s.* quod correctorem sapit. nam optime Palatinus exhibet, *facto ponte*. fecit pontem Lysimachus ex humo & frondibus, quas fossis superjecerat, & sic evasit. Cum excidisset vox *ponte*, supplevisse τὸ *facto* videntur per *impetu* ex cap. IV. §. 9. *repente inpetu facto transitum rapuit*. Quamquam ita noster quoque l. IV. c. 7. §. 39. *Inpetu facto pronunciavit*. Nec aliter Livius, Caesar, aliique

XII. [43] T. Fontejus [a] Crassus, in Hispania, cum tribus millibus hominum praedatum profectus, ([44] *locoque iniquo circumventus*) [45] ab Hasdrubale, ad pri-

a Vulgo CN. FRONTEJUS.

que saepius. Vel potius in aliis MSS. *ponte*, in aliis *impetu* crediderim, desideratum jam antiquitus fuisse: adeoque, ut feci, utrumque retinendum *facto ponte, impetu evasit. impetu* enim notat celerem conatum. Consule Gronov. ad Liv. l. I. c. 57. *Impetu capi Ardea posset.* l. VI. 2. *Quum castra impetu cepisset.* Infra l. IV. 7. 12. *Impetu in classem hostium cum transiluisset.*

43 *Cn. Frontejus Crassus*] Mirum est, quatuor haec exempla continua ab auctore bis esse memorata: in quo eum sine dubio memoria fefellit; si a librariis quidem non sunt inserta. Quod tamen non putem. Nam saepius hoc accidit Frontino. Vide Tennul. ad l. I. c. 10. §. 1. & Stewechium ad l. I. c. 11. 3. Hoc & Ex. XIV. ac XV. repetuntur l. IV. c. 5. §. 8, 9, 10. sequens jam habuimus cap. I. Ex. II. Primum autem, in quo jam sumus, prodigiose corruptum est. Quippe jam in his tribus verbis tria sunt vitia. Rectius editur infra *C. Fontejus Crassus. Fontejus* enim vocabatur, non *Frontejus*, ut perperam, forsan e codice Arceriano, & ut in nonnullis est meorum, edidit primus Keuchenius. *Frontejus* Romanum non est nomen. Dein nec *Cn.* nec *C.* nec *A.* quae tria in MSS. variantur, sed *Titus* ei erat praenomen. Tandem longe ineptissimum est cognomen *Crassi*, quod numquam Fontejae genti adhaesit. *Capito* rectius fuisset. Verum nondum primo huic Fontejo in Romana historia noto fuisse cognomen opinor, adeoque *Crassus* omnino delendum, ab ineptis librariis adjectum. sic lib. III. c. 9. §. 4. *L. Cornelius* adjecerunt *Rufinus*. cum certissimum sit, de *Scipione* agi l. IV. 7. 12. *M. Porcius* MSS. magno numero *M. Porcius Dento*. Quo quid est absurdius? vide etiam §. 16. Vel pro *Crassus* reponendum *legatus*. Hic enim T. *Fontejus legatus* fuit P. Cornelii Scipionis in Hispania. Vide Livium l. XXV. 34. XXVI. 17. Versio autem Italica hic loci non agnoscit hoc, nec sequens de Furio exemplum.

44 *Locoque iniquo circumventus*] Bene quod idem hoc exemplum lib. IV. c. 5. iisdem verbis repetitur. hic enim vocibus aliquot, quas nos inde supplevimus, truncatum, absque ulla idonea sententia ita legebatur: *praedatum profectus ad Hasdrubalem, & ad primos tantum*, &c. MOD. Quanquam haec verba in nullo codice occurrant, non sunt tamen mera glossemata, sed de essentia; siquidem l. IV. c. 5, n. 8. ubi eadem historia refertur, eaedem voces in MSS. occurrunt. TENN. Uncinulis tamen ego haec verba inclusi; quia soli Modio debentur. Quasi auctor necessario debuisset hic uti iisdem verbis, quae sunt l. IV. c. 5. ubi ea itidem Arcerianus MS. non agnoscunt. Sicut hic comparent in nullo. Exciderunt nihilominus sine dubio quaedam, quale est, quod ad Hasdrubalem nimis prope accesserit, vel tale quid simile.

45 *Ab Hasdrubale*] Neque haec camarina movenda; licet MSS. *Ad Hasdrubalem*. Nam quid est *praedatum proficisci ad Hasdrubalem?* TENN. Omnes constanter MSS. & Edd. ante Modium habent *ad Hasdrubalem*. Nisi alia ex-

primos tantum ordines relato consilio, incipiente nocte, quo tempore minime exspectabatur, per stationes hostium [46] prorupit.

XIII. [47] L. Furius, exercitu perducto in locum iniquum, quum constituisset occultare sollicitudinem suam, ne reliqui trepidarent, paullatim inflectit[a] iter, tamquam circuitu majore hostem adgressurus: conversoque agmine, ignarum rei, quae agebatur, exercitum incolumem reduxit.

XIV.

a Vulgo IMPLEXIT.

exciderunt, quo haec *ad Hasdrubalem* referenda forent, vide, num scribi possit *adversus H.* & duo haec verba retrahantur ante *cum.* ut fuerit *in Hispania adversus Hasdrubalem, cum.* Is certe merus est Frontini stylus & perpetuus mos, ut τῷ *adversus* utatur sine addito *dux*, vel alio quodam vocabulo, cui respondeat. c. I. 6. *Ventidius Parthico bello adversus Pacorum regem.* c. 3. 3. *Fabius Maximus adversus Hannibalem.* §. 4. *Byzantii adversus Philippum.* c. 8. 4. *M. Curius adversus Sabinos.* c. 12. 9. *Agathocles Syracusanus adversus Poenos.* l. II. I. 2. *Metellus in Hispania adversus Hirtulejum.* §. 14. *Lucullus adversus Mithridaten.* §. 15. *Cl. Tiberius Nero adversus Pannonios.* §. 18. *Lysander Lacedaemonius adversus Athenienses*: ubi male magnus vir volebat addi *dux.* c. 2. §. 9. *Cleomenes Lacedaemonius adversus Hippiam.* c. 3. §. 6. *Artaxerxes adversus Graecos.* §. 15. *M. Antonius adversus Parthos.* §. 16. *Hannibal adversus Scipionem.* c. 4. §. 3. *Attilius Glabrio adversus Antiochi regis aciem.* §. 9. *Valerius Laevinus adversus Pyrrhum.* & sic in sequentibus saepissime: nam exemplorum finis non esset. Ceterum in quatuordecim Codicibus, & Editis quoque ante Modium additur copula *&* ante *ad primos* &c. Quae vocula indicio videtur esse, alia quaedam hinc elapsa esse, quam ille credidit. Mihi non liquet.

46 *Prorupit*] Cantabrig. prim. sive Petrensis *erupit.* ut l. IV. 5. 8. *per stationes hostium erupit.* Hoc cap. §. 17. *per intermissas hostium stationes eruperunt.* Adde §. 23. l. II. 13. 9. *per hostium praesidia necesse haberet erumpere.* l. IV. 5. 7. *per hostium praesidia erumperent*, collatum cum Livio l. XXII. 50. & alia. Sed Palatinus, & duo Leidd. scribunt *perrupit.* quod placet. Livius l. III. 70. *Sulpicius per mediam hostium aciem cum equitatu perrupit.* Alibi *per castra perrumpere. Prorumpere per stationes*, tamen se satis defendere posset e Caesare B. Gall. l. [illegible] c. 15. *per medios audacissime proruperunt.* sed ibi eadem in MSS. varietas. Plura dicemus infra.

47 *L. Furius*] Praenomen deest in Medic. sec. perperam Leid. sec. *D. Fur.* dein *producto* Mediceus pr. cum Edd. Rom. & Bonon. Vide ad cap. I. §. II. dein MSS. tam Scriveriani, quam mei omnes, & Cl. Wasse *inflectit.* Recte. Vide ad l. I. II. I. & *in circuitu* unus Scriver. cum Leid. sec. Mox *conversa* Leid. pr. Medic. sec.

Coll.

XIV. [48] P. Decius Tribunus bello Samnitico, Cornelio Cosso Consuli, iniquis locis deprehenso ab hostibus, suasit, ut [49] ad occupandum collem, qui erat in propinquo, modicam manum mitteret; seque ducem iis, qui [50] mittebantur, obtulit. Avocatus [51] in diversum [a] hostis [52] dimisit Consulem; Decium autem cinxit, obseditque. [53] Illas quoque angustias, noctu eruptione facta, quum

a Vulgo IN DIVERSA.

Coll. Voss. & Hillensb. cum Gudiano.

48 *P. Decius*] Unus Reg. *Decimus*. 3. Reg. 3. Hill. *P. Decimus*. statim *Decimum* & *Decimus*. TENN. *Decimus*, *Decumus*, *Decimius* perperam quoque mei plerique. sed uterque Mediceus cum Leidensi primo verum nomen servant *Decius Tribunus*, militum scilicet, quae vox l. IV. c. 5. additur. Adi Livium, fusius haec enarrantem. l. VII. c. 34. & seqq.

49 *Occupandum*] Alias *occupatum*. SCRIV. Sic duo Hill. sed 4. Reg. & unus Hill. item Scriverius: *Occupatum*. TENN. Ex nostris *occupatum* exhibent Mediceus uterque, Petrensis, Leidensis primus, Gudian. Coll. Voss. cum Edd. Romana, & Bononiensi. Recte, & Latine, & praeplacet; cum facilius librariis esset ex *occupatum* facere *ad occupandum*: quam versa vice. *patriam defensum revocatus* Nep. in Hannib. c. 6. & saepissime apud alios. Infra tamen *ad occupandum* retinent MSS. omnes.

50 *Mittebantur*] *Illuc mitterentur* Cantabrigiensis. Dein inepte longe plurimi MSS. *advocatus*. Vid. ad cap. IV. §. 14.

51 *In diversa*] Tres Reg. tres Hill. *in diversum*. TENN. MSS. Scriveriani, & mei constanter tam hic, quam infra l. IV. c. 5. *In diversum*; nisi quod unus aut alter prave scribat *in diversis*. Edd. quoque Rom. Bonon. Paris. Wechel. singularem numerum praebent. Quod mutari non debuerat. Livius l. XXXVI. c. 10. *In diversum sententiae tendebant*. Curtius l. IV. c. 8. 8. *In diversum evaserant alii*. Hinc emenda Hirt. B. Alex. c. 64. *Cum neque flectere navem, neque directam tenere posset*. Lege ex optimo codice Lovan. *in directum*. N. Heins. conjiciebat inde *iter rectum*: quod non opus est. Tacit. l. III. Ann. 59. *Diversum terrarum*, & alibi. Infra l. II. 4. 3. *ex diverso*. l. III. 3. in f. *a diverso*. *Ad summum*. l. III. 9. 3. alii *summa*.

52 *Dimisit*] Medic. sec. *dimensit*. *Emisit* l. IV. c. 5. habet, & statim. §. 16. *Inclusos Romanos emittere*. Vid. ad Lucan. l. III. 46.

53 *Illas quoque angustias*] *Ille* vulgato in *illas* commutato, & reliquis ita constitutis, ut editiones vett. legebant, locum emendavi. quum antea in impressis omnibus (etiam de iis loquor, qui proximis quinquaginta, sexaginta annis, prodierunt) male ita circumferebatur. *Ille per angustias, noctu eruptione facta cum eluctatus esset, Decius incolumis cum militibus consuli accessit*. MOD. *Illas quoque*. Ita Modius. Cum antea esset *ille per angustias*, *noctu*. SCRIV. *Illas quoque angustias*. Haec lectio non debetur tam Modio, quam consensui codicum. Ante legebatur.

quum 54 eluctatus esset Decius, incolumis cum militibus Consuli accessit.

XV. Idem fecit sub 55 Atilio Calatino Cos. is, cujus varie traditur nomen. Alii 56 Laberium, nonnulli 57 Q. Caeditium, plurimi 58 Calpurnium Flam-

Ille per angustias. TENN. Consentiunt Scriveriani, & mei omnes, cum Editione Paris. In Mediceo primo tamen, & Ed. Romana scribitur *illas quamquam.* In Medic. sec. *illas quicquid.* in Ed. Bonon. *illas quacumque.*

54 *Eluctatus*] Alias *frustratus.* SCRIV. Sic l. cum duobus Hill. Erat in 4 Reg. & uno Hill. *frustratus.* TENN. *Eluctatus*, ut infra, ita hic est in duobus Scriverii. In ceteris magno numero, & Edd. primis *frustratus.* quod putem non esse de nihilo, & *illas angustias* tam hic, quam infra esse corruptum. Quas enim, quaeso, angustias, de quibus tam demonstrative auctor ait *illas*, eluctatus est Decius. Non erat is in angustiis, sed in edito colle, quem cingebat hostis: Res patet clarissime ex Livii laudato loco. Forsan fuerit. *Illico quoque* vel *illic quoque Samnitas cum frustratus esset.* Immo ex *illas quamquam* faciendum forsan *iratos quamquam.* Ira enim incitaverat in Decium Samnitas, teste Livio. *Frustrari custodes* &c. Livius & alii saepius pro fallere, seu eludere. & sic l. II. 5. 34. *pugnaque eum frustraretur.* l. III. II. 5. *Lacedaemonios frustratus.* Keuchenius, quia in Arceriano reperit *illarum quoque angustiarum* &c. *eum frustratus esset*, sincerum hoc autumat, cum invenisse se credidit parilem locutionem apud Gellium. l. v. c. 10. *Captionis versute excogitatae frustratus est.* sed quis non videt, illic esse passivae significationis, quae hic locum habere nequit. Infr. l. II. c. 3. 3. *frustrato robore exercitus.*

55 *Attilio*] Rescripsi ex fidissimis monumentis *Atilio.* Pro *Calatino* absurde MSS. & Edd. quidem *Catilino.* pro *is cujus* Par. pr. *ejus.* Par. sec. *istius.* Mediceus uterque *is, cui.* dein *tradunt* Ed. Wechelii. *creditur* MSS. quatuor. unde conjecit non male Scriverius *editur*, quamquam mutatione non opus est.

56 *Laberium*] L. 2. Hill. *Labienum.* unus Reg. *Liberum.* alter *Liberium.* TENN. *Liberium* uterque Mediceus. Tornaesii Editio *Valerium:* quomodo ex antiquo Codice tam hic, quam infra l. IV. c. 5. & apud Gellium l. III. c. 7. legi vult Carrio l. I. Emend. c. 7. Tutius est, hac in re plurimorum codicum fidem sequi. Nomen autem hoc ei dedit Quadrigarius.

57 *Q. Caeditium*] Vide Agellii sive A. Gellii noctes Atticas. l. III. c. 7. MOD. 2. Reg. 3. Hill. *Quintum Ceditium.* unus Reg. *Quintum Sedunctum.* TENN. *Q. Sedilium* uterque Medic. *Quintum* simpliciter Edd. pp. sed ex Gellio ibid. constat, rectum esse *Q. Caeditium*; ut Cato in Originibus eum nominavit.

58 *Calpurnium Flammam*] Pro cognomine hujus Calpurnii irrepserat in libros vox *fama*; sed pessime. vide Florum c. II. l. II. & Plinium l. XXII. c. 6. MOD. *Calpurnium Flammam.* L. quamvis in MSS. *Calphurnium Fama.* verum, *Flammam* esse genuinum nomen testantur Aurelius Victor c. 39. Florus II. c. 2. Frontinus infra IV. 5. 10. Livius XXII. 60. in oratione Torquati. Plinius XXII. c. 6. Gellius lib. III. c. 7. fu-

Flammam vocitatum scripserunt. Hic, quum [59] demissum [a] in eam vallem videret exercitum, cujus latera omnia [60] superiora hostis insederat, depoposcit, & accepit [61] [b] trecentos milites; quos adhortatus, [62] ut virtute sua exercitum servarent, in mediam vallem [63] decucurrit [c]: & ad obprimendos eos undique [64] descendit hostis, longoque & aspero proelio [65] retentus, occasionem Consuli ad extrahendum exercitum dedit.

XVI.

a Vulgo DIMISSUM. b Vulgo A CONSULE. add. c Vulgo DECURRIT.

fusius historiam narrat ex Claudio Quadrigario, illique non *Caeditio*, sed *Valerio* fuisse nomen. TENN. *Flammam* bene emendavit quoque Carrio l. I. Emend. c. 7. & sic jam habet Ed. Bononiensis, & infra MSS. multi. Orosius l. IV. c. 8. Pro *vocitatum* Leid. sec. *noscitatum*. Medic. sec. *concitatum*.

59 *Dimissum*] Rescripsi *demissum* sensu postulante. nec aliter vulgo l. IV. 5. 10. Idem irrepserat vitium mox §. seq. *demisso in angustias exercitu*. Vide ad l. I. 2. 7. *Demissurus exercitum in planiciem*. l. II. 2. §. II. *In plana deduxit*. Liv. l. VII. 34. *In vallem infimam demitterent agmen*. Ceterum eo ordine, quo posui, seqq. verba locant MSS. non *demissum exercitum in* &c.

60 *Superiora*] Ita hic MSS. Infra addunt Codd. *que* vel *quae erant*. ubi vide.

61 *A Consule*] Haec verba desunt in MSS. & videntur abundare. TENN. Nimis audacter Scriverius haec verba ex l. IV. c. 5. hic quoque in contextum intrusit: nos utpote non necessaria, nec in ullo Codice exstantia delevimus.

62 *Ut virtute sua*] Duo Reg. *Ut in virtute sua*. Flamma apud Livium ait. *Moriamur milites, & morte nostra eripiamus ex obsidione circumventas legiones*. TENN. Medic. pr. & Palat. etiam *ut in v*. Recte l. II. c. I. §. 9. *In inpetu violentus*, ex MSS. Infra *in virt*. sine τῷ *ut* bene etiam Medic. sec. vide ad Lucan. l. IX. 615.

—— *fatum in dente minantur*.

63 *Decurrit*] Quatuordecim MSS. mei cum Arceriano, teste & laudatore Keuchenio, *decucurrit*. ut sexcenties apud optimos quosvis scriptores. sed hoc, ut olim in aliis, sic apud nostrum in vulgatis decurtate ubivis perperam scribitur. adi l. II. 2. 4. l. 4, 7. 10. Dein & rectius rejiceretur, & plena distinctio poneretur ante *ad*: ut bene sit in l. IV. c. 5. Petrensis hic habet; *cumque ad eum opprimendum cum sociis hostis undique descendisset*.

64 *Descendit*] Arcerianus *descendidit*, probante Keuchenio ex Gellio l. VII. c. 9. Nos hoc antiquariis facile condonamus.

65 *Retentus*] Alias *petendos*. SCRIV. Unus Reg. unus Hill. *petendo*. 3. Reg. *petendos*. TENN. *Retentus* infra quoque in MSS. & Edd. & Flor. l. II. c. I. *Moratus hostem* &c. Verum MSS. plerique, & Edd. pp. hoc loco *petendos*, vel *petendo*. In uno *pexendo*. Non capio. *Retentos* Arcerian. *longo & aspero* Mediceus vetustior. Vide, num ex ceteris MSS. partim, partim ex Petrensi, & Mediceo reponi possit, sensu bene currente.

XVI. 66 L. Minucius Cos. in Liguria, 67 demisso [a] in angustias exercitu, quum jam omnibus 68 obversaretur 69 Caudinae cladis exemplum, Numidas auxiliares, tam propter ipsorum, quam propter equorum deformitatem despiciendos, jussit adequitare faucibus, quae tenebantur. Primo intenti hostes, ne lacesserentur, stationem objecerunt. 70 De [b] industria Numidae ad augendum sui

[a] Vulgo DIMISSO. [b] Vulgo add. DEIN.

te *& cum ad opprimendum eum undique descendit hostis, longo & aspero proelio tenendo eos* &c.? Ita transitio a sing. ad plural. de quo monui c. 4. 8. occasionem corrumpendi locum dedisset. Ceterum non in vallem decurrisse, sed tumulum occupasse tradunt alii.

66 *L. Minucius*] Hic est, de quo Livius XXXIII. c. 23. *Q. Minucius Consul de Liguribus Bojisque Gallis in monte Albano triumphavit.* Sic variatum in nomine *M. Minucii Consulis*, quem servavit Dictator L. Quinctius Cincinnatus. Flor. I. II. tunc vixit *Q. Minucius Thermus praetor* Liv. XXXIII. 24. *M. Minucius Rufus* magister equitum sub Dictatore Q. Fabio Maximo. TENN. Varie hic errat Tennulius; cum statuat, hunc esse, de quo Liv. agit. l. XXXIII. c. 23. & in ejus nomine ita variatum esse, ut in illo Minucio, quem servavit A. U. C. CCXCV. Dictator Quinctius. de cujus variato mire praenomine vide ad citatum Florum. *Minucius* ille, de quo dicto loco agit Livius, fuit *Q. Minucius* C. F. C. N. *Rufus* Collega *C. Cornelii Cethegi* in Consulatu A. U. C. DLVI. Is autem, quem hic memorat Frontinus, fuit Q. Minucius, Q. F. L. N. Thermus, consul cum *L. Cornelio Merula* A. U. C. DLX. uti non tantum ex Fastis, sed etiam ex Livio clare patet l. XXXIV. c. 55. & l. XXXV. c. 11. ubi fuse hoc enarratur Strategema. Noster ab omnibus constanter *Q.* appellatur; ut vel Frontini error, vel librariorum sit hoc loco. In MSS. tamen constanter *L.* sed ineptissime alii *Crassus*, alii *Numidius* pro *Thermo* addunt. praenomen non agnoscit ultima Scriverii Editio, nec Keuchenius.

67 *Dimisso*] Lege cum Gujeto *Demisso*. Nam angustiae erant inter montes, de quibus demissus fuit exercitus. vide supra c. 2. n. 7. TENN.

68 *Obversaretur*] Sic l. etsi 3. Reg. 3. Hill. *adversaretur*. TENN. *Adversaretur* mei omnes, & Edd. pp. perperam. *Caudinae* bene habet pro var. lect. Leid. sec. & Edd. Bononiensis, Parif. & Wechelii &c. *exemplo* Edd. Rom. Bonon. & Parif. Compilavit auctor Livium d. l. *Caudinaeque cladis memoria non animis modo, sed prope oculis obversabatur.*

69 *Caudinae cladis*] Aliae editiones; *Claudianae c.* sed fugit eos ratio; digrioresque sunt, ad furcas Caudinas qui ablegentur, quam qui in officinis typographis praesint; qui nobis ita contactu suo omnia foedant. MOD.

70 *De industria Numidae ad augendum sui contemptum, labi equis*] Si me audies, leges *dein de industria*. Natum mendum ex consuetudine librariorum, qui male compendiosi sunt. STEW. *Dein*

sui contemptum, [71] labi equis, & per ludibrium spectaculo esse adfectaverunt. Ad novitatem rei laxatis ordinibus, barbari in spectaculum usque resoluti sunt. Quod [72] ubi animadverterunt Numidae, paullatim [73] succedentes, additis calcaribus

Dein de industria. Ita Stewechius. Vulgo *de industria*. SCRIV. Ut demus secundum Stewechium, cum ante eum τὸ *dein* nusquam appareret, ratio jubet. TENN. Cum in MSS. nullis illud *dein* reperiatur, nec etiam necessarium sit, si, ut feci, ante τὸ *de ind.* plena ponatur distinctio, rejeci rursus. Aptius esset aliquid, ut *Itaque*, *hinc*, vel simile, poni ante τὸ *ad nov.* quamvis & hoc non necesse sit. Livius *Hunc contemptum de industria augentes, labi ex equis; & per ludibrium spectaculo esse. Itaque qui primo intenti paratique si lacesserentur, in stationibus fuerant, jam inermes, sedentesque pars maxima spectabant. Numidae adequitare, dein refugere.* Crediderunt Stewechius & Tennullus, *dein* sequi debere, quia praecesserat *primo*: sed id non necessarium esse docuit jam dudum Manutius ad Ciceronem l. II. Fam. Ep. 9. *Primum tibi, ut debeo, gratulor.* Adde Terent. Heaut. II, 3. 28. & Donat. ad Andr. III. 3. 38. *Principio amice solium &c.* Ceterum cum in MS. Petrensi scribatur *augmentandum* conjecit Cl. Wasse *auctitandum*: quod frequentativum apud Tacitum, & Arnobum reperitur.

71 *Labi equis*] Sic l. tamen 4. Reg. 2. Hill. *equos*. Illos virga Numidae regebant. Ausonius ad Gratianum. *Mirabamur Poëtam, qui infrenes dixerat Numidas: & alterum, qui ita collegerat, ut diceret, in equitando verbera & praecepta esse fugae, & praecepta sistendi.* Virg. IV. AEneid. 41. *Et Numidae infrenes cingunt & inhospita Syrtis.* Silius l. I. *Hic passim exultant Numidae, gens inscia freni,*

Queis inter geminas per ludum mobilis aures,
Quadrupedem flectit non cedens virga lupatis.

Imo omnes Afri. Nam Gratius 516. *At tota levi Nasamonia virga Fingit equos.* Martialis l. IX. epig. 23. de Massylis.

Et Massylaeum virga gubernet equum.

Strabo l. XVII. Μικροῖς ἵπποις χρώμενοι, ὀξέσι δὲ καὶ εὐπειθέσιν, ὡς ἀπὸ ῥαβδίου οἰακίζεσθαι. *Utentes parvis equis, sed celeribus & facile obedientibus, ut virgula regantur.* Claud. de mulabus.

Absentis longinqua valent praecepta magistri,
Fraenorumque vicem lingua virilis agit.

Quin etiam major illis ars fuit, fraeno regere, quam virga: Nam Hirtius bello Afric. 19. *Armaverat, equoque frenato uti condocuerat.* TENN. *Equos* habent quoque MSS. Scriveriani & mei, excepto Mediceo sec. & Cantabrigiensi, nec non Editiones Romana, ac Parisiensis. dein *relaxatis o.* Vaticanus.

72 *Ubi animadverterunt*] *Dum an.* Edd. Rom. & Bonon. *adverterunt* non male uterque Mediceus. c. 12. 6. *qui adverterunt.* Vid. & §. 17.

73 *Succedentes*] h. e. ascendentes. Tacit. II. Ann. 20. *Quis impugnandus agger, ut si murum succederent, gravibus superne ictibus conflictabantur.* 7. AEneid. 36. *Et laetus fluvio succedit opaco.*

bus per intermissas hostium stationes eruperunt: 74 quorum [a] deinde quum proximos inruerunt [b] agros, necesse Liguribus fuit 75 avocari ad defendenda sua, inclusosque Romanos emittere.

XVII. L. Sulla, bello sociali, apud 76 AEserniam [c] inter angustias deprehensus, 77 ad exercitum hostium, cui 78 Mutilus [d] praeerat, colloquio

a Vulgo QUI. b Vulgo IRRUERENT. c Vulgo ESERNIAM. d Vulgo DUILLIUS.

214. *Atra subegit hiems vestris succedere terris.* TENN. *Propius saltum paullatim evehi, & postremum subditis calcaribus per medias stationes hostium erupere* Livius: ubi probat Gronovius aliam lectionem *inter med.* sed & apud Livium e nostro videtur scribendum *per intermissas.* hic *praetermissas* MSS. duo.

74 *Qui deinde*] Omnes MSS. *quorum.* unus Reg. *Quorum demum. irruerent* 4. Reg. 2. Hill. *inierunt.* unus Hill. *iniunt.* TENN. MSStorum omnium, & Edd. Rom. Bonon. Paris. auctoritate rescripsi *quorum*, ut jubet ratio, scilicet hostium. *demum* MSS. duo & Edd. eaedem. *Inierunt* etiam plerique nostri, & Edd. Par. ac Hittorp. alii *inerunt*, *inirent.* Rectum est *inruerunt*, quod servarunt Edd. Romana, & Bononiensis.

75 *Avocari ad def.*] Sollemni errore multi Codices *advocari.* Vid. ad c. 4. §. 14. dein *defendenda* in Medic. sec. deest. Livius *ad sua tuenda.*

76 *Eserniam*] Lege cum 3. Reg. 2. Hill. per diphthongum *AEserniam.* Nam Ptolomaeo Αἰσερνία scribitur, & recensetur inter civitates Samnitum. Appian. Bell. Civ. l. 1. p. 643. Ὁ μὲν Μοτίλος τραυματίας ἐς Αἰσερνίαν (male Tollius Ἀσερνίαν) σὺν ὀλίγοις κατέφυγε. Silius l. VIII. de urbibus Samnitidis. 568.

Et quos aut Rufre, aut quos
AEsernia, quosve
Obscura incultis Herdonia misit ab agris.

Dausquejus quoque subjecerat: *Esernia.* Ejus prima syllaba certe longa. Fuit Colonia. Vellejus 1. c. 14. *Initio primi belli Punici Firmium & Castrum colonis occupata; & post annum AEsernia;* Aliam coloniam iterum illuc deductam patet ex Frontino. *AEsernia colonia, deducta lege Julia.* Boviano proximam fuisse Silius & Ptolemaeus autores: ad laevam Vulturni amnis ripam, Cluverius; Hodie *Sergna* vocari, Ortelius. TENN. *AEserniam* rescripsi ex MSS. sex. sic etiam apud Oros. l. v. 18. Consule Cluverium Ital. Ant. p. 1195.

77 *Ad exercitum*] Forte an leg. *ab exercitu h.* MOD. Unus Reg. *ab exercitu.* & sic Modius feliciter conjecerat. TENN. In ceteris tamen nulla est varietas; nihilque mutandum videtur. si *ad exercitum* sumamus, prope exercitum, ante vallum hostilem; unde facilius eorum negligentiam animadvertit, instituto tantum colloquio, ut libere prospiceret, quid agerent hostes, non vero pacis studio.

78 *Duillius*] Ed. Par. *Duelius.* Me-

quio petito, [79] de conditionibus pacis agitabat sine effectu: hostem tamen propter inducias negligentia resolutum animadvertens, nocte profectus, relicto [80] buccinatore, qui vigilias ad fidem remanentium divideret, &, quarta vigilia commissa, consequeretur [a], incolumes suos cum omnibus inpedimentis tormentisque in tuta perduxit.

XVIII. Idem adversus Archelaum praefectum Mithridatis in Cappadocia, iniquitate locorum & multitudine hostium pressus, fecit pacis mentionem: [81] interpositoque tempore etiam induciarum, & [b] per haec avocata intentione, [82] adversarium evasit.

XIX.

a Vulgo EUM S. b Vulgo ET deest.

Medic. unus *Duilius*; Sed vetustior *Divillius*. Nullus hoc tempore *Duilius*. Sed bello sociali Samnitum dux ad Aeserniam fuit *C. Papius Mutilus*. Quod cognomen idcirco sine ulla haesitatione rescripsi. Consule Comment. virorum Doctorum ad Vellej. Paterc. l. II. c. 16.

79 *De conditionibus pacis.*] In Arceriano non reperitur *pacis*, probante Keuchenio. Mox pro *tamen* in Mediceo sec. *tantum*. Sed vide ad cap. 2. §. 4. dein pro *negligentia* Leid. sec. *vigilia*. pro *resolutum* Cantabr. *negligentiorem*. unde quis facere posset *negligentiorem solito*. *Resoluti* habuimus Ex. praec. Dein rursus *advertens*, ut ibidem. Edd. Bonon. & Romana. *Quinta vig.* inferius est in Mediceo. *Omissa* duo alii. Sed MSS. tantum non omnes *consequeretur*, quod mutari necesse non erat. In uno simpl. *sequeretur*. Sine *τῷ eum*. Tandem *produxit* Medic. sec.

80 *Buccinatore*] Scrib. *Bucinatore*. Quomodo passim MSS. optimi. Notae Tyronis Ed. Noviss. p. 18, 8. Virg. VII. 519. Codex Mentelii, & XI. 475. In Glossis utrumque. WASSE. Adi Dausq. Orth. Vol. 2. p. 64. Per unicum c exaratur hic in Scriveriano, & Leid. pr. & ita vetustissimus Regius apud Lucanum l. II. 689.

81 *Interpositoque tempore &c.*] Lege ex uno Reg. *interposuitque tempora*, cui seqq. *per haec* melius conveniunt. TENN. Mei & Scriveriani nihil mutant; nisi quod *etiam* non male exsulet a Mediceo secundo, & quidam habeant *etiam tempore*, melius vulgo. Regii Cod. lectio Tennulio placuit; quia non animadvertit, copulam *&* librariorum culpa ex ultima Scriverii, & dein Keuchenii editione excidisse, quam tamen MSS. & Edd. priores constanter agnoscunt *interposito tempore* &c. *& avocata int. per haec* potest referri ad *pacis mentionem* & *induciarum tempus*. Aliter posses rescribere *per hoc*, ut est in utroque Mediceo, Leidensi sec. Scriveriano, & Edd. Parisiensi. Inepte rursus aliquot MSS. *advocata*.

82 *Adversarium evasit.*] In anti-

XIX. Hasdrubal, frater Hannibalis, quum saltum evadere non posset, faucibus [83] ejus obsessis; egit cum Claudio Nerone, accepitque, [84] dimissum se Hispania excessurum: [85] cavillatus deinde conditionibus dies aliquot [86] extraxit; quibus omnibus [87] non omisit per angustos tramites, & ob id neglectos, dimittere per partes exercitum. [88] Ipse deinde cum reliquis expeditis facile effugit.

XX. Spartacus fossam, qua erat à M. Crasso circumdatus, caesis captivorum [89] pecorumque cor-

tiquiore Mediceo *intentione adversarii, evasit.* In duobus aliis *emisit.* Nec muta. *evadere* non tantum cum accusativo rei, ut vocant, sed & personae construitur. Plinius l. II. Epist. I. *Caesares evasit.* Sueton. in Tiber. C. 61. *Carnulius me evasit.*

83 *Ejus*] Deest in Mediceo sec. dein *agit* Ed. Keuch. *C. Nerone* male Ed. Wechel.

84 *Dimissum se*] Τῷ *se* carent omnes MSS. Tenn. Non comparet quoque *se* in Scriverianis, & octo meis. In Cantabrigiensi *promisitque se Hisp. e.* Ed. Romana *dimissum in Hispania.* Livius ait hac in re, l. XXVI. 17. *promitteret, si inde missus foret, se omnem exercitum ex Hispania deportaturum.*

85 *Cavillatus*] Sic ex antiquis sola habet Ed. Bononiensis cum Wechelio, & Mediceo primo. Ceteri MSS. & Edd. *cavillatos c. dies.* In uno Cantabrig. est *cavillatis,* ut conjecerat ad marginem Scriverius. Livius. *Loquendo plura, scribendoque dedita opera, quae in rem non essent, die consumpto in posterum dilatum est* &c.

86 *Extraxit*] Sic l. etiamsi in uno Regio sit *contraxit,* ut supra pag. 17. quoque monui. Caesar l. I. bell. civ. 32. *Catone vero acerrime repugnante, & pristina consuetudine dicendi mora diem extrahente, ut sui ratio absentis haberetur.* Ibidem c. 33. *Sic triduum disputationibus excusationibusque extrahitur.* ff. ad exhib. l. 10. *Si optione intra certum tempus data, judicium in id tempus extractum est, quo frustra exhibetur.* Liv. 10. 29. *Fabius in dextro cornu primo (ut ante dictum est) cunctando extraxerat diem.* Tenn. vid. Gron. ad Livium l. XXII. 18.

87 *Non omisit*] Voss. Coll. *non remisit.* Leidens. sec. *non obmisfis.* Edd. Romana, & Bonon. *immisit.* Caute vero haec accipienda sunt. Nam de die non dimisit exercitum, sed nocte. Livius. *Ita aliquot dies disceptando palam de legibus, noctesque, emittendis clam e castris Carthaginiensibus absumptae.* Forsan etiam scripserit Frontinus, *quibus omnibus nocte non emisit.*

88 *Ipse deinde*] Duo Reg. *Ipse tamen deinde.* Tenn. *Tamen* interponit etiam Medic. sec. *etiam* Vossian. *tum* Medic. pr. *cum* Petrensis, qui cum duobus aliis *demum* exhibent. Alius Cantabrig. *denique.* F. *ipse tum demum.* Sic l. II. c. 3. §. 17. *tum demum* in MSS. nonnullis est *tamen deinde.* Placet quoque τὸ *demum* Cl. Wasseo.

89 *Pecorumque*] *Pecorum quoque* MSS. sex cum Edd. Romana, & Bonon. Medic. prim. *quorum peco-*

90 corporibus noctu replevit, & supergressus est.

XXI. Idem 91 in 92 Vesvio a obsessus, ea parte, qua mons asperrimus erat, ideoque incustoditus,

a Vulgo CUM IN VESUVIO.

ctrum. Hillensb. *pecorum quo.* Leidens. sec. *pectorum quoque cornibus.* An fuit *caesis captivorum, pecorum more, corp.* ?

90 *Corporibus*] Homo homini fuit semper res sacra, summaque mortis reverentia redditus terrae tanquam omniparenti matri. Verum, ubi homo hominem exuit, eundem per jocum & lusum occidit, cadavera nec convestivit; nec tralatitia humanitate lapidavit; sed saepe visceribus bestiae sepelivit, imo ipse fuit sepulchrum nati. Spartacus, ut scires eum de sanguine natum; saevus ultra humanarum irarum fidem, hic naturae humanae arcana omnibus conspicua exponit; quibusque jam acciderat, quod omnium malorum erat extremum, non modo illis abstulit, communem in morte honorem, sepulturam, cui nec hostes invident; sed etiam transportandos & conculcaturos milites imposuit; cadaveribus cadavera composuit, & fossas implevit (Heu cadit in quenquam tantum scelus!) meritus (ut de Spartaco Appian. l. 1. Bel. civ. refert) ut a Crasso caesus, & nusquam inventus, privaretur omni sepultura. De Thracibus idem Tacitus 4. Ann. c. 51. *Nunc virgultis & cratibus & corporibus exanimis complere fossas: quidam pontes & scalas ante fabricati inferre propugnaculis.* Florus 4. 2. De Caesarianis apud Mundam. *Ex congestis cadaveribus agger effectus est, quae pilis jaculisque confixa inter se tenebantur.* Valerius Max. 9. c. 2. *Annibal, cujus majore ex parte virtus saevitia constabat, in flumine Vergello* (male Reg. Cod. *Gallo*) *corporibus Romanis ponte facto, exercitum traduxit.* Florus idem asserit l. 2. c. 6. ad quem Freinshemius videndus. TENN.

91 *Cum in Ves.*] Non habet τὸ *cum* verbum aliquod, quo referatur. Quod miror, non advertisse interpretes. Ego istam vocem, ut non necessariam, delevi auctoritate Medicei primi, Gudiani, Leidensis secundi, & Hillensberg. Nisi malles transponere. *cum in V. o. erat, ea parte, qua m. a. ideoque* (Palatin. *idemque*) *incust.*

92 *In Vesuvio obsessus.*] Haec proculdubio vera lectio est; quidquid illi insaniant, qui modo *Lesbio*, modo *Besbio*, modo denique *Vespio*, portenta mera, non montium nomina, hic somniant. ut enim Plutarch. (in M. Crasso) nomen ipsum montis non ponat, conjiciendum tamen relinquit, ex descriptione ejus, non alium se, quam *Vesuvium* (qui Campaniae, non Liguriae, ut Servio placet, mons est) seu *Vesevum* (utroque enim nomine censetur) dicere; atque eum *Vesvium*, de quo Plin. cap. v. lib. III. quem vide. MOD. Montem hunc Campaniae & *Vesuvium*, & *Vesevum*, etiam *Vesvium* scio appellari solitum. Quare offendere non debent ea, quae in libris aliis reperta sunt, *in Vesbio obsessus*, sive, *in Besbio obsessus.* Nam tantundem illa valere, pueri sciunt. STEW. Unus R. *Belbio.* 3. R. *Besbio.* 3. Hill. *Lesbio* quae portenta & Modio sunt observata. *Vesuvio* legi docet Plutarchus in Crasso. TENN. Certissimum est, intelligi montem *Vesuvium.* Verum in nullo Codice, nec antiqua Editione ita

F legi-

ditus, 93 ex vimine silvestri catenas conseruit, quibus demissus non solum evasit; verum etiam ex alio latere 94 Clodium ita terruit, ut aliquot 95 co-

legitur. Habent vel *Vesbius*, vel *Lesbius*, *Hesbius*, *Vespius*, *Besbius*. Unde sine haesitatione rescripsi, *Vesvius*, contracte ex *Vesuvius*; ut supra *Poplonia* ex *Populonia*. Hinc apud posteriores Graecos Βέσβιος. Unde & recentiores Latini *Besbius* quoque scripserunt. Hoc tamen Frontini aevo non temere *b*. in hac voce Latine admiserim. Consule omnino Loidii Dictionarium Geographicum, ac Nic. Heinsium, & Drakenb. ad Silium Ital. l. XII. 151. *Monstrantur Vesvina juga*. Ex hac doctorum virorum observatione de *Vesvio*, seu *Vesbio*, & recentiorum magis *Besbio* verissime corrigi potest Vibius Sequester. *Bebius Campaniae fluvium emittens* MSS. Rev. & Leidensis, quem contuli, *flumen*. Scribe *Besbius Campaniae flammam emittens*. Sic paullo ante *Aetna Siciliae flammam emittens*. Sic autem reponendum esse, ex parte docet Boccatius. *Bebius Campaniae mons est, ignem ad instar Aetnae Siculae vaporans*. Porro, quae Modius hic ait, perperam Keuchenius putat, dicta esse in Stewechium, cum is posterior Modio sit.

93 *Ex Vimine*] Unus Reg. caret τῷ *ex*. Caeterum si Codd. MSS. consensu confirmaretur vulgata lectio, videbatur vera. Omnes at hic MSS. & editi dant *Vimine silvestri*. Qua lectione nihil magis est a ratione alienum. Nusquam enim vimen silvestre occurrit: & Plutarchus in Crasso, catenas *e vitibus* confectas refert. Quare tuto asseres Freinshemii *Ex vite silvestri*. Florus 3. 20. *Per fauces cavi montis vitigineis delapsi vinculis*. TENN. In Flori loco rectius scribas cum aliis *vitineis*; quomodo legitur etiam in quatuor MSS. Leidd. *Vite* hic probat Keuchenius. Sed, cum id in nullo sit codice, *vimine* retineo, quomodo in genere vocatur omne virgultum flexibile, cujus species est *vitis*. Cod. Palatinus habet *in vimine*.

94 *Clodium ita terruit*.] Habent pleraeque editiones *gladio ita terruit*: quam lectionem, cum meras nugas viderem, consideravi diligentius, & ni fallor, non id quod pueri dicunt, sed germanam Frontini scripturam, quae est ea, quam expressi. Clodius enim Glaber praetor is fuit, cujus a Spartaco ex Vesuvio erumpente, & copiae profligatae, & castra capta sunt. Plutarchus in M. Crasso, & Florus lib. III. cap. 20. cujus verba adscribam, quod ea & huic & superiori proximae emendationi ita confirmandae sint, ut sperem, nullum deinceps scrupulum in animis hominum de his quidem relictum iri. Sic igitur Lucius: *Prima velut ara viris mons Vesuvius placuit: ibi cum etiam obsiderentur a Clodio Glabro, per fauces cavi montis, &c.* MOD. *Clodium*. Ita modius. vulgo *Gladio*. SCRIV. *Clodium* l. cum Modio. duo Reg. *Gladio* 3. Hill. 2. Reg. *Gladium*. *Clodius Glaber* obsedit Spartacum Flor. 3. 20. TENN. *Gladium* legas in septem meis, sed in Cantabrigiensibus diserte *Clodium*; ut vere correxit Modius, vel si mavis *Claudium*. *Glodium* margo Hittorpii. Ineptit Keuchenius, qui conjicit *Glabrum*. Nam is diu postea missus est, & hoc Spartaci Strategema factum est contra solum Clodium, ut luculenter testatur Plutarchus p. 547. 548. Deceptus cum Modio, & Tennulio Keuchenius est corrupto Flori

95 cohortes gladiatoribus quatuor & ſeptuaginta ceſſerint.

XXII. Idem, quum 96 à P. Varinio a Procos, praecluſus eſſet, palis per modica intervalla fixis ante portam, erecta cadavera, adornata veſte atque armis, adligavit, ut procul intuentibus ſtationis ſpecies eſſet, ignibus per tota caſtra factis. Imagine 97 vana deluſo hoſte, copias ſilentio noctis eduxit.

XXIII.

a Vulgo a L. VARINO.

ti loco; ubi ex duobus hominibus excuſum eſt nomen unum, *Clodio* ſcilicet *Pulcro* & *P. Varinio Glabro*; Vide etiam Livii Epitom. & quos citat Cel. Dukerus. Forſan apud Florum reſcribendum *Clodio Glabroque*; ut in eo ille erravit; quod crediderit, hoc Spartaci ſtrategema contra ambos fuiſſe adhibitum. Sicuti errat Appianus, quod contra eum primum miſſum dicat Vatinium.

95 *Cohortes*] Decem amplius millia hominum ait Keuchenius. Quod unde hauſerit, neſcio. τετρακισχιλίους numerat Plutarchus.

96 *Varino*] Varie hujus viri praenomen, ſicut & nomen, traditur: dum aliis hoc modo noſtro ſcribitur, cum quibus Plutarchus facit, niſi quod *Publii*, non *Lucii* eidem praenomen eſſe vult: aliis magis placet *Q. Varium* vocare: a quibus ſtat epitome Liviana: nonnullis etiam *L. Varinium* appellare, potius ſedet. MODIUS. *Varino*. ſic MSS. omnes. Plutarcho *P. Varinus* dicitur. TENN. Atqui in nullo meorum, nec Scriverii eſt *Varino*. Sed *Varinio*, *Icarimo*, *Inarimo*, vel *Varenio*, aut *Varinio*, ut debet, & conjecit e lectione Pariſ. Edit. *Varinio* bene Keuchenius, & Cl. Waſſe ad Indic. Salluſtii V. *fac.* Neque aliter legendum in Plutarcho, & Livio Epit. 95. *Claudium Pulchrum legatum, & P. Varenum praetorem proelio vicerunt.* quo loco haec jam monuit Sigonius. Adde omnino Vinetum ad Florum l. III. c. 20. Non bene Tennulius ſuos codices inſpexiſſe debuit, vel non exacta habuiſſe excerpta. nam in uno Hillensb., quo uſus eſt, *Varinio* ſcribitur. *Varinus* verum eſſe nequit: nam nomen gentile fuit; eique Varinio erat cognomen *Glaber*, ut ante dictum. Immo & praenomen *Lucii* a librariis eſſe, non ab auctore certum habeo, & reſcribendum ex Plutarcho, & Livio *P.* nam novem, vel decem MSS. dant *ab L. Varinio* vel *ab V.* unde patet, reponendum *a P. Var.* ſive *a Publ. Var.* Inſuper hic notandum eſt a Frontino, *Proconſulem* vocari, cum modo fuerit *Praetor*, ut ex Plutarcho, Appiano, Livio, Floro, ceteriſque hiſtoricis conſtat. Quare haec vox hic loci in genere ſumenda eſt pro Viro praetorio, qui cum imperio pro conſule apud exercitum vel in provinciis eſt. Ut loquatur auctor, pro ſui aevi more, quo propraetores etiam in Provinciis populi dicti fuerint *Proconſules*. Unde Sergius in Act. Apoſt. c. XIII. Cypri vocatur Ἀνθύπατος; de quo vide diſſertat. Gallic. in Hiſtoriae Criticae T. XV. Att. X.

97 *Vana*] L. unus Reg. *Varia*. unus Hill. *ana*. TENN. *Varia* ſo-

 lenni

XXIII. [98] Braſidas, dux Lacedaemoniorum, circa Amphipolin ab Athenienſium multitudine numero inpar deprehenſus, claudendum ſe [99] praeſtitit, ut per longum coronae ambitum extenuaret hoſtilem frequentiam: quaque rariſſimi obſtabant, erupit.

XXIV. Iphicrates in Thracia quum depreſſo loco caſtra [100] poſuiſſet, exploraſſet autem ab hoſte proximum teneri collem, ex quo unus ad [101] obprimendos [a] ipſos deſcenſus erat, nocte paucis

[a] Vulgo OPPRIMENDUM.

lenni confuſione habet quoque uterque Mediceus, & Ed. Romana. Paullo ante Palatin. *ignibuſque*. Diſtinctione majore ante *imagine* poſita loci ſenſum adjuvi.

98 *Braſidas*] Variarum lectionum monſtra hic recenſere non vacat. de hoc *Braſida*, ejuſque Strategemate conſule Thucydid. l. IV. p. 321. &c. Polyaen. l. I. Strateg. c. 38.

99 *Praeſtitit.*] Rogat magnus Caſaubonus ad Polyaenum, quid ſit *claudendum ſe praeſtitit*, & ſuſpicatur *praebuit*; ſed nec id probat. *claudendus* in Medic. ſec. *claudum dum* Vatican. Verum probum, & Latinum eſt *praeſtitit*. i. e. ultro ſe claudi paſſus eſt, tradidit ſe claudendum. Vide, quae notavi ad Lucanum l. VIII. 615.

—— —— *indignatus apertum*
Fortunae praeſtare caput.

Adde Comment. ad Phaedr. l. II. F. 8.

Hoſpitium adverſo quod praeſtiterint tempore.

Martialis Spectac. 6.

Nec ſe miretur, Caeſar, longaeva vetuſtas.
Quidquid fama canit, praeſtat arena tibi.

Sic lege ex optimo Thuanaeo; vulgo *donat* e Gloſſa. confer Epig. 31. & l. I. 14. *Hoc etiam praeſtat arena tibi.* Creber eſt in hoc verbo Frontinus. c. XI. §. 19. & l. III. 15. 6. *epulas praeſtitit*. l. III. 8. 3. *Qua praeruptus mons nullum aditum praeſtabat.* c. 10. 2. *Speciem fugientis praeſtitit*. c. 17. 7. *Praeſtitit eis ſuſpicionem metuentis.*

100 *Poſuiſſet*] *Depoſuiſſet* Leid. ſec. *unus* deeſt in Medic. ſec. qui etiam *diſceſſus* male legit. Dein *in caſtra* MS. Scriver. & alius *inter c. noctu* Medic. pr.

101 *Obprimendum ipſos deſcenſus erat*] Adſtipulante ſententia reponimus, *ad opprimendum ipſum*. en, quod praeceſſit, *exploraſſet autem ab hoſte proximum teneri collem.* STEW. *Ipſos* ſic MSS. ſed praeferenda conjectura Stewechii *ipſum*. TENN. Non modo *ipſos* ſervant MSS. ſed etiam omnes cum Edd. primis exhibent *opprimendos*. quod mutari non debuit. Ait auctor, Iphicraten ſenſiſſe, ſe nulla alia via opprimere hoſtes poſſe, quam ex illo colle, quem ipſi inſidebant. curavit ergo, ut eo illi deſcenderent, eumque ipſe caperet. Quo facto inproviſo rurſus deſcendit, eoſque oppreſſit. Male alii *ipſum* ſubſtituunt, & ad Iphicraten referre videntur. Certe, ſi ad *hoſtem* retuliſſent, emendare non fuerat

cis intra castra relictis, imperavit,[102] multos[a] ignes facerent; eductoque exercitu, & disposito circa latera[103] praedictae viae, passus est transire barbaros: locorumque iniquitate, in qua ipse fuerat, in illos conversa, parte exercitus terga eorum cecidit, parte[104] castra fecit.

XXV. [105] Darius, ut falleret Scythas discessu, canes atque asinos in castris reliquit: [106] quos quum latrantes rudentesque hostis audiret, remanere Darium credidit.

XXVI. Eumdem errorem objecturi[107] nostris Li-

a Vulgo UT M.

τat necesse: cum saepius a generali singulari ad pluralem transeunt: ut monuimus ad c. 4. §. 8.

102 *Ut multos ignes*] Τὸ *ut* carent MSS. sine sensus dispendio. TENN. Non comparet quoque in Scriverianis, nec meis: quare rursus delevi. vide ad c. 4. §. 7.

103 *Praedictae.*] De hac voce vid. ad l. II. c. I. 4. Sic bene edi derunt Parisienses, & Modius, ac seqq. ante erat *praedicta*, ut & in MSS. multis. sed *praedictae* Medicei servarunt, & Cantabrigienses. Mox *in ipsos* Petrensis. *in Gallos* ridicule Palatin. dein pro *cecidit.* idem *tetigit.* male. Livius l. XXII. 47. *Quorum terga ceciderant* & passim. Quare jam nihil mutem in Lucano l. IV. 714.

——— ——— *nudataque foeda*
Terga fuga, donec vetuere castra, cecidit.

104 *Castra fecit*] Mordicus hoc retinent MSS. & phrasis Latina, & elegans est. Consule Cl. Wasse in Indice Sallust. V. *fac.* Caes. B. Gall. VII. 68. & Hirt. B. Alex. c. 59. Nihilominus huic loco non videtur apta esse. & maxime probabilis Amplissi. Cuperi conjectura *castra cepit* scilicet Thracum & praesidium, quod in castris reliquerant. Vide eum T. II. Epistol. Corp. a Cel. Burmanno edit. p. 690. Similia autem Iphicratis Strategemata vide l. II. c. 12. & Polyaen. l. III. in Iphicrate: atque ibi Casaubonum ad §. 46. quo capite forsan §. 50. referibendum. est ἐν Θρᾴκῃ ἰμβαλὼν, pro ἐς Θρᾴκην, noto Graecisco. Sic enim ibid. §. 4. ἐν Θρᾴκῃ ἐνέβαλεν. AElian. l. XII. V. H. c. 8. ἐν σκεύει ἐμβαλών. & passim apud Poëtas.

105 *Darius*] 3. Reg. 3. Hill. *Dareus*, & statim *Dareum.* vide supra c. 3. n. 9. TENN. *Dareus* & *Dareum* etiam duo Cantabrigienses, uterque Leidensis, Gudianus, & Edd. Paris. Hittorp. ac Wechel. & ita passim MSS. Latinorum auctorum. De hoc Darii expeditione vide scriptores citatos ad Nepot. Miltiad. c. 3. Polyaen. l. VII. II. §. 4.

106 *Quos quum*] Vossianus, & unus Hill. *quosdam* L. TENN. *dum* etiam Leidensis secundus: quod notaret *donec.*

107 *Nostris*] Medic. pr. *meis.* Vossian. *nostri.* Deest in Medic. sec. *Ligurum* vox Scriverio suspecta, pro qua Sanutus *nonnullos* modo memorat. dein *per diversa* sine τοῖς *loca* exaratur in Mediceo primo. quod verum puto. Sic c. 8. §. 4. *agros eorum vicosque per* di-

Ligures, per diversa loca [108] buculos [a] laqueis ad arbores adligaverunt, qui [109] diducti [b] frequentiori mugitu speciem remanentium praebebant hostium.

XXVII.

a Vulgo BUBALOS. b Vulgo DEDUCTI.

diversa incendit. Sic II. 3. §. 20. *in confragosa perducere* MSS. unus; & l. II. 5. 42. *Vadosa obsidere* MS. c. 3. 23. ex emendatione Gronovii *ad impedita.* lib. II. v. 35. *per nota se recipere.* l. III. c. I. §. 2. *iter per confragosa & deserta emensus.* c. 10. 6. *per occulta.* Alibi *in diversa, in tuta* & similia passim tam apud nostrum, quam alios. Hinc corrige etiam Vegetium l. III. c. 22. *Si per silvas ituri sunt, praemittunt, qui angusta, vel abrupta occupent.* sic Veterrimae membranae quae Leidenses: vulgo addunt *loca:* apud eumdem l. I. 7. in f. *locis* delendum ex alio Codice. Ceterum totum hoc exemplum Strategematicum non agnoscit versio Italica.

108 *Bubalos*] 2. Reg. 2. Hill. *Bucabulos.* I. Reg. I. Hill. *Bucabalos.* inde finxere *Bubalos.* Verum Bubali, ut docet Isidorus, vocati per derivationem, quod sint similes boum, adeo indomiti, ut prae feritate jugum cervicibus non recipiant; & in Africa procreantur. Non videntur ideo Insubribus tot superfuisse, qui speciem remanentis exercitus praeberent; quare cum uno Regio legas *Bucculos.* Columella l. 7. *cum deinde buculos comprehenderis, perducito ad stabulum, & ad stipites religato.* TENN. Merito suspecti Tennulio sunt isti bubali, qui in Italia non ita frequentes sunt, ut in uno exercitu tot potuerint fuisse. Quatuor MSS. mei *Bucabalos.* duo *bucabulos.* unus *bocabulos.* Sanutus *boves.* Mediceus primus *vitulos:* quod non dubito Glossam esse veri vocabuli a Regio, & Vaticano Codice servati *buculos.* Glossae βούκολος βοίδιον.

109 *Deducti frequentiori mugitu speciem remanentium praebebant hostium.*] Restituo, ut multis videbitur, audacter; ut mihi, verissime, *qui edito frequentiori mugitu.* Solens mos quondam librariis, qui de suo ad ineptiam usque prodigi erant, consonantes non suo loco bonis scriptoribus largiri. declaravi apud Vegetium propositis exemplis. quin & in lapidibus veteribus reperias passim *junxit, vicxit, nuncquam,* & infinita alia. Pari scriptione & in antiquis codicibus manuscriptis observabam *condictio* pro *conditio: extincxi, conjuncxi,* & similia sexcenta. Ad eum modum olim operae hic scripserant: *edicto frequentiori mugitu.* inde ineptiores & male feriati homines paullo post fecere *deducti;* & quidem nulla sententia. mentio enim de relictis bubalis ad arbores alligatis, qui recedentibus dominis, frequenti mugitu edito Romanis persuaderent, castra Ligures non movisse. STEW. Diceres, librarios omnes de compacto egisse, ut locum hunc adulterarent. Adeo simul propagaverunt τὸ *deducti,* quod de via rationis lectorem deducit; Si enim ad arbores fuere alligati, aedepol non potuere esse deducti. Stewechius, *Edito,* Gujetus *derelicti,* Gronovius ὁ μακαρίτης *relicti* conjecerunt. TENN. *Relicti* ad marginem sui codicis alleverat quoque Scriverius. Num *diducti* i. e. hic illic per diversa locati, & ad palos alligati, quomodo vel *seducti* Cl. Wasse se quoque hunc locum legere, ad me perscripsit. quod idcirco, ut sensui consulerem, reposui. atque ita postea deprehendi, etiam placuisse Cl. Lip-

XXVII. Hanno ab hostibus clausus, locum [110] eruptioni [a] maxime aptum, adgestis levibus materiis incendit; tum hoste ad ceteros exitus custodiendos avocato, milites per ipsam flammam eduxit, [111] admonitos [b] ora scutis, crura veste [112] contegere.

XXVIII. Hannibal, ut iniquitatem locorum, & inopiam, instante Fabio Maximo, effugeret, noctu boves, quibus [113] ad cornua fasciculos adligaverat [114] sarmentorum, subjecto igne, dimisit: quum-

a Vulgo IRRUPTIONI. b Vulgo ADMONITO.

Lipsio. posset etiam *deducto* scribi, i. e. edito, sensu eodem, quo Stewechius ipsam vocem *edito* volebat restitui; sed quod nimis longe a litteris recedit. *Ducere gemitus, suspiria, verba* apud Poetas passim. *Deducto mugitu* est in longum tracto, ut solent boves soli edire longos mugitus, Metaphora deducta a filo. Vide notas ad Propert. l. II. 24. 38.

Et mea deducta carmina voce legis.

In Medic. sec. exaratur *quod ded.* Hillensb. cum Ed. Paris. *frequentiore. praebeant* quoque Medic. sec.

110 *Irruptioni*] Hanno noluit irrumpere in Romanos, sed ex clauso loco erumpere: quare audacter restituo *Eruptioni.* secundum MSS. codd TENN. Mansit tamen *irruptioni* in contextu. quare nos *eruptioni* demum reposuimus: quod jubent MSS. etiam mei omnes, Sanutus, Lipsius, & Edd. Veteres, atque ipsa ratio. Eodem modo turbabatur l. III. 10. 1. *Irrupt.* primum apparet in Ed. Wechelii. *eruptionis* Medic. sec. mox *aggestum* Hillensb. & Scriverii unus. *congestis* Sanut. & Medic. pr. dein more solito quidam *advocato.* Vid. ad l. I. IV. 14. *intento* Vaticanus. pro *tum* in quibusdam *eum*, vel *etiam*, vel *tamen. Certos exitus*, Vaticanus, Medic. prim. & Edd. Rom. ac Bonon.

111 *Admonito*] Omnes MSS. *admonitos* & sic l. TENN. *Admonitos* Sanutus non admodum male. Malim tamen *admonito*, ut *comperto* &c. SCRIV. *Cur. post.* Rursus a Wechelio, vel simili editione est istud *admonito.* Scriverii MSS. tres, meique omnes cum Editionibus antiquis recte dant *admonitos;* quod idcirco revocavi. Sic eodem plane modo lib. II. c. 13. §. 5. *Milites dispersos abire jussit, admonitos, in quem locum vellet convenire.* Livius l. XXXIII. 7. *Mille pedites misit, monitos, ut ab insidiis praecaverent.*

112 *Contegere*] Melius hoc, quam Parisiensis (Wechelii) *e. v. contingere.* MOD.

113 *Ad cornua fasciculos adligaverat*] Edd. Romana, & Bonon. *q. cornua fasciculis all. fasciculis* Ed. Paris. Coll. Voss. *ligaverat.* MS. Arcerianus *fascicula*, quod e Glossis probat Keuchenius. Ne audias.

114 *Sarmentorum*] Describit Strategema Nepos in Hannibale c. 5. *Fabio calidissimo Imperatori dedit verba. Namque obducta nocte sarmenta in cornibus jumentorum deligata incendit, ejusque generis multitudinem magnam dispalatam* im-

quumque ipso [115] motu [116] adolescente flamma [117] turbaretur pecus, magna discursatione montes, in quos actum erat, collustravit: Romani, qui ad speculandum concurrerant, primo prodigium opinati sunt; deinde quum [118] certa Fabio renuntiassent, ille [119] de insidiarum metu suos castris

immisit. Quo repentino objectu viso, tantum terroris injecit exercitui Romanorum, ut egredi extra vallum nemo sit ausus. Haud dissimile, quod de vulpibus Simsonis nobis memorant Sacrae literae libro Judicum c. 15. TENN. Adde Polybium, Livium, Appianum, aliosque multos. Vid. Lambin. ad Nep.

115 *Motu*] Naso 1. amor. eleg. 2.

Vidi ego, jactatas mota face crescere flammas,
Et vidi, nullo concutiente, mori.

Elegans similitudo est apud Plinium l. IV. epist. 9. *Ut faces ignem assidua concussione custodiunt, dimissum aegerrime reparant; sic & dicentis calor & audientis intentio continuatione servatur; intercapedine & quasi remissione languescit.* Eadem est apud Quintilianum de oratoribus c. 36. *Magna eloquentia, sicut flamma, materia alitur, & motibus excitatur, & urendo clarescit.* TENN.

116 *Adolescente*] h. e. *crescente*, ut modo Ovidius. Servius ad I. AEneid. 708. & eclog. v. 65. *Adolere, proprie augere.* Festus. *Adolescit ab olesco, id est, cresco. venit. Exoletus, qui excessit olescendi, id est, crescendi modum.* Isidor. l. XI. orig. c. 11. Nonius in *adolere*. TENN. In Arceriano ex Glossa erat *Augescente*. Vid. Perizon. ad Sanct. Minerv. p. 757.

117 *Turbaretur*] Medic. pr. *turbaret*. Mox *discursione* Leidens. pr. *acturi erant* Vatican. *perlustravit* Cantabr. *illustravit* alius. *collustrant* Edd. primae per Synthesin scilicet. Sed tum malim *collustrarunt*. Dein longe plurimi MSS. *ad spectaculum* & Ed. Paris. In Mediceo vetustiore *speculatum*, quod verum puto. Sic supra in MSS. *occupatum* pro *ad occupandum*. Loco τοῦ *deinde*, in aliis *dein*, *deinc*, *demum*.

118 *Certa Fabio*] *Cuncta Fabio renunciassent*, alii. & audebo dicere, recte: quid enim certis renuntiatis, & quod res erat, insidias metueret Fabius? MOD. Alias *cuncta*. SCRIV. *Certa*. sic 4 Reg. & 2 Hill. 1 Hill. *Cetera*. sed Modius *cuncta*. TENN. *Certi* Leidens. sec. *cuncta* uterque Mediceus, & Edd. Rom. Bonon. Paris. & Hittorp. alius *cetera*. sed verissima lectio est *Certa*, quam male in dubium vocavit Modius. Cum renuntiassent, non esse prodigium, sed humanam fraudem, boves discurrentes sarmentis ardentibus ad cornua ligatis. Clare patet ex Livio l. XXII. c. 17. *Primo, quum procul cernerent, velut flammas spirantium miraculo adtoniti constiterunt: deinde, ut humana apparuit fraus, tum vero insidias rati esse.* & statim *Ceterum & insidias esse ratus Fabius, & ut nocturno utique abhorrens certamine, suos munimentis tenuit.*

119 *De insidiarum metu*] i. e. prae metu, ob, propter metum, sed in sex MSS. non legas *de*. Mediceus prim. *de insidiarum metu*. secundus *de i. metu suspicatus*. Infra l. II. 4. 9. MSS. nonnulli *consternati de mendacio*. at illic vide.

ſtris continuit: barbari, obſiſtente nullo, profecti ſunt.

CAP. VI.

De inſidiis [1] *in itinere factis.*

EXEMPLUM I.

[2] FUlvius Nobilior quum ex Samnio in Lucanos exercitum [3] duceret, & cognoviſſet à [4] perfugis, hoſtes noviſſimum agmen ejus adgreſſuros, fortiſſimam legionem primo ire, [5] ultima ſequi juſſit inpedimenta. Ita factum pro occaſione amplexi hoſtes, diripere ſarcinas coeperunt. Ful-

a Vulgo ULTIMO.

1 *In itinere*] Medic. ſec. *itineri*. Τῷ *factis* caret Gudianus. Dein Arcerianus *ex ipſo Samnio*; quod ſine judicio probat Keuchenius.

2 *Fulvius Nobilior.*] Non ſuperſunt ſcriptores, qui hoc cognomine hunc Fulvium inſignivérunt. Livio & Faſtis Capitolinis vocatur *Fulvius Paetinus*. Primus hoc cognomine venit ejus filius, qui tamen ab aliis quoque ſimpliciter *Paetinus*, vel *Paetinus Nobilior* nominatur. Unde non certo conſtat, an non & hic Fulvius, de quo agimus, in aliorum ſcriptorum annalibus *Nobilioris* cognomine memoratus fuerit. Alioquin hic & c. XI. 2. erraſſet auctor. Confer Pighium T. I. Ann. p. 386. & T. II. p. 35.

3 *Duceret*] *Educeret* MSS. SCRIV. Sic MSS. quos videre potui. Gujetus in ora ſui libri notavit. *MSS. educeret*. ut & Scriverius. quia praeceſſit *ex Samnio* Livius l. XXIII. c. 19. *Educto ex hibernis milite, Caſilinum redit.* TENN. *Educeret* eſt in Medic. & Edd. Rom. Bon. Wech. Pariſ. perinde eſt; quare nihil mutô. Vid. ad l. I. c. 4. §. 1. *Duceret* ſine τῷ *exercitum* eſt in Voſſiano: & hoc non refragatur ſcriptorum auctoritati. Peſſimum eſſet *deduceret*, quod unice volebat Keuchenius ex §. 3. ubi *deducere* rectum eſt, ſed alio ſenſu; quia adeſt *longum agmen*. Hic non haberet locum.

4 *Perfugis*] Unus Reg. *profugis*. TENN. *Profugis* quoque Mediceus, & Leidenſis ſecundus. ſed male. *Profugus* dicitur, qui captivus aufugit. *Perfuga* eſt deſertor, transfuga. quales hic intelliguntur. quamquam *profugere* pro *transfugere* dixerit Juſtin. l. XIII. c. 8.

5 *Ultimo*] Sic hactenus editi. Verum omnes MSS. *Ultima ſiqui* c. 4. n. 13. *ſubitus evaſit.* TENN. *Ultima* exhibent quoque Scriveriani, & mei Codd. ac Ed. Pariſ. quod reſcripſi. Curt. l. IV. c. 13. § 27. *Ultima Meleagri ala ſtabat.* l. V. 1. 23. *equites ultimi ibant.* Mallem etiam, niſi vetarent MSS. *primam*. Vide Gronov. Obſerv.

Fulvius [6] legionem, de qua supra dictum est, [7] quinque cohortes in [8] dextram viae partem direxit, quinque ad sinistram; atque ita praedationi intentos hostes, explicato per utraque latera milite, clausit, ceciditque.

II. Idem, hostibus tergum ejus in itinere prementibus, dum, flumine interveniente, non ita magno, ut transitum prohiberet, [9] moraretur tamen rapiditate, alteram legionem in occulto citra

a Vulgo LEGIONIS.

l. I. c. 7. & Drakenb. ad Silium. l. II. 235. aliosque. l. II. c. 3. §. 16. *Novissimos Italicos constituit*. ubi MS. *novissime*. male. deim *ita* non habet Ed. Paris. Romana *ita facto cum*. Bonon. *ita facto*.

6 *Legionis*] Sic solus reliquit Leidensis sec. cum uno Scriveriano. Ceteri, tam Scriverii, quam nostri Codices, & Edd. principes edunt *legionem*. nec dubito, quin ita concipiatur quoque in MSStis Tennulii. nam Hillensbergii Codicis, quo inter alios usus est, non alia est lectio. Optime, & elegantissime. quod mutarunt, qui hunc frequentissimum tamen loquendi morem non perceperunt. quo tam totum, quam partes in eodem casu efferuntur. Livius l. XXIV. 20. *consules, Marcellus retro, unde venerat, Nolam redit; Fabius &c.* l. XXIV. 7. *Interfectores, pars, pars &c.* & apud solum Livium similia sexcenta, aliosque. adi omnino Sanctium in Minerva l. IV. c. 8. p. 707, 708, 709. & ibidem Cl. Perizonium Caesar. B. Civ. III. 108. *Tabulae testamenti, unae per legatos ejus Romam erant ad latae, alterae &c.* Nec aliter Graeci passim. Vide Doctissimum amicum meum J. Alberti in Observat. Sacris p. 269. Ceterum verbum substantivum *est* non agnoscit Gudianus.

7 *Quinque cohortes*] Fuerunt tempore reip. in legione (de quo ambigi video) decem cohortes. Nam bis quinque in legione sua hic Fulvius habuit. Cincius apud Gall. XVI. c. 4. *In legione sunt centuriae sexaginta, manipuli triginta, cohortes decem.* De Cinna Vellejus l. II. c. 20. *E civium delectu trecentas amplius cohortes conscripserat, ac triginta legionum instar impleverat.* In legione Caesariana eundem numerum facile colliges ex ipso lib. VI. c. 7. Bell. Gall. Labienus cum tres legiones accepisset. *V. Cohortibus* (inquit) *praesidio impedimentis relicto, cum XXV. cohortibus proficiscitur.* Ergo in tribus legionibus XXX. cohortes, in una decem. l. VII. c. 60. *V. cohortes, quas minime firmas ad dimicandum esse existimabat, castris praesidio relinquit. V. ejusdem legionis reliquas de media nocte cum omnibus impedimentis adverso flumine magno tumultu proficisci imperat.* Sub Caesaribus eundem numerum tradit fuisse Vegetius l. II. c. 6. & c. 25. TENN.

8 *Dextram partem viae*] Nonnulli MSS. *dexteram*. Cuncti concinnius, ut reposui *d. viae partem*.

9 *Moraretur tamen rapiditate*] Scaliger ad oram libri sui adscripserat *morante*. Offendit sine dubio verum sensum; quod praecedentia *ut transitum prohiberet*

tra flumen collocavit, ut hostes, paucitate [10] contempta, audacius sequerentur. Quod ubi factum est, legio, quae [11] ob [a] hoc dispofita erat, ex in-

a Vulgo AD HOC.

beret ad flumen, *moraretur* vero passive ad Fulvium, stante vulgata lectione, referri debeant. Et sane duriuscula est oratio, &, nescio, quid scabri continet. Nihilominus, nisi *moraretur* retineamus, desiderabitur verbum, quo pertinet *dum*. Cogitavi, in praecedentibus auctorem esse corruptum, & dudum conjeci, scribendum, *ut transitu prohiberetur* sc. Fulvius. Hoc pacto certe omnia melius procederent. c. 4. §. 9. *Indi fluminis trajectu prohibitus*. Nepos in Hannibale. c. 3. *Alpicos conantes prohibere transitu*. uti legendum esse, & non *transitum* monuit Heinsius ad Ovid. Art. Am. 335. l. II. & confirmat Cod. Leidensis. Hirt. B. Alex. c. 29. *qui transitu Caesarem prohiberent*. Curt. l. VIII. 13. 5. *Transitu prohibiturus hostes*. Eodem modo emendandus videtur Justinus l. XXIX. c. 4. *In Italiam Philippum copias trajecturum, Laevinum praetorem cum instructis navibus ad prohibendum transitu mittunt*. vulgo *transitum*. l. I. c. 8. *Cum prohibere eos transitu Araxis fluminis posset*. Deinde *cum rapiditate* pro *tamen r*. Leid. pr. In Mediceo secundo *tum in peditatu*. Arcerianus *rapacitate*. Verum ut *rapidus amnis*, sic quidem passim apud Poetas, & alios *rapax amnis, unda*, & similia pro celeri & torrente dicuntur: quare in Lib. de Aquaed. Art. 73. *Cui rei ratio est, quod vis aquae rapacior velocitate ipsa ampliat modum*, non opus erat Doctissimi Poleni conjectura *rapidior*. At τὸ *rapacitas* pro rapiditate, seu velocissimo cursu non temere reperias.

10 *Contempta*] Duo Regii *contemplata*. vulgata praestat. Liv. 34. c. 47. *Eorum paucitate contempta, Galli universi ex castris erumpunt*. TENN. Uterque Mediceus quoque *contemplata*. Quod non ita temere spernendum. Hostis contemnebat Fulvium jam; ideoque ejus terga in itinere premebat: sed tum videre exacte non poterat, quantam secum multitudinem haberet Romanus: Hinc caute tantum ei instabant. quare, ut in insidias vocaret, simulabat Fulvius militum paucitatem, ut hostes ea visa audacius sequerentur, & ita ab altera legione in latera eorum invadente caederentur. *Contemplata* ergo passive sumtum, ut pleraque verborum Mediorum participia solent, vel ab ipso veteri verbo, quod restat apud Ennium, Plautum, & alios, *contemplare* formatum notabit, animadversa & perspecta. Hoc verbo in eadem re utitur Vellejus l. II. c. 81. *Exercitus contemplatus frequentiam suam a disciplina descivit*. Non damno tamen penitus *contempta*, ut l. III. c. 17. §. 1. & passim apud alios.

11 *Ad hoc dispofita*] Omnes MSS. numero sexdecim, & Editiones vetustae scribunt *ob hoc*. Quod ut reponerem, perpetuus Frontini stylus exigit; idque placuisse Cl. Wasse, ex margine ipsius libri intellexi. *Ob hoc* valet *propterea*. c. 1. §. 6. *Ob hoc operosiores pontes jungunt*. c. 4. § 7. *Ob hoc nemini suspectus*. c. 12. § 2. *Ob hoc adtonitos milites cerneret*. l. II. c. 1. §. 10. *Ob hoc exasperatus*. l. V. 33. *Ob hoc dispositis*. adde l. II. 13. 8. III. 2. 1. 8. 3. Vide tamen §. 44.

insidiis hostem adgressa [12] vastavit.

III. Iphicrates in Thraciam quum propter [13] conditionem locorum, longum agmen [14] deduceret, & nuntiatum ei esset, hostes summum id adgressuros, cohortes in utraque latera secedere, & consistere jussit, ceteros [15] subfugere, & iter

12 *Vastavit hostem*] Rara locutio. sic tamen Seneca Epist. 113. *Alexander Persas atque Indos vastabat, fugabatque.* Adde Scheffer. ad J. Obsequent. c. 114. *Ut vastando suo hostile imaginarentur bellum, lacrimantesque, mutis adfectibus calamitatem praefugirent suis.* Ita hunc locum legendum esse didici ex libro, quo usus est Lipsius. Vulgo *lac. multis adfectibus.* passim in tali allusione *mutus* abiit in *multus.* Ut apud Lucanum l. v. 218.

Sic muta levant suspiria vatem.

ut post editum a me Lucanum vidi ab Ill. Heinsio optime ad libri sui marginem correctum esse; quod ego in unico codice inventum non multum curaveram. sed ei accedit quoque Taurinense MS. vulgo *multa.* Ipse Lucanus l. I. 247.

Et tacito mutos volvunt in pectore questus.

quo loco nequaquam esse cum aliis rescribendum *tacti* disces ex Cel. Burm. ad Ovid. Epist. XIII. 69. & maxime in Addend. Statius l. XI. Theb. 604.

Tandem muta furens genitor suspiria solvit.

Et illic eadem in MSS. varietas; neque aliter in Catulli Epith. Pelei, & Thetidos legit Heinsius pro *multas* ad Tibull. in Adversar. p. 466.

Mutas expromam mente querelas.

Hinc patet, nihil mutandum esse in Statio l. II. Silv. I. 104. de infante.

Tu tamen & mutas etiam tunc murmure voces,
Vagitumque rudem fletumque infantis amabas.

Marklandus hoc non capiens audacter mutavit in *metas in murmura.* Silv. l. IV. 5. 19.

Unique (si quando) canenti
Mutus ager domino reclamat.

sed ad Frontinum revertamur. Pro *ex ins.* MSS. quatuor vetustiores cum Edd. Rom. & Bonon. *de ins.* quod Clariss. Wasse, & mihi arridet. Medic. sec. *ab ins.*

13 *Conditionem locorum*] Gujetus. h. e. habitum. TENN. i. ingenium, naturam loci. Ovidius l. III. Trist. 5. 53.

—— —— molliat ipse
Mutati poenam conditione loci:

Ex Ponto II. 5. 16.

Credibile est fieri conditione loci.

Justin. l. II. c. I. *ac frugum pro regionum (MS. locorum) conditione apte genera variata.* Valer. Maxim. l. III. 3. Ext. 4. *Dum terrae conditionem, habitum maris, totius denique mundi naturam exprompsit.*

14 *Deduceret agmen.*] Forte quis malit, *educeret.* mihi tamen perplacet, *duceret.* STEW. Malim *educeret.* Sic supra MSS. Stewechio placet *duceret.* SCRIV. *Deduceret.* Sic omnes MSS. TENN. Etiam mei: & recte. *Deducere* enim notat proprie extendere, & in longitudinem extenuare. Hinc *deducere carmen, filum, orationem,* & similia.

15 *Subfugere*] Alii *fugere.* Quidam

iter [16] maturare. Transeunte autem toto agmine lectissimos quosque retinuit: & ita passim circa praedam occupatos hostes, jam etiam fatigatos, ipse requietis & ordinatis suis adgressus, fudit, exuitque praeda.

IV. Boji [17] in silva Litana, [18] qua transiturus erat

dam etiam *sufferre*. sed recte nos. *Suffugere* hic est, non revera fugere, sed fugae speciem praebere. MOD. *Suffugere*. Ita Modius, cum alii *fugere*, aut *sufferre* legant. SCRIV. Unus Reg. *Subfugere*. Hittorpius *Fugere*. *Suffugere* Modio est, non vere fugere, sed fugae speciem praebere. TENN. *Fugere* MSS. duo cum Edd. Paris. Hittorp. & Wechelii, in cujus ora *sufferre*. Ceteri omnes *suffugere*, i. e. clam abire.

16 *Maturare iter*] Virg. *Maturate fugam*. Vide Macrob. VI. c. 8. Saturn. Quae nobis verba sunt neutra, & junguntur infinitivis, veteribus activa & accusativis juncta. Terent. Andr. III. 3. 44. *Is mihi suadet, nuptias, quantum queam, ut maturem*. Tacit. Germ. c. 20. *Sera juvenum Venus, eoque inexhausta pubertas: nec virgines festinantur*. 2. Ann. 6. *Properatae naves*. ibid. c. 22. *Bellum in Angrivarios mandat Stertinio, nisi deditionem properavissent*. ibid. c. 31. *Juravitque Tiberius, petiturum se vitam quamvis nocenti, nisi voluntariam mortem properavisset*. Silius Ital. l. I. *Prodiga gens animae, & properare facillima mortem*. I. AEneid. 666. *Haec celerans, iter ad naves tendebat Achates*. Tacit. 2. Ann. 5. *Celerandae victoriae intentior*. TENN.

17 *In silva Litana*] Sic l. corrupti hic codd. librariorum ignorantia. Unus Reg. unus Hill. *In insula Latina*. 3. Reg. 2. Hill. *In silva Latina*. Verum Boji intra Apenninum se tenuere Liv. V. 35. formidanda equidem gens R. Reip. multorumque triumphorum materies. Ἀλλὰ μηδὲν αὐτοῖς καὶ τοῖς Λατίνοις. Loquitur de L. Posthumio Albino, consule designato, cujus caput Boji amputatum intulerunt suo templo, poculum Sacerdoti. Livius l. XXIII. c. 24. *Silva erat Vasta (Litanam Galli vocabant) qua exercitum traducturus erat. Ejus sylvae dextra levaque circa viam Galli arbores ita inciderant, ut immotae starent, momento levi impulsae occiderent*. Ergo Litana silva in Bojis. Verum quaeritur, quinam illi Boji; a Stewechio collocantur in Gallia Lugdunensi, falsoque adducitur Plinius lib. III. c. 17. & lib. IV. c. 18. (Nam ille nihil aliud asserit, quam Bojos alios circa Padum, hos in Lugdunensi Gallia colere) A Cluverio (cui assentior) in Gallia togata; ad Apennini radices ex Zonarae lib. II. Ann. Ὁ δὲ Ποσούμιος Ἀλβῖνος μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ ὑπὸ τῶν Βοιῶν, ἐφθάρη· διὰ ὄρους ὑλώδους πορευόμενος, καὶ ἐνεδρευθείς. Argumento infirmo, quia iste mons silvosus potuit esse & in Gallia Lugdunensi. Clarius Liv. rem docet l. XXXIV. c. 22. *L. Valerius Flaccus in Gallia cum Bojorum manu propter Litanam* (male Stewechius *Litaniam*) *silvam signis collatis secundo proelio conflixit. Consul reliquum aestatis circa Padum Placentiae & Cremonae exercitum habuit*. quia consul tetendit circa Padum; relatoque Hispanico, & Bojorum bello Livius ait: *Hic status rerum in Italia* (non

erat noster exercitus, succiderant arbores, ita ut ex parte exigua sustentatae starent, donec inpellerentur: delituerant deinde ad extremas ipsi 19 Boji, [a] ingressoque silvam hoste, in proximas ulte-

a Vulgo UBI INGRESSO S. H. PROXIMAS.

(non *Gallia*) *Hispaniaque esset.* quia idem Flaccus cum Bojis & Insubribus Gallis (quos Alpes a Lugdunensibus separant) depugnavit. ibid. c. 46. *In Gallia L. Valerius Flaccus proconsul circa Mediolanum cum Gallis Insubribus & Bojis, qui Dorulaco duce ad concitandos Insubres Padum transgressi erant, signis collatis depugnavit.* c. 42. *L. Valerius consul quum post fusos circa Litanam silvam Bojos, quietam provinciam habuisset.* lib. XXXIII. 23. *Q. Minutius consul de Liguribus Bojisque Gallis in monte Albano triumphavit.* Praeterea bello Punico secundo (cujus tempore accidit Posthumii clades) in Gallia Transalpina non habuere exercitum Romani. Vide Ortelium de eorum in Germaniam migratione, Wolfgangum Lazium l. VII. Strabonem l. VII. *Bononiam* quasi *Bojoniam* ab illis conditam crediderim. TENN. MSS. mei omnes inepte *Latina.*

18 *Qua transiturus*] Omnes MSS. *quam transiturus.* TENN. Tres quatuorve mei retinent *qua.* Ceteri *quam.* sic *transire saltum Pyrenaeum* Nepos. Hannib. c. 3. dein quatuor *succiderunt.* Mox *ita* non male abest a Palatino. *ut parte* omisso τῷ *ex* habent sex. *sustentata exst.* duo. *sustentante s.* Mediceus antiquior. scribi posset *ut p.* vel *ut eae, parte exigua sustentante, starent &c.* Paullo post *delituerunt* Vaticanus, Petrensis, & Edd. primae.

19 *Ubi ingresso silvam hoste proximas ulteriores inpulerunt*] Corrigo qua ab interpunctione, qua de scriptura, hoc modo: *delituerant deinde ad extremas ipsi Boji, ingresso silvam hoste, proximis ulteriores impulerunt.* Si vacat, locum considera; ac dijudica, recteне fecerim, qui veritate historiae a vulgata Frontini scriptura discesserim. Stratagemate isto Posthumium Consulem, & cum eo millia XXV. deleta, memoriae prodidit Livius; ex cujus lib. XXIII. verba rei illustrandae, & confirmandis conjecturis huc arcessere visum fuit: *Galli* (inquit) *erat extremae silvae cum circumsedissent, ubi intravit agmen saltum, tum extremas arborum succisarum impellunt, quae alia in aliam instabilem per se ac male inhaerentem incidentes, ancipiti strage arma, viros, equos obruerunt.* Boios vero istos, quibus Frontinus id Stratagema tribuit, Galliae Lugdunensis populos fuisse, si quis nescit, consulat Plinium lib. III. c. 7. & lib. IV. c. 18. Item de migratione eorundem in Germaniam, inter ceteros Wolfgangum Lazium lib. VII. & Strabonem lib. VII. Livius lib. XXXIV. *L. Valerius Flaccus in Gallia cum Boiorum manu propter Litaniam silvam secundo proelio conflixit.* STEW. Omnes MSS. carent τῷ *Ubi.* 2. Reg. 3. Hill. *Ingressoque.* Ingeniosa equidem Stewechii lectio, & distinctio. *Delituerant d. a. e. ipsi Boji: ingresso s. h. proximis ulteriores impulerunt.* Sed quo repetitionem τῷ *Boji*? Nam praecessit. libens legerim. *Delituerant d. a. e. ipsi: ingressoque silvam hoste, proximas in ulteriores impulerunt.* Liv. XXIII. c. 24. *Galli erat extremae silvae quum circumsedissent, ubi intravit agmen saltum,* tum

ulteriores inpulerunt. Eo modo propagata [20] pariter supra Romanos ruina, magnam manum eliserunt.

tum extremas arborum succisarum impellunt, quae alia in aliam instabilem per se ac male haerentem, incidentes, ancipiti strage, arma, viros, equos obruerunt, ut vix decem homines effugerent. Aliud Nerviorum in arboribus narrat Caesar l. II. belli Gall. *Teneris arboribus incisis, atque inflexis, crebrisque in latitudinem ramis [enatis] & rubis sentibusque interjectis effecerant, ut instar muri hae sepes munimenta praeberent, quo non modo non intrari, sed ne perspici quidem posset.* TENN. *Ubi ingresso.* Sic plane, sed corrupte Leidensis secundus: Uterque etiam Mediceus, & Vaticanus servant *ubi.* pro ea voce in uno Cantabrigiensi legas *in sylva.* quare non dubito, quin vere ex conjectura Stewechii reposuerim *Boji.* Mox *ingressoque* pro *ingresso* rescripsi ex MSS. duodecim. In Mediceo primo est *ingressos s. hostes.* In secundo *ingressum s. hostem.* In utroque, & Edd. Rom. Bonon. Paris. est *eo modo in prop.* certissimo indicio, me ex auctoris mente addidisse τὸ *in* ante *proximas*, quae praepositio locum amiserat. Male Tennulio placebat *proximas in ulteriores. ulteriores* sive *exteriores*, ut est in margine Vossianae Collationis, vel *extremas*, ut loquitur Livius, inpulerunt in proximas, Romanos versus. Favet tamen Tennulio MS. Cantabrigiensis, in quo *proximas super ulteriores inp.*, interpolate.

20 *Pariter*] Deest haec vox in Hillensberg. *Manu magna* uterque Medic.

CAP. VII.

Quemadmodum ea, [1] quibus deficimur, videantur non deesse, [2] aut usus eorum expleatur.

EXEMPLUM I.

[3] L. Caecilius Metellus, [4] quia usu navium, quibus elephantos transportaret, deficieba-

1 *Quibus deficimur*] Omnes MSS. *Deficimus.* Latinissime. De vite Columella l. 3. *Cumque transtuleris de humido in aridum locum, vide, ne pristino alimento deficiat.* ibid. *Commode flatunt, nec deficiunt macro solo.* Sueton. 3. Illust. Gram. *Cum jam non gressu modo deficeret, sed & visu.* Auctor statim. *Usu navium deficiebat.* Sic 2. Hill. & unus Reg. item *Sparto deficiebant.* unus Reg. TENN. Vaticanus *quae deficiunt.* ceteri omnes hic quoque, non infra, & Edd. primae dant *deficimus.* Sed male omnino & contra Latinae linguae genium. Loca enim, quae adfert Tennulius, vel sunt corrupta, vel huc non pertinent. *Deficere* homo dicitur tam animo, quam corpore, qui languet, vel animo fractus, inbecillusque est, & per translationem planta, aliaque res deficit,

batur, junxit dolia, constravitque [5] tabulamentis, ac super ea positos per Siculum fretum transmisit.

II. Han-

cit, quae vires amisit. ut docuerunt satis viri docti. At *deficere aliqua re* pro ea re carere; & indigere, non est Latinum, dicendumque *defici*. ut ubique exhibent quoque integerrimi & vetustissimi codices. Id etiam ipsa dictat ratio. Res enim dicitur *deficere nos*, adeoque nos, *deficimur re*, non *deficimus*. Hinc *defectus viribus* & alia pro *deserto* passim in MSS. melioribus. Luculenter hoc praeter alios, quos laudat, demonstravit Ill. Heinsius ad Ovidium Ep. v. Her. 150.

Deficior prudens artis ab arte mea.

ubi inter cetera exempla producit multa e solo Columella, quibus adde l. III c. 8. *agros opimis defici segetibus*, & Gronov. ad Senecae Epist. 30. quocirco in loco per Tennulium prolato audacter rescribo *deficiatur*. nam in Suetonio e MSS. jam ediderunt viri docti *deficeretur*. Alter Columellae l. III. c. 2. locus huc non facit, nam Ablativus non regitur ibi a τῷ *deficiunt*, sed ab intellecta praepositione *in*; ut ipsum inspicienti locum luce clarius patebit. Optime itaque *deficimur*, & infra *usu deficiebatur*, & *sparto deficiebantur* e Codicibus emendatioribus editur, ut & l. II. c. 5. §. 13. *quae lignis deficiebantur*. l. III. c. 15. 4. *defici frumento*. Lactantius l. I. de Falsa Rel. c 3. *quoniam & sensu deficimus & verbis*. Sic vulgo. Sed antiquissimus optimusque codex Bononiensis recte *deficimur*.

2 *Aut usus*] 2. Hill. *ut usus*; Tertius *& usus*. TENN. *Ut* etiam plerique nostri, & Edd. pp. duo vel tres *& u.* male. *Compleantur* Medic. pr.

3 *L. Caecilius*] In tribus deest rursus praenomen. Alii *Laelius*, vel *Caelius*, vel *Decius* inepte.

4 *Quia usu*] 3. Reg. *quia usus*. TENN. *Usu* ex meis tantum servant tres Scriveriani, duo Cantabrigienses, & Coll. Voss. Ceteri cum editionibus, quas vidi, ante Modium *usus*. male: ut & *deficiebat*, quod est in octo meis, & Edd. Rom, ac Bonon. dein *elephantes* Edd. vetustae cum utroque Mediceo, in quibus etiam *transportarentur*, *deficiebat*, retracta scilicet syllaba *ur* a posteriore vocabulo. Elephanti autem intelliguntur, quos L. Metellus in Sicilia proelio contra Carthaginienses ceperat. Confer auctores citatos ad Florum. l. II. c. 2. *Centum circiter elephantorum captivitas* & infra l. II. c. 5. §. 4. Hinc elephas deinceps signatus & biga elephantorum in Metellorum nummis ad hujus victoriae & triumphi memoriam. Consule Ill. Spanhem. T. 2. praest. Num. p. 214. & Cuper. diss. II. de Eleph. c. 2. 4.

5 *Tabulamentis.*] Nove dictum pro *tabulatis*; quod testatur Keuchenius esse in Arceriano. Contra pro *tabulatis* in Susiano Cod. est *tabulamentis* apud Veget. l. III. c. 7. *Navigeri vero amnes, stylis fixis* (sic etiam duo vetustissimi Leidd. MSS. vulgo male *hastilibus*) *ac superpositis tabulatis pervii sunt, vel certe tumultuario opere colligatis inanibus cupis, additisque trabibus transitum praebent*. ubi vide Stewechium, & quae congessi de *vacuis cupis* ad Lucan. l. IV. 420. paullo ante Edd. Rom. Bonon. & Wechel. *vinxit dolia*, mutatione solemni. *constituitque* etiam male duo MSS.

6 Ad

II. Hannibal, quum [6] in praealti [a] fluminis transitum elephantos non posset compellere, neque navium, aut materiarum, quibus [7] rates [8] contexerentur [b], copiam haberet, jussit [9] ferocissimum elephantum sub aure vulnerari, & eum, qui

[a] Vulgo AD P. & PELLERE. [b] Vulgo CONTINERENTUR, CONSTERNERENTUR.

6 *Ad praealti &c. pellere*] Omnes MSS. *in praealti compellere*. TENN. Scriveriani, & mei, quotquot usus sum, *in p. compellere*: i. e. adigere, ut flumen transirent, seu in *flumen compellere*, ut loquitur Caesar l. II. B. Gall. c. 23. Bene & Latine: quod idcirco non dubitavi auctori nostro restituere. Cicero l. I. Ep. ad Famil. 9. *Cum in hunc sensum compellar injuriis.* Valer. Maxim. L. V. c. 6. §. 10 *Unumque ex his falce percussum in caedem suam compulit.* Justin. l. IV. c. 4. *Hostes in fugam compulit.* Immo noster l. II. c. 3. §. I. *in deditionem compulit.* In Mediceo pr. & Leidensi sec. *praelati.* Intelligitur autem Rhodanus, ut e Livio patet. Rursus editiones antiquae cum Mediceis *elephantei*.

7 *Rates*] In copiatum trajectu hac voce utuntur Latini. Liv. V. 35. *Pado ratibus trajecto non Etruscos modo; sed etiam Umbros agro pellunt.* Curt. 7. 8. *Ille se ratibus equitem phalangemque transportaturum esse pronuncias; super utres jubet nare levius armatos.* TENN. Medic. pr. *naves vel rates.* Supra MSS. octo *nec n.* pro *aut* Edd. vetustae *ac.* melius foret *nec. Materierum* Medic. primus, quasi á recto *materies*.

8 *Consternerentur.*] Pessime quidam, r. *continerentur*. MOD. Alias *continerentur*. Forte *compingerentur*. SCRIV. *Consternerentur*. lege sic cum Modio. Tamen in 3. Reg. 3. Hill. *continerentur*. TENN. Cur ita cum Modio, & Hittorp. margine legamus, nulla caussa est. Certe nulla MSti auctoritas. Constanter in MSS. & Edd. veteribus legas *continerentur*; nisi quod in Mediceo primo scribatur *construerentur*, quomodo Cl. Almelovenius conjecerat, probante Ill. Cupero diss. II. c. 4. de Elephantis. Et in Petrensi *conficerentur*, quae glossae sunt genuinae vocis *contexerentur*. Sic enim Frontinum scripsisse, nullus dubito; atque idem inter varias posterioris curae conjecturas, quales sunt *contignarentur*, *concinnarentur*; proposuit sibi Scriverius. Si rates tabulatis consterneret, ut Ex. praeced., debuit habere eas. Atqui non habebat naves aut rates non modo, ut ait auctor, sed ne quidem materiam, qua eas, quas non habebat, conficeret sive contexeret. Id enim elegantissimo usu τὸ *texere* & *contexere* notat. Valer. Flacc. l. II. c. 108. *Puppes tenui contexere canna.* Auson. Perioch. V. Odyss. *Contextae ratis temere properatae*, ut recte emendavit J. F. Gronovius l. II. Obs. c. 7. ubi plura de hac significatione. Hinc *texta carinae* & *texta* pro ipsa navi passim apud Poetas. Ne nimia congeram, adi commentarios VV. Doctorum ad Ovid. l. XIV. Metam. 530.

—— —— *fert ecce avidas in pinea Turnus*
Texta faces.

τῶν *contexere*, & *consternere* differentiam in fabrica pontis egregie nos docet Caesar B. Gall. l. IV. c. 17.

9 *Ferocissimum &c.*] Pal. *ferocissi*-

qui vulneraffet, tranfnato ftatim flumine, procurrere. Elephantus exafperatus, ad perfequendum doloris fui auctorem, tranfnavit amnem, & reliquis idem audendi fecit exemplum.

III. [10] Carthaginienfium duces instructuri claffem, quia fparto deficiebantur, crinibus tonfarum [11] mulierum ad funes efficiendos ufi funt.

IV. Idem Maffilienfes, & Rhodii fecerunt.

V. [12] M. Antonius, a Mutina profugus, cortices pro fcutis militibus fuis dedit.

VI. Spartaco, copiifque ejus, fcuta [13] ex vimine fuerunt, quae coriis tegebantur.

VII.

tiffimum. Medicei *elephantem.* Dein Medic. pr. *ut e. q. v. transitu flumen procurreret. Tranato* & mox *tranavit* nonnulli Codd. & Edd *percurrere* Medic. fec. & Ed. Bon. *praecurr.* Ed. Romana. Tum *elephas* MSS. duo. *Elephans* Medic. fec. *profequendum* Medic. prim. Tandem pro *fecit exemplum* Medic. pr. & Edd. Rom. Bonon. ac Wechel. *dedit*, e Gloffa.

10 *Carthaginienfium*] Sic malui cum MSS. quibufdam & Scriverio. Alii *Carthaginenfium*. Vide fupra. Mediceus pr. *Carthaginienfes*. De Sparto ad ufus navales adhibito adi omnino Salmafium ad Solinum p. 187. unde ad verbum fere fuam notam defcripfit more folito Keuchenius. dein *deficiebant*. MSS. quatuor. & Edd. pp.

11 *Mulierum*] Flor. 2. 15. *In tormentorum vincula matronae crines fuos contulerunt.* Vide exempla a Freinshemio hue allata. TENN. Adde C. Rhodigin. Var. Lect. l. XVIII. c. II.

12 *M. Antonius*] Praenomine carent Leidenf. pr. & Mediceus fec. Mox Seq. Ex. pro *copiis* Peregrenfis *Sociifque*.

13 *Ex vimine*] Unus Reg. *Ex viminibus.* Tacitus 2. Ann. c. 14. *Non loricam Germano, non galeam: ne fcuta quidem ferro nervove firmata, fed viminum textus, vel tenuis & fucatas colore tabulas.* Caefar lib. II. bell. Gall. c. 33. *fcutis ex cortice factis, aut viminibus intextis, quae fubito (ut temporis exiguitas poftulabat) pellibus induxerant.* Hiftoria haec Spartaci eft apud Flor. 3. c. 20. Ex Salluft. 4. Hift. Nonius. *Soliti nectere ex viminibus vafa agreftia: ibi tum, quod inopia fcutorum fuerat, ad eam artem fe quifque in formam parmae equeftris armabat.* Talia fcuta, e viminibus contexta, ufurpaverunt Perfae, & Graeci vocarunt γέῤῥα. Herodotus l. IX. c. 60. Φράξαντες γὰρ τὰ γέῤῥα οἱ Πέρσαι, ἀπίεσαν τοξευμάτων πολλὰ ἀφειδέως. c. 61. Ἐγίνετο δὲ πρῶτον περὶ τὰ γέῤῥα μάχη. ibid. 98. Αὐτοὶ δὲ συνεφόρησαν τὰ γέῤῥα ἕρκος εἶναί σφι. *Iidem* Perfae *facta ex gerris teftudine fefe conftipaverant.* Hefychius Γεῤῥάδια, στρωτηρίδια. Varro l. VI. L. L. *Congerro a gerra, & Graecum eft, & in Latina cratis.* Alias veterum fcuta conftabant ex ferro, quod multiplici

VII. Non alienus, ut arbitror, hic locus est, referendi factum Alexandri Macedonis illud nobile; qui per deserta [14] Africae itinera, gravissima siti cum exercitu adfectus, oblatam sibi a milite in galea aquam, spectantibus universis, effudit; [15] utilior exemplo temperantiae, quam si communicare [16] potuisset.

CAP-

ci pelle; imprimis bovina, inducebatur. Statius 7. Theb. 310.
Clypei septemplice tauro.
Leva, ter insuto servantem ingentia ferro
Pectora. Nam tergo numquam metus.
Elephantina erat Antaei. Mela I. 5. *Tingi oppidum ab Antaeo conditum. Exstat rei signum, parma elephantino tergore exsecto ingens.* Illam pellem, detractam & mollitam fuisse cibo in urbium Sagunti, Hierosolymorum, Casilini obsidionibus, annales testantur. TENN. MS. Palatinus quoque *ex viminibus*, ut in hac re loquuntur antedicti auctores, quos aliaque jam congessit Lipsius l. III. de re Milit. c. 2.

14 *Aphricae itinera*] Cum peteret delubrum Hammonis: Verum libenter cum Barthio l. XIV. c. 9. Advers. omitterem τὰ *itinera*, nisi omnes MSS. simul intercederent. Curtius l. VII. c. 5: hoc contigisse in desertis Sogdianorum locis. *Poculo pleno, sicut oblatum est, reddito; nec solus, inquit, bibere sustineo; nec tam exiguum dividere omnibus possum. Vos currite, & liberis vestris, quod propter illos adtulistis, date.* Arrianus l. VI. 4. In locis Gadrosiorum arentibus, sive (nam dubitat) apud Parapamisadas; cum milites in galea aquam obtulissent, Alexandrum λαβόντα δὲ ἐν ὄψει πάντων ἐκχέαι. Καὶ ἐπὶ τῷδε τῷ ἔργῳ ἐς τοσόνδε ἐπιῤῥωσθῆναι τὴν στρατιὰν ξύμπασαν; ὥστε εἰκάσαι ἄν τινα πότον γενέσθαι πᾶσιν ἐκεῖνο τὸ ὕδωρ τὸ πρὸς Ἀλεξάνδρου ἐκχυθέν. Ex quo loco videmus, Sozomenum praefatione ad Theodosium Imperatorem (quem adaequat fatis Alexandri) immerito a Radero accusari; quod scripserit: Alexandrum μὴ πιεῖν, ἀλλὰ ἐκχέαι τὸ πόμα. Vide Poliaen. 4. 3. TENN. Mihi placet quoque vehementer Barthii conjectura ejicientis τὰ *itinera*. Vide ad c. V. §. 26. Sed constanter retinent omnes MSS. Quid si legas *in itinere*? Paullo ante pro *qui* in Petrensi est *qua*; in Mediceo sec. *quod*.

15 *Utilior exemplo*] Sil. Ital. l. I. de Hannibale.
Celsus & in magno praecedens agmine ductor.
Imperium perferre suum.
Justin. l. III. 2. *Exemplo clarior.* l. XXXIV. c. 18. *Nec in quemquam omnium gravius severiusque, quam in semet ipsum imperium exercuit.* TENN. *Utiliore* Scriverii unus, Hillensb. & Ed. Paris. ac Hittorp. Pro *temperantiae* in Petrensi *continentiae*, qui etiam pro *universis* dat *cunctis*. Dein Leidens. pr. *quasi*.

16 *Potuisset.*] Alias *utiliore e. t. q. s. c. voluisset.* Minus eleganter. Vide Curtium lib. VII. longe aliter haec narrantem. MOD. *Potuisset* sic l. cum Modio. unus Reg. *voluisset*. *communicare potuisset*, pro *communicavisset*. Lo-

cutio Phaedro familiaris Fab. 20. *Id ut comesse extractum possent facilius.* Fab. 15. *Suadebat asino fugere, ne possent capi.* Idem Alexandro fecit in Libya Cato Lucan. 9. 504. *Minimumque tenens dux ipse liquoris Invidiosus erat.* Statim. *Sic concitus ira*

Excussit galeam, suffecitque omnibus unda.

Laudatur & Hannibal. Sil. 10. l. 1. *Exercetque sitim, & spectato fonte recedit.* TENN. Barthio tamen l. XIV. Adverſ. c. 9. arridebat magis *voluisset*: quod invenì in Mediceo primo, & secundo pro var. lect. ac in Edd. Romana & Bonon. Scriverius conjecerat quoque *communicatum potasset*. Verum *potuisset* recte omnino se habet, ut ostenderunt viri docti. Ejus locutionis exempla plena manu praebent Rittershuſ. & Burmann. ad Phaedr. F. 15. & ad Ovid. Epiſt. Her. XVII. 209. quosque ibi laudant. Adde Broukhuſ. ad Propert. II. 15. & J. F. Gronov. ad Livium l. XXXII. 13. *An reverti in Italiam posset* pro *reverteretur*.

CAP. VIII.

De [1] *distringendis hostibus.*

EXEMPLUM I.

CORIOLANUS, quum ignominiam damnationis suae bello ulciſceretur, [2] populationem

1 *Distringendis*] Gujetus h. e. *taxandis, criminandis.* statim *Distringeretur.* διαβληθείη. *distringeret* διαβάλοιτο. Phaedrus Fab. 64. *Tu qui nasute scripta distringis mea.* Fab. 29. *Gravi distringunt alios contumelia.* Similitudo est a balneo, quo veteres cum essent usi, inungebantur oleo, deinde strigile radebantur, fricabantur, distringebantur. Juven. Satyra III. v. 262. *Et sonat unctis*

Striglibus, & pleno componit lintea gutto.

ad quem locum Scholiastes. *Strigile est, quod xystram dicunt, unde oleum deteritur.* Ejusdem usus est *fricare.* Horat. 1. Sat. 10. 4. de Lucilio. *Quod sale multo Urbem defricuit, charta laudatur eadem.* Plaut. Pseud. 4. 7. 93. *Uncti sunt hi senes, fricari sese ex antiquo volunt.* TENN. *Refringendis, infringendis, distinguendis* MSS. & Edd. qdd. male. Verum perperam quoque Tennulius confundit τὸ *distringere* & *destringere.* *Distringere* est dividere, distrahere, distinere, de qua re agit hoc caput: quare hoc & exemplo primo ita legendum est. *Destringere* vero est criminari, taxare, famae alicujus abradere, & illi detrahere. Hinc patet, exemplo secundo scribendum, ut feci, *destringeret infamia*, quod monuit jam Cuperus l. IV. Obſerv. c. 5. Et recte in locis Phaedri a Tennulio adductis restitutum est per viros doctos. Consule Schefferum, Heinſium, & alios. Ovid. l. II. Trist. 563.

Non ego mordaci destrinxi carmine quemquam.

Adeoque non opus est, ut cum alio viro docto ibi refingas *perstringeret*. Ii, qui radunutur, & fricantur, non *distringi*, sed *destringi*

nem patriciorum agrorum inhibuit, deustis vastatisque plebejorum; ut discordiam moveret, qua consensus Romanorum [3] distringeretur.

II. Hannibal Fabium, cui neque virtute, neque [4] artibus bellandi par erat, ut infamia destringeret [a]. agris ejus abstinuit, ceteros populatus. [5] Contra ille, ne suspecta civibus fides esset, magnitudine animi effecit, publicatis possessionibus suis.

III. [6] Fabius [b] Maximus quinto Cos. quum Gal-

[a] Vulgo DISTRINGERET. [b] Vulgo Q. FAB.

stringi dici jam docuit Cellarius ad Plin. l. III. Ep. 5. ut lexica monent. Hinc duobus locis corrigendus Columella. l. IV. c. 24. *Jam vero muscus, qui more compedis arcta vitium devincta comprimit, ferro destringendus, & eradendus est.* c. 28. *Eaque rasura ita deducitur, ut medullam contingat uno latere, atque altero paullo ultra corticem destringatur.* Utrobique vulgo *dis.* Alibi plura notavimus. De *distringere*, egimus quoque ad c. III. 5. *Ne oppugnatione plurium oppidorum distringeretur.*

2 *Populationem*] Vossian. *populatione.* Dein *prohibuit* pro *Inhib.* uterque Mediceus e Glossa.

3 *Distringeretur*] Unus Reg. *Distringeret.* alter *Distingueret.* & modo *Distinguendis.* inepte. Livius idem refert l. II. c. 39. Sed aliam caussam addit. *Sive infensus plebi magis.* TENN. *Distringeret* MSS. octo cum Ed. Paris. *distingueret* MSS. quatuor cum Edd. Rom. & Bon. *Distringerent* Palat. ut *consensus* foret in quarto casu. Sed malo vulgatum.

4 *Artibus*] Unus Reg. *arte.* Flor. I. 3. *Hic omnem disciplinam militarem artemque bellandi condidit.* Infra II. 7. *Utilis propter calliditatem & artem bellandi.* MSS. Idem Fabio Pericles periculum subiit arte Lacedaemoniorum & Archidami. Justinus l. III. c. 7. *Hujus agros in populatione caeterorum intactos hostes reliquerant, sperantes, acquirere se illi posse, aut periculum ex invidia, aut ex suspicione proditionis infamiam.* Polyaenus tamen Archidamum pepercisse ait Periclis praediis, quia illi erat amicus. TENN. Livius l. XLII. 52. *Ipsi a pueris eruditi artibus militiae*, & saepissime. Mediceus tamen primus, & Edd. Rom. ac Bonon. exhibent quoque *arte.* non male. Livius l. XLII. II. *Animum esse inveteratum diutina arte atque usu belli.* Justin. l. XIX. c. I. *Non minus bellandi arte, quam virtute firmasset*, plane ut hic, Idem l. I. c. 8. *Ignarus rei militaris* in MS. Orvillii mei *artis M.* Vegetius l. II. 10. *Res militaris in oblivionem saepius venit.* MSS. & in his tres Leidd. *ars M.* De hac autem, infamia ducem urendi, arte vide loca adducta ad Polyaen. l. I. c. 36. & ad Valer. Max. l. VII. 3. 8.

5 *Contra*] Petrensis *econtra*, vitiose. *Cuilibet* Medic. sec. pro *civibus.*

6 *Q. Fabius.*] Adposuit praenomen tacite Scriverius; verum cum nulli MSS. nec Edd. VV. illud agnoscant, auctorque hoc in

Gallorum, [7] Umbrorum, Hetruscorum, Samnitiumque adversus populum Romanum exercitus coissent, contra quos & ipse trans Apenninum [8] in Sentinate [a] castra communiebat, scripsit Fulvio & Postumio, qui in praesidio [9] urbi erant, copias [10] ad Sitium moverent. Quibus, [11] ad-

[a] Vulgo A. MONTEM.

in nomine alibi quoque omittat, rursus ablegavi. Vid. I. 3. 3. III. 4. I.

7 *Umbrorum.*] *Et Umbrorum* MSS. novem. Mediceus uterque etiam *& Tuscorum:* dein *Samnitium* MSS. Septem, & Edd. primae. *Samnitum* Medicei. Pro *pop. Rom.* Petrensis *Remp.* Mox MSS. & Edd. aliquot *coiissent.* Pro *communiebat* Petrens. *commiunebat*; Leidens. sec. & Vaticanus *constituebat.* Edd. Rom. & Bonon. *connivebat.*

8 *Apenninum montem.*] Nemini interpretum haec adhuc suspecta fuerunt: cum tamen vox *montis* supervacua sit, & exsulet a Leidensi primo, Mediceo secundo, & uno Scriverii Cod. Palatinus pro eo habet *in acie.* Vaticanus *Minare.* Leidensis sec. *in mare.* Vossian. *minante.* Gudian. *miante.* Mediceus pr. *in Umminiate.* Petrensis *Appennunumitate.* Edd. Romana, & Bononiensis *munire.* Quid multa? Scribendum *in Sentinate.* Ibi enim castrametati sunt Consules. Livius l. x. c. 27. *Consules ad hostes transgressi Apennino in agrum Sentinatem pervenerunt. Ibi quatuor ferme millium intervallo castra posita sunt.* Et paullo post. *Hujus populationis fama Hetruscos ex agro Sentinate ad suos fines tuendos movit.* Omissa vox *agri* occasionem corrumpendi loci dedit, quod tamen frequens est apud Livium & alios. Ut *in Antiate, in Caerite, in Vejente, in hostico,* & similibus passim. V. Gronov. ad Livium l. XXII. I. & infra L. IV. I. 29.

9 *Urbi.*] Sic MSS. Gujetus *urbis.* TENN. *Urbis* habent Vaticanus, Leidens. & Medic. sec. Sed male. *Urbi* erant praesidio, non *in urbis praesidio.* Stativa habebant in Falisco, & Vaticano agro. Dein *ut copias* contra nostri stylum edunt Rom. & Bonon. & Medic. sec. Petrensis *quod*.

10 *Ad Sitium moverent.*] Quidam *ad Samnium*; sed parum bene & hi, & illi, aut enim Livii monimenta auctoritate privandum est; aut legendum, *copias ad Clusium moverent.* Sic enim ille l. x. Dec. I. *Coss.* (Fabius puta & Decius) *Fulvio ut ex Falisco, Postumio, ut ex Vaticano exercitum ad Clusium admoveant, summaque vi fines hostium depopulentur, scribunt. Hujus populationis fama Hetruscos ex agro Sentinate ad suos fines tuendos movit.* Neque Livius tantum, sed & res ipsa ita scribendum clamat. Enim *Sitium* urbem arbitror te, nisi in Utopia, nusquam terrarum posse invenire, & *Samnium* legi non debere, ex eo palam est, quod tum Samnites ad sua tuenda delapsuri fuerint, non Hetrusci, quorum finibus exercitus Samnio (quae regio Italiae, inter Picenum, Campaniam, & Apuliam est) admotus, damno esse nequiret. Quae ratio in Clusio Thusciae, sive Hetruriae oppido, contraria est. Erat autem & in Umbria antiquitus Clusiolum oppidum; cujus

[11] adsecutis, ad sua defendenda Hetrusci Umbrique [12] descenderunt. Relictos Samnites Gallosque Fabius & collega Decius adgressi, vicerunt.

IV.

fus meminit Plinius l. III. c. 14. Quem etiam consulendum censeo c. 5. ejusdem libri de Clusinis novis, & veteribus Hetruriae populis. MOD. *Ad Sitium* sic MSS. Sed *Sitium* apud Geographos nullum exstat. Ideo Modius *ad Clusium* conjecit lectionem verosimillimam. Livius hanc eandem referens ait, l. x. c. 27. *Consules* (qui Decius & Fabius erant) *Fulvio ut ex Falisco, Posthumio, ut ex Vaticano exercitum ad Clusium admoveant; summaque vi fines hostium depopulentur; scribunt. Hujus populationis fama, Etruscos ex agro Sentinate ad suos fines tuendos movit.* Nec tantum hoc capite, sed toto fere libro decimo agit de Clusio. *Samnium*, quod alii somniarunt, si locum haberet, movisset Samnites (non Hetruscos) dilabi ad sua defendenda. *Siticum* Stephano est urbs Italiae. Verum ego suspensum pedem pono, quando tritum codicum spatium est relinquendum. Duo Reg. habent *Assitium*. Inde colligo *AEsisium* (Ptolemaeo αἰσίσιον, in Umbria inter Perusiam & Sentinum positum) & libentius amplector, quia & Umbri ad bellum hoc coierunt. Ejus cives Plinio *Assisinates*, l. III. c. 14. *Amerini, Attidiates, Assisinates, Arnates, AEsinates, Camertes*. Procopio l. III. Gothicar. I. Ἀσισῖνοι. TENN. *Samnium* Edd. primae. *Sanitum* & *Samnitum* Medicei. Ceteri cum vulgatis conspirant, nisi quod per *c* quidam *Sicium* habent. Non me expedio. *Clusium* e Livio probat Cluverius Ital. Antiq. L. II. p. 568. *AEsisium* vel *AEsium*, ut alii vocant, testibus Geographis, ob MStos eo ducentes (nam Vaticanus *Assitium*, & margo Coll. Voss. *Assicium*) placet mihi magis. Multo tamen vehementius arridet, ut legatur *Sutrium*, Hetruriae claustra, uti de ea urbe loquitur Livius l. IX. c. 32. Quae urbs ab hoc ipso Fabio in secundo Consulatu obsidione Hetruscorum liberata est. Ibid. c. 35, & apud nostrum l. II. c. 5. Ex. II. ubi vide Tennul. Sed nihil definio.

11 *Adsecutis*] Sujetus *exsecutis*, passiva significatione. TENN. MSS. nihil mutant. Forte *obsecutis* vel *id secutis*.

12 *Descenderunt*] Vossianus *diverterunt*. Tres Hill. *Deverterunt*. TENN. *Descenderunt* e nostris servant Vaticanus, Medicei, & duo Scriveriani. Quod non temere mutari velim. Quia solet haec vox usurpari, cum quis e loco altiore ad inferiorem, sive ad mare versus proficiscitur, uti hic factum est. Vide Tennul. ad l. II. c. 1, 14. l. 3. c. 4. §. 6. *Ipsi in terga hostium descenderunt*. Magis tamen in alteram lectionem inclino. Nam *diverterunt* habent tres Codd. & *deverterunt* alii septem. A Samnitibus & Gallis averterunt se ad sua defendenda. Curt. l. IV. c. 9. I. *Ab AEgypto devertisse in Africam*. Sic MSS. Consule praeter alios Heinsium, & Burmann. ad Ovid. l. II. Am. 6. p. *Alitis in rari miserum devertere funus*. Et, quae dixi ad Lucanum. l. II. 470. Ubi activa est forma, *devertitque acies*. Utrum quis eligat seu *descenderunt*, seu *deverterunt*, vel etiam *diverterunt*, scilicet quisque alia via ad suos fines, per me licet; modo non amplectatur Cluverii conjecturam.

IV. [13] M'.[a] Curius adversus Sabinos, qui ingenti exercitu conscripto, relictis finibus suis nostros occupaverant, occultis itineribus, manum misit, quae desolatos agros eorum, vicosque per diversa incendit. Sabini ad arcendam domesticam [14] vastitatem recesserunt. Curio contigit & vacuos infestare hostium fines, & exercitum sine proelio avertere, sparsumque caedere.

V. T. [15] Didius [16] paucitate[b] suorum [17] diffidens, quum

a Vulgo M. b Vulgo PAUCITATI.

tam *discesserunt* l. II. Ital. Ant. p. 586.

13 *M'. Curius*] Ita lego. vulgo *Marcus C.* SCRIV. Male fecerunt Keuchenius, & Tennulius, quod bene monentem Scriverium non secuti sunt. Diserte hic Curius, cujus praenomen passim corruptum est, in Fastis, Nonio Marcello, Plutarcho, & Athenaeo aliisque *Manius* vocatur. Adi Fastos Pigh. ad A. V. C. CDLXIII. quo de Sabinis triumphavit, & A. V. C. CDLXXVIII. quo de Samnitibus, & rege Pyrrho triumphum duxit. Atque hinc emenda nostrum quoque l. II. c. 23. 2. l. IV. c. 3. §. 12. In Mediceo primo est *Manlius*.

14 *Vastitatem*] Unus Reg. *Vastationem*. TENN. Et Medic. a m. pr. sed frustra. Dein inepte *Curioni* Medic. uterque. *Contingit* uterque Leidd. & Medic. sec. *Varies* Palat. pro *infestare* Edd. Rom. & Bonon *praestare*.

15 *T. Didius.*] Idem, cujus meminit l. II. c. 10. 1. Praenomine caret Leidens. sed in Hillensb. etiam non legitur *suorum*: dein *additamentum* Medic. pr. & pro var. lect. secund. in quo *adventu*. Mox *trahere b.* uterque Medic. & Edd. Rom. Bonon. Wechel. pro *eis* Medic. pr. & Leid. sec. *ei*. *Vocata* non *adv.* Edd. Pariss. & *aptare* Palat. deinde *profugerunt* vel *perfugerunt* MSS. novem, & Edd. pp. forsan rectius scriberes *profugerant*. Item *bellum* pro *pugnam*, & *belli* pro *proelii*, ut saepe ea vox sumitur, est in Petrensi.

16 *Paucitati*] Duo Scriveriani, Palatinus, Mediceus antiquior, Vaticanus, tres Cantabrigienses, uterque Leidensis, & Edd. Romana, Bononiensis, Parisienses, *paucitate*: Quod ab ipsa Frontini manu esse persuasum habeo. Ut enim *fido*, & *confido* saepissime cum sexto casu junxerunt, sic non dubito, quin factum quoque fuerit in *diffido*. Certe MSS. & Edd. VV. in Suetonii Julio C. 3. quem citat Tennulius, habere *occasione*, testatur Casaubonus, atque ita e MSS. edidit Pulmannus. Apud Caesarem l. I. B. Civ. c. 12. *diffisus municipii voluntati*. Bong. & Palat. a Vossio, aliique a me collati Codd. cum Ed. Romana principe *voluntate*. Apud Lactantium l. V. c. 20. vetertimus, & longe optimus Codex *quorum potestate diffidunt*, non *potestati*.

17 *Diffidens*] Dicitur non respectu animi & fidei, sed virium & potentiae, quae rem propositam non possunt exsequi. Justinus 14. c. 5. Lacedaemonii urbem *armis diffisi, murorum praesidio includunt*. Sallustius Jugurth. c. 43. *Metellus veteri exercitui diffidens, milites scribere, praesidia*

quum in adventum earum legionum, quas exspectabat, traheret bellum, & occurrere eis hostem comperisset, concione advocata, aptari jussit milites ad pugnam, ac de industria negligentius custodiri captivos: ex quibus pauci, qui profugêre, nuntiaverunt suis, pugnam inminere. At illi, ne [18] suspectione [a] proelii diducerent vires, [19] omiserunt occurrere eis, quibus insidiabantur. Legiones tutissime, nullo excipiente, ad Didium pervenerunt.

VI. Bello Punico quaedam civitates, quae a Romanis deficere ad Poenos [20] destinaverant, quum obsides dedissent, quos recipere, antequam desciscerent, studebant, simulaverunt seditionem inter finitimos ortam, quam Romanorum legati dirimere deberent, missosque eos, velut contraria pignora, retinuerunt, nec ante reddiderunt,

a Vulgo SUSPICIONE.

dia undique accersere. Sueton. Jul. 3. *Lepidi societate abstinuit: cum ingenio ejus diffisus, tum occasioni, quam minorem opinione offenderat.* TENN.

18 *Ne suspicione proelii diducerent vires.*] Repono, *At illi ne suspectione proelii diducerent vires*, viam facientibus aliis editionibus. De verbo *suspectio* vide, quae dixi ad Vegetium, si modo opera videatur, nam eam vocem. Tacito, Terentio, aliis Romanis scriptoribus jam olim postliminii jure redditam, non potes ignorare. STEW, 3. Reg. 2. Hill. *Suspectatione.* 1. Hill. & in margine unius Regii *Suspectione.* quam lectionem amplectitur Stewechius, qui videndus ad Veget. l. III. c. 6. TENN. Amplexus sum Stewechii emendationem *Suspectione*; quod diserte agnoscunt MS. Scriver. Palatin. Vaticanus, Leidens. prim. & Vossian. pro Var. Lectione. Ceteri *Suspectatione*, *suspicatione*, *inspectatione*, *spectatione*, unde facere etiam posses *exspectatione*. In nullo legitur *suspicione*. *Suspectionibus* pro *suspicionibus* apud Vegetium etiam duo veterrimi Leidenses. De voce *Suspectione* consule Cl. Burmann. ad Quinctil. Decl. 1. 2. & Munkerum ad Fulgentium l. III. Init.

19 *Omiserunt occurrere*] Petrensis *cessaverunt o.*

20 *Destinaverant.*] 3. Reg. 1. Hill. *destinaverunt.* TENN. Item Scriveriani quidam, & duo Leidenses cum Ed. Paris. Medic. sec. *a R. defectaq ad P. destiverunt.* Medic. pr. *ab R.* deii pro *descisserent* idem *descederent.* Vaticanus, & Edd. primae *deficerent.* Medic. sec. *desciscere.* Pro *es* uterque Medic. a m. pr. *eis.* Dein *velut civium pignora* Vaticanus.

runt, quam ipsi recuperarent suos.

VII. Legati Romanorum, quum [21] missi essent ad Antiochum regem, qui secum Hannibalem victis jam Carthaginiensibus habebat, [22] consiliumque ejus adversus Romanos instruebat, crebris cum Hannibale [23] colloquiis effecerunt, ut is regi fieret suspectus, cui gratissimus alioquin & utilis erat propter [24] calliditatem & [25] peritiam bellandi.

VIII. Q. Metellus adversus Jugurtham bellum gerens, missos ad se legatos ejus corrupit, ut sibi proderent regem. Quum & [a] alii venissent, idem fecit. Eodem consilio usus est & [b] adversus tertios. Sed de captivitate Jugurthae res

[a] Sic MSS. Vulgo ETIAM. [b] ET abest ab Ed. Tenn. ac 2. MSS.

21 *Misissent ad Antiochum*] Insani simus, ni sincerum esse videamus, *cum missi essent*. Quod & sententia, & rei veritas ita emendandum flagitant. STEW. *Missi essent*. Ita Stewechius & MSS. Vulgo *Misissent*. SCRIV. *Missi essent* posteriores editores receperunt; & ita legitur in duobus Scriverii, Vaticano, ac duobus Cantabrigiensibus. Plerique tamen *misissent*. *Commisissent* Leidens. pr. e. *misissent suos* alius. *Venissent* Petrensis, in utroque Mediceo *cum ivissent*. Latere aliud quid videtur. Num *Missi issent?* ut l. II. c. I. §. 6. *Dispersi issent ad similia munera*.

22 *Consilium e. a. R. instruebat*] Florus 2. 8. *Quod fuisset illud periculum, si se consiliis ejus Rex tradidisset?* TENN. De locutione *instruere consilium* vide ad praef. supra *jam* in duobus MSS. deest. Infra 1 MSS. mutavi verborum ordinem. Vulgo *erat & utilis*.

23 *Colloquiis*] Quibus laudando Hannibalem reddiderunt suspectum Antiocho (Justinus 31. c. 4.) reconciliatam ejus cum Romanis gratiam existimanti. Hae perfidae laudes in aulis: Mamertinus Panegyrico ad Julianum. *Callido nocendi artificio accusatoriam diritatem laudum titulis peragebant*. Ibidem. *Hae voces* (nimirum de victoria Juliani) *fuerant ad inflammanda odia probris omnibus potentiores*. Tacitus in Agricola 41. *Pessimum inimicorum genus, laudantes*. Grotius H. fol. 132. de Parmensi. *Tot vero nationes, partem maximam Belgarum subactas, egregia in illum populi studia, occulto apud Regem & specie laudum perniciosius jactabant*. Poly. l. II. 32. TENN. Vid. Liv. XXXV. 14.

24 *Calliditatem*] Hinc Val. Max. 9. c. 6. de Annibale. *Nonne bellum adversus populum R. & Italiam professus, adversus ipsam fidem acrius gessit, mendaciis & fallacia quasi praeclaris artibus gaudens?* TENN.

25 *Peritiam*] *Artem* MSS. SCRIV. Omnes mei vulgatum, aeque bonum retinent. Vide ad §. 2.

26 *Plu-*

res parum processit; vivum enim tradi sibi volebat: [26] plurimum tamen consecutus est; nam, quum interceptae fuissent [27] epistolae ejus ad [28] regios amicos scriptae, in omnes eos rex animadvertit, spoliatusque [29] consiliis, amicos postea parare non potuit.

IX. [30] C. Caesar, quum per [31] exceptum quemdam aquatorem comperisset, Afranium Petre-

26 *Plurimum tamen*] Medic. sec. *plus.* a Coll. Voss. & Cantabrigiensi abest *tamen.*

27 *Epistolae*] Dux Guisius, cum anno quadragesimo octavo Neapolim praesidio Gallico teneret, refert sibi, tanquam Hispanis studenti, a Joanne Austriaco scriptas literas laude sui plenissimas; verum se continuo recitasse populo Neapolitano, & sic invidiae discrimen declinasse: commentarii (cui nomen *les memoires de Duc de Guise*) l.° II. fol. 196. & l. IV. fol. 145. qui ad exemplum J. Caesaris scriptus ab eodem videri vult, & acta diurna continet: sed penitus intuenti apparebit, non tam facile & celeriter confectus, sed composite inque otio scriptus post res peractas. Praeterea quilibet Dux subit arrogantiae crimen, qui existimat se judicio cujusquam posse cum Caesare in scribendo comparari. TENN.

28 *Regios amicos*] Quos Frontinus hic vocat *consilia* (vide supra Cap. 2. §. 1.) sunt consiliarii, purpurati, aulici. Tacit. 2. annal. c. 12. *Amicis inesse adulationem: si concio vocetur, illic quoque quae pauci incipiant, reliquos adstrepere.* Valer. Flaccus l. 1.

Regis amicitiam & servi proprioris honores
Quam patiens non arte tulit!

Juvenal. Sat. 4.

In quorum facie miserae magnaeque sedebat
Pallor amicitiae.

Et Graeci φίλους vocant. Herodian. l. 1. c. 4. de Marco agonizante. Συγκαλέσας τοὺς φίλους, ὅσοι τε παρῆσαν τῶν συγγενῶν. Curtius l. III. c. 3. Vocat *cognatos & propinquos Regis. Exiguo intervallo, quos cognatos Regis appellant, decem & quinque millia hominum.* ibidem. *Ducenti ferme nobilissimi propinquorum comitabantur.* Vide Freinshemium, hos Justinus l. 1. c. 4. vocat *arcanorum Regis participes.* TENN.

29 *Consiliis*] Alias *Consiliariis.* SCRIV. Sed *consiliis* retinent omnes mei. Recte sic *servitia* pro servis, *auxilia* pro auxiliariis, & sexcenta similia. V. TENN. ad l. 1. c. 2. §. 1. Supra Mediceus sec. habet *in omnes suos.* Paullo aliter haec narrat Sallustius B. Jugurth. c. 70. & seqq.

30 *C. Caesar.*] Non invenias praenomen in MSS. tribus, & Edd. vetustioribus. Dein *quum*, sive *cum* MSS. sex cum iisdem, pluribusque Editis relegant post *aquatorem.*

31 *Exceptum*] h. e. interceptum in via, ex insidiis. 6. Aeneid. 173.

Aemulus exceptum Triton (si credere dignum est)
Inter saxa virum spumosa immerserat unda.

Frontin. supra c. 2. n. 7. *Comperit decem millia Bojorum excipiendo ibi Romanorum agmini imminere.* hoc cap. n. 5. *Nullo excipiente.* & n. 10. *Ad excipienda auxilia.* Sueton. Augusto c. 16.

Cum

trejumque castra noctu moturos, ut citra vexationem suorum hostilia inpediret consilia, [32] initio [a] statim noctis [33] vasa conclamare milites, & praeter adversariorum castra agi mulos cum fremitu,

[a] Vulgo IN INITIO.

Cum descendisset ad littus, pene exceptus est. Proprie ferae dicuntur excipi in venatione. Sen. I. de ira c. II. *An tu putas, venatorem irasci feris, vel cum & fugientes persequitur, & venientes excipit? Omnia illa sine ira facit ratio.* Virg. 3. Ecl. 18.

Caprum excipere insidiis multum latrante lycisca.

Phaedrus fab. II. *Fugientes ipse ut exciperet.* TENN.

32 *In initio*] Sic omnes editi libri. Sed MSS. omnes delent τὸ *in*, quod παρέλκει. Justin. I. c. I. *Principio rerum gentium nationumque imperium penes Reges erat.* lib. 2. c. I. *Initio rerum cum aliae terrae nimio fervore solis arderent.* ibid. *Illuvies aquarum principio rerum terras obrutas tenuit.* Eleganter omittunt τὸ *in*. C. Nepos in Hamilcare c. 2. *Tantum exarsit intestinum bellum, ut nunquam pari periculo fuerit Carthago.* Idem in Datame c. 5. *Docet, magno eum fore periculo, si quid illo imperante in AEgypto adversi accidat.* TENN. *In* abest quoque a Scriverianis, meisque, uno, alterove excepto. Recte. Sallust. B. Catil. c. 2. *Initio reges diversi.* ubi vide notas. Atque ita legendum apud Vegetium. l. IV. praef. *Agrestem incultamque hominum initio seculi vitam a communione mutorum animalium vel ferarum urbium constitutio prima discrevit.* Sic duo optimi Leidenses, non *in initio.* *Mutorum* ibidem rescripsi pro *brutorum*: nam in MSStis fere omnibus sic exhibetur: cujus vocis glossa est altera. *Muta* dicuntur *animalia*, quia sonum edunt confusum, & non articulatum. Quomodo alibi *muta vox*, *muta suspiria* &c., de quibus egimus ad l. I. 6. 2. dicuntur. Adi Senecam Epist. 90. ubi Vid. Gronov. & Ep. 92. *Mutis aggregetur animal pabulo laetum.* Tacitus Hist. IV. 17. *Libertatem natura etiam mutis animalibus datam.* Petron. c. 140. *Sicut muta animalia cibo inescantur*: & saepius alibi. Fuit, cum in Vegetio *mixtorum* legerem, quia mixta erant, & manserunt animalia: sed verum est unice *mutorum*.

33. *Vasa conclamare*] Dicuntur milites, cum se parant itineri. Caesar l. I. b. civil. c. 66. de hac re. *Quo cognito, signum dari jubet, & vasa militari more conclamari.* Docte huc alludit Varro l. I. de r. r. c. I. *Septuagesimus annus me admonet, ut vasa colligam.* h. e ut e vita recedam. Plaut. Pseud. 4. 3. 10. *Cor colligatis vasis exspectat meum, ut exulatum ex pectore aufugiat metum.* TENN. Ad illum Caesaris locum D. Vossius hic legendum esse monet *vasa conclamari*, deleta voce *milites*. Et, ut ego quidem arbitror, recte. Milites enim ipsi non conclamant vasa; sed praecones vel tesserarii; unde passim inpersonaliter *vasa conclamari*, & *conclamari* simpliciter apud Caesarem, & alios occurrit; cum jubet Imperator castra moveri. Vide lib. III. B. Civ. c. 37. 38. l. I, 67. III. 75. &c. Livius l. XXII. c. 3. *Signo dato conclamatum inde, ut colligantur vasa: profecti & agmine incedentes.* &c. Hanc autem conjecturam vehementer firmat Cod. primus Mediceorum,

mitu,[34] & sonum continuare jussit,[35] quo [a] retentos volebat arbitrari, castra [36] Caesarem movere.

X.

[a] Vulgo quos.

rum, in quo *milites* modo erat supra scriptum, non in ipso contextu.

34 *Et sonum jussit continuare.*] Inveni ad marginem Coloniens. edit. *& sono jussit; continuere se & arbitrari*, &c. omissis illis, *quos retentos volebat.* quae & ego semper ut a mala manu profecta suspectavi; ideoque legendum conjeci, *agi mulos cum fremitu & sono jussit: & continuere se illi, arbitrati, castra Caesarem movere.* neque me adhuc conjecturae hujus poenitet. MOD. Non inconcinne quidem Modius: sed quatuor MSS. nostri consentiunt vulg. nisi quod in duobus sit *castra ad Caesarem movere*, & in tertio a *Caesare*; quomodo & Excerpta Palatina. Quartus diserte prorsus eodem modo, quo editum. Quare sine ulla haesitatione legendum. *praeter a. c. agi mulos cum f. & sonum continuare jussit: quo retentos.* (sc. adversarios) *v. arbitrari, castra Caesarem movere* SCRIV. *Cur. post.* Nihil mutari vult Barthius, l. XIV. Adverſ. c. 9. quem non intellectum suppresso ipsius nomine hic rursus exscripsit Keuchenius; putatque Barthius, locum satis clarum esse, si per *quos* modo intelligamus adversarios. Modio favet paullulum codex primus Leidensis, in quo scribitur *sono.* Verum ceteri omnes cum vulgatis conspirant; nisi quod *jussit* in iis ponatur post *continuare*; ut debet, facitque periodum multo rotundiorem. Forsan huc revocanda est vox *milites*, quae supra abundat.

35 *Quos retentos*] Haec verba sine jure delet Modius, & sic totum locum restituit. *Agi mulos cum fremitu & sono jussit, & continuere se illi, arbitrati, castra Caesarem movere.* Sed quid est *cum fremitu & sono?* an aliquis fremitus datur sine sono? Ego arbitror nihil deleri, sed secundum Reg. Cod. *Qua re territos*, legi. Caesar. l. 3. b. civil. c. 92. *Neque frustra antiquitus institutum est, ut signa undique concinerent, clamoremque universi tollerent: quibus rebus & hostes terreri, & suos incitari existimaverunt.* TENN. Nullus dubito, quin hinc deleri nihil debeat, sed cum Scriverio legi *quo* sc. sono *retentos* adversarios: ut edidi, nam vulgatum corruptum, & scabrum est. Licet magis inclinem in Regii Codicis lectionem *qua re territos*, sive *quo territos*. Caesar ipse dicit *illi exaudito clamore veriti*. Male vero Tennulius hic citat Caesarem l. II. de B. Civ. c. 92. confundens vasorum ad iter conclamationem cum classico & clamore edito ante pugnam. De ultimo enim agit Caesaris, quem adducit, locus. Adde Lipsium l. IV. de Mil. c. XI. Qua in re noster quoque adhibuit verbum *conclamare.* l. II. c. 4. §. 8. *simul lixas calonesque & omnis generis sequelas conclamare jussit, atque ita hostem magni exercitus specie exterruit.* Hic autem Afranius, & Petrejus non exterriti sunt clamoris magnitudine; sed credentes, Caesarem ad se, quum in itinere impediti forent, movere, verebantur, ne noctu impediti sub onere confligere cogerentur: quare iter supprimebant, & copias in castris continebant, ut volebat testis ipse Caesar.

36 *Caesarem*] 2. Hill. 1. Reg. *ad Caesarem*, 2. Reg. 1. Hill. *A Caesa-*

X. Scipio Africanus ad excipienda auxilia cum commeatibus, [37] Hannibali venientia, M. Thermum [a], dimisit, ipse subventurus.

XI. Dionysius [38], Syracusanorum tyrannus, quum Afri ingenti multitudine [39] trajecturi essent in Siciliam, ad eum obpugnandum, castella pluribus locis communiit, custodibusque praecepit, ut ea advenienti hosti dederent, dimissique Syracusas

a Vulgo H. VENTICIUM TERMUM.

Caesare. TENN. Vid. supra Scriver. *A Caesare* ex meis Gudian. Coll. Voss. & Leidens. sec. *Ad Caesarem* tres Cantabrigienses, uterque Mediceus, & Ed. Paris. *& arbit*. Ed. Wechel. *equos castra* unus Cantabr. Omnino ego arbitror, hic excidisse vocem *se*, & in summa totum locum hoc pacto esse restituendum. *Initio statim noctis vasa conclamari*, &c. *& sonum conclamare milites jussit. Quo territos volebat arbitrari, castra ad se Caesarem movere.* Sic certe nihil asperi relinquitur, omniaque intellectu sunt clarissima.

37 *Hannibali.*] Est oratio imperfecta. Beatae memoriae affinis meus legebat. *Hannibali venientia Minucium Thermum &c.* Quia Thermus est cognomen Minuciae gentis. TENN. Optime Gronovius perspexit verum hujus loci sensum, quem illustrat Appianus B. Pun. p. 31. Ed. Toll. ἕως αἰσθόμενος ὁ Σκιπίων Ἀννίβαν ἰσχυρῶς τε ἀπειρυμένον καὶ πιεζομένον τα ἀγορὰν φερομένην, νυκτὸς ἔπεμψε Θέρμον χιλίαρχον ἐπὶ τοὺς ἄγοντας αὐτὴν &c. Bene igitur legit *venientia*, quod edidi, quia clare ita exhibet codex Petrensis; Addidi *M.* i. e. Marcum, quae littera praecedenti voci adhaesit. nisi quis mecum malit *ventura*; M. sive *Marcum Thermum* quia videntur librarii vix potuisse corrumpere τὸ *venientia*. In Mediceo primo est *Venturum*. Edd. pp. *vetitum*. Nihili est *Venticium*. *Thermus*, ut scripsi, non *Termus*, erat gentis *Minuciae* cognomen: quod gentile non opus fuisse, ut addatur, patet ex Appiano. MSS. quatuor habent *Hannibale*. Unus *Hannibalem*. Petrensis ad *Hannibalem*. Leidensis prim. *Hannibalis*; unde legi quoque posset, *cum commeatibus Hannibalis Minucium Thermum imm.* Dein *Terminum* duo Medicei, & Edd. primae. *Misit* Petrensis. Hinc mallim cum eodem Gronovio in Epistola ad Reuchenium data *Thermum immisit*. *Inmittere* verbum excipiendis hostibus, insidiisque esse proprium quis nescit? Longe certe elegantius foret, quam *dimisit*.

38 *Syracusanorum*] Leidens. sec. *Syracusiorum*. Fors fuerit *Syracusiorum*. vid. ad c. XI. 18.

39 *Trajecturi.*] *Transjecturi* Medic. pr. *Transituri*. Medic. sec. & Edd. primae. Dein *in Sicilia*. Palatin. & Leid. pr. *Ad eam* Petrensis. Mox *communivit* MSS. tres. *Munivit* Medic. pr. & Edd. pp. Sed v. l. II. 3. 17. Dein *eadem* uterque Medic. & Edd. eaedem. Hillensb. *eam*. postea *venienti* Medic. pr. Pro *dederent* Petrens. *redderent*. *dimissisque* Medic. sec. *dimissi*. Leid. sec. *venirent*, pro *redirent* Petrens.

40 Ot-

cusas [40] occulte redirent. Afris necesse fuit, capta castella [41] praesidio ibi tenere; quos Dionysius, redactos ad, quam voluerat, paucitatem, pene jam par numero adgressus vicit, quum suos contraxisset, & adversarios sparsisset.

XII. Agesilaus Lacedaemonius, quum inferret bellum [42] Tissaphernae [a], Cariam se petere simulavit; quasi aptius locis [43] montuosis, adversus hostem, equitatu praevalentem, pugnaturus. Per hanc consilii [44] ostentationem [45] avocato [b] in Cariam Tissapherne, ipse [46] Lydiam, ubi caput hostium

a Vulgo TISSAPHERNI. b Vulgo ADVOCATO.

40 *Occulte*] *Ut occulte* Leid. pr. quod cur praeceperit Dionysius, non capio. Quorsum enim alio deditis per pactionem castellis se reciperent milites? Non tradit hoc etiam Polyaenus l. v. 2. 9. An *ocissime?* Certe quid *occulte* hic faciat, non video.

41 *Praesidio ibi tenere*] Reg. *praesidio militum t.* TENN. Ill. Heinsius ad Vellej. l. II. c. 51. ac Epist. ccc. ad Graevium, qui Ep. CCCII. illud probat, conjecit legendum *p. obtinere.* Sine dubio, quia offendit eos vox *ibi. Tenere* enim *praesidio* locutionem esse tam frequentem, quam *obtinere*, non potuerunt nescii esse. Vide infra ad l. II. 4. 3. 12. 3. Mihi quoque illud *ibi* hoc loco suspectum est valde; certe supervacuum est, & inelegenter additum. Immo in utroque Mediceo, Cantabrigiensi, ac Edd. Rom. & Bonon. scribitur *tenerent*: quid ni, *praesidio ut*, vel *uti tenerent?* pro *necesse* autem in Leid. sec. est *vocem.* Cl. Wasse mallet *Afris vero nec.* In Edd. supradictis non apparet τὸ *fuit*, uti nec *jam*, quod sequitur. Abest illud etiam a Cod. Medic. pr.

42 *Tissapherni.*] Sic Keuchenius edidit, & dein Tennul. Gr. Τισσαφέρνης vel Τισαφέρνης. Male ante *Tysap.* Verum amplius MSS. mei octo, & Edd. tres primae dant *Tissaphernae.* optime. Graecis enim plerumque in secundo & tertio casu est primae declinationis; ita tamen, ut sibi non constent. Vide modo Plutarch. in Agesilao, Xenophont. l. III. Hist. Gr. Diodor. Sicul. l. XIV. & Polyaen. l. II. c. I. aliosque.

43 *Montuosis*] Edd. primae *Montosis.* ut *montosae Nersae* apud Virgil. l. VII. Aen. & olim apud alios auctores: sed ubique e MSS. substituunt viri docti *montuosis.* quod mei quoque hic retinent.

44 *Ostentationem*] 2. Reg. 1. Hill. *Ostensionem.* TENN. Uterque etiam Medic. & Edd. Rom. Bonon. ac Wechelii. male.

45 *Advocato*] Leg. *avocato in Car.* MOD. Alias *avocato.* SCRIV. *Avocato* l. ut l. I. c. 4. §. 14. TENN. Nihil verius; & confirmatur novem meis codicibus. Vide ad citatum a Tennulio locum.

46 *Lydiam*] Ita quoque, monente jam Keuchenio, Polyaenus l. II. I. 9. Sed rectius alii Agesilaum in Phrygiam tunc irrupisse narrant; nam depopulatio Lydiae ac-

stium regni erat, inrupit; obpressisque, qui illic agebant, pecunia regia potitus est.

accidit postea. Vide Lambin. ad Nepot. Agesil. c. 3. &c. Diod. Sicul. l. XIV. p. 438. 439. *Regiam* vero *pecuniam* captam ab eo esse nemo tradit, ἀλλὰ λείαν πολλὴν καὶ παντοδαπὴν magnam praedam.

CAP. IX.

De seditione militum compescenda.

EXEMPLUM I.

1. A. Manlius Cos. quum comperisset, [2] conjurasse milites in hibernis Campaniae, ut, jugulatis hospitibus, ipsi res eorum invaderent, rumorem spargit [a], [3] eodem loco hibernatu-

a Vulgo SPARSIT.

1 *A. Manlius Consul*] Hoc Strategemate non Manlio, sed C. Martio Rutilo, qui postea Censorinus vocatus fuit, a Livio adscribitur lib. VII. ab Urbe condita. Sed idem ille in primo consulatu suo collegam habuit quendam Cn. Manlium Capitolinum Imperiosum, anno ab U. C. trecentesimo nonagesimo sexto. testantur Fasti. STEW. Forte *Cn. Manlius.* SCRIV. *A. Manlius.* Omnes MSS. *Aulus Mallius*, ut & infra. Caeterum hoc strategema, notante Stewechio, non Manlio, sed C. Martio Rutilo, qui postea Censorinus vocatus, a Livio lib. 7. adscribitur. Sed idem ille in primo consulatu suo collegam habuit quendam Cn. Manlium Capitolinum IMPERIOSUM, A. V. C. CCCXCVI. ut fasti quoque testantur. Hinc Scriverius conjecit. *Cn. Manlius.* TENN. Manifeste errat auctor, nec Scriverii conjectura quiddam ei auxilii adfertur. A C. Marcio hoc Strategema adhibitum esse, e Livio constat; quod monitum jam ante Stewechium in Marg. Ed. Wechel. *Mallius* exhibent MSS. fere omnes, ut solent in hoc nomine. Videtur auctor aliquando negligentius exscripsisse Livium, vel nimis memoriae confisus fuisse. ut l. II. 3. 16. 7. 11. & alibi. Nisi & hic velimus eum absolvere, & in librarios conferre culpam; cum RC facile abire potuerint in NL.

2 *Conjurasse*] Uterque Mediceus, & Edd. Rom. ac Bonon. *quod conjurassent:* dein duo *hostibus.* plerique *r. invaderent eorum. Rumorem sparsit* in Medic. primo deest. Scriveriani, *Spargit* MSS. & mei VII, & Ed. Paris. Recte: quod etiam Cl. Wasse animadvertit. v. ad c. XI. 1.

3 *Eodem loco hibernaturos*] Medic. pr. *hibernam ituros.* sec. *hibernaturus.* Verum quo haec promissio iis, qui non in aestivis, sed jam in hibernis erant? Hiulca, ni fallor, est oratio, quam fa-

turos; atque ita conjuratorum consilio [4] turbato, Campaniam periculo liberavit, & ex occasione nocentes punivit.

II. [5] L. Sulla, quum legiones [6] civium Romanorum perniciosa seditione furerent, consilio restituit sanitatem [7] efferatis. [8] Propere enim adnuntiari jussit, hostem adesse, & ad arma vocantium clamorem tolli, signa canere. Discussa seditio est, universis adversus hostem consentientibus.

III, Cn. Pompejus, trucidato ab exercitu Mediolani senatu, ne tumultum moveret, si solos evocasset nocentes, mixtos eis, qui extra delictum erant, venire jussit. Ita & noxii minore [9] cum metu, quia non segregati, ideoque non ex caussa

facile tamen supplebimus ex hisce Livii verbis. l. VII. c. 38. *Haec agitata occultis conjurationibus, nec dum vulgata in omnes consilia invenit novus Consul C. Marcius Rutilus; cui Campania sorte provincia evenerat. Itaque &c. optimum ratus, differendo spem, quandocumque vellent, consilii exsequendi, militarem impetum frustrari; rumorem dissipat, in iisdem oppidis* ET ANNO POST *praesidia habitura. Eo laxamento cogitationibus dato, quievit in praesentia seditio. Consul, educto in aestiva milite, exercitum purgare missionibus turbulentorum hominum instituit.* Hinc enim una addita voce, quae ob eumdem praecedentium litterarum ductum excidit, Frontini sententiam suppleo *eodem dein loco hibernaturos.* Quo facit etiam ista in MSS. confusio, quam supra notavi.

4 *Turbato*] Tacet hic Tennulius. Atqui in Hillensb. & Scriverianis, meisque ad unum omnibus MSS. & Edd. antiquis non conspicitur haec vox. In Ed. Wechelii eam primo comperi. Leid. sec. tantum habet *conjuratorum consilio Campaniam liberavit.* Fuerit forsan *consilio Campaniam, periculoque liberavit.* Vel *a conjuratorum periculo Campaniam consilio l.* Ut *periculum conjuratorum* sit, quod inpendebat per conjuratos. quomodo *vulnus Ulixi* apud Virgilium, *clades Romanorum* &c. apud alios. *consilio* sc. suo, sapienti: sic statim *consilio restituit sanitatem.* Dein MSS. nonnulli *puniit.*

5 *L. Sylla*] MSS. omnes fere in Frontino & Valerio Maximo *L. Silla.* TENN.

6 *Civium*] Unus *concivium:* alter *omnium.* Cl. Wasse conjicit scribendum *cum c. R. p. seditione.*

7 *Efferatis*] Medic. primus *effrenatis.*

8 *Propere*] Alias *prope.* SCRIV. *Propere* sic MSS. Scriverius tamen *prope.* TENN. *Prope* perperam exhibent unus Scriverii, quatuor mei, & Edd. Rom. Bonon. dein *diffusa* MSS. tres frustra.

9 *Cum metu.*] Vaticanus *Ita noxii minore metu.* Edd. Rom. Bonon. *animi metu.* Dein Keuchenius rescribi vult *ideo qui*, & sane sic est in Mediceo secundo.

caussa culpae videbantur [10] arcessiri [a], [11] comparuerunt, & illi, quibus integra erat conscientia, custodiendis quoque [12] nocentibus adtenderunt, ne illorum fuga inquinarentur.

IV. [13] C. Caesar, quum quaedam legiones ejus seditionem movissent, adeo, ut in perniciem quoque ducis viderentur consurrecturae, dissimulato metu, processit ad milites, postulantibusque missionem, ultro minaci vultu dedit. [14] Exauctoratos poenitentia coëgit [15] satisfacere Imperatori, ob-

[a] Vulgo ACCERSITI.

sed male, si quid video. Vulgata lenius procedit. Mox *ex* deest in Medic. pr.

10 *Accersiti*] 4. Reg. 3. Hill. *accersiri*. TENN. Novem mei quoque cum Ed. Paris. *accersiri*. Leidens. pr. *accessuri*. Verum sine dubio est *arcessiri*. ut apud Caesar. B. G. l. V. c. 11. *arcessiri jubet*. ubi in MSS. nonnullis *arcessi*; at contra in Hirt. l. VIII. B. G. c. XI. *arcessiret* MSS. & Bello Alex. c. 26. *ad auxilia arcessenda* MS. Lovaniensis *arcessienda*. Eadem confusio est in Curt. MSS. & Edd. l. IV. c. 13. 18. Vid. Cortium ad Sallust. B. Jug. c. 72. *Arcessiri jubet*. In loco vero Justini l. XVIII. c. 2. MSS. omnes, etiam illi, quos ego consului, habent *arcessi*. infra l. II. c. 7. 4. e membranis restituendum *arcessiretur*.

11 *Comparuerunt*] Unus Hill. *pervenerunt*. 2. Hill. *paruerunt*. TENN. Etiam novem mei, & Ed. Paris. *paruerunt*. Vulgatum praefero. Dein *in custodiendis* unus Cantabrig.

12 *Nocentibus attenderunt*.] *Accesserunt*, alii. male. & malim ego *intenderunt*. MOD. *Attenderunt*. sic omnes MSS. quos lustrare datum. Modius *Intenderunt*; ante *accesserunt*. TENN. *Accederunt* Edd. Rom. & Bonon. *accesserunt* tantum habet Wechelii margo.

13 *C. Caesar*] A quatuor MSS. & Edd. Rom. Bon. Par. Wechel. abest rursus praenomen.

14 *Exauctoratos*.] *Et exa*. Petrensis. *Exactores* uterque Medic. *obsequentesque* Hillensb.

15 *Satisfacere*] Est deprecari. Caesar l. I. Bell. Gal. c. 41. ubi haec susius narrantur. *Reliquae legiones per tribunos militum, & primorum ordinum centuriones egerunt, uti Caesari satisfacerent*. Vell. II. c. 29. *Cn. Pompejus amicitiarum tenax, in offensis exorabilis, in reconcilianda gratia fidelissimus, in accipienda satisfactione facillimus*. Hirtius de bello Hispan. c. 22. *Vix periculo liberatus petiit ab oppidanis, ut liceret ei legatum ad Caesarem proficisci: illi se satisfacturum*. Sueton. Tiberio c. 27. *Consularem vero satisfacientem sibi, ac per genua orare conantem, ita suffugerit, ut caderet supinus*. Idem in Caesare c. 73. *Val. Catullum satisfacientem eadem die adhibuit coenae*. Plaut. Amphit. III. 2. 8. *Aut satisfaciat mihi, atque adjuret insuper, nolle esse dicta, quae in me insontem protulit*. Lactantius l. VI. c. 25. Instit. *Si quid boni ei evenerit, gratias agat* (nimirum Deo.) *Si quid mali, satisfaciat*. TENN. Lucan. l. V. 373.

Poenaque redit placata juventus.

16 *Ope-*

obsequentioresque in reliquum [16] operas edere.

16 *Operas edere*] Non debuerunt haec alibi sollicitare viri docti; quae sincera & elegantia sunt. Adi notas J. F. Gronovii ad Livium l. III. c. 63. *Castigati fortium statim virorum operam edebant.*

CAP. X.

Quemadmodum intempestiva postulatio pugnae inhibeatur.

EXEMPLUM I.

Q. Sertorius, [1] quod experimento didicerat, inparem se universo Romanorum exercitui, ut barbaros quoque, inconsulte pugnam exposcentes, doceret, adductis [2] in conspectum duobus equis, [3] altero praevalido, altero admodum exi-

1 *Quod*] Deest haec vox in Vaticano. Leid. pr. & Hillensb. *qui.* dein Leid. sec. *exercitu. deposcentes*, non *exp.* auctor dicit infra in hoc exemplo. *poscentes* hic unus MS.

2 *In Conspectum*] Mediceus & Edd. Rom. ac Bonon. *in conspectu:* quomodo variatur quoque l. IV. 7. 6. quae variatio est perpetua; retinendumque id, quod optimi plurimive codices subministrant. l. I. XI. 18. *nudatum in conspectu suorum produxit.* MSS. qdd. *conspectum.* Eamdem varietatem notat Daviesius ad Caesar. B. G. l. VIII. 8. *In conspectu hostium celerius opinione eorum exercitum adducit.* quomodo illic etiam Lovan. Cod. l. I. B. Civ. c. 22. idem MS. cum Ed. prima *quam in conspectu Caesaris deducatur.* sed vide omnino Cl. Burmann. ad Phaedr. l. V. F. I. *In conspectu mea audet venire.* Infra l. IV. I. 13. MSS. quidam *in conspectu venire.* MSS. & Edd. pp. Caesaris lib. VIII. B. G. C. 23, 27, 49. & alibi. contra l. I. B. Civ. c. 32. vulgo *in conspectu venerit.* At MSS. & Edd. pp. *in conspectum.* Curt. l. V. I. 2. *In conspectu dari*, ut e MSS. restituit doctiss. Snakenburg. J. Obseq 6. 7. *In medio consessu patrum misit.* contra *in conspectum collisis* MSS. c. XII. §. 10. ubi vide Tennul. & l. II. 5. 18. *In conspectum hostium castella munire.* Innumera possent similia adferri, nisi id saepius ab aliis esset praestitum. *In conspectu constituit* hac in re dicit Valer. Maximus l. VII. 3. 6.

3 *Altero praevalido, altero &c.*] Prius *altero* non agnoscunt Vaticanus, duo Leidenses, & Gudianus. sed Leidensium unus, & Vatic. habent *praevalido uno.* Scriverianus, & Hillensb. *praevalido uni*; dein *alteri* est in MSS. quinque. Dativum e conjectura praeferebat Keuchenius, ex l. IV. 7. 6. Sed illic alia est ratio. Nam post *equis* ibi posita distinctione interserit *Eorum praevalido alteri.* Cum equis inmediate haec jungit quoque Plutarchus in Sertor. p. 576. Valerius *Equos, alterum validissi-*

exili, duos admovit [4] juvenes similiter adfectos, robustum & gracilem: & robustiori imperavit, equo exili universam caudam [5] abrumpere; gracili autem, valentiorem [6] per singula [a] vellere. Quumque gracilis fecisset, quod imperatum erat, validissimus [7] cum infirmi equi cauda sine effectu luctaretur. [8] Naturam, [b] inquit Sertorius, Romanarum co-

a Vulgo PER SINGULOS PILOS. b Vulgo JAM I. S. NATURAM.

mum, alterum infirmissimum; ac deinde &c. Ubi itidem in MSS. quibusdam *val. unum &c.* Perinde est.

4 *Juvenes*] *Viros* tantum Plutarchus. Sed Valerius Max. *Juvenem* & *Senem*. In Medic. sec. pro var. lect. *Juvenes milites*. Dein Medic. pr. *congracilem*.

5 *Abrumpere*] *Abripere* MSS. SCRIV. *Abripere* Medic. pr. & Ed. Paris. cum duobus Scriv. & Medic. sec. a m. secunda. *ex eque* Vatic. dein *gracili vero* Petrensis.

6 *Per singulos pilos vellere*] *Per singula vellere* MSS. SCRIV. Non est Latinum, *vellere aliquem per pilos*. 4. Regii 3. Hill. & Romanus Codd. *Per singula vellere*, & sic lege. Repetit hanc historiam Frontinus l. IV. c. 7. n. 6. Sic eadem strategemata ab autore repetuntur l. I. c. I. ex. II. & l. I. c. 5. ex. XIII. Item l. I. c. 5. n. 12. & l. IV. c. 5. n. 8. Item I. I. c. 9. n. 4. & l. IV. c. 5. n. 2. Item l. I. c. II. n. 3. & l. IV. c. 5. n. II. Ad hanc historiam allusit Horatius in Syllogismo Sorite. l. II. epist. I.

Utor permisso: caudaeque pilos ut equinae
Paulatim vello, & demo unum; demo etiam unum:
Dum cadat elusus ratione ruentis acervi.

TENN. MSS. omnes, & Edd. Rom. Bon. Pariss. *per singula vellere*. In Edd. Hittorp. & Wechel. est *singulos*. Unde alius deinceps adjecit *pilos*. ex l. IV. 7. 6. ubi est *valentioris caudam per singulos pilos vellere*. In Mediceo antiquiore *evellere*. Mallem *valentioris per singula evellere*. Sed & *vellere* rectum est. Propert. l. III. El. ult.

Vellere cum cupias canos a stirpe capillos.

Paulatim carpi Valer. Max.

7 *Cum inf.*] Sic infra quoque. Edd. Rom Bon. Wechel. Stewech. *cum in inf.* quod bene expunxit Scriverius, gloriam sibi vindicante Keuchenio. *& valid.* Cantabrigiensis.

8 *Jam i. Sertorius naturam Romanarum.*] Vocem *naturam* in omnibus recentioribus sive incuria, sive judicio alicujus sine judicio correctoris omissam, ex Rom. antiq. Imp. lib. in locum suum reposui. sine qua totum hoc inepte ita legebatur: *Jam, inquit, Sertorius, Romanarum cohortium, per hoc vobis exemplum ostendi, milites: &c.* Cassa nux. MOD. Tò *jam* omittunt. 3. Hill. & I. Reg. & omnes MSS. *Naturam, inquit Sertorius, Rom. C.* TENN. Reposui e MSS. *Naturam, inq. Sert. Romanarum c.* quod jubent scripti hic & infra. *Jam* irrepsit in antiquas Edd. pro *naturam*, quod illae non habent. *Romanorum* etiam aliquot MSS. & Edd. Ut nos edidimus, exhibet jam Ed. Parisiensis. Dein *aggredienti* Palatinus, ut infra. Quod non opus est, cum frequens auctoribus sit transitio ab uno ad alium numerum. *Eos* Vaticanus, ut & infra. *attentabit* & *attentavit*, non bene Edd. pp.

9 *Idem*

cohortium per hoc vobis exemplum ostendi, milites: insuperabiles sunt universas adgredientibus: easdem lacerabit & carpet, qui per partes adtentaverit.

II. [9] Idem, quum videret, suos pugnae signum inconsulte flagitantes, crederetque [10] rupturos imperium, nisi congrederentur, permisit turmae equitum ad lacessendos hostes ire, laborantique submisit alias, & sic recepit omnes: [11] tum utrisque [a] & sine noxa ostendit, quis exitus flagitatam pugnam mansisset. [12] Obsequentissimis [b] inde eis usus est.

III. Agesilaus Lacedaemonius, quum adversus Thebanos castra super ripam posuisset, multoque majorem hostium manum esse intelligeret, & ideo suos arcere a cupiditate [13] decernendi vellet, dixit, responso Deûm se ex collibus pugnare jussum: & ita exiguo praesidio ad ripam posito, ac-

[a] Vulgo TUTISQUE. [b] Vulgo OBSEQUENTISSIMISQUE.

9 *Idem,*] Vide Plutarch. p. 576. *pugnam* pro *pugnae signum* Petrens. dein alius *perrupturos.* & Medic. pr. *congrederetur*, ac *laborantibus.* Mox *ob flagitatam* uterque Medic.

10 *Rupturos imperium*] Sic l. male in Regio *Rapturos. Rapere imperium* dicitur, qui invadit, *rumpere*, qui detrectat. Tacitus 13. ann. c. 36. *Sed rupto imperio, postquam paucae e proximis castellis turmae advenerant, pugnamque imperitia poscebant, congressus cum hoste funditur.* TENN.

11 *Tutisque & sine noxa*] Leidensis sec. & Edd. Rom. Bonon. ac Wechelii *tutisque utrisque &* &c. Mediceus unus *tutis utrisque.* Alter *Tantum utrisque.* Quis dubitat, quin mecum statim his visis legat *tum utrisque*, tam iis, qui lacessierant hostem, quam his, qui laborantibus subvenerant. *Tutisque & sine noxa* δὶς τὸ αὐτὸ est.

12 *Obsequentissimisque*] 4. Reg. 3. Hill. carent τῷ *que.* cui nullus hic locus est propter praecedentem distinctionem. TENN. Delevi encliticam copulam, quod Frontini exigit stylus, & decem mei MSS. cum Edd. Rom. Bonon. Paris. & Wechelii. pro *inde idem* Ed. Bon. *tamen* Cantabr. MS.

13 *Decernendi*] *Decertandi* MSS. SCRIV. Unus Hill. & Scriverius, *Decertandi.* ut c. 12. n. 2. & l. II. c. I. n. 12. unus Regius. *Subitam hostibus decertandi necessitatem injecit.* pro quo caeteri MSS. *Decernendi.* TENN. Paris. *decertandi*, solemni mutatione tam apud alios, quam nostrum. v. Justin. XXIII. 3. plura ad l. III. c. 6. §. I. supra *esse* deest in Ed. Paris. probante Keuchenio. Mei quatuor cum Ed.

 14 *In*

accessit [14] in colles. Quod Thebani pro metu interpretati transierunt flumen, & quum facile [15] depulissent praesidium, ceteros insecuti avidius, iniquitate locorum a paucioribus victi sunt.

IV. [16] Scorylo, dux Dacorum, quum sciret dissociatum armis civilibus populum Romanum, [17] neque tamen tentandum arbitraretur, quia externo

14 *In colles*] *Ad colles* MSS. SCRIV. Unus Regius, unus Hill. & Sciverius *ad colles*. TENN. *Ad colles* Vatican. *Ad collem* Petrensis. Paullo ante pro *deum* Ed. Rom. *Domini*, & pro *ita* Medic. sec. *ideo*. pro *insecuti* Medic. pr. *persecuti*. Longe vero aliter haec narrat Polyaenus l. II. I. 27.

15 *Depulissent.*] Arcerianus *depepulissent*, quod vehementer arripit Keuchenius; quod in verborum antiquatorum amatore non mirum est.

16 *Scorylo*] 2. Reg. 3. Hill. *Scorilo*. Tertius Reg. *Scoriolo*. TENN. *Scorilo* plerique, ut solet in MSS. *i* pro *y* poni. Palatin. *Storilo*. Leidens. sec. *Arocilo*. Medic. pr. *Sergius Corilo*. Edd. veteres *Scorio*. Suspicatur Celeb. Bentlejus, num scribendum sit *Cotiso* ad Horat. l. III. O. 8. *Occidit Daci Cotisonis agmen.* Mihi non liquet.

17 *N. t. tentandum*] 3. Hill. unus Reg. *N. t. ibi tentandum.* Vossianus. *Neque sibi tentandum pacem arbitraretur.* Hinc Ortwinius. *Neque tamen sibi tentandum in pace a.* ego legerim, *Neque tamen sibi tentandum a.* scilicet P. Romanum. TENN. *Neque tamen ibi* MSS. f. *sibi*. SCRIV. *Cur. post.* Voss. Cod. habet in margine tantum recentiore manu *n. t. sibi pacem.* unde ipse Vossius margini adscripserat *in pace*. In contextu erat quoque *ibi*: quod agnoscunt quoque Palatin. uterque Leidensis, Gudianus, & Petrensis. Mihi quoque unice placet *sibi*. Nisi *ibi* velis explicare per *tunc* temporis; quomodo capere video Clarissimum Wasse.

18 *In Cives*] L. cum Regio. *Inter cives*, apposite Livius II. c. 39. *Externus timor maximum concordiae vinculum.* Sozomenus l. VI. c. 4. Οὕτω πῃ τοῖς ἀνθρώποις φίλον, παρ' ἑτέρων μὲν ἀδικουμένοις, πρὸς τὸ ὁμόφυλον ὁμονοεῖν. Ἀπηλλαγμένοις δὲ τῶν ἔξωθεν κακῶν, πρὸς σφᾶς αὐτοὺς στασιάζειν. *Haec fere est consuetudo mortalibus, ut, dum ab exteris laeduntur, cum tribulibus suis servent concordiam; Postquam vero ab extraneorum metu liberati sunt, ipsi inter se dissideant.* Justin. 3. c. 2. *Graecia ab externis bellis, velut in viscera sua arma convertit.* TENN. Regio Codici accedunt uterque Mediceus, & Petrensis *inter cives*. Quod cum Tennulio prima specie crederem vulgatae lectioni praestare. Vix tamen videntur librarii hoc corrupturi fuisse; Immo ter tam paucis versibus *inter* repetivisset auctor. Vide potius, num dederit auctor *invicem* i. e. mutuo. Immo potius nihil mutandum, & *in cives* capiendum pro in civibus, in animos eorum, ut *planta coalescit in terram.* Quomodo locutus est Optatus Afer, teste Gronovio Observ. Eccles. c. 13. in f. Nam alio sensu, qui hic non quadrat, Livius dixit *multitudo coalescit in populi unius corpus* l. I. c. 8. *In* cum quarto pro sexto casu jungi saepissime, alibi

terno bello posset concordia [18] in cives coalescere, duos canes in conspectu [19] popularium commisit, iisque [a] acerrime [20] inter ipsos pugnantibus, lupum ostendit, quem protinus canes, omissa inter se ira, adgressi sunt. Quo exemplo prohibuit barbaros ab inpetu, Romanis profuturo.

a Vulgo HISQUE.

alibi vidimus; quamquam eo hic confugere non opus sit, & hoc loco motum etiam quemdam in animos denotet. Latinum etiam esset *possent in concordiam cives coal.* Sic Tacitus l. II. Histor. c. 37. *Exercitus dissonos in hunc consensum coaluisse.*

19 *Popularium*] Uterque Mediceus *populi rixari*, inepte. dein *iisque* MSS. non *hisque*. Mox e Glossa *inter se p.* MSS. duo. Ed. Parif. *pro R. prof.* Medic. sec. *defuturo*; Leid. sec. *profuturos*.

20 *Inter ipsos pugnantibus*] Hinc apparet, quod Scioppius in Grammatica sua monuit, nomen reciprocum & alia relativa indifferenter cum praepositione *inter* consentire. Sequitur enim. *Omissa inter se ira.* TENN.

CAP. XI.

Quemadmodum incitandus sit ad proelium [1] exercitus.

EXEMPLUM I.

[2] M. FABIUS & Cn. Manlius Coss. [3] adversus Hetruscos, propter seditiones detra-

1 *Exercitus*] Vario ordine haec verba scribuntur in Edd. & MSS.; sicut dedi, habent plerique. pro *exercitus* Leidens. pr. eleganter *miles.*

2 *M. Fabius & Cn. Manlius.*] MSS. *Gn. Manilius.* SCRIV. Scriverius *Manilius* invenit. Sed 4. Reg. 3. Hill. *Mallius.* TENN. Recte haec Consulum nomina eduntur: nam in MSS. & Edd. Vett. passim, ut hic in meis quoque *Manilius* & *Mallius* circumfertur, quorum ultimum frustra tuetur Keuchenius. Hoc semel dictum satis sit. Nam infra aliquoties occurret. In Fabii nomine errat Leidensis pr. habens Q. In Mediceis & Edd. primis deest. Diserte Livio l. II. c. 43. *M. Fabius & Cn. Manlius* vocantur. ubi seqq. Capitibus longe lateque hanc describit historiam, & Dionysius Halycarn. l. IX. p. 562. & seqq. ubi tamen vulgo nominatur Γαΐος Μάλλιος. Quomodo hic Mediceus pr. & Edd. Rom. ac Bonon. ut & l. II. 7. §. II. ubi de eodem Manlio est sermo. Sed *Cn.* etiam Orosio appellatur l. II. c. 5. *Obviis M. Fabio & Cn. Manlio Consulibus excipiuntur; ubi post sacramentum jurationis, quo se Romani devoverant, non nisi post victoriam ad castra redituros* &c. Vide & Valer. Max. l. V. c. 5.

3 *Adversus*] *Adversum* MSS. duo

tractante proelium exercitu, ultro [4] simularunt cunctationem, donec milites probris hostium coacti, pugnam deposcerent, jurarentque, se ex ea victores redituros.

II. [5] Fulvius Nobilior, quum adversus Samnitium numerosum exercitum, & successibus tumidum, parvis copiis necesse haberet decertare, simulavit unam legionem hostium a se corruptam ad proditionem; imperavitque ad ejus rei fidem tribunis, & [6] primis ordinibus, & centurionibus, quantum quisque numeratae pecuniae, aut auri argentique haberet, [7] conferret, ut [8] repraesentari [a] merces proditoribus posset: se autem his,

a Vulgo PRAESENTARI.

duo, & Edd. pp. quae & *detractante*, de quo supra, exhibent. In iisdem quoque & MSS. tribus *seditionem*.

4 *Simularunt*] MSS. quotquot mihi visi, exhibent *simulavit*. TENN. *Simulavit* mei quoque, & Edd vetustae. Credo, ab auctore esse *simulant*, ut c. 5. §. 13. *subjicit* pro *inflexit* MSS. c. 9. §. 1. *Spargit* pro *sparsit* in MSS. l. III. c. 4. 1. *Simulat* pro *simulavit*. *Petit* l. IV. 7. 21. pro *petiit*. Dein quidam inepte *cunctionem* & *concitationem*; & pro *victores* in Ed. Par. *victuros*.

5 *Fulvius Nobilior.*] Adi not. ad C. VI. Ex. 1. Uterque Mediceus mox *Samnitum*. pro *a se* Medic. pr. *ab se*. Ed. Parif. *perditionem*.

6 *Primis ordinibus & centurionibus*] Bene refellit Keuchenius virum doctum, qui hic vellet legi *primi ordinis centurionibus*. Verum ex ejus sententia abundaret hic *& centurionibus*. Atqui aliter se res habet. *Primi ordines* fuere primipili, primi hastati, primi principes distincti a ceteris centurionibus vulgaribus. Vellej. l. II. c. 112. *Non increntis centurionibus, e quibus etiam primi ordines cecidere*. Quod ibi recte defendit Vossius contra eos, qui & illic *primi ordinis* rescribi volebant. Consule omnino Lipsium l. II. de Milit. Rom. c. 8. Salmasium c. 6. Gronovium ad Livium l. XXX. c. 4. Quos hic Keuchenius, & Tennulius ad l. IV. 5. 8. laudasse debebant.

7 *Conferret*] Cantab. *afferri*. dein Edd. pp *attulissent*.

8 *Praesentari*] Omnes MSS. *Repraesentari* h. e. praesentem solvi, non in diem. Inde *Repraesentatio* pro praesenti solutione. Cicero. l. XII. ad Attic. epist. 30. *Si enim Fabetianum venderem, explicare vel repraesentatione non dubitarem de Silianis*. Sueton. Aug. c. 101. *Quam summam repraesentari jussit*. Etiam de quibuslibet aliis rebus, quae statim fiunt. Cic. V. fam. 16. *Neque exspectare temporis medicinam, quam repraesentare ratione possimus*. Plinius Paneg. *An mediocris animi est, his potius repraesentare, quibus negari magis potest*. Sueton. Claud. c. 34. *Poenas partici-*

his, qui contulissent, pollicitus est, consummata victoria, ampla insuper praemia daturum. Quae [9] sua persuasio Romanis alacritatem adtulit & fiduciam: unde etiam praeclara victoria, commisso statim bello, [10] patrata [a] est.

III. [11] C. Caesar adversus Germanos & [12] regem Ariovistum pugnaturus, confusis suorum animis, pro concione dixit, nullius se eo die opera, nisi decimae legionis, usurum: quo consecutus est, [13] ut [14] decimani tamquam praecipuae fortitu-

a Vulgo PERACTA.

ricidarum repraesentabat, exigebat, que coram. Phaedrus fab. 49. Repraesentavit in se poenam facineris. Vide Gronovium l. I. c. 6. de pecunia veteri. TENN. Ubi Gronovius dudum ita emendavit, ut & in Epistola ad Keuchenium data; licet de eo nihil moneat ille. Mei quoque omnes, & Edd. Rom. Bonon. Parif. Wechelii, & Stewechii, ac Vesal. Repraesentari agnoscunt praeter Palatinum. ut videatur typographorum error modo esse in Ed. Scriverii. Auctor noster de Aquaeductibus Art. 119. Quae repraesentanda, quae differenda sint.

9 *Sua persuasio*] Τῷ *sua* carent codd. MSS. Gujetus *sua* h. e. *ejus*. TENN. Scriveriani quoque, nec nostri, nec Edd. Pariss. habent τὸ *sua* praeter utrumque Mediceum. In uno Cantabrigiensi *supersuasio*. Aliud quid latet.

10 *Peracta est*] 3. Hill. MSS. & Vossianus (ut monuit Ortwinius) *Patrata est*. h. e. perfecta, perpetrata, peracta, Cicero 2. leg. *Feriis jurgia amovento, easque in famulis operibus patratis habento.* Lucret. l. V.

Quod facere intendunt, neque adhuc conata patrantur.

TENN. Hittorp. margo *parata*, sed duo Scriveriani, Cantabrigienses, Leidenses, & Palatinus etiam *patrata*. Verissime. Tacitus l. XII. Ann. c. 16. *Patrata expugnatio*: sed vide omnino Cel. Burmann. ad Quinctil. l. VIII. Instit. Orat. c. 3.

11 *C. Caesar.*] Rursus MSS. quatuor, & Edd. principes non agnoscunt praenomen.

12 *Regem Ariovistum*] Unus Reg. 3. Hill. omittunt τὸ *Regem*. vid Caesarem I. bell. Gall. c. 41. & Frontin. IV. c. 5. n. II. TENN. Omittunt quoque τὸ *regem* uterque Leidensis, Medicei, Gudianus, Vaticanus, ac Coll. Vossiana, cunctaeque Edd. ante Scriverium, qui primus tacite reposuit. Rex a Senatu adpellatus erat, maxime auctore Caesare.

13 *Ut decimam t. p. f. t. cogeret, & caeteros puderet.*] Ad oram libri mei erat: *ut decimani t. p. f. t. cogerentur & caeteri pudore, ne*, &c. Sequor te, quicunque es. Porro vide hac de re Caesarem ipsum. l. I. de bello Gallico. MOD. Scribe meo periculo, *ut decumani tanquam praecipuae fortitudinis testimonio cogerentur.* Ita primum eum locum constitueram, post vidi ipsum Frontinum l. IV. c. 5. (ubi idem exemplum in medium attulit) legere, *testimonio concitarentur.* Itidem alia Stratagemata bis a-

 pud

titudinis testimonio [15] cogerentur, & ceteri pudore; ne penes alios gloria virtutis esset.

IV. [16] Q. Fabius [a], qui egregie sciebat, & Romanos ejus esse libertatis, quae contumelia exasperaretur, & a Poenis [17] nihil justum aut moderatum exspectabat, misit legatos Carthaginem de conditionibus pacis: quas quum illi iniquitatis &

[a] Vulgo F. MAXIMUS.

pud hunc scriptorem posita animadverti: in primis lib. I. c. I. exemp. II. & l. I. c. 5. exemp. 13. Item l. I. c. 5. ex. 12. & l. IV. c. 5. ex. 8. Item l. I. c. 10. ex. I. & l. IV. c. 7. ex. 6. Item l. I. c. 9. ex. ult. & l. IV. c. 5. ex. 2. Item l. I. c. II. ex. 3. & l. IV. c. 5. ex. II. STEW. *Ut decimani, t. p. f. t. cogerentur.* Ita legendus hic locus, miserrimum in modum antea depravatus. Caeterum pro *cogerentur* aliter Frontinus ipse *concitarentur*, l. IV. c. 5. ex. II. SCRIV.

14 *Decimani*] Unus Reg. *decumani*. TENN. Ita & 3. MSS. Cantabrigienses, & passim apud alios in optimis Codicibus. Supra *illo die* Hillensb. *ea die* Medic. Infra quoque *eo die* addit auctor. verum non agebatur tantum de *eo die*, sed de omni negotio, quod instabat ei cum Ariovisto. Consule Caesarem c. 40. l. I. B. G.

15 *Cogerentur*] Sic omnes MSS. nullus *cogeret* praebuit, quod Modius, & Stewechius in alia editione viderunt. TENN. *Decimam cogeret & ceteros puderet* legebatur in Edd. Rom. Bonon. & aliis. Sed ante Modium Pariss. Hittorp. & Wechelius aliam lectionem, quae in MSS. etiam meis est, restituerunt. In Mediceo tamen primo est *decimam cogeretur, & ceteri puderet, ne per alios.* In secundo *decima congerentur, & ceteri pudore. Decima* etiam Vaticanus. Corrupte. Cl. Wasse in duobus MSS. invenit *niterentur* ad Sallustii Indicem voce *nisui*: ubi vide, & dein in alio Cantabrigiensi MS. *eniterentur*. Quod vulgato elegantius. Sed cum alio loco in hac re & ex. seqq. habeamus *concitarentur*, & Mediceus det *congerentur*, a Frontini manu hic omnino esse putem, sensu exigente *concirentur*, sive instigarentur. Frequens hoc verbum est apud Livium, Vellejum, Tacitum, Valerium Flaccum, & alios *concire* & *concire in arma*; unde *conciter belli*; quod saepe abiit in *concitator*. Hoc ipsum tempus ita apud Lucan l. III. 54.

— *vanos populi conciret amores.*

Concitatus & *concitus* variantur etiam l. IV. c. 5. §. 16.

16 *Q. Fabius Maximus*] Primum in duobus rursus non reperitur praenomen. Dein *Maximus* exsulat ab omnibus, & Editis ante Scriverium, qui nimis liberali manu hoc cognomen addidit contra MStos. quare expunxi, licet eumdem intelligam.

17 *Nihil justum aut moderatum.* Leidens. sec. *nihil juste a. moderate.* Forte *justi a. moderati.* Dein *illi* non exstat in Ed. Paris. unde delendum putat Keuchenius, non ego. Melius in Palatino *illi & iniq.* Mox eadem editio *attulissent.* In fine *ad pugnam conc.* Vatican.

18 Se-

& insolentiae plenas retulissent, exercitus Romanorum ad pugnandum concitatus est.

V. Agesilaus, Lacedaemoniorum dux, quum prope ab Orchomeno [18], sociâ civitate, castra haberet, comperissetque, plerosque ex militibus pretiosissima rerum deponere intra munimenta, praecepit oppidanis, ne quid ad exercitum suum pertinens reciperetur, quo ardentius [19] dimicaret miles, qui sciret, sibi pro omnibus suis pugnandum.

VI. [20] Epaminondas, dux Thebanorum, adversus Lacedaemonios dimicaturus, ut non solum viribus milites sui, verum etiam [21] adfectibus adjuvarentur; pronuntiavit in concione, destinanatum Lacedaemoniis, si victoria potirentur, omnes [22] virilis [a] sexus interficere, uxoribus autem eorum & liberis in servitutem [23] ab-

[a] Vulgo VIRILES.

18 *Socia civitate*] Unus Cantabrigiensim *Sociam civitatem.* Quasi fuisset *prope Orchomenon.* V. l. II. 4. 15. Dein in Mediceo primo *compertis plerisque.* Leid. sec. *pleros.* Mox *ne qui ad* Leid. pr. *ne quis* Ed. Rom. *reciperent* Medic. pr. & Hillensb. Polyaen. l. II. c. I. 18. dicit, ipsos milites Orchomenon se recepisse, & Agesilaum jussisse ἀφανῶς clam (sic enim ex MSS. malo, quam ἐμφανῶς) μηδένα χωρὶς αὐτοῦ σύμμαχον δέχεσθαι.

19 *Dimicaret miles*] Duo Regii *dimicarent milites*, *qui scirent.* TENN. Male.

20 *Epaminondas.*] Leidens. pr. *Epaminonda.* De in *pugnaturus* Cantabr. Mox Medicei *milites viribus suis*, bene. *Juvarentur* Scriverii unus, & Hillensb.

21 *Adfectibus adjuvarentur*] Sic Livius IX. c 39. *Quantis nunquam alias ante, simul copiis, simul animis dimicarunt.* Silius Ital. l. X.

Tum totis mentibus actam
In caedes aciem, pone atque in terga ruentes
Praecipitant. Idem l. XVI.
Concurrere animis, quantis confligere par est,
Quos regni furor exagitat. Hirtius de bello Alexandr. c. 20. *Pauci allevati scutis, & animo ad conandum nixi ad proxima navigia adnatarunt.* Statius *Mentis quoque viribus hastam Injicit.* TENN.

22 *Viriles sexus.*] Sic Keuchenius, & Tennulius taciti edidere: cum antea, & in MSStis plerisque scriberetur rectius *virilis*; quod reposui. Verum tamen, quia in duobus Leidensibus & Gudiano inveni *viriles*, blanditur mihi conjectura Cl. Wesselingi, *omnes virile secus*: quomodo optimos quosque scriptores locutos esse multis probatum ivit summus Gronovius ad Livium l. XXVI. c. 47. *Liberorum capitum virile secus.* Eodem ergo modo foret, ut apud Sueton. Aug. c. 44. *Mu-*

23 abductis [a], Thebas diruere: qua denuntiatione concitati, primo inpetu Thebani Lacedaemonios expugnaverunt.

VII. 24 Leutychidas [b], dux Lacedaemoniorum, pugnaturus eodem die, quo 25 classe vicerant socii,

[a] Vulgo ADDUCTIS. [b] Vulgo EUTIDAS, LEOTYCHIDAS.

Muliebre secus omnes. Nam quod defendat Ryckius ad Tacit. Ann. c. 62. l. IV. *Virile & muliebre secus* neutro genere, non me adsentientem habet.

23 *Adductis*] Legerem lubens in s. *abductis*. MOD. 4. Reg. 2. Hill. *Abductis*, & sic lege. Nam *Abduci*, non *adduci* in servitutem dicimur. TENN. Adstipulantur τῷ *abductis* Leidens. pr. Gudianus, Coll. Voss. & unus Scriverii, atque ipsa ratio. Caesar l. I. B. Gall. c. II. *Agri vastari, liberi eorum in servitutem abduci, oppida expugnari non debuerint.* Just. XXIX. 4. *Abductisque* 20 *millibus captivorum.* & passim. Idem mendum vulgatos obsidet libros l. IV. 5. 16. *vivusque abduceretur.* In Mediceis autem τὸ *eorum* deest, non male. Dein *concione* iidem cum Edd. Rom. & Bonon. pro *denuntiatione.*

24 *Leotychidas.*] Ita lego. vulgo *Eutidas.* SCRIV. L. male 3. Reg. 2. Hill. *Eutidas.* 1. Reg. & 1. Hill. *Euthidas.* TENN. *Eutidas, Euthydas, Curtidas, Clitidas* MSS. nostri. *Leotychidas* dudum correxit magnus Casaubonus ad Polyaenum l. I. c. 33. cum aliis hoc Leotychidae Strategema ad Mycalen contra Persas adhibitum enarrantis. Omnino vide illic Casaubonum. *Leutychides*, quod malebat Keuchenius, nimium abit a MSStis. Praetuli ego potius, quod & Scriverius Ed. Stewechianae margini alleverat, *Leutychidas.* Hoc enim proxime accedit ad MStorum vestigia. Ut Graecorum *ao* Latinis abiit in *au*, sic *eo* in *eu* mutatum est. Adi, quos congesserunt Broukhus. ad Propert. l. II. El. II. 2. & Comment. ad Ovid. Ibid. 468. *Theudotus*: nec non G. Vossium ad Vellej. Patercul. l. II. c. 69.

25 *Classe.*] 4. Reg. 3. Hill. *classem.* TENN. Vehementer miror, interpretum neminem, nec summum Casaubonum, dum recte nostri Frontini verba ad historiam & pugnam prope Mycalen factam refert, non vidisse, vel saltem non monuisse, magnum hic errorem a Frontino fuisse commissum; si haec quidem verba *quo classe vicerant socii*, eo ordine, quo vulgo scribuntur, sana sunt. Ipse enim Leutychidas classe pugnavit, & eodem die ad Plataeas duce Pausania pedestri proelio res gesta, & victoria est comparata, uti ex Herodoto, Diodoro, Plutarcho, Polyaeno, Justino, & C. Nepote aliisque constat. Hinc primo intuitu legendum putabam *pugnaturus classe eodem die*: quomodo deinceps vidi, a Doct. Eduardo Simsono in Chronic. ad A. M. 3526. tentatum esse hunc locum. Verum mox totum vocabulum *classe* coepit mihi esse suspectum. Nam cur additum hoc *classe*, si non e contrario dicatur, quo pugnae genere ipse; vel si ipse classe, quo genere pugnaverint socii? unde patet, vel supervacuum esse, vel aliud quid latere. Quod postea ostenderunt mihi MSti. qui mordicus cum Romana Editione praeferunt *classem.* Jam vero Latinum non est, *classem vincere* simpliciter, pro comparare maritimo proelio victoriam. Quare omni-

cii, quamvis ignarus actae rei, vulgavit [26] nunciatam sibi victoriam partium, quo constantiores ad pugnam milites haberet.

VIII. [27] A. Postumius proelio, quo cum Latinis conflixit, oblata specie duorum in equis juvenum, animos suorum erexit, [28] Pollucem & Ca-

omnino, ni vehementer fallar, legendum mihi videtur minima mutatione *Xerxen*. Quod nomen ubique in MStis scribitur *Sersem*, vel *Xersem*, & forsan bene: quia id Persicae linguae patitur genius, judice harum elegantiarum peritissimo Relando Dissert. 8. de Vet. ling. Pers. *Xerxen* vero capiendum ita, ut passim solet ipse rex, vel dux poni pro ejus exercitu. Nam ipse non adfuit; sed Mardonius cum Persarum in Graecia reliquiis. Facile autem *Xersem* potuit abire in *classem*: modo in veteri aliquo codice, unde recentior exscriptus est, in litura cubuerit prima ejus vocis syllaba. Vel denique, si haec conjectura non placet, considera tum lector, in Mediceo antiquiore, & Edd. Rom. Bonon. Paris. Wechel. vitiose legi *eodem die, qua classem*, sed in tribus posterioribus Edd. *classe*. *Qua* invenerat etiam scriptor alterius Medicei; sed ille dedit hinc, *eadem die, qua classem*. Et vide, num ex *qua classem* faciendum *quo ad Plateam*. Illic enim sive, ut alii malunt *Plataeis* res est gesta. In singulari Homerus quoque Πλαταιάν dixit in Catalogo vs. 10. Vide Stephan. de urbibus.

26 *Nunciatam*] MSS. tres, & Ed. Rom. *Nunciatum*. Dein itidem tres *Parthium*. An dedit auctor *vulgavit nunciatum sibi, victoriam partam*? Sed *Victoria partium*, licet magis locum habeat in bello civili, ut apud Aurel. Victor. in Octaviano, potest etiam sumi de victoria, a suis in hostes parta. Sic *fortuna partium* apud Curt. l. IV. c. 1. §. 35. *Adversa pars* de hostibus infra l. II. 5. 47. & alibi saepius.

27 *A. Postumius*] MSS. omnes *Julius Postumius*. TENN. MSS. *Julius*, *Caelius*, *Julus*, *Fulvius*. sed recte MSS. Leidd. habent *Aulus*.

28 *Pollucem & Castorem*) Lege *Castorem & Pollucem* ex Hill. Nam *Castor* semper praecedit; imo *Castoris* aedes vocatur, constituta licet sit geminis fratribus. Suet. Caes. c. 10. Narrant hanc historiam Florus I. c. 11. Val. Max. I. 8. 1. Cic. Tusc. quaest. I. c. 12. de natura Deor. II. 2. Plutarch. in Coriolano. Dionys. VI. II. TENN. Exemplo seq. auctor vulgari modo etiam dicit *Castor & Pollux*. & ita hoc loco habet unus MS. Scriverii. Nihil tamen temere cum Tennulio mutes: nam & apud alios praecedit *Pollux*. Plinius lib. II. H. Nat. c. 37. *Polluci & Castori id numen adsignant*. Seneca l. I. Nat. Quaest. c. 1. *Pollucis & Castoris nomine*. Sueton. in Tiberio c. 20. *Dedicavit & Concordiae aedem, item Pollucis & Castoris*. Florus l. III. c. 3. *Pro aede Pollucis & Castoris*. sic enim MSS. Salmasii, Dukeri, & quatuor Leidenses: vulgo *Cast. & Poll.* Horat. l. II. Epist. I. 5. & Seneca in Med. 88. ajunt *cum Castore Pollux*; sed contra Curtius l. VIII. c. 5. 9. *Cum Polluce Castorem*. Etiam apud Ovidium legitur l. II. Am. El. XVI. 13.

Non ego si medius Polluce, & Castore ponar.

&

Castorem adesse dicens, ac sic proelium restituit.

IX. Archidamus Lacedaemonius adversus Arcadas bellum gerens, [29] arma [a] in castris statuit, & circa ea duci equos noctu clam imperavit: quorum vestigia mane, tamquam Castor & Pollux [30] perequitassent, ostendens, adfuturos eosdem ipsis proeliantibus persuasit.

X. [31] Pericles, dux Atheniensium, initurus proelium, quum animadvertisset [32] lucum, ex quo

a Vulgo ARAM & EAM.

& Catull. c. 69.

Jam prece Pollucis, jam Castoris implorante.

ac Propert. l. III. 12. 17.

Qualis & Eurotae Pollux & Castor arenis.

Verum in Gudiano, Vaticano, Cantabrigiensibus, ambobus Leidensibus, utroque Mediceo, Hillensberg. & Edd. Romana, ac Bononiensi modo reperias *Pollucem adesse dicens.* Forsan scripserit auctor tantum *Polluces.* Ut enim *Castores* & *Geminus Castor* dixerunt (vide Ovid. Art. Am. I. 746. & Casaubon. ac Torrent. ad Sueton. Caesar. c. 10.) sic fortasse etiam vocarunt *Polluces.* Certe *Geminus Pollux* apud Horatium l. III. O. 29. 64. & *Gemini Polluces* Symmacho l. I. Epist. 89. Διόσκουροι audiunt. Immo Servii verba sunt ad Virgil. l. III. Georg. 89. *Ideo Pollucem pro Castore posuit, quia ambo licenter & Polluces & Castores vocantur.* Quare ulterius pergo, & singularem *Pollucem* solum puto fortasse rectum esse pro utrovis Dioscuro, ex Propertio l. III. 21. 26.

Potaque Pollucis nympha salubris equo:

ubi notat Cl. Broukhusius, Pollucem saepe poni pro utroque Dioscuro. At nullum subjicit hujus sententiae testimonium. *Polluces* conjecit etiam Cl. Wasse.

29 *Aram in c. statuit, & c. eam*] Ita lego. vulgo *arma in c. st. & c. ea.* SCRIV. *Aram* sic Scriverius. Verum omnes MSS. *arma i. c. s. c. e. c. ea.* TENN. Licet sciam, Casaubono jam olim placuisse *aram* & *eam*, tamen ob consensum omnium MStorum revocavi pristinam scripturam *arma* & *ea.* Nam aeque *arma* ac *aram* illic posuit; & *arma* illic inventa magis adjuvabant victoriae a diis praenuntiatae, Deorumque futurae in proelio armatorum praesentiae opinionem, quam *aram.* Fors scripserit auctor *aram & arma.* Polyaenus l. I. c. XLI. Ἀρχίδαμος ἐν Ἀρκαδίᾳ &c. βωμὸν ἱδρυσάμενος, καὶ κοσμήσας ὅπλοις λαμπροτάτοις, καὶ ἵππους δύο περιάγων &c.

30 *Perequitassent*] *Praeterequitassent.* SCRIV. *pereq.* sic R. & Hill. non *praeterequitassent.* quod praebet Scriverius. TENN. Mei quoque *pereq.* nisi quod in uno *equitassent* per castra scilicet. duo *perequitasset.*

31 *Pericles*] Unus *Piricles.* alius *Sandes.*

32 *Lucum, ex quo.*] Liquet mihi, ita legendum: apage igitur illud *Locum*, quod vulgo hunc locum occupavit. MOD. Ita Modius. cum vulgo esset *locum.* SCRIV. *Lucum* jam exhibuerunt Edd.

quo utraque acies conſpici poterat, denſiſſimae opacitatis, vaſtum alioquin & Diti patri ſacrum, ingentis illic ſtaturae hominem, altiſſimis cothurnis, & veſte purpurea, [33] ac coma venerabilem, in curru candidorum equorum ſublimem conſtituit, qui, dato ſigno pugnae, proveheretur; & voce [34] Periclen nomine adpellans, cohortaretur eum, diceretque, Deos Athenienſibus adeſſe: quo pene [35] ante conjectum teli hoſtes terga verterunt.

XI. [36] L. Sulla, quo paratiorem militem ad pugnandum haberet, praedici ſibi a Diis futura ſimulavit. Poſtremo, etiam in conſpectu exercitus, priuſquam in aciem deſcenderet, [37] ſignum modicae amplitudinis, quod Delphis ſuſtulerat, orabat, petebatque, [38] promiſſam [a] victoriam maturaret.

XII.

a Vulgo UT P.

Edd. Romana, & Wechelii cum MSS. plurimis. Dein MSS. & Edd. pp. *alioquin*, non *alioqui*. Mox *patris* male uterque Mediceus.

33 *Ac coma*] Sic bene, quamquam tacito reſtituit Scriverius, conſentientibus MSS. Mediceis, & Palatino, aliiſque. In pleriſque & Edd. ante Scriverium non reperias *ac*. Dein *ſublimem* in uno deeſt.

34 *Periclem*] 2. Reg. unus Hill. *Periclen*. TENN. *Periclen* Gudianus, & duo Leidenſes recte. *Nomine* exſulat ab Edd. Rom. & Bonon. quaedam etiam cum Mediceo uno *Athenienſium*.

35 *Ante conjectum*] Edd. vetuſtae, ut Rom. Bonon. Pariſ. Hittorp. Wechel. *primo conjectu*. Leidenſis prim. *ut ad conjectum*. In Marg. Medicei ſec. *aut e conjectu*. Vatican. *aut conjectu*. unus Cantabrig. *quo audito conj.* ſine τῷ *pene*. Conjecerat Scriverius *qua ſpecie intra e.* Aliud quid latere videtur, *perterriti* ſcilicet, aut *perculſi*, vel tale quid. *pene* certe non ſatisfacit. Dein pro *verterunt* in utroque Mediceo, & praedictis Edd. legitur *dederunt*. Utrumque probum, & a Livio, aliiſque paſſim adhibitum. Saepe noſter *vertere terga*; Sed & l. II. 4. 3. *qua perterriti terga dedere*, & §. 33. *terga dediſſe*.

36 *L. Sulla*] Deeſt praenomen in Leidenſi ſec. *ad pugnam* Medic. pr. *Dis* Leid. pr. Mox carent τῷ *etiam* Cantabrig. unus, Arcerian. & Ed. Pariſ. temere probante Keuchenio. Dein *diſcederet* Arcerian. *aſcenderet* Leid. pr. inepte: *deſcenderent* Mediceus antiquior.

37 *Signum modicae amplitudinis*] Suſpecta haec nonnihil. Valer. Max. l. I. c. 2. *parvum Apollinis ſignum Delphis ſublatum*. Plutarch. in Sulla p. 471. χρυσοῦν Ἀπόλλωνος ἀγαλμάτιον ἐκ Δελφῶν.

38 *Ut promiſſam*] MSS. carent

τῷ

XIV. Alexander Macedo sacrificaturus [47] inscripsit medicamento aruspicis manum, quam ille extis erat suppositurus. [48] Litterae significabant, victoriam Alexandro dari, quas quum jecur calidum rapuisset, & a rege militi esset ostensum, auxit animum, tamquam Deo spondente victoriam.

XV. Idem fecit [49] Sudines [a] aruspex, proelium Eumene cum Gallis commissuro.

XVI. Epaminondas Thebanus, adversus Lacedaemonios fiduciam suorum religione adjuvandam ratus, arma, quae [50] ornamentis adfixa [51] in templis erant, nocte subtraxit, persuasitque militi-

a Vulgo INNIDES.

tegematon tantum ea parte utendum est &c. Sed multo magis ea utilia erunt, quae excogitabuntur, ut a Diis monstrata credantur. In Editione Romana *credant.* Salmasii conjecturam ad Flori l. II. c. 12. Ed. pr. placituram nemini arbitror.

47 *Inscripsit*] Gujetus. literis ordine praepostero notatis scilicet. TENN. De his litteris nihil dicit Polyaenus, sed Alexandrum jussisse hostias, omnia fausta portendentes, militibus ostendi l. IV. 3. 14. pro *ille* in Medic. sec. *ipse.* *Inpositurus* Cantabr. unus.

48 *Literae*] MS. *& literae*, f. *eae l.* SCRIV. *Cur. post.*

49 *Innides*] Immo *Sunides*, aut *Sudines* SCRIV. *Innides.* Sic plerique MSS. sed 3. Reg. *Tnides.* l. *Sunides*, vel *Sudines.* *Aruspex* 3. Hill. male *Auspex.* TENN. MSS. & Edd. VV. *Indus*, *Indas*, *Tnides*, *Hynides*, *Hinideus.* Sed unice verum est *Sudines*: quomodo jam emendavit Casaubonus ad Polyaen. l. IV. c. 19. Σουδίνου Χαλδαίου μάντεως θυσίαν βεβρέοντος, ut legit Cl. Gronovius. Quo loco Polyaenus *Attalo* adscribit, quod noster *Eumeni*; nec ille tantum, sed ceteri quoque auctores Attalo tribuunt. Galli autem mercenarii intelliguntur milites. Consule Chronicon Ed. Simsoni ad A. M. 3764. qui itidem *Sudines* ex Strabone l. XVI. p. m. 739. emendavit. In MSS. Sex *auspex* etiam inveni; in Ed. Parif. *hospes.*

50 *Ornamentis adfixa*] Si quidem sana haec sunt, intellige *tholos*, aliaque in templorum parietibus exstantia ornamenta. & vide Comm. ad Virgil. l. IX. AEn. 408.

Suspendive tholo, aut sacra ad fastigia fixi.

51 *In templis*] Quorum nimirum parietibus affigebant arma emerita, & spolia hostibus detracta. Ovid. epistola Penelopes.

Ponitur ad patrios barbara praeda Deos.

de remedio Amoris l. I.

Vince cupidineas pariter, Parthasque sagittas,
Et refer ad patrios bina tropaea Deos.

Prudentius Hamart. 107. gladium suum pudicitia catholico in templo

litibus, Deos iter suum sequi, ut proeliantibus ipsis [52] adessent.

XVII. Agesilaus Lacedaemonius, quum quosdam Persarum cepisset, quorum habitus multum terroris [53] praefert, quoties veste tegitur, nudatos militibus suis, ut alba corpora & umbratica contemnerent, ostendit.

XVIII. [54] Gelo, [55] Syracusanorum tyrannus, bello [56] adversus Poenos suscepto, quum multos cepisset, infirmissimum quemque praecipue [57] ex auxiliaribus, qui nigerrimi erant, nudatum in conspectu suorum produxit, ut persuaderet contemnendos.

a Vulgo SYRACUSARUM.

plo *divini fontis ad aram*
Consecrat aeternam splendens ubi luce coruscet.
Prisci duces fastigiis suarum aedium appendebant. Sen. Thyeste 122. *Piscisque domos curribus inclytas.* Suet. Nerone c. 38. *Domus priscorum Ducum arserunt, hostilibus adhuc spoliis adornatae.* TENN. Lucan. l. I. 140.
Stratisque excita juventus
Deripiunt sacris adfixa penatibus arma.
& passim. V. Torrent. ad Sueton. Vitell. c. 8.

52 *Adessent*] Unus Cantabrig. *interessent.*

53 *Praefert*] Duo MSS. *adfert.* dein in omnibus *ostendit* exaratum est ante τὰ *ut alba* &c. *contemnerentur* etiam in Palatino, Mediceo primo, & Leid. primo. vid. Polyaen. l. II. c. I. §. 6. Xenophon. de Agesilao p. 455. qui insuper ait, eum illos vendidisse nudos.

54 *Gelo*] Palatinus cum utroque Mediceo *Hiero.* Quod non est opus. Videtur enim intelligi Gelo, Dinomenis filius, qui primus Siculorum tyrannorum felicissime contra Carthaginenses, Siciliam tum primum invadentes, bellavit. Consule Herodotum l. VII. Diodor. Sicul. l. XI. & Polyaen. l. I. c. 27.

55 *Syracusarum*] Reposui *Syracusanorum*, auctoritate plurimorum MSStorum, & Editionum Bonon. ac Paris. ut c. 8. §. 11. *Dionysius, Syracusanorum tyrannus*; nisi, ut illic dixi, hic quoque malis *Syracusiorum*. nam in Leidensi primo scribitur *Syracusorum*.

56 *Adversus*] MSS. quinque, & Ed. Paris. *adversum.*

57 *Ex auxiliaribus*] Palatinus, Mediceus vetustior, & Leidensis pr. cum Gudiano non agnoscunt τὸ *ex*. Leidens. sec. *auxiliarium*. Cantabrig. unus. *De auxiliatoribus.* Edd. Rom. Bonon. Paris. *ex auxiliatoribus.* Quae variatio locum de mendo reddit suspectum. quale vero id sit, nescio. an *praecipue auxiliarios?* v. ad II. 7. 8. l. III. 10. I. *quosdam ex auxiliaribus* MSS. *auxiliariis*. an vero *auxiliorum?* Auxiliares ipsi passim vocantur *auxilia* tam nostro, quam ceteris. Synthesis non percepta fraudi fuisse librariis videtur.

XIV. Alexander Macedo sacrificaturus [47] inscripsit medicamento aruspicis manum, quam ille extis erat subpositurus. [48] Litterae significabant, victoriam Alexandro dari, quas quum jecur calidum rapuisset, & a rege militi esset ostensum, auxit animum, tamquam Deo spondente victoriam.

XV. Idem fecit [49] Sudines [a] aruspex, proelium Eumene cum Gallis commissuro.

XVI. Epaminondas Thebanus, adversus Lacedaemonios fiduciam suorum religione adjuvandam ratus, arma, quae [50] ornamentis adfixa [51] in templis erant, nocte subtraxit, persuasitque militi-

[a] Vulgo INNIDES.

tegematon tantum ea parte utendum est &c. Sed multo magis ea utilia erunt, quae excogitabuntur, ut a Diis monstrata credantur. In Editione Romana *credant.* Salmasii conjecturam ad Flori l. II. c. 12. Ed. pr. placituram nemini arbitror.

47 *Inscripsit*] Gujetus. literis ordine praepostero notatis scilicet. TENN. De his litteris nihil dicit Polyaenus, sed Alexandrum jussisse hostias, omnia fausta portendentes, militibus ostendi l. IV. 3. 14. pro *ille* in Medic. sec. *ipse.* *Inpositurus* Cantabr. unus.

48 *Literae*] MS. *&* *literae*, f. *eae l.* SCRIV. *Cur. post.*

49 *Innides*] Immo *Sunides*, aut *Sudines* SCRIV. *Innides.* Sic plerique MSS. sed 3. Reg. *Tnides.* l. *Sunides*, vel *Sudines.* *Aruspex* 3. Hill. male *Auspex.* TENN. MSS. & Edd. VV. *Indus*, *Indas*, *Tnides*, *Hynides*, *Hinideus.* Sed unice verum est *Sudines*: quomodo jam emendavit Casaubonus ad Polyaen. l. IV. c. 19. Σουδίνου Χαλδαίου μάντεως θυσίαν βεβαιοῦντος, ut legit Cl. Gronovius. Quo loco Polyaenus *Attalo* adscribit, quod noster *Eumeni*; nec ille tantum, sed ceteri quoque auctores Attalo tribuunt. Galli autem mercenarii intelliguntur milites. Consule Chronicon Ed. Simsoni ad A. M. 3764. qui itidem *Sudines* ex Strabone l. XVI. p. m. 739. emendavit. In MSS. Sex *auspex* etiam inveni; in Ed. Paris. *hospes.*

50 *Ornamentis adfixa*] Si quidem sana haec sunt, intellige *tholos*, aliaque in templorum parietibus exstantia ornamenta. & vide Comm. ad Virgil. l. IX. AEn. 408.

Suspendive tholo, aut sacra ad fastigia fixi.

51 *In templis*] Quorum nimirum parietibus affigebant arma emerita, & spolia hostibus detracta. Ovid. epistola Penelopes.

Ponitur ad patrios barbara praeda Deos.

de remedio Amoris l. I.

Vince cupidineas pariter, Parthasque sagittas,
Et refer ad patrios bina tropaea Deos.

Prudentius Hamart. 107. gladium suum pudicitia catholico in templo

litibus, Deos iter suum sequi, ut proeliantibus ipsis [52] adessent.

XVII. Agesilaus Lacedaemonius, quum quosdam Persarum cepisset, quorum habitus multum terroris [53] praefert, quoties veste tegitur, nudatos militibus suis, ut alba corpora & umbratica contemnerent, ostendit.

XVIII. [54] Gelo, [55] Syracusanorum tyrannus, bello [56] adversus Poenos suscepto, quum multos cepisset, infirmissimum quemque praecipue [57] ex auxiliaribus, qui nigerrimi erant, nudatum in conspectu suorum produxit, ut persuaderet contemnendos.

XIX.

a Vulgo SYRACUSARUM.

plo *divini fontis ad aram*
Consecrat aeternam splendens ubi
luce coruscet.
Prisci duces fastigiis suarum aedium appendebant. Sen. Thyeste 122. *Piseisque domos curribus inclytas.* Suet. Nerone c. 38. *Domus priscorum Ducum arserunt, hostilibus adhuc spoliis adornatae.* TENN. Lucan. l. I. 140.
Stratisque excita juventus
Deripiunt sacris adfixa penatibus arma.
& passim. V. Torrent. ad Sueton. Vitell. c. 8.

52 *Adessent*] Unus Cantabrig. *interessent.*

53 *Praefert*] Duo MSS. *adfert.* dein in omnibus *ostendit* exaratum est ante *τὰ ut alba* &c. *contemnerentur* etiam in Palatino, Mediceo primo, & Leid. primo. vid. Polyaen. l. II. c. I. §. 6. Xenophon. de Agesilao p. 455. qui insuper ait, eum illos vendidisse nudos.

54 *Gelo*] Palatinus cum utroque Mediceo *Hiero.* Quod non est opus. Videtur enim intelligi Gelo, Dinomenis filius, qui primus Siculorum tyrannorum felicissime contra Carthaginenses, Siciliam tum primum invadentes, bellavit. Consule Herodotum l. VII. Diodor. Sicul. l. XI. & Polyaen. l. I. c. 27.

55 *Syracusarum*] Reposui *Syracusanorum*, auctoritate plurimorum MSStorum, & Editionum Bonon. ac Parif. ut c. 8. §. 11. *Dionysius, Syracusanorum tyrannus*; nisi, ut illic dixi, hic quoque malis *Syracusiorum*: nam in Leidensi primo scribitur *Syracusiorum.*

56 *Adversus*] MSS. quinque, & Ed. Parif. *adversum.*

57 *Ex auxiliaribus*] Palatinus, Mediceus vetustior, & Leidensis pr. cum Gudiano non agnoscunt *τὸ ex.* Leidens. sec. *auxiliarium*, Cantabrig. unus. *De auxiliatoribus.* Edd. Rom. Bonon. Parif. *ex auxiliatoribus.* Quae variatio locum de mendo reddit suspectum. quale vero id sit, nescio. an *praecipue auxiliarios?* v. ad II. 7. 8. l. III. 10. I. *quosdam ex auxiliaribus* MSS. *auxiliariis*, an vero *auxiliorum?* Auxiliares ipsi passim vocantur *auxilia* tam nostro, quam ceteris. Synthesis non percepta fraudi fuisse librariis videtur.

XIX. Cyrus, rex Persarum, ut concitaret animos popularium, tota die [58] in excidenda quadam silva eos fatigavit; deinde postridie praestitit eis liberalissimas epulas, & interrogavit, utro magis gauderent. Quumque ei praesentia probassent: Atqui per haec, inquit, ad illa perveniendum est: Nam liberi beatique esse, nisi Medos viceritis, non potestis. Atque ita eos ad cupiditatem proelii concitavit.

XX. [59] L. Sulla, quia [a] adversus Archelaum, praefectum Mithridatis, apud [60] Pirea pigrioribus ad proelium militibus utebatur, opere eos fatigando compulit ad poscendum ultro pugnae signum.

XXI. [61] Fabius [b] Maximus veritus, ne qua fiducia navium, ad quas refugium erat, minus con-

[a] Vulgo QUI. [b] Vulgo Q. FABIUS.

tur. Mox *in conspectum* exhibent Codices tres: sed vide ad c. x. §. I.

58 *In excidenda*] *In* deest in Petrensi. Mox pro *postridie* Palat. *postriduo*. uterque Mediceus, Leidens. sec. & Edd. Rom. ac Bonon. *post triduum*. Petrensis *die autem postera*. Nil muta. Postridie sive postera fuit die, quo haec fecit Cyrus, testibus Herodoto, Justino, Polyaeno, aliisque. Sequentia sane non elegantia sunt, nec accurata. *Utrum* & *gauderet*. & mox, *at* vel *atque per hoc ad ista* nonnulli MSS. Videtur auctor Trogum compilasse; ut suspicor ex Justino. *Silvam viae circumdatam excidere* &c. *rogat, si conditio ponatur* (sic l. e MSS.) *utrius vitae sortem legant hesterni laboris, an praesentium epularum? praesentium, ut acclamavere omnes &c. Laetis omnibus Medis bellum infert.*

59 *L. Sulla, qui*] Deest praenomen in Leid. sec. Dein reposui *quia*, jubentibus omnibus MSS. & Edd. ante Scriverii Ed. ultimam, in quam typographorum errore, ut alibi, textui irrepsisse, & dein propagatum esse τὸ *qui* videtur.

60 *Pirea*] Tuto hoc transeunt interpretes: at velim mihi dicant, quae sint illa *Pirea*. Al. Edd. *Pyrea*: *Piream* vel *Pirheam* MSS. duo. & Ed. Paris. *Pireum* Petrensis. *Phyrea* Leid. sec. *Pyreum* locum esse in Persarmeniis, testantur Geographi. Vix tamen mihi dubium est; quin scribendum sit *Piraeea*, portum Atheniensium: in cujus oppugnatione crebra contigerunt proelia. Vide Appian. in Mithridat. & Plutarch. in Sulla. Accusativo Graeco more suo utitur auctor. De *Piraeeo* frequenter in MSS. corrupto vide ad Obseq. c. 116. ad Justin. l. v. 8. 3. Gronov. Observ. I. 3.

61 *Q. Fabius*] Praenomen hoc rursus intrusit Scriverius. MSS. & Edd. ante eum non agnoscunt. Dein

constanter pugnaret exercitus, incendi eas, priusquam iniret proelium, jussit.

Dein Petrensis *bellum* habet pro *proelium*, ut saepe codex ille, nec male. v. ad II. I. 12.

CAP. XII.

De dissolvendo metu, [1] quem [a] milites ex adversis conceperint ominibus.

EXEMPLUM I.

SCIPIO, ex Italia in Africam [2] transportato exercitu [b], quum [3] egrediens navem prolapsus esset, & ob hoc adtonitos milites cerneret, id, quod trepidationem adferebat, constantia & magnitudine animi, in hortationem convertit: [4] Et ludite, inquit, milites, Africam obpressi.

II.

a QUO &c. OMNIBUS CONCIDERUNT vulgo. b Vulgo TRANSPORTANDO EXERCITUM.

1 *Quo milites*] Lege, ut superius in indice monui ex MSS. *Quem milites ex adversis conceperint ominibus.* Totum enim hoc caput agit de ominibus. *τῷ Ex* carent 3. Reg. & unus Hill. pro *conceperint* 2. Hill. *ceperint*. TENN. *Quem* & *conceperint ominibus* plurimi quoque mei, & Ed. Par. ut reposui: *ceperint* Scriverii unus.

2 *Transportando exercitum*] Non adeo male, sed MSS. tamen undecim, vel duodecim mei & Ed. Paris. rescribi jusserunt *transportato exercitu.*

3 *Navem*] 3. Reg. 3. Hill. *nave.* TENN. *Nave* etiam septem mei cum Ed. Paris. sed vulgatum praefero. *Egredi Silvam* Ovidio. *Excedere Italiam* supra l. I. 5. §. 5. contra vulgo l. III. 2. 7. *urbe egressa erat,* MS. *urbem.* ubi vide plura. pro *prolapsus* in Mediceo antiquiore a m. pr. est *prora pressus.*

4 *Et ludite, inquit, milites*] Alii *audite, inquit, m.* mihi neutrum satis placet. MOD. Restituebat ingeniosissimus & amicissimus mihi Janus Gulielmius, *& pludite.* *Plode* pro *plaudo*: *cludo,* pro *claudo*; similia sexcenta obviam in libris antiquioribus passim. Hinc illud *ludite* ab indoctis librorum descriptoribus suppositum esse, liquido apparet. Plautus Casina sc. ult. *Verum qui non manibus, quantum poterit, pluserit.* STEW. *Eia pludite* pro *plaudite* L. Gulielmius apud Stewechium. Forte. *Videte, inquit, milites; Africam oppressi.* SCRIV. Omnes MSS. *Et audite.* Hinc J. Gulielmius, *Et pludite.*

II. [5] C. Caesar, quum forte conscendens navem lapsus esset, [6] Teneo te, [7] terra mater, inquit: qua interpretatione effecit, ut repetiturus illas, a quibus proficiscebatur, terras videretur.

III.

Stewechius. *Eia plaudite.* Nam Plautus Casina sc. ult. *Verum qui non manibus, quantum poterit, plauserit.* Seneca l. v. de benef. c. 6. *Ut quo die Solis defectio fuit, regiam cluderet.* Seneca Theb. v. 467. *clude vagina impium ensem.* Verum puto, τὸ *Et* venisse ex literis *Pl*, lectionemque genuinam fuisse. *Plaudite.* Frontinus enim nullis antiquis verbis utitur. TENN. *Pludite* placuit quoque Grutero, *Plaudite* Is. Vossio, & Lipsio. Rubenius in Elect. l. II. c. 29. *Ludens, inquit.* Verum cum MSS. omnes quoque mei exhibeant cum Ed. Paris. *Et audite*, praeter Leidens. tertium, in quo est *Attendite*, omnino putem, scribendum esse *At audete. Audete* libri sui margini adscripserat Scriverius. Et hoc unice, opinor, efflagitat loci sensus. Milites adtoniti, & consternati erant Scipionis lapsu, quare ille eos corrigens, & simul adhortans ait, *At audete.* Quid trepidatis milites, & metu perculsi estis: placet omen. Vos audete modo, & viri este. Africam jam nunc oppressi. Passim ita *audete viri, audendum est*, & similia occurrunt. Curt. l. IV. c. 14. 13. *Cetera in vestra potestate sunt; audete modo vincere.* Livius l. XXXV. 33. *Agenda res est, audendaque* &c. & saepe ille *Audendo atque agendo.* Elegans locus est Ovidii Fast. II. 781.

Exitus in dubio est: audebimus ultima, dixit.

Viderit, audentes, Forsne, Deusne juvet.

Cepimus audendo Gabios quoque.

Ceterum confundit Caesaris dicta auctor, & Scipioni tribuit, quod Suetonius de Caesare testatur c. 59. *Prolapsus etiam in egressu navis, verso in melius omine, Teneo te, inquit, Africa:* cum noster dicat, id a Caesare prolatum in conscensione navis; at hoc, ni fallor, alii Alexandro adscribunt. De oppressione Africae videtur inde in mentem venisse auctori nostro; quod Caesari per somnium visa fuerit mater sibi subjecta, quam terram esse interpretati sunt harioli. Ibid. c. 7.

5 *C. Caesar*] Uterque Leidensis, & Medicei cum Edd. Rom. & Bonon. hic quoque non agnoscunt praenomen. Dein Leidens. pr. *contendens.* Petrensis *in navem.* Coll. Voss. *condescendens n.* Mox tres Edd. primae *quibus p.* sine τοῦ *a.*

6 *Teneo te*] Vox haec (ut Keuchenius monuit) est amicorum, sibi inopinis occurrentium, summo cum gaudio. Seneca Thebaide v. 501. *Teneo longo tempore, Petita votis ora.* Terent. Heaut. A. *O mi Clinia, salve. C. ut vales? A. Salvum venisse gaudeo C. Teneone te, Antiphila, maxime animo exoptata meo?* Plautus Rud. *Vix mihi credo ego hoc, te tenere.* Petronius. *Teneo te, qualem speraveram.* TENN. Vide Graev. ad d. Suetonii locum, & La Cerdam ad Virgil. Ecl. I. 31.

7 *Terra mater*] Unus Reg. *Terra & mater.* Nihil frequentius in autoribus, quam *Terram* vocari *matrem;* causa rarior apud Varronem l. III. de r. r. c. 5. *Nec sine causa Terram eandem appellabant Matrem & Cererem, & qui eam colerent, piam & utilem agere vitam credebant, atque eos solos reliquos esse ex stirpe Saturni Regis. Cui consentaneum est, quod* ini-

III. [8] T. Sempronius Gracchus Cos. acie adversus Picentes directa, quum subitus terrae motus utrasque partes confudisset, exhortatione [9] confirmavit suos, & inpulit, ut consternatum superstitione invaderent hostem, [10] adortusque [a] devicit.

IV. [11] Sertorius [b], quum equitum scuta extrin-

a Vulgo ADHORTATUSQUE. b Vulgo Q. SERT.

initia vocantur potissimum ea, quae Cereri fiunt sacra. TENN.

8 *T. Sempronius.*] Immo, *P. Sempronius Sophus Cos.* SCRIV. *Ed. pr.* Perperam hic T. Sempronius Gracchus Cos. pro P. Sempronio Sopho suppositus a librariis: ex quorum numero cuidam sciolo fortasse nomen Gracchorum celebrius magis placuit. Idem, quod Frontinus, scribunt L. Florus l. I. 19. & Orosius l. IV. c. 4. domitos esse Duce Sempronio Picentes, & caput gentis Asculum expugnatum, & instructa utrinque ad proelium acie terram tremuisse: Sempronium vero Cos. aede vota Tellurem deam placasse, & adhortatum attonitos stupore miraculi milites, eosque vix tandem ad pugnam impulisse: Vicisse Romanos, sed atroci & cruenta victoria, majore exercitus parte amissa. SCRIV. *Ed. sec.* τῷ T. carent unus R. & unus Hill. Hoc bellum Florus l. I. c. 19. & Orosius l. IV. c. 4. referentes, nullius Gracchi meminere. Quare cum Scriverio legas: *P. Sempronius Sophus Cos.* Neque enim Gracchorum nomen bello Piceno celebre. TENN. Idem recte censet St. Pighius, cujus verba ex Annal. T. I. p. 456. sua fecit in secunda Editione Scriverius, & insuper margini sui Codicis adscripsit, videndum esse Eutropium, ad A. V. C. CDXXCV. & Cuspinianum p. 145. 157. Tò T. abest etiam a Mediceo antiquiore, & Leidensi sec. qui etiam *Picenos* habet pro *Picentes*. Vaticanus *Cons. ad Pic. directus*.

9 *Confirmavit.*] Scriverii unus, & Hillensberg. cum Edit. Romana *confortavit*, barbare & ex Glossemate. V. Voss. de Vitiis Serm. p. 669. Dein *compulit* Palat. post *invaderent hostem*, non *h. inv.* MSS. plerique. *Invaderet* Medic. p. & Ed. Rom.

10 *Adhortatusque*] Forte *adortusque*. MOD. Regius *adhortatosque*. Alius & Modius *adortusque*. TENN. Ed. Rom. *adhortatosque*. Paris. *hortatusque*. Sed non dubitandum est de veritate Lectionis Codicis Regii *adortusque*, quod & Scriverius conjecerat. Sic enim passim loquitur auctor. II. c. I. §. 15. 17. *Adortus superavit* §. 18. *reliquos adortus occidit*. c. 2. §. 12. *terga adortus cecidit*. c. 5. §. I. *Adorti effusos ceciderunt*. §. 8. ubi vide etiam, & saepius. Mox *vicit* simpl. in Mediceo pr. & Edd. primis.

11 *Q. Sertorius*] MSS. & Edd. ante Scriverianam non agnoscunt praenomen: quod saepius de eo mentionem faciens auctor omittit. Confer Indicem. Dein *equitum* deest in Leidensi pr. Sed male. Obsequens c. 121. *Scuta equitum parte exteriore, jaculaque & pectora equorum cruenta visa: quod prosperum sibi interpretatus est Sertorius: quia exteriora hostili sanguine maculari solent*. Uterque hauserunt sine dubio e Livianis. In fine Palatin. *quo*, & *hostium* ambo Medicei.

trinsecus, equorumque pectora cruenta subito prodigio adparuissent, victoriam portendi interpretatus est, quoniam illae partes solerent hostili cruore respergi.

V. Epaminondas Thebanus, contristatis militibus, quod ex hasta ejus ornamentum, [12] infulae more dependens, ventus ablatum in sepulcrum Lacedaemonii cujusdam depulerat; Nolite, inquit, milites trepidare; Lacedaemoniis significatur interitus. Sepulcra enim [13] funeribus ornantur.

VI. Idem, quum fax de coelo nocte delapsa, eos, qui adverterunt, [14] terruisset; Lumen, inquit, hoc Numina ostendunt.

VII. Idem, instante adversus Lacedaemonios pugna, quum sedile, in quo resederat, succubuis-

12 *Infulae more dependens*] Diodorus Siculus l. xv. p. m. 367. ita haec refert. Ὁ γὰρ γραμματεὺς προῆγεν, ἔχων δόρυ καὶ ταινίαν ἐπ' αὐτῷ, καὶ προστάγματι τὸ παραγγελλόμενον ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων. Πνεύματος δὲ γινομένου, συνέβη, τὴν ταινίαν ἀποσπασθῆναι περί τινα στήλην ἐφεστῶσαν τάφῳ ὅσαι δὲ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ τεθαμμένοι τινὲς· Λακεδαιμόνιοι καὶ Πελοποννήσιοι &c. Sed subdit idem, nihil illis respondisse Epaminondam. Malim autem *detulerat* hic: quia vulgatum *depulerat* nimiam venti vim denotare videtur, qua hic opus non fuit.

13 *Funeribus ornantur.*] Sic omnes MSS τὸ *infulis*, quod alii afferunt, nusquam occurrit. TENN. *Infulis* citavit Kirchmannus l. IV c. 3. de funeribus. Gruterus margini codicis sui, quo usus est, adjecit, fortassis scribendum esse *funebribus*. MSS. quoque mei nihil juvant, nisi quod in Leidensi sec. corrupte scribatur *sepultura enim funeribus ornamentis*. In Leidensi tertio *Sepulcra enim eorum mortibus ornanda sunt*. *Sepulturae* pro *Sepulcra* Ed. Rom. & Bonon. pro *enim* in MS. Coll. S. Joannis Cantabr. *eorum*: Unde puto, scribendum esse *Sepulcra eorum funeribus ornabuntur*. Nam vel Epaminondae, vel nostro auctori necesse non erat, ut lectori vel auditori diceret, sepulcra ornari infulis. Hoc sciebant Graeci & Romani ex quotidiano usu. Sed hic quaestio erat, quibus per id ostentum significaretur interitus. Jam Epaminondas confirmat, eum impendere Lacedaemoniis, quorum erant sepulcra, quaeque per eorum mortes & funera similibus taeniis & corollis ornarentur. De iis vide etiam Scheffer. ad AElian. l. XII. Var. Hist. c. 7.

14 *Terruisset.*] Petrensis *deterruisset*. Dein MSS. duo *haec*. In Lei-

buisset, & id vulgo [15] pro tristi significatione [16] confusi milites interpretarentur; Immo, inquit, vetamur sedere.

VIII. [17] C. *, Sulpicius Gallus defectum lunae

* Vulgo L.

Leidensi sec.? ostendit. Totum exemplum deest in Hillensberg. Codice.

15 *Pro tristi significatione*] Omnes MSS: interponunt *Exciperetur*, quod redundat. *Pro tristi exciperetur*: praeterea 3. Reg. 2. Hill. *Significationem* male. TENN. Scriveriani quoque, & mei omnes, numero undecim, ac Edd. Romana, Bononiensis, Parisiensis, & Hittorp. interponunt *exciperetur*; nisi quod in Medic. vetustiore, & Cantabrig. uno sit *acciperetur*. *Significationem* Coll. Voss. Non dubito, quin vox haec addi debeat: nam nunc *vulgo*, vel *milites* videtur abundare; licet sciam, hoc posse defendi. Optime Codex Petrensis *& id vulgo pro tristi exciperetur significatione, & sic confusi m.* &c. Quia tamen videtur & hoc interpolationem sapere, vide, num rectius legi possit *& id vulgo pro tristi accepi rerum significatione conf.* Aut potius minima mutatione *& id vulgo pro tristi exciperetur s. ac confusi milites inde trepidarent*. Quam conjecturam partim debeo orae Hittorpianae, quae habet, *legendum forte trepidarent*.

16 *Confusi*] h. e. Perturbati, contristati. Ovid. III. Amor. Eleg. 8.

Nec minus est confusa Venus moriente Tibullo.

Juvenal. Sat. 3. v. 1.

Quamvis digressu veteris confusus amici.

Front. v. c. 11. n. 3. *Confusis suorum animis*. hoc cap. n. 3. *Subitus terrae motus utrasque partes confudisset*. l. II. c. 7. n. 2. *Militum animos a confusione retraxit*. Plinius Paneg. *Quam ego puto confusionem tuam fuisse, cum digredientem prosequereris*. Vell. l. II. c. 124. *Quae Senatus trepidatio, quae populi confusio, quis orbis metus, in quam arcto salutis exitiique fuerimus confinio, neque mihi tam festinanti exprimere vacat; neque, cui vacat, potest*. Sic Graeci συγχεῖσθαι utuntur. Epictetus c. 34. ἵνα, ἐὰν λοιδορήσηταί σοι, ταραχθῇ ἐκείνη καὶ συγχυθῇ. Antoninus l. v. §. 37. de se ipso. Διὰ τί συγχέουσι ἄτεχνοι, καὶ ἀμαθεῖς ψυχαὶ ἔντεχνον καὶ ἐπιστήμονα. TENN.

17 *L. Sulpitius Gallus*] Forte *C. Sulpicius in Galliis*. Vide l. II. c. 4. ex. 5. SCRIV. Scribe *C. Sulpicius Gallus*. Ciceroni in Bruto & in Catone. Item de officiis l. I. *C. Gallus*. Apud Livium l. XLIV. male quoque legitur *M. Sulpicius*, cui Jurisdictio urbana obtigerat. Post praeturam quum esset in Macedonia *Tribunus militum secundae legionis*, vel, (ut ait Valerius Maximus) *legatus L. Paulli Consulis permissu ad concionem militibus convocatis, pronunciavit nocte proxima, ne quis id pro portento acciperet, ab hora secunda usque ad quartam horam noctis Lunam defecturam esse. Id quum accidisset, ipsius sapientia militibus prope divina coepit haberi*. Haec Livius. Vide quoque Plinium de defectu Solis & Lunae. SCRIV. *Cur. Post.* Optime fecit Scriverius, quod mutaverit sententiam, & docuerit, *C. Sulpicium Gallum* in Macedonia Lunae defectionem praedixisse, non *in Galliis* ex l. II. c 4. Nam ibi quidem dicitur Sulpicius Peticus contra Gallos

mae imminentem, ne pro ostento exciperent milites, praedixit futurum, additis rationibus, caussisque defectionis.

IX. Agathocles Syracusanus, adversus Poenos, simili ejusdem [18] sideris deminutione [a], qua [19] sub diem pugnae, ut prodigio, milites sui consternati erant, ratione, qua id [20] acciderit [b], expo-

[a] Vulgo DIMINUTIONE. [b] ACCIDERET vulgo.

los pugnasse; sed hoc fiebat in ipso Latio contra Gallos. Quare erroris nomine reprehensus ante Scriverius fuit a Cl. Perizonio, multis ostendente *C. Sulpicium Gallum* hic legi debere. Vide Observat. Histor. c. II. p. 79. & auctores citatos ad Valer. Max. l. VIII. c. II. §. 1. Quamvis solius Livii testimonium l. XLIV. c. 37. sit instar omnium. Locus Livii, quem emendat Scriverius, emaculatus quoque est a Sigonio l. XLIII. c. II. In MSS. hic nihil est subsidii, nisi quod in uno Mediceo sit *Lelius*. Temere autem a viro docto conjectum fuisse *in Galliis*, monet etiam Doctiss. P. Wesseling. ad Chronic. Simson. sub finem partis 5. Sed non bene hoc Tennulio adscribit; rectius inputasset Keuchenio, qui suo nomine hanc conjecturam quoque proferre non erubuit. *defectu inminente* Mediceus antiquior.

18 *Sideris*] h. e. Lunae. Justin. l. XXII. c. 6. dicit, Solem defecisse naviganti Agathocli. Caeterum & Lunam (cum sint planetae) vocari Sidera, usitatissimum. Claudianus Consulatu Mallii Theodos. v. 103.

Sidera cur septem retro nitantur in ortus.
Obluctata polo.

Just. *Defectus naturalium Siderum semper praesentem rerum statum mutare.* Virg. IV. AEneid. 309.

Quin etiam hiberno moliris sidere classem.

h. e. Sole. Mela I. c. 9. *Nilus aestivo Sidere exundans etiam irrigat.* Amm. Marcellinus l. XXIII. *Arsaces astris (ut ipsi existimant) ritus sui consecratione permixtus est omnium primus. Unde ad id tempus Reges ejusdem gentis praetumidi appellari se patiuntur Solis fratres & Lunae.* Seneca reddens caussam eclipseos ait l. V. de benef. c. 6. *Non est ista Solis defectio: sed duorum siderum coitus, cum Luna humiliore currens via infra ipsum Solem orbem suum posuit, & illum objectu sui abscondit: quae modo partes ejus exiguas, si in transcursu strinxit, obducit; modo plus tegit, si majorem sui partem objecit: modo excludit totius aspectum, si recto libramento inter Solem terrasque media successit.* Plin. Paneg. de Sole: *Quod terra genuit, quod sidus alit.* h. e. Sol. TENN. Non Justinus modo, sed & Diodorus Siculus l. XX. p. 749. Solis defectum fuisse tradunt. Hic quoque Mediceus primus non *sideris*, verum *Solis* exhibet. At nihil est *ejusdem Solis*. Debuisset tum scripsisse auctor *adversus P. iens* vel *tendens simili Solis d.* Mox *denunciatione* MSS. duo. *dimicatione* Medic. sec. Optime Leidens. pr. *deminutione*. Consule Casaubon. ad Sueton. Caesar. c. 5. & Burm. ad Ovid. l. 1. Tr. El. v. 44.

19 *Sub diem*] MSS. quatuor, & Edd. primae *sub die*. Vide, quae notavimus supra ad c. 5. §. 9. *Sub occasu Solis.*

20 *Acciderit.*] Edd. primae *acciderat*. Sed recte MSS. quatuor *acciderit*, ut reposui.

21 E-

posita, docuit, quidquid illud foret, ad rerum naturam, non ad ipsorum propositum pertinere.

X. Pericles, quum in castra [21] ejus fulmen decidisset, terruissetque milites, advocata concione, lapidibus [22] in conspectu omnium collisis [23] ignem excussit, sedavitque [24] conturbationem [a], quum docuisset, similiter nubium adtritu excuti fulmen.

XI. Timotheus Atheniensis [25], [b] adversus [26] Corcyreos navali proelio decertaturus, guberna-

[a] Vulgo TURBATIONEM. [b] Vulgo CLASSE DIMICATURUS A. C.

21 *Ejus.*] *Eorum* Palatin. & *exterruisset*. Similia de Pericle vide in Valerio Maximo l. VIII. c. II. ext. I.

22 *In conspectu*] 3. Reg. & unus Hill. *in conspectum*. Praepositio haec, licet quietem notans, jungitur tamen accusativo. Suetonius Augusto c. 16. *Militibus in conspectum fuisse*. Tiberio. c. 6. *Quod in tutelam Claudiorum erant*. Curtius III. c. 5. *Darium in Ciliciam fore nunciatur*. Propertius III. Eleg. 8.

Non flebo in cineres arcem sedisse paternos.

Justinus II. 13. *Satis multos hostes in Graeciam manere dicitans*. Ut ex MSS. notat Berneggerus. Seneca I. de ira. *Cum se in possessionem posuerant*. Ista antiptosis tam frequens est, ut miror Statileium fol. 66. Fragm. Petron. *Trimalcio ad Symphoniam allatus est, positusque in cervicalia minutissima*: Credidisse extritam syllabam *in* pro *inter*. Et Hadrianum Valesium contendere scribendum, *in cervicalibus*. TENN. *In conspectum* etiam Palatin. & Voss. Coll. Vide ad c. 3. §. 5. & 10. §. 1.

23 *Ignem excussit*] Virgil. I. AEneid. 178.

Ac primum silicis scintillam excudit Achates
Suscepitque ignem foliis.

Vide Senec. II. Nat. quaest. 22. *Mercurius lignum ligno terens excussit ignem*. Homer. Hymno ejus. vs. 108. TENN.

24 *Turbationem*] Omnes MSS. exhibent *conturbationem*. TENN. *Conturbationem* etiam plerique mei, quod idcirco reposui. *Conturbationem* describit Cicero l. IV. Tusc. Quaest. c. 18. esse *metum excutientem cogitata*. *Sedavit* sine enclitica Edd. primae, non male; si modo plena distinctio ante hanc vocem ponatur.

25 *Classe dimicaturus adversus*] Vossianus & 3. Hill. *Navali proelio decertaturus*. & sic lege: quia exemplo sequenti c. 12. sequitur *classe dimicaturus*. Loquitur ita auctor l. II. c. 5. n. 45. *Alcibiades navali proelio decertaturus*. n. 47. ibid. *Timotheus, Dux Atheniensium adversus Lacedaemonios navali acie decertaturus*. TENN. Tennulio bene monenti *navali proelio decertaturus* legendum esse, obtemperavi. Quia sic etiam inventum in Palatino & Scriveriano ita, ut *adversus C.* praecedant.

26 *Corcyraeos*] Plerique MSS. habent *Cercureos*, ut Graeci. TENN. *Cercureos* est etiam in Palatino, Petrensi, & Leidensi primo. Alii *Cecitreos*, *Cercireos*, *Cithereos*, *Circneos*. Non dubito, quin auctor, qui ubique Graecas inflexio-

natori suo, qui proficiscenti jam classi signum receptui coeperat dare, quia ex remigibus quemdam sternutantem audierat, Miraris, inquit, ex tot millibus unum [27] perfrixisse?

XII. [28] Chabrias Atheniensis classe dimicaturus, excusso ante navem ipsius fulmine, exterritis per tale prodigium militibus; Nunc, inquit, potissimum [29] ineunda pugna est, quum Deorum maximus Jupiter [30] adesse numen suum classi nostrae ostendit.

flexiones amat, & hoc exemplum e Graecis scriptoribus hausit, dederit *Cercyraeos* Κερκυραίους, ut semper Graeci *Corcyraeos*, & Κερκύραν *Corcyram*. vocant: Non ausus tamen sum reponere in contextu, quia ceteri Latini, quantum scio, *Corcyreos* efferant.

27 *Perfrixisse*] L. licet in 2. Hill. 1. Reg. *Profrixisse*. Nimirum ex frigore oritur sternutatio. TENN. *Proslixisse* inepte Edd. primae, & Mediceus uterque. *Sternutasse* e Glossemate Leid. sec. Rectum omnino est *perfrixisse*. Vide hic Keuchen. & Maaswic. ad Polyaen. l. III. c. 10. §. 2. *εἰ τούτων περιεστηκότων εἷς ἔπταρεν*, de eodem Timotheo. Paullo ante *militibus* MSS. duo, & Edd. primae.

28 *Chabrias*] MSS. longe plurimi *Chabris*. Ed. Wech. *Chalabrias*. Male. V. c. 4. ex. 14. Dein *decusso f.* Mediceus pr. Mox *pro tali prodigio* Leid. sec. Petrensis *ext. autem militibus*.

29 *Ineunda*] Quidam *jucunda*. MOD. Inepte. Ita tamen inveni in Ed. Wechelii; In fine Petrensis *ostendat*.

30 *Adesse numen*] Sic omnes MSS. nemo *Lumen*, vel *Fulmen* exhibet. Adesse autem dicebantur advocati, qui causam alicujus juvarent. Plinius l. 1. ep. 5. *Aderam Arionillae, Timonis uxori, rogatu Aruleni Rustici*. l. VI. ep. 29. *Affui Baeticis contra Baebium Massam*. Quintilianus l. VII. c. 1. *Qui reo proditionis patri non adfuerit, exhaeres sit*. Suetonius Augusto LVI. *Affuit & clientibus, sicut scutario cuidam, evocato quondam suo, qui postulabatur injuriarum*. Cicero pro domo c. 21. *Cum eos, qui in conventu virorum bonorum verba de salute mea fecerant, adesse jussisti, eorumque advocationem manibus, ferro, lapidibus discussisti*. Hinc pro juvare Seneca ad Polyb. c. 37. *Noli ergo contra te uti ingenio tuo, noli adesse dolori tuo*. Plinius Paneg. *Utilitatibus fisci contumaciter adessent*. Frontinus supra c. II. n. 16. *Ut proeliantibus ipsis adessent*. Ov. III. Amor. eleg. 2.

Huc ades, atque meus, fac Dea, vincat amor.

FINIUNT. Sic 3. Reg. MSS. & 2. Hill. *Sexti Julii Frontini Strategematon liber primus explicit, incipit ejusdem liber secundus feliciter*. TENN. *Lumen* male est in Arceriano.

SE-

SEXTI JULII FRONTINI STRATEGEMATICON LIBER SECUNDUS.

PRAEFATIO.

Dispositis primo libro exemplis, instructuris (ut mea [1] fert [a] opinio) ducem in his, quae [2] ante commissum proelium agenda sunt, [3] deinceps reddemus per-

[a] Vulgo FUIT.

1 *Fuit opinio*] Duo Regii. 5. Hill. *Fert opinio*, quae lectio quare postponatur τῷ *fuit*, non assequor. Lucretius l. III. v. 46. *Si fert ita fera voluntas*. TENN. Monuit etiam Keuchenius, se invenisse in Ed. Parisiensi, & Scriverii margine *fert*, sed, ipsius judicio, non tam recte: meo vero optime, & verissime. Non enim ita tantum fuit ejus opinio, sed etiam nunc est. *Fert* itaque reposui, confirmatum a Cantabrigiensi Bibl. Publ. Leidensi sec. Voss. Collat. Edd. Romanae, & Wechelii. In Leidensi pr. vacuo relicto spatio deest. In Ed. Bonon. *refert*. Palatin. MS. *nostra fere*. Caesar B. Gall. v. 15. *ut fert illorum opinio*. Cicero l. I. ad Famil. Ep. 9. *His ego consiliis si te praesentem habuissem, ut opinio mea fert, essem usus eisdem*. L. IV. in Verr. c. 12. *ut opinio mea fert*. Item lib. V. c. 72. Columella l. I. c. 3, 7. l. III. II. *ut mea fert opinio*. Apulej. in Apolog. non longe ab initio *ut mea opinio fert*, & p. 379. Ed. Colv. & sic alii quoque. Forsan hoc restituendum quoque Vegetio l. V. in praef. *ut opinor*. nam aliud quid a pr. m. illic lectum fuit in Rever. & Poct. Creichtoni Codice, & in uno Leidensi habetur *opperum super*. unde commode facias *ut opinio fert*. Certe ita rescribendum in Pompeji verbis apud Hirt. de B. Hispan. c. 26. *celerius, quam vestra opinio est*. Ed. Romanae princeps *fere est*. Repone *fert*. *Fert animus* apud Poëtas, & Historicos passim. V. Nic. Heins. ad Phaedri F. 46. Drakenb. ad Silium l. XVI. 294. Sallust. B. Cat. c. 58. Jug. 54. & ibi notas.

2 *Ante commissum*] Hittorpius in margine edidit.: *Ante jussum*. Hill. *Ante jussum*. TENN. Quidam libri *jussum*. f. *initum* totidem apicibus. SCRIV. *Cur. post.* Non male *initum* conjicit Scriverius. Passim tam apud nostrum, quam alios, nunc *inire*, nunc *committere* occurrit. Participium hoc

pertinentia ad ea, quae in ipso proelio agi solent; & deinde ea, quae post proelium. 4 Eorum a, quae ad proelium pertinent, species sunt.

a Vulgo ET EORUM.

hoc est saepius apud Livium, ceterosque. l. XXIII. c. 40. *Temere proelio inito fusus.* Sueton. Vespas. c. 4. *Uno quoque & altero proelio tam constanter inito.* Valer. Maxim. l. V. 2. 4. *temere inito certamine.* Eadem varietas occurrit apud Frontinum c. 4. hujus l. §. 6. *Ut cum animadvertisset committi proelium.* MSS. quidam, & Edd. primae *iniri.* c. V. 33. *proelium inisset.* MS. *commisisset.* Hic *jussum* MSS. mei tres exhibent. Sed Palatinus, & Leidensis pr. cum Hittorpii, & Wechelii ora *justum.* quod unice verum esse puto. *Justum proelium* est plenum, directa acie, totoque exercitu commissum, ad differentiam minorum congressionum & velitationum. Jam autem auctor agit de rebus, quae praecedunt, & sequuntur tale justum proelium, in quo summa belli, & rerum discrimen vertitur. Sic *Justus exercitus, triumphus, justa victoria, justi milites*, & similia quam plurima. Livius l. X. c. 27. *ad justum certamen irritati animi.* Florus l. II. c. 7. *Ac ne hoc quidem justo proelio opprimitur.* Curtius l. III. 13. 8. *Qui intentiore cura suos, quasi ad justum proelium paucis adhortatus.* Infra l. II. 7, 8. *necessario ad justum proelium conversi.*

3 *Deinceps reddemus*] Unus Reg. *Deinde reddamus.* Libri editi, & MSS. nusquam exhibent eam distinctionem, quam Modius se correxisse gloriatur, & ex illo describit Keuchenius. TENN. *Reddamus* Palat. & Mediceus cum Edd. primis. *Redeamus* Leidens. sec. Mox *Deinde* tantum Edd. eaedem. In Mediceo *quae proelium excitant.*

4 *Et eorum.*] Mutavi distinctionem, cum legerent omnes, *& deinde ea, quae post proelium, & eorum, quae ad praelium*, &c. male. Neque enim dicturus est de speciebus eorum, quae ad praelium pertinent, ubi de iis egerit, quae post proelium agi soleat, cum id nec recte, nec ordine fieri possit. Sed postquam, de quibus acturus est, indicavit, quae sunt ea ipsa, quae in proelio, aut post proelium facienda sunt, tum subjungit, *& eorum, quae ad proelium pertinent, species sunt*, quae sequuntur: Scilicet tempus & locum pugnae eligere, aciem perite instruere, insidiis hostem circumvenire, aliaque, de quibus hoc libro acturus est. MOD. Τὸ *Et* abundat, & in 4. Reg. 3. Hill. non apparet, quemadmodum monui & in praefatione libri primi. TENN. Delevi τὸ *&* MSS. auctoribus.

IN-

INDEX CAPITUM.

X.

[a] Vulgo DE CONSTITUENDA. [b] Vulgo DE HIS, QUAE P. F. FIUNT, SI &c. [c] Vulgo ET DE CONFIRM.

5 *De Constituenda*] Lib. primo c. 3. egit Frontinus de *constituendo statu belli.* Hic omnes MSS. *De restituenda.* Namque agit *De restituendo proelio.* TENN. Reposui *de restituenda*, ut docent hujus capitis exempla, esse scribendum; atque ita MSS. etiam mei, & Edd. primae. paullo ante *clusus* Leid. pr. a m. pr. & MSS. plerique cum Edd. pp. *reintegret.*

6 *De his, quae post proelium fiunt*] Pro his verbis Hittorpius & 3. Hill. 4. Reg. MSS. habent. *Eorum deinde, quae post proelium agenda sunt, has esse species existimaverim.* TENN. Et haec quoque pro vulgatis *de his q. p. p. fiunt* substitui e Gudiano, duobus Leidd. & Vossiano, qui plane sic exhibent. *Eorum deinde q. p. p. agenda sunt* est etiam in Palatino, Mediceo pr. & Edd. vetustis. Praeterea delevi *&* iisdem MSS. auctoribus; quod nullum tunc locum habet. *Cesserit* MSS. tres. *Cedit.* Medic. pr. *sine* τῷ *res.*

7 *De Confirmandis*] Lege secundum MSS. *De consummandis r. b.* Quod miror, nulli editorum venisse in mentem. Consummare est totam summam colligere proprie. Vitruvius l. 1. c. 1. *Per arithmeticen sumptus aedificiorum consummantur, mensurarum rationes explicantur.* Hinc omnia in potestatem redigere. Florus l. 1. c. 18. *Ut eodem tempore & Italiam consummaret, & transmarinos triumphos auspicaretur.* Glossae Cyrilli. πεπερασμένος, *consummatus, profligatus.* Frontinus l. 11. c. 3. n. 17. *Romani equites subito emissi, averterunt eos, consummaruntque victoriam,* Seneca epist. 32. *Perduc te in summum, & subinde considera, quam pulchra res sit consummare vitam ante mortem, deinde exspectare reliquam sui temporis partem, in possessione beatae vitae positum.* TENN. Vere legendum quoque jussit Tennul. *consummandis*; quod agnoscunt Palatin. Medic. pr. Leidens. pr. Gudian.

X. [8] *Si res durius cesserit, de adversis emendandis.*
XI. *De dubiorum animis in fide retinendis.*
XII. *Quae facienda sunt pro castris, si satis fiduciae in praesentibus copiis non habeamus.*
XIII. *De effugiendo.*

dian. & Coll. Voss. Vide Livium l. XXVIII. 17. XXIX. 23. *Ad eam rem consummandam*, ubi Rhenanus quoque *confirmandam* & saepissime.

8 *Si res* &c.] Haec verba in MSS. omnibus, & Edd. pp. eodem modo; ut titulo praeced. praeponuntur illis *de adv. em.* quare ita reposui. *Evitandis* Leid. sec. *emanandis* Palat. *cedit* Medic. pr. Dein *in fidem* idem. Mox *sunt* deest in Palat. *sint* Leid. sec. in quo etiam & Coll. Voss. *pro castrorum defensione.* Rectius. In fine *habemus* plerique cum Edd. pp.

CAP. I.

De tempore ad pugnam eligendo.

EXEMPLUM I.

[1] P. Scipio in Hispania, quum comperisset, Hasdrubalem, Poenorum ducem, [2] jejuno exercitu [3] mane processisse in aciem; continuit in

1 *P. Scipio.*] Praenomine carent MSS. quatuor, & Edd. primae. Dein *compertus* Sanutus; unde non male hic & alibi conjecit Scriverius *comperto*; nisi auctor saepissime soleret dicere *cum comperisset*, nusquam absolute. Quamvis ubique fere pro iis Sanutus habeat *compertus*.

2 *Jejuno exercitu*] Idem Scipioni patrasse Hannibal fertur utriusque linguae autoribus ad Trebiam contra Sempronium; & Marius contra Cimbros Polyaeno l. VIII. Eleganter in hanc rem Theodoricus, Ostrogothorum Rex apud Cassiodorum l. IV. Variarum c. 13. *Disciplinam non potest servare jejunus exercitus.* Vide Cassiod. l. V. c. 13. & l. X. c. 17. Lampridius in Alexandro c. 52. *Miles non timet, nisi vestitus, armatus, calceatus, & satur, & habens aliquid in zonula. Idcirco quod mendicitas militaris ad omnem desperationem vocaret armatum.* Luc. *Nescit plebs jejuna timere.* TENN.

3 *Mane.*] MSS. quatuor inepto *sane*. Dein *& siti* Medic. sec. *& siti ac mora* Mediceus pr. Leidens. sec. *siti & mora.* Mox *pro repetere* in Cantabrig. & Leidensi secundo *repente*, qui *castra* &c. usque ad τὸ *proelio* non habet. loco τοῦ *eduxit* in sex libris, manu exaratis est *duxit*. Ceterum non accurate satis haec narrat auctor. Nam Scipio vix dum certa luce, ante eam viris equisque bene curatis pransisque, copias omnes eduxerat & equitatum ad vallum hostium emiserat: unde ex-

in horam ſeptimam ſuos, quibus praeceperat, ut quieſcerent, & cibum caperent; quumque hoſtes inedia, ſiti, mora ſub armis fatigati, repetere caſtra coepiſſent, ſubito copias eduxit, &, commiſſo proelio, vicit.

II. Metellus Pius in Hiſpania adverſus [4] Hirtulejum, [a] quum ille, [5] oriente protinus die, inſtructam aciem vallo ejus admoviſſet, fervidiſſimo [6] tunc tempore anni, intra caſtra ſuos continuit in horam diei ſextam, atque ita fatigatos aeſtu, facile integris & recentibus ſuorum vicit viribus.

III. Idem, junctis cum Pompejo caſtris adverſus Sertorium in Hiſpania, quum ſaepe inſtruxiſſet aciem, hoſte, qui inparem ſe duobus credebat, pugnam [7] detractante [b], quodam deinde tem-

[a] Vulgo HERCULEJUM. [b] Vulgo DETRECTANTE.

exterritus Haſdrubal cum omnibus copiis egreditur, licet cibo corpora non firmaſſent milites. Hinc per equitum velitationes diem extraxerat ad ſeptimam uſque horam Scipio, ut ſera peditum pugna eſſet, licet jam ipſe cum ſuis diu ſub armis in acie fuiſſet. Afri itaque tandem ab eo petiti, feſſi jam corporibus animiſque ſtatim retulere pedem, & terga dederunt, non autem caſtra repetere coeperunt &c. Quae diſtinctius legi poſſunt in Livio l. XXVIII. c. 14. 15. de eodem proelio agit auctor c. 3. §. 4.

4 *Hertulejum.*] Baptiſtà Pius cum in vulgatis ſui temporis editionibus repererit *Herculem* & *Herulum*, e MSto correxit *Herculejum* Syll. III. Annot. poſter. c. 76. At ego hic quoque ex Palatino, Cantabrigienſi, & Leidenſi primo reſcripſi *Hirtulejum*. Nonnulli *Hirculejum*. Vide ad c. 5. l. 1. §. 8.

5 *Oriente protinus die*] §. 15. *In aciem, oriente ſtatim die, proceſſiſſent.* Hic tamen tres Cantabrigienſes, Vaticanus, ambo Leidenſes, uterque Mediceus cum Editionibus Romana, & Bononienſi; ac Pio dant *inoriente*. Quod compoſitum temere damnare & Latio ejicere non auſim. Tacitus l. XI. Ann. c. 23. *Quid ſi memoria eorum inoriretur.* Quo loco *iniretur* alii, alii *renovaretur*, vel ſimile quid legi volunt.

6 *Tunc.*] Non agnoſcunt hoc adverbium Leidenſes Codices, nec Editiones primae. ſupra inepte *admonuiſſet* Ed. Pariſ. Dein *in caſtra* uterque Mediceus, Vaticanus cum Leidenſi ſec. & Coll. Voſſ. Ed. Par. & Pio. *In caſtris* Cantabr. *in* notaret idem, quod *intra*, uti ſupra monuimus. Quamquam id a Frontini manu hic eſſe, non putem. Poſt e MSS. & Edd. pp. dedi *ſuorum vicit v.*, non, ut vulgo erat *vicit ſ. v.*

7 *Detrectante.*] Rurſus hic *detractante* MSS. duo, & Edd. primae. Vide ad l. 1. 1. 9. *detractaturo pugnam.*

tempore, [8] quum Sertorianos milites animadvertisset, magno inpetu instinctos, deposcentes pugnam, [9] humerosque exserentes, & [10] lanceas vibrantes, existimavit, ardori cedendum in tempore-

8 *Cum Sertorianos*] Duo Reg. tres Hill. carent τῷ *cum*; quod quia praecessit, repeti verum non erat. TENN. In utroque Leidensi, Vaticano, Palatino, Mediceo primo & secundo a m. sec. ac Coll. Voss. cum Editione Paris. non comparet quoque *cum*. Praeterea, pro *deinde*, in Cantabrig. & Mediceo pr. est *demum*. Ad hoc in nonnullis MSS. & Edd. primis praeponitur verbum *animadvertisset* τοῖς *Sertorianos m*. In Mediceo sec. *a. Sertorianos & milites hos m*. Verum vox *milites* abest ab Edd. Romana, & Bonon. Recte omnino; quare totum locum sic lege, *quum saepe instruxisset aciem &c. quodam demum* vel *dein tempore animadvertisset, Sertorianos magno i. instinctos* &c.

9 *Humerosque exercentes, & lanceas vibrantes*] Saniorem, imo genuinam Frontini scripturam fore arbitror, si secundam illam consonantem abjiciamus, & scribamus *exerentes*. Quippe id verbi elegans, & meo judicio magis significans, quod gestum & calorem exprimat eorum, qui proelium inire gestiunt. Ovidius

Exerit hic humerum, vestes trahit ille per altas.

Idem 1. Fastorum:

Credibile est, illos pariter vitiisque jocisque
Altius humanis exeruisse caput.

STEW. *Exerentes*. Ita legendum. Vulgo est *excercentes*. SCRIV. *Exerentes* sic unus Hill. reliqui omnes MSS. *Exercentes*. 3. Hill. *In humerosque*. Cogitavi, an esset legendum. *In Numeros se exercentes*: quia τὸ *Numeri* saepe abiit in *humeri* apud autores, & Lacedaemonii dicuntur a Plutarcho ad numerum saltantes ivisse in aciem. Verum, quia pugnandi ardor nullam mensuram, nullum modum admittit, retinenda lectio Stewechii. *Exerentes humeros*. scil. extra sagum vel tunicam. M. Seneca l. v. Excerp. controv. 6. *Apud patres nostros, qui forensia stipendia auspicabantur, nefas putabatur brachium extra togam exerere*. Ovidius 1. Fast.

Credibile est, illos pariter vitiisque locisque
Altius humanis exeruisse caput.

alibi.

Exerit hic humerum, vestes trahit ille peraltas.

TENN. *Exerentes* reponi placuit quoque Lipsio ad Tacit. l. 1. histor. c. 54. & Jos. Wasse ad Sallust. B. Cat. c. 44. e Cod. Petrensi, cui accedunt, Coll. Voss. & Edd. Romana, ac Bononiensis: de quo non est dubitandum. Passim de hoc militum se ad pugnam componentium gestu utuntur *exerere manus*, vel *humeros*. Vel *exertare*, quod credam, hoc loco usurpasse auctorem, & Cl. Wasse sibi quoque ita videri ad me scripsit. Vide praeter laudatos viros etiam Meursium Exerc. Crit. part. 2. c. ult. Modium Ep. 49. Glandorpium in l. VII. Caesar. B. Gall. cap. 49. quos adeundos ad marginem sui libri notaverat Scriverius, & adde Barth. ad Stat. Theb. 1. 413. Broukhus. ad Propert. 1. 20. 44. Ed. Paris. *in humerosque*.

10 *Vibrantes*.] Arcerianus, improbante Keuchenio, *librantes*. nisi id placuerit ex distinctione Marklandi ad Stat. Silv. v. 2. 101. *Vibrare* statuentis dici de mittente, *librare* de jamjam missuro telum. Verum cum *vibrare* sit

te, recepitque exercitum, & Pompejo [11] idem faciendi auctor fuit.

IV. Postumius Cos. in Sicilia, quum castra ejus a Punicis trium millium passuum spatio distarent, & [12] dictatores Carthaginiensium quotidie ante

sit potius in se nihil aliud, quam concutere, ego retineo vulgatum, & vide, quae congessi ad Lucan. l. IV. 40.

11 *Idem faciendi*] Sic lege, secundum MSS. omnes; τὸ *audendi*, quod Keuchenius probat, nihil huc facit. Qui enim ardori cedit, non dicitur *audere*, TENN. *Audendo* perperam Arcerianus. *Faciendo* uterque Mediceus.

12 *Dictatores Carthaginiensium quotidie ante ipsa munimenta Romanorum dirigerent aciem*] Itane boni correctores impune vobis licet Principes Africae viros Carthaginienses vilipendere, & in repub. seu castris eorum Dictatores, & quidem plures constituere, nulla Senatus auctoritate, nullo populi consensu adhibito? Apage nobis istos dictatores. Frontinus noster *Ducatores* appellaverat; ea vox incognita vobis caussam dedit loci depravandi. Ut *Duces*, item *Ductores*, & *Ducatores*; *Ductus* & *Ducatus* olim usitata nomina fuisse, ad Vegetium docemus. Conjecturam hanc, ut alias plerasque meas in hunc scriptorem, cum Jano Mellero Palmerio amico communicabam: viro & ab eruditione, & ab ingenio nunquam satis laudato, qui eandem hanc emendationem sibi quoque in mentem venisse adseverabat; paratum ostendere, nisi exemplar Bonnae fuisset. quin imo similes emendationes in Frontinum plurimas mihi suppeditaturum simul ut reverterer ex superiori Germania. Ceterum id illius beneficium non me tantum, sed remp. potius ipsam percipere non potuisse, merito doleo. Paucis namque post diebus quam a nobis ille discesserat, Argentinae pestilentia (proh dolor!) exstinctus est: non sine magno amicorum dolore; non sine maximo rei litterariae damno. STEW. Ne, quaeso, benevole lector, committas, ut judicium voces, carpere lectionem genuinam: Neque enim judicant soli, qui maligne & imprudenter legunt. Stewechius, qui fatetur, sibi veteres libros defuisse, vocem, quam non invenit usquam, esse putat nusquam, contendit, principes Carthaginensium non appellari Dictatores, sed isto nomine vilipendi; ideoque ex suo ingenio suffecit (invitis MSS. codicibus) *Ducatores*: Sic enim & Janum Mellerum Palmerium censuisse; verum obiisse, antequam promissam ejus ἀπόδειξιν praestaret. Nimirum Alphenus ff. ad legem Aquiliam in L. quemadmodum, §. *si navis*. Appellat *navis Ducatorem*. Ergo & *Ducator Carthaginensium* dicendus. Quia *Gubernator navis*. Ergo Latine & *Gubernator Carthaginensium*? scilicet. Finge dici: hic tamen, ne legatur *Ducatores*, intercedunt omnes MSS. Quare, cum sit nihil inepta reprehensione ineptius, Stewechio impune non parebo; quippe extra territorium jus dicenti: & *Dictatores Carthaginensium* restituam natalibus suis, eorumque dignitatem defendam. Placet hoc Senatui; hoc jubent, voluntque Quirites, qui autoritate & consensu MSS. exteros Romana civitate, suisque vocabulis donaverunt, & hic omnes exhibent *Dictatores*. Cato in

ante ipsa munimenta Romanorum dirigerent aciem, exigua manu levibus adsidue proeliis pro vallo resistebat: quam consuetudinem contemnente [13] jam Poeno, reliquis omnibus per quietem intra vallum praeparatis, ex more pristino, cum paucis [14] sustentavit [a] incursum adversariorum, ac solito [15] diu-

a SUSTINUIT vulgo.

Fragm. Sall. & apud Macrob. l. I. c. 5. *Igitur Dictatorem Carthaginensium* (nimirum Hannibalem) *Magister equitum monuit.* Justin. l. XIX. c. I. *Hasdrubalis mortem Dictaturae undecim, & triumphi quatuor insignem fecere.* Numerus pluralis non obstat. Nam Hasdrubal cum Hamilcare fuerant in Sardinia Duces. Idem Hannibalem vocat *consulem*, qui proprie *Sufes* dicendus. l. XXXI. c. 2. *Postera die civitas principem suum, ac tunc temporis consulem, in foro exspectabat.* Sic Atheniensium Imperatores per similitudinem potestatis appellantur *Praetores*, qui proprie sunt Romanorum, Nepoti in Miltiade c. 4. *Domi creati decem praetores, qui exercitui praeessent: in eis Miltiades.* in Alcib. c. 8. in Conone c. I. Si origines vocum inspicias, duces commode dicuntur apud quascunque gentes *dictare*, *consulere*, *praeire*. Sic tentoria consulum vocantur *praetoria*, licet a praetore derivata. Liv. l. IX. c. 2. *Deinde ubi praetoria consulum erigi videre, & expedire quosdam utilia operi.* Justin. II. II. *Regis praetorium petunt.* Optimo ergo jure Carthaginensium Imperatores & Principes vocantur Dictatores: praesertim cum Seneca notet epist. 109. *Eum, quem nos dictatorem dicimus, & in historiis ita nominari legimus; apud antiquos Magistrum populi vocatum.* Quin etiam nos civitatum primos viros vocamus magistros civium. Ut nescire literas (quod olim de Sylla Dictaturam deponente pronuntiavit Caesar) eum affirmes, qui hic Dictatores non agnoscit. TENN. Bene *Dictatoris* nomen de summo Carthaginensium Imperatore adhibitum defendit Tennulius; & ab eo citatis adde Sigonium ad Livium l. XXIII. c. 13. *Dictatorque cum Magone in Hispaniam praemissus est.* Adjunge his, quod *Ducatoris* vox corruptae sit Latinitatis, nec Tertulliani aevo antiquior. Consule Cel. Dukerum Opusc. de Latinit. JCtorum p. 336. Palmerius, & Stewechius vulgatam lectionem convellere nitentes alia argumenta adhibere debuissent. Nempe nusquam occurrere alibi Dictatores plures uno; immo in hac ipsa re adfuisse unum tantum Carthaginensium Imperatorem, sc. Hannonem in Sicilia pugnantem contra Postumium Megellum, teste Polybio l. I. c. 19. Quare abusive auctor *Dictatores* debuit sumsisse pro quibusvis primi ordinis apud Carthaginienses Ducibus, vel in historia erravisse, vel scripsisse *Ductores*; ut apud Livium l. XXII. in fine. *Gratiae Varroni actae, quod de Republica non desperasset: cui, si Carthaginensium Ductor fuisset, nihil recusandum supplicii foret.* Verum & illic, ut verum fatear, malim legere *Dictator*. *Ductor* alioquin pro *Duce* frequentissimum est.

13 *Jam.*] Deest in MStis duobus. Item *per quietem* non comparet in Mediceo sec. aut Edd. Rom. ac Bon.

14 *Sustinuit incursum*] 4. Reg. 3. Hil.

diutius [15] detinuit: quibus fatigatis, post sextam horam, & jam se recipientibus, quum & inedia quoque laborarent, per recentes suos hostem, quem [16] praedicta [17] profligaverant incommoda, fugavit.

V. Iphicrates Atheniensis, quia exploraverat, eodem adsidue tempore hostes cibum capere, maturius vesci suos jussit, & eduxit in aciem, adgres-

3. Hill. Vossianus, & Romanus *Sustentavit incursum.* Et sic lege. Tacitus 2. Annal. c. 11. *Cariovalda diu sustentata hostium saevitia, hortatus suos, ut ingruentes catervas globo frangerent.* TENN. *Sustentavit* etiam est in Vaticano, Gudiano, Leidensi primo, ac Cantabrig. Bib. Pub. ac Hittorp. marg. In Petrensi *Sustentatum.* Leid. sec. *Suscitavit.* Utrumque rectum est, adeoque amplectendum, quod meliores praebent Codices, ut hic, *Sustentavit. Sustentare aciem* apud Hirtium B. Afric. c. 82. Tacit. Ann. 1. 65. Hist. 11. 15. *Sustentare hostem*, Ann. 15. 10. Propius accedit Sallustius B. Jug. c. 97. *tecti atque instructi hostium vim sustentabant.* Ubi perperam contra Gruterum Cortius praefert *sustinebant* ex paucissimis MStis, & defendit hoc ipso Frontini corrupto loco. Hoc sensu Vellej. l. 11. c. 104. *bellum quibusdam in locis gestum, quibusdam sustentatum feliciter.* Valer. Max. l. x. 12. 10. Ext. *Humeris suis totius ruinae molem sustentaturus.* Quin & Doctiss. Kuningh. rescripsit pro *sustineas* in Horatio l. 1 Epist. 10. 54. *Proelia sustentes campestria*, quod tamen contra MStos non ausim, nec velim.

15 *Detinuit*] Hillensb. *continuit.* Medic. pr. a m. pr. *tenuit.* In multis Edd. & MSS. *etiam* conjuncte. Dein omnes MSS. & Edd. Veteres *& cum.* num *ut qui*? Palat. *& cum inediaque quoque.* Potuisset auctor etiam scripsisse *cum siti inediaque.*

16 *Praedicta*] Elegantius auctor dixisset *supradicta* scilicet a se. Nam non videtur capi posse pro *praemonita ab Imperatore.* Vide Cl. Burmann. ad Valer. Flacc. l. VII. 72. supra Frontin. l. I. c. 5. §. 24. *Circa latera praedictae viae.* l. II. 5. 31. *Praedictas copias abscondunt.* §. 13. *in radicibus praedicti montis.* Colum. l. III. c. 9. *Praedicta ratione*, & *vitis genus praedictum.* c. 10. *praedicta loca*, & passim.

17 *Profligaverant*] h. e. propemodum confecerant, antequam fortunae summae alea jaceretur. Nepos Pelopida. c. 2. *Profecto nunquam ab tam tenui initio tantae opes sunt profligatae.* Sueton. Othone c. 9. *Sperans, ante Vitellii adventum profligari plurimum posse.* Bellum hinc profligatum dicitur, cum fere est perfectum. Tacit. III. Hist. c. 50. *Sufficere cohortes alacque, & e legionibus lecti, profligato jam bello videbantur.* Justin. XXXI. c. 7. *Jam utrebique profligatum bellum nuntiatum est, victumque Antiochum terrestri, Hannibalem navali bello invenerunt.* Bellum cum incipitur, dicitur *commissum*; cum absolvitur, *confectum*; quae distinctio est apud Florum II. 5. vide hic Gellium l. XV. c. 15. TENN. Minime huc pertiuent, quae adfert Tennulius, de *profligare* pro perficere, seu adfinem deducere. De quo significatu vide Graev. ad Justin.

gressusque hostem ita detinuit, ut ei [18] neque confligendi, neque abeundi daret facultatem. Inclinato [19] deinde jam die reduxit suos, & nihilominus in armis retinuit. Fatigati hostes non statione magis, quam inedia, statim ad corporis curam, & cibum capiendum festinaverunt: Iphicrates rursus eduxit, & incompositi hostis adgressus est castra.

VI. Idem, quum adversus Lacedaemonios pluribus diebus [20] castra cominus haberet, & utraque pars certis temporibus adsidue pabulatum lignatumque procederet, quodam die militum habitu servos lixasque dimisit ad munera, milites retinuit; & cum hostes [21] dispersi issent ad similia munera, expugnavit castra eorum, inermesque, cum fasciculis passim ad tumultum recurrentes, facile aut [22] cecidit, aut cepit.

VII.

Justin. l. XXII. c. 8. & Duker. ad Florum p. 414. & Keuchen. ad l. II 3. 5. *victoriam profligavit.* *Profligare* hic est perdere, ad interitum seu exitium dare, ut *copias hostium profligare* apud Ciceronem. Justin. l. XXIII. 3. *Profligatis Carthaginiensibus*, & infra noster c. 2. §. 38.

18 *Nec confligendi nec*] MSS. *neque conf. neque.* TENN. Nec aliter mei omnes, ac Sanutus; quare reposui. Non male quoque Mediceus vetustior *eis.* Paullo ante Sanutus largius exhibet *aggressusque jejunum hostem*, forsan vere. Utrumque hoc Iphicratis Strategema junctim reperitur etiam in Polyaen. l. II. c. 9. §. 52. 53.

19 *Deinde*] Abest haec vox a Palatin. *Demum* Petrensis, & Medic. pr. ut solent. *Nihilominus* non exstat in Mediceo, nec Sanuto. in fine *rursum.* Medic. sec.

20 *Castra cominus haberet*] In Edd. Romana, & Bonon. non reperias τὰ *castra.* Quasi in MSS. invenissent *cominus ageret.* Leid. sec. *castra communita.*

21 *Dispersi issent*] Sic lege. unus Reg. *dispersissent.* Alter *dispersi essent.* TENN. *Issent* mei plerique Codices. sed Edd. primae male vel *dispersi essent*, vel *dispersissent* cum Gudiano. V. ad I. 8. 7. pro *hostes* in Mediceo sec. est *custodes.* Quae hic de calonibus & lixis adfert cum Festi & Isidori emendatis locis Keuchenius, docti jam ante sumus a Casaubono, Scaligero, Stewechio, & aliis.

22 *Cecidit*] 3. Reg. 3. Hill. *occidit.* TENN. Mei etiam septem cum Ed. Paris. *occidit*, e Glossa vel litterarum adfinitate. Crebro haec apud Frontinum, & alios variantur. *cecidit* pro *occidit* restituendum etiam §. 18. *Reliquos adortus cecidit*, & *universas naves cepit.* & c. 2. §. 13. *magnam eorum partem ceciderunt.* supra Hillensb. *inermisque*, antiquo accus. pro quo malim *inermesque.* pro *passim* in Leid. sec. *Sparsim.*

23 Ver-

VII. [23] Virginius [a] Cos. in Volscis, quum procurrere hostes effusos ex longinquo vidisset, quiescere suos, ac defixa tenere pila jussit. Tunc [24] anhelantem [b] integris viribus exercitus sui adgressus avertit.

VIII. [25] Fabius [c] Maximus, non ignarus, Gallos & Samnites primo inpetu praevalere, suorum autem infatigabiles spiritus inter moras decertandi etiam incalescere, imperavit militibus, [26] contenti [d] essent pri-

a Vulgo VERGINIUS. b Vulgo ANHELATOS. c Vulgo Q. FABIUS. d Vulgo UT C.

23 *Verginius.*] Leidensis pr. & Mediceus, cum Edd. Romana & Bonon. *Virginius:* quomodo Livius, ceterique historici, & Tabulae Capitolinae scribunt: quocirca reposui; licet videatur in nummis etiam excudi *Verginius* & ad hunc referendus esse aeneus, in cujus ima parte Janus, in altera navis, apud Patinum p. 287. Non autem ad *Vergilium.* Fuit autem A. Virginius Tricostus Consul cum T. Vetusio A. V. CCLIX. & de eo hoc Strategema refert Livius l. II. c. 30. *Consul Romanus nec premovit aciem, nec clamorem reddi passus, defixis pilis stare suos jussit: ubi ad manum venisset hostis, tum coortos (MSS. 2. cohortes) tota vi gladiis rem gerere.* Dein *praecurrere* Edd. pp. *percurrere* Medic. utrumque male, ut notum. *e long.* Leid. sec. *ex longinquis* Medic. sec. Mox *teneri* Edd. pp.

24 *Anhelatos*] Nec apud autores, nec MSS. occurrit. Dant enim *anhelantem*, & *anhelantes.* Posteriori locum dat ratio. TENN. Latinum non est hoc sensu *anhelatos*, quod notat efflatos, exspiratos, & tamen temere probat Keuchenius. Duo Cantabrigienses, Hillens. cum Edit. Wechel. & Paris. *anhelantes:* ut placebat Tennulio. Sed unus Cantabrig. Gudianus, Palatinus. Vaticanus, uterque Mediceus, ambo Leidenses. Coll. Voss. & Edd. Rom. ac Bonon. eleganter *anhelantem:* Quod sine haesitatione reposui, suo & historicorum more ab uno ad alium transit numerum; & sub singulari totum exercitum, omnemque Volscorum militem intelligit. Vide ad l. I. 4. 9. & infra ad c. 3. §. I. Quis editorum post Wechelium primus inepte dederit *anhelatos*, nescio. In Ed. Vesaliensi demum reperi. Pro *integris* in Coll. Voss. a m prima est *totis*, vulgari etiam locutione, & apud Livium in hac eadem re. Sed praestat editum propter *anhelantem*, quod opponitur τοῖς *integris.*

25 *Q. Fabius.*] Rursus praenomen Fabii delevi, quia nec in MSS. nec in Edd. vetustis occurrit. Primus, ut saepius, hic quoque intrusit Scriverius. Pluribus autem hoc Strategema ejus enarrat Livius l. X. c. 28. 29. *Samnites & Gallos primo impetu feroces esse, quos sustineri satis sit &c.*

26 *Ut contenti essent*] MSS. delent particulas *ut essent.* 3. Hill. 2. Reg. habent *contentis.* Fuit autem hic Q. Fabius Maximus Rutilianus, de quo Frontinus l. I. c. 2. n. 2. Florus l. I. c. 17. l. XXX. c. 4. qui gessit hoc bellum non solum contra *Gallos & Samnites*, sed etiam *Umbros & Etru-*

primo congressu sustinere, ut hostem mora fatigarent: quod [27] ubi successit, admoto etiam subsidio suis, in prima acie universis viribus obpressum fudit hostem.

IX. Philippus ad [28] Chaeroniam [a], memor, sibi esse militem longo [29] usu duratum, Atheniensibus

[a] Vulgo CHERONAEAM.

Etruscos. TENN. Primo auctoritate meorum Codicum septem ejeci rursus τὸ ut. vide ad l. I. 4. 7. Dein pro *imperavit* in Mediceo sec. *praecepit*. Palat. *Imp. milites*. Leid. sec. *i. militibus cunctis*. Tum *contentis* duo Cantabrigienses, & Leidenses cum Coll. Voss. pro *contenti essent*, quae verba in Palatino non reperiuntur. *Contemptis* Gudianus. Mox *aggressu* uterque Mediceus, *congressum* Vaticanus, & *sustinerent* Petrensis. Scio, *sustinere* aliquoties absolute sine casu occurrere. Videtur tamen auctor hic dedisse. *Imperavit militibus, contenti primo congressum sustinere, hostem mora fatigarent*. Quamquam vel sic possit legi sine casu verbi *congressu*; nam *hostem* non ad τὸ *sustinere*, sed ad *fatigarent* referri debet. Quod etiam malim, distinctione parva ante *hostem* posita. Consule Gronovium ad Livium l. XXXIX. c. 31. & Observ. Ecclesiastic. c. 16. Caesar B. Gall. 2. 6. *Sed diutius sustinere non posse*. & l. IV. c. II. 32.

27 *Ubi successu.*] *Ut succ.* Editiones principes, frequenti etiam variatione: deinde eaedem cum nonnullis MSS. *amoto*, sensu obstante. *Collectis omnibus subsidiis* ait Livius. Sequentia autem *in prima acie* videntur poni in prima incursione, initio justi proelii: quod satis patet e Livio. Medic. sec. *in ipsa acie*. *Acies* pro proelio Sueton. Aug. c. 20. *una & altera acie*. Vellej. l. I. c. II. *Inmani Achaeos fudit acie*. Florus lib. III. c. 22. *Ancipiti semper acie copias attrivere*. & alibi.

28 *Cheronaeam.*] 4. Reg. & unus Hill. *Cheroniam*. 2. Hill. *Cheromen*. TENN. Medicei, Leidenses, Palatin. Vossian. & Edd. omnes, quotquot vidi, ante Stewechium *Cheroniam*. Sed cum Graeco scribatur Χαιρώνεια, rescribe *Chaeroneam* cum Casaubono ad Polyaen. l. IV. c. 2. §. 7. ubi ad verbum pene idem Strategema narrat; cui adde auctores citatos ad Justin. l. IX. c. 3. ubi itidem, ut hic. *Athenienses adsiduis bellis indurata virtute Macedonum vincuntur*. Nisi potius ob constantem librorum scriptorum lectionem mecum malis *Chaeroniam*, ut l. I. c. 3. §. 9. *Decelia*. l. III. c. II. §. 13. *Mantinia*. quibus locis vide plura. Nam ut a Δεκέλεια, Δεκελικὸς, a Μαντίνεια, Μαντινικὸς, ita a Χαιρώνεια, Χαιρωνικὸς, non Χαιρωνεικὸς descendit per *i* breve, docente id nos ex professo Stephano de urbibus in hac voce.

29 *Usu duratum*] Justin. VI. 4. *Agesilaus recenti & multis expeditionibus indurato milite, hostibus victoriam eripuit*. l. XII. c. 4. *A parvula aetate periculis laboribusque indurati, invictus exercitus fuere*. l. IX. c. 3. *Assiduis bellis indurata virtute Macedonum vincuntur*. Sic & Ammianus Marcellinus l. XVI. *Cassiano Mesopotamiae Duce stipendiis & discriminibus indurato diversis*. lib. XXI. Idem. *Non nisi pulvere bellico indurati*;

sibus acrem quidem, sed [30] inexercitatum, & [31] inpetu tantum violentum, ex industria proelium traxit: moxque languentibus jam Atheniensibus, concitatius intulit signa, & ipsos cecidit.

X. Lacedaemonii certiores ab [32] exploratoribus facti, Messenios in eam exarsisse rabiem, ut in proelium cum conjugibus ac liberis descenderent, pugnam distulerunt.

XI. [33] C. Caesar bello civili, quum exercitum Afranii & Petreji circumvallatum siti angeret, isque ob hoc exasperatus, [34] interfectis omnibus im-

durati praeficiebantur armatis. Tenn. Livius XXXVIII. 17. XLII. 52. Silius VI. 311. & ibi Drakenb. ac sexcenties alibi.

30 *Inexercitatum.*] Arcerianus Codex *inexercitum*: quod placuit Keuchenio, citanti Macrob. l. VII. Sat. c. 8. *Disarium nostrum inexercitum non relinque.* Verum, praeterquam quod Macrobius idoneae non sit auctoritatis, notat illic fatigatum, haud otiosum, ut *exercitus* passim sumi solet, licet & hoc pro *exercitato* occurrat. V. Casaubon. ad Sueton. Tiber. c. 6. & J. Gronov. ad Taciti Ann. l. XIV. 2. Dukerum ad Florum l. I. c. 3. *Mirum in modum exercita juventute*, ubi in uno msto e contrario reperi *exercitata*. infra c. 3. §. 22 Rectius adduxisset Ciceronem l. V. Tusc. Qu. c. 37. *Asclepiadem ferunt non ignobilem, nec inexercitum philosophum*, ut ex MSS. & Edd. VV. quibusdam legebant Scottus, & J. F. Gronov. Observ. l. II. c. 3. Verum illic nunc palam est, scribendum *n. ignobilem Eretricum*. Retineamus ergo & hic *inexercitatus*, quod ceteri MSS. omnes agnoscunt. Cicero ibid. l. II. c. 15. *Rudem illum & inexercitatum tironem.*

31 *Inpetu tantum violentum*] *Inpetus* Petrensis, Palatinus *in impetus.* At uterque Leidensis *in inpetu*: quod non damnem. Vide ad l. I. c. 5. 15. *ut in virtute exercitum servarent.* pro *tantum* Leidens. sec *sane.* Dein *concitatus*. MSS. quatuor. *Concitatis* Ed. Rom. pro *cecidit* rursus *occidit* Medic. sec.

32 *Exploratoribus*] Ed. Rom. *explorantibus. Messenias* Mediceus pr. & Petrensis. *Arsisse* Coll. Voss. *conj. & liberis* Hillensb. & Medic. sec.

33 *C. Caesar.*] Praenomen abest rursus ab utroque Mediceo, & utroque Leidensi. Dein pro *angeret* Leidens. sec. *urgeret.* ne audias. loco τοῦ *ob* Petrensis *ab.*

34 *Interfectis omnibus impedimentis*] Vidi, qui legendum censerent, *interceptis omnibus impedimentis*, forte quod iis non placeret, impedimenta dici interfecta. Sed eos ego ad Vegerii caput sextum libri tertii remitto. Ulterius pronuntio, historiae fidem τὸ *interceptis* non admissuram; neque enim hic Caesarianorum, sed ipsorummet Afranianorum agitur factum, qui tantum abest, ut impedimenta sua a Caesarianis intercipi permiserint, ut ipsimet illa interfe-

 ce-

inpedimentis, 35 ad pugnam descendisset, continuit

cerint. Testem do Caesarem ipsum l. I. De bello civili: *Illi*, inquit, *& inopia pabuli adducti, & quo essent ad id expeditiores, omnia sarcinaria jumenta interfici jubent.* quo loco suspicor *saginaria jumenta*, a Caesare nuncupata fuisse. De quibus nos alibi. STEW. *Interfectis omnibus impedimentis.* Sic lege secundum omnes MSS. Stewechium & J. F. Gronovium. *Interceptis* locum non habet. Nam hic refertur non Caesarianorum, sed Pompejanorum factum, qui sua impedimenta non passi sunt a Caesarianis intercipi; sed ipsi interfecerunt. Teste Caesare l. I. bell. civ. c. 81. *Ibi & inopia pabuli adducti, & quo essent ad iter expeditiores, omnia sarcinaria jumenta interfici jubent.* Nimirum *Impedimenta occidi* offendit ignaros. Atqui ponuntur & pro jumentis. Caesar. l. I. b. civ. c. 70. *Impedimenta totius exercitus, cohortesque in castris relictos, servare non possent, quibus interclusis exercitu Caesaris, auxilium ferri nulla ratione poterat.* Vegetius l. III. c. 6. *Impedimenta, saginarii, calones vehiculaque in medio collocentur.* Operae est adscribere, quae J. F. Gronovius ad hunc locum notaverat. *Impedimenta non modo sunt sarcinae, sed interdum vehicula cum sarcinis & jumentis: aliquando ipsa jumenta.* Caesar. l. VII. de bell. Gall. c. 45. *Prima luce magnum numerum impedimentorum ex castris mulorumque produci, eque iis stramenta detrahi, mulionesque cum cassidibus equitum specie ac simulatione, collibus circumvehi jubet.* Ubi male Ciacconius *jumentorum.* l. I. bell. civ. *Desiderati sunt eo die sagittarii circiter ducenti, equites pauci, calonum atque impedimentorum non magnus numerus.* Curtius l. IX. c. 10. *Quum Indiae praefecti, sicut erat imperatum, equorum jumentorumque jugalium vim ingentem ex omni, quae sub imperio erat, regione misissent, quibus deerant impedimenta, restituit.* Ubi pari errore Freinshemius conjicit, *ad impedimenta*; ut intelligantur equi & jumenta ad impedimenta vehenda. Quasi hi equi & jumenta non sint ipsa *impedimenta.* Tacitus I. Annal. c. 45. *Ut jam jamque iturus, legit comites, conquisivit impedimenta, adornavit naves.* Non sunt sarcinae, ut idem Freinshemius interpretatur: neque enim illae *conquiri* dicuntur, sed jumenta & vehicula. Suetonius hoc ipsum dicit, *vehiculis comprehensis.* c. 38. Eidem sic *impedimenta.* Caligula c. 51. *Propere versus ad pontes, ut eos calonibus & impedimentis stipatos reperit.* Lege 28 Cod. Theodosii de erogatione militaris annonae. *A provinciarum rectoribus caveatur, ut tam numeris, quam familiis, nec non impedimentis, praeter eas annonas, quae adaerantur, id tantum in specie tribuatur.* Hoc est, militibus, servis, jumentis. TENN. Scriverius non legebat *interceptis*, ut putabat magnus Gronovius, sed ita alios legere, hoc verbo ad marginem posito, monere modo voluerat. Exemplis summi viri adde Livium l. XXXVIII. c. 40. *Impedimenta & sarcinas invadunt; caesisque custodibus partim ea, quae in plaustris erant, diripere, partim sub oneribus jumenta abstrahere.* c. 41. *Quum & impedimentorum pars & calonum & militesaliquot cecidissent:* ubi patet, clarissime *impedimenta* vocari jumenta cum sarcinis. Neque aliter nostri locum cepit Vossius ad Caes. B. G. l. VII. c. 45.

35 *Ad pugnam descendisset*] Quia exercitus, ut essent tutiores, olim montana occupabant, pugnaturi demittebant se in planitiem. Justin. l. XV. c. I. *Negavit, se in ejus belli praemia socios admissu-*

nuit suos, arbitratus alienum [36] dimicationi tempus, quo *a* adversarios & ira & desperatio incenderat.

XII. Cn. Pompejus fugientem Mithridatem cupiens [37] ad proelium compellere, elegit tempus dimicationi nocturnum, ut [38] abeunti se opponeret: atque ita praeparatus, subitam hostibus necessitatem [39] decernendi injecit. Praeterea sic constituit aciem, ut Ponticorum quidem oculos ad-

a Vulgo QUOD.

missurum, in cujus periculum solus descenderit. l. XXXVIII. 8. *In Romana bella descendit.* Dicitur & respectu regionum altiorum. Nepos in Aristide. c. 1. *Postquam Xerxes in Graeciam descendit.* in Alcibiade c. 6. *His quum universa civitas obviam in Pyraeeum descendisset.* Hinc Ciceroni *descendere* simpliciter, pro venire in forum: quia illud in loco inferiore situm. Lucae c. 2. v. 4. Ἀνέβη εἰς τὴν Ἰουδαίαν, εἰς πόλιν Δαβίδ. Nazareth enim humilior. Hinc, expeditio Cyri minoris apud Xenophontem vocatur ἀνάβασις. Idem in Agesilao. Ἐπειδὴ ὁ Πέρσης ᾤετο δεῖν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα διαβῆναι, ἀντιδιαβῆναι ἐπ᾽ αὐτόν. TENN. Cui non dictus Hylas? Mediceus Antiquior *descendissent*; per synthesin, si cui placere possit.

36 *Dimicationi*] Petrensis *Dimicationis.* Vide ad l. I. 2. 2. *Dimicandi* Leidens. sec. pro *quod* Medic. pr. *quoniam.* Petrensis. *quo*, ut reposui. Dein *&* ante τὸ *ira* non agnoscunt MSS. septem, nec Ed. primae. *Incenderant* Medic. pr. *incenderet* Petrensis.

37 *Ad proelium*] Petrensis *ad bellum*: quod fere perpetuum in eo Codice, ut non credam, toties ab auctore *bellum* pro *proelio* usurpatum fuisse, licet sciam passim ab optimis scriptoribus, & in nonnullis quoque nostri locis eo sensu adhiberi: ut l. I. II. 2. *commisso bello.* pro *dimicationi* Edd. Rom. & Bonon. cum Leidensi sec. Vaticano, ac Coll. Voss. pro varia lectione *ad dimicationem.* In Voss. textu, Gudiano, & Mediceo pr. *dimicatione.*

38 *Abeunti*] MSS. *adeunti.* TENN. mei quoque cum Edd. Romana & Paris. *adeunti.* Quod non capio. Palatin. *ad eum se apponeret.* Abeunti & fugienti hosti se opposuit Pompejus, ita ut nocte iter facientes inciderint in ejus exercitum: quomodo quidem haec refert Dio l. XXXVI. p. 24. Nam aliter haec enarrat Plutarchus in Pompejo p. 636. Cum Dione nostrum facere existimem. sed tamen verba haec *ut abeunti s. opp.* vehementer suspecta mihi sunt. Ad fidem historiae simplicitur debuit dixisse *& abeunti se opposuit* vel *ad amnem* sive *ad Euphratem se opposuit.*

39 *Decernendi*] Ita Palatinus, Gudianus, Vaticanus, Petrensis, Leidensis pr. & Coll. Voss. cum Hirtorp. ora. Ceteri cum Edd. vetustis e Glossa *decertandi.* Vide supra ad l. I. 10. 3. *A cupiditate decernendi.* paullo ante *hosti* Leid. sec.

40 *Per-*

adversa Luna [40] praestringeret [a], suis autem illustrem & conspicuum praeberet hostem.

XIII. [41] Jugurtham autem constat memorem virtutis Romanorum, semper inclinato die committere proelia solitum, ut, si fugarentur sui, obportunam noctem haberent ad delitescendum.

XIV. Lucullus adversus Mithridatem & Tigranem, [42] in Armenia majore apud Tigranocertam, quum ipse non amplius [43] quindecim millia ar-

a Vulgo PERSTRINGERET.

40 *Perstringeret*] Si Luna adversa perstrinxit oculos Ponticorum (quod & Plutarchus in Pompejo, Orosius tradiderunt) male Keuchenius adfert ex Floro l. III. c. 5. *Quum a tergo se hostibus, a facie Romanis praebuisset.* Nam ratio contrarium sensum requirit. *Luna in partibus, quippe quasi commilitans, quum a facie se hostibus, a tergo Romanis praebuisset; Pontici per errorem longius cadentes umbras suas, quasi hostium corpora petebant.* Sic me conjecisse liquido jurare possum, antequam Freinshemium inspexeram, qui in eadem ivit. *Perstringi* fulgoribus oculi dicuntur, cum eorum acies illis stupet & lassescit. Cicero per similitudinem ad Brutum epist. 18. *Splendore falsi honoris objecto aciem boni ingenii perstringi posse confidunt.* Lucilius l. XXX. Satyr. 97.

Praestringatque oculorum aciem
splendore micanti.

Nonius. *Praestringere* est valde stringere, claudere. TENN. Adversam Ponticis fuisse lunam, etiam Dio testatur. MSS. tamen Flori retinent illic vulgatum, & adi Cl. Dukerum ibidem. Dum autem Tennulius Keuchenium carpit, ipse non leviorem sane committit errorem, & facit, ut Florus nequeat intelligi. Si enim Pontici a facie habuerunt lunam: quomodo tam potuerunt videre umbras suas. Quod Lipsius & alii bene adverterant: unde ejiciebant etiam *suas*. Ceterum Gudianus, Leidensis pr. & Mediceus antiquior *praestringeret*, non *perstringeret*; verius omnino. Vide collectanea ad Lucan. l. I. 154. *obliqua praestringens lumina flamma*, atque hoc modo ubique ex MStis lege, ubi de fulgore lunae, flammae, fulminis, aliorumque meteororum fit mentio.

41 *Jugurtham autem.*] A duobus Reg. & uno Hill. omittitur *τὸ autem.* Quae particula locum non habet. TENN. Mei omnes praeter Gudianum servant, non concinne. f. *regem.* Quod autem noster soli Jugurthae tribuit, testatur Nic. Damascenus Massylorum in Libya institutum esse, ut nocte pugnent. V. p. 518. Edit. Vales. Mox *bellum* rursus pro *proelia* in Petrensi.

42 *In Armenia majore*] Leidensis pr. Vaticanus, & Mediceus pr. cum Edd. Rom. & Bonon. *in Armeniam majorem.* Vide, quae congessi ad l. I. c. 3. 5. *In Hispaniam victum exercitum.* Omnes constanter retinent ablativum cap. 2. §. 4.

43 *Quindecim*] Ut passim fieri solet, variant hic auctores in militum numero. Plutarchus Lucullo p. 509. Αὐτὸς δὲ τέσσαρας καὶ εἴκοσι σπείρας ἀναλαβὼν, ἐν

αἷς

armatorum haberet, [44] hostis autem innumerabilem multitudinem, eoque ipso inhabilem, [45] usus hoc ejus incommodo, nondum ordinatam hostium aciem invasit, atque ita protinus dissipavit, ut ipsi quoque reges, abjectis insignibus, fugerent.

XV. [46] Tiberius [a] Nero adversus Pannonios, quum barbari [47] feroces in aciem, oriente statim die,

[a] Vulgo CL. TIBERIUS N.

αἷς οὐ πλείονες ἦσαν μυρίων ὁπλιτῶν, καὶ τοὺς ἵππους ἅπαντας, καὶ σφενδονήτας, καὶ τοξότας περὶ χιλίους ἐχώρει. Appian. B. Mithrid. p. 381. ἐστράτευε σὺν δύο τέλεσιν ἐπιλέκτοις, καὶ ἱππεῦσι πεντακοσίοις. Augent numerum Eutropius l. VI. c. 9. & Rufus Brev. c. 15. dantes Lucullo octodecim millia armatorum: quibus locis ex MSS. rescribi debuit *Tigranocertam*, pro *Tigranocerta*. Latini omnes, & noster aliquoties, consentientibus ubique MSS. τὰ Τιγρανόκερτα extulerunt *Tigranocertam* quasi a nominativo singul. *Tigranocerta* praeter Tacitum, qui l. XIV. & XV. Annal. *Tigranocerta* in plurali & a *Tigranocertis* habet. Consule Geographos.

44 *Hostis*] MSS. septem *hostes* sed obstat τὸ *ejus*: quod tamen delent quoque Hillensb. & Ed. Parif. ac Mediceus sec. in quo *hujusmodi*. pro *autem* est *vero* in Edd. Rom. ac Bonon. in duobus MSS. non adest. Deinde *in proximis* exhibet Palatinus, non *protinus*; mox *ut ipsi quidem r.* uterque Mediceus, & Edd. primae.

45 *Usus incommodo*] h. e. Regum incommodum vertens in suum commodum. Vellejus l. II. c. 51. *Sua & celeritate & fortuna C. Caesar usus, nihil in mora habuit, quo minus & cum vellet, ipse exercitusque classibus perveniret.* Sallustius c. 38. Jug. *Nox atque praeda castrorum hostis, quo minus victoria uterentur, remorata sunt.* TENN.

46 *CL. Tiberius Nero*] Τὸ *CL.* delent omnes MSS. habent plerique *T. Nero.* TENN. Ineptissime vulgo editur, *Cl. Tiberius.* Quasi *Claudius* esset praenomen, & *Tiberius* gentile. cum plane contrario rem se habere quivis sciat. Debuerat saltem gentile totum fuisse expressum *Claudius.* quomodo si scriberetur, defendi posset eo, quod nomina gentilia, ut cognominibus praenomine destitutis, sic etiam praenominibus aliquando ante ponantur. Vide Cl. Dukerum ad Flor. l. II. c. II. §. II. & jam ante Ill. Spanhem. de usu num. Diss. X. p. 551. T. II. Ed. ult. *Cl.* abest quoque ab omnibus vetustioribus meis, & Ed. Parif. rectissime. Fuit enim *Tiberius Claudius Nero*, adoptatus ab Augusto, & ejus in imperio successor, qui apud scriptores vulgo tantum adpellatur *Tiberius Nero.* Bellum hoc Pannonium gessit Augusti auspiciis, quod testantur Ovidius, Suetonius, Dio, Vellejus, aliique. In Mediceo antiquiore *Claudius Nero.* melius certe vulgato. In altero *C. Claudius Nero.* Mirifice in Leidensi sec. *Lucullus adversus P.* Si quis velit *Tib. Claudius Nero* per me licet.

47 *Feroces*] Non agnoscunt hanc vocem uterque Mediceus, nec Edd. Italicae. pro *hostem* vitiose in Ed. Wechelii est *suos. Eo* ant-

die, processissent, continuit suos, passusque est, hostem nebula & imbribus, qui forte illo die [48] crebri erant, [49] verberari; [50] ac demum, *a* ubi fessum stando & pluvia non solum [51] animo, sed & lassitudine deficere animadvertit, signo dato, adortus superavit.

XVI. [52] C. Caesar in Gallia, quia compererat, Ariovisto, Germanorum regi, institutum, & qua-

a Vulgo *ut*.

ἀντὶ τοῦ illo in Mediceis, & Edd. Italicis quoque.

48 *Crebri erant*] Unus Hill. *Crebuerant*. TENN. Leidens. sec. *crebierant*. *Crebuerant* a *Crebesco*, ut passim in MSS. vetustissimis legitur, non *crebresco*. Vide Manut. ad Cicer. Epist. 20. Fam. l. VII. Virgil. l. III. AEn. 530. *Crebescunt optatae aurae*. sic Heinsius. vulgo *crebr*. *Crebuit*, non *crebruit*, e MSS. scribendum pro *crevit* in Vegetii Prooemio, & alibi. Hic tamen rectius videtur *crebri erant*. Pluviae modo copiam, non incrementum voluit notare auctor.

49 *Verberari*] Seneca l. IV. Natural. c. 8. *Quaecunque depressa sunt, minus ventis verberantur*. Idem. *Quibus terrae & terris vicina pulsantur*. Lucretius. *Verbera ventorum*. TENN. Unus Cantabrig. *vexari* e Glossa, quamvis noster ita l. IV. 7. 30. *Imbre continuo vexatum exercitum*. Virgil. l. IX. AEn. 669.

Verberat imber humum.

Tibull. 1. 2. 7.

te verberet imber.

ubi vide Broukhus.

50 *Ac demum ut*.] Medic. pr. *at*. *deinde* MSS. quinque & Ed. Par. *ubi* septem cum eadem Edit. quod reposui.

51 *Animo sed & lassitudine deficere*] Plus ergo est *lassitudine*, quam *animo deficere*? At qui, quaeso, fessi animo deficere possunt, nisi prae lassitudine? Ineptum ergo hoc incrementum est. Debuit auctor potius dixisse *ubi fessum stando & pluvia non solum lassitudine, sed & animo deficere*. quod si in MSS. esset, libenter amplecterer. Nunc, cum *animo* desit in utroque Leidensi, Gudiano, Palatino, Petrensi, Mediceo vetustiore, ac Coll. Voss., putem, facile hanc vocem abesse posse. Animadvertit hostem non modo fessum, sed ita defatigatum, ut lassitudine deficeret. Vel forsan verba auctoris confusa sunt vehementius, & scribendum, *ubi fessum non solum stando, sed & pluvia l. deficere*. vel *fessum pluvia n. s., sed & stando l.* Quidquid sit, non dubitem; quin vulgata ab auctore non sint profecta. Pro *sed & l.* Palatin. & Edd. Rom. ac Bonon. *sed l.* omisso *τοῦ &*. quod obvium esse apud Latinos auctores, monendum fuit ad l. I. 3. 10. *non mutavit tantum statum belli, sed subjecit*. Frequens haec omissio est in MSS. Vegetii. sic *&* vel *etiam* in plerisque Codicibus a me visis abest l. I. c. 4. 10. 18. l. II. 8. 9. l. III. c. 6. l. IV. 7. 8. 27.

52 *C. Caesar*] Ex more deest rursus praenomen in MSS. quatuor, & Edd. pp. dein *conceperat* Leid. pr. & uterque Leidensis inepte *Romanorum regi*. vide ad c. 6. §. 4.

53 Le-

quasi 53 legem *a* esse militibus non pugnandi, decrescente Luna, tum potissimum acie commissa, inpeditos religione hostes vicit.

XVII. Divus Augustus Vespasianus Judaeos 54 Saturni die, quo 55 eis nefas est, quidquam seriae rei agere, adortus superavit.

XVIII.

a Vulgo sine τῷ ESSE.

53 *Legem militibus*] 3. Reg. 3. Hill. clamant, τὸ *militibus* esse subjectum. *Legem esse non p.* exhibent. De hac re Caesar ipse l. 1. Bell. Gall. c. 50. *Non esse fas Germanos superare, si ante novam Lunam proelio contendissent.* Idem Tacitus affirmat German. c. 11. *Coëunt, nisi quid fortuitum & subitum inciderit, certis diebus, cum aut incohatur Luna, aut impletur.* Ob eandem causam Lacedaemonii reprehenduntur apud Thucydidem l. 1. f. 23. & laudantur Athenienses, quorum erat institutum. *Μήτε ἑορτὴν ἄλλοτι ἡγεῖσθαι, ἢ τὸ τὰ δέοντα πρᾶξαι. ξυμφορὰν τε οὐχ ἧσσον ἡσυχίαν ἀπράγμονα, ἢ ἀσχολίαν ἐπίπονον.* Apposite ad hunc locum Scholiastes. *Ἀνίττεσθαι εἰς τοὺς Λακῶνας, οἵτινες ἐν ἑορτῇ οὐκ ἐστράτευον.* Illos plenilunii religione retentos docet Herodotus l. VI. ne Atheniensibus contra Darium auxilium ferrent. Lex Lycurgi in hanc rem apud Lucianum de Astrologia. *Μηδαμᾶ μηδὲ εἰς πόλεμον προχωρέειν, πρὶν τὴν σεληναίην πλήρεα γενέσθαι.* TENN. MSS. mei ad unum omnes, & Edd. veteres addunt τὸ *esse*: quod idcirco adjeci. Sed vocem *militibus* retinent Medicei, & Edd. Italicae. Ariovisto regi erat institutum, & q. lege militibus id vetitum, quare tutius retinetur. *lege* Hillensb. & Ed. Parif. unde quis posset conjicere, *institutum esse, quasi lege stabilitum*, de hoc more videndi etiam Plutarchus in Caesare, & Dio l. XXXVI. quos adscripsit margini Scriverius.

54 *Saturni die*] Sic & Pompejus Hierosolyma expugnavit, quia Judaei nolebant se defendere Sabbato. Dione teste in Pompejo. Sabbatum quia praecipua caeremonia colebant, etiam jejunio sacrasse (ut ait Justinus l. XXXVI. c. 2.) Judaei gentilibus credebantur. Hinc alludit Augustus Sueton. c. 76. *Ne Judaeus quidem, mi Tiberi, tam diligenter Sabbatis jejunium servat, quam ego hodie servavi.* Ad quem locum videndus Casaubonus. Caeterum ipsi Romani non fuere liberi ab hac superstitione. Festus. *Dies praeliares appellantur, quibus fas est, hostem bello lacessere. Erant enim feriae quaedam publicae, quibus nefas fuit id facere.* Cato de jure civili. *Per eos dies* (religiosos quos appellabant) *non cum hoste manus conserebant, non exercitus scribebantur, non comitia habebantur; neque aliud quicquam in Republica, nisi quod ultima necessitas admonebat, administrabatur.* Gellius l. V. c. 17. ex Verrio Flacco. *Quotiens belli gerendi gratia res divina postridie Calendas, nonas, idus a magistratu Populi R. facta esset, ejus belli proximo deinceps proelio] rempublicam male gestam esse.* TENN.

55 *Eis*] Vaticanus *eos*.

XVIII. [56] Lysander Lacedaemonius adversus Athenienses apud [57] AEgospotamos [a] instituit certo

[a] Vulgo AEGOSPOTAMUM.

56 *Lysander Lacedaemonius adversus Athenienses*] Ad Polyaenum l. I. c. 45. §. 2. ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς &c. Summo viro Is. Casaub. locus hic videtur mancus; quare arbitratur, emendandum *Dux Lacedaemoniorum*. Non quod Lysander Lacedaemonius non fuerit genere (Laconem enim fuisse, apud omnes constat, & sic nostro l. I. 5. 7. IV. I. 9. *Lysander Lacedaemonius*,) sed quod sine dubio crederet vir magnus, *adversus* ita simpliciter poni non posse. At vero, tantorum manium pace dixerim, errat. Nam sic solet saepius noster, & merus est mos, ut ita nude adjiciat *adversus* subintelligens *bellum gerens*, vel simile quid. Consule omnino, quae congessimus exempla ad l. I. c. 5. §. 12. Stulte autem in Leidensi sec. & Ed. Rom. legitur *Alexander*.

57 *Apud AEgospotamum.*] Alii *AEgeopotamon*, quidam *Egeopotameos*, nonnulli *AEgeopotamos*. Ego secutus sum Stephanum, cui αἰγὸς ποταμὸν (sonat Latinis *caprae flumen*) oppidum ad Hellespontum est, a vicino, ut puto, flumine nomen habens, qui AEgos vocatur: Plin. c. 58. l. II. & c. II. l. IV. & ad cujus ostia scimus classem Atheniensium a Lysandro captam fuisse. vide Plutarchum in Lysandro. MOD. MSS. 4. Reg. 3. Hill. *Egeopotamos*. L. *AEgospotamon*. Amat enim Frontinus Graeca vocabula Graecis terminationibus efferre. Civitas est ad Hellespontum, a vicino flumine, cui nomen *AEgos*, appellata. Plinius l. II. c. 58. & l. IV. c. II ad ejus ostia Lysander cepit classem Atheniensium. Plutarchus in Lysandro. Nepoti c. I. Lysandro. c. 8. Alcibiade. c. I. Conone appellatur *AEgos flumen*. Vide Stephanum. Notandi hic sunt gradus imperii Atheniensis; cujus summa gloria fuit proelio ad Salaminem; virium debilitatio in Sicilia & ad Ephesum; Interitus ad *AEgospotamon* contigit. TENN. Lubet hic adscribere Keuchenii sententiam. *Nihil verius est, quam* AEgospotamum *rescribendum, vel* AEgospotamos, *Graecorum forma. Nam hi communiter* αἰγὸς ποταμὸς *vocant, quem fluvium Latini* AEgospotamum, AEgospotamos, *vel* AEgos flumen. *Sic* αἰγὸς λίμνη, Caprae fluvius, *aut* Caprae fluvii; *cum sit unicus fluvius.* Haec ille. Primo errat Modius; quod scribat, Stephano hanc urbem vocari αἰγὸς ποταμὸν: cum audiat ei pluraliter ποταμοί. Quomodo ego quidem arbitror, omnes Graecos semper hoc nomen extulisse, non in numero singulari. Nam rarissima sunt exempla illius numeri, & mea quidem sententia corrupta; atque in pluralem reformanda. Ortelius ex Xenophonte citat singularem; sed vel fallit, vel fallitur Cl. Vir. αἰγὸς ποταμοὺς non uno loco vocat Xenophon. l. II. hist. Gr. p. 455. 456. Doct. Pinedo ad Stephanum producit locum Herodoti ex l. IX. c. 118. sed ibi nunc opera Celeb. J. Gronovii ex Cod. Mediceo legimus ὑπὲρ Αἰγὸς ποταμῶν. Apud Philostratum l. I. c. 2. V. Apoll. Tyan. περὶ αἰγὸς ποταμοῦ, est in Editione Aldina, ut monuit me Cl. Wesselingus. Sed MSS. & sensus flagitant; ut legatur ποταμοὺς, quomodo jam edidit Olearius. Simul tamen tam singula-

to tempore 58 infestari naves Atheniensium, deinde revocare classem. 59 Ea[a] re in consuetudinem perducta, quum Athenienses post digressum ejus 60 ad contrahendas copias dispergerentur, extendit

[a] Vulgo *qua*.

larem ποταμὸν, quàm pluralèm probans, & in testimonium advocans Diogenem, & Ammianum Marcellinum l. XXII. Diogenes enim Laërtius l. II. Sect. 10. eandem rem narrans περὶ Α΄. ποταμὸν habet, ut nunc quidem circumfertur. Sed cur vulgaris editionibus magis fidem habebimus, quam Stephano, in cujus Ed. exstat ποταμὸς, ut testatur Menagius, qui itidem nullo tibicine nixus utrumque probat? Theodoret. Graec. Aff. cur. p. 59. Ed. Sylb. ἐν Αἰγὸς ποταμῷ; at alii MSS. ποταμοῖς. Denique corrupto loco Scylax, indicante mihi eodem Cl. Wesselingo p. 68. Ed. Gron. Ἐντὸς δὲ Αἰγὸς ποταμοῦ Κρήνσα. Celeb. If. Vossius legit ποταμός: Sed nemo non videt, faciliorem esse emendationem ποταμοί. Porro hinc falluntur Olearius, & omnes hic interpretes; cum statuunt, a Latinis in singulari *AEgospotamum* dictum fuisse. Aliter se res habet. Non propterea tamen, quod vult Pintianus ad Melam. l. II. c 2. §. 75. *flumen Aegos* mutandum est in *fluvii*. Romani enim Latine hanc urbem exprimentes singulari numero sunt usi, ut ex Plinio & Nepote ad Lysandri vitam observavit Lambinus. At vero illi, qui Graecam retinent vocem, in plurali etiam efferre debuerunt, quasi unum esset vocabulum *AEgospotami*, ut *Philippi*, *Pompeji* &c. In accusativo *AEgospotamos*: atque ita hoc loco praeter Gudianum exhibent MSSti omnes, & Editio Romana, Hittorpii, ac Parisiensis, nisi quod in plerisque sit pro *AEgos Egeo*. Neque aliter Ammianus Marcellinus, non in singulari, ut Olearius scribit, l. XXII. c. 8. *Cherronesum pulsat & AEgospotamos.* Hinc corrigendus. Ampelius Lib. Memor. c. 14. de Lysandro *Classem Atticam apud AEgospotamos oppressit.* vulgo *Aegeos primus.*

58 *Infestari*] Sic omnes editi. nec in scriptis aliqua varietas. Dubitares tamen, an auctor dederit *infestare*, ut citat Casaubonus. v. l. I. c. 4. §. 5. *instituit reducere* §. 8. *adsidue producere & reducere instituit; deinde in eamdem persuasionem hoste perducto* &c. §. 9. *instituit inmittere.* & saepius. Ne tamen in textum recipiam *infestare*, vehementer me monet similis locus l. III. 2 1. *circuiri muros frequenter omnibus copiis instituit, easdemque reducere in castra:* licet MSS. *circuire.* l. III. c. 2. 10. *apparere paucos instituerunt.* Sic MSS. vulgo *disposuerunt.* Dicitur ergo *instituit facere* & *fieri* v. etiam l. IV. 1. 13. 14.

59 *Qua re*] Rescripsi *ea re* fide plurimorum Codicum. paullo ante bene *dein* tres, unus *demum.* *Ducta* pro *perducta* Medicei, & Edd. Italicae. Mox *dispargerentur* Leid. sec. & *in consuetudine.* post *cum* Medic. pr. Leid. sec. & Ed. Rom. ac plerique male *delapsa.*

60 *Contrahendas copias*] Xenophon l. II. H. Gr. p. 456. τά τε σιτία πόρρωθεν συνῆγον. *Copiae* ergo hic notant commeatum, & quaecumque ad victum pertinent. ut l. III. c. 4. §. 3. *qui copiis abun-*

dit ex consuetudine classem, & recepit. Tum hostium maxima parte ex more dilapsa, reliquos adortus [61] cecidit [a], & universas naves cepit.

[a] Vulgo OCCIDIT.

bundabant, petiit, ut commeatus subministrarent. c. 15. §. 6. *copias, quibus diuturnam sustinerent obsidionem.* Sed vide, num huic rei conveniat verbum *contrahere.* Suppositum hoc ab iis, qui crediderunt, agi de militum turba; Sed ad eam contrahendam non dispergi deberent. Et nullus veterum hoc tradidit, neque potuit, nam hic ultimae Atheniensium virium aderant reliquiae. forte *corradendas* vel *comparandas*, vel *congerendas.* Curt. tamen l. v. 6. 9. *jumenta & camelos contrahi jussit.* Sed & hoc de animalibus.

61 *Occidit*] Melius Petrensis, & Leidens. pr. ut reposui, *cecidit*, applaudente Cl. Wasse. v. ad c. 1. §. 6. *inermesque aut cecidit, aut cepit. &* quoque deest in MSS. quinque. Palatin. *universasque.* Ceterum non universas naves captas esse, sed novem cum Conone evasisse, auctores sunt Xenophon l. II. H. Gr. p. 456. & Plutarch. in Lys. p. 439. ac Justin. l. v. c. 6. Polyaenus unam tantum sc. πάραλον evasisse ait. Qui sine dubio cum Frontino & Corn. Nepote Cononem statuerunt, huic proelio non interfuisse.

CAP. II.

De loco ad pugnam eligendo.

EXEMPLUM I.

[1] M'. Curius [a], quia [2] phalangi regis Pyrrhi [3] explicitae [b] resisti non posse animadver-

[a] Vulgo M. CURIUS, [b] Vulgo EXPLICATAE.

1 *M. Curius*] Exhibendum iterum curavi *M'.* sive *Manius.* ut debet, pro vulgato *M.* sive *Marcus*: vide ad l. 1. c. 8. 4.

2 *Phalangi*] Uterque Leidenses, duo Cantabrigienses, Palatinus, Medicei, & Hillensberg. cum Edd. Romana, & Parisiensi. *phalangae* seu *phalange:* ut c. III. §. 17. *phalangam* pro *phalangem.* Quod non nemini placere posset: quia solent posteriores Latini scriptores ex Graecorum accusativo facere nominativum, cujus rei exempla ubivis sunt obvia. Verum non ita solet agere noster, qui semper ipsas Graecorum terminationes exprimere amat: ut singulis fere paginis animadvertimus. Quare *phalangi* hic retinere satius est & c. III. §. 17. scribere *phalanga*, ut est in antiquissimo Suetonii Codice MSto Neron. c. 19. *phalangem* c. 3. §. 20. apud nostrum etiam MSS. habent. Aliud quid est *phalanga*, de qua vide ad Munic. Felic. c. 3. Vide plura ad c. 3. 6. *Persida*: ubi vulgo *Persidem* & *Persidam.*

3 *Explicatae*] Sic omnes editi, prae-

vertebat, dedit operam, ut in angustiis confligeret, ubi [4] conferta sibi ipsa esset inpedimento.

II. Cn. Pompejus in Cappadocia elegit castris [5] locum editum; unde, [6] adjuvante proclivo [a] impe-

[a] Vulgo PROCLIVIO.

praeter Hittorpianum, qui cum omnibus MSS. praebet *Explicitae*. Phalangem in angustiis non bene confligere apparet ex ejus descriptione, quam dedit Polybius l. XVII. *Vir armatus in ipsa concertationis densitate tribus pedibus firmus perstat. magnitudo autem hastarum secundum primam basin sedecim, secundum convenientiam autem veri & recti quatuordecim cubitos habet, & ex illis quatuor per spatium intermanuarium, & aequilibrium posterioris partis, dum in procinctu stat, adimuntur: manifestum est, quod decem cubitis hasta necessario ante cujusque armati corpus praeemineat, quando ambabus manibus in hostem libratur. Hinc autem accidit, ut aliae hastae ante secundam, & tertiam ac quartam; aliae quintam seriem eorum, qui praecedunt in acie, duobus cubitis praeemineant. Si quidem phalanx proprietatem & densitatem suam secundum ordinem, & retro a latere stantium habuerit.* Phalangis quoque numerus, quem octo millium fuisse constat ex Vegetio 2. 2. non admittit angustias in conflictu. TENN. Non viderat Tennulius Editiones veteres. Nam in Rom. Bonon. Paris. & Wechel. itidem, ut in MSS. praeter Leid. sec. editur *explicitae*; ut rescripsi. Dein *angustis* Arcerianus male.

4 *Conferta sibi ipsa esset inpedimento*] Atqui debet esse conferta, si vim suam exercebit, quod clare docet Livius l. XLIV. c. 41. *In medio secunda legio immissa dissipavit phalangem; neque ulla evidentior caussa victoriae fuit; quam quod multa passim proelia erant, quae fluctuantem turbarunt primo, deinde disjecerunt phalangem; cujus confertae & intentis horrentis hastis intolerabiles vires sunt.* Curtius l. III. c. 2. *sed Macedonum acies torva sane & inculta, clypeis hastisque inmobiles cuneos, & conferta robora virorum tegit. Ipsi phalangem vocant* &c. Quare ita sumenda hic loci haec vox est, ut adeo spissata fuerit phalanx, & in globum coacta, ut hastas expedire nequiverint, caeque confusa strue sese inplicuerint & conseruerint. nisi forsan huic praeferas ipsum *conserta*, quod est in Hillensb. & Ed. Parisiensi. Curtius l. IV c. 3. *Conserta navigia in turbido regi non poterant.* Consule, quae de his participiis dixi ad Lucanum l. III. 575. *Conserta cadavera.* Medicei *confercta*. Dein *sibi ipsi* inelegantius MSS. & Edd. quidam.

5 *Locum castris editum*] MSS. omnes concinnius *elegit castris locum editum*; ut edidi. In Mediceo pr. & Edd. Rom. Bon. Paris. *in castris l.* forsan reliquit auctor *in castra* i. e. ad castra facienda. Adi & hic Collectanea ad Lucan. l. II. 151.

6 *Adjuvante proclivio*] Sic Stewechius, Scriverius, Keuchenius ediderunt; cum Hittorpius, 4. MSS. Regii, 3. Hill. & Vossianus optime *Proclivo*. Ut imbecillus, imbecillis, acclivus & acclivis, aliaque secundam & tertiam terminationem admittunt. Plaut. in milite glorioso. *Fecisti modo mihi ex proclivo palam rem.* TENN. *Proclivo* etiam Petrensis, Palatinus, Leidenses, & Ed. Parisiensis. Verissime. Glossae *Proclivum* κατωφερές. Arcerianus *proclivi*. Sanutus tamen cum reliquis *Proclivio*. *Proclivia* sic adhibet Clau-

 dia-

petum militum, facile ipso decursu Mithridatem superavit.

III. 7 C. Caesar adversus Pharnacem, Mithridatis filium, dimicaturus, in colle instruxit aciem; quae res expeditam ei fecit victoriam. Nam pila, ex edito in subeuntes barbaros emissa, protinus eos averterunt.

IV. 8 Lucullus adversus Mithridatem & Tigranem, in Armenia majore apud Tigranocertam dimicaturus, collis proximi planum verticem raptim cum copiarum parte adeptus, in subjectos hostes 9 decucurrit[a], & equitatum eorum a latere invasit, 10 aversumque, & eorumdem partem pe-

[a] Vulgo DECURRIT.

dianus. Sed *proclive* omnino placet. *Omnia procliva* sunt apud Senecam: & sic MSS. nonnulli in Hirt. x. B. Afr. c. 10. *omnia sibi procliva.* vulgo *proclivia.* Apulej. l. IV. Metam. p. 65. Ed. Pr. *contra proclivum mentis attigui.* Sic enim optime Codex Orvillii. *contra proclive* vulgo. *Proclive* typographi forsan vitio pro *proclivo* citat Cl Burmann ad Valer. Flacc. II. 528. Dein Medic. sec. *inpeditum militem*, & *discursu* Edd. primae, sensu obstante.

7 *C. Caesar*] Duo MSS. & Edd. pp. non exhibent praenomen. Mox *impeditam* Mediceorum unus. pro *fecit* Petrensis *dedit*. Idem *expedita* pro *ex edito*. In Leid. pr. *barbaros* non occurrit. Agnosce librariorum hallucinationes, & ipsam rem vide apud Hirt. B. Alex. c. 73. & seqq.

8 *Lucullus*] Hillenab. *L. Lucullus*. Petrens. addit *Consul*. Sed male. Hoc enim magistratu tunc non fungebatur. ut hic, ita c. I. §. 14 *raptim* deest in Leid. sec. plerique *parte pop.*

9 *Decurrit*] Rescripsi hic quoque *decucurrit* fide quatuor MSStorum, & Ed. Paris. Vide Keuchenium, & supra ad I. 5. 15. *ab latere* Mediceus pr. ut semper fere in illo Cod. *ab tergo.*

10 *Aversumque & eorumdem partem p. perturbantem*] Sic videor partim ex libris, partim de conjectura recte emendasse, cum legeretur pessime, *adversumque & eorundem partem peditum turbatam insequutus.* pessime, inquam. quod ego correxi, cum *perturbantem* in quadam editione invenissem, litera una ex voce *adversumque* abjecta MOD. De hoc loco Palmerium quoque consului, videreturne commodius legi, *& eorumdem pariter peditem perturbantem.* Ille, quanquam conjecturam meam non improbaret; malebar tamen scribi *& eorundem in arcto peditem perturbantem.* Utrum voles, eligito, adhibetoque Appianum de bello Mithridatico, & Plutarchum in Lucullo: ubi traditur, Lucullum Thraces Gallosque equites in Tigranis cataphractos ex transverso immisisse; illos non exspectato Romanorum impetu, sese gravissimosque armis equos inter suorum peditum agmina praecipitasse: eaque re impeditum universum exercitum, non tam insequendum, quam caedendum fuisse

pedites proturbantem[a] insecutus, clarissimam victoriam retulit.

V.

a Vulgo PEDITUM PERTURBANTEM.

fuisse. Victoriam illam adeptus Lucullus pridie nonas Octob. die alioquin nefasto, quod eodem Scipio cum Cimbris congressus exercitum Romanum perdidisset. STEW. *Aversumque* &c. Ita Modius, cum antea esset, *adversumque & eorundem partem peditum turbantem ins.* Vide & tewech. SCRIV. Quatuor Regii & 3. Hill. *Pedites. Perturbantem.* unus Reg. 2. Hill. *Proturbantem.* Peditem *proturbat* eques, quando *proterit.* Stewechius conjecerat. *Et eorundem pariter peditem perturbantem.* Palmerius. *Et eorundem in arcto peditem perturbantem.* Appianus de bello Mithridatico, & Plutarchus in Lucullo memorant, Tigranis equites cataphractos fuisse, eamque gravem armaturam causam cladis. TENN. Corruptissimus locus, quem tamen veterum librorum ope corrigi posse statim patebit. Primo *aversum* bene restituit Modius, non autem primus ita legit: nam jam ita scribitur in Edd. Rom. Bonon. & Parif. ipsa ratione hoc dictante. v. Ex. praec. & ad C. III. §. 3. *invasumque* uterque Mediceus dant. Dein *&* deest in Palatino, & Vossiano, qui cum Gudiano habet *eorum.* pro *partem* Palatin. Vossian. Cantabr. Bibl. pub. & Medic. pr. pro varia lectione *partim. parte* idem Mediceus, Vaticanus, Leidensis prim. duo Cantabrigienses, & Edd. Rom. Bonon. ac Parisiensis. *peditum* in nullo veteri libro est. Sed *pedites*, excepto Palatino, qui praebet *peditem.* Tandem *perturbatione* Edd. primae, *perturbatam* Ed. Wechel. at *proturbantem* Leidensis primus. *perturbante* Vatican. Jam Plutarchi verba hac de pugna audiamus in Lucullo p. 510. οὐ γὰρ οἱ κατάφρακτοι ἐδέξαντο τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλ' ἀλαλάξαντες καὶ φεύγοντες αἴσχιστα πάντων ἐνέωσαν ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἵππους βαρεῖς ὄντας εἰς τὰ πεζῶν ὅπλα, πρὶν ἄρξασθαί τινος ἐκείνους μάχης. ὥστε μήτε τραύματος γενομένου, μήθ' αἵματος ὀφθέντος ἡττῆσθαι τὰς τοσαύτας μυριάδας. ὁ δὲ πολὺς φόνος ἤδη φευγόντων ἐγένετο, μᾶλλον δὲ βουλομένων φεύγειν. οὐ γὰρ ἐδύναντο &c. Unde putem, necessario hic legendum esse, *aversumque, & eorum protritu pedites proturbantem insecutus*, vel, si vis, *peditem proturbatum.* Sed priori MSS. inpensius favent. lib. II. c. 4. §. 12. *Equi peditum quoque suorum ordines protriverunt* Caesar. B. Gell. l. VIII. c. 48. *Complures hostium magno nostrorum impetu perculsi* (sic MSS. & Ed. prima: vulgo non bene *pulsi*) *vulnerantur, & partim in fuga proteruntur* &c. B. Civ. II. 41. *Equitatus aversos proterere incipit.* & passim. Aut si nove dictum videatur *protritu*, scribi posset *obtritu*, quo substantivo usus est Plinius; adeasque J. F. Gronov. ad Livium l. XXVII. 41. *Ut sterni obterique* (ab equitibus) *priusquam instruantur, possint.* Vel denique simpliciter lege *& eorumdem parte peditem proturbatum:* Sed mihi magis placet, quod primum proposui. *Proturbare* autem est dejicere, humi sternere, propellere. Vide N. Heinsium ad Ovid. l. III. Metam. 80.

Obstantes proturbat pectore silvas.

& quos laudat Socer meus ad Valer. Maximum l. I. c. 8. *eque proturbatus.* Interim sic e MSS. edidi, ut intelligi possit auctoris sensus.

V. [11] Ventidius adversus Parthos non ante militem eduxit, quam illi quingentis non amplius passibus abessent; atque ita procursione subita adeo se admovit, ut sagittas, quibus ex longinquo usus est, [12] cominus adplicitus [13] eluderet; [14] quo consilio, quia quamdam fiduciae etiam speciem ostentaverat, celeriter barbaros debellavit.

VI. Hannibal apud Numistronem contra Marcellum pugnaturus, cavas, & praeruptas vias objecit a latere; ipsaque loci natura pro munimentis usus, clarissimum ducem [15] vicit.

VII. Idem [16] apud Cannas, quum comperisset, [17] Vol-

11 *Ventidius*] Ventidius Bassus omnium prius despicatissimus in altissimum dignitatis gradum adscendit. Siquidem cum matre captus, in triumphum ductus, mulos magistratibus dein comparando & curando victum quaesivit. Per amicitiam Caesaris factus senator: mox tribunus plebis, dein praetor creatus. Postea Pontificatum & consulatum adeptus. Gellius 15. c. 4. Ad quam ignobilitatem alludit Tacitus Germ. c. 37. *Infra Ventidium dejectus oriens:* Vide Plutarchum Antonio. Appianum Parthicis. Valer. Max. 6. 9. 9. Paterculum 2. 78. Eutropium 5. Orosium 6. 18. TENN.

12 *Cominus*] Contra auctoris mentem *eminus* Edd. primae. dein 2. MSS. *Spem* pro *speciem*. de spatio, quod ictibus sagittarum quaerunt Parthi, ut loquitur Tacitus, adi ibidem Gronov. l. VI. Ann. c. 35. pro D. Lipsius ad libri sui marginem alleverat L. non placet.

13 *Eluderet sagittas*] Florus L. 4. c. 9. *Adeo passus est, hostem castris succedere, donec absumto jactus spatio, adimeret usum sagittarum.* Nimirum Parthi, ut ait Herodotus l. 1. c. 136. Liberos suos a quinto anno incipientes usque ad vigesimum, tribus tantum instituunt, equitare, arcu sagittas excutere, vera loqui. Phrasis eadem apud autorem l. 1. c. 1. n. 6. *Asseverabat, se ebportunitate collium usurum, ad eludendos sagittarios.* Donatus ad Eunuchi Terentiani illa. *Eludet ubi te victum. Eludere*, inquit, *proprie gladiatorum est, cum vicerint.* Cicero. *Quamdiu etiam furor iste tuus eludet? Eludere est finem ludo imponere.* TENN.

14 *Quo consilio*] H. e. arte, strategemate. Ibidem Florus 4. 9. *Nec sine consilio ducis.* Justinus de strategemate Zopyri. 1. c. 10. *Formata in futura consilio, transfugae titulo Babyloniam proficiscitur.* Florus 1. 18. *Consiliis quoque cum rege Pyrrho dimicatum est.* Nam sequitur: *Seque ad dolos contulit.* TENN.

15 *Vicit*] Non magis Hannibal ad *Numistronem* (pro quo in MSS. & Edd. pp. male *Munistronem* vel *Ministronem*) vicit, quam victus est. Ancipiti enim proelio pugnatum; & spolia sequenti die legit Marcellus, Hannibale castra longius movente. Vide Livium l. XXVII. c. 2. Plutarch. in Marcello p. 312.

16 *Apud Cannas*] Livius l. XXII. *Cum utrinsque Consulis eadem, quae sem-*

17 Volturnum amnem, ultra reliquorum naturam fluminum, ingentes auras mane 18 proflare *, quae are-

* Vulgo PERFLARE.

semper ante, fuisset sententia: Ceterum Varroni fere omnes, Paullo nemo praeter Servilium prioris anni Consulem, assentiretur, majoris partis sententia ad nobilitandas Romana clade Cannas, vergente fato, profecti sunt. Non damno. Quid si tamen, *Vergello strato?* Florus l. II. c. 6. *Documenta cladis; cruentus aliquamdiu Aufidus, pons de cadaveribus jussu ducis factus in torrente Vergelli.* Valerius Maximus l. IX. c. 2. de eadem hac Cannensi clade; *In flumine Vergello corporibus Romanis ponte facto.* Silius l. VIII. sub finem

pons, ecce, cadentum
Corporibus struitur, tacitusque cadavera fundit
Aufidus.

Cum comperisset. Sanutus *compertus. F. comperto* aut *compertis.* SCRIV. *Cur. post.* In Livio c. 41. longe praefero, quod est in vulgatis. *vergente fato.* Videtur autem *Vergello strato* voluisse Cl. Scriverius, ut Livius reliquis historicis consentiret. nam nullo alio loco pontis e cadaveribus in Vergello facti meminit. *cum comperisset* frequens nostro locutio v. ad c. 1. 1. *Compertus* passim apud Sanutum sui seculi depravato stylo.

17 *Volturnum amnem*] MSS. tres, & Ed. Paris. *Vulturnum*; sed infra quoque *Volturni* l. III. 14. more antiquo, ut apud Livium saepius. quod monui alibi de syllaba *ul*, antiquis *ol*. Ceterum quod noster in proelio ad Cannas amni Vulturno, id Livius, Silius, Valerius Maximus, Florus, aliique vento adscribunt Vulturno: quare Celeb. Cluverius l. IV. Ital. Ant. c. 12. sub finem hoc loco legere malebat. *Volt. ventum ultra r. n. flaminum.* sed praeterquam quod *flaminum* vox nimis poetica sit, MSSti omnes vulgatum servant: contra quos temere quid mutari fas non est. Cuncti fluvii, excepto Anauro, Nilo, aliisque paucis, auras mane solent emittere; in primis tamen & ultra alios Vulturnus fluvius, de quo adi ipsum Cluverium Ital. Ant. l. IV. p. 1097. Livius l. XXI. 64 *Et quidquid aurae fluminis adpropinquabant, adflabat acrior frigoris vis:* Vide, si lubet, quae congesta a me sunt ad Lucan. l. II. 423.

Volturnusque celer, nocturnaeque editor aurae
Sarnus.

l. VI. 370.

Quique nec humentes nebulas, nec rore madentem
Aëra, nec tenues ventos suspirat Anauros.

& illic Scholiast. Major difficultas in eo est, quam miror a Cluverio non motam, quod hoc proelium ad Cannas & flumen Aufidum sit gestum in Apulia, longe a Vulturno in Campania: unde sine dubio Scriverius margini suo legendum adscripsit *Vulturno Cannam.* nam *Canna flumen* memoratur Livio l. XXV. vide etiam Cluver. p. 1223. Sed cur non, si quid mutandum sit, & non potius Auctori hallucinanti hoc relinquendum, conjecerunt viri docti minima mutatione *Vulturno Aufidum.* Ego tamen nihil mutandum hic temere censeo.

18 *Perflare*] Lege, ut omnes MSS. habent, *proflare* TENN. Accedunt Palatin. Vossian. uterque Leidensis, Gudianus, & Vaticanus cum Sanuto. Et sic scribendum esse docuit etiam Celeb. Burmannus ad Ovid. l. I. Fast. 573.

Quas quoties proflat, spirare Typhoëa credas.

arenarum & [19] pulveris vertices [a] agerent; sic direxit aciem, ut tota vis a tergo suis, Romanis in ora & oculos incideret. [20] Quibus incommodis mire hosti adversantibus, illam memorabilem adeptus est victoriam.

VIII. Marius [21] adversus Cimbros ac [22] Teutonos constituta die pugnaturus, firmatum cibo militem ante castra collocavit, ut per aliquantum spatii, quo adversarii dirimebantur, exercitus hostium potius labore itineris profligaretur: fatigationi deinde eorum incommodum aliud objecit, ita

a Vulgo VORTICES.

Vide, & quae nos contulimus ad Lucan. l. IX. 349.

Ventosa prostantem murmura concha.

pro *mane* Leid sec. *in arte*. Voss. *mare* & ad marg. *in aëre*. male.

19 *Pulveris vertices*] Sic lege: sed MSS. *Vertices*. Ita I. AEneid. v. 109.

Insequitur cumulo praeruptus Aquae mons.

Lucretius l. VI. 157.

Franguntur in artum
Concreti montes nimborum.

ibid 706. versu.

Arenae tollere nimbos.

Idem l. v. 254.

Pulveris exhalat nebulam, nubesque volantis.

Sic volucrum nubem VII. AEneid. 705.

Urgeri volucrum raucarum ad littora nubem.

IV. Georg. 563. de apibus.

Immensasque trahi nubes, jamque arbore summa
Confluere, & lentis uvam demittere ramis.

Gellius lib. XVI. *montes arenarum*. Plautus, *montes auri*. TENN. *Vertices* MSS. & Edd. pp. recte. pro quo ubique fere ex antiquata orthographia intrusum *vortices* contra MsStos Codices, ut patebit, si evolvas viros doctos citatos ad Lucan. l. I. 271. *Pulveris* autem *verticem* habemus itidem apud Lucanum l. IX. 455.

At, non imbriferam cum forte pulvere nubem
In flexum violentus agit, pars plurima terrae
Tollitur, & numquam resoluto vertice pendet.

Ceterum Keuchenius monet, in Arceriano esse *pulverum*, & consulendum Priscianum. Atqui negat ille, pluraliter dici. *pulveres* tamen invenimus apud Horat. Epod. 17. 48. *Novemdiales dissipare pulveres*. sed hic omnes ceteri MSS. *pulveris*: quod nequaquam tentandum est. Sanutus habet *pulveris ac venti vertices*. Mediceus pr. *verticem* & *ab tergo*.

20 *Quibus incommodis* &c.] Doct. Barthius l. XIV. Advers. c. 9. vult, haec esse acutiora, & *incommodis* de civitate esse non bona opinatur, quare legit. *Quis sibi commodis, mire hosti adversantibus*. At mihi satis sana haec videntur. Voce *incommodis* usi Terentius, Cicero, Livius, Horatius, aliique optimi passim. Statim Ex. seq. *incommodum aliud objecit*. l. III. XI. I. *gravari belli incommoda*. pro *hosti*, *hostibus* est in Mediceo secundo.

21 *Adversus*] Hillensb. *adversum*.

22 *Ac Teutonos*] Et MSS. 2. Theo-

ita ordinata suorum acie, ut adverso Sole [23] & vento & pulvere barbarorum occuparetur exercitus.

IX. [24] Cleomenes Lacedaemonius, adversus Hippiam [25] Atheniensem, qui equitatu praevalebat, planiciem, in qua dimicaturus erat, arboribus prostratis inpedivit, & inviam equiti fecit.

X. Hiberi [26] in Africa ingenti hostium multitudine excepti, timentesque, ne circuirentur [a], [27] ad-

[a] Vulgo CIRCUMIRENTUR.

Theotonos alii duo. *Theutonicos* Medic. sec. *ante castrum* Petrensis. dein *aliquantulum* Medic. sec. & Edd. Italicae, ut alibi. Mox sub *potius* intelligendum videtur, *quam suus exercitus:* nisi velis rescribere *prius*. Mox MSS. *fatigationi deinde eorum*, non *eor. d.* quod sumitur ex Frontiniani seculi stylo pro *iis fatigatis*. Alias enim debuisset dicere *adjecit*, quod non opus est. Leid. sec. & Hillensb. *injecit*.

23 *Et vento & p.*] Uterque Mediceus delent prius *&*. Leid. sec. *& v. ac p.* non male. de ipsa re confer Plutarch. in Mario p. 420. Polyaen. l. VIII. c. 10. 3. Oros. l. V. c. 16. *Et sol cum vento ortus ex adverso emicuisset, visus eorum pulvis opplevit.* Ceterum *occuparetur* hic notare debet *inpediretur*. quomodo *occupari luctu, timore, sollicitudine* dicimur. Si quidem sana est lectio vulgata. Certe magnus Gronovius dubitasse videtur, qui ad marginem libri sui adscripsit *L. collocaretur*, vel *locaretur*.

24 *Cleomenes Lacedaemonius*] Lacedaemonii ex stirpe Agidarum habuerunt tres Reges hujus nominis. I. Cleomenem, Anaxandridae filium. II. Cleombroti filium, sub quo ad Mantineam victi sunt Lacedaemonii ab Epaminonda. III. Leonidae filium, sub quo Lacedaemonii occidione caesi sunt ab Antigono Tutore; ipse ad Ptolomaeum Euergetem confugit, & a filio ejus Philopatore cum omni familia est occisus. Frontinus loquitur de primo Cleomene, qui Collega Demarato Argivos vicit, & Athenas liberavit dominatione Hippiae, qui filius fuit Pisistrati. Sub eodem contigit nobilissima ad Marathonem pugna: manu sua mortem invenit sine liberis, postquam in furorem, ex nimio vino ortum, versus, lacerasset suum ipse foedissime corpus. Eustathius Odyss. A. Λέγεται καὶ Κλεομένης ὁ Λακεδαιμονίων βασιλεὺς Σκύθαις ὁμιλήσας, καὶ ἀκρατοπότης γενόμενος, ὡς Ἡρόδοτος ἱστορεῖ, μανῆναι ἐκ μέθης. TENN.

25 *Atheniensem*] Leidens. sec. *Atheniensium*. Vide ad l. I. 4. 4. dein *constructis* Petrens. loco τῶ *prostratis*. *destructis* saltem scribi debuisset vel *constratis*, quod placebat viro docto. Mox tres libri *inpedisit*.

26 *In Africa*] Palatinus, tres Cantabrigienses, Leidensis pr. Mediceus pr. & Hillensberg. cum Hittorp. margine *in Africam*. quod damnare non ausim. Vide, quae congessi ad l. I. 3. 5. & alibi. *Hiberi* dedi etiam e MSS. pro *Iberi*. Dein *circuirentur* nonnulli recte. Vide ad c. §. 353. *circuit aciem*. *circuerentur* Ed Rom. *circumvenirent* Petrensis.

 27 *Ad-*

[27] adplicuerunt se flumini, quod altis in ea regione ripis profluebat: qui ita a tergo amne defensi, & subinde, quum virtute praestarent, incursando in proximos, omnem hostium exercitum straverunt.

XI. [28] Xanthippus Lacedaemonius, sola loci commutatione, fortunam Punici belli convertit: nam quum [a] a [29] desperantibus jam Carthaginiensibus mercede sollicitatus, animadvertisset, Afros quidem, qui equitatu & elephantis praestabant, colles sectari; a Romanis autem, quorum robur [30] in pedite [b] erat, campestria teneri, Poenos in pla-

a Vulgo deest A. b Vulgo IN PEDITIBUS.

27 *Adplicuerunt.*] Uterque Mediceus minus bene *inplicuerunt* cum Edd. Italicis. dein *praefluebat* Palatinus, Cantabrig. tertius, Leidensis sec. & Edd. Paris. i. e. praeterfluebat. Ut. *praelabi*, *praevehi* & similia in se significationem τοῦ *praeter* continent. Passim apud Horatium, Tacitum, Plinium, & alios occurrit *praefluere*, sed rectius tum *eam regionem praefluebat*, dixisset: quare cum ceteris MSS. retineo *profluebat*: quod probum est. Mox *ab tergo* rursus Medic. pr. dein *prostraverunt* Medic. sec. & Edd. Italicae.

28 *Xanthippus*] MSS. sine adspiratione dant *Xantippus*. Illum victoria potitum, mox in Graeciam cogitantem (ne Carthaginiensibus esset invidiae, & insidiis pateret) multis muneribus, ut suspicio dilueretur, affectum, dein navigantem in mari submersum ab iisdem, ut gloriam belli in se transferrent, credi testatur Appianus in Libyco. Scripsit & Onosander in Strategico cap. 31. Περὶ τοῦ ἐὰν οἱ ἐναντίοι προτερήσωσι τῷ ἱππικῷ ἐκλέγεσθαι τινὰς τόπους. TENN. *Xantippus* praeter MSS. etiam primae Editiones. sed Graecis est Ξάνθιππος. de eo vide c. 3. § 10. Silium Ital. l. VI. 328. & omnino Freinshem. & Dukerum ad Flor. l. II. c. 2. 23. *Conversis ad externa auxilia hostibus, quum Xanthippum illis ducem Lacedaemon misisset, a viro militiae peritissimo vincimur.* Mox Leid. sec. *permutatione*, & Petrensis *avertit*.

29 *Desperantibus*] Keuchenius melius forte *a desp.* legi ait. Recte: nam ita inveni in Palatino, utroque Leidensi, Cantabrigiensi, Hillensberg. Coll. Voss., Gudiano, & Ed. Parisiensi. Mox *sollicitus* Mediceus antiquior, & pro *praestabant* Cantabrig tertius *praevalebant*, Leidens. pr. *praestinabant*.

30 *In peditibus*] Novem codd. MSS. habent *Impeditum*. Certe pedites in *expeditione* minus sunt *expediti*, magis *impediti*, quam equites. Siquidem impeditus, cujus pedes impediti. Sed prior lectio magis quadrat τῷ *Equitatu*. TENN. Plerique mei quoque *impeditum*. Medic. pr. *impedimentum*. Petrensis *in peditum numero* ex

plana deduxit: ubi per elephantos dissipatis ordinibus Romanorum, sparsos milites per Numidas persecutus, eorum [31] exercitum fudit, in illam diem terra marique victorem.

XII. Epaminondas, dux Thebanorum, adversus Lacedaemonios directurus aciem, pro fronte ejus decurrere equitibus jussis, quum ingentem pulverem oculis hostium objecisset, exspectationemque [32] equestris certaminis praetendisset, circumducto pedite ab ea parte, ex qua decursus [33] in aversam [a] hostium aciem ferebat, inopinantium terga [34] adortus cecidit.

XIII.

a Vulgo IN ADVERSAM.

ex interpolatione. nam nullus dubito, quin auctor dederit *in pedite*, i. e. peditatu, ut millies Livius, ceterique historici cum nostro. (V. ex. seq. & c. 3. §. 14.) apud quos *eques* & *pedes* non raro abierunt in *equitatus* & *peditatus*. Sic c. 3. §. 17. *per levem armaturam & equitem*. ita MSS. vulgo *equitatum*. ubi plura. *Afros* pro *Poenos* est in Petrensi. in Leid. sec. male *reduxit*. Tum nonnulli MSS. & Edd. *elephantos*. & pro *ordinibus* Medic. pr. *cornibus*.

31 *Exercitum Victorem*] Quae verba videntur singulorum, ab autoribus sunt etiam juncta collectivis. Nepos Agesilao c. 4. *Quum Victori praeesset exercitui, maximamque haberet fiduciam regni Persarum potiundi*. Plinius Paneg. *Superbiebat ventosa & insolens natio, quod victorem quidem populum pasceret tamen*. Auctor Panegyrici dicti Constantino Filio Constantii. *Ad primum impetum totius tui victoris exercitus hostes territi fugatique*. Florus II. 7. *Macedones quondam affectator imperii populus*. Claudianus bello Gildonico v. 97.

Ille diu miles populus, qui praefuit orbi,
Qui trabeas & sceptra dabat.

Tacitus III. Ann. c. 6. *Non eadem decora principibus viris & Imperatori populo*. Frontin. I. 3. 3. supra. *Tyronem exercitum*. TENN.

32 *Equestris*] *Ejus* Vossian. uterque Mediceus, Vaticanus, Leidens. secundus, & Edd. Rom. ac Bonon. Hillensb. *e nastris*. Leid. pr. *eurtis*. Ed. Paris. *nostri*. Latet quid. dein *ab una parte* Leid. sec.

33 *In adversam h. aciem ferebat*. Medic. pr. *versus in adv. &c.* Palatin. *in adv. h. partim a.* Petrensis *ferebatur*. male. I. 5. 5. *aditus, qui ad portum ferebant*. & sic saepe. sed quid? an ut terga caederet hostium, circumduxit peditem in adversam h. aciem. Ineptissimum hoc est. Legendum omnino, vel invitis MSS. *aversam*, i. e. a tergo. Quod miror, a nemine animadversum. simile mendum infra quoque tollemus c. 12. §. 3. *per aversam partem nocte emissos*. vulgo sine sensu *adversam*. Perpetuam in his vocibus esse confusionem, sciunt omnes, quod saepius ad Lucanum quoque monere, necesse habui.

34 *Adortus*] Ita semper Livius, aliique fere. MSS. Petr. & Joann. *adorsus*: quomodo & Gellius l. IX.

XIII. Lacedaemonii [35] trecenti contra innumerabilem multitudinem Persarum, Thermopylas occupaverunt, quarum angustiae non amplius, quam [36] parem numerum cominus pugnaturum, poterant admittere: eaque ratione, quantum ad congressus facultatem, aequati numero barbarorum, virtute autem praestantes, magnam eorum partem [37] ceciderunt [a]: nec superati forent, nisi per proditorem [38] Ephialten Trachinium [b] circumductus hostis, a tergo eos obpressisset.

XIV.

a Vulgo OCCIDERUNT. b Vulgo EPHYALTEM TRACHINIAM.

l. IX. c. 2. & Gellii Codex Pembroek. Curtii Cod. Petrensis l. III. I. Apulejus Florid. IV. In Frontini l. II. 5. I. *adortus*. Ovid. Pont. II. ibi refinxit Heinsius in *adorta*. Vide Front. l. II. 5. 8. ubi MS. Bibl. Pub. opinor. *adorsus*. Memini me legisse alibi, sed loca festinanti non occurrunt. Haec ad me Clar. Wasse. Adi notata Frontini loca.

35 *Trecenti*] Non satis distincte hanc historiam refert auctor noster, neque etiam Valerius Maximus l. III. c. 2. Ext. 3. Quippe initio trecenti illi non erant soli, sed totus Graecorum exercitus, qui demum a Leonida domum remissus est, postquam se ab Ephialte proditum viderat: Tunc cum eo trecenti illi Xerxis castra nocte intrantes post multam caedem factam tandem ab hostium multitudine obruti & caesi sunt; sive trecenti fuerint, sive quingenti, seu sexcenti. nam in numero dissentiunt Scriptores. Vide Bongars. & Berneсс. ad Justin. l. II. c. II. & Coler. ad Valerium.

36 *Parem numerum cominus pugnaturum*] Leidensis pr. male *quam par est*. duo *partem*. in Edd. pp. inepte *eminus*. & pro *pugnaturum* Petrensis *pugnacium*. Leid. sec. *pugnantium*. Videtur auctor voluisse, in illis angustiis non amplius, quam trecentos cominus cum hoste pugnare potuisse. Livius ait, locum illum 60. passus modo patere l. XXXVI. 15. paullo ante *occuparunt*. MSS. duo: & mox *ea quoque r*. Medic. pr.

37 *Occiderunt*] MSS. mei novem *ceciderunt*. verissime. Ejus verbi vulgatum est glossa. Vide ad c. I. §. 6.

38 *Ephyaltem*] Regii 3. & 2. Hill. *Ephialtem*. tertius Hill. *Ephialten*. Omnes deinde MSS. pro *Trachiniam*, quod Stewechius, Scriverius, & Keuchenius habent, dant *Trachinium*. Diversus ab hoc fuit Ephialtes, Sophonidae filius, nobilissimus paupertatis contemptor; de quo AElianus lib. II. c. 43. l. III. c. 17. l. XI. c. 9. l. XIII. c. 39. TENN. Mei quoque Codices omnes cum Edd. veteribus non solum *Ephialtem*, vel *Ephialten*, ut debet, sed etiam *Trachinium*: quomodo audacter rescripsi, & Cel. Gronovius ad codicis sui marginem notaverat e MSto. Veram esse hanc lectionem docent Polyaen. l. VII. Strateg. c. 15. §. 5. Τραχίνιος ἀνδρὸς Ἐφιάλτου δείξαντος ἀτραπὸν περὶ τοῖς ὄρεσι στενήν. Diodorus Sicul.

XIV. Themistocles, dux [39] Atheniensium, quum videret utilissimum Graeciae, adversus multitudinem Xerxis navium, in [40] angustiis Salaminiis decernere, idque persuadere [41] civibus non posset, sollertia [42] effecit, ut a barbaris ad utilitates suas Graeci compellerentur. simulata namque proditione, [43] misit ad Xerxen, qui indicaret, populares suos de fuga cogitare, difficilioremque ei rem futuram, si singulas civitates obsidione adgrederetur. Qua ratione effecit, ut exercitus barba-

Sicul. l. XI. p. 7. Ἧκε πρὸς αὐτὸν Τραχίνιός τις τῶν ἐγχωρίων &c. ἐπηγγείλατο διά τινος ἀτραποῦ στενῆς καὶ παρακρήμνου τοὺς Πέρσας ὁδηγήσειν. Pausanias Attic. l. I. p. 11. Ἀνευρόντες δὲ οἱ Κελτοὶ τὴν ἀτραπὸν, ἣν καὶ Μήδοις ποτὲ Ἐφιάλτης ἡγήσατο ὁ Τραχίνιος. Adde Suidam. Immo Herodotus l. VII. c. 213, 214. multis docet, unde & quis hic homo fuerit Ἐπιάλτης ὁ Εὐρυδήμου, ἀνὴρ Μηλιεὺς & generalius paullo post Ἐπιάλτης Τρηχίνιος &c.

39 *Atheniensium*] Qui tunc θαλασσοκράτορες. Xenoph. de rep. Athen. fol. 676. ὁ Ἀθηναῖοι τὴν μὲν οὐσίαν ταῖς νήσοις παρατίθενται, πιστεύοντες τῇ ἀρχῇ τῇ κατὰ θάλατταν. TENN.

40 *Angustiis Salaminiis*] 4. Reg. 3. Hill. *Salaminis*. Voluit in illis decernere, ne circumveniri a multudine posset. TENN. Mei quoque, & Edd. veteres *Salaminis*. Codex Petrensis *Salaminae*, ut apud Justin. l. II. 7. *de proprietate Salaminae insulae* & l. XLIV. 3. *apud Salaminam*. ubi tamen Juntae *Salamina*. & priore loco alii *Salaminiae*. Confer notata ad c. II. 1. c. III. 6. & ad Obseq. c. 74. Hic certe retineo *Salaminiis*. non enim erant Angustiae ipsius insulae, sed freti ad Salamina. Hinc *angustiae freti Salaminii*. Idem Justin. l. II. c. 12. & apud Nepot. *pugna Salaminia*, *victoria Salaminia*.

41 *Civibus*] Qui ad sua tuenda (Justin. II. 12.) dilabi volebant, contra praecepta praefectorum Cyaxaris apud Xenophonta l. VI. f. 102. Πάντες γὰρ ἐπιστάμεθα, ὅτι ὁμοῦ μένοντες, πλείω κακὰ ποιοῦμεν τοὺς πολεμίους ἢ πάσχομεν, ὅτι δὲ χωρὶς ἦμεν ἀλλήλων, ἐκεῖνοι ἡμῖν ἐχρῶντο, ὡς ἐκείνοις ἦν ἥδιστον, ἡμῖν γε μὲν ὡς χαλεπώτατον. TENN.

42 *Effecit*] Arcerian. *efficit*. Mox *Xerxen* e Leidensi pr. scripsi pro *Xerxem*. pro *populares* Leid. sec. *populos*. Dein *difficilioremque ei rem f.* MSSti, ut reposui, non *rem ei*. Tandem *inquietarentur* Leid. pr.

43 *Misit*] Scilicet Sicinum, paedagogum liberorum suorum. Herodot. VIII. 75. Polyaen. l. I. in Themistocle comm. I. Σίκιννον vocat. Deinde iterum ad Xerxem misit, ut occuparet transitum Hellesponti maturata fuga: Eundem (nam & servus ejus fuerat) civem Thespiensem & locupletem fecit. TENN. Lambin. ad Nepot. Themistoclem.

44 *In*

barorum primum inquietaretur, dum tota nocte [44] in statione custodia est: deinde, ut sui mane integris viribus, cum [45] dictis barbaris, vigilia [46] marcentibus, confligerent, loco, ut voluerat, arto, in quo Xerxes multitudine, qua praestabat, uti non posset.

44 *In statione custodia est*] MSS. codd. *i. s. custodiae* est. scilicet *exercitus*. Haec circumstantia, quae haud parvum ad victoriam momentum contulit, non occurrit apud alios autores. Tenn. *Custodiae est* tres Cantabrigienses, Gudianus, uterque Leidd. Vaticanus, Palatinus, Edd. Paris. & Wechel. *custodia esset* Mediceus antiquior: *custodiae esset* Petrensis cum Edit. Rom. *custodiae essent* Ed. Bononiensis. placet mihi *custodiae* in plurali: sive custodes aut custodum corpora. quomodo saepius junguntur *vigiliae custodiaeque*. Alibi noster *consilia* pro *consiliariis*, *legatio* pro *legatis*, *servitia* pro *servis*, & sexcenta talia apud omnes scriptores. Forsan scripserat auctor *custodiae sunt*; vel *quum custodiae essent*.

45 *Dictis barbaris*] Vocem *dictis* non agnoscunt Palatinus, uterque Leidensis, Vaticanus, Hillensb. nec Vossianus. quae certe plane supervacua est. Solet tamen auctor eodem fere modo saepius addere *praedictus*. Vid. ad c. 1. §. 4. hujus libri. Vel sic tamen hic mallem τὸ *dictis* deleri.

46 *Marcentibus*] Arcerianus *marcidis*. quod perinde est. *marcenti* Leid. pr. deinde male Cantabr. tertius *apto*, *& in quo*. Mox Leid. pr. *Perses Xerxes*. unde videtur *Xerxes* natum esse e Glossa, & *Perses* non tam pro ipso Xerxe, quam pro Persa, sive Persarum exercitu esse positum. *Perses* pro *Persa*. Supra apud Nostrum l. 1. 4. §. 5. *Autophradates Perses*. Curt. l. VI. c. 2. §. 11. *Oxydates erat nobilis Perses*. Stat. l. V. Silv. 3. 187.

Alter Achaemenium secludit
Zeugmate Persen.

Perses pro *Xerxe* in MSS. multis Lucani; quod placet Heinsio, aliisque, neque ego nunc refragor, l. II. 672. III. 286.

Cap. III.

De acie ordinanda.

Exemplum I.

Cn. Scipio in Hispania, [1] adversus Hannonem ad oppidum [2] Intibilim [a], quum animadvertisset

a Vulgo Indibile.

1 *Adversus Hannonem ad oppidum Indibile*] Doctiss. Ed. Simsonus in Chronico A. M. 3790. hoc Strategema Cn. Scipionis refert ad quartum annum secundi belli Punici, eamque pugnam secun-

tisset Punicam [3] aciem ita directam, ut in dextro cornu Hispani constituerentur, [4] robustus quidem

secundam ad urbem *Intibili* gestam, quam Livius memorat in fine l. XXIII. Verum illic non Cn. Scipio solus pugnavit, sed & Publius ejus frater. Neque illic rem gesserunt contra Hannonem, sed Hasdrubalem & Magonem; ut diserte docent Livius & Eutropius l. III. c. 13. aliique. At Cn. Scipio solus rem gessit anno primo adversus Hannonem & Ilergetum *regulum Indibilem*, eosque vivos cepit: ut luculenter testantur Polybius l. III. c. 76. & Livius l. XXI. c. 60. ex quo patet, mendum esse in Epitome Livii 21. ubi pro *Hannone* editur *Magone*. Idem mendum forsan auctoris errore insidet Orosio l. IV. c. 13. *At vero alter tunc Scipio frater Consulis Scipionis in Hispania plurima bella gessit; Magonem quoque Poenorum ducem bello vicit & cepit*, immo *Hannonem*. Sic distincte capiendus est Florus l. II. c. 17. *Signa Romana P. & Cn. Scipiones intulerunt, proeliisque ingentibus Hannonem & Hasdrubalem, fratrem Hannibalis ceciderunt. Hannonem* scilicet Cn. Scipio solus; uterque *Hasdrubalem*. Haec cum ita sint, patet nostrum quoque errare Frontinum, & ab eo confundi duo Cn. Scipionis proelia, quorum alterum cum fratre ad Intibili, hoc vero solus fecit contra Hannonem, cis Hiberum in Ilergetibus ad *oppidum Indibilis* Scissum, ut Livio, vel Κίσσαν, ut Polybio vocatur. Nam licet in MSS. & Edd. in oppidi nomine sit quaedam variatio, hanc erroris culpam in auctorem potius, quam librarios hic conjici volo, credoque confusionem Latinis auctoribus obortam ex multis Hannonibus. Hinc vehementius turbat Sanutus, apud quem scribitur *G. Scipio in Africa.* Atqui Scipio, qui alium Hannonem in Africa vicit & occidit, fuit P. Scipio Africanus, cujus noster Cneus erat patruus. Consule Livium l. XXIX. 34. cujus auspiciis frater ejus L. Scipio in Hispania quoque antea Magonem & Hannonem vicerat, Hannonemque ceperat. v. Livium l. XXVIII. 2.

2 *Indibile*] Minus bene sic vulgo editur; nec melius Edd. Rom. Bonon. Paris. Wechel. cum Mediceo secundo *Indibilem. Indibili* scribendum esse putabat Simsonus; sed duo MSS. Scriveriani *Intibilim.* Optime. Nam Antonino dicitur *Intibili* in Itiner. ubi videndus Surita; & Livio l. XXIII. 49. *Illiturgi obsidione liberata ad Intibili oppugnandum* &c. Unde si quis hic quoque malit *Intibili*, per me licet: quamquam non opus est. Non rarum enim est, ut Hispaniae urbes declinentur in *i*, & *is*. Consule J. F. Gronovium ad Livium l. XXI. c. 60.

3 *Aciem ita directam*] Dedit & Onosander in Strategico c. 16. ὅτι δεῖ πρὸς τὸ ἀντιπόλεμον καὶ τὸ ἴδιον συντάσσειν. *Milites suos secundum hostiles copias Imperatorem instruere debere.* Fuit hic Cn. Cornelius Scipio patruus P. Cornelii Scipionis Africani. TENN.

4 *Robustus miles*] Sic robore passim censentur Hispani. Juvenal. Satyr. 8.

Horrida vitanda est Hispania, Gallicus axis.

Vegetius l. I. c. I. *Hispanos quidem non tantum numero, sed etiam viribus corporum nostris praestitisse manifestum est.* Silius Italicus lib. I.

Prodiga gens animae & properare facillima mortem.

Justin. l. XLIV. c. 2. *Corpora hominum ad inediam laboremque, animi*

dem

dem [5] miles, ſed qui alienum negotium ageret; in ſiniſtro autem Afri, [6] miles[a] viribus infirmior, ſed animi conſtantioris, reducto ſiniſtro [7] latere ſuorum, dextro cornu, quod validiſſimis militibus [8] exſtruxerat, obliqua acie cum hoſte conflixit. Deinde, fuſis fugatiſque Afris, Hiſpanos, qui in receſſu ſpectantium more ſteterant, facile in deditionem compulit.

II.

a Vulgo MINUS V. FIRMI.

nimi ad mortem parati. Manilius l. 4.

Gallia praetentis, Hiſpania maxima bellis.

Praetentas explico nota 25. infra. Florus II. c. 6. *Bellatricem illam, viris armiſque nobilem Hiſpaniam.* TENN.

5 *Hiſpani c. r. q. miles*] Rara eſt conſtructio. l. XV. Metam. fab. 2.

Quid meruiſtis oves, placidum pecus, inque tuendos
Natum homines? ibid.
Quid meruere boves, animal ſine fraude doloque?

Autoribus frequens *militem* pro *militibus* ponere. Tacitus III. Hiſt. c. 10. *Turbabatur militum vocibus, &c. Apertae militum aures.* Subjungit in ſingulari. *Senſit ludibrium miles.* Florus II. c. 18. *Acrius noſtro cum milite, quam cum Numantino proeliandum fuit.* Deinde in plurali effert. *Quippe aſſiduis & injuſtis & ſervilibus maxime operibus attriti.* TENN.

6 *Afri minus viribus firmi, ſed &c.*] Reſcripſi, ut in antecedentibus *Hiſpani robuſtus miles*, ita hic *Afri, miles viribus infirmior* auctoritate codicis Medicei primi: Quo adludit Leidenſis ſec. *Africanus viribus infirmus. infirmi* etiam in Cantabrigienſi tertio. *Afer minus viribus firmus* exſtat in altero Mediceo, Vaticano & Edd. Romana, ac Bononienſi. non male quoque, ſed primum praefero. Livius l. XXVII. 48. *Ibi Hiſpani, vetus miles peritusque Romanae pugnae, & Ligures, durum in armis genus.* XXVIII. 2. *Celtiberi, novus miles in proximas dilapſi ſilvas inde domos diffugerunt.* Curt. l. VI. 7. 35. *Ex Lydia duo millia & ſexcenti, peregrinus miles, advenerant.* Ceterum malim quoque *agerent*, ut loqui ſolent optimi; quod alibi etiam monendum fuit. Livius l. XLIV. 3. *quae res accendit militi animos, poſtquam conſpexerunt.* Adde J. F. Gronov. ad l. XXXVIII. 29. Porro pro *autem* in Mediceo pr. eſt *vero. Sed* non comparet in Leid. ſec. *anima conſtantiore* Petrenſis.

7 *Latere, ſuorum d.*] Ita haec diſtinguunt, quaſi *latere* non pertineret ad exercitum Scipionis: quare ut ſenſum clariorem redderem, poſui diſtinctionem poſt *ſuorum*. Scipio nempe reduxit, ſive retraxit interius ſiniſtrum ſuorum latus Hiſpanis oppoſitum; & dextrum cornu magis ad hoſtes promovit & extendit; qua poſitione ex recta fecit obliquam aciem, & ſic prius cum Afris rem geſſit, eoſque in fugam compulit, pro *quod* in Petrenſ. *quit.* Mox *demum* Leid. ſec. & tres MSS. *ſpectantum.* Dein Voſſian. *ad facilem deditionem.*

8 *Exſtruxerat*] §. 4. *cornu fortiſſimis fundaretur*, pro *firmaretur*. ſimile in MSS. optimis, & Ed. prima Caeſaris l. I. B. C. 43. *acieque in locis idoneis conſtructa.*

vulgo

II. Philippus, Macedonum rex, adversus Illyrios gerens bellum, ut animadvertit frontem hostium stipatam electis de toto exercitu viris, 9 latera [a] autem infirmiora, fortissimis suorum in dextro cornu collocatis, sinistrum latus hostium invasit, turbataque tota acie, victoriam profligavit.

III. 10 Pammenes [b] Thebanus, conspecta Persarum acie, quae robustissimas copias in 11 dextro cornu collocatas habebat, simili ratione & ipse suos ordinavit, omnemque equitatum & 12 fortissimum quemque peditum in dextro cornu, infirmissimos autem contra fortissimos hostium posuit, praecepitque, ut ad primum inpetum eorum sibi fuga consulerent, & in silvestria, confragosaque loca

[a] Vulgo deest AUTEM. [b] Vulgo PERMENES.

vulgo *instructa.* infra §. 16. *construxi cohortes.* apud Hirtium quoque B. Afric. c. 41. in MSto inveni; *omnes suas copias in campo exstruxit:* nunc editur etim *inst.* Sic simpliciter *struere aciem* Liv. l. XLII. c. 51.

9 *Latera infirmiora*] Ex. 8 MSS. adde adversativam perticulam *Latera autem infirmiora* & sic Hittorpius olim. TENN. Accedunt decem mei codices, & Ed. Paris. quare τὸ *autem* addidi. Mox MSS. *tota acie*, non *acie tota.*

10 *Permenes*] 4. Reg. *Parmenes.* 2. Hill. *Pammenes.* tertius *Pammones.* Gujetus Περμένης *pro* Προσμένης. TENN. Keuchenius invenerat etiam in Paris. Ed. *Parmenes*; sed editum *Permenes* magis ei placebat, quia est melior; quod unde sciverit, nescio: cum sit lectio illa corruptissima; verumque hominis nomen fuerit *Pammenes*; quod praeter duo MSS. Hillensberg. reliquerunt etiam nobis tres Cantabrigienses, Gudianus, Palatinus, Leidensis pr. & margo Hittorp. ac Weche lii Edd. alii MSS. & Edd pp. cum Sanuto *Parmenes*, nonnulli *Panmenes* prope verum. Strategemata hujus viri enarrat Polyaenus l. v. c. 16. ejusque meminit Diodorus Siculus l. XVI. p. 434. Pausanias in Arcad. l. VIII. p. 654. Plutarch. in Pelopida p. 287. 292. & de Rep. gerenda p. 805. sic autem scribendum esse, monitum quoque video a Doctiss. P. Wesselingo l. II. Observ. c. 8.

11 *Dextro cornu*] Medic. sec. simpliciter *in dextro collatas.* & pro *copias* Leid. sec. *acies.* Mox *similiter & ipse suas o.* Petrensis. *suas* etiam Hillensb.

12 *Fortissimum*] Hillensb. *firmissimum*; & pro *fortissimos* Palatin. *firmissimos*, ut videatur haec vox hoc vel sequenti loco esse restituenda. Vide ad Exempl. 4. & c. v. 42. l. III. 9. 4. eaque, quae congessi ad Lucan. l. II. 473. *firmissima pubes.* Dein *& in silv.* non agnoscunt τὸ *in* Leidens. pr. Hillensb. & Palatinus. *confrendosa* male Leid. sec. *sese tec.* Mediceus antiquior.

M Dex-

loca se reciperent. Ita frustrato robore exercitus, ipse optima parte virium suarum, * (dextro cornu,) totam [13] circuit aciem hostium, & [14] avertit ♥.

IV. [15] P. Cornelius Scipio, cui postea [16] Africano cognomen fuit, adversus Hasdrubalem, Poenorum ducem, in Hispania bellum gerens, ita per continuos dies ordinatum produxit exercitum, ut media acies fortissimis [17] fundaretur: sed quum hostes

♥ Vulgo EVERTIT.

* *Dextro cornu totam circuivit aciem hostium*] Suspicor locum a Glossis contaminatum, & abjicienda illa *dextro cornu*. dixit enim paullo ante, *omnemque equitatum & fortissimum quemque peditum in dextro cornu posuit* STEW. Illud *dextro cornu* inclusum e glossa esse, suspicatur Stewechius. SRIVER. *Dextro cornu totam*. Sic omnes MSS. Stewechius tamen, & Gujetus τὰ *Dextro cornu* suspicantur glossema, quia praecessit, *fortissimum quemque peditum in dextro cornu*. TENN. Retinent has voces mei quoque MSS. omnes; quamquam non videntur esse a manu auctoris. Vide ad Ex. seq.

13 *Circuit*] Unus Reg. *circuivit*. 3. Hill. *circumiit*. TENN. *Circumiit* Leidens. pr. & Gudianus. Sed Medic. pr. Palat. Leid. sec. & Edd. veteres cum Sanuto *circuivit*. Nil muta. Tam *circuire*, quam *circumire*, quod non nego in veterrimis alibi reperiri codicibus, scribebant veteres. Vide Cl. Burmann. ad Phaedr. l. III. F. 19. & nos ad Lucan. l. I. 606. VI. 223. *circuit hastam* saepe tam supra, quam in seqq. occurrit apud nostrum, perpetua MSStorum, ex quibus aliquoties correximus, varietate, quod semel pluribus monitum sufficiat.

14 *Evertit*] 4. Reg. 3. Hill. & Vossianus habent, *Avertit*, nimirum in fugam, ut c. I. n. 7. *Anhelantes integris viribus exercitus sui aggressus avertit*. hic n. 17. *Averterunt eos, consummaruntque victoriam*. n. 22. *Averterunt, caedendumque tradiderunt*, c. 4. n. 10. & n. 20. TENN. Rescripsi *avertit*, auctoritate meorum etiam Codicum novem, & Sanuti. Sic l. II. 23. *protenus eos averterunt*. Ex. seq. *aversus equitatus*. c. 8. 6. *averso exercitu* l. IV. I. 29. *exercitus obviis hostibus aversus*. & saepe. Liv. l. VII. 17. *hostium aciem averterunt*.

15 *P. Cornelius Scipio*] Deest praenomen in utroque Mediceo, Leid. sec. & Edd. pp. Cognomen *Scipio* abest a Gudiano. Tum *post* pro *postea*, iidem Medicei. Dein *Poenorum ducem* MSS. ut edidi. *bella g*. Medic. sec.

16 *Africano*] Mediceus uterque, Vaticanus, & Leidensis sec. cum Edd. Rom. & Bonon. *Africanus*. Eadem plane verba occurrunt apud Livium l. XXV. 2. *P. Cornelius Scipio, cui post Africanus fuit cognomen*. Sed magnus Gronovius dedit ibi *Africano*: quod & praeferam. Consule praeter alios ipsum ad Livii l. I. c. I. *Trojae & huic loco nomen*. & Cel. Duker. ad Flor. l. II. c. 6. *Hinc illi cognomen novum, Cunctator*.

17 *Fundaretur*] Dixit supra n. I. *Exstrueretur*. Justin. l. 3. 4. *Ita ducis consilio & hostium ministerio possessio Tarentina Parthenis in aeter-*

hostes quoque eadem ratione adsidue ordinati procederent, Scipio eo die, quo statuerat [18] decernere, commutavit instructionis ordinem, & [19] firmissimos; [20] id est, legionarios, in cornibus col-

aeternum fundata. Cicero 4. Fin. 1. *Accurate fundatam & exstructam disciplinam.* TENN. *Firmare* hac in re dicit Livius l. XXVII. 14. & de eadem pugna l. XXVIII. 14. *Romano milite cornibus firmatis.* dein *quamquam* pro *quoque* MSS. 3. cum Ed. Rom. & *eodem die* itidem tres cum Edd. pp. *ea die qua* Petrenf.

18 *Decernere*] Petrensis *decertare.* Leid. sec. *contendere.* e sollemni glossa. Vide ad l. 1. 10. 3.

19 *Firmissimos i. e. legionarios*] Quia res Romana (ut ait Vegetius l. II. c. 1.) praecipue in legionum ordinatione pollet: omnes legionarii erant cives Romani. Unde Dioni πολιτικὰ στρατόπεδα. Tacitus in Agricola ait, legiones in subsidiis collocatas ante vallum castrorum, ut adderent gloriam victoriae, si salvis civibus ea foret patrata: & efficacem opem ferrent, si auxilia non possent perficere. cap. 35. *Instinctos* (ait) *ruentesque ita disposuit; ut peditum auxilia, quae octo millia erant, mediam aciem firmarent, equitum tria millia cornibus adfunderentur: legiones pro vallo stetere. Ingens victoriae decus citra Romanum sanguinem bellanti: & auxilium si pellerentur* Praeterea origo nominis probat, majorem curam fuisse in conscribendo Legionario milite, quam in auxiliis. Varro l. IV. de L. L. & l. III. de vita populi R. *Legio, quod leguntur milites in dilectu.* Etiam gravior erat armatura. 3. Georg. *Acer Romanus in armis, Injusto sub fasce viam dum carpit.* Vegetius l. 1. c. 20. *Unde etiam apud antiquos Murus dicebatur pedestris exercitus: nisi quod pilatae legiones praeter scuta etiam cataphractis galeisque fulgebant!* Has ob caussas *Legionarii* hic *firmissimi*; & numero 22. *Legiones firmissimae.* Supra l. 1. c. 6. n. 1. *Fortissima Legio:* & ab autoribus *Legionum robur* vocatur. Tacitus 6. Annal. c. 37. *Robur Legionum sociorumque ripam ad Euphratis ducit.* l. 12. Annal. 31. *Ea munimenta dux Romanus, quamquam sine robore Legionum sociales copias ducebat, perrumpere aggreditur.* 1. Hist. c. 7. *Robur adventantium Legionum; & famam Germanici exercitus attollebant.* 2. Histor. c. 94. *Robora tamen Legionibus alisque subtracta; convulsum castrorum decus.* 1. Annal. c. 24. *Additur magna pars praetoriani equitis, & robora Germanorum, qui tum custodes Imperatori aderant.* Quintilianus decl. 3. *Omnes has, quae circumstetere, Legiones, Florem Italiae, civium sociorumque robora, una voce apud Tribunal proclamare existima.* Front. infra n. 16. *Robur Legionis triplici acie in fronte ordinatum.* Unde Cicero se excusat, quod sic appellat auxilia. Att. l. 6. ep. 5. *Auxilia sane bona, sed ea Galatarum, Pisidarum, Lyciorum: haec enim sunt nostra robora.* TENN.

20 *Id est legionarios*] Ex voce *firmissimos* & seqq. *levem arm.* satis patere poterat Romano lectori, intelligi *legionarios*; unde merito Cl. Wesselingo haec pro Glossemate suspecta sunt; quae & ego lubentius delerem, nisi vetarent MSti. Sanutus has voces non habet. In Mediceo antiquiore scribitur *firmissimos legionarios*: quasi partem modo legionum in cornibus collocasset.

collocavit, ac levem armaturam in media acie, sed [21] retractam [a]. Ita cornibus, quibus ipse praevalebat, infirmissimas hostium partes [22] lunata acie adgressus facile fudit.

V. Metellus in Hispania, eo proelio, quo [23] Hirtulejum [b] devicit, quum comperisset, cohortes ejus, quae validissimae [24] vocabantur, in media acie locatas, ipse mediam suorum aciem redu-

a Vulgo RETRACTATAM. b Vulgo HERCULEJUM.

Obloquitur Livius *Romano milite cornibus firmatis, sociis in mediam aciem acceptis.* Sed &, ne quis socios etiam sub *firmissimorum* nomine comprehenderet, forsan *legionarios* auctor addidit.

21 *Retractatam*] Quid est retractare armaturam levem? nihil videt, nihil audit, qui hic non legat codicum MSS. consensu *Retractam.* Sicut & Gujetum video suspicatum. *Retrahere* est retroagere, interius ducere, n. 5. & 7. *reducere* mediam aciem, ut possit esse lunata acies. Cujus contrarium *producere*, *protrahere*. TENN. Nihil verius est lectione MSStorum, quibus accedunt omnes mei; nisi magis placeat vox, quae a Sanuto adhibetur *retortam.* Livio *in medium acceptam.* Paullo ante *at* pro *ac* Sanutus cum Leidensi pr. Glossae de *rorariis* emendationem Scaligero sublegit hic Keuchenius.

22 *Lunata acie*] Quae refert arcus, semicirculi vel lunae concavae formam. Pollux μηνοειδὴς, ἀμφίκυρτος. Haec ad hostes concludendos forma aciei valet, usitata numero militum abundantibus. Frontinus infra n. 6. Onosander c. 21. Πολλάκις δὲ εἰώθασιν οἵγε μεγάλῃ δυνάμει καὶ πολυάνδρῳ κεχρημένοι, μηνοειδὲς σχῆμα ποιήσαντες τῆς τάξεως ἐπιέναι. *Qui magnos & numerosos ducunt exercitus, saepe acie in lunae figuram instructa progredi solent.* Ibidem. Τοῖς μὲν δυεῖν ἑκατέρωθ μέρη κατὰ κέρας προσβαλλέτω τοῖς πολεμίοις. τῷ δὲ ἑνὶ, τοῖς εἰς τὸν μέσον κόλπον (male τὸ μέσον κόλπου) τοῦ μηνοειδοῦς ἀντιπαρατεταγμένοις ἐναντίως ἱστάτω, καὶ μὴ προαγέτω. *Duas quidem partes hinc illinc hostium cornibus objiciet; tertiam vero in lunatum eorum medium sinum immittet, & contra stando firmiter gradu obnixo urgebit.* Etiam de acie navium Vegetius usus l. 5. c. 15. *Liburnarum instruendae acies, non directae, ut in campo, sed incurvae ad similitudinem lunae, ita ut productis cornibus media acies sinuetur.* Frontinus l. 1. c. 5. n. 1. *Vallum in ripa ejus in modum cavae lunae duxit.* TENN.

23 *Hirtulejum*] Sic rursus edidi ex MSS. Palatino, & Leid. tertio pro *Herculejum.* vide ad 1. 5. 8.

24 *Vocabantur*] Non hoc iis nomen erat, sed *jactabantur* esse validissimae. Quam vocem hic forsan reponendam esse conjecit Cel. Gronovius. *Validae cohortes* ita memorantur a Livio l. XXI. 60. & Lucano l. 1. 305. ut est in MSS. vetustioribus, *implentur validae tirone cohortes.*

duxit, ne [25] ea parte ante cum hoste confligeret, quam cornibus [26] confligatis medios undique circumvenisset [a].

VI. Artaxerxes adversus Graecos, qui [27] Persidem intraverant, quum [28] multitudine superaret,

[a] Vulgo CIRCUMVENISSENT.

25 *Ea parte ante*] Ambo Medicei, & Edd. Rom. Bonon. Wechel. *ante eam partem.* Hittorpii margo *eam partem ante.*

26 *Cornibus confligatis*] Puto legi *c. profligatis.* Nihil tamen volui contra omnium librorum consensum loco movere. MOD. *Confligatis.* Sic omnes MSS h. e. cum fuerint commissa & conjuncta cornua. Sic τῷ *confligere* utitur Lucret. l. 4. v. 1210.

Semina cum Veneris stimulis excita per artus
Obvia conflixit conspirans mutuus ardor.

Modius conjecerat *profligatis.* TENN. Debuisset Tennulius vel unico exemplo probavisse, compositum *confligare* a Latino quodam auctore fuisse adhibitum, sive pugnandi sive conjungendi sensu. *conflictare remp.* pro malis affligere dixit Tacitus l. VI. Ann. c. 48. Glossae *conflicto* συντρίβω, διαμάχομαι. *conflictor* θλίβομαι. *confligatio* σύγχυσις, συμβολὴ ἐπὶ μάχης: ubi *conflictatio* videtur scribendum ex Gellio l. I. c. 18. Ext. *Profligatis*, ut conjecerant Modius, & Gronovius, atque amplectitur Cl. Wasse, diserte exhibet Petrensis, ut intelligantur hostium cornua fusa fugataque. *confligatos* Leidensis sec. Scaliger ad oram sui libri ad scripserat *complicatis.* Propius accedit *conjugatis.* Vide exempla seqq. An fuit *cornibus conflictatis sui medios u. circumvenissent*? Interim *circumvenisset* edi jussi, auctoritate Palatini, Petrensis, & Medicei Codd. ac Sanuti, licet sciam, vulgatum aliquo modo, sed contorto sensu, defendi posse.

27 *Persidem*] 4. Reg. 3. Hill. *Persidam.* Nominativus, quasi *Persida*, qui fuerat accusativus. 1. Metam. fab. 2. *Persidaque & radiis juga subdita matutinis.* TENN. *Persidam* reperias quoque in Palatino, Gudiano, Vaticano, Leidensi sec. Vossiano, & Edd. Rom. Bonon. Paris. ac Wechel. *Persidiam* Mediceus sec. & Leidens. pr. *Persidam* omnino probat Doctiss. Munkerus ad Hyginum in Prolegom. & hic Keuchenius, qui insuper scit, *Persidam* adpellari particularem Persarum regionem, quae non Περσικὰς πόλεις, sed πόλεις Περσίδος complectebatur. Novi quidem, ex Graecorum accusativo Latinos quosdam scriptores fecisse nominativum, sed velim doceri, id ab aliquo auctore esse in propriis nominibus peractum ante Justinum, ejusve aequales: Vide, quaeso, exempla a Munkero adducta. Ego potius credo, librarios Graecas in auctoribus aurei & argentei seculi terminationes depravasse in Latinas. Sic ex *phalanga* fecere *phalangam*, e *Salamina*, *Salaminam*, *Crotona*, *Crotonam* &c. *Enipea Enipeam*, *Marathona Marathonam*; apud Caesarem ex *Narbona* MSS. *Narbanam*, vulgo *Narbonem.* Confer J. F. Gronov. ad Livium l. I. c. 18. & nos ad c. 2. I. 14. 3. 22. l. III. 6. 2. IV. 7. 43. Quapropter nullus dubito, quin hic auctor scripserit *Persida.*

28 *Multitudine*] Medic. sec. Leid. sec. *in mult.*

ret, latius, quam hostes, acie instructa, in fronte equitem, [29] levemque armaturam in cornibus collocavit, atque [a], ex industria lentius procedente media acie, copias hostium cinxit, ceciditque.

VII. Contra Hannibal ad Cannas reductis cornibus, [30] productaque media acie, nostros primo inpetu protrusit. Idem conferto proelio, paullatim invicem sinuantibus, procedentibusque ad praeceptum cornibus, avide insequentem hostem in mediam aciem suam recepit, & ex utraque parte compressum cecidit veterano & diu edocto usus exercitu. Hoc enim genus ordinationis exsequi, nisi peritus, & [31] ad omne momentum respondens miles, vix potest.

VIII. [32] Livius Salinator & Claudius Nero, quum Hasdrubal bello Punico secundo [33] decertandi necessitatem evitans, [34] in colle confragoso post vineas aciem direxisset, ipsi [35] diductis [b] in la-

a Vulgo ITA EX I. b Vulgo REDUCTIS.

29 *Levemque arm.*] Scaliger ad oram sui codicis delendam esse particulam *que* censuerat; quod & mihi videtur. Equidem certus sum, neminem, Latine scripturum, in tali sensus connexione istud *que* additurum esse. MSS. tamen retinent: Paullo ante Palat. *hoste.* Mox *ita* ante τὰ *ex industria* delevi, jubentibus id MSS. Cantabrigiensibus, Leidensibus, Mediceis, Palatino, & Editionibus primis.

30 *Productaque*] Hillensb. & Gudian. *Producta.* Dein *protraxit* Medic. sec. *prostravit* Vatican. & *protulit* Ed. Bonon. pro *protrusit.* Tum *simulantibus* Medicei, non *sinuantibus*, & unus *praecedentibus.* Mox *in mediam* 4. amisit suam praepositionem in. MSS. quatuor, & Ed. Paris. si *suam* abesset a MStis, melius ea voce carere possemus.

* 31 *Ad omne momentum respondens*] Eleganter Seneca controvers. 13. *Non ex formula natura respondet, neque ad praescriptum casus obsequitur.* TENN. Male Medic. Sec. *ad omnem eventum.*

32 *Livius*] Duo MSS. pessime addunt *L.* cum vocaretur Marcus.

33 *Decertandi*] Duo Cantabrigienses, Palatinus, Leidensis pr. & Hillensberg. *decernendi.* quod praeferrem, ut saepius dictum. §. 4. *quo statuerat decernere;* ubi vide.

34 *In colle confragoso*] Varia lectio Coll. Vossianae *in valle confragosa.* Sed contra historiam, ut patet ex Livio, qui hanc pugnam paullo aliter tamen, quam noster, describit l. XXVII. c. 48.

35 *Reductis in latera viribus*] Quid est *reducere in latera? reducere*

latera viribus, vacua fronte ex utraque parte circumvenerunt eum; atque ita adgressi 36 superaverunt.

IX. Hannibal, quum frequentibus proeliis a Claudio Marcello superaretur, novissime sic 37 castra metabatur, ut aut montibus, aut paludibus, aut simili locorum aliqua opportunitate adjutus, aciem eo modo collocaret, ut, vincentibus quidem Romanis, pene indemnem recipere posset intra munimenta exercitum; cedentibus autem, instandi liberum haberet arbitrium.

X.

cere est retrorsum trahere, cujus contrarium est *producere*: ut videre est ad § 4. 5 &c. quod hic locum habere nequit. Tres Cantabrig. Leidens. pr. Palatin. Hillensberg. cum Ed. Paris. *deductis*. Gudian. Vaticanus, & Coll. Voss. *diductis*: optime, unde facta *frons vacua*. §. 12. *diduxit ordines, & a lateribus circumventos eos fudit*. & saepissime, licet depravatum in *ded* ut c. VI 4. *deductis ordinibus*. Livius l. XXXI. 21. *Extenuatam mediam aciem diductis cornibus*. Plura congessi ad Lucan. l. II. 244. III. 584.

Robore diducto dextrum laevumque tuetur,
AEquo Marte latus.

36 *Superaverunt*] Palat. *Superarunt*.

37 *Castra metabatur*] Sic editi libri, & omnes, quos inspexi, MSS. habent. Ortwinius autem in MSS. invenit *meditabatur*; idque praefert vulgatae lectioni, quia apud Plinium Paneg. *Cum in illa meditatione campestri militaribus turmis imperatorium pulverem sudoremque misceres*. Ut loquar ex animi mei sententia; quanquam dubitem de veritare lectionis, eandem tamen elegantem judico. Utriusque enim linguae autores ita loquuntur. Paulus Diaconus lib. XII. Hist. *Spiculis meditari, summaeque volupta is credere destinata ferire*. Plautus in Sticho *Simulque ad cursuram meditabor me*. Silius Italicus. *Meditamina belli*. Veget. l. I. c. 20. *Gravis pediti lorica videtur, & galea fortasse, raro meditanti arma, raro tractanti*. Sic meditari opera bellica Xenophonti Cyrop. l. I. Ubi priscae simplicitatis Cyrus & Cambyses colloquuntur. Ἀλλὰ μὴν τοι τόγε μελετᾶσθαι (ἔφη) ἕκαστα τῶν πολεμικῶν ἔργων, ἀγῶνας ἄν τινας μοὶ δοκεῖ, ὦ πάτερ, προειπὼν ἑκάστοις, καὶ ἆθλα προτιθεὶς, μάλιστα ἂν ποιεῖν εὖ ἀσκεῖσθαι ἕκαστα, ὥστε, ὁπότε δέοιτο, ἔχειν ἂν παρεσκευασμένοις χρῆσθαι. Κάλλιστα λέγεις (ἔφη) ὦ παῖ. τοῦτο γὰρ ποιήσας σαφ' ἴσθι, ὥσπερ χοροὺς τὰς τάξεις ἀεὶ τὰ προσήκοντα μελετώσας θεάσῃ. Sic μελέτη usurpatur Urbicio in fine sui inventi. Ὅτι τέως ἀπείρως ἔχων ὁ στρατιώτης ἐν ἀκινδύνοις μελέταις καταφρονεῖν τῶν πολεμίων ἐθισθήσεται. In quibus locis μελετᾶν, unde & *meditari* oritur, non est cogitantis, sed facientis, praeparantis, exercentis.

X. Xanthippus Lacedaemonius in Africa adversus M. [38] Attilium Regulum [39] levem armaturam in prima acie collocavit, in subsidio autem robur exercitus: praecepitque auxiliaribus, ut [40] excussis [a] telis cederent hosti; & quum se intra suorum ordines recepissent, confestim in latera discurrerent, & a cornibus rursus erumperent, exceptumque jam hostem a robustioribus & ipsi [41] circuirent.

XI. Sertorius [42] idem in Hispania adversus Pompejum fecit.

XII. Cleandridas Lacedaemonius adversus [43] Luca-

[a] Vulgo EMISSIS.

TENN. *Meditabatur* est in Coll. Voss. unde hausit Ortwinius. Sed vellem, Tennulium dedisse exemplum, τοῦ *meditari castra*, quod proferet numquam. *Metari castra* proprium in hac re, & vere militare est verbum, sexcenties ita adhibitum.

38 *Attilium*] Gentile hoc deest in Edd. primis. Mox τὸ *in* non agnoscit Petrensis. Dein *auxiliantibus* Leid. sec.

39 *Levem armaturam*] Praeceptores tacticorum tam in vetere, quam nova militia levem armaturam in primo agminum ordine collocant. Frontinus supra. n. 6. Onosander cap. 17. Ὅτι τοὺς ψιλοὺς, ἀκοντιστὰς, καὶ τοξότας, καὶ σφενδονιστὰς πρώτους στῆσαι τῆς φάλαγγος. Thucydides ψιλοὺς vocat ψιλῇ ὁπλίσει ὡπλισμένους. Vegetius l. II. c. 17. *Ferentarii autem, armaturae, scutatores, sagittarii, funditores, hoc est, levis armatura, adversarios provocabant ante aciem procedentes.* l. III. c. 20. *Levem armaturam & sagittarios ante primam aciem ponit.* AElianus Tact. c. 17. TENN.

40 *Emissis telis.*] Vaticanus, & Mediceus uterque *excussis*, quod non possum non probare. Tacitus l. II. Ann. c. 20. *Funditores libritoresque excutere tela, & proturbare hostem jubet.* Curtius l. VIII. c. 13. §. 6. *In quis erant sagittarii gravioribus telis, quam ut apte excuti possent.* c. 14. §. 32. *Multoque sanguine profuso languidis manibus magis elapsa, quam excussa tela mittebat.* Silius Italic. l. VII. 656.

telumque volatile nodo
Excutit. similia plura vide ad Lucan. l. III. 710. *excussa glande.* Infra l. II. c. 8. 5.

41 *Circuirent.*] Sic rursus MSS. plerique. Medic. sec. *circuierunt.* vulgo *in* additur. vid. ad §. 3. *Jam* deest in Mediceo eodem, & in Leid. sec. Seq. exemplo Mediceus, & Edd. Italicae exhibent *Sert. autem idem.*

42 *Idem*] Intelligit factum ad Lauronem, de quo l. II. 5. 31. *Subducti in dextrum latus velut cesserunt equites.*

43 *Lucanos*] Ita lego. vulgo pessime *Lycaenas.* SCRIV. MSS. *Lycaonas.* TENN. Sincerae lectioni solus prope accedit Petrensis, dans *Licanos Lucanos* hic esse rescribendos jam monuit Casaubonus ad Polyaen. l. II. c. 10. 5.

4[illegible]

canos densam instruxit aciem, ut longe [44] minoris exercitus speciem praeberet. [45] Securis [a] deinde hostibus, in ipso certamine [46] diduxit ordines, & a lateribus circumventos eos fudit.

XIII. [47] Gastron Lacedaemonius, [48] quum in auxilium AEgyptiis adversus Persas venisset, & sciret, firmiorem esse Graecum militem, magisque a Persis timeri, commutatis armis, Graecos in prima posuit acie, & quum illi aequo Marte pugnarent, submisit AEgyptiorum manum. Persae, quum Graecis, quos AEgyptios opinabantur, restitissent, superveniente multitudine, quam [49] ut Graecorum expaverant, cesserunt.

XIV.

a Vulgo SECURIORIBUS INDE.

4. *Κλεανδίδας Λευκανοῖς πολεμῶν* &c. MSS. & Edd. exhibent hic *Cleandrias*, & alia ineptiora.

44 *M. e. speciem praeberet*] Sic & Florus loquitur l. III. c. 14. *praebuit speciem regnum sibi & deinde diadema poscentis.* l. IV. c. 10. *Elatis supra capita scutis caesorum speciem praebuissent.* TENN. Noster, & omnes Latini passim.

45 *Securioribus inde.*] MSS. *securis deinde.* TENN. Etiam mei cum Ed. Paris. *securis deinde* praeter unum, in quo *securis demum.* MSS. auctoritatem cum Keuchenio ego sequor.

46 *Diduxit*] Sic lege cum 2. Hill. Male 4. Reg. & unus Hill. *Deduxit.* TENN. Mei etiam sex cum quibusdam Edd. male *deduxit*, ut alibi dictum. Dein *a lateribus &* nonnulli MSS. & Edd. in multis non comparet *τὸ &.* *a latere* Petrensis, qui etiam habet *diffudit.*

47 *Gastron.*] Ita lego. vulgo est *Castronius.* SCRIV. MSS. *Gastronius.* TENN. Et hanc emendationem occupaverat Casaubonus ad Polyaen. l. II. c. 16. *Γάστρων Λακεδαιμόνιος μέλλων ἐν Αἰγύπτῳ συμβαλεῖν τοῖς Πέρσαις μετενέδυσε τὰς πανοπλίας.*

48 *Quum in auxilium*] MSS. *cum in auxilio.* Lego *cum auxilio AE. a. P. venisset.* TENN. *Cum auxilio* plane confirmatum inveni a Cod. Vaticano. Meorum alii sex cum Edd. vetustis *in auxilio.* an *is auxilio?* Quamquam *in auxilio* fors pro *in auxiliaribus* posset exponi. Sic enim fere l. II. c. 7. 18. *Macedonas equites, quos in auxilio habebat.* Hillensb. *adversum P.*

49 *Ut Graecorum expaverant*] Nimirum Graeci ante Philippum Macedonem fortissimi fuere, necdum ob ignaviam materies poëtarum & oratorum, a quibus postea per contemptum *Graeculi* vocati. In his maxime Lacedaemonii, de quibus hic agitur, fortitudine celebrati, qui a Lycurgi tempore ad Cassandrum usque urbem *suam semper armis, non muris defenderunt.* Justinus XIV. c. 5. & l. XXVIII. c. 4. *Soli Philippi Alexandrique bellis, & imperium Macedonum & omnibus*

XIV. Cn. Pompejus in Albania, quia hostes [50] innumero [a] equitatu praevalebant, juxta collem in angustiis protegere galeas, ne [51] fulgore earum con-

a Vulgo ET NUMERO ET EQ.

metuenda arma contempserunt. Hinc apud Senecam Suasor. II. *Sciat iste insolens barbarus, nihil esse difficilius, quam Laconis armati latus fodere.* Ibidem. *Trecenti, sed viri, sed armati, sed Lacones, sed ad Thermopylas. Nunquam vidi plures trecentos.* Puto vero, hoc sub Artaxerxe Mnemone contigisse, qui, ut Plutarchus in ejus vita, Diodorus l. XV. 38. Nepos in Chabria c. 2. testantur, cum AEgyptiis, a quorum parte Lacedaemonii stetere, bellum gessit. TENN.

50 *Et numero & equitatu.*] Palatinus. *& eq. & numero.* Uterque Mediceus, & Edd. Italicae habent *innumero equitatu.* Optime, si quid video, & ex veritate historiae, ac auctoris mente, nisi malis *numeroso*, quae voces permutantur etiam §. 17. Pompejus enim suos pedites se abscondere non jussit; quia hostes praevalebant numero peditum, quod saltem addi debuerat, ut exemplo 17. Sed quia illi praevalebant equitatu, ut crederent, se adversus Pompejanos equites solos, & paucos rem habituros, adeoque eos contemnerent *Pedites*, dixi, a Pompejo fuisse jussos se adscondere. Quae vox hic sine dubio ante τὸ *equites* excidit. Aliter enim non patet, qui protegere galeas jussi fuerint; unde male in Edd. Romana, Bononiensi, Paris. & Wechelii junguntur *jussit equites.* Legendum *jussit milites: Equites d. &c* Quam vocem uncinulis inclusam ad sensum supplendum addidi, eamque elapsam esse, statim patebit. Vide ad verba *praetendere militibus.* Strategema hoc refert quoque Dio Cassius l. XXXVI. p. 30. Cujus verba, licet longiora adferre, operae pretium erit; quoniam ex eo hujus exempli sensus, & nostra correctio unice pendet. Πομπήιος βουληθεὶς αὐτὸν (Ὀροίσην. Plutarchus in Pompejo p. 638. ducem Albanorum Κώσιν vocat.) πρὶν τὸ τῶν Ῥωμαίων πλῆθος γνῶναι, πρὸς μάχην ὑπαγαγέσθαι, ἵνα μὴ αἰσθόμενος αὐτοῦ ἀναχωρήσῃ. Τούς τε ἱππέας προέταξε, προειπὼν σφίσιν, ἃ ποιήσουσι, καὶ τοὺς λοιποὺς ὄπισθεν αὐτῶν ἐς τὰ γόνατα κεκλιμένους, καὶ ταῖς ἀσπίσι συγκεκαλυμμένους ἔχων ἀτρεμεῖν ἐποίησεν· ὥστε τὸν Ὀροίσην μὴ πρότερον μαθεῖν αὐτοὺς παρόντας, πρὶν ἐν χερσὶ γενέσθαι· κἀκ τούτου ἐκεῖνός τε τῶν ἱππέων, ὡς καὶ μόνων ὄντων, καταφρονήσας, συνέμιξε σφίσιν, καὶ δι' ὀλίγου τραπέντας ἐξεπίτηδες ἀνὰ κράτος ἐπεδίωξε· καὶ οἱ πεζοὶ ἀναστάντες ἐξαίφνης καὶ διαστάντες τοῖς μὲν σφετέροις ἀσφαλῆ τὴν φυγὴν διὰ μέσου σφῶν παρέσχον, τοὺς δὲ πολεμίους ἀπερισκέπτως τῇ διώξει χρωμένους ἐνδεξάμενοι, συχνοὺς ἐκυκλώσαντο &c. Plutarchus ibidem dicit, Albanis fuisse δισχιλίους ἱππεῖς ἐπὶ μυρίοις.

51 *Fulgore*] Medic. antiquior *fulgure*, quod hic quidem non placet: sed vide, an ita reponi non debeat apud Horat. l. II. O. I. 19.

Jam fulgor armorum fugacis
Terret equos, equitumque vultus.

Certe in antiquissimo & optimo Or-

conspicui [52] fierent, jussit (milites a:) equites deinde in aequum procedere, ac velut [53] praetendere [54] militibus [b]; praecepitque eis, ut ad primum inpetum hostium refugerent; &, [55] simul [c] [56] ad pedites ventum esset, in latera discederent. Quod ubi

a Vulgo abest MILITES. b Vulgo PEDITIBUS. c Vulgo SIMULAC.

Orvillii mei Codice illic inveni *fulgur*. Homer. saepe Χαλκῷ τε στεροπῇ. Mihi sane adridet, quamquam scio, frequentem esse locutionem *armorum fulgor*.

52 *Fierent*] Petrens. *essent*. Hillensb. *forent*. Mox duo *demum*.

53 *Praetendere*] Est, ut notavit Keuchenius, tendere ante pedites. Higynus Gromat. *Exploratores in striga cohortis primi praetendant*. Hoc verbum militare eleganti similitudine traxit ad Ecclesiae ritus D. Ambrosius. *Fortis viri est, non dissimulare, cum aliquid immineat, sed praetendere, & tanquam explorare de specula quadam mentis*. Idem. *Tanquam in procinctu positus praeludit proelium, & velut coram posito praetendit hoste*. Hinc *praetenturae* dicuntur milites ante limitem imperii tendentes, exploratores. Ammianus. *Quia Mesopotamiae tractus omnes crebro inquietari sueti, praetenturis & stationibus agrariis servabantur*. Manilio l. IV. vocantur *praetentae*

Gallia praetentis, Hispania maxima bellis. TENN.

De hac voce adi Salmasium ad Solin. p. 295. ad c. 32. *AEgypto praetendant AEthiopes*, & Heins. ac Burm. ad Ovid. l. VIII. Met. 341. & l. XI. 511. *Praetenta tela*: & de *praetenturis* consule Schelium ad Hyginum Gromat. p. 30. &c. quae vox passim occurrit apud Ammianum.

54 *Peditibus*] Mediceus primus *militibus*, ut & secundus pro var. lectione. Eleganter & vere, quod a librario proficisci nequivit. Hinc supra excidit *milites* culpa librariorum, putantium, hos ab equitibus non posse distingui. Sed vide tu, lector, summum Gronovium ad Liv. l. XXVIII. c. 1. *M. Silanum cum X haud plus millibus militum, equitibus quingentis misit*. vulgo *peditum*. Graevium ad Justin. l. XIII. c. 3. viros doctos ad Vellej. l. II. c. 15. *numero militum equitumque fungi*. ipse noster Lib. hoc c. V. §. 37. *Equitatu post terga peditum collocato, paucos milites in hostem misit*. ubi eadem varietas. Vide Tennulium.

55 *Simulac ad*] MSS. *Simul ad*. Nam *simul* ejusdem significationis. Ovid. I. Metam. fab. VIII.

Quos simul imposuit mensis, ego vindice flamma
In domino dignos everti tecta penates,

lib. VIII. fab. VII.

At simul autor necis est editus.

lib. XIV fab. VI.

Quae simul attigimus, stetimusque in limine tecti.

Horat. Serm. I.

Quae simul inversum contristat aquarius annum.

Varro apud Nonium. Specula. *Nos simul in summam speculam pervenimus*. TENN. Bene abest quoque *ac* ab MSS. meis novem, & Edd. Rom. Bon. Paris. quod male intruserunt seqq. Editores. *cum simul ad*, *simul cum ad* ineptius alii libri. *Simul* pro *simulac* tam seq. subjunctivo, quam Indicativo poni, tralatitium est. Adi viros

ubi [57] explicitum est, patefacto loco subita peditum [58] consurrexit [a] acies, invectosque temere hostes, inopinato intersusa proelio cecidit.

XV. [59] M. Antonius adversus Parthos, qui infinita multitudine sagittarum exercitum ejus obruebant, subsidere suos, & testudinem facere jussit; supra quam transmissis sagittis, sine militum noxa exhaustus est hostis.

XVI. Hannibal adversus Scipionem in Africa, quum haberet exercitum ex Poenis & auxiliaribus,

a Vulgo SURREXIT.

viros doctos, quos laudat Cel. Burmann. ad Quinctil. Decl. x. c. 15. *Simul intonuit.* & Cortius ad Sallust. B. Catil. c. 7. *Jam primum juventus, simul belli patiens erat, in castris per laborum usum militiam discebant.* Sic enim locus ille e MSS. optimis, & Edd. VV. ut & apud Veget. l. I. c. 4. de re mil., est legendus. vulgo in Sallustio *per laborem usu m. discebat*, at in Vegetio *per laboris usum*, rectius. Urunt & secant Sallustium, non sanant alii. *Laborum usum* habemus quoque in Lucano l. I. 123.

te jam series, usúsque laborum

Erigit. Vegetius l. II. c. 23. *Ut quotidiani laboris usus in pace, non difficilis videatur in bello.*

56 *Ad pedites ventum esset.*] Vaticanus, & Leidensis sec. *ad peditem v.* quod cave, temere spernas. v. ad c. 2. 4. & infra §. 17. *equitem. eventum* Medic. sec. dein *descenderent* ambo Medicei, & Leidens. pr.

57 *Explicitum*] Hoc est, peractum. Hinc *explicare partes suas*, est opus suum facere. Seneca. 3. Natur. c. 6. *Aëris intensione partes suas explicat.* TENN. Sic *explicare consilium, bellum, fugam* &c. apud Ciceronem, Livium, Caesarem, Florum, Phaedrum, & alios, sed vereor, ut in ullo veteri libro sit *explicitum*. Certe Hillensberg. quo usus est Tennulius, uterque Mediceus, Gudianus, Vaticanus, Palatin. Vossian. & Edd. Rom. Bon. Paris. habent *displicitum*. Leidens. prim. *dispicitum*. secund. *inspicitum*. Cantabr. Bibl. publ. *discicitum*, & tandem Petrensis ex interpretatione, ut videtur, *factum*. Sic tamen auctor l. I. c. 6. §. 2. l. II. c. 4. §. 2. *Quod ubi factum est* Quid lateat, acutiores viderint. *Displicare* occurrit apud Varronem de R. Rust. l. III. c. 16. an *quo ubi discursum est*? Liv. XXX. 33. *In dextram laevamque discursum.*

58 *Surrexit*] MSS. *consurrexit.* quod verbum significat copiam l. VIII. c. 9. Livius. *Triarii genu dextro innixi, nutum consulis ad consurgendum exspectabant.* l. VIII. c. 10. *Paulisper addubitavit, an consurgendi jam triariis tempus esset.* TENN. Novem etiam mei, & Ed. Parisiensis. vere. Sexcenties id reperias apud Livium. Intra c. v. § 22. *Insidiatores subito consurrexerunt.* § 33. *Spatium consurgendi a tergo*

59 *M. Antonius*] In nonnullis rursus deest praenomen. de hoc Strategemate vide. congesta ad Florum l. III. c. 10.

60 Ele-

bus, quorum pars non solum ex diversis partibus, sed etiam ex Italicis constabat, post [60] elephantos octoginta, qui in prima fronte positi hostium turbarent aciem, auxiliares Gallos, & Ligures, & [61] Baleares, Maurosque posuit, ut non fugere possent, Poenis a tergo stantibus, & [62] hostem obpositi si non infestarent, at certe fatigarent: tum

60 *Elephantos*] Medicei, & Edd. Italicae *elephantes*. dein *q. i. p. f. erant positi, ut. h.*

61 *Baleares, Maurosque*] Plurimi, *barbaros Maurosque*; quasi non omnes sint aeque barbari. Livius. *Hannibal ad terrorem primum elephantos (LXXX. autem erant, q. n. v. i. a. a. h.) instruxit, deinde auxilia Ligurum Gallorumque, Balearibus Maurisque admistis.* MOD. 3. Reg. 1. Hill. *Baliares.* quartus Reg. & alter Hill. *Ballitares.* tertius Hill. *Balleares.* Tam insulae binae, quam Incolae dicti a βάλλω, qui egregii funditores. Miror, fundae inventionem Phoenicibus tribui a Plinio l. VII. c. 56. Cum passim Balearica dicatur funda. 2. Metam. 15. Ovidius

Non secus exarsit, quam cum Balearia plumbum
Funda jacit: volat illud, & incandescit eundo.

4. Metam. fab. 27.

Quantum Balearica torto
Funda potest plumbo medii transmittere coeli.

Silius Italicus l. 9.

Ac torto miscens Balearis proelia plumbo.

Statius l. II. Achill. 419.

Flexae Balearicus actor habenae.
Quo suspensa trahens libraret vulnera tortus,
Inclusum quotiens distringeret aëra gyro.

Virgil. 1. Georg.

Stupea torquentur Balearis verbera fundae.

Vid. Florum l. III. c. 8. Stewechium ad Vegetium 1. c. 16. & l. 3. c. 14. Lips. politor. IV. 2. & 3. Nemo Phoenicibus addicit. TENN. *Barbaros*, perperam editum est in Edd. Romana, & Bonon. *Baliares* ex meis habent MSS. quinque, & Ed. Paris. quod Salmasio, & Cl. Drakenburgio magis placet. V. ad Silium l. III. 365. Passim tamen MSS. praeferunt *e*. Veteres autem editiones hic juvant ejusdem Salmasii conjecturam, opinantis, dictos etiam fuisse *baliaros*. Consule eum ad Florum l. II. c. 13.

62 *Hostem obpositi si non infestarent, at certe fatigarent*] Miro hic turbant membranae. primo *hosti* Medic. prim. *oppositis* Leid. sec. *si nunc i.* uterque Medic. *sive i.* Leid. pr. dein *vel c. fatigarent* octo MSS. & Edd. Rom. Bon. Paris. *ut c. fugarent* Hillensb. in Leid. sec. haec verba desunt. Petrens. *fatigarent vel vel infestarent.* qui ordo mihi magis arridet. plus enim est *fatigare hostem*, quam *infestare*. Fors scripserit auctor *hostem obpositum si non fatigarent, vel certe infest.* vel notaret *saltem*, & idem, quod *certe*. Terent. in Phorm. ac. 2. 1. 71. *Si nullo alio pacto, vel foenore* & ita apud Priscian. p. 1009. sed plerique viri docti ejiciunt in Terentio *vel*. Infra l. IV. 5. 6. *Varro collega ejus vel majore constantia vixit* i. e. saltem. Quidquid sit, latet tamen hic mendum. Immo potius omnia haec *ut non fugere possent &c.* usque ad *tum suis* insititia videntur, & ex margine

tum suis & Macedonibus, qui jam fessos Romanos integri exciperent, in [63] secunda [a] acie collocatis, [64] novissimos Italicos constituit, quorum & timebat fidem, & segnitiem verebatur, quoniam plerosque eorum ab Italia invitos extraxerat. [65] Scipio adversus hanc formam, robur legio-

a Vulgo *summa*.

gine glossatoris alicujus verba in textum admissa. nam si dixisset jam auctor *Poenis a tergo stantibus*, quid opus esset rursus ingerere *tum suis collocatis?* Certe ita si scripsit, balbutiei crimen effugere non potest.

63 *In summa acie c.*] Secure haec transiliunt Interpretes. atqui si Italicos constituit novissimos, Macedonas non collocavit *in summa acie*, sed *in secunda acie*, ut diserte Livius l. XXX. c. 33. *In secunda acie Carthaginenses Afrosque & Macedonum legionem; modico inde intervallo relicto subsidiariam aciem Italicorum militum* &c. quare vel invitis MSS. hoc reposui.

64 *Novissimos*] Leid. sec. *novissime*, male. V. ad l. I. 61. *ultima sequi jussit inpedimenta*. De Italicis eadem fere Livius.

65 *Scipio*] Nihil carpi posse in ordinatione Scipionis probatur ex Floro. l. II. c. 6. *Constat utriusque confessione, nec melius instrui aciem; nec acrius potuisse pugnari. Hoc Scipio de Annibalis, Annibal de Scipionis exercitu praedicaverunt.* Ergo in Historicis erunt vitia, quae tria ad hunc locum recensentur a Salmasio c. 3. fol. 27. & 28. de militia, quem hic descripsit verbotenus, tacito nomine, alienis bonis gloriatus (Keuchenius) commentator. Livius non judicatur immunis errorum, qui eandem pugnam descripsit l. XXX. c. 33. *Instruit deinde primos hastatos; post eos principes, triariis postremam aciem clausit. Non confertas autem cohortes ante sua quemque signa instruebat, sed manipulos aliquantum inter se distantes; ut esset spatium, quo elephanti hostium accepti nihil ordines turbarent. Laelium (cujus ante Legati, eo anno quaestoris extra sortem ex Senatus Consulto opera utebatur) cum Italico equitatu ab sinistro cornu, Masanissam Numidasque ab dextro opposuit. Vias patentes inter manipulos antesignanorum velitibus (ea tunc levis armatura erat) complevit. dato praecepto, ut ad impetum elephantorum, aut post rectos refugerent ordines, aut in dextram laevamque discursu applicantes se antesignanis, viam, qua irruerent in ancipitia tela, belluis darent.* Livius, & Frontinus l. accusantur ignorantiae, quod Scipio non potuerit ordinare per *continuas cohortes*; cum Legio in cohortes non fuerit tunc divisa. Verum supra l. I. c. 6. I. tempore Fulvii Nobilioris & aliorum relatum, legionem ante J. Caesarem descriptam in decem cohortes. Praeterea Polybius lib. XI. Καὶ τρεῖς σπείρας (τοῦτο δὲ καλεῖται τὸ σύνταγμα τῶν πεζῶν παρὰ Ῥωμαίοις κοόρτις.) Non ergo illi autores, sed Salmasius fuit sui oblitus. Instat, & concedit, cohortem fuisse tempore Scipionum; verum non decimam, sed trigesimam legionis partem, idemque, quod manipulus, σπεῖρα & σημαία, fuisse. Id quoque falsum. Nam σύνταγμα (quae Polybio vocatur κοόρ-

gionis, triplici acie in fronte ordinatum per hasta-

χοόρτις) constat ex tribus spiris sive manipulis. Triginta manipulos sive τάγματα, e quibus σύνταγμα constat, Scipionum tempore fuisse in legione, probo ex Polybii libro VI. Ἑξῆς δὲ τούτοις διέταξαν τὰς σημαίας ἐξ ἑκάστου στρατοπέδου τῶν πεζικῶν, καὶ Ἀστάτων. δύο μὲν εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ τόπου τοῦ πρὸ τῶν χιλιάρχων. Statim Τῶν δὲ λοιπῶν ὀκτωκαίδεκα τρεῖς ἕκαστος τῶν χιλιάρχων διαλαγχάνει. *Secundum haec manipulos Principum & Hastatorum cujusque legionis ordinant: duos ad curam loci ante Tribunorum tentoria:* Statim *E reliquis octodecim manipulis ternos singuli Tribuni* (nam sex Tribuni sunt in legione) *sortiuntur.* Ex quo loco abunde constat, viginti manipulos in corpore utroque Hastatorum & Principum fuisse; & decem in corpore Triariorum apparet ex libro eodem. Δέκα δὲ σημαίας ἐχόντων ἁπάντων τῶν μερῶν. *Cum in unaquaque legionis parte sint manipuli decem.* Cum ergo triginta manipuli conficiant legionem, cohors ex tribus manipulis (σπείραις) constet: indissolubili nexu infertur, cohortem fuisse decimam tunc legionis partem. Legio erat 4200, constans ex 1200 hastatis, 1200 Principibus, 600 Triariis. 1200 Velitibus. Cohors erat 420, similiter ex quatuor generibus composita, ut Lipsius notat, 120 hastatis, totidem Principibus, 60. Triariis, 120 Velitibus, qui additi singulis legionariorum corporibus.

Scipionis
Cohors
Legionaria.

Hastati	120	40	Velites
Principes	120	40	
Triarii.	60	40	

Varro L. L. 1. 4. *Milites quod trium millium primo Legio fiebat, ac singulae tribus, Tatiensium, Ramnium, Lucerum, millia singula militum mittebant:* Romulus descripsit legionem in decem Hastatarum, decem Principum, decem Triariorum manipulos, quae Ovidius vocat *corpora.* 3. Fastor.

Romulus Hastatos instituitque decem.
Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat
Corpora, legitimo quique merebat equo.

Cum ergo cohors constet ex tribus manipulis, & secundum Salmasium sit trigesima pars legionis, infertur necessario, nonaginta manipulos fuisse in una legione, quod a veritate alienissimum.

Si Velites auferas, legio foret 3000. qualis Romuli.

Sic ablatis velitibus manipulus in legione fuit centum militum, sive centuria. Ipse Frontini reprehensor f. 12. *Qui singulis manipulis praefuit*, is ductor cen-

statos & principes & triarios obposuit: nec conti-

centurio vocatus est. Quod Vegetius, dum inter veteres & recentiores velut fluctuat, etiam videtur affirmare l. II. c. 14. *Quemadmodum inter pedites centuria vel manipulus appellatur, ita inter equites turma dicitur.* Donatus ad Terentii Eunuchum. *Cum Romani & Latini sub uno centurione bellum aggressuri deputabantur, sibi sertum vel coronam ex manipulo herbae, vel hujusmodi conficiebant, quem pro signo sequebantur.* Collectanea originis Romanae. *Romulus concta pastorum manu, eaque in centenos homines distributa, perticas manipulis varie vinctas dedit: unde constitutum, ut postea milites, qui ejusdem signi essent, manipulares vocarentur.* Ex quibus apparet, cohortem fuisse diversam a manipulo. Sed instat celeberrimus Salmasius, cohortem illam non legionariam, sed sociorum auxiliarium fuisse. Sallustio quid faciet? Nam ait in Jugurtha. *Metellus ubi videt, Numidas minus instare, paulatim milites in unum conducit, ordines restituit, & cohortes legionarias quatuor adversum pedites hostium locat.* Quid Varrone? qui l. 4. L. L. de partibus legionis ait. *Legio, quod leguntur milites in delectu. Cohors, quod ut in villa ex pluribus tectis conjungitur, ac quiddam fit unum; sic haec ex manipulis copulatur cohors: quae in villa dicta, quod circa eum locum pecus coërceretur. Tametsi cohortem in villa Hypsicrates dicit esse Graece χόρτον apud Poëtas dictam.* Ad quem locum videndus Schelius fol. 315. Polyb

II. Arguitur Frontinus, sui aevi ordinationem aciei cum veterum confudisse. *Robur legionis in Fronte opposuit.* Nam veteres legionum robora in postrema acie collocabant. Hoc quidem verum est, sed tamen illud saepe factitatum, ut videre est ex hujus capitis exemplo 4. & exemp. 17. Praeterea Scipio recessit ab usitato usu ordinandi.

III. Fertur peccasse contra ἀλήθειαν τοῦ ὄντος. Nam *Principes & Triarios in fronte ordinasse*; cum semper Hastati fuerint in ipsa fronte collocati. Livius enim l. VIII. c. 8. de hastatis. *Haec prima frons in acie florem juvenum pubescentium ad militiam habebat.* Verum longe alia est Frontini mens, scilicet haec. Scipio opposuit in fronte *ipsas legiones*, triplici acie ordinatas, per Hastatos, Principes, & Triarios. Haec Livii mens, & Polybii est; cujus haec sunt verba. Ὁ μὲν Πόπλιος ἔθηκε τὰς τάξεις τῆς ἰδίων δυνάμεων τρόπον τοῦτον. Πρῶτον μὲν τοὺς ἀστάτους καὶ τὰς τούτων σημαίας ἐν διαστήμασιν. Ἐπὶ δὲ τούτοις τοὺς πρίγκιπας, τιθεὶς τὰς σπείρας οὐ κατὰ τὸ τῶν πρώτων σημαίων διάστημα, καθάπερ ἔθος ἐστὶ τοῖς Ῥωμαίοις, ἀλλὰ κατ' ἀλλήλας, ἐν ἀποστάσει, διὰ τὸ πλῆθος τῶν παρὰ τοῖς ἐναντίοις ἐλεφάντων. *Publius quidem copias suas instruxit in hunc modum. Primos quidem Hastatos & eorum manipulos collocavit cum intervallis inter ordines. Deinde ita ordinavit Principes, ut eorum manipulos non e regione intervallorum, quibus distabant inter se manipuli Hastatorum, poneret, quemadmodum mos est Romanis; sed invicem sibi ex adversum respondentes, satis magna intercapedine propter elephantorum multitudinem, qui in acie hostium erant.* Deinde in ipsa legionaria cohorte conferta, quae etiam in fronte locabatur, erant Hastati, Principes & Triarii.

Recto-

tinuas construxit cohortes; sed manipulis inter se di-

Rectorum ordinum & intervallorum legio ex 4200 militibus, constans per triginta manipulos a Scipione ordinata, quo proelio vicit Hannibalem.

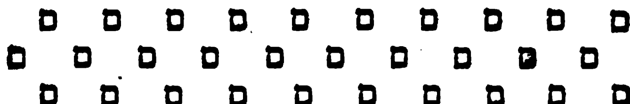
I. Acies Hastatorum	120	120	120	120	120	120	120	120	120	120
II. Principum	120	120	120	120	120	120	120	120	120	120
III. Triariorum	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60

Intervalla clausa velitibus 1200.

Alias veteris legionis, ut scribit ὁ πάνυ, acies invicem sibi suc-,,
cidaneae instruebantur, & altera sequebatur alteram, nec omnes,,
uno eodemque tempore pugnabant: secunda erat subsidiaria pri-,,

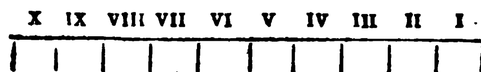
,,mae,

„mae, tertia secundae. Ideo intervalla relinquebantur inter ordi„nes cujusque aciei, ut esset, quo se reciperent priores; si nimi„rum rem male gessissent, retrocedendo per intervalla subsequen„tium, quos vice versa post eorum terga subducti sequebantur. „Ita autem disponebantur, ut primae aciei ordines responderent „intervallis secundae aciei, eo fine, ut si recedendum esset, recta „ad intervalla sequentium ordinum retrogradi ferrentur, & per „ea sic dirapti, post terga militum, qui in secunda acie stabant, „recepti in tuto forent. Quo facto secundae aciei ordines in ho„stem procedebant clausis intervallis, quae patuerant retroceden„tibus primae aciei manipulis.

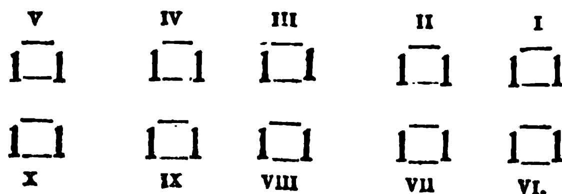

Livius l. VIII. c. 8. argutissime hunc depugnandi modum descripsit in bello Latino, sed quo recenset quindecim manipulos Hastatorum, totidem Principum, & quindecim alios ordines, in quibus Triarii, Rorarii, & Accensi.

Legionis Caesarianae ex decem cohortibus constantis, ad unam aciem componendam haec erat ordinatio.

Verum veteri Republica exercitus in triplicem aciem (Frontinus infra n. 17. & n. 20. & 22.) tribuebatur: quae acies erant fronte longa, eademque omnes longitudine, nec habentes introrsus multum latitudinis, si cum frontis longitudine compararentur, ne universae quidem Caesarianae legionis in tres acies, binis introrsum ordinibus contextas, descriptae haec esto forma, quam dedit ὁ δεῖνα.

Quia veterum acies non tantum per Hastatorum, Principum, & Triariorum manipulos, sed etiam per cohortes ordinabatur; & haec tria militum genera in eadem acie collocabantur. Ista fuere adducenda, ut Livius, & Frontinus assererentur. TENN. Bene Livium, & Frontinum defendit contra Salmasium, qui passim errat in libro de re militari, Tennulius; sed tamen Scipionis legiones facit minores, quam fuerunt. Constiterunt enim senis millibus & ducenis peditibus, & trecenis equitibus, auctore Livio l. XXIX. c. 24.

66 Ele-

distantibus spatium dedit, per quod [66] elephanti ab hostibus acti facile transmitti sine perturbatione ordinum possent. Ea ipsa intervalla expeditis velitibus inplevit, ne [67] interluceret acies; dato iis praecepto, ut ad inpetum elephantorum, vel [68] retro, vel in latera concederent. Equitatum deinde in cornua divisit, & [69] dextro Romanis equitibus Laelium, sinistro Numidis Masinissam praeposuit: quae tam prudens ordinatio [70] non

66 *Elephanti*] Medic. *elephantes*. Palat. *mitti*. dein Mediceus *& ipsa*. Petrensis *expeditis militibus*. *Velitibus* Livius: quibus proprium est epitheton *expediti*. Veget. l. III. c. 16. *Quos expeditos velites nominabant*. ubi vulgo additur contra MSStos veteres *quasi velitantes* e Festo. Vid. Salmas. de re mil. c. 17. infra l. IV. 7. 29.

67 *Interluceret*] Quo verbo frequenter de ordinibus utuntur. Vegetius l. I. c. 26. *Ut constipati perdunt spatia pugnandi, & sibi invicem impedimento sunt: ita rariores atque interlucentes aditum perrumpendi hostibus praestant*. l. III. c. 14. *Ut nec acies interluceat, & spatium sit arma tractandi*. Quintilianus in fine libri VII. *Non modo ut sint ordine collocati, elaborandum est, sed, ut inter se juncti, atque ita cohaerentes, ne commissura pelluceat: corpus sit, non membra*. TENN. Livius dicit tantum sine hac ratione, quae Frontini aevo solum convenit, *vias patentes velitibus complevit, dato praecepto*. quae hic rursus habet Keuchenius, ex Salmasii c. tertio ad verbum descripsit. *Introduceret, interduceret, interducerezur, interlucerent* MSS. nonnulli. Virgil. l. IX. AEn. 508.

Qua rara est acies, interlucetque corona
Non tam spissa viris.

iis vel *iis* abest a Gudiano.

68 *Retro, vel in latera*] Alii: *recta vel in latera concederent*. quod manavit a Livio: in quo est, *ut ad impetum elephantorum aut post rectos refugerent ordines, aut in dextram laevamque discursu*; &c. MOD. *Retro* sic omnes MSS. Nullus *recta*, ut Modius TENN. *Recta* est in Edd. Rom. Bonon. Paris. *recto* Leid. sec. *retro vel post* uterque Mediceus. Hillensb. *ut retro ut in l*. nil muta. *post rectos ordines refugere* idem est, quod auctor expressit per *retro concedere*: pro quo *conscenderent* ambo Medicei. *contenderent* Leid. sec. *secederent* Leidens. prima *cederent* Cantabr. tertius.

69 *Dextro Romanis equitibus Laelium &c.* Et haec vel corrupta sunt, vel negligentius Livii verba excerpsit auctor. Contrario enim modo se res habuit. Livius *Laelium cum Italico equitatu ab sinistro cornu, Masinissam Numidasque ab dextro obposuit*. unde in sinistrum Hannibalis cornu invectus est Masinissa, in dextrum Laelius. Vide ibidem. Simili modo scriptores sibi adversantur in collocatione ducum; qui ad Pharsalum Pompejanis cornibus praefuerunt, ut monuimus ad Lucanum l. VII. 220. collatum cum Plutarcho in Pomp. p. 655. *Numidum* (pro *Numidarum* forte) est in Vaticano, & utroque Mediceo.

[70] non dubie caussa victoriae fuit.

XVII. Archelaus adversus L. Sullam, [71] in fronte ad perturbandum hostem falcatas quadrigas locavit, in secunda acie phalangem Macedonicam, in tertia, Romanorum more, armatos auxiliares, mixtis fugitivis Italicae gentis, quorum [72] pervicaciae[a] plurimum fidebat; levem armaturam in ultimo statuit. In utroque dein[b] latere equitatum, cujus amplum numerum habebat, circueundi hostis caussa posuit. Contra haec Sulla fossas amplae latitudinis in utroque latere duxit, & capitibus earum castella [73] communiit: qua ratione, ne circuiretur ab hoste, & peditum nu-

a Vulgo PERNICITATI. b Vulgo DEINDE.

70 *Non dubie*] Medicei, & Edd. Italicae *sine dubio*. *non dubiae* Hillensb. Livius saepissime *haud dubie*.

71 *In fronte*] Palat. *in frontem*. de quo supra. dein MSS. septem, & Ed. Par. inepte *factas*. Mox membranae sex *phalangam*. Auctorem dedisse *phalanga* opinor; ut pluribus notavi ad hujus libri c. 11. §. 1. III. 6. De hac pugna adi Plutarch. in Sulla p. 463.

72 *Pernicitati*] q. *pervicaciae* alii, & recte. Desperatione enim veniae, verisimile est, tales Italicos fuisse. MOD. 3 Reg. 3 Hill. *pervicaciae* TENN. Nihil ineptius est lectione vulgata. Utique Archelaus non optare, aut fidere poterat militibus, qui spem ponunt in pernicitate & celeritate pedum, sed iis, qui pedem loco non movent, & in sola virtute spem habent. quapropter necessario rescribendum est *pervicaciae*, ut legendum etiam e duobus Cantabrigiensibus optime docuit Cl. J. Wasse ad Sallust. B. Jugurth. c. 60. nec aliter jam editum fuit in Edd. Paris. Hittorp. & Wechelii; & confirmant Leidensis primus, Gudianus, ac Vossian. l. II. c. 9 §. 3. *Obstinatorum pervicaciam fregit*. *pertinacie* Leid. sec. tres alii *pervicacitate*, quae vox in Glossis occurrit. Edd. primae *pernicitate*. Ex quo ablativo insuper opinor, verissimum esse, quod solus exhibet Mediceus antiquior *pervicacia*. Ut apud Livium l. XL. 47. *Exercitu se egregio fidentem venisse*. Statim §. 19. *Virtuti suorum fideret*, duo Medicei *virtute*. *Fidere* & *confidere* cum Ablativo aeque, ac cum Dativo construi vel e lexicis abunde notum est. Hinc emenda etiam Lactantium. l. III. c. 14. *Quam confisus fueris philosophiae veritate*. Ita optimus & antiquissimus Cod. vulgo *confessus veritatem*. de *diffidere* egimus ad l. 1. 8. 5. *confidebat* hic est in Leid. sec. & dein *in ultimos* Palat. Mox dedi etiam e multis MSS. *dein* pro *deinde*, & *circueundi*, ac *circuiretur*.

73 *Communiit*] Sic MSS. plerique, non *communivit*. Hilbensb. *munivit*. Petrensis *in capitibus*. Nil muta. l. 1. c. 8. §. 11. *Castella plurimis locis communiit* & alibi. Dein *maximo equitatu* Palat. *equitum*

numero, & maxime equitatu superante, consecutus est. Triplicem deinde peditum aciem ordinavit, relictis intervallis, 74 per levem armaturam, & equitem a, quem in novissimo collocaverat, ut, quum res exegisset, 75 emitteret b. Tum 76 postsignanis c, qui in secunda acie erant, imperavit, ut 77 densos numerosos que palos firme 78 in

a Vulgo EQUITATUM. b Vulgo EM. EUM, c Vulgo PROSIGNANIS.

tum Leid. pr. & Petrens. Mox *demum* MSS. tres.

74 *Per levem*] Salmasius fol. 186. r. mil. *Propter levem armaturam & equitatum*. MSS. omnes a. e. *equitem*. statim *Archelaus equitem opposuisset*. n. 20. *Equitem in utroque cornu collocasset*. TENN. Placet omnino τὸ *propter*. Sed MSS. non mutant. §. 22. *propter* in MSS. nonnullis abiit quoque in *per*. Verum Salmasius c. 17. non citat *equitatum*, sed *equitem*, ut est in MSS. meis omnibus, & Edd. Rom. Bonon. Paris. Wechel. Stewechii, & Vesal. *aequitatem* Gudianus. In Scriverii editionibus primum reperio *equitatum*. contra elegantissimum & sollemnem loquendi modum §. 22. *In dextro cornu posuit equitem*. c. v. 34, 35. & passim. praecipue *levem armaturam* sic *equiti* saepe jungit Livius. Sed unum exemplum satis sit l. XXXI. 41. *equite & levi armatura*. noster c. III. §. 6. *Infronte equitem, levem armaturam in cornibus collocavit*. nec aliter crebro *miles*, *pedes* &c. similia adhiberi, notissimum est.

75 *Emitteret eum*] Nulli usui est pronomen illud *eum*. & de equitibus esse intelligendum satis per se patet. quare ejeci illud auctoritate novem Codicum MStorum, & Ed. Paris. nec opus est cum Salmasio ibidem, & Keuchenio rescribere *emitteretur*. in primis Edd. deest *tum*.

76 *Prosignanis*] *Tum postsignanis*, quidam. & ita videtur legendum plane. Vegetius lib. II. cap. VI. *in secunda acie post aquilam & imagines cohors sexta*, &c. MOD. *Prosignanis* Sic 2. Reg 2. Hill. Sed 2. Reg. & tertius Hill. *Postsignanis*. ut Modius conjecit, & Hittorpius (in Marg.) edidit. Pro *Emitteret eum* Salmasius *Emitteretur*. TENN. Multis docuit magnus Salmasius, unde sua more solito compilavit Keuchenius, scribendum esse *postsignanis* in oppositionem Antesignanorum seu προμάχων; cum *postsignani* sint ἐπίτακτοι, & nulli umquam inveniantur *prosignani*, certe ab Antesignanis non distincte, nec utique in secunda acie. Confer le eum de re Militari c. 4. 12. & praecipue c. 17 Neque aliter inveni in MSS. meis sex, & Editionibus Rom. ac Bonon. in quorum quibusdam vitiose est *postsignarsis*. In Vaticano *praesignanis*. Palat. *prae Syllanis*.

77 *Densos numerososque*] Edd. Italicae *d. innumerosque*. Leidens. pr. *depressos numerosque*. Suspecti mihi sunt aliquantum illi *numerosi pali*: nam idem hoc est, quod *densi*. Debuerat potius altero adjectivo palorum magnitudinem expressisse.

78 in terram defigerent; intraque eos, adpropinquantibus quadrigis, 79 antesignanorum a aciem recepit. Tum demum, sublato universorum clamo-

a Vulgo ANTE SIGNA NOSTRAM vel NOSTRA.

78 *In terram defigerent*] Ita constanter exhibent cuncti codices. Sed apud Caesar. l. II. B. Civ. c. 2. *in terra defigebantur* (quo loco in MSSto inveni quoque *in terram*) & Livium l. XLIV. 5. *Asseres in terra defigebantur.* Cum vulgatis nostri libris facit Vegetius. l. I. c. II. *singuli pali in terram defigebantur.* at illic in MSS. quatuor inveni quoque *in terra.* l. IV. 21. *trabes in terram praealte defigitur.* duo ibi etiam *terra.* ut Graeci. ἰὸς ἐν γαίῃ κατέπηκτο Homer. Il. λ 378. Sequentia Cl. Salmasius haec ita mavult legere *defigerent. Intra eos.* Et sane *que* abest a Coll. Vossiana. perperam autem nonnulli MSS. & Edd. *interque eos.*

79 *Ante signa nostra*] Celeberrimus affinis meus, & Salmasius legunt. *Antesignanorum aciem recepit. Antesigna* ut ait Salmasius fol. 50. prima signa sunt, ut *Postsigna* postrema. ut Virgilio *antemala* sunt mala priora.

Nec enim ignari sumus antemalorum.

Tibullus I. eleg. 4.

Quam cito purpureos deperdit terra colores.

Quam cito formosas populus antecomas.

h. e. quae fuerant ante. l. II. eleg. 5. v. 66.

Jactavit fusa sed caput antecoma.

l. II. eleg. 5. v. 10.

Pumex & canas tondeat antecomas.

Catullus de coma Berenices.

Abjunctae paulo antecomae.

Idem.

Sed tu olim magnos vicisti sola furores.

h. e. τοὺς πάλαι. Flaccus. *Olim annis arbor.* Sic & Graeci loquuntur. Euripides Iphigen. Aul. v. 115. πρὸς τὰς πρόσθεν δέλτοις. Hinc *antesignani*, ut *antescholanus* Petronio. Hastati vero & Principes, primae & secundae aciei milites, quod dicantur *antesignani* fol. 51. quia erant primorum signorum, & paribus armis instructi hastis; Triarii *Postsigna* tenebant, & inde *Postsignani* dicti, utebantur *pilis.* Id non capio. Nam cur idem folio 187. & 188. & sic ex eo describens Keuchenius statuit, eos esse *velites.* Nimirum exiret quadruplex acies, si *antesignani*, qui velites ante signa pugnant, essent prima acies; nam *Postsignanorum* nomine veniunt *Hastati*, *Principes*, *Triarii.* Sic sibi plerumque adversatur, ut ad Salmasium oppugnandum Salmasio indigeas. *Antesignani* (ut Schelius ad Hyginum docet pag. 36. 37. 38. 39.) non sunt velites; nec Hastati, & Principes simul; sed prima acies, prima signa, primum armaturae gravis militum agmen; & dicuntur primi *Subsignanorum.* ut anteambulones primi ambulantium. Sylla triplicem peditum aciem ordinavit; primo immisit *antesignanos* προμάχους, primam aciem, *hastatos* forte; deinde *postsignanis* βοηθοῖς illis, qui erant in secunda acie, *Principibus* imperavit, &c. tertio sublato universorum etiam *Triariorum* clamore velites, propter quos ut & equitatum reliquerat intervalla aciebus, ingerere tela jussit. Hic sensus est genuinus, claramque dat distinctionem inter Antesignanos, & velites. TENN. Optime Salmasius,

more, [80] velites & levem armaturam ingerere tela jussit. Quibus factis quadrigae hostium aut inplicitae palis, aut [81] exterritae clamore telisque, in suos conversae sunt, turbaveruntque Macedonum [82] instructuram. Qua cedente quum Sulla [83] staret, & Archelaus equitem obposuisset, Romani equites subito em ssi, averterunt eos, consummaruntque victoriam.

XVIII.

sius, quamvis male exponens, cap. IV. & c. XVII. emendavit *antesignanorum aciem*; & post eum J. F. Gronovius ad Livium. l XXIII. c. 29. *Triplex stetit Romana acies. Velitum pars inter antesignanos locata, pars post signa accepta, equites cornua cinxere.* Juvant hanc emendationem, vel certiorem nonnihil praebent Vaticanus, & Leidensis sec. *antesignanam aciem*, & Petrensis *ante signa in nostram*. Ceteri omnes tam scripti, quam editi ante ultimam Scriverii editionem *ante signa nostram a.* Mox *tamen* & *deinde* pro *tum demum* MSS. & Edd. quidam, ut l. I. 5. 19.

80 *Velites & levem armaturam*] Non ideo, quia Marius sustulit velites, & cum velitibus omnem levem armaturam, ut vult ὁ κάνυ; sed peculiaris loquendi ratio. Caesar. *Numidae & levis armaturae equites.* Nam Numidae sunt equites levius armati. Idem. *Frumentum commeatusque*, quod alibi proprie. *Frumentum & reliquus commeatus.* Livius l. 28. *Tumultuoso genere pugnae equitum velitumque & levis armaturae.* l. 35. *Quinctius legatique Corinthum redierunt.* Item. *Ut Popilius & ea legatio, quae ad Antiochum missa erat, Romam rediit.* id est, Quinctius & caeteri legati, Popilius & caetera legatio. Nam Popilius & Quinctius erant legationis capita. Haec quidem exempla, ingenue confiteor, suppeditata sunt a Schelio; qui velites, parmulis & septenis jaculis instructos, comparatione aliorum levium, funda vel arcu solo armatorum, gravis quodammodo armaturae videri putat Ego credebam, dici per ἓν διὰ δυοῖν, quae figura solet quodammodo definire. ut Livius l. XXX. c 33. *Vias patentes inter manipulos antesignanorum velitibus (ea tunc levis armatura erat) complevit.* TENN.

81 *Exterritae*] *Excitae* Palat. dein pro *conversae* Petrens. *concussae*

82 *Instructuram*] Novum dictum, & a nemine alio adhibitum verbum pro instructione & positione exercitus pugnaturi. Apud Isidorum occurrit *instructura parietum*, ut observat Falster in Supplem. Ling. Lat. Verum hoc loco tres Cantabrigienses, uterque Leidensis, Hitlensb. Gudianus, & Vossian. cum Ed. Paris. dant *structuram*: quod verbum apud optimum quemvis occurrit.

83 *Staret*] Malim, si per veteres MStos liceret, *instaret. cedentibus instare* locutio trita est apud nostrum, & alios omnes. § 9. *cedentibus instandi liberum haberet arbitrium.* c. V. § 32. Ovid. Metam. XII. 134. *Cedentique sequens instat.* Livius l. I. c. 37. *legiones ferociter instantes cedentibus.* VI. 13. Curt. l. IV. c. 16. *instare cedentibus perseverasset.* Infra non semel hoc verbum etiam corruptum deprehendemus. Mox *con-*

XVIII. [84] C. Caesar Gallorum falcatas quadrigas eadem ratione palis defixis excepit, inhibuitque.

XIX. [85] Alexander ad Arbela, quum hostium multitudinem vereretur, [86] virtuti autem suorum fideret, aciem in omnem partem spectantem ordinavit, ut circumventi undique pugnare possent.

XX. [87] Paullus [a] adversus Persen, Macedonum regem, quum [88] is [b] phalangem suorum duplicem, mediam in partem direxisset, eamque levi armatura cinxisset, & equitem in [89] utroque cornu col-

a Vulgo AEMILIUS P. b Vulgo abest is.

summaverunt MSS. sex & Edd. VV.

84 *C. Caesar*] Sine praenomine Leid. Sec & Edd. Italicae. Ceterum de falcatis Gallorum quadrigis nihil omnino reperias in Caesaris commentariis: quamvis satis constet, Belgas, Gallos, & Britannos falcatis covinnis usos fuisse. Silius Ital. l. XVII. 417.

incola Thules
Agmina falcifero circumvenit arta covinno;

ubi vide, & quid de hoc Caesaris ea de re silentio sentiat Vossius ad eum l. IV. B. Gall. c. 24. *praemisso equitatu & essedariis.*

85 *Alexander ad Arbela*] Pluribus hanc versatilem & quadratam ad Arbela aciem describit Curtius l. IV c. 13 ubi Freinshemius eam vocat ἀμφίςομον, cum esset πλινθίον τετράςομον, seu τετράπλευρον, ut fuse docuit Salmasius de Re Mil. Cap. XI. cujus praecipua argumenta hic ad verbum rursus descripsit Keuchenius. ἀμφίςομος est duplex phalanx, de qua seq. Ex. Ceterum vide lector, quam ineptire possint librarii. Nam in MSS. & Edd nonnullis est *ad Arbelaum*, vel *Harbelacum*, &c. In Mediceo primo *Clodius Alexander ad Archelaum missus.* Quis non rideat? dein pro *vereretur* Cantabr. tert. *adverteret*. Palat. *verteretur*. & pro *fideret* Medic pr. *diffideret*.

86 *Virtuti*] Uterque Mediceus *virtute*. Respice ad Ex. 17.

87 *AEmilius Paulus*] Sic edidit primus Scriverius: cum MSS. & Edd. omnes, quos vidimus, agnoscant modo cognomen *Paullus*. Ex nomine *Persen* satis intelligitur, agi de L. AEmilio Paullo, qui in hac historia apud Livium saepius solo cognomine *Paulli* venit. Quamquam facile gentile admitterem, si vel unus idoneus addiceret Codex.

88 *Cum phalangem*] Quis? an Paullus? Sic credas ex verbis, ut vulgo concipiuntur, licet nemo dubitare possit, quin Perseus intelligatur. Repone igitur *cum is p.* ut habent antiquiores MSS. mei novem, & Editiones vetustae. Sic c. 4 §. 4. *Acilius Glabrio adversus Antiochi regis aciem; quam is* &c. pro *Persen* in nonnullis *Persem* & *Perseum*, frustra. Adi Gronov. ad Livium l. XLII. 25. Heinsium ad Vellej. l. I. 9.

89 *Utroque*] Petrens. *eodem* paullante Hittorpii margo *eamque l. armaturae junxissent.*

90 Cae-

collocaret; triplicem aciem [90] cuneis instruxit, inter quos [91] subinde velites emisit. Quo genere quum profligari nihil videret, cedere instituit, ut hac simulatione perduceret hostes [92] in confragosa loca, quae ex industria captaverat. Quum sic quoque suspecta calliditate recedentium, ordinata sequeretur phalanx, equites a sinistro cornu praeter ora phalangis jussit transcurrere, citatis equis [93] actos [a], ut objectis armis ipso impetu [94] prae-

[a] Vulgo TECTIS & TECTOS.

90 *Cuneis*] Salmasius de r. mil. f. 25. *Cuneos appellavit, manipulos viis dissipos, a cuneorum Theatralium forma, quae sedilium loca erant viis & canalibus interjectis separata, quibus non dissimiles manipuli inter se distantes, per interpositas vias, quibus dispescebantur. Alias cuneus apud Tacticos forma est catervae militum in trigonum ordinatae.* TENN.

91 *Subinde velites*] MSS. Sex. & Edd. pp. *velites subinde*. Dein *misit* codices octo, & Edd. eaedem. Sed vulgatum praestat. Nihil frequentius est variatione verborum *mittere*, *emittere*, & *inmittere*, ut alibi monui quoque, & infra plus semel occurret. Dein *profligari* Medic. antiquior, & Ed. Bonon.

92 *In confragosa loca*] Deest vox *loca* in Leidensi secundo, quod probo. l. III. I. 2. *Iter per confragosa & deserta emensus.* Vide plura ad l. I. 5. 26. *per diversa.*

93 *Citatis equis tectos, ut objectis armis ipso impetu perfringerent hostium spicula: quo genere telorum exarmati Macedones solverunt aciem, & terga verterunt*] Locus, mea quidem sententia, non sanus; & cum libri antiqui desint, ex ingenio, si non persanari queat, saltim tentandus linquitur. In praesentia non aliud mihi occurrit, nisi reponi posse *citatis equis vectos*. nam quod Parisiensis editio prae se fert, *citatis equis tectis*; mihi nunquam probabit. De conflictu hoc P. AEmilii, & Persei consulendus Livius lib. XLIV. STEW. *Tectos*. Alias *tectis*. Sed Stewechius *vectos*. SCRIV. MSS. 3 Reg. & 3. Hill. *tectos* habent. Quartus Reg. *Tectis*. TENN. *Vectos*, quod conjecit Stewechius, uti & Lipsius, ut ex Libri ejus margine patet, probari posset ex l. II. c. 5. 6. *qui rapidius vecti per ignota loca.* MSS. & Edd. habent *tectos*, vel *tectis*; nisi quod in Palatino sit *raptis*, & in Petrensi *actos*. Quod unice verum est. *agi equis* est rapide vehi, ut *navis agitur vento*, & multa similia. Nam cave, scribas *raptos* quod in mentem alicui venire posset eodem sensu. Sed *rapi equis* non est vehi in equis, at trahi, ut apud Ovidium l. II. Am. I. 32.

Raptus & Haemoniis flebilis Hector equis.

Mallem tum potius ob Palatinum Codicem *raptis equis actos*. Sed non est opus.

94 *Perfringerent*] Unus Hill. *Praestringerent*. unus Reg. *Praefigerent*. alter *Praefirgerent*. Ortwinius ex Voss. *Praefringerent*. h. e. cuspides spiculorum frangerent. TENN. *Praefigerent* Vaticanus, & Edd. Romana, & Bonon. Sed *praefringerent* optime exhibent Hillensberg. Leidens.

[94] praefringerent [a] hostium spicula : quo genere telorum [95] exarmati Macedones solverunt aciem, & terga verterunt.

XXI. Pyrrhus [96] [b] pro [97] Tarentinis apud [98] Asculum, secundum [99] Homericum versum, quo pes

[a] Vulgo PERFRINGERENT. [b] Vulgo EPIROTARUM REX additur.

pr. Medic. & Edd. Paris. Hittorp. ac Wechel. Livius l. VIII. c. 10. *Hastas aut praefregissent, aut hebetassent.* l. XXXII. 17. *Neque praecidere hastas poterant, & si quam incidissent aut praefregissent.* Adde Gronov. ad l. XXVII. 33. & Drakenb. ad Sil. Ital. l. V. 242. *praefracta robora.* atque ita lege quoque e MSS. in Tibull. l IV. El. I. 90.

Aut lento praefregerit obvia pilo. vulgo *perfr.*

95 *Exarmati*] Ed. Paris. *armati* male. Macedones exarmati sarissis phalangem solvere coacti sunt. Sic *exarmati veneno serpentes* Silio l. I. 411. de hac pugna vide Livium l. XLIV. 41. Plutarchum in Paullo AEmilio p. 266. aliosque.

96 *Epirotarum Rex*] Haec verba sunt subjecta. Nusquam enim in MSS. occurrunt. Summum ducem Pyrrhum fuisse apparet ex Hannibalis testimonio, apud Plutarchum Flamin. fol. 381. Justin 25. 5. Cicer. 1. Offic. c. 12. Donatus ad Eunuchum 4. 7. 13. Idem hoc jam Pyrrhus factitavit. *Pyrrhus peritissimus strategematon fuit : primusque quemadmodum ea disciplina per calculos in tabula traderetur, ostendit.* Esset vita felicior, optimoque exemplo instrueretur, si Pyrrhi scripta de arte militari superessent. AElianus Tactic c. I *Pyrrhus etiam Epirota, quemadmodum copiae instrui deberent, scripsit : & Alexander ejus filius, Clearchus, itemque Pausanias, Euangelus, & Polybius Megalopolitanus, vir in varie literarum studio delectatus, & Scipionis familiaris.* TENN. Malo exemplo Scriverius de suo tacitus addidit duas voces *Epirotarum rex*, quae in nullo MSSto, nec antiqua editione comparent. Forsan id fecerit, quia apud nostrum hoc honoris nomen aliquoties adjicitur: verum etiam sine eo in aliis exemplis occurrit. ut c. IV. §. 19. *Adversus Pyrrhum*: ubi tamen rursus intrusit Scriverius *Epirotarum regem.* Sed cur ergo hoc non fecit quoque l. IV. c. I. §. 3. *Pyrrhus delectori*: ubi tamen, si usquam, magis erat necesse: nam in ceteris locis ex adjuncta historia patet de Epirotarum rege agi, illic vero meminit tantum, quid Pyrrhus delectori militum aliquando dixerit.

97 *Tarentinis*] Quod Keuchenius ait in optimis membranis erratum esse, & probat *Tarantinis*, ut & c. 4. 13. id ego in nullo reperi, & libenter antiquariis solis relinquendum judico.

98 *Asculum*] In Apulia Flor. I. 18. ubi vide. Editio Romana *AEsculum.* Sic l. III. c. 17. §. 8. in nonnullis MSS. *Esculani.* Apud Florum quoque l. III. c. 18. in duobus Leidensibus codicibus *AEsculum.* Quibus adde, quae monui ad Lucanum l. II. 469. ubi vulgo *Esculea arce* pro *Asculea* edebatur, quod tamen jam mutavit Cortius. Arbor *Esculus*, seu *AEsculus* forsan ansam huic scripturae dedit.

99 *Homericum versum*] Qui est Iliad. δ. 300.

Kee

pessimi in medium recipiuntur, dextro cornu Samnitas Epirotasque, sinistro Bruttios atque Lucanos cum Sallentinis, in media acie [100] Tarentinos collocavit, equitatum & elephantos in subsidiis esse jussit. Contra Coss. aptissime divisis [101] in cornua equitibus, legiones in prima acie & in subsidiis locaverunt [a], & iis inmiscuerunt auxilia. Quadraginta millia utrimque fuisse constat. Pyrrhi dimidia pars exercitus amissa, apud Romanos quinque millia desiderata sunt.

XXII.

a Vulgo COLLOCARUNT.

Κακὸς δ' ἐς μέσσον ἔλασσεν.
Ὄφρα καὶ οὐκ ἐθέλων τις ἀναγκαίῃ πολεμίζῃ.

Ignavos autem in medium coëgit. Ut etiam non volens quis necessitate preliaretur. Hinc lege cum Lindenbrogio apud Amm. l. 24. *Catervis peditum infirmis medium inter acies spatium, secundum Homericam dispositionem praestituit.* male vulgo. *Firmis.* TENN. Locum Ammiani c. 6. invenire potes. Mediceus pr. *Homeri.* Dein *reciperentur* Leid. Sec. Mox *Samnites* Medic. Sec. &. Edd. Italicae, item *ac Tar.* uterque Medic. & eaedem Edd. Edidi autem *Bruttios & Sallentinos.* vulgo *Brutios* & *Salentinos.* Consule Heinf. & Drakenb. ad Silium l. VI. 15. VIII. 575. per duplicem *ll.* est etiam in Petrensi.

100 *Tarentinos*] Quorum ignavia, mollities, & luxuria est nobilissima. Juvenalis. Sat. 6. v. 297.

Atque coronatum, & petulans, madidumque Tarentum.

Horatius.

Vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.

AElianus l. 12. c. 30. Ταραντίνοις ἐν ἔθει ἦν, πίνειν μὲν ἐξ ἑωθινοῦ, μεθύειν δὲ περὶ πλήθουσαν ἀγοράν. Florus l. 1. c. 18. *Aurum, purpura, signa, tabulae Tarentinaeque deliciae.* Silius vocat leves Tarentinos l. XI.

*Inde Phalantei levitas animosa Tarento
Ausonium laxare jugum.*

Servius 3. AEneid. 550. *Tarentum in quo molles & luxuriosi nascuntur.* Vide de luxu gentis Athenaeum l. 12. TENN.

101 *In cornua*] Palat. & Voss. *in cornu.. acie in subsidiis* Edd. primae. Paris. *& subs.* Hillensb. *insidiis.* Tum *collocaverunt* Voss. Sed tres Cantabrig. Vaticanus, ambo Medicei, & Leidenses cum Edd. primis *locaverunt.* recte. praecessit *collocavit.* Simplex hoc verbum restitui quoque §. seq. Dein *& in iis* Petrens. *cum hiis* Leid. sec. In sequentibus mutavi e MSS. tantum non omnibus verborum ordinem. vulgo erat. *Utrinque quadriginta m. constat f.* In Mediceo antiquiore XLVIII. Tandem in Edd. Rom. & Bonon. *quinque desiderati sunt* sine τῷ *millia*, quod & ab MSS. quinque abest. Forsan dederat auctor v. *millia desiderati f.* Qua de locutione plura dicenda erunt ad l. IV. c. 2. §. 7. CM. *barbarorum prelio superati sunt*, e MSS.

XXII. Cn. Pompejus adversus [102] C. Caesarem, [103] Palaepharsali [a] triplicem instruxit aciem, quarum

[a] Vulgo PALUSTRI PROELIO PHARSALIAE, PALAEOPHARSALI.

102 *C. Caesarem*] Uterque Mediceus sine praenomine.

103 *Palustri proelio Pharsaliae*] Hoc mihi merum aenigma est. videant, & considerent amplius, si quibus Hortensii sphynx domi est. a libris enim hactenus adjuvamur, ut alii etiam *palestrialis*, alii *patepharsali*, referant. quae talia sunt, ut etiam magis mihi aqua haereat: suspicabar igitur, legendum *illustri proelio*. sed somnium hoc merum. MOD. Repererat in libris Franciscus Modius: *palaestrialis*, in aliis, *palaepharsali*. quae ipse aenigmata mera fatetur; ideoque scribendum videri, *illustri proelio*. Atqui mea opinio alia est: nam illud *palustri*, ut rejicere vix ausim, facit ipse Frontinus verbis subsequentibus. *Sinistrum latus, ne circuiri posset, admovit paludibus*. Praeterea, illud *palaepharsali* dictum, ut multa alia more Graecorum. Q. Curtius lib. 4. *Legati respondent, esse templum Herculis extra urbem, in ea sede, quam Palaetyron vocant*. Idem lib. eodem: *Magna vis saxorum ad manum erat Tyro vetere praebente*. Sic *Palaeopolis* urbs antiqua: sic *Palaepaphus*, in qua antiquum Veneris Paphiae templum. Sic *Scepsis* & *Palaescepsis* apud Stephanum, apud Strabonem l. 3. l. 13. l. 14. apud Ptolomaeum lib. 5. cap. 14. & lib. 3. cap. 13. & aliis locis sexcentis. Quin, omissis superioribus, unus Orosius poterat satisfacere; qui lib. 6. cap. 15. *Hic*, inquit, *exitus pugnae ad Palaeopharsalum fuit*. De qua pugna Lucanus lib. 6. Dio lib. 42. Vellejus lib. 2. Appian. lib. 2. & ipse Caesar l. III. STEWEGIUS *Palaeopharsali triplicem*. Ita legendum. Vulgo est *palustri proelio Pharsaliae*. SCRIVERIUS. Hittorpius. *Palustri proelio Pharsaliae*. Modius invenerat. *Palaestrialis*. Sed suspicatur legendum *Illustri proelio*. Nugae. MSS. 2. Reg. *proelio Pharsalico*, duo alii Reg. & 3. Hill. *Palaesarsalis L. Palaepharsali*. Sic Hirtius l. de bell. Alex. c. 48. *Caesar ad Dyrrhachium Pompejum obsidebat, & Palaepharsali rem feliciter gerebat*. Sic alia multa dicta Graecorum more. Mela l. 1. c. 7. *Paphos, & (quo primum ex mari Venerem egressam accolae affirmant) Palaepaphos*. Curtius l. 4. c. 2. *Legati respondent, esse templum Herculis extra urbem, in ea sede, quam Palaetyron vocant*. Eodem libro. *Magna vis saxorum ad manum erat Tyro vetere praebente*. Orosius l. 6. c. 15. *Hic exitus pugnae ad Palaeopharsalum fuit*. Sic Scepsis & Palaescepsis apud Strabonem l. 3. l. 13. & l. 14. apud Ptolomaeum l. 5. c. 14. & l. 3. c. 13. TENN. Vide Strabonem lib. XVII. p. 548. (m. 796.) ἐν τούτῳ Πομπήϊος Μάγνος ἧκε φεύγων ἐκ Παλαιοφαρσάλου πρὸς τὸ Πηλούσιον. Eutropius Lib. VI. A. U. C. DCCVI. *Deinde in Thessalia apud Palaeopharsalum* &c. Ita ibi vetus Eliae Vineti Codex. Vulgo *apud Pharsaliam*; alii *apud Pharsalum*. Immo Hirtii, sive Oppii locus de Bello Caesaris Alexandrino *Palaeopharsali rem feliciter gerebat*. Ita legendum ex fide MSS. lib. Ursiniani, & veterum Editionum Florentinae, ac Lugdunensis Gryphii; in quibus diserte ita exstat, cum hodie fere eodem, quo apud Frontinum vitio legatur *proelio Pharsalico*. Vide

rum singulae denos ordines [104] in latitudinem habuerunt [a]. Legiones, secundum virtutem cujusque, firmissimas in cornibus, & in medio collocavit; spatia his interposita tironibus [105] subplevit, dextro latere [106] sexcentos equites, [107] propter

[a] Vulgo HABERENT.

de editionem ultimam Raphelengii hoc anno castigatissime editam. *Palaepharsali* Scaliger ad oram. *Palepharsalis* MSS. Commel. in fol. alter ejusdem *Paleofars.* SCRIV. *Cur. post.* Defendit D. Vossius ad Caesarem l. III. B. Civ. c. 88. *palustri proelio*; quia mox sequitur *admovit paludibus:* Sed quia locus erat palustris, non tamen ideo proelium ibi gestum potest dici *palustre*. Praeterea in nullo MSSto *palustri* comparet. *Palustrialis* & *palaestrialis proelio Pharsalis*, *vel Pharsaliae*. Medicei, & Edd. pp. *pugna Pharsalica* Leidens. sec. & Palat. *pugna farsalis* Vatican. *bello Pharsalico* Petrensis. *Palepharsalis* Leidensis primus, & Cantabrigienus B. Publ. & Edd. Wechelii, ac Hittorp. In marg. *Palaepharsali:* quod cum Scaligero, Lipsio, Stewechio, & Tennulio unice verum esse censeo, quamvis & *Palaeopharsali*, ut Leidenses MSS. Eutropii, & Codd. quidam Hirtii habent, non omnino damnem. Sed praestat id, quod diserte exhibent emendatissimi codices, & clare Livius l. XLIV. c. I. *Castra in Thessalia circa Palaepharsalum habebat.* & Strabo l. IX. p. 439. ἀπὸ τῦ Παλαιφαρσάλυ.

104 *Haberent in latitudinem*] MSS. octo, vel novem meliores & Ed. Paris. *in latitudinem habuerunt.* quod cur mutatum sit, caussam non video. duo ex iis *latitudine* male. Verum non facile dixeris, quid Frontinus hoc loco intelligat per *ordines*. Conjicit Lipsius legendum in *altitudinem*; vel pro *denos* M. seu *mille ordines*, vel etiam, per *ordines* a Frontino indigitari cohortes denas in singulis aciei frontibus in ordine suo stantes. V. Lips. in Mil. Rom. l. IV. D. 8. Sic c. 4. §. 2. *hastatos subduxit ordinibus*. Adde Schel. ad Hygin. pag. 315. *Latitudo* ergo erit τὸ μῆκος seu extensio; cum *altitudo* erit densitas καὶ τὸ βάθος, ut Graeci loquuntur. Verum errare virum doctissimum docuit idem Illustris Schelius ibid. p. 283. &c. *Latitudo* enim in acie tactice significat τὸ βάθος, seu *altitudinem*; *longitudo* autem τὸ μῆκος; at in agmine res contraria est. Decem vero ordines εἰς βάθος, justus erat in acie instruenda numerus. Gloss. *contubernium* δεκαρχία, ἀκία, βάθος, τῶν ἀκιῶν. Plura vide loco adducto.

105 *Subplevit*] Uterque Medic. *inplevit.*

106 *Sexcentos equites*] De his equitibus in dextro Pompeii cornu ad Enipea positis nullam faciunt mentionem nec Plutarchus, nec Caesar l. III. c. 88. ubi videndus Vossius. Sed videtur eorum meminisse Lucanus l. VII. 224.

At juxta fluvios, & stagna undantis Enipei
Cappadocum montana cohors, & largus habenae
Ponticus ibat eques &c.

107 *Propter flumen*] Male in Regio *Prope* (& in uno Medic. *per*) Varro de r. r. l. I. c. 26. *Neque propter eas adserunt vites, quia*

pter flumen [108] Enipea [a], [109] quod & alveo suo & alluvie regionem inpedierat, reliquum equitatum in sinistro cornu cum auxiliis omnibus [110] locavit [b], ut inde Julianum exercitum circuiret. Adversus hanc ordinationem Julius Caesar & ipse triplici acie, dispositis in fronte legionibus, sinistrum latus, ne circuiri posset, admovit paludibus. In dextro cornu equitem posuit, cui velocissimos miscuit peditum, [111] ad [c] morem equestris pugnae exer-

[a] Vulgo ENIPEUM. [b] Vulgo COLLOCAVIT. [c] Vulgo ET AD.

inter se haec inimica. Lucretius l. VI. v. 627.

Quanto quaeque magis sint terram sidera propter,
Tanto posse minus cum Coeli turbine ferri.

Sallustius Catil. 59. *Ipse cum libertis & colonis propter aquilam assistit.* Ovidius VIII. Met. fab. 4.

Propter humum volitat, ponitque in sepibus ova.

Tacitus I. ann. c. 50. *Stratis etiam tum per cubilia propterque mensas.* II. ann. 41. *Arcus propter aedem Saturni dicantur.* IV. ann. 41. *Translata hinc castra hostem propter.* ibidem c. 54. *Cum propter discumberet.* Plautus Rud. prol. v. 18. *Propter mare.* Terentius Eun. 2. 3. 76. *Interdum propter dormiet.* Virgilius eclog. 8. 87.

Propter aquae rivum viridi procumbit in ulva.

Plautus Curcul. 4. 1. *In medio propter canalem.* TENN.

108 *Enipeum*] MSS. *Enipeam* & *Enipean* L. *Enipea.* Sic & Valerius Flaccus inflectit. l. 1. v. 83.

Ipse ego praecipiti tumidum per Enipea nimbo.
In campos & tuta tuli.

Cadit in Penea Herodot. 7. 129. Ovid. l. 1. Metam. 15. fab. Homer. Iliad. λ. v. 237. Scholiastes. Ἐνιπεὺς Ἠλίδος ποταμὸς καὶ Θεσσαλίας. TENN. Non dubium est, quin auctor perpetuo suo more, de quo saepius monendum fuit & erit, Graecam terminationem adhibuerit *Enipea.* constanter enim omnes mei *Enipeam*, vel *Enipeā* habent. Vide etiam Cl. Burmann. ad Valer. Flac. locum, & nos suprà ad §. 6.

109 *Quod & alveo*] Leidensis pr. duo Cantabrigienses, Mediceus pr. Hillensb. & Coll. Vossiana cum Edd. Rom. & Bonon. *qui.* quod placet. * *in alveo* Ed. Rom. Mox *alluvione* Voss. de *alluvie*, vel *eluvie*, & *illuvie* consule Gronovium ad Livium l. 1. c. 4. *in proxima alluvie.* Nihil muto, sed tamen magis inclino in *eluvie.* Appositus est Curtii locus l. VI. c. 5. §. 20. *torrentesque & eluvies iter morabantur.*

110 *Collocavit*] Decem MSS. *locavit* recte. Praecedit, & sequitur in hoc exemplo *collocavit.* Vide etiam Ex. antecedens. Dein *circumiret* & *circumiri* MSS. pauci. pro *Julius* in quatuor MSS. *C.* in Mediceo *Pompeji*: rectius. Sed facile & *Julius* & *C.* & *Pompeji* carere possemus, nec a manu Frontini esse opinor. Dein *triplice* est in Edd. ante ultimam Scriverii, & quibusdam MSS. Inferius *equitem posuit* dedi e MSS. vulgo *p. eq.* paullo post Leid. sec. *inmiscuit.* & uterque Medic. *pedites.*

111 *Et ad morem*] Duo Cantabr.

exercitatos: [112] Sex [a] deinde cohortes in subsidio retinuit, ad res subitas; sed dextro latere conversas in obliquum, unde equitatum hostium exspectabat, collocavit. Nec ulla res eo die plus ad victoriam Caesari contulit: effusum namque Pompeji equitatum inopinato [113] [b] excursu averterunt, caedendumque tradiderunt.

XXIII. Imperator [114] Caesar Augustus Germanicus,

a Vulgo SED. *b* Vulgo additur SUBINDE LATI. *c* Abest vulgo AUGUSTUS.

tabr. ambo Leid. Palat. Hillensb. Gud. Voss. carent τῷ &. Vere. Velocissimi peditum erant exercitati ad morem equestris proelii. Nam intelliguntur *velites*. v. l. IV. 7. 29. Stewech. ad Veget III. 16. *ad modum* Medic. pr. dein *exercitos* Keuchenius in Arceriano esse testatur. v. ad l. II. 1. 9. Mox *ad res futuras* Wechelii Ed. & Medic. sec. *sex deinde d. l.*

112 *Sed deinde c. i f. r. ad res subitas*] *Ad res futuras*, alii. inficete. legerim etiam lubenter & hic & in seqq. *sed dextro latere*, &c. & *sex* utrobique pro *sed*, quod minus convenire videtur. Qua de re consulatur ipse Caesar. III. de bello Civili MOD. Adsentior iis, qui pro *sed* utrobique substituendum putant *sex*. Id ut faciam, primum mihi auctor Plutarchus in Pompejo; ubi de Caesare acies instruente loquens, *sex cohortes*, ait, *e legionibus eductas legioni decimae a tergo locavit, jussitque, eas quietem agere*. Iterum in Caesare. *Ex posteriori acie sex clanculum venire cohortes jussit; quas post dextrum dispositas cornu, quid opus esset facto, praemonuit*. Meminit quoque Appianus, & alii. STEW. Lege cum Modio *sex deinde*, & statim *sex dextro latere*. TENN. *Sex deinde* jam legit Lipsius in Mil. Rom. l. IV. D. 8. & D. Vossius ad Caesar. l. III. c. 89. *Timens, ne a multitudine equitum dextrum cornu circumveniretur ex tertia acie (quae constabat VI. legionibus) singulas, (al. senas) cohortes detraxit, atque ex his quartam instituit, equitatuique obposuit*. Deinceps emendationem hanc firmavit Cl. Wasse ad Sallust. B. Jugurth. c. 63 auctoritate Codicis Petrensis, cui ego nunc addo utrumque Mediceum; in quibus etiam *sex dextro l.* ut Modius, Stewechius, & Tennulius volebant. Sed male. nam easdem cohortes, quas detraxit Caesar, equitatui in obliquum obposuit, non alias: unde fierent duodecim contra historiae veritatem. Lucan. l. VII. 522. *tenet obliquas post signa cohortes* &c. Vossius legebat &.

113 *Subinde lati*] Scribo *subinde elati*. Vocalem secundam bis scribere librarii noluerunt. Quod genus hominum nimis quam negligentissimum, istiusmodi compendiis scripturae maximas turbas dedit. Sciunt, qui membranas volutarunt STEW. Haec verba sunt adulterina, & absunt ab omnibus MSS. TENN. In meorum quoque codicum nullo, si forte Gudianum excipias, nec in Editionibus Italicis comparent; quare delevi intrusa ex sequentibus *subinde Catti*

114 *Caesar Germanicus*] Omnes MSS. *Caesar Augustus Germanicus*.

nicus, quum subinde [115] Catti equestre proelium, in silvas refugiendo, [116] diducerent, jussit suos [117] equi-

cus. TENN. Mei quoque, & Editiones vetustae praeter Palatin. addunt *Augustus*; quod privo judicio Keuchenius censet adjectum a correctoribus ex vetustis numismatis, quae non credibile est ante renatas litteras a librariis fuisse oculis attentis usurpata. Non nummi tantum, sed, quod magis attendendum est, semper noster de Domitiano loquitur adposito *Augusti* titulo. v. l. 1. 1. 8. 3. 10. l. 11. c. 11. 7. l. IV. 3. 14. Fors & τὸ *Domitianus* addendum, ut diserte factum in Petrensi; nisi id ad illustrationem sit adjectum.

115 *Catti equestre proelium*] Equidem parum cati illi, quicunque istos Catios, novum genus hominum, & orbi Romano, ne dicam soli, incognitum, primi producere conati sunt. Nec est, quod de Catheis somniemus, quorum meminere Orosius lib. III. cap. 19. Ptolomaeus lib. VII. alii. Hi enim Indiae populi, quos Alexander Magnus adiit, dum Porum superavit, teste Strabone lib. XV. Nos Caesari Germanico laudem suam eripi non patimur, populoque huic nomen reddimus, scribendo, *Catti equestre proelium.* secuti in eo Dionem, Strabonem, Orosium, Florum, Tacitum, & Martialem; apud quem epigram. II. pro *Dacis* reponendum *Cattis*, olim monuit in suis Epistolicis I. Lipsius. STEW. *Catti.* Ita legendum cum Stewech. Vulgo *Catii.* SCRIV. Scaliger jam etiam ad libri sui marginem correxerat *Catti.* Consule commentar. ad Martial. l. II. Ep. 2.

Frater Idumaeos meruit cum patre triumphos.
Quae datur ex Cattis laurea, tota tua est.

Stat. l. 1. Silv. 1. 26.

Qui nec in externos facilis saevire furores
Das Cattis Dacisque fidem. te signa ferente,
Et minor in leges iret gener & Cato castris.

Quo loco nihil putem movendum. Sensus esse videtur, uti alii jam explicarunt, *Pompejus se tibi submitteret, & Cato exiret castris sive arma deponeret, ac, licet se non submittens, neutrarum fieret partium.* Optime ex Catonis indole, quantum ferre poterat Statii adulatio. Adde de Domitiani in Cattos victoria numismatum collectores. MSS. hic vehementer turbant. *Cum subringati* Medic. pr *cum subincati* sec. *cum inde Cathi* Leidens. pr. *c. submethati* sec. *Chati* Cantabr. Bibl. pub. *Cathi* Petrens. *c. subincrati* Edd. Italicae. *Cathi* Palat. *Cathi* Gudian. vero proxime.

116 *Diducerent*] Optime ita. male igitur a ii, *refugiendo reducerent.* sententia enim postulat verbum, quod sparsum equitem significet; *diducendi* autem huic rei unicum. Sic Caesar lib. VI. Bel. Gal. *Dimittendae plures manus, diducendique erant milites.* Porro puto etiam in fine omisso τῷ *non*, legi posse, *ne quis locus ejus victoriam meraretur.* pro *ne quis non locus ejus victoriam miraretur.* etsi melius hoc est. MOD. Profecto id nunc primum est, cum apud Romanum scriptorem lego, *diducere proelium.* neque satis capio, quid hoc sibi velit: corrigendum suadeo *proelium in silvas refugiendo ducerent.* Enim *proelium ducere* eleganter dicimus, quomodo Caesar, & alii plus centies dixere, *bellum ducere*, id est protelare, protrahere, procrastinare. Pari quoque Phrasi Cicero *rem ducere*,

[117] equites, simul atque [118] ad inpedita ᵃ ventum esset, equis desilire, pedestrique pugna confligere. Quo genere consecutus est, [119] ne quis non locus ejus victoriam miraretur.

XXIV. C. Duilius, quum videret graves suas naves mobilitate Punicae classis [120] eludi; inritamque virtutem militum fieri, excogitavit manus

ᵃ Vulgo IMPEDIMENTA.

cere, hoc est rem proferre, STEW. *Reducerent* est in solo Vaticano, & Edd. Paris. Hittorp. & Wechel. *Diducerent* est in Medic. pr. & Voss. quod notaret *dirimerent*, finirentque proelium refugiendo in silvas. Sed in ceteris MSS. & Edd. primis est *deducerent*. quod ego praeferrem, junctis *in silvas deducerent refugiendo. i. e.* per fugam traherent proelium usque in silvas.

117 *Equites*] Deest in Vaticano, & Leid. sec. Mediç. pr. *milites*. Dein *ad* a manu prima non agnoverunt Medicei. forsan & hic *simul ad i.* fuerat, pro *simul ac ad i.*

118 *Ad impedimenta*] Unus Hill. 3. Reg. *Ad impedita*. Sic & Gronovius conjecerat, explicans *silvas*. Supra c. 2. n. 9. *Arboribus prostratis impedivit*. Nepos in Miltiade c. 5. *Arborum tractu equitatus hostium impediretur*. TENN. Nullus hic inpedimentis locus. *Inpedimentum* Leid. sec. *inpedimento* Medic. Sed verissime *inpedita* Leidensis primus, ut voluit Gronovius. Sic *impeditior saltus* Livio, *inpeditissimae silvae* Hirtio, & passim *loca inpedita*. quod substantivum saepe in talibus abesse solet. c. 5. §. 24. *ad patentia*. Consule notata ad l. 1. 5. 26.

119 *Ne quis non locus ejus vict. mir.*] Non incommoda illorum verborum sententia; attamen prae illa, *ne quis locus ejus victoriam moraretur*. Victoriam enim ad multos dies remorati videbantur Catti, cum ad silvas & loca ardua impedita saepius sese reciperent. Sic Curtius lib. IV. *Unam esse urbem, quae cursum victoris morari ausa esset*. STEW. Lege cum Modio, Stewechio, Gronovio. *Ne quis locus e. v. moraretur*. Curtius l. IV. *Unam esse urbem, quae cursum victoris morari ausa esset*. Seneca Suasor 2. *Si nihil aliud, erimus certe belli mora*. Virgil. *Belli mora concidit Hector*. Florus IV. 9. *Mora publicae securitatis*. TENN. Licet cuncti MSS. retineant *miraretur*, non dubium tamen mihi est, quin cum viris doctis sit rescribendum *moraretur*. Justin. l. 1. c. 10 *Si ea res victoriam moraretur*. Caesar B. Civ. l. II. c. 39. *hoc omne victoriam morari videretur*. Livius l. XXI. 5. *id morari victoriam rati, quod interesset amnis*. At audacius est ejicere τὸ *non*, ubi putem, aliud mendi quid latere. Uterque Mediceus *ne quis ut loci*. An *ne quidvis loci*, vel *ne quis id loci* i. e. eo loco?

120 *Eludi*] Male *elidi* Cantabrig. unus. *Erudi* Paris. Ed. pr. dein *irritam* sine *que* Medic. cum Edd pr. Item Medic. antiquior, *manicas*. ut *manus ferreas* appellat Lucanus l. III. 565.

Ast alias manicaeque ligant teretesque catenae.

Sed nil temere innovo. Alii *manus ferreas* vocare amant. De iis vide Schefferum in Mil. Nav. l. II. c. 7. Quem compilavit hic rursus Keuchenius & E. Sim-

nus ferreas, quae ubi hostilem adprehenderunt navem, superjecto ponte, transgrediebatur Romanus, & in ipsorum ratibus cominus eos [121] trucidabant *a*.

a Vulgo TRUCIDABAT.

sonum Chron. ad A. M. 3745. dein *adprehenderunt* retinui cum Tennulio ex utroque Mediceo, Hillensb. & Edd. Italicis. Reliqui *adprehenderent*. *Navibus* item pro *ratibus* Palat. Medicei, & Ed. princeps. *manibus* Bonon.

121 *Trucidabat*] Monuit Keuchenius, in Ed. Paris. melius & figurate legi *trucidabant*. Recte; atque ita optimi MSS. Palatinus, Petrensis, & Mediceus prim. Adi congesta ad l. I. c. 4. §. 8. *In eam persuasionem hoste perducto, ne ullam viam ad progressum Romanorum tenerent.*

CAP. IV.

De acie hostium turbanda.

EXEMPLUM I.

PApirius Cursor [1] filius, Consul *a*, quum aequo Marte adversus obstinatos [2] Samnites con-

a Vulgo FILIUS CONSULIS.

1 *Filius Consulis*] Necessario legendum secundum MSS. binos Reg. & unum. Hill. *Filius Consul*. Illa enim tempestate consules curabant exercitus. Fuisse ipsum consulem apparet ex Frontini verbis *Victorem adesse collegam*. Collega enim non dicitur, nisi respectu alterius consulis. Florus I. 16. *Per Fabios & Papirios patres, eorumque liberos ita subegit & domuit*. TENN. Non tantum Consulis, sed Dictatoris Papirii (ita enim hoc nomen scribendum, & non per *y*, ut vulgo fiebat, probant lapides & nummi) fuit filius. Ipse autem, ut bene observat Tennulius, erat tunc Consul. Praeter nostrum, Valerium Maxim. l. VII. 2. 5. Orosium l. III. 22. locuples testis est Livius l. X. c. 38. &c. *Sequitur hunc annum Consul insignis L. Papirius Cursor, qua paterna gloria, qua sua, & bellum ingens victoriaque, quantam de Samnitibus nemo ad eam diem praeter L. Papirium patrem Consulis* (sic legendum cum viris doctis, non *Consulem*) *pepererat* &c. Praeterea *Consul* exaratum est in Gudiano, Vossiano, & Mediceo pr. a. m. secunda, uti jam olim ad sui exemplaris marginem correxit summus Gronovius: Quod idcirco lubens reposui.

2 *Samnites*] Arcerianus, probante Keuchenio, *Samnitas*, cui adstipulatur Petrensis, nostri more. cap. praec. §. 21. *Samnitas Epirotasque*. lib. tamen pr. c. 8. 3. & I. II. I. 8. *Samnites* in accusativo servant Codd. sed & illic *Samnitas* rescribendum judico. Adi praeterea l. II. 7. 8. 12. 4.

3 Sp-

concurreret, ignorantibus suis, praecepit [3] Spurio Nautio [a], ut pauci [4] alares [b], & agasones mu-

a Vulgo NAUCIO. *b* Vulgo CALONES.

3 *Spurio Naucio*] MSS. *Spurio Nautio*. quem Livius l. IX. c. 21. facit consulem cum *M. Popilio*. TENN. *Nautium* per *t* esse scribendum, ut bene hic MSS., ex inscriptionibus, fastis, aliisque monumentis constat, uti etiam ex Servio ad Virgil. l. II. AEn. 166. III. 407. V. 704. *Tum Senior Nautes*. Vehementer vero errat Tennulius, cum putat, hunc *Spurium Nautium* eumdem esse, quem Livius l. IX. facit Consulem. Is enim Consul fuit A. V. C. CDXXXVIII. Haec autem historia accidit A. V. C. CDLX; ut verisimile videatur, nostrum fuisse Consulis illius filium. Certe Papirii legatus fuit; & Dux alaribus cohortibus in hac expeditione, ut ex Livio constat.

4 *Calones*] I. Reg. 2. Hill. & Voss. *alares*. quartus Reg. *allares*. tertius Hill. *olares*. Alares equites sunt auxiliorum. Liv. l. 49. *Alarii equites, postquam tam memorabile facinus Romanorum equitum videre, & ipsi virtute eorum accensi*. Vulgata praestat. dicuntur a Κᾶλα-*ligna*. Errat Keuchenius, qui vocem παρεγκαμένως scribendam judicat. Nam Hesychius. Καλά ὀξυτόνως τὸ σύνηθες, καὶ ἀντὶ ἐπιῤῥήματος τῷ καλῶς, παροξυτόνως δὲ τὰ ξύλα. Festus. *Calones militum servi dicti, quia ligneas clavas gerebant, quae Graeci Κᾶλα vocant*. Nonius. *Calonum proprietas haec habetur, quod ligna militibus subministrant*. Glossae Calo, δοῦλος δημόσιος. Frontinus. IV. I. 6. *Equitibus non amplius, quam singulos calones habere permisit*. Eorum opera Duces usi etiam sunt. Livius IX. 37. *Dolabrae calonibus dividuntur ad vallum proruendum, fossasque implendas*. Plauto dicuntur *caculae*. Glossarium. *cacula* δοῦλος στρατιώτου. Festo *Calatores* a Καλεῖν, quia vocari semper possent. TENN. *Celares* Hitterp. Ed. margo. *Alares* constanter retinent mei MSS. omnes, nisi quod in Petrensi sit *Alacres*; idque contra Tennulium censeo prave permutatum esse in *calones*, quod fecit Bonon. editor Beroaldus, cum in Rom. editione invenisset *celeres*. Non enim calonibus & agasonibus solis hoc Strategema commisisset Papirius; sed paucos iis additos ab eo fuisse equites ratio dictat. Quemadmodum Ex. 6. a Mario factum esse refert auctor, *Marcellum cum parva manu equitum peditumque noctu post terga hostium misit, & ad inplendam multitudinis speciem, agasones lixasque armatos simul ire jussit*. Et de Sulpicio Livius l. VII. c. 14. *Agasonibus circiter mille effectis, centum admiscet equites*. De se Caesar l. VII. B. G. c. 45. *Mulionesque cum cassidibus, equitum specie collibus circumvehi jubet: His paucos addit equites*. Similiter Antipater Ὄνους πολλοὺς καὶ ἡμιόνους συνέταξεν εἰς ἴλας, καὶ ἀνεβίβασεν ἄνδρας ὅπλισιν ἱππικὴν ἔχοντας· προέταξε δὲ ἑκάστῃ ἴλῃ τὸν πρῶτον ζυγὸν ἀληθινῶν ἱππέων, teste Polyaeno Strateg. l. IV. 4. 3. Sed quid dubitamus de veritate vocis *alares*? Ita legendum esse satis nos docet unus Livius l. X. c. 40. *Sp. Nautium mulos detractis clitellis cum cohortibus alaribus in tumulum conspectum propere circumducere jubet &c.* & c. 41. *Sp. Nautius dux alaribus cohortibus erat: pulverem majorem, quam pro numero excitabant: in-*

 fidens

mulis insidentes, ramosque per terram trahentes, [5] a colle transverso magno tumultu decurrerent: quibus prospectis, proclamavit, victorem adesse collegam; [6] occuparent [a] ipsi praesentis proelii gloriam: quo facto, & [7] Romani fiducia concitati sunt, & Samnites prae pulvere perculsi [b] terga vertêre.

II. [8] Fabius Rullus [c] Maximus quarto Consulatu

[a] Vulgo UT O. [b] Vulgo C. PROPULERE PROPULSI T. V. [c] Vulgo F. RUTILIUS.

sidentes mulis calones frondosos ramos per terram trahebant &c. Mox una voce auctior est Hillensberg. Cod. habens *multis mulis*: duo alii *insedentes*.

5 *A colle transverso.*] Hinc Livius. *Ex transverso pulvis velut ingentis agminis incessu motus adparuit.* Male Sanut. *Discurrerent* & Petrensis *concurrerent*; ut & statim *inspectis* Medicei, & Edd. Italicae cum Sanuto. *perspectis* Leid. sec. vulgato deterius.

6 *Ut occuparent*] MSS. *Occuparent & ipsi.* TENN. Delevi conjunctionem conditionalem, inconcinne insertam, auctoritate Codicum meorum novem, nec non Livii, *clamitans, victorem collegam adesse, adniterentur vincere, prinsquam gloria alterius exercitus fieret.* & in meis libris non comparet, nec debet. Vide etiam Cl. Wasse ad Sall. B. Jugurt. c. 53.

7 *Romani fid. concitati &c.*] Alii *Romanis f. concitatis.* sed quo tum verbum *propulere?* MOD. Unus Reg. *concitati hostes propulere.* TENN. Locus foede inquinatus, quem tamen MStorum ope repurgare conabimur. *Romanis f. concitatis* Edd. omnes veteres. *concitata* Leidensis pr. In Palatino deest *fiducia.* Loco τοῦ *propulere* uterque Leidd. ambo Medicei, Hillensb. & Edd. Romana, Bonon. Parisiensis A. 1515. *pro pulvere.* Petrensis *prae pulvere.* ἀντὶ τοῦ *propulsi* unus Medic. Leidens. sec. Petrensis *pulsi.* Mediceus antiquior, Vaticanus, Hillensb. & Vossian. cum Ed. Paris. *perpulsi*; immo Voss. pro varia lectione *perculsi.* Habemus jam *prae pulvere perculsi*, quae vera sunt. Sed insuper post *concitati* addunt uterque Mediceus, & Leidensis sec. *& Samnites*, & tandem Petrensis *sunt & hostes.* Unde quis non videt, elapsa hic esse quaedam, & rescribendum *Romani fiducia concitati sunt, & Samnites prae pulvere perculsi t. v.* Sanutus *Romani concepta fiducia pavefactos hostes terga vertere compulerunt.* Ipsam sic damus MSS. lectionem: in Petrensi *hostes* supplementum videtur esse elapsae vocis *Samnites. Prae pulvere* necessarium est. Hoc enim studuerat Papirius, ut maximus moveretur pulvis, & is falleret Romanos simul & Samnitas, quod operose describit Livius, qui deinceps addit. *Tum instant Volumnius & Scipio, & perculsos* (Samnitas) *sternunt.* Alias conjecturas addere supervacuum puto, cum haec vera mihi videatur, quam recepi: quia in vulgaris sensus non est idoneus, quamvis sic satis arrideat *R. f. concitati hostes propulere, & Samnites prae pulvere perculsi t. v.* Vide Ex. seq. & omnino simile exemplum l. IV. c. 7. §. 20. Dein *verterunt* nonnulli MSS.

8 *F. Rutilius Maximus*] Grono-

latu in Samnio, omni modo frustra conatus aciem hostium 9 perrumpere, novissime hastatos subduxit ordinibus, & cum Scipione, 10 legato suo, circummisit, jussitque collem capere, ex quo decurri poterat in hostium terga. Quod ubi factum est,

novius *Fabius Rullianus Maximus.* TENN. Vulgata lectione nihil ineptius est, jungente duo nomina gentilia *Fabii* & *Rutilii*: quod tamen retinent MSS. nisi quod *Maximus Rutilius* in Petrensi sit. Rescripsimus monitu Scaligeri, ita ad oram codicis sui notantis *Fabius Rullus Maximus*, vel, si mavis, *Maximus Rullus*, qui alias & *Rullianus* dicitur, ut in monumentis Capitolinis aliisque; unde ita ubique quidam Viri Docti malunt scribere. Et certe eo magis etiam inclinat animus meus; licet apud Graecos saepissime audiat Ῥοῦλλος: nam in talibus Latinis ipsis plus fidei tribuendum videtur, quam Graecis. *Rullus* tamen edidi tam hic, quam infra, quia hoc magis accedit ad MStorum lectionem, & noster multa exempla sua non ex Latinis, sed Graecis auctoribus desumsit, quod probatu facillimum foret, nisi haec res esset longioris operis, quam breves hae notulae sinunt. *Rulli* cognomen fuit in gente Servilia quoque, e qua si adoptatus esset in Fabiam gentem, *Rulli* nomen etiam potuisset gerere noster Fabius, ut constat ab adoptatis aliquando retentum fuisse quoque verum suum cognomen. Consule Illustr. Spanhem. T. 2. Praest. Num. 78. &c. Non vero tunc dici posset *Rullianus*; nam a cognomine haec forma non descendit, sed a gentili nomine, debuisset que vocari agnomen *Servilianus*. Quod ipsum etiam usu venit deinceps in eo Fabio, qui A. V. C. DCXII. Consul fuit. Verum nusquam tradi scio, hunc nostrum *Fabium Rullianum*, seu *Rullum* e Servilia gente fuisse, & a Fabiis esse adoptatum. Quod autem nomen hoc passim corruptum sit in *Rutilius* vel *Rutilianus*, consule viros doctos ad Livium l. VIII. 29. Valer. Maxim. II. 7. 8. III. 2. 9. Aurel. Vict. c. 32. & nos infra ad l. IV. I. 35. 39. VI. I.

9 *Perrumpere*] Petrensis *irrumpere*. Palatin. Medic. pr. Vaticanus, Cantabrig. tert. Vossian. & Edd. Italicae *prorumpere*, ut & §. 17. sed vide ad l. I. 5. 12. II. 8. 9. Sic *perrumpere munitiones* Caesar. B. Gal. l. III. c. 26. *munitionibus perruptis*, non *proruptis*, ut volebant Vossius, & Davisius; melius tum foret *prorutis*, ut *proruere vallum* aliquoties occurrit. Adi Doct. Snakenburg. ad Curt. IV. 2. 7. *prorutis lapidum cumulis*. *perrumpere stationes* infra l. IV. c. I. §. 17. &c. Aliter *prorumpere* sine casu notat etiam e porta erumpere, praeceps incurrere. supra Medic. sec. *omnino e*.

10 *Legato suo.*] *Legatos suos* Cantabrigienses tres, Leidensis pr. & Hillensberg. cum Ed. Paris. *Suos* etiam Medic. prim. Forsan a praepositione *cum* expulsum est *C. Marcii* nomen: nam Livius, qui hanc pugnam in quarto Fabii Rulliani consulatu factam pluribus, sed aliter, quam noster, enarrat l. X. c. 28. 29. ait inter alia *superveniunt deinde his restituentibus pugnam L. Cornelius Scipio, & C. Marcius cum subsidiis ex novissima acie, jussu Q. Fabii Consulis ad praesidium collegae missi*. pro *capere* Sanutus *occupare*, MS. Petrens. *excipere*.

est, [11] Romanis crevit animus, & Samnites perterri i fugam molientes caesi sunt.

III. [12] Minucius Rufus Imperator; quum a [13] Scordiscis Dacisque premeretur, quibus inpar erat numero, praemisit fratrem, & paucos equites una cum aeneatoribus; praecepitque, ut, quum vidisset contractum proelium, [14] subitus ex diverso se ostenderet, juberetque, aeneatores concinere. [15] Sonantibus montium jugis, species ingentis multitudinis obfusa est hostibus, qua perterriti dedere terga.

IV. [16] Acilius * Glabrio Cos. adversus Antiochi regis

* Vulgo ATTILIUS.

11 *Romanis*] Leidensis sec. *Romano* recte, nostri & omnium historicorum stylo. paullo ante *transgrediebatur Romanus*.

12 *Minutius Ruffus*] Vide Eutropium IV. 33. Epit. l. LXV. Flor. III. 4. TENN. In Leid. sec. *A. Min* Sanuto *Amutius*. male: nam appellabatur *Marcus*. Ceterum e nummis, & inscriptionibus edidi *Minucius Rufus*. Confer Pigh. Ann. T. 3. p. 128. & 133.

13 *Scordiscis*] Keuchenio e MS. Arceriano placet *Scodrisiis*, quia urbs eorum Graece Σκόδρα; atque ita de hoc populo loquitur, quasi ignobilis esset, & raro in historiis occurreret, cum Scordisci, (quomodo & in tabulis Capitolinis vocantur) celeberrimi fuerint, Delmatiae confines populi; & aegre tandem a Minucio devicti. Interim quae adfert de σκύδρα & σκόδρα furatus est a Salmasio ad Florum l. III. c 13. ubi vide Col. Dukerum, & de Metathesi litterae ς Gudium ad Phaedri Fab. 25.

14 *Subitus.*] MSS. tres *subito*. perperam. Adi ad l. I. 4. 13. *subitus evasit*. & §. seq. *subitus apparuisset*. MSS. duo, & San. *vidissent* & *ostenderent*. Male itidem in fine San. MSS. 5. & Edd. Rom. ac Par. *effusa*. Ed. Bonon. *affusa*: Vatic. *visa*. Proprium enim hac in re est *offundere*. Consule, quos laudavi ad J. Obseq c. 124. & Heinsium ad Valer. Flacc. l. IV. 482. Ac Comment. ad Curt. l. IV. 9. 15. *Caligine, quam fumus offuderat* & c. 12. §. 20. *Caligo, quam humidi offuderant montes*. Utrobique vulgo *eff*. Hoc compositum reddendum est quoque Lactantio e MS. veterrimo l. II. c 16. *Humanis pectoribus errores offundant*; vulgo *infundant*.

15 *Sonantibus.*] Frequens est apud poëtas, ut *montes clamore sonare* dicantur. Adi modo Ovid. l. III. Met. 703 VI. 589. Senec. Hippol. 38. OEdip. 570. Herc OEt. 1895. & passim. Nihilominus hoc loco me nondum poenitet conjecturae, quam laetor, me etiam a summo Gronovio ad marginem codicis sui adtextam vidisse *resonantibus*. Syllaba *re* sine dubio absorpta fuit a praec. voce *concinere*. Hoc compositum sexcenties de Echo occurrere, quis nescit? Eodem fere modo Curt. l. VIII. c. 10. 16. *juga montis collesque resonabant*.

16 *Attilius.*] *Acilius* Scr. SCRIV. MSS.

regis aciem, quam is [17] in Achajam [18] pro angustiis [a] Thermopylarum direxerat, iniquitatibus loci non [19] inritus tantum, sed cum jactura quoque repulsus esset, nisi circummissus ab eo [20] Porcius [b] Cato, [21] qui tum, jam consularis [c], Tribunus militum a populo factus in exercitu erat, de-

[a] Vulgo PER ANGUSTIAS. [b] Vulgo M. PORCIUS. [c] Vulgo JAM CONSULARIS desunt.

MSS. *Acilius*. Sic quoque Gujetus, & Gronovius. TENN. *Acilius* etiam Leidens. pr. Gudianus, & Voss. cum Edd. Bonon. Paris. Hitt. & Wechelii. quod restitui. Praeter Plutarchum in Catone, & alios hujus M. Acilii Glabrionis Strategema multis commemorat Livius l. XXXVI. c. 14. & sequentibus. *Acilius* jusserat etiam rescribi Lambinus ad Nepotem p. 296.

17 *In Achaiam*] MSS. duo *Achaia*. Quod non opus est. Nam *in* hic notat *intra Achaiam*, ut saepius jam monuimus. Thermopylae enim sunt in *Phthiothis Achaeis*. V. Livium loco citato.

18 *Per angustias Thermopylarum*] Livius c. 15. dicit *inter saltum Thermopylarum sese recepit*. & c. 16. *intra portas loci ejus castris positis, munitionibus insuper saltum impediebat*. Verum MSS. omnes constanter hic edunt. *pro angustiis*, hoc est ante, in ore angustiarum. Huc facit Plutarchus in Catone p. 343. Ἀντίοχος φράξας τὰ περὶ Θερμοπύλας στενὰ τῷ στρατοπέδῳ καὶ τοῖς αὐτοφύεσι τῶν τόπων ἐρύμασι, περιβαλὼν χαρακώματα καὶ διατειχίσματα, καθῆστο, τὸν πόλεμον ἐκκεκλικέναι νομίζων, τὸ μὲν κατὰ τὸ στόμα βιάζεσθαι παντάπασιν ἀπεγίνωσκον οἱ Ῥωμαῖοι. Cessi igitur MStorum auctoritati, quam secuti etiam sunt Editores Parisienses. De verbo *direxerat*, pro quo Arcerian. male *deduxerat*, consule Cl. Wasse ad Sallustii B. Jug. c. 99. Infra c. V. §. 24. *per collem, qui imminebat, & in lateribus angustiarum aciem direxit*. §. 27. *Directa acie ad Cannas*.

19 *Irritus*] Scribere se ait Keuchenius *territus*, non *irritus*. Non fecisset, si sibi ob oculos posuisset Livii verba c. 18. *Multi temere subeuntes vallum transfixi sunt; & aut incepto irrito recessissent, aut plures cecidissent, ni M. Porcius* &c. Mox *jacturis* Hillensberg. & pro *nisi* Medicei, & Edd. Italicae ac Paris. *ubi*, ac Petrens. simpliciter *missus*.

20 *M. Porcius Cato.*] Praenomen hoc Scriverio rursus debetur. Nam Scripti, & Edd. ante illum non agnoscunt: crebro nostri more. *Cato* simpliciter Gudianus. Rectius in sequentibus addidisset duo verba, ut videbimus.

21 *Qui tum tr. m. a. p. factus*] 3. Hill. *Qui tum, jam consularis, tribunus m. a p. factus*. Et ita Gronovius in MSS. cod. invenit. Constat ex Livio, Catonem tunc consulatu functum. Restitui Frontino duas voces *jam consularis*, quas inepte Keuchenius, inventas in Edit. Parisiensi, pro Glossemate habet, & nihili ducit. Agnoscunt eas quoque tres Cantabrigienses, ambo Leidenses, Gudianus, Palatinus, Vaticanus, & Mediceus antiquior. *consularis* etiam est in Editionibus Romana, & Bonon. pro *tum* Mediceus alter *jam*. Diserte Plutarchus Catonem eo nomine laudat, quod jam consularis non dedignatus est sub

dejectis [22] jugis [23] Callidromi [24] AEtolis [a], qui ea praesidio tenebant, super [25] inminentem [b] castris regiis collem, a tergo subitus adparuisset. Quo

[a] Vulgo MONTIS AET. Q. PR. TENEBANTUR. [b] EMINENTEM vulgo.

Acilio militiam sequi, ut Tribunus, p. 542. & Livius l. cit c. 17. *Consul posteaquam insessa superiora loca ab AEtolis vidit, M. Porcium Catonem & L. Valerium Flaccum, Consulares legatos* &c. *Catonem in Callidromum mittit*, ubi videndi Glareanus, & Sigonius.

22 *Jugis*] Lambinus l. cit. ad Nepotem emendat *de jugis*. Certe *dejectis jugis AEtolis* nequaquam elegans est. Putarem ego, ab auctore relictum *dejectis jugo C. AEtolis*, ut est apud Livium, nisi sequentia *qui ea pr.* &c. ut legendum est, me inhiberent. Quamquam posset dici, illa esse corrupta, postquam *jugo* in *jugis* jam abierat, & reponendum *qui id.*

23 *Callidromi montis; AEtolis, qui praesidio.*] Intricata lectio; nec in libris auxilium. nam quod quidam pro *AEtolis, Calliodromi accolis* habebant, id etiam a portento (nisi forte *Callidromi accolis* ex eo faciendum est) propius abest. Legerim tamen ego ex Plutarcho (qui sexcentos AEtolos cacuminibus Callidromi montis ab Antiocho praesidio impositos. a Catone profligatos scribit) *dejectis jugis Callidromi montis AEtolis, quorum praesidio tenebantur*: aut certe, *qui ea praesidio tenebant.* Malimque etiam postea *super imminentem regiis castris collem*, quam *supereminentem*. Considerent docti. MOD. Scio, AEtolos in Callidromo praesidere solitos; testante id ipsum praeter alios Livio l. XXVII. *Igitur Philippus*, inquit, *dejecto praesidio, fusis AEtolis, qui saltum Thermopylarum insidebant.* Nihilo secius suspecta mihi illa, *qui praesidio tenebantur.* Deinde, quod alii in libris reperisse se ajunt, *Callidromiacolis*; id puto olim fuisse Callidromi colis, & utrumque illud *collis* & *montis* pro glossemate induco; scriboque, *dejectis jugis Callidromi AEtolis*: Livius l. XXXVI. *Extremos ad Orientem montes, OEtam vocant; quorum quod altissimum est, Callidromum appellatur.* Adeundus & Strabo l. IX. Appianus de bellis Syriacis; item Plutarchus in Catone. STEW. Recte suspicatur Stewechius, *montis* esse Glossam, nam in MSS. & Edd. pp. legitur tantum *Callidromi accolis* vel *Callimontis dromiacolis*: unus *montis Callidromi* certo indicio *montis* fuisse suprascriptum & rescribendum modo *Callidromi AEtolis. Montis* etiam nomen non addunt Plutarchus, nec Livius. Sic *montem* esse Glossam vidimus l. I. 8. 3.

24 *Qui praesidio tenebantur*] Unus Reg. duo Hill. *quae praesidio*, & sic Gujetus. TENN. Vulgatum non est Latinum. unde Lambinus emendabat *quorum*. sed hoc nimis recedit a vulgata scriptura. Petrensis *ab AEtolis qui praesidio detinebantur.* Unde conjicere possis, *AEt. qui praesidio insibi erant. Praesidio* & *in praesidio* esse saepissime Livius & alii. l. III. c II. §. 2. *Qui praesidio illis erant.* De voce *insibi* monuimus quoque supra. Sed Mediceus antiquior, Leidensis prim. & Edd. Rom. Bonon. ac Paris. etiam exhibent *quae pr.* unde sine haesitatione lego *qui ea pr. tenebant*, ut conjecit Modius. vide ad l. I. 8. II. contra *praesidio tenebantur* depravatum est in *tenebant* l. III. c. 6 §. 7.

25 *Super eminentem castris regiis collem, a tergo subitus apparuisset.*

Quo facto perturbatis Antiochi copiis, utrinque inrupere Romani, & fusis fugatisque castra ceperunt.

V. C. Sulpicius [26] Peticus [a] [27] Cos. contra Gallos dimicaturus, jussit muliones clam in montes proximos cum mulis abire, & [28] indidem [b] conserto jam proelio, velut equis insidentes ostentare se pugnantibus: quare Galli existimantes, adventare auxilia Romanis, cessere jam pene victores.

VI.

a Vulgo PETREJUS. b Vulgo INDE.

ruisset.] Necessario emendandum *super imminentem castris.* Audi Livium: *Ni M. Percius Cato*, inquit, *ab jugo Callidromi, dejectis inde AEtolis, & magna ex parte caesis (incautos enim & plerosque sopitos oppresserat) super imminentem castris collem apparuisset.* Proelium hoc, quo de agitur, Attilii Glabrionis, & regis Antiochi, commissum anno Urbis DXLV., M. Claudio Marcello, T. Quinctio Crispino Coss. STEW. *Imminentem* Stewechius, quem ad hoc exemplum vide. Adhibe & Modium. SCRIV. Unus Reg. duo Hill. Modius, Stewechius, Gujetus. *Imminentem.* TENN. Ineptissima est vulgata lectio, quam bene damnant viri docti, nimis timidi, quod in textum non receperint. Nam *imminentem* habent Palatinus, uterque Leidens. Gudianus, & omnes Cantabrigienses, vehementer probante Cl. Wasse ad Sallust. B. Jug. c. 99. & jam diu ante Ill. Schelio ad Hygin. p. 139. Immo vel invitis libris sic legissem e Livio, cujus locum jam allegavit Stewechius, *super inminentem castris collem adparuisset.* Quomodo alibi saepius Livius, ut l. XXXVIII. 21. XLIII. 22. Inf. c. 5. § 24. Male Lambinus una voce *tenebantur supereminentes colles* & mox *subito.* Vide modo ad praeced. Ex. Dein *utraque*, Edd. pp. & pro *inrupere* perperam Lambinus *irruere.*

26 *Petrejus*] Immo *Peticus*, quod nomen Sulpiciae genti, & in historiis obvium. Fasti. SCRIV. 3. Reg. unus Hill. confirmant conjecturam Scriverii, *Peticus*, Sulpiciae genti nomen, & in historiis obvium. Ruben. l. II c. 29. elect. Unde apud Frontinum l. I. c. 12. n. 8. *C. Sulpitius in Galliis*, legit idem Scriverius. TENN. *Petrejus* ab Ed. Parisiensi profluxit, cum antea esset editum *Poritus.* MSS. plerique *Petitus*, unus *Parthicus.* sed *Peticus*, quod reposui, clare exstat etiam in Leidensi primo, Vaticano, Palatino, & Vossiano; ut ab omnibus vocatur historicis. de loco l. I. c. 12. §. 8. illic vidimus.

27 *Cos.*] Dictator. Vide Cuspinian. p. 125. SCRIV. *Cur. post.* Errare auctorem, & Sulpicium contra Gallos in Italia pugnantem dictatorem fuisse docet quoque Perizon. Anim. Histor. c. 2. p. 80. Hoc Strategema ejus refert Livius l. VII. 14. sed alio paullum modo. e Consulis titulo patet, haec a nostro e Livio non esse desumta.

28 *Inde*] Petrensis *identidem*, quod placuit viro docto. Rectius Leidensis prim., Hillensb. Gudia-

O 4

VI. Marius, [29] circa aquas Sextias, quum in animo haberet postera die depugnare adversus Teutonos, Marcellum cum parva manu equitum peditumque noctu post terga hostium misit, & ad inplendam multitudinis speciem, agasones lixasque armatos simul ire jussit, jumentorumque magnam partem instratorum [30] centunculis [a], ut [31] per hoc facies equitatus objiceretur; praecepitque, ut, quum animadvertissent, committi proelium, ipsi in terga hostium descenderent. Qui adparatus tantum terroris intulit, ut asperrimi hostes in fugam versi sint.

VII. [32] Licinius [b] Crassus, fugitivorum bello [33] apud Calamarcum educturus [34] militem, adver-

[a] Vulgo cum c. [b] M. addunt vulgo.

dianus, & Vossian. *indidem*, id est ex eodem loco. Glossae ἰνϑεῦϑεν, ἐκ τοῦ αὐτοῦ. Livius l. XXVII. 12. *Bruttiorum indidem perfugae.* adde Rutgers. l. V. Var. Lect. c. 19. Mox *quare* deest in Ed. Vesal. non male. si addicerent MSS.

29 *Circa aquas*] Medic. sec. *contra a.* Leidens. sec. *juxta.* Mox rursus *Theotonos* Medicei, & Edd. Italicae, ut supra; alii *Theutonos* & *Theutones.* MSS. sex, & Edd. eaedem *nocte*, quae vox in Vaticano deest. De hoc Strategemate Marii adi Plutarchum p. 416. & Polyaen. l. VIII. 10. 2. qui tamen de Agasonibus & jumentis ne γρῦ quidem.

30 *Cum centunculis*] Medicei *cum cuniculis* cum Ed. Romana, Leid. sec. *cum tuniculis.* Vossian. *cum tunclis.* Hillensb. *continiculis.* Ed. Parif. *cum continiculis.* Hittorp. *Instructorum cum Centunculis* & in marg. *cuniculis.* Palatin. *contunculis.* Sed optime Leidensis pr. Gudianus, & Petrensis *instratorum centunculis* sine τῷ *cum.* Hoc enim ceterorum MStorum aberrationes ducunt. quod etiam notavit in libri sui margine If. Vossius; neque aliter locum adducit Lipsius l. III. de Mil. Rom. Dial. 7. ubi de centunculorum stratis agit. Male nonnulli codices *instructorum.* Livius l. VII. 14. *Mulis strata detrahi jubet; binisque tantum centunculis relictis.*

31. *Per hoc*] Medicei *per haec.* Dein *advertissent* Edd. Bon. & Paris, *animadvertisset* Hillensb. & Leid. sec. dein Medicei, & Edd. primae *iniri.* Vide ad praefat. hujus libri. Mox Cantabr. tert. *descederent*, male. adi l. I. 8. 2. Tandem pro *ut* in Mediceis, & Edd. iisdem *quod* & pro *sint*, *sunt*; quod est quoque in Voss. & Cantabr. tert. ac Ed. Par. Medic. pr. *in terga v. sunt.*

32 *M. Licinius*] Praenomen rursus tacitus adposuit Scriverius, non repertum in MSS. ut solet addito gentili praenomen omittere noster, quod vel e solo hoc capite patet.

33 *Apud Calamarcum*] Alii, apud

versus Castum & 35 Gannicum [a] duces Gallorum, duodecim cohortes cum 36 C. Pomptinio [b], & 37 Q. Marcio [c] Rufo legatis post montem circum-

a Vulgo CANIMOCUM. *b* Vulgo C. PROMPTINO. *c* Vulgo CUM Q. MARTIO RUFFO.

apud *Calamatium*. de quibus nihil scio, nisi nescio. Plutarchus sane horum non meminit: sed hoc dicit tantum, quae hic narrat Frontinus, non procul a stagno Lucano accidisse. MOD. Alias *Calamatium*. & sic fere MSS. quorum alii *Calamatrum* vel *Calamartum*, alii *Calaruartum*, alii *Camalatrum*. Legendum fortassean, *M. Licinius Crassus, fugitivorum bello, ad caput Silari amnis*. Quomodo fere Orosius lib. v. cap. 25. Vel *ad Silarum amnem*. sed vide infra ad exemplum 34. Capitis sequentis. SCRIV. Eadem varietas in MSS. ab Ortelio visis, & meis. In Mediceo antiquiore *Calamactum*, in altero, & Vossiano *Calamatium*, & Edd. pp. vel *Calamatrum*. Quod verum nomen sit, cum ignarissimis nescio. *Calamatium* placebat Phil. Cluverio Ital. Antiq. l. IV. p. 1256. qui putat idem fuisse, quod hodie *Capachio Vecchio*, & infra eodem modo scribendum esse. In Lucania rem gestam esse constat, non vero in Apulia, ut est apud Eutropium l. VI. c. 7. *Montem* indigitari patet quoque ex nostri verbis *post montem*, & in altero loco *praedicti montis*. Ex Orosio autem liquet, non accidisse ad Silarum amnem; ait enim *priusquam ipsum Spartacum ad caput Silari fluminis aggrederetur, Gallos auxiliatores ejus Germanosque superavit*.

34 *Militem*] MSS. Medicei, & Edd. Italicae male *milites*, eodem sensu.

35 *Castum & Canimocum*] Alii, *Castrum & Tanonicum*. Sed videtur ex Plutarcho legendum *Castum & Canicium*. Vide Crassi vitam. MOD. *Gannicum*, sive *Cannicum* videtur legendum ex vestigiis meliorum codicum: & sic ipse Frontinus hoc libro cap. seq. exemp. 33. ubi repetita est haec historia: ibidemque diserte legitur *ex factione Casti & Gannici*, sive *Cannicii*. Plutarcho in vita Crassi, Γαῖος Καννίκιος καὶ Κάστος, *Cajus Cannicius & Castus*. Livio l. XLVII. est *Granicus*. Vide Orosium l. v. c. 24. *&*, qui ab eo sua mutuati, Paulum Diaconum Histor. Miscellae l. VI. & Freculfum tom. I. l. v. c. 16. Mox sub finem hujus exempli est in membranis *decucurrissent*, pro *decurrissent*. SCRIV. C. v. § 34. MSS. *Casti & Gannici* diserte habent. Hic *Canonicum*, *Caninocum*, *Camnocum*, *Camincum* & similia, quae pugnant magis pro Plutarchi p. 549. Καννικίῳ. *Gannicum* tamen ob seq. locum & Livii corruptum *Granicum* cum Cluverio recepi.

36 *C. Promptino.*] Nuspiam occurrit tale nomen Romanum. Rescribe mecum *C. Pomptinio*, ut exhibent clare ambo Leidenses, Petrensis, & Ed. Paris. alii *Pomponio*, *Promptinio*, *Pencinio*, *Catone Porcio*. Fuit *C. Pomptinius*, sive ut alii ex Fastis malunt *Pentinius*, praetor sub Ciceronis consulatu. Agunt de eo Glandorpius in Onomast, p. 709. & Pigh. in Fast. T. III. p. 322. & saepius. Male in Dionis l. XXXIX. in fine Πομπτῖνος editur. Eodem modo *Pomptinus ager Pomptinae paludes* corrupte in veteribus libris exarantur *Promptinus* & *Promptinae* & *Pontinae*.

37 *Cum Q. Martio Ruffo*] Primo delevi τὸ *cum* auctoritate MStorum

cummisit: 38 quae quum, commisso jam proelio, a tergo clamore 39 sublato[a] decucurrissent, ita fuderunt hostes, ut ubique 40 fuga, nusquam[b] pugna capesseretur.

VIII. 41 M. Marcellus, quum vereretur, ne paucitatem ejus militum clamor detegeret, simul lixas calonesque, & omnis generis sequelas conclamare jussit; atque ita hostem magni exercitus specie exterruit.

IX. Valerius 42 Laevinus[c], adversus Pyrrhum, 43[d], oc-

a Vulgo JAM S. DECURRISSENT. b Vulgo FUGAM PRO P. CAPESSERENT. c Vulgo LEVINUS.

rum plerorumque. Dein velim scire, num *Ruforum* nomen, nam sic libri, non *Ruffo*) umquam fuerit in gente *Marcia*. Per *t* vulgo etiam hic *Martio* perperam scribebatur. MSS. quatuor cum Edd. primis *Mario*. Praenomen non agnoscunt Medic. antiquior & Edd. primae, scribentes *&* *cum Mario*. Mediceus alter *&* *Gajo Mario*. Leidens. pr. *que Marcio*, secundus *& C. Marcio*. Forsan pro *cum Q. Marcio* scribendum *C. Minucio*. De *M. Minucio Rufo* facta est mentio §. 3. Ejusdem nominis quaestor fuit etiam Pompejanarum partium in bello Civili. V. Glandorpium. *Rufi* nomen adhaesit multis gentibus, quarum nulla propius accedit ad corruptum *Marcius*, quam *Minucia*.

38 *Quae*] Uterque Mediceus, & ambo Leidenses cum Edd. Italicis *qui*. Utrumque probum; nam & ad legatos, & ad cohortes potest referri; immo licet ad cohortes referas, vel sic *qui* per Synthesin facile admitti possit.

39 *Jam sublato*] Nemo non videt, inconcinnam & inanem hic esse repetitionem τοῦ *jam*, quod praecessit. quare delevi, auctoribus MSS. Mediceis, Leidensibus, Gudiano, Palatino, Vossiano, & Edd. Rom. ac Bononiensi. Statim etiam edi curavi *decucurrissent*. nam praeter Scriverii & Keuchenii codices sic exhibent MSS. meorum quinque optimi, & Ed. Paris. V. ad l. 1. 5. 15.

40 *Fugam pro pugna capesserent*] MSS. omnes *ut ubique fuga, nusquam pugna capesseretur*. recte. TENN. Sic etiam sex mei meliores. *fugatis quod p. capesseretur*, uterque Mediceus. *capesseretur* etiam Leidens. pr. *fuga, nusquam pugna capesseretur* verum est sine dubio. Lucan. l. VII. 532.

nulla secuta est
Pugna; sed hinc jugulis, hinc ferro bella geruntur.

41 *Marcellus*] Praenomen *M.*, ut alibi, recte addunt duo Cantabrig. Gudianus, Leidens. pr. Palatin. Hillensberg. & Vossian. dein *ita* non comparet in utroque Leidensi, Gudiano, Palatino, Hillensb. & Voss. in Mediceo *itaque sic h.* In fine Ed. Rom. *speciem extrivit*, Paris. *s. terruit.* MS. Commel. *deterruit.*

42 *Levinus*] Notat Keuchenius, in suo MStô non male exaratum esse *Laevinus*. quod unice verum est. per dipththongum *αι* Graeci, & in antiquis marmoribus aliisque monumentis Latine per *ae* ubique scribitur. Vide praeter alios

43 a occiso quodam gregali, tenens gladium cruentum, utrique exercitui persuasit, Pyrrhum interemtum. Quamobrem hostes destitutos se ducis morte credentes, consternati a mendacio, se pavidi in castra receperunt.

X. Jugurtha, 44 in Numidia, adversus C. Marium, quum Latinae quoque linguae usum ei conversatio pristina castrorum dedisset, in primam aciem 45 procucurrit b, & occisum ab se C. Marium 46 tum Latine 47 clare praedicavit, atque ita multos nostrorum avertit.

XI.

a Vulgo EPIROTARUM R. b PROCURRIT vulgo & A SE.

alios Pighium T. 1. Ann. p. 431. ubi jam emendavit Plutarchi vitiosum Ἀλβῖνος, & aliorum *Lavinius*. Correximus hoc quoque l. IV. c. 7. §. 7.

43 *Epirotarum regem*] Haec in MSS. verba nusquam apparent. TENN. Praeced. cap. §. 21. jam monui, nimis liberalem hic fuisse Scriverium, qui haec verba primus addidit. In meis etiam Codicibus non inveniuntur. Sed in Medic. pr. *adv. P. agens*. Mox vulgo contra MSS. *exercitui utrique*. In Leid. sec. *ex. Pirri*. In Vaticano deest *exercitui*. Dein Medic. antiquior *const. e mendacio*. Cantabrigienses, teste Wasseo, *de m.* ut l. 1. 5. 28. *de insidiarum metu*. Nil tamen muta a notat *per*, *prae*. Curt. l. V. 4. *Vates adhibere coepit a superstitione animi*. Tandem plerique *in castra se pavidi*. a Leidensi pr. absunt *in castra*.

44 *In Numidia*] Vossian. a m. pr. *in India*. Mediceus uterque *Numida*, rectius vulgato: quamquam utrumque a lectore quodam additum videtur. Bis jam auctor Jugurthae meminit, sed utrobique sine tali additamento. l. 1. 8. 8. II. 1. 13.

45 *Procurrit*] E MSS. Cantabrigiensibus jam monuit Cl. Wasse ad Sallust, scribendum esse *procucurrit*; quibus adstipulantur Gudianus, Leidens. pr., Hillensb. Medic. & Vossian. cum Ed. Paris. quod jam saepe habuimus. Unus *decurrit*, alius cum Edd. primis *praecurrit*, perperam. dein *ab se* dedi auctoritate Medicei pr.

46 *Tum Latine*] Haec desunt MSS. TENN. Voces hae olim jam suspectae Clarissimo Wasse non comparent quoque in tribus Cantabrigiensibus; quare libenter eas deletas vellet. *Tum* abest etiam a Mediceo pr. In alio *cum*. Ego quoque e Glossa eas in textum irrepsisse putem, nisi fuerit *cum Latine, tum clare*, ut idem conjicit. sed vide notam sequentem.

47 *Clare praedicavit*] Quidam *clamare coepit*. MOD. & SCRIV. Unus Reg. *Clamare coepit*. ut Modio conjectum. Sallustius Jugurth. c. 101. *Ibi Latine (nam apud Numantiam loqui didicerat) exclamat, nostros frustra pugnare: paullo ante Marium sua manu interfectum: simul gladium sanguine oblitum ostendere, quem in pugna, satis impigre occiso pedite nostro, cruentaverat*. TENN. *Clamare coepit* placet quoque Keuchenio: & certe ita inveni in Edd. Rom. Bonon.

XI. [48] Myronides Atheniensis, dubio proelio adversus Thebanos [49] rem gerens, repente in dextrum suorum cornu [50] prosiluit [a], & exclamavit, sinistro jam se vicisse: qua re & suis alacritate, & hostibus metu injecto, vicit.

XII. [51] Croesus praevalido hostium [52] equitatui ca-

a Vulgo PROSILIIT.

non. Wechelii, & Vaticano, atque antiquiore Mediceo. In altero etiam *conclamare coepit*. Unde videtur Auctor reliquisse *Marium, clare tum proclamare coepit* i. e. clamavit; quomodo habet Sanutus. In quatuor aliis *praedicavit clare*, certo indicio, aliud quid olim fuisse lectum. *Coepi facere* & similia pro *fecit* &c. passim apud omnes scriptores reperias. c. 7. 14. *Coepit signum dare*. In Phaedro nihil est frequentius. Vide indicem. Livius l. XXVII. 26. *Orare Scipionem coeperunt* & saepe. ut notum est. attamen c. 7. §. 2. *clare pronunciavit*.

48 *Myronides.*] Sic recte hoc loco MSS. & Edd. Male vulgo *Myrodines* erat l. IV. 7. 21. ubi vide. & de hoc Strategemate Polyaen. l. I. c. 35. I. unde patet, male in Edd. multis, & Sanuto hic esse *dextro*; ἐπὶ τὸ δέξιον κέρας δραμών.

49 *Rem gerens*] h. est. pugnans. Liv. IX. c. 35. *Neque missilia habebant, quibus eminus rem gererent*. alias est praeesse imperio. Horatius.

Rem gerere, & captos ostendere civibus hostes.

TENN. Vide ad Obseq. c. 125. *proclamavit rem geri*. Caes. B Civ. c. I. 51 Flor. l III. 3. in f. supra I. II. 7. & passim.

50 *Prosiliit.*] Medic. pr. & Edd. pp. *praesilivit*. sed recte unus Leidensium, Palat. Hillensb. & Ed. Wech. *prosiluit*. ut ubique in optimis scribitur codicibus: &, ut alii in aliis auctoribus, sic nos in Lucano passim rescripsimus. V. ad l. I. 188. idem restitui c. 8. §. 13. l. IV. 6. 2. 7. 12.

51 *Croesus*] Gronovius legit *Cyrus*. quia ei fuit camelorum copia, & hoc ingenium. TENN. Cyrum hoc Strat. gema adhibuisse contra Croesum, constat ex Herodoti lib. I. c. 80. & Polyaeni l. VII. 6. 6. Qui ni auctoris sit error, quod credam potius, posset conjici, olim lectum fuisse *Cyrus Croesi p. equitatui*. sed ita contra *Cyro* adscribit; quod Dario accidit l. III. c. 3. §. 4. *Cyrus* reponi hic etiam voluit Ill. Cuperus Diss I. de Elephantis c. 2.

52 *Equitatui*] Tres Reg. *Equitatu*. Ablativus saepe pro Dativo usurpatus. Virgil. IV. Georg. 158.

Namque aliae victu invigilant.

vs. 198.

Quod nec concubitu indulgent; nec corpora segnes
In Venerem solvunt.

I. AEneid 261.

Parce metu Cytherea.

VI. AEneid.

Teque aspectu ne subtrahe nostro.

Sic Vegetius l. I. c. 9. *Sed & cursu praecipue adsuefaciendi*. Porro l. IV. L. L. *Praeter dictus, qui praeiret jure, & exercitu*. Livius. *Consul habendo delectu dat operam*. Plautus Rudent. *Hae arundines sunt nobis questu & cultu*. contra Dativus cessit loco Ablativi. Plaut. Bacchid. *Ista sunt lepida memoratui*. Varro. *A [illegible] quod indigent potui, poma dicta esse putant*. Sisenna. *Alii saltui ac velocitati certare*. Caeterum haec histo-

camelorum gregem obposuit; quorum novitate 53 & horrore consternati equi, non solum insidentes praecipitaverunt, sed peditum quoque suorum ordines 54 protriverunt, vincendosque hosti praebuerunt.

XIII. Pyrrhus, Epirotarum rex, pro 55 Tarentinis adversus Romanos, eodem modo elephantis ad perturbandam aciem usus est.

XIV.

historia est apud Herodot. I. c. 80. Κάμηλον ἵππος φοβέεται, καὶ οὐκ ἀνέχεται οὔτε τὴν ἰδέην αὐτοῦ ὁρέων οὔτε τὴν ὀδμὴν ὀσφραινόμενος. Camelos etiam produxit contra Lucullum Mithridates, contra Scipionem Antiochus. Plutarch. Lucull. Xerxes Herodot. VII. c. 83. & 87. Artabanus contra Macrinum Herodian. IV. c. 14. Vide de eorum odio adversus equos naturali Plin. l. VIII. c. 18. Solinum. c. 52. His cursum publicum in angariis habitum Plin. VI. c. 23. & plus centum octoginta septem passuum millia confecta testatur Diodorus Siculus l. XIX. TENN. *Equitatu* etiam Leidens. pr. Mediceus, & Ed. princeps. recte. Non autem est Ablativus, ut putabat quoque Stewechius ad Vegetium l. I. c. 9. *Sed & cursu adsuefaciendi*, ut est quoque in sex MSS. a me visis; sed Dativus, qui optimis scriptoribus ubique in usu per apocopen, & in MSS. antiquioribus frequenter invenitur. Adi omnino J. G. Vossium de Analog. l. II. c. 18. & J. Perizon. ad Sanct. Min. I. I. c. 6. ac Comment. VV. DD. ad Propert. I. II. 12. II. I. 68. Virgil. Ecl. V. 29. Georg. IV. 158. 198. Valer. Flacc. III. 629. & Sallust. B. Jug. c. 6. *Non se luxu neque inertiae corrumpendum dedit. Victu* pro *victui* in nonnullis l. III. c. 5. Vide etiam l. II. c. 12. §. 2. De camelis, quae adfert Tennulius, etiam cum numerorum vitiis (nam apud Plinium de camelis hoc non dicitur l. VII. sed l. VIII.) descripsit e Stewechio ad Vegetium l. III. c. 23. *Camelos aliquantae nationes apud veteres in aciem produxerunt.* Livius l. XXXVII. 40.

53 *Et horrore*] Non temere hanc vocem, a MSS. & Sanuto retentam proscribere ausim. Praefero tamen multum Cl. Wesselingii conjecturam *odore*. *Novitas & horror* utrumque tantum ad visum pertinet; ὀδμὴν addunt Herodotus & Polyaenus ἵππος δὲ καμήλου φεύγει καὶ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ὀδμήν. Sic aspectus & *odor* elephantorum consternat equos, apud Livium, Ammian. & Florum, ad cujus l. I. c. 18. vide Notas Virorum DD. adde Hirt. De B. Afr. c. 72. *Ut jumenta bestiarum odorem, stridorem, speciem consuetudine capta non reformidarent.*

54 *Protriverunt*] *Proterruerunt* Mediceus sec. *perterruerunt* Edd. Italicae cum Cod. Palatin. *pertriverunt* Ed. Wechel. *prostraverunt* Leidens. sec. *turbaverunt*, Sanut. Omnibus his rectius est vulgatum. Adi l. II. c. 2. §. 4.

55 *Tarentinis*] Arcerian. *Tarantinis.* dein *perturbandum* Edd. Rom. & Bonon. Addit autem *hostium* non male Mediceus primus. Livius l. XXXVII. 41. *Falcatae quadrigae, quibus se perturbaturum hostium aciem crediderat.*

56 Quon

XIV. Poeni [56] quoque adversus Romanos idem fecerunt frequenter.

XV. Volscorum castra, quum prope [57] virgulta silvasque posita essent, Camillus ea omnia, quae conceptum ignem usque in vallum [58] perferre [a] poterant, incendit, & sic adversarios exuit castris.

XVI. [59] P. Crassus [b], bello sociali, eodem modo prope cum copiis omnibus [60] interceptus est.

XVII. Hispani contra Hamilcarem boves vehicu-

a Vulgo PROFERRE. b Vulgo M. CRASSUS.

56 *Quoque*] MSS. *quidem*. SCRIV. Ex meis *quidem* Medic. pr. cum Ed. Bonon. *quidam* Romana. an sub eo latet adverbium *dein?*

57 *Virgulta silvasque*. Leid. pr. duo Cantabrig. Gudianus, uterque Mediceus, Hillensb., & Vossianus *virgultis silvaque*. debuisset tum addi praepositio *a* vel *ab*. ut fit infra l. IV. 7. 4. ubi hoc & seq. exempl. repetitur *prope a virgultis silvaque*. Ed. Paris. *virgultis silvasque*. Palatinus *virgulta silvas*. Unde omnino censeo, auctorem nostrum scripsisse *virgultas silvas*. Sallustius in Fragm. Histor. *Consedit in virgulta valle nemorosaque*. Silius Italic. l. XII. 354.

Virgulta tegitur valle & frondentibus umbris.

Adjectivum *virgultus* pro *virgultosus*, non noverunt librarii, unde corruperunt. sed vide illic Cl. Drakenb. & Burmann. ad Ovid. Metam. l. IV. in Lutatii Argum. F. 19. ubi *Virgulta* substant. in fem. gen. unde quis conjicere possit quoque, *virgultas silvasque*. Forsan, & hinc *densa virgulta* retineri posset in Ablativo, apud Livium l. I. c. 14. ubi tamen vide Gronovium & Heins. ad Vellej. I. 17. Sed mihi *virgultas silvas* hic & infra verissimum videtur. Ceterum excidisse hic quaedam videntur, nam silvam ipsam non incendit Camillus, sed ligna, ex silva excisa, quibus vallum castrorum sepiverant Volsci. Rem omnem enarrant Livius l. VI. c. 2. & Plutarchus in Camillo p. 147.

58 *Proferre*] Palat. *praeferre*: Uterque Leidensis, Mediceus prim. Commelin. & Vossian. *perferre*, ut infra, recte. Hoc enim notat ad scopum destinatum & finem ferre. Vide me ad Lucan. l. V. 674. *pertulit unda*. Dein in ambobus Mediceis *exuit in castris*.

59 *M. Crassus*] Tres Cantabrigienses, Leidensis pr. Hillensb. Vossian. & Ed. Paris. *P.* seu *Publius*, ut infra. Verissime. Quod mutatum est; quia ejus filius M. Crassus, qui bello Parthico periit, erat vulgo notior. Est hic P. Crassus Censorius & Triumphalis, qui occisus est, sive se ipse, ut alii, occidit, tempore dominationis Cinnanae, & in bello sociali a Lamponio, sociorum duce victus est, octingentis ejus militibus caesis, quo haec nostri pertinent. Vide Appianum l. I. B. Civ. p. m. 635. 636. 662. & Cicer. de Oratore l. III. c. 3. aliosque.

60 *Interceptus e.*] Alias *interemptus est*. Minus bene. MOD. *Interemptus* ex Glossa ortum habent uterque Mediceus, & Commel. cum Edd. Rom. Bonon. & Wechelii, ut alibi. *Interceptus* l. IV.

hiculis adjunctos in prima fronte constituerunt, vehiculaque taedae, 61 sebi[a], & sulphuris plena, signo pugnae dato, incenderunt: actis deinde in hostem 62 bubus consternatam aciem 63 perruperunt.

XVIII. 64 Falisci & Tarquinienses, compluribus suorum 65 in habitum[b] sacerdotum subornatis,

a Vulgo ET SEPI. b Vulgo IN HABITU.

l. IV. retinent bene MSS.

61. *Sepi, & sulphuris plena*] Eo quod in similibus strategematis oleum incendiarium, sulphur, & pix usui esse solent, mutare forte quis possit illud *sepi* in *picis*. at eum puto contra mentem facturum nostri auctoris. *Sepum*, *sebum*, & *sevum* promiscue usurpabant veteres, pro pinguedine ex omento animalium, ex quo candelae nostrae confiunt. Invenias *sevo*, *sevas*, *sevare*; pro quo & *sebare* indifferenter scribebant. obviae voces apud Plinium, Catonem, Columellam non uno loco. STEW. Alias *sevi*. SCRIV. Primo pro *taedae ceram* habent Leidensis sec. & tert. sed male. nam *taeda* hic est omne lignum facile ad concipiendam flammam, & ideo quoque sebo & sulphure illitum. Livius l. XLII. c. 64. *Faces, taedamque & malleolos stuppae illitos pice parari jubet*. Lucanus l. III. 504. *Ignis agit vires; taeda sed raptus ab omni* &c. *Cera* & *taeda* confunduntur quoque l. IV. c. 7. §. 9. Dein *& sepi* non legitur in Palatino, Vaticano, nec Edd. Romana, & Bononiensi. *&* insuper recte abest ab utroque Mediceo, Leidensi sec. & tertio, qui e glossa male exhibet *pice*. Leidens. prim. & Petrensis *sebi*. probe, quomodo Harduinus testatur, fere semper scribi in MSs. Plinii Codicibus ad l. XXVIII. 45. pro *sevo*. nam nihili. est *sepum*. Gloss. *sebum* στέαρ; & dein *sevum* λίπος, *sebum* στέαρ. Hinc *sebare* Columellae, *sebaceus* Apulejo, & Ammiano *sebalis*. *Sevum* ac *picem* jungit Caesar l. VII. B. G. c. 25. ut & l VIII. *Sevi* hic ad marginem reposuerat Gronovius. In duobus autem Leidd. haec in Ablativo ponuntur *cera*, *sepo* (al. *pice*) *& sulphure*. Vehicula lignis fuisse onusta simpliciter ait Appianus B. Hispan. p. 428.

62 *Bubus*.] Sic malui ex sententia summorum virorum, & auctoritate quatuor veterrimorum Codd. quam *bobus*. hinc *bubile*, *bubulcus*.

63 *Perruperunt*] *Proruperunt* duo Medicei, Cantabrig. tert. & Edd. primae; ut supra §. 2. ubi vide.

64 *Falisci*] Arcerianus *Falerii* teste Keuchenio, qui adeatur. Nonnulli meorum male *Tarquinenses*. Palatin. *compluribus sociorum*. & dein Leid. sec. *criminali habitu praeferentes*.

65 *In habitu sacerdotum subornatis*] Praepositionem *in*, tanquam non magni usus, tollere suaserim. natam autumo ex geminatione praecedentis liquidae. STEW. τὸ *in* delet Stewechius. τὸ *subornatis* vero MSS. quod etiam Sanutus ignorat. SCRIV. *In* retinent MSS. omnes; sed *subornatis* carent Palatinus, Vaticanus, uterque Mediceus, Leidensis sec. & Edd. Rom. ac Bonon. Forsan tria haec verba *in habitu* sub-

tis, faces & angues furiali habitu praeferentibus, aciem Romanorum turbaverunt.

XIX. Idem Vejentes & Fidenates [66] facibus adreptis fecerunt.

XX. [67] Atheas, rex Scytharum, quum adversus ampliorem Triballorum exercitum confligeret, jussit a feminis [68] & pueris omnique inbelli turba, greges asinorum ac boum ad postremam hostium aciem admoveri, & erectas hastas [69] praeferre. Famam deinde diffudit, tamquam auxilia sibi

subornatis e Glossa nata sunt. Nam sequitur *furiali habitu*. & certe ita quoque non habet Livius, unde desumsit auctor, l. VII. 17. Sed ipsos fuisse sacerdotes dicit. *Falisci Tarquinienses que* &c. *quod sacerdotes eorum facibus ardentibus, anguibusque praelatis incessu furiali militem Romanum turbaverunt*. Unde commode posset legi *compluribus suorum sacerdotum faces & angues furiali habitu praeferentibus*. Haec si non statim placent, saltem Latinius mecum e Vossiano Codice lege *in habitum*. Seneca de Benef. l. III. c. 28. *In militum & quidem non vulgarem cultum subornati*. Valer. Max. l. VII. c. 3. 9. *In modum lictorum servis subornatis*. Infra l. III. c. 2. §. II. *Ad Macedonicum ornatus est habitum*.

66 *Facibus arreptis*] Non item anguibus. Bene Livium sequitur auctor l. IV. 33. *ignibus armata ingens multitudo, facibusque ardentibus tota collucens, velut fanatico instincta cursu in hostem ruit*. Florus Fidenates confundens cum Faliscorum facto *serpentum* hic etiam meminit l. I. c. II. ubi videndus Salmasius, cujus verba, ne Floro quidem nominato descripsit hic, & pro suis venditavit Keuchenius.

67 *Atheas*] Ἀτίας sine adspiratione Graeci. & si scribendum auctore Plutarcho vel solo. Apud Florum quoque, si recte memini, emendandum hoc nomen Bello Mithridatico, *Ateas*. SCRIV. *Atheas*: male in MSS. *AEtes* & *AEthes*. Justinus l. IX. 2. Ejus hostes non Triballos, sed Istrianos vocat. TENN. *AEthes*, *Athes*, *Fthes*, *Sethes* &c. MSS. *AEtes* Medic. antiquior. Palat. Voss. & Gud. Sine dubio verum est *Ateas*; ut hic, Scytharum rex vocatur Straboni l. VII. p. 305. Ubi videndus Casaubonus, & Comment. ad Justin. l. IX. 2. & ejus libri prolog. Hujus regis etiam meminere Plutarchus, Lucianus, Diodorus, apud quos vulgo corrupte Ἀνθέας vel Ἀγίας scribitur. Orosio l. III. 13. *Etheas*. Sed aliter MSS. teste Fabricio. Pontici regis nomen, cujus Florus l. III. c. V. meminit, sine controversia est *AEetas*, Medeae pater: ut docuit illic jam Salmasius, quem verbo tenus hic rursus exscripsit Keuchenius.

68 *Et pueris*] Inepte addit Ed. Paris. *Triballorum* & Hillensb. *puerisque Triballorum*. Duo *puerisque & omni*. Dein pro *inbelli* male *belli* tres Cantabrig. Palat. & Ed. Romana. Mox *bovium* Vossian. & *bovum* Leid. sec.

69 *Praeferre*] Notandum *jussit a feminis admoveri & praeferre*. quod retinent MSS. omnes. Saepe

ſibi ab ulterioribus Scythis adventarent: qua adſeveratione avertit hoſtem.

pe quidem *jubeo* cum Infinitivo activo conſtruitur ſine adjuncto caſu ejus, qui jubetur, ut latius videbimus ad c. 5 §. 46. Sed eo modo, ut hic, praecedente ablativo cum praepoſitione *ab* alii verbo juncto, & ſenſu poſtulante; ut eaedem perſonae ſubintelligantur in ſequenti verbo, vereor, ut umquam inveniri poſſit; & ne hoc loco ſit reſcribendum *praeferri* Ed. Pariſ *perferre*. Mox *aſſertione* Vatican. Gudian. & Coll. Voſſ *pervertit*. Sed vide ad c. 3. 3. *totam circuit aciem hoſtium & avertit*.

CAP. V.

[1] *De Inſidiis*.

EXEMPLUM I.

Romulus, per latebras copiarum parte diſpoſita, quum ad [2] Fidenas acceſſiſſet, ſimulata fuga temere hoſtes inſecutos eo [3] perduxit, ubi occultos habebat milites, qui undique adorti effuſos & incautos ceciderunt.

II. [4] Q. Fabius Maximus Cos. auxilio [5] Sutrinis miſſus adverſus Hetruſcos, omnes hoſtium copias

1 *De inſidiis*] Addit Medic. pr. *hoſti faciendis*

2 *Fidenas*] Duo Regii, & Voſſianus (ut mecum communicavit Celeberrimus Graevius) habent *Fedenas*. Vulgatam lectionem ſequuntur omnes Graeci. Stephanus. φιδήνη πόλις Ἀλβανῶν. TENN. Supra *Fidenates* & Livius ſemper, qui de hoc ſtrategemate videndus l. 1. c. 14. Polyaen. l. VIII. c. 3.

3 *Perduxit*] Infra §. 6. *uſque ad locum voraginoſum eos perduxit*. c. 3. §. 20. *Ut hac ſimulatione perduceret hoſtes in confragoſa*. c. 5. 37. *ultra locum inſidiarum perduxere*, Adde §. 44. quare nil muto. Sed Palat. *praeduxit*, & Mediceus pr. dat *produxit*. uti & MS. c. 5. §. 35. *in praeparatas inſidias produxit*. quod proprium eſt inſidiarum verbum. Adi notata ad F. 1. 1. 11. paullo ante *inſecuti* uterque Mediceus. Fors & hic quoque fuit *hoſtem inſecutum*: mutatum ob ſeq. *effuſos* Sed vide § 3. & ad l. 1. c. 4. §. 11. dein Petrenſis *habuit*. In Palat. *& incautos*; deſunt.

4 *Q. Fabius*] Praenomine carent. Palat. & Leid. ſec. Male Medic. ſec. *M. Fabius*. Mox *omnium h*. Hillensb. *Omnis hoſtilium* Medic. pr. *In ſe* deſunt in Edd. Italicis. *Sublato tim*. contra verum Medic. ſec. *tamquam fug*. Leid. ſec. In Petrenſi *ſeceſſit*.

5 *Sutrinis*] Sic l. in uno Reg. & uno Hill. *Subtrinis*. male: nuſquam *Satrinis*, quod ille

 dom-

pias in se convertit: deinde simulato timore, in superiora loca, velut fugiens, recessit, effuseque subeuntes adgressus, non [6] acie tantum superavit, sed etiam castris exuit.

III. [7] Sempronius[a] Gracchus adversus Celtiberos, metu simulato, continuit exercitum. Emissa deinde armatura levi, quae hostem lacesseret[b], ac statim pedem [8] referret[c], evocavit [9] hostem:

a Vulgo T. SEMP. *b* Vulgo FACESSERET. *c* Vulgo REFERENTE.

somniaverat. Σύτρεον (*inquit Stephanus*) πόλις, ἡ πρότερον Τυῤῥηνῶν, ὕστερον δὲ Ῥωμαίων. τὸ ἐθνικὸν, Συτρηνός. Festus. Sutrium quasi eant, *utique in proverbium abiit hac de causa: Gallico tumultu a Camillo quondam edictum est, legiones Sutrii ut praesto essent cum cibo suo, quod usurpari coeptum est in iis, qui suis rebus opibusque confisi repraesentarent, quibus deberent.* Plautus usurpat de iis, qui ad nuptias invitati suo sumtu vescebantur. Casina 3. 1. 10 *Cibo cum suo quiqui facite, uti veniant: quasi eant Sutrium.* TENN. Keuchenius ex MSS. Arceriano malebat *Satrinis* ab oppido *Satrio*, quod nullum est, sed *Satricum*. unde *Satricani*. Hic vero omnino retinendum est *Sutrinis* a *Sutrio*, urbe in Latii & Hetruriae confiniis: unde frequentes cum Hetruscis propter haec Latii claustra velitationes fuerunt. Vide ad 1. 8. 2. Hanc vero historiam describit latius Livius, quem unice adduxisse debuit Tennulius, l. IX. c. 35. *Jam Sutrium ab Hetruscis obsidebatur, consulique Fabio imis ducenti montibus ad ferendam opem sociis acies hostium instructa occurrit* &c. MSS. quidam mei etiam *Subternis*, *Sutrinis*, *Siccius* male. Ed. Paris. *Subtilius*.

6 *Aciem t. s.*] Lege cum 3. Hill. Voss. & ex conjectura δευτέρα Gronovii. *Acie t. superavit.* Florus III. c. 22. *Copias ejus prope tota Hispania persequuti, diu & ancipiti semper acie domaverunt.* TENN. Placet *aciem* Keuchenio; mihi vero ne Latinum quidem videtur. In Curtio quidem l. IV. c. 16. habent Edd. VV. & MSS. plerique *nisi aciem vicerimus*, sed in melioribus jam diu emendatum est *acie*. Quare cum Gronovio & Tennulio rescripsi *acie*, consentientibus MSS. Palatino Vaticano, Petrensi, Gudiano, & utroque Leidensi cum Ed. Paris. *Aciem* certe castris non exuit Fabius. *Acie superare*, *acie vincere* frequentissimum est. c. 9. §. 6. *superatis acie Carthaginiensibus.* Posset etiam scribi *in acie*. Hirt. B. Alex. c. 50. *Pompejum in acie victum.* ubi MSS. vetersimus Lovaniensis *in aciem*.

7 *T. Sempronius Gracchus*] Praenomen hoc rursus adposuit Scriverius: quod in nullis scriptis, nec Edd. ante eum compareat. Saltem debuit esse *Tib.* de hoc *Tib. Graccho* propraetore in Hispania contra Celtiberos egregias res gerente, strategema hoc refert Livius l. XL. 48. De eodem infra §. 14. Adi Comm. ad Flor. l. II. 3. 17.

8 *Referente*] 2. Reg. 2. Hill. & Voss. *referret*. Quod probum. TENN. Palat *refert*. Ed. Paris.

re-

ſtem: deinde inordinatos adgreſſus, uſque eo cecidit, ut etiam caſtra caperet.

IV. [10] Metellus[a] Cos. in Sicilia bellum adverſus Haſdrubalem gerens, [11] ob ejus ingentem exercitum & centum triginta elephantos intentior, ſimulata diffidentia, intra Panormum copias tenuit, foſſamque ingentis magnitudinis ante ſe duxit. Conſpecto deinde exercitu Haſdrubalis, qui in prima acie elephantos habebat, praecepit haſtatis, tela in belluas jacerent, protenuſque ſe intra munimenta reciperent. Ea [12] ludificatione recto-

[a] Vulgo Q. METELL.

referret. Multi *pede referente vocavit.* unus *revocavit.* Placet omnino *referret*: & paullo ante *laceſſeret*, ex omnibus MSS. & Edd. pp. Vulgo perperam *faceſſeret* edebatur. Audi Livium *Eos quum per aliquot dies armaturam levem inmittendo in ſtationes laceſſiſſet parvis proeliis, indies majora certamina ſerebat, ut omnes extra munitiones eliceret. ubi quod petebatur, ſenſit effectum, auxiliorum praefectis imperat, ut contracto certamine, tamquam multitudine ſuperarentur, repente tergis datis ad caſtra effuſe fugerent* &c.

9 *Hoſtem*] Perperam Medicei, & Voſſ. cum Edd Italicis *hoſtes.* In Petrenſi, & Leid. ſec. deeſt. *eo* non agnoſcit idem Leidenſis; *caſtra inimicorum* Palatin.

10 *Q. Metellus*] *L. Metellus.* SCRIV. Scriverii *L. Metellus* nuſquam occurrit. TENN. Debuit tamen, ſi addidit auctor praenomen, dixiſſe *L.* ut hic vocabatur Metellus, non *Q.* Lucium eum ipſe auctor adpellat lib. 1. c. 7. §. 1. ubi vide. & ſic hoc loco ſcribendum putavit quoque Ill. Cuper. Diſſ. 2. de Eleph. c. 2. Sed MSS. quatuor mei cum Edd. primis carent praenomine *Q.* quare ut vitioſum delevi, & dein e MSS. omnibus dedi *adv. Haſdr. gerens.* vulgo *g. a. H.*

11 *Ob ejus ingentem exercitum 130 elephantos in entior*] Ruit ſententia, ni reponas, *ob ejus ingentem exercitum, & 130 elephantos.* STEW. E Modii editione & culpa librariorum excidiſſe debuit; nam in omnibus aliis & bene comparet. *Elephantos* hic & infra Medic. pr. & Edd. Ital. dein idem *intenſiore.* Edd. pp. *diſſimulata.* Pro *copias tenuit* Petrenſis *ſe continuit* non male, ut §. 18. l. III. c. 11. 3. Caeſ. B. G. 1. 40. Forſan dedit auctor *ſe tenuit.* Hirt. B. Alex. 63 *ſuis ſe tenet praeſidiis.* Cicero pro Dejotaro c 3. *uſque eo ſe tenuit.* aliique ſaepius. Nihil mutari tutius eſt. Nam *tenere copias* aeque Latinum eſt. Idem cum Leid. ſec. *ut tela.* perperam. amat enim auctor, omittere hanc particulam, ut aliquoties vidimus. Adi l 1. 4. 7. Edd. pp. *jacere* itidem vitioſe. Mox *protenus* uſque *ad ea* deſunt in Mediceis.

12 *Ludificatione*] Ludificatio non eſt ipſe dolus & inſidiae (ſic enim ſibi caviſſent Rectores) ſed detrectatio pugnae, & ſimulatio metus, ut hoſtis vel vitetur, vel in inſidias deducatur. Florus II. c 2. *Ludificari fuga roſtra.* Silius. *Ludificante ducem Fabio.* Nam Fabius detrectavit pugnam.

ctores elephantorum concitati, in ipsam fossam elephantos egerunt: quo ut primum inlaqueati sunt, partim [13] magnitudine telorum [14] confecti, partim retro in suos acti, totam aciem turbaverunt. Tunc Metellus, hanc [15] operiens occasionem, cum toto exercitu erupit, & adgressus a latere Poenos cecidit, [16] ipsisque, & elephantis potitus est.

V. [17] Tomyris [a], Scytharum regina, Cyrum [18] Persarum ducem, aequo Marte certantem, simu-

a Vulgo TAMYRIS.

Proprie autem est deridere, & per lusum fallere. Terentius in Phormione. *Ergo sic me ludificamini?* Plautus Bacch. 3. 4. 28. *Neu quid ei succenseat mea causa de auro, quod eum ludificatus est.* TENN. Per insidias exposuit Keuchenius. In praelio *Ludificari* dicuntur illi, qui modo incurrendo, modo se recipiendo adversarios delassant, vel irritant. Vide Duker. ad cit. Flori locum.

13 *Magnitudine*] Non tam magnis telis opus est, ut elephantum graviter vulneres. Sed hastis & verutis velitum. Vide Gron. ad Liv. l. XXI. 55. Putem potius ab auctoris manu esse *magna vi telorum. Vis magna* ubique de omnibus rebus occurrit pro multitudine. Sic l. III. 15. 5. *vis magna tritici.* Hirt. de B. Alexand. c. 20. *Magnam vim telorum adversi sustinerent.* Justin. l. XII. c. 9. *Ut eum non multitudo hostium, non vis magna telorum terruerit.* Livius l. I. 51. *Vim magnam gladiorum.*

14 *Confecti*] Ill. Cuperus dicto loco hinc nostrum auctorem arguit, quod solus meminerit occisorum elephantorum; cum reliqui omnes fuisse captos narrent. Verum pace summi viri nimium dixerim; *confecti* non notat occisos. Sed gravissime vulneratos. Adi omnino notata ad §. 39. *eo vulnere adfecit*, vel *confecit*.

15 *Operiens*] Hillensb. *reperiens.* Medic pr. *comperiens.* alter *concipiens.* dein Medic. prim. *aggressos ab l.* Palat. *egressus.* Mox *occidit* Edd. pp. solito errore.

16 *Ipsisque &*] 4. Reg. 2. Hill. & Voss. *ipsisque et.* TENNULIUS. *Ut* quoque Palat. Medicei, Leidens. pr. Gudian. Cantabrigienses, Ed. Wech. & Paris. Deest in Leid. sec *Ut* rectum videtur. Uti elephantos cepit, sic etiam ipsos Poenos, nisi malis *ut & el.* quod placet viro docto.

17 *Tamyris*] 3. Reg. *Tomiris.* Voss. *Tomitris.* Necessario scribendum *Tomyris.* Nam Herodotus 1. c 205. Τόμυρις. Vide Bongarsium ad Justin. 1. c. 8. TENN. Celeb. Graevio adsentior, cui placet ex Herodoto, & Luciano, ubique apud Latinos rescribendum esse *Tomyris.* Certe ita inveni quoque in duobus MSS. Justini a me collatis; & in Valerio Maximo l. IX. c. 10. ita edidit R. Stephanus. Hic plerique Scriveriani, cum Leidensi primo, Gudiano, & tertio Cantabrig. ac Edd. Rom. & Bononiensi exhibent etiam *Tomyris.* quomodo & legas apud Polyaen. l. VIII. c. 28.

18 *Persarum ducem.*] Nonnihil pro-

mulato metu elicuit ad notas militi suo angustias, atque ibi, repente converso agmine, natura loci adjuta, devicit.

VI. AEgyptii conflicturi acie in eis campis, [19] quibus junctae paludes erant, [20] alga eas contexerunt, commissoque proelio fugam simulantes in insidias [21] hostes [a] evocaverunt, qui rapidius vecti per ignota loca [22] limo inhaeserunt, circumventique sunt.

VII.

a Vulgo IN INS. SEVOCAVERUNT.

pro glossemate suspecta haec mihi sunt verba propter MStorum varietatem. Palatin. *adversus C. P. regem certavit &c.* Petrensf. *C. regem, P. ducem* rectius. Cantabr. tert. *Regem P.* Medic. sec. *Persarum Regem.* Dein in Petrensi *confuso agmine.* unde conjicit vir doctus *concluso* sc. Cyri agmine. Nil muto. Mox *adjutam* Leid. sec. in Mediceo sec. *adjutum.* unde facere posses *adjuta eum.*

19 *Quibus junctae*] Medic. pr. & Edd. Italicae *in quibus j.* Petrensf. *q. adjunctae.* Male: *junctae* sunt vicinae, contiguae. Vide Gronov. ad Livium l. XXII. c. 20. *tecta juncta muro*, & Cl. Burmann. ad Ovid. l. 1. ex Ponto El. 4. 31. *junctior Haemonia est Ponto.*

20 *Alga eas contexerunt*] Tres Reg. & Voss. *Algeas contexerunt.* 3. Hill. *Alga cont.* quartus Reg. *Algas con.* TENN. Palatin. duo Cantabrig. Gudianus, & Leidensf. sec. etiam *algeas. eas* non habent Leidensf. pr. & Ed. Parisf. *Algas* Medic. secundus. Ceteri MSS. & Edd. *alga eas.* sc. paludes. Operarum incuria in Tennulii Ed. est *eos.* Medic. sec. *contempserunt.* Ceterum *alga* hic videtur poni de herba fluviali & palustri contra Grammaticorum praeceptum, qui *ulvam* dici volunt, & *algam* semper de marina herba usurpari. Verum ut hoc frequentius sit, non tamen est perpetuum, ut Statii & Rutilii exemplis docuit Marklandus ad Silvas l. v. 3. 283.

& in media componat molliter alga.

Hinc praefero optimorum MSStorum lectionem apud Ovid. l. 1. Fast. 200.

Et dabat exiguum fluminis alga torum.

vulgo *ulva.*

21 *Sevocaverunt*] MSS. *Evocaverunt.* Unus Reg. *hostes evocaverunt.* Supra n. 3. *Evocavit hostem.* h. e. provocavit. Seneca III. de ira. c. 5. *Lentos in saevitiam ac violentiam evocet.* Vide Gronovium ad epist. 47. Senecae. TENN. Sine ulla haesitatione rescribendum *evocaverunt.* quod servarunt quoque Palatin. uterque Leidensis, Gudian. Vossian. Ex. 15. *Erythraeos signo dato in insidias evocavit.* §. 22. *Ipse ad evocandum hostem misit.* §. 36. *Alacres successibus victoriarum evocavit.* duo Medicei *in i. se locaverunt.* Verum locus nondum persanatus est. Quos enim in insidias evocaverint, quo referatur sequens *qui*, non additur; ut tamen salvo sensu fieri debuit. Petrensis *in insidias hostes sevocaverunt.* Unde transposita littera s legendum esse patet *in insidias hostes ev.* ut diserte est in uno Regio: quare ita edidi: nisi ex vocibus, *in insidias* malles credere, excidisse τὸ *inimicos.*

22 *Limo*] Medic. sec. *& l.* idem cum Ed. Romana *circumvectique.*

VII. Viriathus [23] ex latrone dux [24] Celtiberorum, cedere se Romanis [25] equitibus simulans, usque ad locum voraginosum & praealtum eos perduxit; & quum ipse per [26] solidos ac notos sibi tran-

23 *Ex latrone dux.*] Putat Keuchenius, Viriathum hic *latronem* adpellari, quod conductus militasset: Quia *latrones* eos dicebant, qui conducti militabant. Quod ex Varrone & Festo hausit; at, licet verum sit, Viriatho non convenit, qui hac voce notatur fuisse viarum obsessor, & rapto vixisse. Livii Epit. LII. *Viriathus in Hispania primum ex pastore venator, e venatore latro, mox justi quoque exercitus dux factus.* Cicero l. II. de Offic. c. II. *Itaque propter aequabilem praedae partitionem & Bardylis Illyrius latro magnas opes habuit, & multo majores Viriathus Lusitanus.* Vellej. Paterc. l. II. c. I. *Duce latronum Viriatho.* Florus l. II c. 17. §. 15. *Viriathus ex venatore latro, ex latrone subito aux atque imperator.* Aurelius Victor c. 71. *Viriathus Lusitanus primo mercenarius, deinde alacritate venator, audacia latro, ad postremum dux.* Eutrop. l. IV. c. 16. *Pastor primo fuit, mox latronum dux: postremo* &c. Orosius l. V. c. 4 *Homo pastoralis & latro primum infestando vias, deinde vastando provincias, postremo* &c. Eodem modo Graeci. Diodorus Sic. in Excerpt. Peiresc. p 346. Ὀυείαθος ὁ λῄσταρχος ὁ Λυσιτανὸς καὶ δίκαιος ἦν ἐν ταῖς διανομαῖς τῶν λαφύρων. Dio Coccej. in iisdem Excerpt. p. 614. Ὀυιρίαθος ἀνὴρ Λυσιτανός. λῃστής τε γὰρ ἐκ ποιμένος, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ στρατηγός.

24 *Celtiberorum*] Omnes faciunt autores Viriathum ducem *Lusitanorum*. ipse autor c 13. n. 4. hujus libri. Silius Italicus vero l. III. vs. 354. ei adjungit & Callaicos.

Hos Viriathus agit, Lusitanumque remotis
Extractum lustris, primo Viriathus in aevo,
Nomen Romanis factum mox nobile damnis.

Imo fuit totius Hispaniae dux. Flor. II. 17. *Si fortuna cessisset, Hispaniae Romulus.* Idem asserit Justin. XLIV. c. 2. *In tanta seculorum serie nullus illis* (Hispanis) *dux magnus praeter Viriathum fuit.* Vide Lipsium ad Vell. l. II. n. 172. in duobus Regiis, & Vossiano est *Viriatus* TENN. *Celtiberorum* si dedit auctor, aperte sibi ipse contradixit. nam alibi ait, eum contra Celtiberos, qui in partibus Romanorum erant, rem gessisse. nam caput gentis Celtibericae Segobrigam ab eo saepius infestatum fuisse refert l. III. c. 10. 6. c. II. 4. & l. IV. c. 5. 22. Unde suspicio mihi nata est, an non simpliciter, ut omnes illi auctores, hunc maxime in finem modo a me citati, scripserit Frontinus *ex latrone dux*, & vox *Celtiberorum* irrepserit huc e margine, ad seq. exemplum ab lectore vel librario doctiore, aut pro varia lectione adposita. nam illic de Celtiberis, non Cimbris agi statim videbimus. Exarari autem hoc nomen per *th.* curavi cum MS. Arceriano; ut ubique e Graecis Scriptoribus, & antiquis lapidibus debere scribi, saepius jam monuerunt viri docti.

25 *Equitibus*] Vaticanus *militibus.* pro τῷ *praealtum.* Sanutus *praelatum*; & sic Gudianus, ut supra itidem variatum vidimus.

26 *Solidos ac notos*] Male Palat. & Hillensb. cum Edd. Italicis, & Sanuto *solitos.* unde *ac notos* eje-
ctum

transitus evaderet, Romanos ignaros locorum, inmersosque limo cecidit.

VIII. Fulvius Imperator [27] Celtiberico [a] bello, collatis cum hoste castris, equites suos jussit succedere ad munitiones eorum, lacessitisque barbaris, simulata fuga [28] recedere [b]. [29] Hoc quum per aliquot dies fecisset, avide insequentibus Celtiberis, animadvertit, castra eorum solita nudari: itaque per partem exercitus custodita consuetudine, [30] ipse cum expeditis post castra hostium consedit occultus; effusisque eis ex more, repente adortus, & desertum proruit vallum, & castra cepit.

IX.

[a] Vulgo CIMBRICO & dein CIMBRIS. [b] Vulgo RECESSIT & REGREDI.

ctum in iisdem Edd. Mox *reditus* Medic. sec. *evasisset* Petrens. dein *inmersos* sine τοῦ *que* Medic. prim. & eaedem Edd. *universos* Leidens. sec.

27 *Cimbrico bello*] Nullus umquam imperator fuit Fulvius bello Cimbrico, aut contra Cimbros; quod tamen mordicus hic retinent MSS. omnes; certissimo argumento, quam turpiter auctor noster corruptus, & foedissime inquinatus sit, praesertim in nominibus propriis. Nemini enim, qui Livium legerit, dubium esse potest; quin debeat reponi *Celtiberico*, & dein *Celtiberis*. quippe idem hoc Strategema fuse ille l. XL. c. 30. 31. 32. narrat a Q. Fulvio Flacco praetore in Celtiberos adhibitum esse. In margine tamen videtur olim quid de Celtiberis monitum fuisse, ut supra adtigi.

28 *Regredi.*] Alii *s. f. recessit*. nonnulli *s. f. recedi*. hinc facile est videre, verum esse nostrum. MOD. *Simulata fuga regredi*. Ita Modius: cum antea esset, *recessit*, & *recedi*. SCRIV. 2. Reg. 2. Hill. *recedit*. Reliqui *recedi*, ut & Modius invenerat. TENN. *Recessit*, & *recedit*, vel *recedi* est in Editis ante Modium. In sex etiam MSS. meis *resedit*. In Vaticano *resedit*. In uno *resedere*. In nullo, nisi Hittorpianae Ed. margine, apparet vestigium vocis, quae a Modio profecta est, *regredi*. praeterquam quod in Gudiano sit *recredi*. Sed optime Petrensis *recedere*. Livius ibid. *M. Fulvium fratrem cum duabus turmis sociorum equitum ad castra hostium speculatum misit, quam proxime succedere ad vallum jussum, ut viseret, quanta essent, pugna abstinere, recipereque sese, si hostium equitatum exeuntem vidisset. Ita, ut praeceptum erat, fecit. Per dies aliquot nihil ultra motum, quam ut hae duae turmae ostenderentur.*

29 *Hoc cum*] Palatin. *cumque id*. In Leidensi sec. deest *per*. Uterque Medic. *se insequentibus*. Dein Leid. prim. *animadvertit*. Medic. pr. *& anim.* loco τοῦ *per partem* Palat. & Leid. sec. *parte*. Hillensb. *partem*.

30 *Ipse*] Livius dicit, hoc negotium datum esse L. Acilio cum ala sinistra & VI. millibus pro-

VII. Viriathus [23] ex latrone dux [24] Celtiberorum, cedere se Romanis [25] equitibus simulans, usque ad locum voraginosum & praealtum eos perduxit; & quum ipse per [26] solidos ac notos sibi tran-

23 *Ex latrone dux.*] Putat Keuchenius, Viriathum hic *latronem* adpellari, quod conductus militasset: Quia *latrones* eos dicebant, qui conducti militabant. Quod ex Varrone & Festo hausit; at, licet verum sit, Viriatho non convenit, qui hac voce notatur fuisse viarum obsessor, & rapto vixisse. Livii Epit. LII. *Viriathus in Hispania primum ex pastore venator, e venatore latro, mox justi quoque exercitus dux factus.* Cicero l. II. de Offic. c. II. *Itaque propter aequabilem praedae partitionem & Bardylis Illyrius latro magnas opes habuit, & multo majores Viriathus Lusitanus.* Vellej. Paterc. l. II. c. I. *Duce latronum Viriatho.* Florus l. II c. 17. §. 15. *Viriathus ex venatore latro, ex latrone subito dux atque imperator.* Aurelius Victor c. 71. *Viriathus Lusitanus primo mercenarius, deinde alacritate venator, audacia latro, ad postremum dux.* Eutrop. l. IV. c. 16. *Pastor primo fuit, mox latronum dux: postremo* &c. Orosius l. V. c. 4 *Homo pastoralis & latro primum infestando vias, deinde vastando provincias, postremo* &c. Eodem modo Graeci. Diodorus Sic. in Excerpt. Peiresc. p 346. Οὐιρίαθος ὁ λῃστάρχος ὁ Λυσιτανὸς καὶ δίκαιος ἦν ἐν ταῖς διανομαῖς τῶν λαφύρων. Dio Coccej. in iisdem Excerpt. p. 614. Οὐιρίαθος ἀνὴρ Λυσιτανός. λῃστὴς γὰρ ἐκ ποιμένος, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ στρατηγός.

24 *Celtiberorum*] Omnes faciunt autores Viriathum ducem *Lusitanorum*. ipse autor c 13. n. 4. hujus libri. Silius Italicus vero l. III. vs. 354. ei adjungit & Galaicos.

Hos Viriathus agit, Lusitanumque remotis
Extractum lustris, primo Viriathus in aevo,
Nomen Romanis factum mox nequibile damnis.

Imo fuit totius Hispaniae dux. Flor. II. 17. *Si fortuna cessisset, Hispaniae Romulus.* Idem asserit Justin. XLIV. c. 2. *In tanta seculorum serie nullus illis* (Hispanis) *dux magnus praeter Viriathum fuit.* Vide Lipsium ad Vell. l. II. n. 172. in duobus Regiis, & Vossiano est *Viriatus* TENN. *Celtiberorum* si dedit auctor, aperte sibi ipse contradixit. nam alibi ait, eum contra Celtiberos, qui in partibus Romanorum erant, rem gessisse. nam caput gentis Celtibericae Segobrigam ab eo saepius infestatum fuisse refert l. III. c. 10. 6. c. II. 4. & l. IV. c. 5. 22. Unde suspicio mihi nata est, an non simpliciter, ut omnes illi auctores, hunc maxime in finem modo a me citati, scripserit Frontinus *ex latrone dux*, & vox *Celtiberorum* irrepserit huc e margine, ad seq. exemplum ab lectore vel librario doctiore, aut pro varia lectione adposita. nam illic de Celtiberis, non Cimbris agi statim videbimus. Exarari autem hoc nomen per *th.* curavi cum MS. Arceriano; ut ubique e Graecis Scriptoribus, & antiquis lapidibus debere scribi, saepius jam monuerunt viri docti.

25 *Equitibus*] Vaticanus *militibus.* pro τοῦ *praealtum.* Sanutus *praelatum*; & sic Gudianus, ut supra itidem variatum vidimus.

26 *Solidos ac notos*] Male Palat. & Hillensb. cum Edd. Italicis, & Sanuto *solitos.* unde *ac notos* ejectum

transitus evaderet, Romanos ignaros locorum, inmersosque limo cecidit.

VIII. Fulvius Imperator [27] Celtiberico [a] bello, collatis cum hoste castris, equites suos jussit succedere ad munitiones eorum, lacessitisque barbaris, simulata fuga [28] recedere [b]. [29] Hoc quum per aliquot dies fecisset, avide insequentibus Celtiberis, animadvertit, castra eorum solita nudari: itaque per partem exercitus custodita consuetudine, [30] ipse cum expeditis post castra hostium consedit occultus; effusisque eis ex more, repente adortus, & desertum proruit vallum, & castra cepit.

IX.

a Vulgo CIMBRICO & dein CIMBRIS. *b* Vulgo RECESSIT & REGREDI.

ctum in iisdem Edd. Mox *reditus* Medic. sec. *evasisset* Petrens. dein *inmersos* sine τοῦ *que* Medic. prim. & eaedem Edd. *universos* Leidens. sec.

27 *Cimbrico bello*] Nullus umquam imperator fuit Fulvius bello Cimbrico, aut contra Cimbros; quod tamen mordicus hic retinent MSS. omnes; certissimo argumento, quam turpiter auctor noster corruptus, & foedissime inquinatus sit, praesertim in nominibus propriis. Nemini enim, qui Livium legerit, dubium esse potest; quin debeat reponi *Celtiberico*, & dein *Celtiberis*. quippe idem hoc Strategema fuse ille l. XL. c. 30. 31. 32. narrat a Q. Fulvio Flacco praetore in Celtiberos adhibitum esse. In margine tamen videtur olim quid de Celtiberis monitum fuisse, ut supra adtigi.

28 *Regredi.*] Alii *s. f. recessit*. nonnulli *s. f. recedi*. hinc facile est videre, verum esse nostrum. MOD. *Simulata fuga regredi.* Ita Modius: cum antea esset, *recessit*, & *recedi*. SCRIV. 2. Reg. 2. Hill. *recedit*. Reliqui *recedi*, ut & Modius invenerat. TENN. *Recessit*, & *recedit*, vel *recedi* est in Editis ante Modium. In sex etiam MSS. meis *resedit*. In Vaticano *resedit*. In uno *resedere*. In nullo, nisi Hittorpianae Ed. margine, apparet vestigium vocis, quae a Modio profecta est, *regredi*. praeterquam quod in Gudiano sit *recedi*. Sed optime Petrensis *recedere*. Livius ibid. *M. Fulvium fratrem cum duabus turmis sociorum equitum ad castra hostium speculatum misit, quam proxime succedere ad vallum jussum, ut viseret, quanta essent, pugna abstinere, recipereque sese, si hostium equitatum exeuntem vidisset. Ita, ut praeceptum erat, fecit. Per dies aliquot nihil ultra motum, quam ut hae duae turmae ostenderentur.*

29 *Hoc cum*] Palatin. *cumque id*. In Leidensi sec. deest *per*. Uterque Medic. *se insequentibus*, Dein Leid. prim. *animadvertit*. Medic. pr. *& anim.* loco τοῦ *per partem* Palat. & Leid. sec. *parte*. Hillensb. *partem*.

30 *Ipse*] Livius dicit, hoc negotium datum esse L. Acilio cum ala sinistra & VI. millibus pro-

IX. [31] Cn. Fulvius, quum in finibus nostris exercitus Faliscorum, longe nostro major, castra posuisset, per suos milites quaedam procul a castris aedificia succendit, ut Falisci, suos id fecisse credentes, spe praedae diffunderentur.

X. Alexander [32] ex Epirotis [33] adversus Illyrios, collocata in insidiis manu, quosdam ex suis habitu [34] Illyriorum[a] instruxit, & jussit vastare suam, [35] (id est Epiroticam) regionem; quod quum Illy-

a Vulgo ILLYRICORUM.

vincialium auxiliorum, Petrensis dein resedit. male Ed. Wechel. concedit. Mox Palatin. effusosque ex more; quod lenius procedit: quamquam & vulgatum defendi potest. praesertim si cum MS. Cantabrig. legas adorsus. quod participium in MSS. saepe permutatur cum altero. Adi not. ad Curtium l. III. c. I. §. 6. Heinsium ad Ovid. Trist. l. II. 92. Cl. Wasse supra ad c. 2. §. 12. Sed adortus centies uti solet noster. Vide mox Capita praecedentia, & h. c. §. I. adorti effusos. §. 38. inordinatos est adortus adde notata ad I. 12. 3. adortusque devicit. I. III. 9. 8. adortus a terra. Curt. l. IV. c. 2. in f. Macedonas adorti MSS., non adgressi.

31 Cn. Fulvius] Gajus vel Cajus perperam uterque Medic. & Edd. Italicae. vide tamen, num Cneus hic idem sit, de quo Livius l. x. c. 27. & noster l. I. c. 8. §. 3. dein Arcerianus Faletiorum & ubique, teste Keuchenio. Post diffunderentur addunt Medicei eorum castra cepit. quod notandum.

32 Ex Epirotis] Non contemnenda est Cl. Wesselingi conjectura, quam deinceps vidi confirmatam a Cantabrig. tertio rex Epirotarum. Si vulgatum quis retinere mavult, debet supplere regibus quod durius tamen. Alexander, non Macedo ille, sed unus Epirotarum regum. de hac significatione praepositionis ex agemus ad hujus lib. c. 9. §. 5. In Adduum ex Megistanis.

33 Adversus] Hillensb. versus, deinde in deest in Petrensi, & Leidensi pr.

34 Illyricorum.] Sic male cum multis Edd. & MSS. qui supra quoque dant Illyricos, exhibuit Tennulius. licet jam Edd. Scriverii, & Keuchenii utrobique recte haberent sine c. nam variant ceterae Edd. de ipsa regione cum est sermo, Illyricum, & Illyricum dicitur; sed populus semper vocatur Illyrii: ubique c. ejiciendum est, auctoribus MSS. integerrimis & vetustissimis. Praeter alios consule Cl. Dukerum ad Florum l. II. c. 5. & c. 13. Quae de subsessis hic habet Keuchenius, uti & emendationem Onosandri rursus ad verbum sublegit Salmasio de Re Milit. c. 12.

35 Id est Epiroticam] Forte Glossema est. SCRIV. Vix dubito, quin haec verba ex Glossemate irrepserint; tam putide & inepte Frontinum scripsisse, numquam credam: nisi haec pejus corrupta sint. nam in Mediceo antiquiore inveni vastate Siram &c. pro id est in Palatino Epyretha. in Leidensi sec. tantum suam Epirotam regionem. est non comparet in Ed. Bonon. An fuit jussit vastare suam Epirotas regionem? non liquet.

36 Epi-

lyrii viderent fieri, ipsi passim praedari [36] coeperunt, eo securius, quod praecedentes veluti pro exploratoribus habebant; a quibus ex industria in loca iniqua deducti, caesi fugatique sunt.

XI. [37] Leptines [a] quoque Syracusanus adversus Carthaginienses vastari suos agros, & incendi villas castellaque [38] quaedam imperavit. Carthaginienses [39] ab suis id fieri rati, & ipsi tamquam in adjutorium exierunt, exceptique ab insidiatoribus, fusi sunt.

XII. [40] Maharbal, missus a Carthaginiensibus ad-

[a] Vulgo Leptenes.

36 *Coeperunt*] Non agnoscit hanc vocem Hillensb. Mox & *sec.* Voss. *Securiores* bene Petrensis. Dein *quo pr.* Medic. sec. & Edd. Italicae. *procedentes* Hillensb. *expugnatoribus* uterque Mediceus, qui mox habent *quibus e. c. i. l. i. deductis* male. Petrensis *deducti caesique sunt.*

37 *Leptenes*] Sic omnes MSS. Gujetus Λεπτίνης. Leptines Tenn. In Arceriano esse *Leptines*, ut apud Diodorum & Polyaenum, testatur Keuchenius. Sed vulgatum ipsi aeque placet. Multi fuere hujus nominis. De hoc agunt Polyaenus l. v. c. 8. & Diodor. Sicul. l. xiv. p. 429. &c. Nusquam occurrit *Leptenes*. quare alterum rescripsi, confirmatum insuper ab antiquiore Mediceo

38 *Quaedam imperavit*] Palatin. Vaticanus, & Leidens. sec. *praecepit* sine τῷ *quaedam*.

39 *A suis id*] Unus Reg. *autem haec a suis.* Tenn. *Ab suis* Medic. pr. in quo etiam *haec.* alter cum Edd. Italic. *hoc.* Mox male *tamquam adjutores* eaedem Editiones. *Adjutorium* aliquoties cum aliis adhibet noster. vide Tennul. ad l. iv. c. 7. §. 31. & Frontinum lib. de Aquaed. Art. 14. Apud Justinum l. xxiii. in fine pro *humanae opis egentem* in MSto inveni *humano adjutorio indigentem. In adjutorium* autem *exire* dicitur, ut apud Vellej. l. ii. c. 112. *Magnam manum in adjutorium ejus belli secum trahebat.* Senec. de ira l. i. c. 13. *In adjutorium virtutis venit.* Noster de Aquaed. Art. 78. *In adjutorium aliarum dantur.* Adde Loceri notas ad Valer. Max. l. i. c. 5. Ext. 2. *Acantem in adjutorium eorum sese mittere*, ubi recte docet, facile *eorum* abesse posse, ut vel ex hoc loco liquet, & abesse etiam a 2. MSS. Cantabrig. ad me scripsit Cl. Wasse. Hic tamen consideranda est vetustioris Medicei lectio, quae mihi arridet, *ut ipsi tamquam adjutorium*. Nam ut homines ipsi saepe rei alicujus *momentum* & *auxilium* vocantur, ita & *adjutorium* pro adjutore seu adjutoribus dici possunt. Hygin F. 96. *Ut eum adjutorium Danais mitterent.* Atque ita video, Ill. Heinsium maluisse in Vellejo sine praepositione *in*. Alii dispiciant.

40 *Maharbal*. 3. Reg & 3. Hill. sine aspiratione *Maarbal.* quartus Reg. *Maarbas.* Tenn. Uter-

adversus Afros rebellantes, quum sciret, gentem avidam esse vini, magnum ejus [41] modum [a] [42] mandragora permiscuit, cujus inter venenum ac soporem media vis est. Tunc, proelio levi commisso, ex industria cessit: nocte deinde intempesta, relictis intra castra quibusdam sarcinis, & [43] omni vino infecto, fugam simulavit: quumque barbari occupatis castris, [44] in gaudium effusi, medicatum avide merum hausissent, & in modum de-

a Edd. Keuch. & Tenn. aliaeque medium.

terque Medic. Palatin. Leidens. sec. & Edd. Rom. ac Bonon. cum Sanuto *Hannibal*, in quod corruperunt librarii, quia id nomen iis notius. Graece Μαάρβας effertur. Latinis *Maharbal*. De quo nomine, licet non de eodem homine, vide ad Florum l. II. c. 6. §. 19. pro *cum sciret* in Petrensi est *sciens*.

41 *Modum*] MSS. *M. vas*. SCRIV. Keuchenius pro *modum* tacite reposuit *medium*, ut editum jam fuit in Edd Paris. & Vesaliensi, & adstipulatur uterque Mediceus, Cantabrig. tertius, Gudianus, & Hillensb. cum Arceriano, cujus glossa est *vas*. Ut *Modium* in genere pro quolibet vase magno sumserit. Vix puto, quum semper eo certa mensura aridarum frugum notetur. *Modus* autem quamlibet notat quantitatem. Colum. l. II. c. 5 *Acervi stercoris, non debet major eorum modus dissipari, quam quem bubulci eodem die possint obruere* Item l. II. c. 10. *si major est modus lentis*. Horat. *Modus agri non ita magnus*. *Ingens pecuniae modus* Curt. l. V. 6. 8. *pomorum ingens modus* idem l. VI. 4. §. 21. Immo *Modus vini* Plin. l. XXIII. c. 25. *Modus aquae* l. XXVII. c. 28. & alibi: quare reposui *modum*. dein MSS. 6. & Ed. Paris. inepte *saporem*. quomodo passim turbant. Adi Broukhus. ad Propert. III. 9. 54.

Et trahere occultum membra soporis iter.

& ad Tibull. IV. 4. 9.

quicumque sopores,
Quicumque & cantus corpora fessa levant.

Appositus est Apuleji locus l. X. Metam. p. 218. Ed. Pric. *Dedi venenum, sed somniferum mandragorae illud, gravedinis compertae famosum, & mortis simillimi soporis efficax*. ubi vide Elmenhorst. ac Pricaeum.

42 *Mandragora*] De qua vide Tanaq. Fabrum ad Timonem Luciani. TENN.

43 *Omni vino infecto*] In Palatino non legitur *omni*. Mediceus sec. *Confecto*. *Infecto* autem simpliciter dixit pro *venenato*: quomodo etiam locuti sunt alii. Plinius l. XVIII. c. 1. *Nos & flumina inficimus, & rerum naturae elementa*. Adde Celeb. Burmann. ad Valer. Flacc. l. II. 155.

Letalesque dapes, infectaque pocula cerno.

44 *In gaudium*] Medic. pr. *in gaudio*, qui non habet *avide*, nec etiam alter Medic. Pro *merum* est *vinum* in Hillensb. & Ed. Paris. ac Hittorp.

45 Co-

defunctorum strati jacerent, reversus [45] aut [a] cepit eos, aut trucidavit.

XIII. Hannibal, quum sciret, sua & Romanorum castra in cis locis esse, quae lignis [46] deficiebantur, ex industria [47] in regione deserta plurimos armentorum greges intra vallum reliquit: qua velut praeda Romani potiti in summis lignationis angustiis, insalubribus se cibis onerarunt. Hannibal reducto nocte exercitu, securos eos & semicruda graves carne, majorem in modum vexavit.

XIV. [48] Tiberius Gracchus, in Hispania, certior factus, hostem inopem [49] commercio laborare, in-

a Vulgo CEPIT E. AC T.

45 *Cepit eos ac tr.*] Regii 4. Hill. 3. & Voss. *aut cepit eos, aut trucidavit.* TENN. Verissima haec est lectio, quam praebent MSS. Tennulii, & confirmant etiam mei plerique cum Sanuto. quare rescripsi.

46 *Deficiebantur*] MSS. *deficiebant.* SCRIV. Scriverianus, & unus Reg. *Deficiebant.* vide supra L. I. c. 7. n. 1. De hac autem eruditate, & ejus remedio agit Freinshemius l. v. c. 6. n. 17. ad Curtium. TENN. Quatuor mei etiam *deficiebant* cum Edd. Italicis: sed depravate. Consule nos ad citatum locum.

47 *In regione*] Sine praepositione exhibent Editi, & scripti Italici. dein *inter v.* Leidens. pr. Mox duo *oneraverunt.* Medic. sec. *nocte.* *eos* carent duo. Tum *&* *in semicruda* Edd. Rom. & Bonon. *Majorem in modum* abest ab Hillensb. *Mirum in m.* non male Petrensis. Meminit hujus rei alibi Livius; sed locus nunc non succurrit.

48 *Tiberius Gracchus*] Praenomen deest in utroque Leidensi, Palatino, & Hillensberg. Nec etiam opus est. De eodem enim jam egit auctor hoc ipso capite §. 3. ubi vide. Ed. Paris. *Tracus in Hisp.* Hoc autem videtur memorasse Livius initio l. XLI. quod desideramus.

49 *Commercio laborare*] Palmerio visum legendum esse, *commeatu laborare.* STEW. Sic omnes MSS. sed Palmerio visum *commeatu laborare.* Idem commeatum adscribitur Cyro Justin. I. c. 8. TENN. Servant *commercium* etiam omnes mei, & recte. *commercium* est annona venum exposita. Dicit itaque auctor, hostem annona caruisse, nec etiam occasionem habuisse τῆς ἀγορᾶς: unde copiam novi commeatus emere sibi possent. Doctissime suo more hoc verbum illustrat summus Casaubonus ad Polybium p. 183. Ed. Gron. cui ea, quae hic adfert, furto rursus sublegit Keuchenius. Guntherus, a Casaubono citatus, Ligurini l. IV.

neque enim commercia rerum
Indigus afflicto sperabat miles ab hoste.

50 *Esse*

instructissima castra omnibus [50] esculentis deseruit; quae adeptum hostem, & repertis intemperanter repletum [51] gravemque, reducto exercitu, subito oppressit.

XV. [52] Hi, qui adversus Erythraeos bellum gerebant, speculatorem eorum, in loco edito deprehensum, [53] occiderunt, & vestem ejus suo militi dederunt, qui ex eodem jugo Erythraeos signo dato in insidias evocavit.

XVI. Arabes, quum esset nota consuetudo eorum, qua de adventu hostium [54] interdiu fumo, nocte igne significare instituerant, ut sine intermissione ea fierent, praeceperunt, adventantibus au-

50 *Esculentis*] Medic. pr. *epulentis*. Palatin. *obsculentis*. Dein Petrensis *reliquit*. *hostem* mox non agnoscit Palat. Tum *repente* pro *repertis* Medic. sec.

51 *Gravemque*] Vox haec Keuchenio de Glossemate suspecta est: quare jubet eam exsulare Quae suspicio sine dubio ipsi oborta est: quia non comparet in Ed. Parisiensi. Verum MSS. omnes constanter servant; & recte. Nam plus est, quam praecedens *repletum*, ejusque effectum. Graves enim & marcidi erant ideo, quod se intemperanter repertis impleverant; eosque non idcirco oppressit; quia cibos illos sumserant, sed quia inde graves erant facti. Hinc *onerari* & *impleri* solet praecedere gravedinem apud auctores. Vide Ex. praeced. Curtius l. IV. c. 4. §. 5. *Ad epulas dilapsi oneravere se vino, quo graves* &c. Celsus in Praefat. *Gravioresque factos, qui se implerent.*

52 *Hi, qui adversus Erythraeos*] Secure haec transiliunt interpretes. Sed cum non solea auctor tam incerte de Strategematis actoribus loqui, & sane magis intersit scire, qui hoc Stratagema adhibuerint, quam contra quos sit usurpatum, nullus dubito, quin illud *Hi* sit corruptum. In MSS. nonnullis, *ii*; vel *Hii*, ut est quoque apud Sanutum: Unde, addita littera *c*. facio *Chii*. Hi enim cum incolis Erythrarum, vel Erythrae (nam utrumque dicitur) urbis itidem Joniae bellum gesserunt; cujus meminerunt Herodotus l. I. c. 18. Plutarchus de virtut. mulierum T. II. p. 244 Ed. Paris. & Polyaenus l. VIII. c. 66. In textum hanc emendationem recepissem, nisi me inhiberet unicus nostri locus l. III. c. 15. §. 3. *Hi, qui ab Hannibale Casilini obsidebantur.* ubi tamen satis patet, intelligi milites illic inclusos

53 *Occiderunt*] Mediceus sec. Sanutus, & Edd. tres primae *ceciderunt*: ut aliquoties supra notatum. *Suo militi* e MSS. dedimus pro *m. suo*. Dein *ex* a Leidensi pr. exsulat.

54 *Interdiu f nocte igne*] *Interdum de die* Leidens. sec. male. Sed in seqq. malim vel *noctu igne*, vel potius *nocte igni*, notissima Ablativi declinatione. Mox *autem* deest in Mediceo sec. & Edd. Rom. ac Bonon.

55 Id-

autem adversariis[55] intermitterentur[a]. Qui quum, cessantibus luminibus, existimarent, ignorari adventum suum, avidius ingressi, obpressique sunt.

XVII. Alexander Macedo, quum hostis in [56] saltu editiore castra communisset, [57] seducta parte copiarum, praecepit his, quos [58] relinquebat, ut ex more [59] ignes [60] excitarent, speciemque praeberent totius exercitus. Ipse autem, per [61] avias regiones circumducta manu, hostem superiore adgressus loco [62] depulit.

XVIII.

a Vulgo INTERMITTERENT.

55 *Intermitterent*] Sensu postulante, & auctoritate MStorum meorum complurium, reposui *intermitterentur*. Dein *estimarent* Ed. Paris. alii, ut solet *extimarent*. Pro *ingressi* Palatin. *egressi*.

56 *Saltu*] Medic. sec. *loco*. dein Medic. pr. *castrum*.

57 *Seducta parte c.*] 4. Reg. Voss. tres Hill. *inducta parte*. Iidem pro *excitarent* habent *citarent*. TENN. In nullo meorum MSto vulgatum *seducta* reperi, sed etiam *inducta*. uti & in Ed. Paris. Solus Palatinus *secum ducta*, quod satis probum est, & verum, ut puto: nisi ex *inducta*. velles refringere *inde ducta*. prius placet. *Sec* propter praecedens *set* exciderat; hinc remansit *inducta*. *Seducta* Editorum inventum hoc loco videtur.

58 *Relinquebat*] *Reliquerat* MSS. SCRIV.

59 *Ignes*] Uterque Mediceus, & Edd. primae *ignem*.

60 *Excitarent*] Sic exhibet primus Editor Bononiensis. Ed. prima & MSS. omnes, cum iis, qui sunt visi a Tennulio, *citarent*, praeter Leidensem sec. qui dat *facerent*. Putem, hoc esse e Glossa, licet l. I. c. I. §. 7. habeamus *ignes frequentiores per tota castra fieri jussit*. & l. III. I. 5. *crebro ignes fieri jussit. ignibus factis* ibid. & apud alios. *Citare* tamen *ignes* dubito, an quidem recipi liceat, & an non ex pronuntiatione τῦ *x* inter *e* & *e* natum hoc sit. *excitare*, *suscitare*, *exsuscitare* frequens est. Consule N. Heins. ad Ovid. Fast. l. v. 507. & Caes. l. VII. B. G. c. 24.

61 *Avias*] *alias* SCRIV. *Alias* prave est in utroque Mediceo, & Edd. primis. Leidens. sec. *devias*. Petrensis, & Palatinus *invias*. non male. placet tamen magis editum. Eadem varietas in MSS. est apud Statium l. III. Theb. 115.

Moenibus effusi per plana, per avia.

Sic MSS. quos laudat Heins. ad Ovid. Amat. Art. II. 243. & duo a me collati. alii & Gronov. *invia*. vulgo ante *ardua*. *Avia* saepe Statius l. IV. 567. *fugit ille per avia Lethes*. vs. 714.

ille alta per avia notus.

Audiri. ita MSS. iidem cum Gronovio: al. *suetus*. l. X. 384. *per avia campi*, & sic alii passim.

62 *Depulit*] MSS. quinque *detulit*. Sed vide ad Lucan. l. II. 654. *aggressus* non habet Leidens. sec. & supra τὸ *autem* exsulat a MSS. sex & Edd. Paris. Wechel. aliisque.

63 Mem-

XVIII. [63] Memnon [64] Rhodius rex, quum equitatu praevaleret, & hostem in collibus se [65] continentem in campos vellet deducere, quosdam ex militibus suis, sub specie perfugae, misit in hostium castra, qui adfirmarent, exercitum Memnonis tam [a] perniciosa seditione furere, [66] ut & subinde aliqua pars ejus dilaberetur. Huic adfirmationi ut fidem faceret, passim [67] in conspectu hostium jussit parva castella muniri, velut in ea se recepturi essent, qui diffidebant. Hac persuasione

a Vulgo JAM.

63 *Memnon*] MSS. omnes *Mennon* & statim *Mennonis*. ut & n. 46. hujus capitis. TENN. Plerique mei recte *Memnon*. Medic. antiquior *Menno* pro *Memno*; ut infra Leidens. pr. non male. *ων* enim Graecorum abiit apud Latinos in *o*. Vide, quos laudavi ad Lucan. l. I. 214. *Rubico*. Et Tennul. ad l. III. c. II. §. I.

64 *Rhodius rex*] Hoc exemplo utitur Doctiss. Meursius, ut ostendat, Rhodiis fuisse reges. l. I. Rhod. c. 19. Verum nusquam alias hic Memno rex fuisse traditur; sed dux tantum nobilissimus Darii. Vide praeter ceteros Diodor. Sicul. l. XVI. p. 491. Curtium l. III. c. 13. Hinc Polyaeno l. V. c. 44. §. 2. ubi inter alia hoc ejus Strategema memorat, audit tantum Ῥόδιος. Immo nostro quoque §. 46. vocatur modo *Memnon Rhodius*. Quare omnino suspicor, & mecum Cl. Wesselingus, hunc titulum esse suppositium. Quam conjecturam plane confirmat Mediceus primus, in quo vox *regis* non comparet. In Mediceo altero *Rhodiorum rex*. Videntur jam diu ante Rhodii sine regibus fuisse, & δημοκρατίαν habuisse.

65 *Continentem*] Hillensberg. *detinentem*. pro *campos* Petrens. *in campum*. dein *traducere* minus bene Palatin. in quo deest etiam *sub*. Medicei *transfuge*. Petrensis *perfugarum* rectius, nisi *transfugii* praeferas. Nam dubito, num Latinum sit *quosdam sub specie perfugae* pro *perfugarum*; ubi non singuli subinde, sed omnes simul iverunt. In Cantabrig. tertio est tantum *fugae*. Polyaenus unum modo perfugae specie a Memnone missum dicit.

66 *Ut & subinde*] MSS. quatuor, & Edd. vetustae *& ut subinde*. In Mediceo antiquiore deest *&* quod delendum credidit etiam Gronovius. a Leidensibus abest *ut*. Petrensis *ut etiam*. Paullo ante *tam pern.* dedi pro vulgato *jam*; quod languet, & otiosum est. Dein Palatinus *assertioni*. Mox pro *diffidebant* Gronovius margini adscripserat; *f. discedebant*.

67 *In conspectu hostium jussit*] Palatinus, Leidensis pr. Petrensis, & Vossian. *in conspectum*. Quod non de nihilo est. Vide cum alibi, tum ad l. I. c. 12. §. 10. *lapidibus in conspectum omnium collisis*. *Omnium* male hic etiam in Leid. sec. pro *hostium*, quod exsulat a Palatino. *jusserunt* Petrens. Mox *solliciti* Mediceus unus, & Ed. Romana.

68 64.

sione sollicitati, qui in montibus se continuerant, in plana descenderunt, &, dum [68] castella tentant, ab equitatu circumventi sunt.

XIX. [69] Arybas[a], rex Molossorum, bello petitus ab [70] Ardic Illyrio, majorem aliquanto exercitum habente, [71] amolitus[b] inbelles suorum, in vicinam regionem AEtoliae famam sparsit, tamquam urbes ac res suas AEtolis concederet. Ipse cum iis, qui arma ferre poterant, insidias in montibus, & locis confragosis distribuit. Illyrii timentes, ne, quae Molossorum erant, ab AEtolis occuparentur, velut ad praedam festinantes,

ne-

a Vulgo HARRIDAS. b Vulgo MOLITUS.

68 *Castella*] *Castra* SCRIV. Scriverius, & unus Reg. *castra.* TENN. Non ita voluit legi Scriverius, sed varietatem modo notavit lectionis: nam *castra* editur in Edd. Rom. Bonon. & Paris. Dein in Mediceo *ab hostibus*, in Leidensi pr. desunt *ab equitatu*. In tertio Cantabr. *circumdati*. Ceterum sequentia usque ad Ex. XLIV. non conspiciuntur in Edd. Romana, ac Bononiensi.

69 *Harridas*] 2. Reg. *Arridas.* Justino *Arubas.* TENN. *Aridas* Medic. pr. *Arridas* Medic. sec. *Hasdrudas* Leid. sec. Scripsi hic, & infra *Arybas* ex doctorum virorum judicio, Graece Ἀρύβας Consule eos ad Justinum l. VII. 6. VIII. 6. XVII 3. Fabric. ad Orosium l. III. 12. quibus locis eadem est confusio. Sylburg. ad Pausan. Attic. l. I. c. II.

70 *Ardie*] Voss. *Aride.* TENN. Medicei *Ardie.* Ed. Paris. *Ardieillyrio*, non *Ardyc.* ut ait Keuchenius. Nihilominus verum putem esse *Ardye* a recto *Ardys*, ut a *Capys*, *Capye*, & similia. Ἄρδυς alius celebris fuit Sardium rex, Gygis filius, apud Herodot. Pausan. & Suidam. perperam nonnulli rursus *Illyrico*. & paullo ante *petitus* Hillensb. Leid. pr. & Ed. Paris. *provocatus* Petrensis: *petitus* ego non moveri velim.

71 *Molitus imbelles suorum*] Neque mentem Frontini intelligo, nec, quis strategematis istius usus sit, video; ni emendemus, *amolitus imbelles suorum.* Removisse enim Harridas videtur omnes, qui per aetatem arma ferre non possent; reliquis insidias & subsessas instituisse. STEW. Unus Reg. *Amolitus*, & sic Stewechio conjectum TENN. Non dubitavi, ut verissimam lectionem, quam conjecerat quoque Lipsius, in contextum recipere *amolitus*, quod loci sensus requirit *Amolimur* eos, qui nobis molesti, & inpedimento sunt. Plautus Trucul. II. 7. 64.

Sed ego cesso me hinc amoliri,
ventre dum salvo licet.

Terent. Andr. IV. 2. 24.

Vos hinc amolimini: nam mi
inpedimento estis:

ubi vide Donatum. Petron. c. 10. *cupiebam amoliri custodem molestum.* Verum fors & *molitus* hoc sensu retineri possit. Curtius l. IV. 7. 4. *sabulo, quod praealtum & vestigio cedens aegre molimntur pedes.*

neglectis ordinibus, adcelerare coeperunt: quos dissipatos,[72] nihil tale exspectantes, Arybas ex insidiis fudit, fugavitque.

XX. T. Labienus, C. Caesaris legatus, adversus Gallos, ante adventum Germanorum, quos [73] auxilio his venturos sciebat, confligere cupiens, diffidentiam simulavit, positisque in diversa ripa castris, profectionem edixit [74] in posterum diem. Galli credentes, eum fugere, flumen, quod medium erat, instituerunt transmittere. Labienus, circumacto exercitu, inter ipsas superandi amnis difficultates eos cecidit.

XXI. Hannibal, quum [75] explorasset, negligenter castra Fulvii Romani ducis munita, ipsum praeterea multa temere audere, prima luce, quum densiores nebulae praestarent obscuritatem, [76] paucos equites [a] munitionum nostrarum vigilibus ostendit, quo Fulvius repente movit exercitum.

Han-

[a] Vulgo MILITES.

Moliri terram de aratione passim Columella. *Moliri portas* apud alios. Medicei *&* *inbelles*. Leidens. sec. *inbellos*. quasi & *inbellus* diceretur, ut *inermis*, & *inermus*, ac sexcenta similia. Dein *in vicinamque r.* Ed. Paris. Ed. Wechel. *sic tamquam*. Medicei *& res*. Hillensb. *ac regiones*.

72 *Nihil tale*] Concinnius Petrensis *& nihil t. exsp.* nisi malis ex eo cum Cl. Wasse fingere, *ut nihil t. e.* in Hillensb. *fugavitque* deest.

73 *Auxilio*] Medic. prim. *auxilium*. Dein in Mediceo altero, & Leidensi sec. est *adversa ripa*. Ne audias. Glossa enim est, ut saepissime (v. Ex. seq.) τοῦ *diversa*. quod aliquoties pro adverso & opposito sumitur. Lucanus l. III. 382. *Aggere diversos vasto committere colles*. Hinc *diversus orbis* Ovidio, *diver*[illegible] *partes* aliis, *diversae fenestrae* Propert. l. I. 3. ubi vide Comment. & Gronov. ad Senecam de ira c. 23. l. II. & alios passim: de re ipsa adi Caesarem B. Gall. l. VII. c. 60. & seqq.

74 *In posterum diem*] Medic. sec. *posterum*. Palat. non agnoscit *diem*. Mox *inter ripas* Medic. pr. *ipsa difficultate* sine τοῦ *inter* Leid. pr. qui & vulgari errore *occidit*.

75 *Explorasset*] Melius Petrensis, ut opinatur Cl. Wasse, *comperisset*, & *tenebrae* loco τοῦ *nebulae* idem cum Sanuto.

76 *Paucos milites*] 4. Reg. 3. Hill. *Paucos equites*. TENN. MSS. mei omnes cum Sanuto habent quoque *equites*, si Vaticani excerpta excipias. Verissime. Quod patet ex Appiano, qui historico-

rum

Hannibal per [77] diversam partem castra ejus occupavit: [78] & illâ [a] in [79] tergum Romanorum effusus, octo millia fortissimorum militum cum ipso duce trucidavit.

XXII. Idem Hannibal, quum inter Fabium Dictatorem & Minucium Magistrum equitum divisus esset exercitus, & Fabius occasionibus inmineret, Minucius pugnandi cupiditate [80] flagraret, castra in campo, qui medius inter hostes erat, posuit: & quum partem peditum in confragosis rupibus celasset, ipse ad evocandum hostem mi-

a Vulgo ITA.

tum solus hanc illius pugnae, & obortae nebulae memorat circumstantiam, in Hannibalicis p. 587. Ed. Toll. *περὶ δὲ ἕω γενομένης ὁμίχλης κ̀ ὁμίχλης τοὺς μὲν ἱππέας ἔπεμψεν ἐπιχειρεῖν τῷ Ῥωμαίων στρατοπέδῳ* &c. Aliter haec narrat Livius l. XXVII. c. 1. Appianus cum Eutropio caesorum numerum faciunt quoque *octo millia*, alii *tredecim* alii *haud plus, quam septem*, teste Livio; Orosius *septemdecim*, l. IV. 18. ubi consule Fabricium.

77 *Per diversam partem*] *Adversam* MSS. SCRIV. Reg. 4. & unus Hill. & Voss. & Scriverianus *adversam*. Gujetus *aversam* TENN. Duo item Cantabrigienses, & ambo Medicei, Gudianus, Vaticanus, ac Leidens. pr. cum Sanuto *adversam*. Si quid mutandum, placeret Gujeti *aversam*; quod etiam Cel. Gronovius sui exemplaris margini adlevit. De eo dicam ad l. II. c. 12. §. 3. *quos habebat per adversam partem portae missos*. Hic tamen nihil muto. Diserte Appianus ait *ἱππεῦσι θωρακ*, qui hoc ipsi Hannibali, & peditibus adscribit, nec de castris occupatis mentionem facit. Contra Livius equitibus tribuit, qui jussu Hannibalis circumvecti pars castra hostium, pars terga trepidantium invaserunt. *Diversa parte moenium* l. III. 9. 6. c. 18. *diversa porta miserunt* Ibid *a diverso*, & passim noster tam pro *adverso*, ut paullo ante, quam *alio*.

78 *Et ita*] 4. Reg. unus Hill. Voss. *&* *illa*. TENN. uterque etiam Leidensis, & Gudianus *illa*, Palatin. *illuc*. Medic. sec. *illam*. Verum procul dubio est *illa* sc. parte. Simpliciter *illa* pro *illac* passim apud Comicos. l. III. 9. 5. *penetratum illa oppidum*. Adde de l. I. 4. 4. Sic cum viris doctis legendum in Floro l. II. c. 12. *provinciam ingressus illa, qua volucribus quoque videbatur invia, accessit*. *Invia* scilicet *provincia*: nec opus est addi *via*, quam tamen addit Leidens. tertius: omnes *videbatur*. vulgo *videbantur*.

79 *Tergum*] Medic. pr. & Sanut. *tergo*.

80 *Flagraret*] Medicei *conflagraret*. dein perperam Edd. Parisf. & Hittorp. *cumulum*. Male item *ad quos opprimendos* desunt in Hillensb. Adi Livium l. XXII. c. 28. Ceterum male vulgo, ut alibi, *Minucii* nomen per *t* scribebatur.

misit, qui proximum tumulum occuparent. Ad quos obprimendos, quum eduxisset copias Minucius, insidiatores, ab Hannibale dispositi, subito consurrexerunt, & delessent Minucii exercitum, nisi Fabius periclitantibus subvenisset.

XXIII. Idem Hannibal, quum ad [81] Trebiam in conspectu haberet Sempronii Longi Cos. castra, medio amne interfluente, saevissima hieme Magonem & electos in insidiis posuit. Deinde Numidas equites, ad [82] eliciendam Sempronii credulitatem, adequitare vallo ejus jussit: quibus praeceperat, ut [83] ad primum nostrorum [a] incursum per nota refugerent vada. Hos Consul & adortus temere, & secutus, jejunum exercitum in maximo frigore transitu fluminis [84] rigefecit [b]. Mox [85] torpore & inedia adfectis Hannibal suum mili-

[a] Vulgo NOSTRUM. [b] Vulgo RIGERE FECIT.

81 *Trebiam*] Negligenter in Keuchenii, & Tennul. Edd. est *Trebejam*. *Trebia* tam Graecis, quam Romanis dicitur hic fluvius, & quidem penultima brevi.

82 *Eliciendam*] Gudianus, & Hillensb. *deliciendam*. Palat. *eludendam*: & uterque Medic. cum Ed. Wechel. ridicule *crudelitatem*. Mox *equitare* simpliciter Medic. pr. Audi Livium l. XXI. 54. *Numidas equites transgressos Trebiam flumen obequitare jubet hostium portis, jaculandoque in stationes elicere ad pugnam hostem.*

83 *Ad primum nostrum incursum*] 3. Hill. *nostrorum*. & sic Gronovius primus in MSS. invenit. TENN. *Nostrorum* rescripsi confidenter ex utroque Leidens. Petrensi, Palatino, ac Ed. Wechelii. Non putem enim, a Frontino *nostrûm* per Syncopen pro *nostrorum* sumtum esse. Mediceus antiquior *Romanorum*. dein *superstum* Petrensis. Mox idem *& consecutus*. Medicei *Consul adortus, & temere insecutus*. Placet *insecutus*: ut solet usurpari sexcenties tam a nostro, quam aliis. Livius hic *Numidas insequentes*.

84 *Rigere fecit*] Vossianus. unus Hill. & Gronovianus. *Rigefecit*. Verbum elegantissimum, dignissimumque, quo Latinus sermo augeatur. Sic dictum, ut *calefacere*, *frigefacere*. TENN. Ipsa haec sunt Gronovii verba in Epistola ad Keuchenium etiam ita corrigentis ad Livii citatum locum. quam emendationem confirmant Palatinus, Gudianus, & uterque Leidensis. Optime. Simili modo & alia composita a verbis secundae conjugationis cum *facio*, ut *Madefacere*, *rubefacere*, *stupefacere*, *terrefacere* &c. Est & vir doctus, qui conjicit *in m. rigore frigefecit*. Apud Plautum *frigefactare*. Sed, quod edidi, multum praefero.

85 *Torpore*] Medicei *frigore*. Paullo ante *transitus* Petrens. & Voss.

militem obposuit, quem ad id ignibus, [86] oleoque, & cibo foverat: [87] nec vero [a] defuit partibus Mago, quin terga hostium in hoc ordinatus caederet.

XXIV. [88] Idem ad Thrasymenum, quum arta quae-

a Vulgo NEC DEFUIT.

Voss. pro var. lect. ac Ed. Vesal.

86 *Oleo & cibo foverat*] Flor. II. c. 6. *Tunc callidissimi hostes frigidum & nivalem nacti diem, quum se ignibus prius oleoque fovissent (horribile dictu) homines a meridie & sole venientes nostra nos hieme vicerunt.* Oleo usi sunt, quia concludit poros, ne pateant frigori. Sic cum nix duos cubitos alta cecidisset in Armenia, milites apud Xenoph. exped. Cyri minoris l. 4. f. 224. Ἐκ δὲ τούτου καὶ οἱ ἄλλοι ἀναστάντες πῦρ ἔκαιον καὶ ἐχρίοντο. Frontinus I. c. 4. n. 7. *Oleo ac mero calefactis.* Luctatores ad roborandas & conservandas vires eo usi sunt v. AEneid. 135.

Nudatosque humeros oleo perfusa nitescit.

Unde Dionysius Halic. περὶ τῶν πανηγυρικῶν ait. Τὰ γυμνάσια διὰ τοῦ ἐλαίου διαπονεῖσθαι. Vide agonisticon Fabri. Quin ipse Spiritus Sanctus veteribus dictus Ἀλείπτης, *Unctor*; quod adesset cernentibus spirituale certamen, & iis vires subministraret. Dictionarium Ecclesiasticum. Ἀλείπτης, συνήγορος. quasi dicat παράκλητος. cui diversus est κατήγορος. Apocal. XII. 10. *maligunus diabolus.* Ipsi pastores quoque, qui nos in fide confirmant, appellati *Unctores.* Nazianzenus Orat. 18. de Cypriano exule, juvante suos, cum lingua non posset, calamo. Ἀλείπτης ὑπερέιος γίνεται τοῖς ἀθλητικοῖς συστρεφόντων. Imo Romani cives in sole se ungebant (idque appellabant. *Unctis sole uti*) sanitatis & vivi coloris gratia. Cicero XII. Att. epist. 6. *Pro isto asso sole, quo tu abusus es in vestro pratulo, a te nitidum solem unctumque repetemus.* Augusto, centesimum annum excedentem interroganti, quanam maxime ratione vigorem illum animi corporisque custodiisset, respondit: *Intus mulso, foris oleo.* Plin. XXIII. c. 24. Caelius VI. c. 6. Plutarchus Alexandro. Πόνων ἀρωγὴ ἔλαιον ἀνθρώποις ἀπὸ θεοῦ δίδοται. Seneca ep. 80 *Illi* (corpori) *multo cibo, multa potione opus est, multo oleo, longa denique opera: tibi continget virtus sine apparatu, sine impensa.* TENN. Livius. *ignibus ante tentoria factis, oleoque per manipulos, ut mollirent artus, misso, & cibo per otium capto.*

87 *Nec defuit*] Auctius in Petrensi, Cantabrig. tertio, Leidensi sec. & Hillensb. *nec vero defuit.* Recte. Dein MSS. quinque *qui t.* male.

88 *Idem Hannibal ad Thrasymenum*] 3. Reg. 3. Hill. & Voss. carent τῷ *Hannibal.* TENN. Carent τῷ *Hannibal* mei omnes, & Edd. ante Scriverium, qui male hoc nomen adposuit. Rectius his quatuor continuis exemplis delevisset. Nam intrusum e margine opinor. Satis de Hannibale agi ostendit vox *idem*, ut alibi saepe auctor. Dein *Trasimenum, Transimenum,* aliaque in MSS.

quaedam via [89] in radice [a] montis in campos patentes [90] duceret, simulata fuga per angustias ad patentia evasit, ibique castra posuit, ac nocte dispositis militibus, & per collem, qui inminebat, & in lateribus angustiarum, prima luce, nebula quoque adjutus, aciem direxit. Flaminius velut fugientem insequens, quum angustias esset ingressus, non ante providit insidias, quam simul a fronte, lateribus, tergo circumfusus, [91] ad internecionem cum exercitu caederetur.

XXV. Idem Hannibal, adversus [92] Junium Dictatorem, nocte intempesta sexcentis equitibus imperavit, [93] ut in plures turmas segregati, per vices, sine intermissione circa castra hostium se osten-

a Vulgo IN RADICES M. ET CAMPOS.

& Edd. De vero hujus nominis scribendi modo consule Cl. Duker. ad Flor. II. 6.

89 *In radices montis & campos patentes d.*] Non capio haec; quomodo una arta via simul in radices montis, & in campos patentes ducat. Secure tamen haec transiliunt interpretes. At Vossianus Cod. *per radices.* pro *& campos* Voss. Palat. uterque Leidensis, ambo Medicei, duo Cantabrig. meliores, & Gudianus, *in campos.* Scilicet unice verum est, quod insuper servavit Palatinus *in radice m. in campos.* quamquam & *per radices montis* ex Cod. Vossiano non spernam, quomodo etiam conjecerat magnus Gronovius, ut deinceps ex codicis ejus margine animadverti. At *in radice* videtur corruptioni facilius fuisse. Via erat perangusta, quae juxta radicem montis duceret in campos patentes. Sic clare Livius l. XXII. c. 4. *Et jam pervenerant ad loca insidiis nata, ubi maxime montes Cortonenses Thrasymenus subit. Via tantum interest perangusta, velut ad id ipsum de industria relicto spatio: deinde paullo latior patescit campus, inde colles adsurgunt* &c. quae nostri locum unice illustrant.

90 *Duceret*] Medic. pr. *educeret.* item *per patentia.* Mox prave *eminebat* Leid. sec. Dein Mediceus sec. *lateribus*, omisso τοῦ *in*. Uterque vero *diffugientem persequens:* & Palatinus *in angustias e. ingressus.* Tum *praevidit* Medic. pr. ac *lateribus & tergo.*

91 *Ad internecionem*] Alias *interemptionem*, & *internitionem.* SCRIV. *interemptionem* Medicei. *internicionem* Vatican. Leidenses, & Ed. Paris. ut passim in MSS. statim §. 32.

92 *Junium*] Vaticanus *Minutium*, & statim *Minutius.* Mediceus antiquior *Mimium* & mox; alter *Numium.* Voluerunt forsan *M. Junium.* ut Dictatori huic praenomen fuit. V. Gronov. ad Livium l. XXIII. 13.

93 *Ut in plures t.*] Uterque Leidensis, Gudianus, Hillensb. & Mediceus pr. a manu pr. *ut plures t.* Petrensis, & Vossian. *ut per plu-*

oſtentarent. Ita tota nocte Romanis in vallo ſtatione, ac pluvia, quae forte continua fuerat, [94] inquietatis confectiſque, quum receptui ſignum jam Junius dediſſet, Hannibal ſuos [95] requietos eduxit[a], & caſtra ejus invaſit.

XXVI. Epaminondas Thebanus, in eumdem modum, quum Lacedaemonii [96] Athmon vallo ducto Peloponneſon tuerentur, paucorum opera levis armaturae, tota nocte inquietavit hoſtem: ac

a Vulgo REDUXIT.

plures t. Malim, ſi quid mutandum, delere *ut*; quomodo aliquoties jam habuimus.

94 *Inquietatis*] Voſſianus, 3. Reg. unus Hill. *inquietis*. TENN. *Inquietis* Gudian. Ceteri nihil variant. Recte. Frequens id verbum; ſeu participium eſt Suetonio, & aliis. Statim quoque *inquietavit hoſtem*.

95 *Reduxit*] MSS. *eduxit*. SCRIV. 4. Reg. unus Hill. Voſſ. & Scriver. *requietos eduxit*. & ſic Gujetus conjecerat. TENN. *Eduxit* veriſſime e caſtris ſcilicet (ubi proprium hoc verbum eſt §. 31. *totum educente exercitum*) habent quoque duo Cantabrigienſes, Palatinus, Mediceus ſec. & Leidenſis primus cum Gudiano. Dein *& in caſtra ejus inv.* Mediceus idem.

96 *Athmon vallo ducto Peloponneſon tuerentur*] Verba haec ſcriptoris mendoſa eſſe, manifeſtiſſimum. Palmerio noſtro propoſui ea hora, quae mihi ultimum cum viro colloquium praebuit. ille, qua erat ingenii ſagacitate, emaculanda vidit hoc modo: *cum Lacedaemonii ad Iſthmon vallo ducto Peloponneſon tuerentur.* in quo divinam illius conjecturam non potui non approbare; & probabis, ſcio, quiſquis Plutarchum in Theſeo, in M. Craſſo, & in Arato, Strabonem lib. VIII. Ptolomaeum libro III. cap. 16. Pauſaniam, Plinium, alios conſulueris. STEW. Caſaubonus ad Polyaeni II. de Epaminonda, mavult legere: ad *Iſthmum*: ego *ad Onion* ſive *Onium*. Aut ſane legendum *ad Athmum*. Palmerio etiam ad *Iſthmium* in mentem veniſſe notat Stewechius. Veterem lectionem retinet Ortelius. Polyaenus, & Frontinus eamdem hiſtoriam, hic ad Athmon, ille ad Onium deſcribunt; loca inter ſe vicina; in Attica nempe, circa Corinthum. SCRIV. Quamquam haec lectio MSS. codicum omnium (quos novi) conſenſu corroboretur, neceſſario tamen requirit praepoſitionem *ad*, vel *circa*. in uno R. *Archinon*. Palmerius. *Ad Iſthmum*. quam lectionem divinus Caſaubonus l. 2. Polyaeni in Epaminonda n. 9. probavit, & Stewechius ex Plutarchi Theſeo, M. Craſſo, Arato. Strabonis l. 8. Ptolemaei l. III. c. 16. confirmat. Scriverius conjecit *Ad Onion*, quia Poliaenus ibid. Τὸ ςράτευμα κατεκοίμισεν ὑπ' αὐτῷ τῷ Ὀνείῳ. Res eodem recidit. Nam Onii montes in Attica erant propugnaculum Peloponneſi, ipſiuſque Iſthmi vicini. TENN. *Athmone*, pago Atticae terrae, de quo vide ad Stephanum, hic locum eſſe non poſſe puto: quare cum Scri-

ac deinde prima luce [97] vocatis suis, quum Lacedaemonii se recepissent, subito universum exercitum, quem quietum habuerat, admovit, & per ipsa munimenta, destituta propugnatoribus, inrupit.

XXVII. Hannibal, directa acie ad Cannas, [98] sexcentos equites Numidas transfugere jussit, qui ad fidem faciendam gladios & scuta nostris [99] tradiderunt; & in ultimum agmen recepti, ubi primum concurri coepit, strictis minoribus, quos [100] occultaverant, gladiis, scutis jacentium adsumtis, Romanorum aciem cciderunt.

XXVIII. [101] Japydes [a] P. Licinio Procos. [102] pagos

[a] Vulgo JAPYGES.

verio malim *ad Quion*, minima mutatione. Praepositio certe adesse debet. In Petrensi habetur *In Athmon*. Medicei *Archinon*. Leidensis sec. *Athimon*. Palatin. *Hanion*. Keuchenius cum Ortelio servat *ad Athmon*. MSS. Scriverii *Arthmon*; quod facit τῷ *ad Ithmon*; Alius MS. *Archivorum*, seu *Archimorum*. Ἐπέχω.

97 *Vocatis suis*] Scribe meo consilio, *prima luce evocatis suis*. Ex iis, quae antea diximus, jam aperta, scio, mendi origo: geminanda enim vocalis, quae in fine praecedentis nominis delituit. STEW. *Vocatis* sic omnes MSS. solus Stewechius *evocatis* ex ingenio suo. TENN. Immo potius *revocatis*, scilicet illis, qui tota nocte inquietarant Lacedaemonios. Unde illi putantes, Epaminondam inrumpendi consilio destitisse, quieti se dederunt: sed tum Epaminondas &c. Pro *deinde* in Petrensi *demum*. Praepositionem *per* non agnoscit Cantabr. tert.

98 *Sexcentos*] Hos plerique quingentos, alii quadringentos fuisse memorant. Consule notata a Cl. Drakenb. ad Silium l. x. 187. &c.

99 *Tradidere*] MSS. *tradiderunt*. TENN. Etiam mei; & Sanut. quare reposui, & supra ex iisdem ordinem mutavi, vulgo *jussit transf.* dein Cantabr. tert. *in ultimo agmine*. Tum *primo* uterque Medic. cum Sanuto; & pro *coepit* antiquior *fecit*.

100 *Occultaverant*] Hillensb. *attulerant*. Debuisset saltem scriptum esse *occulte attulerant*. Livius l. XXII. 48. *gladios occultos sub loricis habentes*. Et ita fere ceteri. Nam Silius non recte ait loco laudato.

non hasta viris, non deficit ensis;
E strage est ferrum atque evulsa cadavere tela.

pro *assumtis* in Cantabrig. tert. simpliciter *sumtis*.

101 *Japyges P. Licinio Proconsule.*] Mediceus antiquior *Japices*. Scribe *Japydes*, Illyrici populus, qui saepius in *Japygas*, Italiae populum, corrupti sunt, docente id jam Pighio T. III. Fast. p. 26. siquidem idem videtur esse P. Licinius, de quo agit Epitome Livi-

gos quoque sub specie deditionis obtulerunt, qui recepti, & in postrema acie collocati, terga Romanorum ceciderunt.

XXIX. Scipio Africanus, quum [103] adversa haberet bina hostium castra, Syphacis & Carthaginiensium, statuit Syphacis, ubi multa [104] incendiis alimenta erant, adgredi nocte, ignemque [105] injicere, ut [a] ea re Numidas quidem ex suis ca-

[a] Vulgo EX EA RE.

viana XLIII. Varie autem in MSS. & Edd. hoc exaratur nomen, ut *Japides*, *Japodes*, *Iapudes*, & *Iapydes*. Ceterum totum hoc exemplum deest in quatuor meorum MSS.

102 *Pages quoque*] Amicus meus emendari volebat *Spathas quoque*; vel hoc modo, *Spares quoque*: sed hic, quod manes illius condonent, ab eo non steti. Videbar enim proxime ductum litterarum commodius ita restituere, *paganos quoque*. Semper belli militibus oppositi fuere pagani, non in jure tantum, sed etiam apud Suetonium, Vegetium, ubi me de iis dicere memini. Hoc amplius, non Spathae, non Spara tela, quae scimus illa; sed qui Romanos a tergo nihil tale suspectantes, adorirentur inimici, in quaestionem hic veniunt. STEW. Stewechius *paganos*. Palmerius *Spathas*. quid si *paucos*? SCRIV *Pages*, Sic MSS. Palmerius *Spathas*. item *Spares*. Stewechius *Paganos*. Qui dicti a pagis, pagi a fontibus, quod eadem aqua uterentur Nam Festus scribit, aquas Dorica lingua παγὰς dictas Deinde usu receptum, ut non tantum, in pago habitantes, sed & omnes, qui non essent adscripti militiae, dicerentur *Pagani*, & opponerentur militibus, ut sagatis togati. Juvenalis Sat. XVI. vs. 33.

Citius falsum producere testem
Contra paganum possis, quam vera loquentem.
Contra fortunam armati, contraque pudorem.

Vegetius l. II. c. 23. *Nam si doctrina cesset armorum, nihil paganus distat a milite.* Hinc bona, quae quis habet in *Paganico*, opponuntur Castrensibus. Cod. de Test. milit l. I. TENN. *Paucos* placuit etiam Rubenio in Electis l. II. c. 29. quia vox *quoque* docet, hoc pertinere ad exemplum praecedens de Hannibale. *Perpaucos* Lipsio, ut qui in extrema tantum acie erant collocati. Quod verum quidem est; non tamen in animum inducere mihi possum, *paucos* a librariis tam constanter in *pages* potuisse corrumpi. In fidem & pignus deditionis solebant tradi carissima pignora. Quid ergo, si hic legamus *Patres*? licet sciam, semper fere obsides datos fuisse filios.

103 *Adversa*] Voss. & unus Reg. *aversa*: & ad marg. *una adversa*. TENN. *Aversa* perperam quoque duo mei. *Adversus* Palatin.

104 *Incendiis alimenta*] 4. Reg. & Voss *incendii*. TENN. *Incendiis* in meis quoque, & Sanuto scribitur, praeterquam in uno: quare rectius & elegantius vulgatum serves l. IV. 7. 9. *alimenta praestarent incendio.*

105 *Injicere*] Medicei *mittere*. Dein *ea re* sine τοῦ *ex* MSS. octo. recte

castris trepidantes caederet; Poenos autem, quos certum erat ad succurrendum sociis procursuros, insidiis dispositis, exciperet. Utrumque [106] ex sententia cessit.

XXX. Mithridates, a Lucullo virtute frequenter superatus, insidiis eum adpetiit, [107] Adathante quodam, eminente viribus, subornato, ut transfugeret, & [108] fide parta [a] hostis, facinus perpetra-

a FIDE PACTA HOSTI vulgo.

pecte. Ingrata est repetitio praepositionis *ex*.

106 *Ex sententia cessit*] 4. Reg. 3. Hill. Gron. Voss. & Romanus codd. MSS. *Ex sententia incessit* (Gron. *cessit*) *Namque qui* (Voss. *Tam namque qui*. unus Hill. *Eos namque qui*) *ad fortuitum incendium sine armis procurrentes adortus cecidit.* Celeberrimus Graevius scribit. „Hic aliqua desunt. „Nam sensum ita concipere oportet. Utrumque ex sententia „cessit. Nam & Numidas ca„stris exutos, & Poenos tam„quam ad fortuitum incendium „sine armis procurrentes ador„tus cecidit. TENN. Primo *ex sententia incessit* legas quoque in Palatino, Gudiano, utroque Leidensi, Cantabrig. Bibl. Pub. & Ed. Paris. *sibi cessit* Mediceus antiquior, alter *successit sibi.* Dein Palatinus, & Gudianus addunt. *Namque* (Gud. *Tam namque qui*) *ad fortuitum incendium sine armis procurrentes adortus cecidit.* Medicei. *Namque sine armis ad fortuitum incendium procurrentibus adortus eos cecidit*, vel *cecidit eos.* Forsan simpliciter rescribendum cum hoc additamento. *Utrumque ex sententia incessit. Eosque tamquam ad f. i. sine armis procurrentes adortus cecidit.* Hoc enim fecerunt tam Numidae, quam Poeni. Livius l. XXX. 5. 6. *ut proximis casis injectus haesit ignis* &c. *trepidatio quidem, quanta necesse erat; orta est. Ceterum fortuitum, non hostilem ac bellicum ignem rati esse*, nempe Syphacis Numidae, *sine armis ad restinguendum incendium effusi in armatos cecidere hostes* &c. Mox de Carthaginiensibus *ab eodem errore credere & ipsi sua sponte incendium ortum. Igitur pro se quisque inermes, ea modo, quae restinguendo igni forent, portantes in agmen Romanum ruebant* &c. Quamquam mihi videtur sententia satis constare posse sine hoc additamento. Notandum autem, *incessit* pro *cessit*, sive *successit* poni, si MSS. habenda fides.

107 *Adathante*] Leidens. prim. *ad athente*, secund. *Ad attante*, Medicei *Adachante.* Appiano B. Mithrid. p. m. 376. vocatur Ὀλκάβας Σκύθης, ubi eamdem refert historiam. hinc scribendum puto *Olcabante*, quamvis a Plutarcho, idem tradente, nominetur Ὀλθακὸς in Lucullo p. 501. Δαρδαρέων δυνάστης Ὀλθακὸς (γένος δ' εἰσὶν οἱ Δαρδάρεοι βαρβάρων, τῶν περὶ τὴν Μαιῶτιν οἰκούντων) ἀνὴρ &c. ubi reponendum Δανδαρέων, & Δανδάρεοι. Strabo l. XI. p. 495. Ed. Paris. Τῶν Μαιωτῶν δ' εἰσὶν αὐτοί τε οἱ Σίνδοι καὶ Δανδάριοι. Adde Pinedo & Holstenium ad Stephani V. Δανδάριοι; quo loco de vera Plutarchi lectione dubitare non debuerat Holstenius.

108 *Fide pacta hosti, facinus perpe-*

-traret. Quod is strenue quidem, sed sine eventu conatus est: receptus enim a Lucullo i · gregem equitum, non sine tacita custodia habitus est; quia nec credi subito [109] transfugae, nec inhiberi reliquos oportebat. Quum dein, frequentibus excursionibus, promptam & enixam operam exhiberet, fide adquisita, tempus elegit, quo [110] missa principia quietem omnibus castrensibus dabant, prae-

perpetraret.] Conjecturam nostram ille admisit, qui mihi instar erat multorum: admittent, scio, quotquot animo attento Frontinum legerint. Emendo sic: *& fide facta hosti.* In recipiendo transfuga pactione opus non est. ceterum ut Adathantes hic (Plutarchus in Lucullo Olthacum vocat) ingens illud atque strenuum facinus interimendi Luculli perpetraret, necesse fuit, sic vitam instituere, eos mores fingere, qui illum & castris Luculli, & familiaritate tanti viri non indignum praestarent. & hoc illud est, quod paullo post Frontinus noster innuit his verbis, *cum deinde frequentibus excursionibus promptam & enixam operam exhiberet, fide acquisita tempus elegit.* Fidem ergo acquisivit rebus gestis; in transfugiendo pactus non est. STEW. Nullo sensu. Hinc Stewechio *facta.* unus Reg. *parata.* Verius exhibent 3. Reg. 2. Hill. Voss. *Fide parta.* Nam statim. *Fide acquisita.* TENN. Tῷ *fide facta* si MS addiceret, facile reciperem. Noster enim cum aliis ita loquitur frequentissime. Nunc satius est fidem scriptorum codicum sequi, nam etiam in octo meis est *parta.* & in Mediceo antiquiore, ac tertio Cantabrig. *hostis. fide parta hostis* est fide apud hostem acquisita, re ita gesta, ut hostis fidem ei haberet. Nam *fide parta hosti* Latinum aeque non foret ac vulgatum. *pactus*, & *partus* saepissime commutantur: ut apud Lucan. l. x. 197. *pax ubi parta ducis*, ut omnino legi debet. & Ovid. l. XII. Met. 293. XIII. 348. atque alibi. Ceterum supra *ut* non est in tert. Cantabr. In Leid. sec. *ut transfugeretur ut f* Hinc posset refingi, si opus esset, *ut transfugae praetextu fide parta hostis.* An etiam retinendum *hosti*, & jungenda *fide parta, hosti facinus perpetraret*, pro *in hostem?* *Hostis* ego praefero.

109 *Transfugae*] Medic. pr. *profugae.* pro *deinde* Leid. sec. *idem*, Medic. sec. *de.* Leid. pr. & Petrens. non habent *deinde* Hillensb. *dein.* bene. Mox *perpetratam & en. o.* Medic. pr.

110 *Missa principia quietem omnibus castrensibus dabant.* Amicus noster scribendum censebat *remissa principia.* quod expendendum relinquo his, qui scriptos Frontini codices habent, aut postea nanciscentur. mihi certe id pro genuino est. de principiis, id est principibus, seu principalibus militibus negligentius agentibus id accipiendum liquet. Vide Commentarium nostrum ad Vegetium STEW. *Missa principia.* Sic omnes MSS. ne audias Palmerium, qui *Remissa.* Nam *missa* est *dimissa* ut *mittere concionem.* Plinius l. II. ep. II. *Missus deinde senatus, & revocatus in posterum.* Hinc veteris Ecclesiae formula: *Ite missa est.* Nam, ut Gujetus ob-

praetoriumque secretius praestabant. [111] Casus adjuvit Lucullum. Nam qui ad vigilantem [112] usque admitteretur, fatigatum nocturnis [113] cogitatibus [a] illo tempore quiescentem invenit. Quum deinde, tamquam nuntiaturus [114] aliquid subitum ac necessarium, intrare vellet, & pertinaciter a servis, valetudini domini consulentibus, excluderetur, veritus, ne suspectus esset, equis, quos ante portam paratos habebat, ad Mithridatem refugit inritus.

XXXI.

a Vulgo COGITATIONIBUS.

observaverat, Principia sunt milites principales. TENN. *Missa principia* idem notat, *ac missum praetorium;* cum legati, tribuni, centuriones, aliique, qui in castrorum fuerant principiis, cum duce consilii communicandi aliusve rei caussa, ab Imperatore dimittuntur, ac discedunt: Nec enim principales notat milites. Adi omnino J. F. Gronovium Observ. l. IV. c. 10. & ad Livium l. XXI. c. 54. *Ita praetorium missum.* Alibi saepius *dimisso praetorio.* Immo hoc ipsum reperias apud nostrum lib. IV. 1. 28. *perstare in principiis, donec mitterentur, imperavit.* Adde Ill. Schelum ad Polybii castra p. 147.

111 *Casus adjuvit*] Sic passim autores loquuntur. Quintilianus declam. 296. *Cohaeres et fratris, occasio adjuvit consilium, intra fines occidi potest.* Hirtius bello Alex. 46 *Sequuntur huncque naves nonnullae, quas casus ab illo periculo vindicarat.* Virg. Culice.

Et validum dextra truncum detraxit ab orno.
Qui casus sociaret opem, numenve Deorum.

Petronius. *Utriusque vetum casus adjuvit.* TENN.

112 *Usque*] Notat *usque* continuum tempus sine intermissione, quo sensu pro *semper* poni potest. Quod hic locum habere non videtur. In Mediceo primo est *usus.* An fuit *usu?* Erat enim τραπέζης Λουκούλλου καὶ γνώμης καὶ ἀπορρήτων ἀξιούμενος, testibus Plutarcho, & Appiano. Plutarchus insuper dicit ὡς οὐδενὸς κωλύοντος εἰσελθεῖν ἀνδρὸς συνήθη.

113 *Cogitationibus*] 4. Reg. & Voss. *Cogitatibus.* a nom. *Cogitatus.* vide tales terminationes supra in Praef. TENN. *Cogitatibus* exhibent etiam Gud. & tres Cantabrigienses, probante Cl. Wasse. Recte. Seneca Epist. XI. *cogitatus emendare.* Plura hujus declinationis rariora vide in notis Cel. Burmanni ad Ovid. l. IV. Metam. 556. & Perizonii ac Soceri mei ad Valerium Maxim. l. 1. c. 1. *portentorum depulsus.* Huc forsan referenda vox *Larvatus* in Glossis Graecis. Δαιμονισμὸς, *larvatus.* pro qua Pricaeus *larvatio*, vel δαιμονιζόμενος conjiciebat ad Apulej. Milef. l. IX. p. 545.

114 *Aliquid subitum*] *Subitum aliquid* MSS. plerique. Leidenses, & Mediceus prim. *aliquod.* Dein Petrensis, *equis, q. a. p. habebat, paratis.* De uno equo, quo vectus venerat, mentionem tantum faciunt Plutarchus, & Appianus.

115 *Apud*

XXXI. Sertorius, in Hispania, quum [115] apud Lauronem oppidum vicina castra Pompeji castris haberet, & duae tantummodo regiones essent, ex quibus pabulum peti posset, una in propinquo, altera longius sita, [116] eam [a], quae in propinquo erat, subinde ab levi armatura infestari, ulteriorem autem vetuit ab ullo armato adiri, donec persuasit adversariis, tutiorem esse, quae erat remotior: quam quum petiissent Pompejani, Octavium [117] Graecinum [b] cum decem cohortibus in morem Romanorum armatis, & [118] decem Hispanorum levis armaturae, & [119] Tarquitium [c] Priscum cum duobus millibus equitum ire jubet ad in-

a Vulgo EA. b Vulgo GRAECIMUM. c Vulgo TARQUINIUM.

115 *Apud Lauronem*] Plutarch. p. 577. Appian. B. Civ. l. I. p. 697. Florus l. III. c. 22. Oros. l. V. c. 23. hujus rei ad Lauronem factae meminerunt. Item Obsequens c. 119.

116 *Ea, quae*] 3. Hill. Voss. *Eam, quae*. & sic Gujetus legit. *Infestari* Gujetus. τὸ *jussit* hic desideratur. TENN. Primo *eam* rescripsi, constructione, sensu, & MSS. meis septem id flagitantibus; neque aliter Ed. habet Parisiensis. Dein notanda elegans & frequens ellipsis verbi *jussit*; quod latet sub contrario verbo *vetuit*. De qua ellipsi multi monuerunt viri docti, quos laudatos vide a Celeb. Burmanno ad Phaedr. l. IV. F. 17. 31.

Non veto dimitti, verum cruciari fame;

Sc. *jubeo*. Mox *a nullo arm.* Medic. sec. Idem cum Leidensibus *petissent*.

117 *Graecimum*] Ita secure omnes edunt; licet velim, mihi ostendi tale nomen Romanum: MSS. plerique *Gracimum*, vel *Graecinium*. Sed scribe mecum *Graecinum*; quomodo a Glandorpio jam eum vocari video in Onomast. p. 638. Plutarcho in vita Sertorii p. 581. in vita Sertorii dicitur Γρακῖνος corrupte pro Γραικῖνος. Multae gentes Romae cognomen habuere *Graecini*. *C. Octavius Graecinus* apud Gruter. Inscript. p. 182. n. 3. *Ti. Claudius Graecinus* p. 240. *Pomponius Graecinus*, apud multos. Vide Doctiss. Massoni vitam Ovidii ad A. V. C. DCCLXIX. *Julius Graecinus* Columellae saepius, aliique.

118 *Decem*] Medic. pr. *ducem*.

119 *Tarquinium Priscum*] Quis hic fuerit *Tarquinius Priscus*, nemo facile dixerit: cum nullus e superstitibus scriptoribus illius faciat mentionem. Mihi quidem non dubium est, quin inventum sit librariorum, quibus hoc nomen erat notius pro *Tarquitium*. Cujus enim *Tarquitius* P. F. Sertorianarum fuit partium, ut patet ex Sallustii loco l. III. Hist. ubi inter Sertorii convivas *Tarquitius* cum Perperna jungitur, cujusque memoria in nummo est servata. Vide Ursini Famil. ubi mult-

insidias tendendas pabulatoribus. Illi strenue imperata faciunt: Explorata enim locorum natura; [120] in vicina silva nocte praedictas copias abscondunt, ita ut in prima parte leves Hispanos, aptissimos [121] ad furta bellorum, ponerent: paullo interius scutatos, [122] in remotissimo equites, ne fremitu [123] equorum cogitata proderentur: Quiescere omnes silentio servato in horam tertiam diei [124] jubet. Quum deinde Pompejani securi [125] curva-

va-

multi *Tarquitii*, & in his *Tarquitius Flaccus*, recensentur. Simile mendum inhaesit olim Macrobio l. III Saturn. c. 16. nam ibi pro *Tarquinio Prisco* esse scribendum *ἁπλῶς Tarquitium* docuerunt Viri doctissimi. Adi J. G Vossium de Histor. Lat. l. 1. c. 31.

120 *In vicina s.*] Non agnoscit *τὸ in* Leid. sec.

121 *Furta bellorum*] Insidias. Livius IX c. 31. *Castris exutum, nudatum urbibus, & ultimam spem furto insidiarum tentantem, & loco non armis fretum* Tacitus Agricola 34. *Ii sunt, quos proximo anno unam legionem furto noctis aggressos clamore debellastis.* X. AEneid. v. 731.

Seque viro vir
Contulit, haud furto melior, sed fortibus armis.

XI. AEneid. 515.

Furta paro belli convexo in tramite silvae.

Claud. in v. Cons. Honorii 480.

Et Diomedeis tantum praeclarior ausis,
Quantum lux tenebris, manifestaque proelia furtis.

Hinc *furtiva* victoria, quae dolo paratur; Justin. XI. c. 6. *Furtivae victoriae convenire occulta consilia.* Vellej II c. 31. *Orbem classibus jam, non furtivis expeditionibus, piratae terrerent.* Sic Graeci. Plutarchus Alexandro f. 683. *Οὐ κλέπτω τὴν νίκην.* Arrian. Alexandro l. III. f. 176. *Αἰσχρὸν εἶναι, κλέψαι τὴν νίκην.* Stenelus apud Philostratum Heroic. f. 674. damnabat cavum equum. *Οὐ τειχομαχίαν τοῦτο εἶναι φάσκων, ἀλλὰ κλοπὴν τῆς μάχης.* TENN. Vide etiam Keuchenium.

122 *In remotissimo*] Alibi noster *in remoto, in abdito, in occulto, in proximo.* & similia. Sed hic Medicei *inde in remotissimo.* Leidens. prim. *in remotissimos.* in Leidensi sec. spatium relictum erat ante *τὸ in.* Cantabrig. tert. & Vaticanus *in remotissimis:* at duo alii Cantabrigienses *inde remotissimos e.* Non male. Nam non modo post eos, sed longe ab iis remoti stare debebant. Immo, quia praecessit *in prima parte,* dicere potius debuisse videtur *in remotissima,* si vulgaris sana sit lectio. Nil tamen temere muto. nam & haec generis variatio ansam mutationi potuit praebere.

123 *Equorum*] Tres Cantabrigienses, ambo Medicei, Gudianus, Leidens. pr. & Vossian. *eorum.* Quod vehementer mihi arridet. Tam qui insidetur, quam qui insidet, optimi scriptores, *equitem* dixere. Consule Broukh. ad Propert. l. IV. 3. 38.

Quot sine aqua Parthus millia currat equus.

124 *Jubet*] Sic constanter MSS. Ma-

vatique [a] pabulo de reditu cogitarent, & ii quoque, qui in statione fuerant, quiete invitati ad pabulum colligendum dilaberentur, emissi primum Hispani, velocitate [126] gentili in [127] palantes effunduntur, [128] & convulnerant, [129] confunduntque

a Vulgo SERVATIQUE.

Malim tamen *jubent*, & ad Octavium, ac Tarquitium referre, qui generale Sertorii jussum de insidiis tendendis strenue faciunt, abscondunt copias, dicto ordine ponunt, & quiescere omnes jubent. Statim Petrensis *demum*.

125 *Servatique pabulo de reditu cogitarent*] Quot capita, tot sententiae. aliis placet *securi saturique pabulo*; aliis *securi oneratique pabulo*: rursum aliis, *securi serenatique cum pabulo*. de quibus omnibus eruditiorum esto judicium. Interim paulo post pro eo, quod vulgatur, *persecuti caeduntur*; vide, reponendum ne sit *persecuti caedunt*. STEW. Laborare lectionem vidit Stewechius, recensens aliorum, *Securi saturique pabulo. Securi serenatique cum pabulo*. nugae. 4. Reg. 2. Hill. Voss. & Gron. *Securi curatique pabulo*. TENN. Tennulius ita agit, quasi placeret *curatique*: quod quidem proprium rei militari verbum est, sed locum hic non habet. *Curabant* corpus ante proelium vel expeditionem. Veget. l. III. c. II. *Veteribus mos fuit, parco cibo curatos milites ad certamen educere, ut audaciores sumta esca redderet*. Sic lege e MSS. Scriverii, & 4. Leidd. quos consului, aliisque. Vulgo *v. seculis* & *citatiores*. Livius l. III. c. 2. XXVIII. c. 14. *Ut ante lucem viri equique curati & pransi essent*. Nihilominus septem mei quoque *Curatique*. Gronovius in Epist. ad Keuchen. conjecit *gravatique*, vel *satiatique*. Verum cum Cl. Wasse in litteris suis *sarcinatique*, quae vox apud Plautum in Poenulo Ac. 5. sc. 2. 19. occurrit, conjecisset, succurrit mihi, veram auctoris manum esse *curvatique* prae sarcinis scilicet; *curvati pabulo* sunt ergo onerati, ut l. III. c. 17. §. 7. & dorso saccos frumentarios, seu pabulatorios ferentes, adeoque defensioni sui inepti & inparati. Nequaquam tamen spernenda est amici cujusdam mei conjectura *curatoque pabulo* i. e. collecto, & bene in sarcinis jam recondito. *Curare* enim verbum rei cibariae proprium est.

126 *Gentili*] Inepte Medic. pr. *gracili*. Passim Hispani, ut veloces laudantur.

127 *Palantes effunduntur, & convulnerant*] Prius ab editione Rom. est; posterius a conjectura. referebant enim omnes, *in planis effunduntur, & cum vulnerant*, &c. Non placet etiam illud, *quod praecessit, securi servatique pabulo*, pro *s. oneratique p*. Videant eruditi. MOD. *Palantes*. Ita Modius, quem vide. SCRIV. *Palantes* optime correxit Modius, & MSS. consentiunt. Error natus a veteri scribendi more *palantis*, quod servavit Leidens. pr. & Hittorpii margo. unde in Mediceis *palatis*. *Palantium caedes* apud Livium, Justinum, & alios crebro.

128 *Et convulnerant, confunduntque*] *Et cum v*. Hillensb. cum vulgatis ante Modium. Hillensb. *& vulnerantur, effunduntur que*. Vatican. Medic. sec. & Leid. sec. *& vulnerantur confunduntur que*. Medic. prim. rectius sine τῷ *&* vul-

que nihil tale exspectantes: prius deinde, quam resisti his [130] inciperet, scutati erumpunt e saltu, & redeuntes in ordinem consternunt, vertuntque: fugientibus equites inmissi toto eos [a] spatio, quo redibatur in castra, persecuti [131] caedunt [b]: curatum quoque, ne quis effugeret. Nam reliqui [132] ducenti & quinquaginta equites [133] praemissi facile per compendia itinerum effusis habenis, antequam ad castra Pompeji perveniretur, conversi, occurrerunt eis, qui primi fugerant. [134] Ad cujus rei sensum Pompejo [135] emittente [c] legionem cum

a Vulgo EO. b Vulgo CAEDUNTUR. c Vulgo INMITTENTE.

vulnerantur, *confunduntque*. Res eodem redit, cum *exspectantes*, qui nunc Accusativus est, modo fiat Nominativus. *cum vulnerantur* Ed Paris.

129 *Confunduntque*] Voss. *con fodiuntque*. TENN. Et Gudianus solemni permutatione. Hic male, consternant eos, & conturbant; quare statim subdit *redeuntes in ordinem*.

130 *Inciperet*[Medic. pr. *inciperetur*. Mox *redeuntesque* uterque Mediceus. Tum *in ordines*, Gudianus, qui & *consternant* cum Leidensi pr. Hillensb. & Cantabrig. Bib. Pub. Placet magis vulgatum; caedunt scilicet partim, partim in fugam vertunt. Dein *redibant*. Medicei, & Leid. sec. Cantabrigienses vero, Leidens. pr. Vossianus, & Edd. Paris. Wechelii, ac Stewechii *rediebatur*. uti apud Terent. Hec. I. 2. 97. *ad hos rediebat hereditas*. Sed alii ibi *redit* legunt, & *redibat*.

131 *Caeduntur*] Stewechius. 4. Reg. Voss. 3 Hill *caedunt*. TENN. Mei quoque omnes, & Ed. Paris. *caedunt*: quod flagitat ipse sensus. Depravatum est ab editoribus, quia non inveniebant casum verbi: atqui pro *eo* Cantabrigienses tres, Gudianus, & Leidensis primus optime *eos*; nisi pro *fugientibus* malis *fugientes* cum Hillensberg. MSto. Ego praetuli *eos*. *f*. elapsum est propter seq. *spatio*.

132 *Ducenti & quinquaginta*] 2 Reg. Voss. 3. Hill. CCD. & 2. Reg. alii, & Voss. in Marg. DCC. TENN. DCC quoque in Mediceis. Leidensis pr. CCD. Palatin. II. m. Hittorp. Margo MD. Deficiente historia numerus adfirmari pro certo nequit. Omnes equites duo millia fuisse, supra ait auctor. *nam reliqui* deest in Leidensi sec.

133 *Praemissi*] Non bene Cantabr. tert. & Hillensb. cum Edd. odd. *emissi*. Dein *pervenirent* Medicei, & Leidens. sec. Item *ad castrum* Medic. sec. Mox *perveniretur* Vatican. *primum* Petrens. Leid. sec. & Voss. male.

134 *Ad cujus rei sensum*] h. e. postquam hoc sensit. Just. XXIII. c. 1. *Concurrentibus ad opinionem novae urbis pastoribus*. Seneca VI. benef. c. 31. *Alius ajebat, non laturos nuntium belli, & ad primam adventus famam terga versuros*. Suetonius Calig. c. 6. *Ad primam famam valetudinis*. Florus II. 6. *Ad auditum sociae civitatis obsidium* III. c. 9. *Ad rei* fa-

tum D.[a] [136] Laelio in praesidium suorum, subducti in dextrum latus [137] velut cesserunt equites: deinde, & quum ita legionem hanc a [b] tergo infestarent, quum jam etiam a fronte, qui pabulatores persecuti erant, incursarent, sic legio quoque inter duas acies hostium cum legato suo elisa est: ad cujus praesidium Pompejo totum educente exercitum, Sertorius quoque e collibus suos instructos ostendit, [138] effecitque, ne [139] Pompejo expediret. Ita praeter duplex damnum, eadem sollertia inlatum, spectatorem quoque eum cladis suorum continuit. Hoc primum proelium inter Sertorium & Pompejum fuit: decem millia hominum de Pompeji exercitu amissa, & omnia impedimenta, Livius auctor est.

XXXII.

a Vulgo abest D. b Vulgo deest A.

famam veneno fata praecepit. c. 10. *Qualis erat ad nuntium.* TENN.

135 *Immittente*] Uterque Leidensis, Medic. antiquior, Petrensis cum Gudiano, alio Cantabr. Hillensberg. & Ed. Paris. *emittente.* verius. Recte supra *inmissi fugientibus equites* & crebro; hoc vero loco melius convenit *emittere* scilicet e castris, ut §. 33. *prima luce emisit equites in stationes hostium.* Vide omnino, quae dixi ad Lucanum l. VII. 524. *Inmittit subitum, non motis cornibus, agmen.*

136 *Laelio*] 3. Reg. Voss. 3. Hill. *D. Laelio.* TENN. Cantabr. tert. *C. Laelio.* Medic. recentior *Druso Laelio.* Sed Mediceus alter, uterque Leidensis, Gudianus, Petrensis, & Palatin. cum Ed. Paris. verissime *D* i. e. Decimo Laelio. J. Obsequens c. 119. *D. Laelius* (vulgo inepte erat *Didius*) *Legatus Pompeji adversus Sertorium inter pabulatores occisus.* Confer Pigh. Annal. T. III. p. 290.

137 *Velut*] Leid. sec. *velite* Palatin. *velut fugientes*, bene, ni fallor. *cederent* Medic. pr. Mox *legionem hanc quoque tergo* Palatin. Gud. & Voss. Sed melius duo Cantabrig. & Leid. sec. *hanc a tergo*, ut loquuntur cum nostro ceteri omnes sexcenties, ac singulis fere paginis. V. Heins. ad Fast. Ovid. I. 92. Flor. l. III. II. IV. 2. Sallust. c. 92. Supra l. I. v. 10, II. 8. III. 9. 6. & ubique. Adde ad l. III. 9. Mox *cum jam etiam* a Petrensi absunt, *cum jam quoque* Palat. *cum jam &* Medicei, Voss. & Leid. sec. *etiam a fronte* deest in Leid. primo. *& ab fr.* Medic. pr. scabri quid inest in vulgatis, sine ope antiquioris codicis pro certo non adfirmandum.

138 *Effecitque*] 3. Hill. Voss. *effecit quoque.* Gujetus putat, aliquid deesse.

139 *Pompejo expediret*] Scilicet eduxisse exercitum. Cum Gujeto tamen quid excidisse puto. Mediceus pr. *Pompejus*: Medic. sec. *expedirent.* Non male Pe-

R trem-

XXXII. Pompejus, in Hispania, dispositis ante, qui ex occulto adgrederentur, simulato metu deduxit instantem hostem in loca [140] infessa [a]: deinde ubi res [141] poposcit [b], [142] conversus [c] & in fronte & [143] utrisque lateribus ad internecionem cecidit, capto etiam duce eorum [144] Perperna [d].

XXXIII.

a Vulgo INFESTA. b Vulgo POPOSCERUNT. c Vulgo CONVERSOS. d Vulgo PERPENNA.

trensis, probante etiam Clar. Wasse, *ut Pompejo egredi expediret*; quod tamen in textum ex unico codice admittere non ausus fui. Propius vero ejusdem est conjectura P. *id expediret*. Quid si P. *ea expedirent* e Mediceo Cod. Mox *itaque* Medic. sec. & Leid. sec. Sed vide ad I. r. 3. 5. *bellum* pro *praelio* Petrensis; quod ei sollemne est. Numerum occisorum auget Medic. pr. *x. m. & sexcenta*. In Medic. sec. *hominum* abest, in Leidensi pr. non reperitur *est*.

140 *Infesta*] Gudianus *incessa*. Leidens. pr. & Palatin. *insessa*. Eleganter si quid video; a dispositis scilicet ante insidiatoribus, qui ab *insidendo loca* dicti sunt, ut cuivis notum. Participium hoc Floro, Tacito, Statio, aliisque usurpatum est.

141 *Poposcerunt*] 4. Reg. 1. Hill. Voss. *poposcit*. TENN. Mei omnes *poposcit* praeter Hillensb. cum Ed. Paris. *poposcunt*; quod idcirco reposui. Gudian. *repoposcit*. *poscebat* Sanatus.

142 *Conversos*] Voss. *conversus*. 4. Reg. 3. Hill. *conversis*. TENN. Mei itidem omnes *conversis*: unde sine dubio cum Vossiano Cod. rescribendum *conversus*. neque aliter Sanutus. Pompejus, qui fugere se simularat, convertit se, simulac hostes in loca deduxerat insessa; non autem conversi sunt hostes. Hinc ipse a fronte, & insidiatores a lateribus hostem adorti ceciderunt. Vide Ex. seq.

143 *Utrinsque lateribus*] Negligentia operarum error natus, scribendum, *& utrisque lateribus*. Simile & illud eodem hoc capite, exemplo 38. *tanquam Ilerdam repetiturum*, pro *repetiturus*. Item exemplo eodem *inordinatos est adortus*: pro quo illi edidere *inordinatus*. Non absimile suspicor illud, quod sequitur ejusdem hujus capitis exemplo 42. *a tergo ingressus itinere, oppressit fuditque*: pro quo substituere possis, *a tergo aggressus, in itinere oppressit fuditque*. Imo & in ultimo hujus capitis strategemate, quod minus sincera existimem, auctoris nostri verba sic legerim, *varioque flexu eluderent hostem. deinde ut primum sensit, minus agiliter adversam partem moveri, progressus, praelassatos facile superavit*. Item lib. II. cap. 6. exemplo 5. repone, *insecutus*, pro *insecutos*. & lib. III. cap. 10. exemp. 1. *eruptione* pro *irruptione*. STEW. Ut Stewechius damnat, ita unus Reg. tantum τὸ *utrinsque* offert. TENN. *Utrisque* in meis omnibus, ac Edd. reperitur. quid autem ineptiat Keuchenius, nescio, notans: *scribe utrinsque l. notante Stewechio*. Res plane contrario se habet modo. Medicei *in utrisque l.* Leid. sec. *ex utrisque l.* Dein rursus *internitionem* & *internitionem* ac *interemptionem* MSS. & Edd. quidam.

144 Per-

XXXIII. Idem adversus Mithridatem, in Armenia, numero & genere equitum [145] praevalentem, tria millia levis armaturae, & quingentos equites nocte in valle sub virgultis, quae inter bina castra erant, disposuit: prima deinde luce in stationem hostium emisit equites ita [146] formatos [a], ut, [147] quum universus cum exercitu hostium equitatus proelium inisset, servatis ordinibus, paullatim cederent, donec spatium darent consurgendi a tergo ob hoc dispositis. Quod postquam ex sententia contigit, conversis, qui terga dedisse videbantur, medium hostem trepidantem cecidit; ipsos etiam equos, pedite cominus accedente, confodit: eoque proelio fiduciam regi, quam in [148] equestribus copiis habebat, detraxit.

XXXIV. [149] Crassus [b], bello fugitivorum, [150] apud

[a] Vulgo FIRMATOS. [b] Vulgo M. CRASSUS.

144 *Perpenna*] Hillensb. Vossian. aliique *Perperna*, ut debet. Consule Cl. Dukerum ad Flor. l. II. c. 20.

145 *Praevalentem*] Palatin. Petrens. & Leidens. pr. *praevalentes*. Mox *in statione* MSS. sex, & Ed. Paris.

146 *Firmatos*] Petrensis vere *formatos*, atque ita e conjectura recte jam emendavit Cel. Burmann. ad Vell. l. II. c. 110: ubi insuper videndus Vossius, ac Schefferus ad Justin. l. II. c. II. *Ita suos firmaverat, ut ire se parato ad moriendum animo scirent*, ubi MS. D'Orvillii mei *formaverat*, ut conjecerat Schefferus. Liv. l. XLIV. c. I. *ad militarem disciplinam formatus miles*. Adde Graevium ad Justin. l. XX. c. 4.

147 *Quum universus*] Deest *cum* in Mediceis. *Universos* Medic. sec. *universis* Palat. *Cum exercitu* non agnoscit Leid. sec. *cum equitatu* tert. Cantabr. Tum *iniisset* nonnulli, *commisisset* Petrens. Vide ad Praefat. hujus libri. loco τοῦ *paulatim* in Palatin. *proelium*. Dein Leid. pr. *contingit*. pro *conv*. Petrens. *diversis*. pro *equos* Palat. *equites*, & mox Leidens. pr. *confudit*.

148 *Equestribus*] Alias *campestribus*. SCRIV. *Campestribus* est in Ed. Paris. & Marg. Hittorp. ac Wechelii, habentque ex meis MSS. quatuor recentiores. *Campestres copiae* ideo dicerentur equites, quia eorum nullus usus, nisi in campis, & planis locis. Non placent tamen. Cantabr. tertius *quod in campestribus copiis habebat*; sic *locis* subaudiretur. Dein non male Mediceus prim. *subtraxit*.

149 *M. Crassus*] *M. Licinius Crassus*. Vide hujus libri cap. 4. ex. 7. ubi eadem historia repetitur. SCRIV. A Scriverio hic, ut supra, additum est praenomen. In nullo MSto, nec edito reperias ante illum.

[150] apud Cathenam bina castra cominus cum hostium castris vallavit: [151] nocte deinde commutatis copiis, manente praetorio in majoribus castris, ut fallerentur hostes, ipse omnes copias eduxit, & in radicibus praedicti montis constituit: divisoque

150 *Apud Cathenam*] *Apud Cantennam* alii. forte, *apud Catanam*. Plutarchus videtur dicere in Rhegii peninsula factum. MOD. Alias *Catanam* & *Cantennam*. Triplex haec lectio reperitur in diversis codicibus membranaceis. At vero capite praecedenti, exemp. 7. ubi exstat ejusdem historiae repetitio, varie legitur *apud Calamarcum*, *Calamarium*, *Calamatrum*, *Calamattum*, *Calarvatum*, & *Camalatrum*. Sequentia hujus exempli produnt manifeste, montis nomen esse, *in radicibus praedicti montis constituit*. Superiore capite etiam *montis* meminit, sed non *praedicti*. Philippo Cluverio certum est *Calamarcum*, & *Cathenam*, unum & idem esse debere unius ejusdemque montis nomen, & censet, verum genuinumque nomen fuisse, CALAMATIUS MONS. Unde postea factum vulgare *Calmatio*, & mox *Calpatio*, ac tandem *Capacio*; unde nunc etiam oppidi antiqui in eo siti ruinis appellatio manet *Capachio Vecchio* id est *Calamartum vetus*. SCRIV. 2 Reg. Voss. *Cantennam*. 1. Hill. *Catennam*. tertius Reg. *Cantenam*. Modius *Catanam*. TENN. Perperam Modius *Catanam* conjicit. Illa enim in Sicilia est; cum res gessa fuerit in Italia. Vide supra. plerique mei quoque *Catennam*, vel *Cantennam*, vel *Catenam*. unus & alter *Cathenam*, uti & *Cathanam*.

151 *Nocte deinde commutatis copiis, manente praetorio in majoribus castris, ut fallerentur hostes, ipse omnes copias eduxit*] Ita postrema Coloniensis editio, ut prima fronte videtur, omnino absque suspicione mendi nihilominus tamen, ut locum diligentius examinarem, militaris disciplina in caussa fuit. M. Crassus a Romano populo imperator missus contra Spartacum, legatum habuit L. Quintium: illum majoribus castris, in quibus praetorium erat, insedisse certum est; minoribus vero legatum. nunc ut de nocte copias illi commutarint, relicto, ut ait, in castris majoribus praetorio; habuerit hoc speciem aliquam, & occasionem fallendi hostis, ut qui majores copias illi vallo opposuerit, unde majorem hostium impetum metuebat. Sed quid nunc illo faciamus, quod ipsum Crassum omnes copias eduxisse subdit? an hoc ex diversis castris, fieri potuit? nunquam hodie credam. Etenim commutatas copias fuisse falsum est. indicat editio Parisiensis, in qua non *commutatis copiis*, verum *communitis copiis* legitur. Immuto leviter, & corrigo *comminatis copiis*. Valet autem *comminare* idem, quod *cogere*, *in una castra colligere*. Festus: *Agasones equos agentes, id est, minantes*. Idem, *Agere modo significat ante se pellere, id est minare; modo significat jurgari*. Apul. 9. Milesiarum *Nam senex claudus, cui nostra tutela permissa fuerat, universa nos jumenta, id hora jam postulante, ad locum proximum bibendi caussa gregatim prominabat*. Idem lib. VII. *Illi*, inquit, *vinarios utres ferentes*, & *gregatim pecua comminantes*. Haec illa sunt, quibus conjecturam nostram stabiliendam ratus sum: nam

que equitatu, praecepit [152] L. Quinctio, partem Spartaco objiceret, pugnaque eum frustraretur; parte alia Gallos Germanosque ex factione Casti & [153] Gannici eliceret ad pugnam, & [154] pugna simulata deduceret, ubi ipse aciem instruxerat [a]. Quos quum barbari insecuti essent, equite recedente in cornua, subito acies Romana adaperta cum clamore [155] procurrit [b]. [156] Triginta quinque milia

[a] Vulgo INSTRUXERIT. [b] Vulgo CUCURRIT vel CONCURRIT.

nam quod a Livio hujus belli scriptore, aut a Plutarcho in M. Crasso opem exspectabam, frustra erat. STEW. Alias *communitis*: Stewech. *comminatis*. Ego *combinatis*. MSS. *communicatis*. SCRIV. Nec *comminare*, nec *combinare* verba sunt Frontino vel Livio, ex quo haec auctor se excerpsisse testatur, digna. *Combinatis* tamen probat Keuchenius, & citat Cluver. Ital Ant. 1256. *Communitis* habent Edd. VV. & Leidens. pr. ac Hillensberg. *Comminutis*. MS. Scriverii. *Communicatis* Mediceus sec. Petrensis, & Leidens. sec. Nihil videtur esse mutandum, & ita hic locus esse accipiendus, ut copias ex majoribus castris traduxerit in minora, adeoque mutaverit castris, ita tamen, ut praetorium manserit in majoribus castris, quasi ipse dux illic adhuc adesset; dum tamen ipse cum suis copiis in minora castra concessisset: unde dein suas & legati copias eduxit, nihil minus hostibus exspectantibus, quam tantas copias ex minoribus castris. Haec si non placent, *conjunctis*, vel *communicatis* scripserim.

152 *L. Quintio*] Sive, ut in vetustis est monumentis *Quinctio*. Corrige hinc Plutarchum p. 549. ubi male vocatur Κόϊντ©. Medic. pr. *Lelio Quintio*.

153 *Gannici*] Repone ex Plutarcho *Cannicii*. MOD. Sed tu, lector, vide ad loc praec. Diserte MSS. hic exhibent *Gannici*.

154 *Pugna simulata*] Mordicus hoc retinent MSS. nisi quod in Vossiano sec. desint *& pugna*, & in Palat. ordine inverso scribatur *simulata pugna*. Nisi tamen me omnia fallunt, flagitare loci sensus videtur, *& fuga simulata*. supra Ex. 1. *Simulata fuga temere hostes insecutos eo perduxit, ubi occultos habebat milites*. Ex. 8. *Lacessitisque barbaris simulata fuga regredi*. Ex. 37. *Qui ubi simulata fuga hostem effuse sequentem ultra locum insidiarum perduxere, coorta a latere acie*. l. III. 10. 5. *Ad eliciendos hostes progressus, simulata fuga persequentes oppidanos longius cedendo protraxit*, & saepissime: neque aliter ceteri scriptores. Paullo ante *alliceret* Cantabr. tert. Mox jubentibus MSS. duodecim, reposui *instruxerat*. Scriv. unus *induxerit*.

155 *Concurrit*] 4. Reg. 1. Hillensb. Voss. *procurrit* TENN. *Concurrit* in ultima editione primus reposuit Scriverius Antea erat *cucurrit*; quod servant nonnulli ex meis. Unus tantum Petrensis *concurrit*. Sed Leidens. pr. Cantabr. tert. Palatin. & Mediceus antiquior cum Gudiano, & Scriveriano *procurrit*. vere, nisi mavis *procucurrit*; unde omissione praepositionis videtur natum *cucur-*

millia armatorum eo proelio interfecta cum ipsis ducibus Livius [157] tradit [a], receptas quinque Romanas aquilas, signa sex & viginti, multa spolia, inter quae quinque fasces cum securibus.

XXXV. [158] C. Cassius in Syria adversus Parthos ducens aciem, equitem ostendit a fronte, quum ab tergo peditem in confragoso loco occultasset; dein, cedente equitatu, & per nota se recipiente, in praeparatas insidias perduxit exercitum Parthorum, & cecidit.

XXXVI.

a Vulgo TRADIDIT.

currit. *Procurrere* verbum proprium in prima congressione saepissime cum aliis adhibet noster. hoc autem loco esse reponendum, docet vox *adaperta*. Ut alibi, sic etiam apud Lucanum hoc fuerat corruptum l. VII. 385.

Ergo utrimque pari procurrunt agmina motu.

Vide, quae eo loco post alios congessi. Hoc autem ni verum esset, mallem prae vulgato tamen *consurgit*.

156 *Triginta quinque millia &c.*] Non licuit nobis esse tam beatis, ut a Livio scriptam hanc historiam legeremus; quippe cum multis aliis illius auctoris scriptis, haec quoque injuria temporum interiit. Igitur epitomen illius libri XCVII. audiamus. *M. Crassus*, inquit, *praeter primum cum parte fugitivorum, quae ex Gallis Germanisque constabat, feliciter pugnavit, caesis inimicorum XXXV. millibus, & duce eorum Granico. Cum Spartaco deinde bellavit, caesis cum ipso millibus* XL. Locum expendant, quibus plus otii est. Dissentiunt enim hi Scriptores de caesorum numero. neque ea tantum varietas hoc loco consideranda; sed & quae de nominibus ducum est, seu praefectorum militarium. Frontinus noster l. II. c. 4. Ex. VII. *Gaminocum* appellavit, vel, ut in aliis est, *Tanonicum*, quem hoc capite *Gannicum* nominat: eundem alii *Cannitium* vocandum censent, idque ex Plutarchi Crasso; in quo non leviter errant. Plutarchus enim Cannitium istum Crassi, non Gallorum, aut Spartaci, partes secutum indicat. De bello hoc Spartacio consulendi, praeter Plutarchum, & Livium Appianus, Eutropius, Florus l. III. c. 20. Orosius lib. V. c. 24. STEW. Errat Stewechius. Clare Plutarchus ait, Cannicium cum Casto in Spartaci fuisse partibus, sed propter aliquam dissensionem in aliis egisse castris: unde fit, ut auctor mentionem quoque faciat duorum hostilium castrorum. Cum autem haec res accidisse videatur ad stagnum Lucanum, & montes Petelinos, non male, ut in corrupto loco, nam vere non dixerim, conjecit aliquando Scriverius supra *in radicibus Petelini montis*. Hic autem in MSS. duobus est XXXII. *m.*

157 *Tradidit*] Melius tres Cantabrigienses, uterque Leidensis, Medicei, Palatin. Vossian. cum Edd. Paris. & Wech. *tradit*. dein *receptasque* Palatin. & pro *multa spolia* Medic. pr. *militum spolia* Medic. sec. *milia spoliatorum cecidit*.

158 *C. Cassius*] Praenomen abest a Mediceis, & Leid. sec. Mox

Me-

XXXVI. Ventidius, Parthos & Labienum alacres successibus victoriarum, dum suos ipse per simulationem metus [159] continet, evocavit, & in loca iniqua deductos, adgressus per obreptionem, adeo debellavit, ut, [160] destituto [a] Labieno, provincia excederent Parthi.

XXXVII. Idem adversus [161] Pharnastanis Parthos, quum ipse exiguum numerum militum haberet, illis autem fiduciam ex multitudine videret increscere, ad latus castrorum octodecim cohor-

a DESTITUTI vulgo.

Medic. pr. *confragosa loca*; tum *deinde* Medic. sec. Voss. Cantabr. tert. qui & habet *paratas ins*. Denique recte Mediceus antiquior *produxit*. sed v. Ex. I. hujus Cap. Ceterum melius auctor dixisset, peditem a Cassio fuisse occultatum a lateribus, quam *a tergo*, licet a tergo demum consurgere potuerint. Confer Dionem l. XL. p. 134. aliosque auctores citatos ad Justin. l. XLII. c. 4.

159 *Continet*] Palatin. Medicei, Petrensis, & Leidens. sec. *continneret*. dein *objectionem* Palat. *obvectionem* Medic. sec. *obruptionem* Leid. sec.

160 *Destituti Labieno*] Voss. *Destituta Labieno provincia*. Sed unus Reg. unus Hill. & Gronov. *Destitute*. h. e. Destituentes Labienum, ducem eum adversus Romanos sequi recusantes. TENN. cap. 4. §. 9. *hostes se ducis morte destitutos credentes* Vulgo autem hic contra historiae veritatem edebatur *destituti*. in Leid. pr *destinatui*. Optime Medicei, Cantabrig. tertius, Vaticanus, & Leidens. sec. *destituto*, uti etiam correxit Ill. Schelius ad Hygin. p. 142. quod tamen ita non capiendum est; quasi sedata mente eum destituerint, ac recusaverint sequi eum ducem. Confusius haec acta sunt. Quippe reliquis historicis consentiens auctor intelligit, primam Ventidii contra Parthos victoriam, qui victi sunt, antequam se Labieno junxerant, & terga dantes οὐ πρὸς τὸν Λαβιῆνον, ἀλλ' ἐς Κιλικίαν ἔφυγον, atque adeo destituto Labieno provincia excesserunt. Hinc postea Labienum, dein Pharnapaten, & tandem Pacorum vicit Consule praeter multos alios Dionem l. XLVIII. p. 381. Mox *decederent* Medicei.

161 *Pharnastanis Parthos*] Mediceus uterque *Pharnacem & Parthos*. Palatin. *Pharrastanis P*. Leidens. sec *Pharnastanem Parthum*, & mox *silis* pro *illis*. vide variantes infra quoque. Nullum autem ego vidi auctorem, qui in hoc Parthico bello per Ventidium gesto *Pharnastanis* meminerit; quare nomen hoc corruptum opinor, & tam hic, quam infra reponendum *Pharnapaten*. Hunc enim secundo proelio vicit, & interfecit Ventidius, ut testantur Dio ibidem, Plutarch. in Antonio p 930. & Appian. Alex B. Parth p. 268. ubi pro Φαρναπάτην vitiose legitur Φραάτην, nisi in hoc nomine tanto opere dissensisse auctores statuamus. Arridet vehementer etiam Leid. MS. lectio *Parthum* atque *illi*.

hortes in obscura valle posuit, equitatu post terga [162] peditum [a] collocato. Tum paucos admodum milites in hostem misit, qui ubi simulata fuga hostem effuse sequentem, ultra locum insidiarum [163] perduxere, coorta a latere [164] acies [b], praecipitatis in fugam Parthis, in his Pharnastanen interfecit.

XXXVIII. [165] C. Caesar, suis & [166] Afranii [c] castris contrarias tenentibus planicies, quum utriusque partis plurimum interesset, colles proximos occupare, idque propter saxorum asperitatem es-

a Vulgo MILITUM. b Vulgo ACIE, P. I. F. HIS. c Vulgo AFRANIANIS.

162 *Terga militum*] Sic l. quanquam 4. Reg. 2. Hill. & Voss. *peditum* offerant. Nam miles opponebatur equiti, ut in nostra quoque lingua. Sallust. Catilin. c. 59. *Remotis omnium equis, quo militibus exaequato omnium periculo animus amplior esset, ipse pedes exercitum pro loco atque copiis instruit.* Liv. l. 36. *Decretum ut novorum militum tria millia duceret, & trecentos equites.* Caesar 3. belli civilis. *Cum ipsi numero militum equitumque praestarent.* Sulpicius Severus l. II. Histor. sacrae. *Ita Eupator cum centum militum & equitum viginti millibus subsidio venit.* Ita Gerardus Vossius (qui dum vixit, Charitibus semper litavit) correxit, pro *centum millibus.* TENN. Corrupte Hillensb. *equitatu militum post terga montium c.* Ceteri MSS. omnes, & ora Wechel. ac Hitt. *post t. peditum* rectius. pravo enim judicio Tennulius *milites* hic praefert, quia subdit auctor statim *milites in hostem misit.* Militem alias opponi *equiti* monuimus c. 3. §. 14. *equites praetendere militibus:* ubi vulgo *peditibus.*

163 *Perduxere*] Medicei *perduxerunt.* Hillensb. & Edd. Paris. ac Wechel. *perduxit.* dein *cohortem ab* vel *a l.* Medicei; Cantabr. tert. *coortis a.* Pro *acie* Petrensis *acies.* Mox *praecipitata* Medicei, *praecipitatos* Leid. sec. Tum *in fugam in his*, vel *iis* Vaticanus, Gudianus, & Medicei. Petrens. *in f. Parthis in his.* Leidensis sec. *in f. ceciderunt in his.* Sine dubio scilicet e Petrensi, Codice optimo, rescribendum, ut feci, *coorta a l. acies, praecipitatis in fugam Parthis, in his P. int.* i. e. inter eos.

164 *Pharnastanem*] Unus Hill. *Pharnastenem.* Voss. *Bharnaslen.* TENN. *Pharnacem* Medicei, *Pharnaaten* Cantabr. tertius; unde saltem per *n* edidi.

165 *C. Caesar*] In Mediceis, & Leid. sec. deest praenomen.

166 *Afranianis*] Omnes MSS. *Afranii.* TENN. Ed. Paris. *Africanis* ineptissime. MSS. etiam omnes mei *Afranii.* cur editores *Afranianis* ediderint, nescio: quamquam, si in scriptis esset, nequaquam damnarem. *Acies Afraniana* Caesar. *Afraniani* statim & ubique ejus milites dicuntur.

167 Re-

esset difficile, tamquam Ilerdam [167] repetiturum retro agmen ordinavit, faciente inopia fidem destinationi. Intra brevissimum deinde spatium, exiguo circuitu flexit repente ad montes occupandos. [168] Quo visu perturbati Afraniani, velut captis castris, & ipsi effuso cursu eosdem montes petiere: quod futurum quum [169] praedivinasset Caesar, partim peditatu, quem praemiserat, partim ab tergo submissis equitibus, inordinatos est adortus.

XXXIX. Antonius, apud Forum Gallorum, quum Pansam Cos. adventare comperisset, insidiis per [170] silvestria AEmiliae viae dispositis, agmen ejus excepit, fuditque; & ipsum eo vulnere adfecit, quo intra paucos dies exanimaretur.

XL. Juba rex, [171] in Africa, bello civili, Curionis animum simulato regressu inpulit in vanam alacritatem: cujus spei vanitate deceptus Curio, dum

167 *Repetiturum*] *Repetiturus*, Stewech. ad §. 32. e conjectura, quam egregie confirmant Vaticanus, Petrensis, & Leidensis sec. Vulgatum tamen non mutavi, sed distinctionem modo sustuli: nam facile cum *agmine* construi potest. Caesar haec narrat l. I. B. Civ. c. 69. *Necessarii victus inopia coactos fugere, atque ad Ilerdam reverti &c.*

168 *Quo visu*] Unus Reg. & Voss. *quo viso*. TENN. *Viso* etiam Medic. sec. & Cantabr. tert. cum Ed. Wichel. juxta Palatin.

169 *Praedivinasset*] Cantabr. tert. *divinasset*. Leidens. pr. & Edd. Hittor. Wech. ac Paris. *praedestinasset*. nil muta. Plin. l. XI. c. 10. *praedivinant ventos imbresque*. dein in Mediceo pr. *peditum*. vitiose forsan *ex pedite*. Haec aliter Caesar ibidem. *Inordinatos*, pro quo Stewechius in Ed. Modii invenerat *inordinatus*, MSS. & Edd. mei omnes.

170 *Silvestria*] Vel ut Appiano B. Civ. l. III. p. 924. &c. *palustria*. Mox *confecit* (eodem sc. sensu, cum vulgo notet *interfecit*) Medicei pro *adfecit*. Caes. B. G. II. 23. *Vulneribus confectos Atrebates in flumen conpulerunt, & transire conantes interfecerunt*. adde c. 25, 27. & saepius. Immo noster supra l. II. c. 5. §. 4. *magna vi telorum confecti*, ubi vide. non opus tamen. Liv. I: 25. *Ut quemque vulnere adfectum corpus sineret*. Hirtius l. VIII. B. G. c. 23. *Adfectus mortifero vulnere*.

171 *In Aphrica, bello civili*] Ita scribo de certissima conjectura, contra omnes libros; in quibus aut *in Aphrico bello*, aut *Aphricae bello* legitur. MOD. *In Aphrica*. Ita Modius ex conjectura rescripsit, cum antea esset, *in Aphrico bello*, aut, *in Aphricae bello*. SCRIV. MSS. *in Africae*. TENN.

dum tamquam fugientem [172] Saburam, regium praefectum, persequitur, devenit in patentes campos, ubi Numidarum circumventus equitatu, [173] perdito exercitu, cecidit.

XLI. [174] Melanthus, dux Atheniensium, quum provocatus [175] a rege hostium Xantho Boeotio, descendisset ad pugnam, ut primum cominus stetit; Inique, inquit, Xanthe, & contra [176] pactum facis; adversus solum enim cum altero processisti: quumque admiratus ille, quisnam se comitaretur, respexisset, aversum uno ictu confecit.

XLII. Iphicrates Atheniensis ad Cherronesum, quum

a Vulgo SABORAM.

TENN. *In Africae bello* Leidens. pr. Palat. Vossian. & Medic. pr. Alter *in Africo bello* cum Edd. VV. *rex Africae* Hillensb. & Leidens. sec. dein *egressu* Hillensb. & Leid. sec. *regressus* Leid. pr. pro *spei* Leid. pr. *speciei*.

172 *Saboram*] *Saborosum* Leid. sec. *Saborosam* Medic. recentior. *Sabborum* Palat. *Saburram* Petrensis. Sed Mediceus antiquior vere *Saburam*: ut latius dixi ad Lucanum l. IV. 722.

' *Ut sibi commissi simulator Sabura belli.*

173 *Perdito*] Medic. vetustior *predito*: forte *prodito*, solemni mutatione. quod verbum hic loci optime Curioni conveniret, qui temeritate sua, & vana frustratus spe prodidit simul morte sua, & sic perdidit exercitum. Adi J. F. Gronov. Observ. l. III. c. 20. Heins. & Drakenb. ad Silium l. XVI. 621. Bernecc. ad Justin. l. XIX. 3. Bentl. ad Horat. Epist. I. 16. 67. aliosque. Restituendum hoc etiam Lactantio Epit. c. I. e veterrimo Codice, *Stultus judicabitur, qui, dum alterius vitae parcit, suam prodet.* vulgo *perd.*

174 *Melanthus*] Medicei *Melancus*, vel *Melanchius*. verum Graecis hic homo vocatur Μέλανθος, vel Μελάνθιος, ut Ξάνθος, & Ξάνθιος. Confer Casaubon. & Maasvic. ad Polyaen. l. I. c. 19. Strateg. uti etiam Galeum ad Cononis διηγ. 39.

175 *A rege*] Medicei *a grege*; scilicet pro *ab rege*.

176 *Pactum facis*] 3. Reg. 2. Hill. *contra pactum pacis*. TENN. Cantabr. tert. *c. pugnam pacis*. *pacis* etiam male in Leidensi pr. Gudiano, & Mediceo sec. ἀδικεῖς καὶ παρὰ τὰς συνθήκας ποιεῖς auctores Graeci, & Sanutus *Inique contra solum cum socio venis*. nec de *pace* agebatur, sed *viκης πέρι*. *Enim* tamen abest quoque ab Leidensi primo, & Petrensi, ac tert. Cantabr. quasi fuisset *contra pactum pacis adversus solum cum al. proc.* *adversum enim unum* Medic. pr. & Leid. sec. *adversum enim solum unum* Medic. sec. Dein male etiam Ed. Wech. *respexit*, & MSS. tres cum Ed. Paris. *adversum* solito errore.

quum sciret, Lacedaemoniorum ducem [177] Anaxibium exercitum pedestri itinere ducere, firmissimam manum militum eduxit e navibus, & in insidiis collocavit: naves autem [178] omnium, tamquam onustas milite, palam transnavigare jussit. Ita securos, & nihil [179] exspectantes Lacedaemonios a tergo [180] adgressus [a] in itinere, oppressit, fuditque.

XLIII. Liburni, quum [181] vadosa loca obsedissent, capitibus tantum eminentibus, fidem fecerunt hosti alti maris, [182] ac triremem, quae eos persequebatur, implicatam vado ceperunt.

XLIV. Alcibiades, dux Atheniensium, in Hellesponto adversus [183] Mindarum [b] Lacedaemoniorum

[a] Vulgo INGRESSUS ITINERE. [b] Vulgo NUMIDARUM ET L.

177 *Anaxibium*] Medicei, & Leid. pr. male *Anaxabium*, ut jam monitum ad l. I. 4. 7. Hoc Strategema narrat late Xenophon. l. IV. p. 543. dein *fortissimam m.* Voss. Sed correctum in margine. V. ad c. 3. §. 3. Idem cum Gudiano pro *militum* habet *equitum*. *a nav.* Medic. pr. Uterque Medic. *ac in ins.* τὸ *in* abest a Palat. Voss. & Leid. sec.

178 *Omnium*] Non placet hoc. Sanutus & Medicei *omnes*. Fuerit forsan *naves autem, omni s. o. milite*.

179 *Exspectantes*] Medicei *dubitantes* cum Sanuto: an *suspicantes*, vel *suspectantes*? Ultimum verius credo. Hinc natum Glossema *dubitantes*.

180 *Ingressus itinere*] *A tergo aggressus, in itinere.* Stewechius. SCRIV. 2. Reg. & Stew. *aggressus.* pro *itinere* Stew. *in it.* Gujetus *iter.* TENN. Verissima est conjectura Stewechii. Male Gujetus conjiciebat *iter.* Non enim Iphicrates *ingressus est iter.* Sed in insidiis mansit, donec Lacedaemonios, qui *ἀμελέστερον ἐπορεύοντο* teste Xenophonte, a tergo aggrederetur. Consentiunt in τῷ *aggressus* Medicei, Leidens. sec. & Cantabr. tert. cum Sanuto, qui insuper *in itinere* nobis servavit. Suo more *ab t.* Medic. pr. *in* loco suo excidit, & cum *gressus* junctum. Insuper locum distinctione juvi. Vulgo *Lacedaemonios, a tergo ingressus itinere o.*

181 *Vadosa loca*] In Leidensi sec. non comparet *loca*. Adi ad l. I. 5. 26. simile quid de Liburnis vide apud Livium l. X. c. 2.

182 *Ac triremem*] Medicei *acerrime.* pro *quae* Leid. sec. *qui*. *persequebantur* Medicei. Unde effingere posses *qua eos persequebantur* sc. hostes. ut pro more a generali numero singul. transeat ad pluralem. Dein iidem, Vaticanus, & Leidensis sec. *implicitam.*

183 *Numidarum & Lac.*] Omnes MSS. *Mindarum Lacedaemoniorum d.* TENN. Ex MSS. Italicis hoc ineptum mendum in editiones irrep-

rum ducem, quum amplum exercitum, & plures naves haberet, nocte expositis in [184] terram quibusdam militum suorum, parte quoque navium post quaedam promontoria occultata, ipse cum paucis profectus, ita ut contemtu sui hostem [185] invitaret, eumdem insequentem fugit, donec in praeparatas insidias [186] perduceret*. [187] Aversum deinde, & [188] egredientem in terram, per eos,

* Vulgo INDUCERET: AVERSUMQUE.

irrepsit; quod tamen miror huc usque vulgatos obsedisse libros. MSS. mei ceteri quoque *Mindarum Lac.* ut reponi etiam jusserat Gronovius, & jam ante Is. Vossius, cui hanc verissimam emendationem sublegit, antiquum obtinens Keuchenius, ipsaque ejus verba expressit ex animadversione ad Justin. l. v. c. 4. *jam Sesto Mindarus, & Pharnabazus Lacedaemoniorum duces instructis navibus exspectabant.* ubi vide, & Diodor. Sicul. l. XIII. p. m. 175. ac Polyaen. l. I. c. 40. §. 9.

184 *Terram*] Leid. sec. *terra.* dein Medicei *q. militibus;* tum *occulta* Edd. Rom. Bon. & Wechel.

185 *Invitaret*] Leidens. pr. *invitet.* Editiones primae cum Vaticano *vinceret*, sed Medicei *eliceret;* quod saepius quidem hoc ipso capite habuimus. Praestat tamen vulgatum §. 31. *Ii, qui in statione fuerant, quiete invitati.*

186 *Induceret*] *Perduceret* MSS. SCRIV. MSS. *perduceret.* TENN. Quis hoc mutarit, nescio, sed Edd. Rom. Bonon. Paris. Wechel. cum MSS. meis longe plurimis etiam *perduceret*, ut cum Keuchenio rescribi jubet perpetuus nostri auctoris stylus, sive *produceret.* Vide § 35. *In praeparatas insidias perduxit* Adi omnino Ex. I. hujus capitis *hostes insecutos eo perduxit.*

187 *Aversumque deinde*] Et hoc a conjectura est, cum libri *adversumque* haberent. MOD. Ita Modius. vulgo, *adversumque.* SCRIV. MSS. *Adversum deinde*, ut hic optimo jure asseruit Modius. TENN. Turbant hic vehementer cum MSS. & Edd. Viri docti. Nam ad oram Editionis suae Scriverius allevit *melius esse adversum*, & Tennulius, ut videre est, a Modio ait adsertum esse *adversum*, cum plane se res aliter habet. Nam bene Modius conjecit *aversum*, ut exhibet margo Hittorpii, Wechelii, duo Cantabrig. Palatin. & Medic. Auctor enim vult dicere, ut tradunt reliqui historici, Mindarum ab Alcibiade, cujus classis subita conversio eum terruit, in fugam esse versum, & coactum terga dare, (in qua re frequens nostro est verbum *averti.* vide ad l. II. 3. 3. VI. 5. VIII. 6. 7.) & navibus ad litus adpulsis egredi. Verum egredi volentem exceperunt eum Theramenis milites &c. Omnis confusio orta ex eo, quod non animadverterunt viri docti, Mindarum dici *aversum* respectu Alcibiadis, & *egredientem* respectu eorum, qui ad hoc dispositi erant. Ceterum male vulgo additur *que*, quae enclitica pro auctoris stylo abest recte a MSS. meis plurimis, & Edd. Rom. Bonon. Paris. Wechel. aliisque.

188 *Egredientem*] Vaticanus, & Cantabr. tert. *ingredientem.* Mox Mediceus sec. *ipsi exposuerant.*

189 *In*

eos, quos ad hoc ipsum exposuerat, cecidit.

XLV. Idem, navali proelio decertaturus, constituit malos quosdam [189] in promontorio; praecepitque his, quos ibi relinquebat, ut, quum commissum proelium sensissent, panderent vela. Quo facto consequutus est, ut hostes aliam classem in auxilium [190] supervenire ei arbitrati, [191] verterentur.

XLVI. [192] Memnon Rhodius, navali proelio, quum haberet ducentarum navium classem, & hostium naves elicere ad proelium vellet, ita ordinavit suos, ut paucarum navium malos [193] erigeret *a*, easque primas agi juberet. Hostes [194] au-

a Vulgo ERIGERENT & JUBERENT.

189 *In promontorio*] Medic. sec. & Edd. pp. *in promontoria*.

190 *Supervenire ei*] Quidam invertunt haec duo verba In Hillensb. deest *ei*. Leidensis sec. *subvenire*. Sed vide ad l. I. I. 6. *quam sibi supervenirent legiones*. Mox *arbitrantes* Gudianus, Petrensis, & Vossianus.

191 *Verterentur*] Simpliciter *verti* pro terga dare, in fugam verti, vereor, ut Latinum sit. Certe Frontinus amat dicere *averterentur*, aut *terga verterent*, quod disertte postea inveni in Codice Petrensi: quo facit etiam Mediceus antiquior, in quo corrupte *verterunt*. *Averterentur* tamen hic praefero, & sic Cl. Wasse quoque conjecisse postea deprehendi.

192 *Memnon*] Leidens. pr. *Memno*. Vide ad §. 18. statim *bello* pro *proelio* Gudian.

193 ERIGERENT, JUBERENT: *erigere* & *juberet*. SCRIV. 4. Reg. I. Hill. *Eligeret*. 2. Hill. *Erigeret*. Pro *juberent* omnes MSS. *juberet*. TENN. Certo certius est, legi debere *juberet*; quod MSS. mei quoque, & Edd. vetustae exhibent, sed nondum constat, quomodo scribendum sit τὸ *erigerent*, quod male retinent nonnulli Codices. *Erigere* autem, a Scriverio in margine positum inveni in Ed. Bononiensi. Hanc vero constructionem *erigere & agi juberet*, defendere posses ex iis, quae congessi ad Lucan. l. x. 347.

ut colla ferire
Caesaris, & socerum jungi tibi,
Magne, juberet.

quibus adde Caesarem l. I. B. Civ. c. 61 *Naves conquirere, & Octogesam adduci jubent*. ubi nihil mutandum Adde c. 4. § 20. l. III. c. 15. §. 6. Quare id, si MSS. addicerent Codices, libenter reciperem: Nunc hactenus probo, quod est in Tennulii MSS. *erigeret*, quo faciunt etiam Cantabr. Bib. pub Leidensis pr. Gudianus, Vatican. [illegible] Ed. Romana *eligeret*. & in MSS. plerique, quibus accedat Taurinensis Cod. in Lucano *ferirer*. Crebro accidit, ut *jubeo* conjungatur per copulam cum alio verbo in eodem tempore & modo, loco infinitivi, licet idem, qui hoc jusserit, ju-

[194] autem procul conspicati numerum arborum, & ex eo navium quoque [195] conjectantes, obtulerunt se certamini, & a pluribus occupati superatique sunt.

XLVII. Timotheus, dux Atheniensium, adversus Lacedaemonios navali [196] acie decertaturus, quum instructa classis eorum ad pugnandum processisset, ex velocissimis navibus [197] viginti praemisit, quae omni arte, varioque flexu eluderent hostem. [198] Ut [a] primum deinde sensit, minus agiliter

[a] Vulgo UT P. SENSIT, DEINDEM.

jusserit etiam illud, & non ipse fecerit. Quod non animadversum saepius ansam dedit corrumpendi loca. l. IV. c. 1. 33. *supplicio adfici jussit, & exemplo inpendit.* Phaedrus l. II. F. 8. 26.

Quem convocata jubet occidi familia,

Praedamque tollit: ubi male Heinsius mavult *tolli.* at recte vulgatum defendit Cl. Burmannus. Livius l. XXVII. c. 13. *hordeum dari jussit, centurionesque destrictis gladiis discinctos destituit.* ubi Gronovius malebat *destitui.* at idem Liv. l. IV. c. 47. *signa inferri propere jussit, signiferumque ex suis unum cunctantem occidit*; quod Frontinus c. 8. §. 8. explicat per *occidi imperavit.* Justin. l. XXXII. c. 4. *serpentium genus in fictiles lagenas conjici jussit, medioque proelio in naves hostium mittit.* ubi tamen *mitti* e Juntina Graevius, quomodo etiam MS. Orvillii mei. Caesar l. VII. B. G. c. 13. *equitatum educi jubet, proeliumque committit.* Sic Edd. & MSS. meliores. Alii cum Hotomanno perperam *committi.* Infra l. III. c. 5. §. 1. *aliquem ex captivis jussit occidi, & membratim in contubernia distribuit.* Sic recte MSS. vulgo *distribui.* Obstat tamen, ne plane credam, ita etiam hoc loco scribendum esse potius *erigeret*, quam *erigere*, quod in his locis fere semper tale verbum occurrat post *jubere*, non vero ante, nisi quod l. IV. c. 1. 28. *Scidit, & &c. imperavit.* ubi & hoc mutarunt in *scindi* & l. IV. c. 7. 29. in MSS. nonnullis *ut armaret, & juberet provehi.* Quidquid sit, *erigeret* interim, donec certior hac in re sim, reponi jussi ob MStorum auctoritatem, qua se tueri nondum potest τὸ *erigere*; licet id maxime arrideat.

194 *Autem.*] Hac voce carent Leidenses, Medic. Palatin. Gudian., & Vossian. & facile salvo sensu abesse potest. Statim *&* etiam non comparet in Medic. sec.

195 *Conjectantes*] Medic. prim. & Leidens. sec. cum Edd. Rom. & Bonon. *conjecturantes.* Sic in Fabri Thesauro citatur Seneca de Benef. c. 19. l. 7. *conjecturare in occulto,* Sed illic rectius Obsopaeus, & Fromondus e MStis legunt *conjectura ire in occulta.* pro *& a pl.* mallem *at a pl.*

196 *Acie*] Medic. pr. *proelio.* Dein *in instructas* Medic. sec. *industria* Petrensis.

197 *Viginti*] Petrensis *triginta.* Sed Polyaenus quoque l. III. c. 10. 6. 12. Εἴκοσι. dein *varioque*

Leid.

liter moveri adversam partem, progressus [a] praelassatos facile superavit.

a Vulgo PROGRESSOS.

Leid. sec. & pro *eluderent*, *ducerent* eodem scilicet sensu, Leidens. pr.

198 *Ut primum sensit &c.*] Stewechius: *deinde ut primum sensit, minus agiliter adversam partem moveri; progressus, praelassatos facile superavit*: SCRIV. MSS. *Ut primum deinde sensit*, Stewechius. *Deinde ut primum sensit, minus agiliter adversam partem moveri, progressus* &c. in nullo cod. MSS. *Progressos.* TENN. Vide Stew. ad Ex. 32. Medicei, & Edd. Rom. Bon. Wech. *Ut autem primum. Deinde* abest a Leid. sec. Petr. *demum sensit*. Sed vere omnino Leidens. pr. Vatican. Palatin. Gud. Voss. aliique. *Ut primum deinde sensit*; cum his autem, non cum seqq. jungendum esse τὸ *deinde* & mox *progressus*, ut omnes MSS. & Edd. veteriores paullo exhibent, scribendum Casaubonus jam monuit ad d. Polyaeni locum. Τὰς δὲ ταχυναυτούσας εἴκοσι προσέταξε τοῖς τριηράρχαις ἀντιπαρεξάγειν ταῖς πολεμίαις ναυσὶ, καὶ πυκνὰς ποιεῖσθαι ἀνόσεις, καὶ τροπάς. οἱ μὲν δὴ πολέμιοι πονέσαντες εἰρεσίᾳ &c. Unde patet, etiam *praelassatos* rectum esse. Mediceus sec. *Relaxatos*. Edd. priores cum Palatino *praelaxatos*; quae etiam male in *adv. p.*

CAP. VI.

De emittendo hoste, ne clausus proelium [1] ex desperatione redintegret.

EXEMPLUM I.

Gallos, eo proelio, quod Camilli ductu gestum est, desiderantes navigia, quibus Tiberim transirent, Senatus censuit transvehendos, &

1 *Ex desperatione*] 3. Reg. Voss. & unus Hill. *in desperatione reintegret*. TENN. *In desper.* Gudian. Leid. pr. *in desperationem*. Ceterum MSS. tantum non omnes, & Edd. pp. *reintegret*. *bellum* Hillensb. Mox *transeundos* pro *transveh.* Medicei, & Edd. Rom. Bonon. ac Paris.

2 *Persequendos*] MSS. & Edd. primae cum Scriverianis *prosequendos*: quod male sequi neglexerunt ceteri editores. Quod verbum donantis quid ex comitate, praesertim discedentibus proprium est. Sueton. Caes. c. 27. *Sponte ad se commeantes uberrimo congiario prosequebatur.* Aug. c. 49. *Utque perpetuo ac sine difficultate sumtus ad tuendos eos prosequendosque suppeteret.* Tiber. 46. *Comites expeditionum numquam salario, cibariis tantum, sustentavit, una modo liberalitate ex indulgentia vitrici prosecutus.* Denis prosequi Valer. Max. l. IV. c. 3. §. 10.

& commeatibus quoque [2] prosequendos [a]. Ejusdem generis hominibus postea per [3] Pomptinum agrum fugientibus via data est, quae Gallica adpellatur.

II. [4] L. Marcius, eques Romanus, cui, duobus Scipionibus occisis, exercitus imperium detulit, quum circumventi ab eo Poeni, ne inulti [5] morerentur, acrius pugnarent, laxatis manipulis, & concesso fugae spatio, dissipatos sine periculo suorum trucidavit.

III. [6] C. Caesar Germanos inclusos, ex desperatione fortius pugnantes, emitti jussit, fugientesque adgressus est.

IV. Hannibal, quum ad Thrasymenum inclusi [7] Romani acerrime pugnarent, [8] diductis [b] ordinibus

[a] Vulgo PERSEQUENDOS. [b] Vulgo DEDUCTIS.

3 *Pomptinum*] Sic lege. licet 3. Reg. Voss. 3. Hill. *Promptinum.* Nam Dio l. 45. vocat ἑλη πόμπτινά. Sueton. Julio c. 44. *Siccare Pomptinas paludes.* Epitome Livii l. 46. *Pomptinae paludes a Cornelio Cethego consule, cui ea provincia evenerat, siccatae, agerque ex iis factus.* TENN. *Promptinum, Protinum, Pretinum* vitiose, ut in hoc nomine passim apud alios, etiam mei. De *Pomptino agro* adi Livium l. IV. 25. VI. 5. & seqq. Vide quoque ad Lucan. l. III. 85.

Pomptinas via dividit uda paludes.

4 *L. Martius*] Alias Q. *Martius.* SCRIV. Scriverius. Q. *Martius.* 3. Reg. 1. Hill. Voss. T. *Marcius* Sic infra c. 10. n. 2. TENN. Male Tennulius Scriverio adscribit lectionem Q. cum is tantum indicaverit, in aliis Editionibus ita scribi, nempe in Rom. & Bonon. In MSS. duobus deest praenomen. In quatuor, & Sanuto T. In Medic. sec. *Tiber.* perperam. Recte se habet vulgatum, & ex eo corrigendum Ex. 2. cap. 10. ubi vulgo T. *Martius.* Omnes historici egregium hunc Marcium Septimi filium, primipili centurionem praenomine *Lucii* insigniunt. Dein e MSS., nummis, & inscriptionibus non *Martius*, sed *Marcius* hic & ubique exarandum est. In quo etiam perperam optimae Livii editiones variant. V. l. XXV. 37. &c. XXVI. 17. 20. 37. XXVIII. 21. 28.

5 *Morerentur*] Medic. pr. *morirentur.* Dein Ed. Rom. *fugiendi.*

6 *C. Caesar*] Leid. sec. & Sanut. sine praenomine. *Germanum* Petrens. Malim *&* *ex d.* dein Arcerian. *Thrasomenum.* alii *Trasimenum, Transimenum.* vide supra.

7 *Germani acerrime pugnarent*] Absit, ut Germanos ad Thrasymenum cum Hannibale congressos librarii nobis persuadeant. neque enim ii sunt Germani, ut contractam temeritate C. Flaminii Coss. ignominiam, tam faci-

hibus fecit eis abeundi potestatem, euntesque sine suorum sanguine stravit.

V. Antigonus, rex Macedonum, [9] AEtolis, qui in obsidionem ab eo compulsi, fame urguebantur, statuerantque, eruptione facta, commori, viam fugae dedit, atque ita [10] infracto inpetu eorum, [11] insecutus [a] aversos cecidit.

VI. Agesilaus Lacedaemonius, adversus Theba-

[a] Vulgo INSECUTOS.

facile patiantur in se derivari. Emendo, *inclusi Romani*. Ita jubent Livius l. XXII. Orosius l. I. Florus l. II. Valerius L. I. Silius l. V. Plutarchus in Hannibale, & in Fabio: item Frontinus noster l. V. c. 7. ex. 25. STEW. *Romani*. Ita Stewechius. Vulgo *Germani*. SCRIV. *Romani* sic l. Nam *Germani*, qui hic ab omnibus MSS. ponuntur, nullum locum habent. Front. IV. 7. 25. TENN. Nemo sanus credere poterit, a Frontino esse *Germani*; licet omnes id retineant MSS. *Germani* potuerunt inrepsisse ex praecedente exemplo. Et sane alibi quoque *Romani* & *Germani* in veteribus libris confunduntur. Sic l. II. I. 16. pro *Germanorum* in nonnullis est *Romanorum*. Non placet tamen haec correctio Doct. Barthio, quia non omnes omnino Romani tam desperate illic pugnarunt, quapropter l. II. Adverf. c. II. mallet legere *primani*. Non ego credulus illi. Vide potius, num rescribi commodius possit *legionarii*. Hoc autem Hannibalis Strategema Livius non refert, sed c. 6. sex millia primi agminis eruptione per adversos hostes inpigre facta evasisse.

8 *Deductis*] Lege, *diductis*, ut Voss. I. Hill. TENN. Recte. vide ad l. II. 3. 8. *Diductis in latera viribus*. Consentit Gudianus.

9 *AEtolis*] Leid. pr. & Gud. *Etoris*. statim *subsidionem* Petrens. *obsidione* Medic. sec. Hillensb. & Edd. pp.

10 *Infracto impetu*] Vossianus, & unus Hillensb. disjuncte *In fracto*. Non opus disjunctione. v. AEneid. 784. de Junone:

Nec Jovis imperio fatisve infracta quiescit.

Servius Infracta. *Valde fracta*. ut XII. AEneid. v. I.

Turnus ut infractos adverso Marte Latinos
Defecisse videt.

Arnobius. *Cur impetus tantos belli non prius fregit ac repulit, quam immanes inciderent plagae?* Fragm. Poetar. Edit. Scriv. f. 177. *Clade subita frangatur sua*. vide c. 9. n. 3. TENN. Medic. sec. & Edd. pp. *fracto*. Vatican. *In eos fracto*. *Infringere* pro valde frangere verbum est, ab omnibus auctoribus usurpatum.

11 *Insecutos*] *Insecutus* Stewech. SCRIV. *Insecutus aversos* sic lege. In 4. Reg. & I. Hill. *Adversos*. perperam. ut statim *cecidit adversos*. 2. Reg. 2. Hill. male. Nam legendum *aversos*. TENN. Invenit in editione Modii Stewechius *insecutos*, quod illuc vitio operarum irrepserit. Nam plerique MSS. & Edd omnes, ut debent, *insecutus*. *Adversus* Medic. sec. *adversos* Leid. sec. ut statim. *Aversos* scribendum esse vidimus ad c. 3. 3. IV. 20. V. 41.

banos quum acie confligeret, intellexissetque, hostes, locorum conditione clausos, ob desperationem fortius dimicare; laxatis suorum ordinibus, apertaque Thebanis ad evadendum via, rursus [11] in abeuntes contraxit aciem, & sine jactura suorum cecidit aversos.

VII. [12] Cn. Manlius Cos. quum ex acie reversus capta ab Hetruscis Romana castra invenisset, omnibus portis statione circumdatis, inclusos hostes in eam rabiem efferavit, ut ipse in proelio caderet. Quod [13] ut animadverterunt legati ejus, [14] ab una parte remota statione, exitum Hetruscis dederunt, & effusos persecuti, occurrente altero Consule Fabio, ceciderunt.

VIII. Themistocles, victo Xerxe, volentes suos pontem [15] rumpere prohibuit, quum docuisset [16] cautius * esse, eum [17] expelli ex Europa, quam cogi,

* Vulgo POTIUS.

11 *In abeuntes*] Medic. sec. *abeuntes.* sed vide Polyaen. l. II. I. 19. dein *adversos* idem, Leid. sec. & Ed. Par. *Adversarios* Petrensis, perperam.

12 *Cn. Manlius*] Omnes MSS. G. M. 4. Reg. *Manilius.* TENN. *Mallius* & *Manilius* ex more etiam mei nonnulli, sed *Cneus*, sive *Gneus* mei servant omnes, praeter Medic. pr. & Edd. vetustas. Ejus mentio jam facta l. I. c. II. I. & de hac Cn. Manlii morte fuse Livius l. II. 47. unde descripsit auctor noster.

13 *Ut animadverterunt*] 4. Reg. carent τῷ *ut*. 2. Reg. *animadvertentes.*. Voss. *cum animadverterent.* TENN. Τῷ *ut* caret etiam Gudianus. *Quod animadvertentes* Sanutus, Vaticanus, Medicei, Palatin. & Leidens. sec. cum Edd. Romana, & Bonon. *Quod non adverterunt* Leidens. prim. Videtur olim fuisse *quum adverterunt*, & ex *quum ad* factum esse *animad.* Frequens in his compositis est confusio, ut jam saepius notatum, adde c. seq. § 6. paullo ante Medic. sec *in proelium.*

14 *Ab una parte remota statione*] Leidens. sec. *ex u.* Praecedit *omnibus portis statione c.* Hinc malo hic scribere *ab una porta rem. stat.* Consentit Livius: *ni legati rapto consulis corpore patefecissent una porta hostibus viam. Ea erumpunt, consternatoque agmine abeuntes in victorem alterum incidunt consulem.*

15 *Rumpere.*] Medicei, & Edd. Rom. ac Bonon. *irrumpere*, unde facere quis posset *interrumpere*, ut passim dicitur, & hic Sanutus & Justinus in hoc negotio, qui & *maturata fuga*, ut noster, habet. Nil ego muto. Livius l. II. c. 10. *fragor rupti pontis*, noster *abrupti* c. 13. §. 5.

16 *Potius esse*] MSS. omnes aptius

cogi, ex desperatione pugnare. Idem misit ad eum, qui indicaret, in quo periculo esset, nisi fugam maturaret.

IX. Pyrrhus, Epirotarum rex, quum quamdam civitatem cepisset, clausisque portis ex ultima necessitate fortiter dimicantes eos, qui inclusi erant, animadvertisset, locum illis ad fugam dedit.

X. Idem inter [18] cetera praecepta imperatoria memoriae tradidit, non esse pertinaciter instandum hosti fugienti: [19] non solum, ne fortius ex necessitate resisteret, sed ut postea quoque facilius

aptius esse. TENN. Etiam nostri *aptius* cum Edd. Italicis, & Paris. sed Leidensis primus *captius*. Vaticanus caret τοῦ *esse*. Quare omnino legendum censeo *cautius esse*, sive prudentius; quod probatione non eget, nisi quis mallet *satius esse*. Si *potius* esset in MSS., id nequaquam mutandum esse censerem. Nunc praestare τὸ *cautius* omnino videtur.

17 *Expelli ex Europa*] 4. Reg. 2. Hill. *Expelli Europa*. In hanc rem Vegetius l. III. c. 21. *Clausis ex desperatione crescit audacia: & cum spei nihil est, sumit arma formido. Ideoque Scipionis laudata sententia est, viam hostibus, qua fugiant, muniendam.* Curtius l. IV. *Ancipiti malo oppressi memorabile tamen proelium edunt; ut opinor, ignaviam quoque necessitas acuit, & saepe desperatio spei causa est.* TENN. Praepositionem *ex* non agnoscunt quoque Leidenses, nec Gudian. aut Voss. Hillensb. *eum expellere; quam.* Dein *in quanto* Petrensis, & *maturasset* Vossian. & Gud.

18 *Cetera*] Deest in Leidensibus, Palatino, Hillensb. Voss. & Ed. Paris. nec etiam opus est. Dein Ed. Paris. *memoriter*. Bonon. *tradit*.

19 *Non solum ne*] MSS. *ne non solum a se fortius*. Τὸ *ratus* exulat a MSS. Codd. TENN. Eodem modo exaratum est quoque in meis omnibus, ac Edd. priscis. Medic. pr. *ne non solum a se*. Gudianus *ne non solum a se ne fortius*. Infra vero *acie* abest a Mediceis, & Edd. Italicis. Forsan scribendum *ne non solum acie* &c. *facilius cederet*. Hoc sensu. Ne hostis sciens, sibi fugienti tam pertinaciter instari, fortius in ipsa acie tibi resistat, non solum; sed contra, ut hostis sciens, sibi non pertinaciter instari, postea facilius cedat. Melius me hinc non expedio: dein *ratus* abest quoque a MSS. meis, & Edd. antiquis, sed pro eo post victores Petrensis addit *credens*, & Leidensis sec. interponit *dum scirent, victores se non satis persequi*. Verum haec posteriora mihi perquam suspecta sunt, & e lemmate per lectorem quemdam adposito videntur natae, ut tale lemma fuerit *non usque ad perniciem fugientibus instaturos victores*. Verum tamen agnoscit quoque Sanutus, qui totum hoc exemplum ad verbum transcribens habet *non solum ne f. e. n. resistant, sed ut facilius cedant; quoque postea facilius est, non u. ad p. instaturos v.*

lius acie cederet, ratus non usque ad perniciem fugientibus [28] instaturos victores.

28 *Instaturos*] Petrens. *Institures.* sed nil muta, ut *constaturus*, *exstaturus*, *obstaturus*, *praestaturus*, quod est etiam in MSS. nonnullis apud Auct. B. Hispan. c. 19. alii dixerunt, de quibus vide Is. Vossium de Analog. l. III. c. 20. & P. Burmann. ad Quinctil. Instit. Orat. l. 11. c. 11. sic etiam noster adhibuisse potuit *instaturus*. Ita citante Livio l. x. 36. *Ni cedenti instaturum alterum timuisset.* Verum in Heinsii, & Gronovii Edd. *institurum* invenio. Alibi quoque id citatur e Caesare.

CAP. VII.

De dissimulandis adversis.

EXEMPLUM I.

Tullus Hostilius, rex Romanorum, commisso adversus Vejentes proelio, quum [1] Albani, deserto exercitu Romanorum, proximos peterent tumulos, eaque res turbasset nostrorum animos, clare pronuntiavit, jussu suo Albanos id fecisse, ut hostem [2] circumveniret. Quae res & terrorem Ve-

1 *Albani*] Duce *Metio Fufetio.* Valer. Max. VII. 4. 1. Florus I. 3. Simile Nepos in Agesilao c. 6. Datame c. 6. Grotius f. 221. historia de Gomerone. Onosander Strategici c. 23. *περὶ τῆ ἐν τῷ καιρῷ αὐτῷ τῆς μάχης ἐκφανεῖν χαρμόσυνα τοῖς ὑπηκόοις, εἰ καὶ ψευδῆ, ὅμως συμφέρει. Utile esse in ipso conflictu Imperatorem fausta & laeta militibus inclamare, etsi ea falsa sint.* Livius II. c. 64. *Romani, quia paucitas damna sentiendo propior erat, gradum retulissent, ni salubri mendacio consul, fugere hostes ab cornu altero clamitans, concitasset aciem.* causam reddit l. XXXIV. 12. *Saepe vana pro veris maxime in bello valuisse: & credentem se aliquid auxilii habere, perinde atque haberet, ipsa fiducia & sperando atque audendo servatum.* Ceterum 4. Reg. 2. Hill. Voss. *Tullius* pro *Tullus.* TENN. Duo item Medicei, & Gudian. *Tullius.* Dein *cumulos* Ed. Paris. pro *nostrorum* Medic. sec. Ed Rom. *Romanorum.* Bonon. *Romanorum animorum.* pro *animos* Med. sec. *acies.*

2 *Circumveniret.*] Potest hoc defendi eo, quod dux crebro dicatur fecisse, quae praestitit ipsius exercitus, non postpono tamen Mediceorum Codicum lectionem *circumvenirent.* Et ita omnes historici hac in re alter alterum imitantes *ἵνα ἐπιῶσιν αὐτοῖς* Dionys. Halycarn. l. III. p. 165. *κυκλωσόμενοι τὺς πολεμίυς* Polyaen. l. VIII. 5. *ut Fidenatum nuda terga invadant* Livius l. 1. 7. In singulari Valerius Maxim. quia eorum ducem modo jussu ficticio nominatum ait.

3 Rem

Vejentibus, & Romanis fiduciam adtulit; [3] remque inclinatam consilio restituit.

II. L. Sulla, quum praefectus ejus, comitante non exigua equitum manu, commisso jam proelio, ad hostes transfugisset, pronuntiavit, jussu suo id factum; eaque ratione militum animos non tantum a confusione retraxit, sed quadam etiam [4] spe utilitatis, quae id consilium [5] secutura esset, confirmavit.

III. Idem, quum auxiliares ejus [6] missi ab ipso, circumventi ab hostibus, & [7] interfecti essent, vereretur que, ne propter hoc damnum universus trepidaret exercitus, pronuntiavit, [8] auxiliarios [a], qui ad defectionem conspirassent, consilio à se in loca iniqua deductos. Ita manifestissimam cladem ul-

a Vulgo AUXILIARES.

3 *Rem inclinatam*] Prope perditam. Justinus l. IV. 4. vocat *statum inclinatum*. Cicero Bruto epist. 18. *Te primo quoque tempore ferre praesidium labenti & inclinatae reip.* Loquitur auctor de acie incipiente cedere. Justinus l. XLII. c. 1. *Itaque cum inclinatam Parthorum aciem vidissent, arma ad hostes transtulere.* Suetonius Julio c. 62. *Inclinatam aciem solus saepe restituit.* TENN. *Aciemque inclinatam* habet Petrensis, ut Vellejus quoque, Valerius Maximus, aliique non raro loquuntur. Nihilominus opinor, meram hic esse glossam. Nam & in proelio *inclinata res* saepe Livius l. II. c. 47. *ni rem inclinatam sustinuisset.* l. XLII. c. 59. *primo spectator certaminis, deinde inclinata re, maximo usui fuit.* Hinc Metaphorice Cicero ad Famil. 1. 1. *Laboratur vehementer: inclinata res est* & Petron. c. 38. *ubi semel inclinata res est.* ubi vide.

4 *Spe.*] Leidens. sec. *specie*. non male.

5 *Secutura*] 1. Reg. 1. Hill. *insecutura*. TENN *insecutura* etiam uterque Mediceus, & Edd. Italicae, vere, ut opinor. *secuta* Palatin. Mox male editio Hittorpii ac Wechelii *consummavit*, Gudian. *conservavit*.

6 *Missi*] Petrensis *jussi*. in Palatin. deest *ejus*.

7 *Interfecti*] Omnes MSS. *& interfecti*. TENN. Ita mei quoque, & Edd. priores Scriverio, e cujus editione primum excidit: quare revocavi.

8 *Auxiliares*] Voss. & 3. Hill. *Auxiliaribus*. TENN. Petrens. Palatin., Medic. Leidens pr. Gudianus, Edd. Rom. Bonon. Paris. *Auxiliaribus*. sed Leidens. sec. *Auxiliarios*; recte. unde vitiosum istud *auxiliaribus* natum est; passim optimis quibusvis usurpatur hoc adjectivum, & nostro quoque. Vid. etiam l. 1. 6. 18. III. 10. 1.

ultionis simulatione velavit, & militum animos hac persuasione [9] confirmavit.

IV. Scipio, quum Syphacis legati nuntiarent ei [10] regis sui nomine, ne fiducia societatis ejus ex Sicilia in Africam transiret, veritus, ne confunderentur animi suorum, abscissa peregrina societate, dimisit [11] propere legatos, & famam diffudit, tamquam ultro a Syphace [12] arcessiretur [a].

V. [13] Q. Sertorius, quum acie decertaret, barba-

[a] Vulgo ACCERSERETUR.

9 *Confirmavit.*] Hillensb. Vatican. Leid. sec. & Ed. Paris. *firmavit.* Vossian. *vel confirm.* unde adscripsit margini Vossius *f. velut c.* Pro *&* Palat. *ac.*

10 *Regis sui.*] In Palatino deest τὸ *sui.* Medic. sec. *suo. ne* contra historiae veritatem abest a quinque MSS. pro *ejus* Petrens. *suae.* Dein *abscisa* Medic. & uterque Leidens. Vide ad l. I. 4. 7. Mox Leid. sec. *diffundit*, *t. ultimo.*

11 *Ire legatos.*] Ad oram libri notatum inveniebam. Alias, *dimisit per relegatos.* Hinc non dubito, quin faciendum sit, *dimisit propere legatos.* & vide, quisquis es: mecum facies. MOD. *Propere.* Ita Modius: Vulgo *ire legatos.* Alias, *ire relegatos.* Alias, *per relegatos.* SCRIV. *Propere* sic lege cum Modio: monstra lectionum non moror. I. Reg. *ire legatos.* Alter, & 3. Hill. *per relegatos.* tertius Reg. & Voss. *pro re legatos.* TENN. *Propere* venerat etiam in mentem Scriverio, vel *porro.* Verum Doctiss. Barthio l. II. Advers. c. II. haec non placent, legique mavult *dimisit risu!* quod probat Keuchenius, quamquam ille *ire legatos*, frustraneum & absurdum esse non putat. Verum risisse Scipionem, non memorant scriptores; neque huic lectioni favent MSS. *plegatos* Leid. pr. *per leg.* Leid. sec. *per releg.* Ed. Paris. & Wechelii margo. *Per se leg.* in VV. Edd. inveniri ait Keuchenius: quod ego nondum vidi, *ire* deest in Vatic. *pro re leg.* Gudianus, Cantabr. Bib. pub. & Palatin. unde Gruterus quoque emendarat *propere* quam vocem unice hic veram puto. Nam ita in hac ipsa re Livius l. XXIX. 24. *Scipio quamquam magno momento rerum in Africa gerendarum, magnaque spe destitutus erat, legatis propere, priusquam res vulgaretur, remissis &c.* Adde Polyaen. l. VIII. 16. 7. Immo liquide τὸ *propere* in Cod. Petrensi exstat, ut jam monuit Cl. Wasse ad Sallust. B. Cat. c. 34. Ni ita esset, conjecissem scribendum *retro*; ut apud eumdem l. XXX. 24. *Speculatores retro ad Hannibalem dimisit. Retro remittere* frequenter.

12 *Accersiretur.*] Tres Cantabrigienses, Gudianus, bini Leidenses, Palatin., Hillensb. & Edd. Rom. Bon. Paris. *accessiretur.* Sed optime ambo Medicei, & Vossianus *arcessiretur.* Ut quartae conjugationis verbum hoc inflectere amavit auctor. unde jam l. I. c 9. §. 3. habuimus *arcessiri*, ubi vide. Sic quoque in MS. Orvillii mei apud Hirt. B. Afr. c. 12. *jubet sagittarios arcessiri.* Vulgo *accersi*, & in MSS. ac Edd. multis Nepotis c. 21. V. Attici. *Agrippam arcessiri jussit*; alii male *arceri* vel *arcessi.*

13 *Q. Sertorius*] Praenomen abest

barum, qui ei nuntiaverat, [14] Hirtulejum [a] periisse, pugione trajecit, [15] ne & in aliorum id notitiam perferret, & ob hoc animi suorum infirmarentur.

VI. [16] Alcibiades Atheniensis, quum ab Abydenis proelio urgueretur, subitoque magno cursu tristem [17] adventare tabellarium advertisset, prohibuit palam dicere, quid adferret. [18] Dein [b] secreto sciscitatus, a Pharnabazo regio praefecto, classem suam obpugnari, celatis [19] & hostibus & militibus proelium finiit, ac protenus ad eripiendam classem ducto exercitu, suis opem tulit.

VII. Hannibalem venientem [20] in Italiam tria millia [21] Carpetanorum reliquerunt: [22] quos ille, ex-

[a] Vulgo HERCULEJUM. [b] Vulgo DEINDE.

abest a MSS. duobus. *decertasset* Leid. sec., ut & *qui enuntiaverat*. Medic. pr. *qui nuntiavit*.

14 *Herculejum*] Voss. 1. Hill. 3. Reg. *Herculegium*. 1. Reg *Hyrculegium*. TENN. Rescripsimus, ut supra, *Hirtulejum*, ut est in Palatin. & Cantabr. tert. Plerique *Hirculejum*. Dein MSS. 3. cum Edd. pp. *perisse*.

15 *Ne & in aliorum id*] Voss. & 2. Reg. 3. Hill *Ne id aliorum ad*. TENN. Gudian. *ne al. ad not*. Leidenses, Vatican. & Edd. Rom. ac Bonon. *ne i. a notitiam p*. Medic. pr. non habet *id*; Ed. Paris. *ne id a. ad n.*. Medic. sec. *ne a. ad n.* Palat. *i.*| *a. n. id p.* Dein *ab hoc* Cantab. tert. & Ed. Rom. *Eorum* Leid. sec.

16 *Alcibiades*] Edd. Italicae mire *Elebrandes*. Dein *ab* deest in Rom. Ed. & MSS. fere omnibus. *Hasidenis* Medicei. pro *urgeretur* Petrensis recte *urgueretur*.

17 *Advertisset adventare*] Sic nullus scriptus liber. Octo *adventare animadvertisset*. Hillensb. *animadvertisset tabellarium adventare*. Petrensis *advent. adverteret, tabell*. Palat. *advent. tabell. advertisset*, quod placet.

18 *Deinde*] Petrens. Leidens. pr. Hillensb. *dein*. Vere. Palatin. *dehinc*. Medic. sec. *deinde in*. Arcerian. *deinde decreto*. Mox MSS. & Edd. pp. *Pharnabanzo*, *Pharnabenzo*, *Pharnakento*, *Pharnabenio*, *Pharnabeto*, *Phamabento*. Male. pertinet hoc ad res Alcibiadis in Hellesponto contra Mindarum & Pharnabazum gestas; de quibus ad c. 5. §. 44. *regis praef*. Medic. pr.

19 *Et hostibus.*] Polysyndeton auferunt Medic. pr. Leid. sec & Edd. primae. Dein *finit* MSS. quinque, & eaedem Edd. *deducto ex*. non male Petrensis.

20 *In Italiam.*] Palat. Medic. antiquior, Leidens. sec. & Sanutus *in Italia*.

21 *Carpetanorum*] Ita lego. Vulgo est *Carpentarsorum reliquerunt, qua ille exemplo*. SCRIV. *Carpetanorum* sic lege cum Scriverio. In Voss. 4. Reg. 3. Hill. *Carpentariorum*. Carpetani sunt siti inter Tagum & Dorium fluvios Hispaniae. Ptolemaeus. Πάλιν

exemplo [a] ne & ceteri moverentur, edixit, [23] ab se esse dimissos, & insuper, in fidem ejus rei, paucos levissimae operae [24] domos [b] remisit.

VIII. [25] L. Lucullus, quum animadvertisset, Macedonas equites, quos in auxilio habebat, subito consensu ad hostem transfugere, signa canere jussit, & turmas, quae eos sequerentur, inmisit. Hostis committi proelium ratus, transfugientes telis excepit [26] Macedonas [c], qui quum viderent, neque recipi se ab adversariis, & premi ab iis, quos deserebant, necessario ad justum proelium conversi hostem invaserunt.

IX.

a Vulg. ILLE EXTEMPLO. b Vulg. DOMUM. c Vulg. MACEDONES.

μεσημβρινώτεροι μετὰ τῶν τε Ὀυακκαίων καὶ τῶν Ἀρσιακῶν, εἰσὶ Καρπητανοί. TENN. *Carpetanorum* jam emendavit summus Casaubonus ad Polyaen. l. II. c. 10. §. 4. Audiamus Livium, & ex eo in ceteris quoque auctorem emenda. l. XXI. c. 23. *Tria millia inde Carpetanorum peditum iter averterunt. Hannibal, quia revocare, aut vi retinere anceps erat, ne ceterorum etiam feroces animi irritarentur, supra 7 millia hominum domos remisit, quos & ipse gravari militiam senserat, Carpetanos quoque ab se dimissos simulans.* MSS. omnes, & Sanutus in depravata scriptura conspirant. Ed. Bonon. *Capitaneorum.*

22 *Quos ille extemplo*] Voss. 3. Reg. 3. Hill. *Quod ille extemplo.* Vetus editio & 1. Reg. *Quo.* TENN. Meorum nullus habet *quod* praeter Ed. Paris. sed vel *quo*, vel *quos*, ut bene Scriverius; ante eum *quo ille exemplo.* Ultimum tamen mutari non debuerat, retentum a MSS. plerisque, etiam Vossiano, in quo male Tennulius dicit esse *extemplo*, & Ed. Bonon. distinguendum *quos ille, exemplo ne &c. mov.* Medicei *exercitui, n. c. f. m., edixit.* cap. seq. §. 8. *Quo exemplo perterriti.*

23 *A se esse*] Medic. pr. more solito *ab se.* Petrensis *eos d.* quod si verum foret, necessario retinendum *quo i. exemplo.* & paullo supra abest a Palat. & Leid. sec. dein *ad fidem* Voss. sine praepositione Gudianus. *hujus rei* Medic. pr. & Petrens.

24 *Domum*] MSS. *domos.* SCRIV. & TENN. *Domos* quoque nostri, & Edd. Rom. Bonon. Par. Wech. Hoc verum esse praeter sexcenta similia citatus docet Livii locus. c. 11. §. 4. *Abirent domos*, ubi variant MSS. *Dimisit* Hillensb. Contra supra *remissos* a manu pr. Medic. pr.

25 *L. Lucullus*] Praenomen non reperias in MSS. tribus, & Edd. Italicis. Iidem MSS. & Edd. *Macedones.* In Leid. sec. deest *consensu.* In Petrensi *hostes.* Dein *hostibus ratis* uterque Mediceus. *proelium* deest in Gudiano, Ed. Rom. *excipit.*

26 *Macedones; qui*] Malim, si per MSS. liceret, *excepit. Macedones quum viderent.* At si accusativus erit, saltem rescribendum ex Mediceo primo *Macedonas*, ut supra. Alibi noster *Arcadas*, *Epirotas*, *Samnitas*, *Thracas* &c.

27 Da-

IX. [27] Datames, dux Persarum, adversus [28] Autophradaten [a] in Cappadocia, quum partem equitum suorum transfugere comperisset, [29] ceteros omnes venire secum jussit, adsecutusque transfugas collaudavit, quod eum alacriter praecessissent, hortatusque est eos etiam, ut fortiter hostem adorirentur. Pudor transfugis adtulit poenitentiam, & consilium suum, quia non putabant deprehensum, mutaverunt.

X. T. Quinctius Capitolinus Cos, cedentibus Romanis, ementitus est, in altero cornu hostes fugatos, [30] & ita, confirmatis suis, victoriam retulit.

XI. [31] Cn. Manlius, adversus Hetruscos, vulnerato collega Fabio, qui sinistrum cornu ducebat,

a Vulgo AUTHOPHRADATEM.

27 *Datames*] C. Nepos haec aliter narrat in ejus vita. c. 6. & quidem de Pisidis. TENN. Immo contra Pisidas. Aliter, quam uterque, narrat etiam Polyaen. l. VII. c. 21. §. 7. In Cappadocia hoc factum contra Artabazum, refert Diodorus Sic. l. XV. p. 399.

28 *Authophradatem*] Scripti meliores sine aspiratione *Aute.* ut diximus scribendum esse ad l. I. 4. §. 5. Praeterea Graeco more, ut passim, per *n* Leidens. pr. & Medic. pr. quod reposui. Ceterum *Datamis* nomen in MSS. plerisque prodigiose corruptum est, quorum variantes lectiones referre non vacat.

29 *Ceteros*] deest in Leid. sec. dein *qui eum* non male Hillensberg. mox Leid. sec. *hortatusque eos ut. etiam* non comparet quoque in Hillensb. Gudiano, Voss. nec Ed. Paris. *ut etiam* Cantabr.

30 *Et ita*] Mediceus antiquior sine copula rectius; modo distinctio major ante τὸ *ita* ponatur. ut solet frequentissime noster. de ipsa re adi Livium l. II. c. 64. *Ni salubri mendacio consul fugere hostes ab cornu altero clamitans concitasset aciem. Impetu facto, dum se putant vincere, vicere. Quinctius* autem hic rursus & deinceps ex veteribus monumentis praetuli τῷ *Quintius.*

31 *Cn. Manlius*] Hic quoque MSS. *Manilius.* TENN. *Cajus Manilius* MSS. multi, & Sanut. perperam. Intelligitur *Cn. Manlius*, qui consul fuit cum M. Fabio, ut bis eorum junctam mentionem jam habuimus l. I. 11. 1. & l. II. 6. 7. Verum μνημονικῷ ἁμαρτήματι hic varie errat Frontinus, si vulgata ipse scripserit. nam in hoc proelio non Consul M. Fabius vulneratus fuit, sed Q. Fabius, qui sub Consule M. Fabio in sinistro cornu pugnabat. Neque Manlius illic aciem restituit, sed ipse Consul M. Fabius; immo ille dextrum cornu, in quo ipse Manlius pugnans, & graviter ictus proelio excesserat, confirmavit, *cum aliquot turmis equi-*

bat, & ob id parte cedente, [32] quod etiam occisum crederent Consulem, cum turmis equitum occurrit, clamitans & collegam vivere, & se dextro cornu vicisse. Qua constantia redintegratis animis suorum vicit.

XII. Marius adversus Cimbros & [33] Teutonos, quum metatores ejus per inprudentiam ita castris locum cepissent, ut sub potestate barbarorum esset aqua, flagitantibus eam suis, [34] digito hostem ostendens, [35] Illinc, inquit, [36] petenda est. Quo instinctu adsecutus est, ut protenus barbari [37] tollerentur.

XIII. [38] T. Labienus post Pharsalicam pugnam, quum,

equitum advectus vivere clamitans collegam, se victorem fuso altero, Sinistro scil. *cornu, adesse; & sic rem inclinatam sustinuit*, teste Livio l. II. c. 17. Hos Frontini errores notavit jam quoque Doctiss. P. Wesseling. Observ. l. II. 6. 8. Omnia hic sana forent, si modo hoc ordine concepta essent & correcta verba. *Cn. Manlio a H vulnerato, & ob id p. c. q. e. p. cr. c., collega Fabius, qui sinistrum cornu d., cum turmis eq. &c. & se altero c. v.* In Petrensi, Gudiano, & Vossiano est *vulneratos.*

32 *Quod etiam*] Medicei *quae etiam*. Mox *reintegratis* MSS. qdd. & Edd. pp. pro *suorum* Medic. pr. *suis.*

33 *Teutones*] MSS. & Edd. quidam rursus *Theotono*, *Theutones*, & *Theutones. Metitores* Arcerian. Addit Mediceus antiquior *reliquos* ex c 9. Dein *esset aquam vetare*, ex interpolatione Leid. sec. qui cum Medic. pr. non habet *eam.*

34 *Digito*] I. Reg. *Subito digito.* TENN. Vatican. *eam, suo dig.*

35 *Illinc*] Palatin. Medicei, *illic.*

36 *Illinc (inquit) petenda est*] Si per alios liceret, interrogationis notam libenter apponerem, hoc modo: (*Illinc inquit*) *petenda est?* KEUCH. Quia Freinshemius ad Flori III. c. 3. *Viri estis, en illic habetis.* scripserat. *Si per alios liceret, interrogationis notam istis apponerem, hoc modo. Viri estis?* homo meus eadem verba hic repetiit, tanquam per interrogationem (qua nihil hic ineptius) legi posset. *Petenda est?* Caeterum Plutarchus Marium addidisse ait; *aquam illam sanguine venalem.* TENN.

37 *Tollerentur*] Gronovius l. *pellerentur.* TENN. Inde scilicet, ubi obsidebant aquationem, ut explicat idem in Epist. ad Keuchen. Bene, si MSS. addicerent, & certe hae voces saepius commutantur. Adi notas Cl. Burm. ad Ovid. Rem. Am. 115. Trist. V. 13. 23. Sed *tollerentur* scilicet eo loco, ac, ut dicitur, e medio, internecione sua, facile potest tolerari; unde non raro participium *sublatus* pro interemto. Cicero I. Catil. c. 13. *Quod si iste unus tolletur.* i. e. interficietur.

38 *T. Labienus*] Sine praenomine Leid. sec. *Tiberius L.* inepte Medicei. pro *victis* Leidens. pr. *junctis*, Petrens. *consugisset.*

quum, victis partibus, Dyrrhachium refugisset, miscuit vera falsis, &, non celato exitu pugnae, aequatam partium fortunam, gravi vulnere Caesaris finxit: & hac [39] adsimulatione [40] reliquis Pompejanarum partium fiduciam fecit.

XIV. [41] M. Cato, quum Ambraciam eo tempore, quo sociae naves ab AEtolis obpugnabantur, inprudens uno lembo adpulisset, quamquam nihil secum praesidii haberet, coepit signum voce gestuque [42] dare, quo videretur subsequentes suorum naves vocare: eaque adseveratione hostem terruit, tamquam plane adpropinquarent, qui quasi ex proximo citabantur. AEtoli, ne adventu Romanae classis obprimerentur, reliquerunt obpugnationem.

39 *Assimulatione*] 2. Reg. *Simulatione*. TENN. Uterque etiam Mediceus, & Leid. sec. cum Edd. Italicis *Simulatione*.

40 *Reliquis*] Lego *reliquiis*. MOD. Quod non placet Keuchenio. sed c. 9. §. 1. *Reliquias eorum circumsedens*. c. 10. §. 2. *Reliquiis exercitus* l. III. c. 15. §. 4. *Reliquiae ex Variana clade* in MS. l. IV. 7. 39. *pars magna reliquiarum*. & ita passim alii. MSS. pro vulgato stant: nec temere mutandum: nam sive a neutro *reliqua*, sive a feminino *reliquiae* descendat, utrumque Latinum est satis. Plurimum tamen praefero *reliquiis*; quomodo etiam Gronovius ad marginem sui exemplaris emendaverat.

41 *M. Cato*] Praenomine caret Leid. sec. *Ambrachiam* MSS. multi. Graecis Ἀμϐϱαχία.

42 *Dare*] Leidens. pr. Medic. pr. & Ed. Rom. *clare*. Medic. sec. *clamore*. sed *coepit dare*, ut *coepit clamare* l. II. 4. 10. ubi vide. dein Petrens. *qua v*. Medic. sec. *viderentur*. Mox bene Editiones primae *vocare*. *Ea assev*. Melius etiam foret *adsimulatione*. vide ad c. II. §. 4. item *ex proximo*, non *e p*. Medic. antiquior, Petrens. & Vossian. cum iisdem Edd.

CAP. VIII.

De [1] restituenda [a] per constantiam acie.

EXEMPLUM I.

Servius Tullius adolescens, proelio, quo rex [2] Tarquinius adversus [3] Sabinos conflixit, signi-

[a] Vulgo CONSTITUENDA.

1 *Constituenda*] *Restituenda*. SCRIV. l. *Restituenda*, ut indice superiore monui. Sic & Nobilissimus Gujetus, atque celeberrimus Grae-

gniferis segnius dimicantibus, raptum [4] signum in [5] hostem misit, cujus recipiendi gratia Romani ita ardenter pugnaverunt, ut & signum & victoriam retulerint.

II. Furius Agrippa Cos, cedente cornu, signum militare, ereptum signifero, in hostes [6] Hernicos & AEquos misit: [7] quo facto ejus proelium restitutum est. Summa enim alacritate Romani ad recipiendum signum incubuerunt.

III.

Graevius ad oram notaverant. Sic 1. Reg. & 1. Hill. TENN. Verissime, atque ita exhibent uterque Mediceus, Leid. sec. Vossian. & Edd. Italicae.

2 *Rex Tarquinius*] Sic MSS. omnes. vulgo *Tarq. rex.* Medic. sec. *in proelio.*

3 *Sabinos*] *Gabinios.* SCRIV. Meliores, & antiquiores habere *Gabinios* ait Keuchenius. Ego id in nullo, nec MS., nec Ed. inveni *Sabios* Leid. pr. v. §. 10. *Labinos* Leid. sec. Unice rectum est *Sabinos.* quod & Sanutus agnoscit: nam Tarquinius Priscus contra Gabinos non bellavit, sed Sabinos. Adi Dionys Halycarn. l. III. p. 198. 199. 208.

4 *Signum*] Ergo non fuit novum commentum tempore Posthumii Dictatoris, ut refert Florus I. c. 11. cum Servius Tullius diu ante Posthumium fuerit usus hoc strategemate. Veteres non solum signa jaculabantur in hostes, incitamentum fortitudinis. Valer. Max. III. 2. 20. Caesar Bell. Gall. IV. 25. Ammianus XVI. Livius III. 70. IV. 29. XXV. 14. XXXIV. 45. XLI. 4. Verum etiam arma, Ovid. XIII. Metam. fab. I.

Arma viri fortis medios mittantur in hostes,
Inde jubete peti, & referentem ornate relatis.

Sic Catonis filius retulit. Plutarchus fol. 348. TENN.

5 *Hostem*] Hillensb. *hostes.* Arcerian. *emisit.* dein *quod & retulerunt* Medicei cum Sanuto. Edit. Rom. *& retulerunt.* sine τῷ *ut.*

6 *Hernicos*] Hos non refert Leidens. prim. Agrippa contra *AEquos & Volscos* cum collega T. Quinctio Capitolino res gerens *Accepta signa ab signiferis ipse inferre, quaedam jacere etiam in confertos hostes coepit*, teste Livio l. III. c. 70. At *C. Aquilius Cos.* signa erepta in hostes *Hernicos* misit, ut tradit Dionys. Halycarn. l. VIII. p. 533. a quo collega ejus male Σίκκιος vocatur, qui aliis, & Livio l. II. c. 40. *T. Sicinius.*

7 *Quo facto*]. Indocti librarii velut ex compacto corruperunt. Nam 4. Reg. & triga Hillensbergiorum exhibent. *Quo pacto.* Sed Latinissime dicitur *quo facto*, pro, *qua re.* Auctor belli Alexandrini c. 5. *Quo facto est admonitus Ganymedes posse nostros aqua intercludi.* ibidem c. 7. *Quo facto dubitatione sublata, tantus incessit timor, ut ad extremum casum omnes deducti viderentur.* Simpliciter auctor utitur l. IV. c. 1. n. 8. *Quo facto, permisit.* TENN. *Facto* servarunt Cantabr. Bib. Publ. & Vossianus. Ceteri *pacto.* Medic pr. *peracto.* l. III. 6. 3. *Quo facto revocatis ipse suis &c.* l. IV. 7. 26. *Quo facto effecit.* §. 29. *Quo facto conciliati sunt:* & ita Livius, Caesar, alii passim. Justin. l. XI. c. 1. Quo-

III. [8] T. Quinctius Capitolinus Cos. signum in hostes Faliscos ejecit, militesque id repetere jussit.

IV. [9] Salvius Pelignus, bello Persico idem fecit.

V. M. Furius Camillus, Tribunus militum consulari potestate, cunctante exercitu, [10] adreptum manu signiferum in hostes Volscos & Latinos traxit: ceteros puduit non sequi.

VI.

a Vulgo IV. & V. exempla transposita sunt.

Quae facto tantum sibi favorem conciliavit.

8 *T. Quinctius Capitolinus*] Hic in nullo Consulatu bellum gessit contra Faliscos, sed Volscos in sec. Consulatu debellavit inlustri proelio, in quo Strategemata illa adhibuit, quae a Livio l. II. c. 64. &c. & Dionys. Halycarn. l. IX. p. 613. &c. enarrantur, quaeque memorat noster Cap. praec. §. 10. c. XII. §. I. l. III. c. I. §. I. Neque illic quidem signum in hostes injecit. Verum hoc fecisse traditur T. Quinctius Cincinnatus, qui & *Pennus* cognominatur, non autem contra Faliscos, sed contra Volscos. Consule Livium l. IV. c. 26. 29. *Consulem signum quoque intra vallum injecisse ferunt, quo milites acrius subirent; repetendoque signo primam inpressionem factam.* In MSS. nulla est varietas: nisi quod nonnulli inepte *Tiberius*, & *Quintus*, ac *Capitolius*. Hic vero error an adscribendus librariis sit, an ipsi auctori, non facile dixerim: quamvis inmensum in modum hoc in capite turbarint isti: ut in seqq. apparebit. Librariis adscripsisse videtur Cl. Perizonius, nam in hujus exempli citatione omittit vocem *Capitolinus*, quam facile inperiti adjecisse potuerunt. Alibi noster *T. Quinctius* sine cognomine. *id* non comparet in Mediceo pr.

9 *Salvius Pelignus*] Vulgo hoc exemplum, tacentibus interpretibus, ponebatur post illud *M. Furius Camillus*: quasi ille *Salvius* arreptum manu signiferum in hostes traxisset; cum constet ex Plutarchi Aemilio p. 265. Ed. Paris. eum in bello PERSICO i. e. cum Macedonum rege Perse gesto, signum ipsum in hostes ejecisse. Necessario itaque ponendum erat, ut feci post tertium exemplum, in quo idem narratur Strategema. De transpositione exemplorum facili vide ad L. I. c. 3. 7. Monuit hoc dudum Doctiss. J. Perizon. Animadv. Histor. c. 7. p. 319. 320. MS. Hillensb. & Ed. Par. *Salinus*. Leid. sec. *Alnius*. Idem autem *Accaeus Pelignus bello Punico fecit*, teste Livio l. XXV. 14.

10 *Arreptum manu signiferum*] Gudian. *avectum m. signiferum*. Perperam in MSS nonnullis, & Edd. primis *arrectum signum trajecit*: non modo signum, sed ipsum signiferum Camillus manu in hostem traxit. Luculentus testis est Livius l. VI. c. 8. *Dato deinde signo ex equo desilit, & proximum signiferum manu arreptum secum in hostem rapit; infer miles, clamitans, signum. &c. Emissum etiam signum Camilli jussu in hostium aciem ferunt.*

11 *Q. Furius*] Voss. 3. Reg. 3. Hill. *M. Furius*. TENN. Quis ille *Q. Furius* sit, plane ignoro. Verum est sine dubio, quod exhibens

VI. [11] M. Furius[a], [12] averso exercitu quum occurrisset, adfirmavit, non recepturum se in castra quemquam, nisi victorem; [13] reductisque in aciem [14][b], victoria potitus est.

VII. Scipio apud Numantiam, quum aversum suum videret exercitum, pronuntiavit, pro hoste sibi futurum, quisquis in castra [15] redisset.

VIII.

a Vulgo Q. b Vulgo suis.

-bent MSS. Tennulii *M.* sive *Marcus*. quibus adstipulantur mei quatuor. In Leid. sec. ex more deest praenomem, uti & in Gudiano. In Mediceo antiquiore *E. Furius*. In Leid. tert. *Varius Consul.* scilicet intelligitur idem *M. Furius Camillus*, de quo praecedenti exemplo egit auctor. Quare suspicor non inmerito, insuper corrigendum esse *Idem Furius*: ut l. II. c. 5. *Idem Hannibal*; vel potius *Idem*, ut *Furius* ex margine irrepserit. vide eo loco. Hic autem omnino videtur *Furius* e margine in textum irrepsisse; postquam exemplum Salvii e suo loco delapsum erat post praecedens de Camillo exemplum, unde dein ex *idem Furius* alii *Q.* alii *M.* alii alia excuderunt. Ceterum de eodem M. Furio Camillo, tum VII. Tribuno Mil. Conf. potestate, sermonem esse patet ex Livio l. VI. 22. 23. 24: *Jam non recipiebat se Romanus miles, sed inmemor recentis ferociae veterisque decoris terga passim dabat, atque effuso cursu castra repetebat: quum Camillus subjectus a circumstantibus in equum, & raptim subsidiis obpositis; Haec est, inquit, milites, pugna, quam poposcistis &c. Quid vallum & castra spectatis? neminem vestrum illa, nisi victorem receptura sunt*, & quae sequuntur.

12 *Averso exercitu*] 3. Reg. 2. Hill. *Adverso exercitu*. quatuor Reg. male carent binis vocibus. TENN. *Adverso* etiam Gudian. & 2. Leidd. ac statim *adversum exerc.* iidem Leidd. cum Ed. Paris. perperam; ut saepe monitum. adi l. II. 5. 44.

13 *Reductisque in aciem suis*] Ultima vox Scriverio debetur; quod mirum est, non vidisse Tennulium. *Suis* nec MSS. nec Edd. ante eum agnoscunt. unde, quamquam & vulgata satis defendi posset, forsan legi debet. *reductusque in aciem v. potitus est* sc. exercitus.

14 *Victoria potitus est*] Medicei *potitus est v.* Verum Petrensis optimus, & uterque Leidensis *victoriam*. quod non temere spernendum est. Justin. l. VI. c. 4. *Potiti victoriam*: ubi itidem variatur. de hac constructione consule omnino praeter alios Munker. ad Hygini F. 127. Daviesium ad Hirtium de B. Afric. c. 36. & 87. *Castra potiri*. N. Heinsium ad Ovid. Fast. l. III. 21. *potiturque cupitam*. Bongars. ad Justin. l. I. c. 2. Graevium ad l. XXXVII. I. Lambin. ad Nepot. Miltad. c. I. & ad Praefat. Eadem confusio in MSS. & Edd. apud Justin. l. XII. c. 7. *Regnum Indorum potitus est*. & infra l. III. c. 6. in f. *potitus est civitatem* in MSS. nonnullis. Adde Tacit. Ann. XI. 10. Liv. III. 7. Auct. de B. Hisp. c. 13. quae loca suggessit Cl. Wasse omnino *victoriam* praeferens. Antiquissimus Cod. Lactantii l. I. c. 22. *Regnum potitus est*. in Floro l. I. c. I. *Gentium Roma potiretur* Leid. MS. *gentium regnum R. p.* ubi tamen illud mihi se non probat.

15 *Redisset*] *Rediisset* Medic. sec.

VIII. [16] Servilius Priſcus Dictator, quum ſigna legionum ferri in hoſtes Faliſcos juſſiſſet, ſigniferum cunctantem occidi imperavit: quo exemplo [17] perterriti ceteri [a] hoſtem invaſerunt.

IX. Tarquinius adverſus [18] Sabinos cunctantes equites, detractis frenis, concitatiſque equis [19] procurrere & [20] perrumpere aciem juſſit.

[b] X. [21] Coſſus Cornelius Magiſter equitum adver-

[a] Vulgo deeſt CETERI. [b] Vulgo hoc exemplum praecedenti praeponitur.

ſec. *rediret* Hillensb. Leid. ſec. & Ed. Pariſ. ſupra e MSS. mutavi ordinem. vulgo *ſibi pro hoſte.* Gudian. *propter hoſtes ibi.*

16 *Servilius Priſcus*] Ita lego. vulgo eſt *Similius.* SCRIV. Hittorpius, & triga Hill. *Similius.* Voſſ. & 2. Reg. *Sivilius*, tertius Reg. *Silvius*, quartus. *Fulvius.* TENN. Mei MSS. *Silvius*, *Sivilius*, *Scivilius*, *Julius*, Palat.. *Emilius.* Medicei, Vatican. Sanutus, & Edd. pp. *Fulvius.* Sed omnino recte, adſtipulante Gudiano, ſi non fallunt excerpta, emendavit Scriverius *Servilius*, ut conſtat ex Livio, qui nos inſuper docet hoc Strategema adhibitum non in hoſtes *Faliſcos*; ſed in *AEquos.* Livii verba ſunt l. IV. c. 46. 47. *Dictator ex SCto dictus Q. Servilius Priſcus* & paullo poſt. *Transferat ex re bene geſta ſuperbia negligentiaque ad AEquos. Itaque primo ſtatim proelio quum Dictator equitatu inmiſſo anteſignanos hoſtium turbaſſet, legionum inde ſigna inferri propere juſſit, ſigniferumque ex ſuis unum cunctantem occidit*

17 *Perterriti*] Qui? Hoc deeſt. ſed ſervarunt nobis Petrenſis Cod. cum Leidenſi tertio, & Sanutus *perterriti ceteri.* quae vox ob adfinitatem litterarum exciderat.

18 *Sabinos*] *Gabinios.* SCRIV. *Sabinos* ſic lege MSS. omnium conſenſu, & ſupra n. 1. TENN. Edd. primae *Gabinios.* ſed unice verum eſt *Sabinos*, contra quos Tarquinius Priſcus ſub Anco Marcio primum, & dein ipſe rex saepius bellavit. ut videre eſt apud Dionyſ. & Livium. de hac re videtur loqui Livius l. I. c. 37.

19 *Procurrere &*] Id vocabulum in nullo MSStorum exſtat. TENN. Non exſtant haec verba quoque in meorum MStorum aliquo. de Cantabrigienſibus neſcio: Ex iis enim nihil erat notatum. Sed Edd. primae etiam agnoſcunt. Leidenſ. pr. *concitatis equis.*

20 *Perrumpere*] Voſſ. I. Reg. I. Hill. *Prorumpere.* Simile eſt apud Livium XL. c. 40. *Dicto paruerunt, detractiſque fraenis bis ultro citroque cum magna ſtrage hoſtium infractis omnibus haſtis tranſcurrerunt.* Valer. Max. III. 2. 9. *Optimae indolis juventus, detractis equorum fraenis, vehementer eos calcaribus ſtimulatos, in adverſos Samnites egit, obſtinataque animi praeſentia* (L. non, *praeſtantia*) *extortam manibus hoſtium victoriam, & cum ea ſpem maximi civis Rulliani patriae reſtituit.* TENN. *Prorumpere* etiam Medicei, & Edd. Rom. Bonon. Pariſ. Wech. *in aciem* Medic. pr. Atoerian. *perfundere*: unde Keuchen. conſecerat *perfindere*, ſed vulgatum tamen retinet; recte. paſſim haec in MSS. varietas. V. ad l. I. 5. 12. *per ſtationes perrupit* (ſic meliores) ad l. II. 4. 2. *aciem hoſtium perrumpere.* ad §. 7. *aciem perruperunt.*

21 *Coſſus*] Duo Cantabrig. *Coſſius*

versus Fidenates idem fecit.

XI. [22] M. Atilius Cos, bello Samnitico, ex acie refugientibus in castra militibus aciem suorum obposuit, adfirmans secum & [23] cum bonis civibus dimicaturos eos, nisi cum hostibus maluissent. Ea ratione universos in aciem reduxit.

XII. [24] L. Sulla, cedentibus jam legionibus exercitui Mithridatico ductu Archelai, [25] stricto gladio in primam aciem [26] procucurrit, adpellansque milites, dixit; Si quis quaesisset, ubi Im-

sus. male. Hic autem rursus insignem maculam Frontino adfixerant librarii; cum Cossum idem fecisse, quod Servilium Ex. 8. voluerint, & ei continuo subjunxerint. Nam, praeterquam quod historiae veritati contrarium sit, qui potuit Frontinus scribere, a magistro equitum legionum signiferum occidi jussum: cum legiones ipse Dictator duceret, equitum vero Magister tantum equitibus praeesset. Viderunt hoc forsan Editores Romanus, & Bononiensis, in quorum ἐκδόσεσιν hoc exemplum non comparet. Verum expungi non opus est, sed ponendum, ut feci, post Tarquinii exemplum. Equis enim Cossus frenos quoque detraxit; quum Magister equitum erat sub Dictatore Mam. AEmilio, non ut Florus ait sub A. Postumio. Vide, qui jam dudum haec monuere, J. Perizon. Anim. Histor. p. 318. & Duker. ad Flor. l. I. c. II. *Cossus equitum magister exuere frenos imperavit.*

22 *M. Attilius*] Medicei, Edd. Italicae, & Sanutus *Q.* Sed male. Confer Livium l. x. c. 35. *Alteri consuli M. Atilio* &c. c. 36. *Quo pergis, inquit, miles? & hic arma & viros invenies, nec vivo consule tuo nisi victor castra intrabis. Proinde elige cum cive an hoste pugnare malis. Atilius* vero hic quoque nonnulli MSS. ut ex nummis, ceterisque fide dignissimis monumentis reposui. Dein suspectum mihi *aciem suorum. fugientes milites* etiam *sui* erant, an *equitum stationem?* ut ibidem Livius *statione equitum ibi obposita.*

23 *Cum bonis*] Τὸ *cum* delent MSS. omnes. TENN. Ex meis delent soli Leidenses, Gudian. & Voss. Deinceps *invaluissent* Medicei pro *maluissent.* Vide, num hic *cum* debeat deleri, non supra. *eos* quoque, quod sedem in MSS. mutat, rectius deleri censet Cl. Wasse, me non renuente.

24 *L. Sulla*] Leid. sec. sine praenomine, & statim *exercitu*, ut & Gudianus. V. ad l. II. 4. 12. & hoc capite §. 6.

25 *Stricto gladio*] Medic. antiquior *in stricto g.* *In gladio* esset dictum, ut *in hasta*, *in ense*, *in ferro esse* apud alios pro, in manu parata habere. Verum, quod noster *stricto gladio* eum fecisse dicit, ceteri historici *arrepto signo* dixisse tradunt. Consule Plutarch. in ejus vita p. 465. Appian Alex. B. Mithr. p. 342. Polyaen. l. VIII. c. 9. Ammian. Marcellin. l. XVI. c. 12.

26 *Procucurrit*] Sic bene Keuchenius ex Arceriano, & Ed. Parisiensi; quibus accedunt sex mei meliores. v. ad l. II. 4. 10.

[27] Imperatorem reliquiſſent, reſponderent, pugnantem in Boeotia. Cujus rei pudore univerſi eum ſecuti ſunt.

XIII. Divus Julius, ad Mundam referentibus ſuis pedem, equum ſuum abduci [28] a conſpectu juſſit [a], & in primam aciem pedes [29] proſiluit [b]. Milites dum deſtituere Imperatorem erubeſcunt, redintegrarunt proelium.

XIV. Philippus, veritus, ne [30] inpetum Scytharum ſui non ſuſtinerent, fideliſſimos equitum a tergo poſuit, praecepitque, ne quem commilitonum ex acie fugere paterentur; perſeverantius abeuntes trucidarent. Qua denuntiatione quum [31] effeciſſet, ut etiam timidiſſimi mallent ab hoſtibus, quam a ſuis interfici, victoriam adquiſivit.

a Vulgo SUO J. b Vulgo PROSILIIT.

27 *Imperatorem reliquiſſent*] Tacitus Germ 14. *Infame in omnem vitam ac probroſum ſuperſtitem principi ſuo ex acie receſſiſſe.* Vellejus II. 55. *Viderent, quem & quo loco imperatorem deſerturi forent,* ajebat Caeſar, cum apud Mundam dubio Marte pugnaret. Idem dixit Alexander apud Arrian. l. VII. fol. 461. Ἀπολιπόντες οἴχεσθε, παραδόντες φυλάσσειν τοῖς νενικημένοις βαρβάροις. *Eum civibus veſtris renunciate vos deſeruiſſe, atque diſceſſiſſe, & fidei barbarorum, qui ab eo ſunt devicti, commiſiſſe.* TENN.

28 *A conſpectu ſuo*] Voſſ. 3. Reg. 3. Hill. delent *ſuo*. TENN. Delent etiam Leidenſis primus, ac Gudianus, & recte. Ingrata eſt repetitio, *referentibus* ſuis (nam ſic MSS. non *ſuis ref.*) *p. equum* ſuum *abduci* (Leid. pr. *obduci*) *a c.* ſuo. niſi malles cum Keuchenio expungere *ſuum*. Ego MStos ſequor. tria verba haec *a. c. ſuo* non viſuntur in Vaticano. male. Caeſar B. Gall. I. 25. in ſimili negotio *Caeſar primum ſuo, deinde omnium e conſpectu remotis equis*: Ubi itidem *e conſ.* olim ſuſpecta fuerunt; ſed vide Voſſ. & Davies. Auctores, qui hujus rei meminere, vide apud Glandorp. ad Hirt. B. Hiſp. c. 31.

29. *Proſiliit*] MSS. quatuor *proſilivit*. ſed Leidenſ. pr. Hillensb. Voſſ. & Edd. primae bene *proſiluit*. V. ad l. II. 4: 11. *Proſilivit* tamen viro docto cuidam magis placet. Et certe ſic MSS qdd. Curt. IV. 59. Juſt. XI. 5. 4. & alibi. dein MSS. octo *redintegraverunt*. & quatuor *reintegraverunt*. Edd. pp. *reintegrarunt*.

30 *Impetum*] Leid. ſec. *impetus*: Medic. pr. *ab i.* ex more. dein Cantabr. tert. *trucidavit*. Mox Edd. Italicae *quam denunciationem cum feciſſet*. Tum Leid ſec. *ut timidi maluerunt*. *timidi* etiam Ed. Pariſ. cum Vaticano. Leid: pr. *ab ſuis*. praepoſitione caret Voſſ. Tandem *acquiſierit* Commelin. *anquiſivit* Arcerian.

31 *Effeciſſet*] Unus Reg. *feciſſet*. Ceterum idem fecit Aſtyages. Juſtinus L. I. c. 6. TENN.

T CAP.

CAP. IX.

[1] *De [a] his, quae post proelium agenda sunt. Si res prospere cesserit, de consummandis reliquiis belli.*

EXEMPLUM I.

[2] C. Marius, victis proelio Teutonis, [3] reliquias eorum, quia nox [4] circumvenerat, circumsedens, sublatis subinde clamoribus, per paucos suorum territavit, insomnemque hostem detinuit, ex eo [5] adsecutus [b], ut postero die inrequietum facilius debellaret.

II. Claudius Nero, victis Poenis, quos Hasdrubale duce [6] in Italiam ex Hispania trajicientes exceperat, caput Hasdrubalis in castra Hannibalis ejecit: quo factum est, ut & Hannibal luctu

([7] nam

a Vulgo DE CONFIRMANDIS R. B. SI R. P. CESSERIT. b Vulgo CONSECUTUS.

1 *De confirmandis*] *Consternandis.* SCRIV. Omnes MSS. ut initio hujus libri monitum *de his, quae post proelium fiunt, si res prospere cesserit. De consummandis reliquiis belli.* TENN. Sic quoque mei plerique. Melius tamen Leidens. sec. Vatican. Medic. antiquior, Edd. primae *agenda sunt.* ubi destinctio major est ponenda. nam hoc in genere praecedit. Tum *si res prospere cesserit de cons.* seq. Cap. *Si res male cesserit de emend.* Medic. alter *fieri debent.* Leid. pr. & Edd. VV. interponunt male *&c.* *consummandis* pro *confirmandis* optime hic rursus habent Palatin. Vatican. & Medic. pr. vide supra.

2 *C. Marius*] Leidens. sec. non agnoscit praenomen. dein *Teutonicis* duo Cantabrig. *Teutonibus* Ed. Paris. *Theotonis* Sanut. Mox MSS. tres *deinde*, unus *demum.* dein *irritavit* Palat.

3 *Reliquias*] Sic recte MSS. Mallet tamen Cl. Wasse *reliquos* ad Sallust. B. Jug. c. 102. Sed vide ad c. 7. 13. Curt. l. IV. c. 16. *Cum reliquiis devicti exercitus.*

4 *Circumvenerat, circumsedens*] In menda sine dubio cubat prior vox. Videtur scribendum *intervenerat*, ut conjecit J. Fr. Gronovius; vel *supervenerat*, vel *certamen diremerat*, ut Ex. 1. c. x. *proelio, quod nox diremerat.*

5 *Consecutus*] Ed. Romana *secutus*: Tres Cantabrigienses, Vaticanus, ambo Medicei, uterque Leidensis, Gudianus, Palatin. & Hillensb. cum Sanuto *adsecutus.* Quod mutatum non oportuit. §. 6. *Qua exspectatione adsecutus est, ut solito adtentius* &c. l. IV. 5. 11. *Quo adsecutus est ut* &c.

6 *In Italiam*] *In Italia* ambo Leidens. Cantabrig. Bib. publ. Palat. & Hillensb. *In Italia exceperat* in Umbria scilicet. Male

&

([7] nam frater occisus erat) & exercitus desperatione adventantis praesidii [8] adfligerentur [a].

III. [9] L. Sulla his, qui Praeneste obsidebantur, occisorum in proelio ducum capita, hastis praefixa, ostendit, atque ita obstinatorum [10] pervicaciam fregit.

IV. [11] Arminius, dux Germanorum, capita eorum, quos occiderat, similiter praefixa, ad vallum hostium admoveri jussit.

V. Domitius Corbulo, quum Tigranocertam obsideret, & Armenii pertinaciter viderentur [12] toleraturi obsidionem, [13] in quemdam ex Megi-

gi-

a Vulgo AFFLIGERETUR.

& in Hispaniam Medic. sec. & Leid. sec. & Gud. *in Hispania.* dein Medic. pr. *trajecit* perperam. c. 8. §. 3. *Signum in hostes ejecit.* Nepos in Alcib. c. x. *his in ignem ejectis.* unde Gebhardi verba huc ineptissime transcripsit suo nomine Keuchenius.

7 *Nam frater occisus erat*] Vehementer haec mihi pro Glossemate suspecta sunt, & e margine inrepsisse videntur. Rectius certe in Leidensi sec. scribitur *luctu fratris occisi.* Sanutus simpliciter, *ut luctu fratris ipse, &c.* Leid. pr. *nam super occisus erat.*

8 *Affligeretur*] Lege cum 3. Reg. 3. Hill. & Voss. *affligerentur.* TENN. Consentiunt optimi mei, Leidens. pr. Petrensis, & Palatinus, cum Gudiano.

9 *L. Sulla*] Praenomine caret Leid. sec. *in* deest in Petrensi. Mox *pertinaciam* Leid. sec. Sed vide ad l. II. 3, 17. *quorum pervicacia fidebat.* De hac re vide Appian. B. Civ. p. 681. Alii aliter.

10 *Pervicaciam fregit*] Petronius. *Mulier aliquot dierum abstinentia sicca, passa est frangi suam pertinaciam.* Nepos Themistocle c. 1. *Quae contumelia non fregit eum, sed erexit.* Seneca ad Polyb. 24. *Ne militum animi, si fractam ducis mentem viderint, & ipsi collabantur.* Valerius Max. VII. 5. 3. *L. Aemilii Paulli virtutem injuriae non fregerunt, sed acuerunt.* Supra c. 6. n. 5. vide. TENN.

11 *Arminius*] Ita vocandus. male 2. Reg. Voss. *Armenius.* pejus 2. Reg. 3. Hill. *Armenus.* TENN. *Armenus* Vaticanus, Leidenses, & Palat. *Armenius* Gud. & Ed. Par. *Sarmenus* Medicei.

12 *Toleraturi*] Medicei, Leid. sec. Ed. Rom. Bon. Par. Hittorp. Wech. *tolerare.* Mox *in balista* Medic. pr. *in balistanis* Medic. sec.

13 *In quendam ex Megistanis*] Omnes MSS. *In Vadvadum ex Megestanis.* Quae probanda lectio est, quia Tacitus de hac re agens lib. XIV. annal. c. 24. *Haud procul tentorio ejus, non ignobilis barbarus cum telo repertus, ordinem insidiarum, seque autorem & socios per tormenta edidit:* Iste *barbarus non ignobilis* est *Vadvadus. Megistanes* autem est vox Macedonica, à μέγιστος, cujus pluralis tantum in usu. Et sunt aulicorum ministeriorum principes, qui Romanis comites, Persis Satrapae. Marci c. VI. v. 21. Δεῖπνον ἐποίει

τοῖς

gistanis, quos ceperat, animadvertit, caputque ejus balista excussum, intra munimenta hostium misit. Id forte decidit in [14] medium concilium, quod [15] tum quum maxime habebant barbari: ad cujus

τοῖς μεγιστᾶσιν αὐτῷ. Apocalypf. VI. v. 15. Latini quoque hanc vocem sua civitate donaverunt. Seneca Epist. 21. Idem autem genus loquendi, est lib. II. c. II. n. I. *obsides e principibus acciperet.* h. e. quosdam principum. Et III. 10. I. Livius VIII. 24. *Minister ex regiis pueris.* TENN. MSS. *in Vadundum* quasi nomen id Satrapae esset, ut c. II. n. I. MSS. *e principibus* i. e. quosdam principum. J. F. GRONOV. in Epistola ad Keuchen. *In Vadvadum* est quoque in Palatino, Gudiano, Mediceis, & Petrensi, qui supra scriptum habet *in Vaduadrum.* Cantabr. tert. Vatican. & Leid. sec. *invaduandum.* Leid. pr. *invadendum.* MS. Commel *in Naduadum.* Ed. Paris. *in Adnadum.* Quare nemini dubium esse potest, quin lateat hic nomen proprium, quod tamen nusquam reperire potui. Proxime accedit *Adduum*: quod nomen nobili Armenio tribuunt auctores, sive *Addon* vel *Adon*, seu potius *Adenum* ab ארוני i. e. Domino. Vide Commentat. ad Vellej. Paterc. l. II. c. 112. *Armeniam deinde ingressus a quodam nomine Adduo vulneratus.* & quos laudant ad Hesychium Ἄδωνις, δεσπότης. Floro idem vocatur *Domnes* sive, ut est in MSS. Leid. *Donnes.* *In Adduum ex Megistanis* i. e. unum, quemdam. quomodo invenias apud nostrum c. 5. § II. Si sana est lectio *Alexander ex Epirotis.* l. IV. c. 6. §. I. *Visne tu ex illis paucis esse.* c. ult. § 34. *Eumenes Cardianus ex successoribus Alexandri.* Justin. l. XII. c. 4. *Ex nobilibus Andragoras.* Adde l. IX. c. 6. Ceterum MSS. & Edd. pp. *Megestanis.* De Megistanibus sive Μεγιστᾶσι, voce Latine usurpata etiam a Tacito, Suetonio, & Curtio consule Brisson. de Regno Persar. p. 173.

14 *Medium concilium*] Sic scribe, licet in binis editis, & 3. Hill. *consilium.* Nam *concilium* est barbarorum. Caesar. V. bell. Gall. c. 53. *Nocturnaque in locis desertis concilia habebant.* l. I. c. 30. *Petierunt, uti sibi concilium totius Galliae in diem certam indicere, idque Caesaris voluntate facere liceret.* ibid. VI. c. 3. *Concilio Galliae primo vere, ut instituerat, indicto.* Sed *consilium* dicitur tantum de Romanis I. Verr. c. 12. Cicero *Senatorium consilium* h. e. conventus, consessus Senatorum. TENN. Hoc ex observatione Gronovii ad Livium l. XLIV. c. 2. *Consilium* hic male Vatican. Medic. & Leid. sec. & Keuchenii. cum Ed. Parif. plura vide ad l. III. 2. 6. *petito ab eis concilio,* non *consilio.*

15 *Tum cum maxime*] Voss. & 2. Hill. *Tum maxime.* tertius Hill. *Cum maxime.* Vulgata lectio praestat. Glossae *Cum maxime.* αὐτόθεν. *Nunc ipsum, hoc ipso tempore.* Seneca l. I. benef. c. 7. *Hoc ut scias ita esse, ecce Thalia, de qua cum maxime agitur, apud Hesiodum Charis est, apud Homerum Musa.* Epistola 99. *Aeque animo excipe necessaria, quid incredibile, quid novum evenit? Quam multis cum maxime funus locatur? quam multis vitalia emuntur?* idem epist. 120. *Hoc quod futurum dico, cum maxime fit, & pars ejus jam magna facta est.* Comicis frequens. *Nunc cum maxime.* Terent. Adelph. IV. I. 2. *Nunc cum maxime*

cujus [16] conspectum, velut ostento, consternati ad deditionem festinaverunt.

VI. Hermocrates Syracusanus, superatis acie [17] Carthaginiensibus [a], [18] veritus, ne captivi, quorum ingentem manum in potestatem redegerat, parum diligenter custodirentur, [19] quod [b] eventus dimicationis in epulas, & securitatem compellere victores poterat, finxit, proxima nocte equi-

a Vulgo ATHENIENSIBUS. *b* Vulgo QUIA.

me aliquid operis facere credo. Phorm. I. 4. 27. *Non sum apud me G. Atqui opus est nunc quum maxime, ut sis, Antipho.* Eumenius in panegyrico. *Quarum invicta robora ne his quidem, quae nunc cum maxime gerunt, bellis requirunt.* TENN. *Tum* deest in Gudiano, Leid. pr. Medic. sec. & Edd. Rom. ac Bon. *cum* deest Leid. sec. Palat. Petrensi, & Cantabr. tert. Ed. Paris. & Wech. sed male. Eadem confusio l. III. c. II. §. 4. *Sacrificio tum quum maxime occupatos.* Livius l. XL. 32. *Castra amissa esse, & quum maxime ardere.* Eadem variatio apud Curtium l. III. c. 4. §. 14. l. VI. c. 10. & l. V. c. 7. *Hoste & aemulo regni reparante tum quum maxime bellum*, ubi vide Cellarium.

16 *Conspectum*] *Aspectum* Medicei. dein Medic. pr. *ostentum.* Leid. sec. *festinarunt.*

17 *Atheniensibus*] Ita lego. vulgo *Carthaginiensibus.* SCRIV. *Atheniensibus.* Sic lege. *Carthaginiensibus*, qui hic ab omnibus librariis asseruntur, οὐδὲ λόγῳ οὐδ' ἀριθμῷ. Res enim gesta est inter Syracusanos, pro quibus stabant Lacedaemonii, & Catinienses, cum quibus faciebant Athenienses & Nicias. Vide Polyaenum lib. I. in Hermocrate, & divinum Casaubonum. Cogitavi tamen, an τὸ *Catiniensibus* non esset admittendum ob literarum affinitatem. TENN. Verum quidem est, Hermocratem hoc fecisse superatis *Atheniensibus*, non *Carthaginiensibus*, nec etiam *Catiniensibus*, de quibus in hoc proelio apud Diodor. Sicul. l. XIII. p. 147. &c. nec apud Polyaenum fit mentio. Cum tamen constanter MSS. & Sanutus retineant, *Carthaginiensibus*, neque sit rarum & incognitum librariis nomen, sed vulgatissimum *Atheniensibus*, non video, cur iis in mentem venisset hoc in vocem tam diversarum litterarum permutare. Quare, licet Casaubono quoque, nam Keuchenium non miror, arriserit *Athen.*, ego potius cum Cl. Wesselingo hic putem, ipsius auctoris esse errorem. Ad quam sententiam me adigit id, quod idem Hermocrates cum Carthaginiensibus quoque rem gesserit. Confer Diodorum Sicul. l. XIII, p. 187.

18 *Veritus*] Caret hoc participio Hillensb.

19 *Quia*] Voss. *qua.* Medicei, Petrens. Leidens. pr. Palat. Hillensb. *qui:* unde fecerunt alii *qua*, alii *quia*. Sed unice verum est *quod*, ut exhibent Edd. Bonon. & Romana cum Marg. Hittorp. & Wechel. Dein *eventu* Medic. sec. *poterant* Edd. Scriv. & Keuch. cum Medic. sec. & Voss. male. Non de omnibus eventibus, sed de eventu praecedentis proelii intellexit Auctor.

equitatum hostilem venturum. Qua exspectatione adsecutus est, [20] ut solito [a] adtentius vigiliae agerentur.

VII. Idem, [21] rebus prospere gestis, & ob id resolutis suis in nimiam securitatem, somnoque & mero pressis, [22] in castra transfugam misit, [23] qui praemoneret, se fuga elapsum; dispositas enim ubique a Syracusanis insidias: quarum metu recepit aciem. [24] (illi quum adventarent, persecu-

[a] SOLITO deest in Edd. recentioribus.

20 *Ut attentius*] Necessario supple ex MSS. *ut solito attentius*. TENN. *Solito* restitui, quae vox operarum incuria elapsa primum est ex ultima Editione Scriverii, quod non adversum a Keuchenio exsulem eam fecerat. MSS. Edd. que, etiam Scriverii altera recte eam agnoscunt.

21 *Rebus*] Cantab. tert. *rebus belli*. Dein *in nimia securitate* Medic. sec.

22 *In Castra*] Nimirum Atheniensium. TENN.

23 *Qui praemoneret, se fuga elapsum*] Haec verba non reperiuntur in Editionibus, Romana, aut Bononiensi. In Mediceo sec. *praedecebat*. Sed Mediceus pr. & Leidens. sec. *praetendebat*. unde malim *praetenderet* id est praetexeret, usitata significatione c. 11. §. 12. *exspectationemque equestris certaminis praetendisset*. dein pro *elapsum* MSS. undecim, & Ed. Paris. *lapsum*. Dein pro *enim*, *etiam* octo MSS. & Edd. Rom. Par. Hittorp. & Wech. Tum *a* non agnoscit Palatin. contra historiam.

24 *Illi cum adventarent, persecuti, in fossas deciderunt, & eo modo victi sunt*] Videntur alicunde irrepsisse. Sane ad Hermocratis factum non pertinent; &, nisi egregie fallor, duo ista Hermocratis exempla capiti suo non respondent. Vide Is. Cas. ad Polyaen. pag. 673. SCRIV. 3. Reg. 2. Hill. & Voss. *Quarum metu illi cum adventarent* (Voss. *Advenirent*) *recepit aciem. persecuti aciem in fossas deciderunt, & eo modo victi sunt*. Locus desperatus. Amicissimi Graevius, & Ortwinius conjecerunt. *Quarum metu recepit aciem hostis. Illi, cum adveniret* (*Adventaret*, credo) *dies, persecuti fossas desciderunt, & eo modo vicerunt*. TENN. Cur Scriverius, duo haec de Hermocrate exempla capiti suo non respondere, scribat, nescio; cum clare agant de iis, quae post proelium agenda sint, si res prospere cesserit; nempe de consummandis belli reliquiis: nam, postquam hostes jam vicerat, rursus hoc Strategemate victi sunt iidem. Seqq. *illi cum adventarent* &c. Casaubonus censet, videri potius pertinere ad factum Clearchi memoratum a Polyaeno l. II. c. 2. §. 9. ubi hostes in fossam, dum cedentes persequi se credebant, inciderunt, & sic victi sunt. Simile de Metello habet noster c. v. §. 4. & de Sertorio c. XII. §. 2. Quo Batthius opinatur haec exempla potius releganda esse; dubitat tamen ob eandem, quam adduxi, rationem Ceterum *persecuti in fossas reciderunt* legit, & passive *persecuti* sumit. Mihi autem

cuti, in. fossas deciderunt, & eo modo victi sunt.)

tem haec verba ad hanc historiam pertinere quidem videntur, sed prodigiose esse corrupta: Quare priusquam quis emendare tentet, audiat Polyaenum, Diodoro fere consentientem, l. 1. c. 43. §. 2. Hermocrates enim cum audivisset, Athenienses victos noctu, quo ipsius milites somno & mero pressi dormiebant, aufugere velle, ad Niciam transfugae specie quemdam, vel quosdam misit, qui dicerent *ἢν ἀποκινήσῃς νύκτωρ, ἐνέδραις ἐμπίπτεις καὶ λόχοις. πιστεύει* Νικίας. *καὶ ἀναμείνας ἕως ὄρθρου, τὸ στρατόπεδον οὐκ ἐκίνησεν.* Ἑρμοκράτης *τοὺς* Συρακουσίους *ἅλις ἔχοντας ὕπνου ἀνέστησεν ἐυρώστους. οἱ δὲ προκαταλαβόντες τὰς διαβάσεις τῶν ποταμῶν καὶ τὰς γεφύρας, πανωλεθρίᾳ τοὺς* Ἀθηναίους *διέφθειραν.* Non fossas & pontes nominat Diodorus, sed *τὰ στενόπορα τῶν ὁδῶν.* Hinc jam patet, non recte emendasse Graevium & Ortwinium, quod video etiam ab If. Vossio margini sui libri adscitum esse *fossas desciderunt.* Videntur pontes potius interrupisse, unde hostes in fossas deciderint. Ad MSStos quod adtinet. Leidenses, Palatinus, aliique *Q. M. illi cum adventarent, recepit aciem persecuti aciem* &c. pro *recepit* Petrensis *receperunt.* pro *persecuti* Cantabr. tert. *recepit.* Porro MSS. excepto Gudiano, ad unum omnes, & Edd. Rom. ac Bonon. post *persecuti* addunt *aciem.* Unde liceat in loco depravatissimo & desperato meam quoque interponere conjecturam: *Quarum metu, lux dum* vel *dum lux adventaret, recepere aciem* vel *recepit aciem hostis* aut *Nicias. Persecuti dein in fossas deciderunt, & eo modo victi sunt.* Ut cum Barthio passive *τὸ persecuti* capiatur. Huc quoque retrahenda sunt *in castra*, quae supra superflue, immo obscure posita sunt. Ut fatear tamen, quod sentio, minime adhuc sanatum puto hunc locum, non persanandum, nisi meliorum Codicum ope: nam excidisse aliqua, conjectu difficillima, videntur. Sensus sine dubio est: *Insidiarum metu hostem in castra noctu recepisse milites suos, sed illos, cum advenisset dies, ab Hermocrate persecutos & profligatos in fossas decidisse, & ita devictos esse.* An fuit? *Q. M. recepit aciem Nicias* vel *hostis. Ubi illuxit, quum adventarent persecuti Niciam, in fossas deciderunt* &c.

CAP. X.

[1] *Si res durius cesserit, de adversis emendandis.*

EXEMPLUM I.

T. Didius, in Hispania, quum acerrimo proelio conflixisset, quod nox [2] diremerat; ma-

1. *De adversis e. s*[illegible]*ordine*, quo edidimus, haec verba, exhibent MSS. & Edd. primae. *expedis* Medicei, & Edd. Italicae. *e-vi-*

magno numero utrimque caeso, complura suorum corpora [3] intra noctem [a] sepelienda curavit. Hispani [4] postero die ad simile officium progressi, quia plures ex ipsorum numero, quam ex Romanis, caesos repererant, victos se esse secundum eam dinumerationem argumentati, ad conditiones Imperatoris descenderunt.

II. [5] L. Marcius [b] eques Romanus, qui [6] reliquiis exercitus duorum Scipionum praefuit, quum in propinquo bina castra Poenorum paucis millibus passuum distarent, cohortatus milites, proxima castra intempesta nocte adortus est: & quum hostem, victoriae fiducia incompositum, ad-

a Vulgo ATRA NOCTE. b Vulgo T. MARTIUS.

vitandis Leid. sec. Dein praenomen Didii, non agnoscit Leid. pr. In aliis longe ineptissime hoc nomen exprimitur, quod correximus etiam ad Obsequentem c. 107. V. & Patin. in nummis Consularibus.

2 *Diremerat*] Nonnulli *dirimerat*. Leid. pr. *dirimeret*. Medic. sec. *quia n. d.*

3 *Atra nocte*] Lege *Intra noctem*. ut 3. Reg. 2. Hill. & Voss. TENN. Celeberrimus Burmannus conjiciebat ad Ovid. l. III. Amor. 5. 46. *alta nocte*. Certe *atra nocte* videtur nimis poëticum, pro quo Historici, & noster l. III. 9. 2. *obscura* vel *multa nocte* dicere amant. Sed MSS. mei omnes quoque & V. Cod. Pighii, quem vide in Ann. T. III. p. 205. *intra noctem* diserte exhibent, probante jam etiam Cl. J. Wasse ad Salluft. B. Cat. c. 28. *Intra noctem* est, quamdiu forent tenebrae, priusquam finis noctis adesset, aut illucesceret. Sic *intra annum*, *intra paucos dies*, *intra paucas horas* noster, & alii passim.

4 *Postero die*] Medicei *postera die* recte. V. ad l. I. 2. 6. IV. 42.

5 *T. Martius*] *L. Martius* Livio, & J. Obsequenti. Ita lege. Vide ad c. VI. § 2. SCRIV. *Cur. post*. Praenomine carent Edd. primae. Leid. sec. *Quirius*. Medic. pr. *Tiber*. Sed extra ullum dubium est, quin scribi debeat, ut supra. *L. Marcius*. Apud Plinium l. XXXV. c. 3. vulgo erat Q. Sed id a MSStis non agnosci testatur illic Harduinus. Pro praenomine Livius l. XXVIII. c. 28. cognomen ei dedit *Septimum*, nisi scribendum illic *Septimi f.* i. e. *Septimi filium* ex Lib. XXV. c. 37. Ceterum Lycosthenen citat pro Obsequente Scriverius, ut fecerunt multi viri docti.

6 *Reliquiis exercitus duorum Scipionum*] Voss. 2. Reg. 1. Hill. *reliquis exercitibus*. Ceterum MSS. omnes delent *duorum Scipionum*. TENN. *Reliquis exercitibus* Gudian. *Reliquis exercitus* Medic. sec. & Ed. Paris. male. adi c. VII. 14. Porro *duorum Sc*. Meorum etiam nullus agnoscit. Num fuit *reliquiis II. exercituum?* ut in hac re Livius l. XXV. 38. *Ubi quonam modo ha[illegible]liquias duorum exercituum p[illegible] conservare possim.*

7. Cla-

adgressus, ne nuntios quidem [7] cladis reliquisset, brevissimo tempore militi ad requiem dato, eadem nocte raptim famam rei gestae praegressus, altera eorumdem castra invasit. Ita bis simili [8] usus eventu, deletis [9] utrobique [a] Poenis, amissas populo Romano Hispanias restituit.

a Vulgo UBIQUE.

7 *Cladis*] Leidensis pr. *cladi*. Ed. Paris. & Hittorp. *clade*. Medic. sec. *classe*. Dein in Hillensb. deest *altera*. & Petrens. Medic. pr. ac Edd. primae *eorum e*.

8 *Usus*] Addunt *est* Edd primae. contra deest τὸ *usus* in Leid. sec. pro *populo Ro*. Palat. *pabulorum*. Leidens. pr. Hillensb. & Ed. Paris. *populorum*.

9 *Ubique*] Voss. 2. Hill. *deletis utrobique*. TENN. MSS. mei ad unum omnes, & Edd. Italicae *utrobique*; quod praeter horum auctoritatem rescribi jubet ipsa ratio, idque jam monuit J. Wasse ad Sallust. B. Catil. c. 28.

CAP. XI.

De dubiorum animis in fide retinendis.

EXEMPLUM I.

P. Valerius, [1] Epidauri, timens oppidanorum perfidiam, quia parum praesidii habebat, gymnicos ludos procul ab urbe [2] adparavit. Quo quum omnis fere multitudo spectandi caussa exisset, clausit portas, nec [3] in eas antea admisit Epi-

1 *Epidauri*] Leid. sec. *Epidanrius* Edd. Rom. & Bonon. *Epidaurius*. Dein *Epidaurorum perf*. Medic. pr.

2 *Adparavit*] Leid. sec. & Hill. *reparavit* Medicei, & Cantabr. tert. *praeparavit*, Petrensis *instituit*. Ed. Paris. *aperuit*. Vulgatum bene sanum non temere mutem ob alia Synonyma.

3 *In eas antea*] Palatin. Voss. & Hillensb. Medic. sec. *nec ante*. *In eas* etiam non comparet in duobus Leidensibus, & Gudian. Contra *antea* deest in Medic. pr. & Edd. Italicis. *In ea* Medic. pr. Dein *dimisit* Petrens. Leidens. pr. & Hillensb. Mihi placet magis *nec ante admisit*. Una voce *inante* video, olim placuisse Scriverio: qui ita ad Marg. Stew. Ed. adscripserat. Sed forsan ipse rejecit; quod resciverit, voculam hanc nostri auctoris aevo indignam esse, ut docuit cum aliis Cel. Drakenb. ad Silium l. VI. vs. 580. Mox *Epidaros* & *Epidauros* MSS. sex. Pro *quam* Medic. sec. Vaticanus, & Edd. primae *quamdiu*.

pidaurios, quam obsides 4 a a principibus acciperet.

II. Cn. Pompejus, quum suspectos haberet 5 Catinenses, & vereretur, ne praesidium non reciperent, 6 petiit ab eis, ut aegros interim apud se refici paterentur: fortissimis deinde, habitu languentium missis, civitatem occupavit, continuitque.

III. Alexander, devicta perdomitaque 7 Thracia, petens Asiam, veritus, ne post ipsius discessum

a Ed. Tenn. ex.

4 *Ex principibus*] Sic primus tacite rescripsit Tennulius; cum monuisset tantum Gronovius, ut vidimus ad §. v. Ex. praeced. in MSS. scilicet Sixtini esse *e pr.* i. e. quosdam principum. cum vulgo scriberetur *a*. Quod non protinus mutatum mallem: nam ceteri MSS. omnes *a*. *Obsides a principibus accipere*. idem dicet, quod Gronovius vult, nempe principum liberos & carissima pignora.

5 *Catinenses*] Pleraeque Editiones *h. Causensis*. nugae. V. Plinium cap. 6. Lib. IV. & cap. 34. lib. VI. Mod. Sic lege cum Modio, & 2. Reg. Male in Voss. 2. Hill. *Chancenses*. Tenn. Keuchenius secure quoque Modium sequitur; licet ille cum Tennulio ediderint *Catinienses*. Loca vero, quae citat Modius, nihil probant ita hic legendum esse: nam l. IV. c. 6. *Gortyna* scribendum erat, ut jam ediderunt docti, & altero loco simpliciter nominatur quoque *Catina*. ut sexcentis aliis locis. Vix risu me contineo ob talem corrigendi modum: Quia auctores saepe *Catinae* meminerunt, an ideo hic quoque ejus mentio debuit fieri? Ex historia debuisset probari, rem hanc gestam fuisse contra *Catinienses*, non alios. Ego quomodo vere rescribendum sit, nescire me fateor. *Catinenses*, quod vitiosum licet retinui, vel *Catinienses*, exhibent Edd. primae. *Causenses* Edd. Hittorp. & Wech. MSS. Vaticanus, & Medicei *Caticenses*. Gudianus *Chanchicienses*. Petrensis *Claucenses*. Cantabr. tert. *Cantensos*. Leidens. sec. *Cancenses*. Leid. pr. Cantabr. Bibl. pub. Voss. & Ed. Paris. *Chancenses*. Palatinus denique *Cancenses*, qui sunt incolae urbis *Caucae* in Vaccaeis, in quos perfide egit Lucullus. Vide Appian. in Iberic. p. m. 479. Plinium l. III. c. 3. Et forsan hoc Strategema contra eos adhibuit Pompejus bello Sertoriano, qui in Vaccaeis eo tempore hibernavit incommode, teste Plutarcho in Sertorio p. 579.

6 *Petiit*] MSS. quatuor *petit. ut aegros tantum* Vaticanus. Dein *obtinuitque* Palatin. Sed *continuit* est in officio retinuit. de qua locutione vide ad Phaedr. Prol. l. II. Colum. l. I. c. 8. *Contubernalis mulier adsignanda erit, quae contineat eum* &c. Curt. VI. 3. 7. *Vestris armis continentur, non suis moribus*.

7 *Thracia &c.*] Ridicule Leid. sec. *tertia parte Asiae*. *Decessum* Cantabr. tert. *sumerentur* Edd. pp.

8 Re-

cessum sumerent arma, [8] reges eorum, praefectosque, & omnes, quibus videbatur inesse cura [9] detractae libertatis, secum, velut honoris caussa, traxit: ignobilibus autem relictis plebejos praefecit; consecutus, uti principes beneficiis ejus obstricti, nihil novare vellent; plebs vero ne posset quidem, spoliata principibus.

IV. Antipater, conspecto [10] priore Neciorum exercitu, qui, audita morte Alexandri, ad infestandum imperium ejus confluxerant, dissimulans,

8 *Reges eorum*] Ita & Justinus vocat l. XI. c. 5. *Reges stipendiarios conspectioris ingenii ad commilitium secum trahit; segniores ad tutelam regni reliquit.* Hujus consilii exempla suppeditat Gruterus dissert. 36. ad Tacit. TENN.

9 *Detractae*] Notabilis Codicis Petrensis est lectio *retrahendae*. Dein Palatin. *ignobilitatis tamen* v. Leid. pr. *ign. aut rel.* Mox Mediceus antiquior *innovare. vero* deest in Gudiano, & Voss. *non p. q.* male Ed. Wechel.

10 *Priore Neciorum*] Sic omnes MSS. Graevius, & Ortwinius *Paropanisiorum*. Res gesta est in Graecia, cum Antipater bellaret cum Lacedaemoniis & Agide, vivo Alexandro; quo nullus exercitus ex monte Paropaniso potuit descendere in Graeciam. Itaque Graeciae populum aliquem hic narrari puto, & legi *Nestiorum*. Stephanus Νέστος πόλις καὶ ποταμὸς Ἰλλυρίας. τὸ ἐθνικὸν Νέστιος. TENN. Sine dubio auctor respicit illud tempus, quo accidit historia, quam brevi narrat Justinus l. XII. c. 1. *Post profectionem Alexandri Graecia ferme omnis in occasionem recuperandae libertatis ad arma concurrerat, auctoritatem Lacedaemoniorum secuta. Quem motum Antipater, contractis militibus, in ipso motu oppressit*, & latius Curtius l. VI. c. 1. in cujus supplemento Freinshemius e Frontino hoc *Peloponnesiorum* exercitui adscribit. Verum hi aperte erant hostes, ut docet Diodor. Siculus l. XVII. p. 527. & Curt. l. VII. c. 4. *Nestiorum* obscuri oppidi in Illyride civium locus hic quoque esse nequit, praeterea non agitur de illis, qui tantum deficere ab ejus regno volebant, sed etiam, qui id *infestare* conabantur. *Priore* in MS. Leid. sec. deest. Pro *Neciorum* Palatin. *Netiorum*. Medic. sec. *Vetiorum*, Cantabr. tert. *Necorum*, Petrensis *Graecorum*. Ed. Bonon. *necessariorum*. In re tam incerta inclinaret quis potius in conjecturam Cl. Wesselingi *Bessorum*: ut Bessi, Thraciae populus, tunc temporis invadere voluerint Macedoniam, quo tempore Antipatro cum Lacedaemoniis res erat gerenda, ob quam paullo ante cum Thracum duce Memnone, qui etiam defecerat, ipsi convenerat. Vide ibid. Diodor. Verum obstat vox *priore*, quae pro *priore parte exercitus* sumta minus hic videtur consentanea esse. Quare prae omnium conjecturis impense placet id, quod Cl Wasseo incidit, *conspecto Tetrachoritarum ex.* Cum Tetrachoritis enim, Thraciae populo (vide comm. ad Stephan. & Ortelium) res

lans, [11] scire se, qua mente venissent, gratias his egit, quod ad auxilium ferendum Alexandro adversus Lacedaemonios convenissent: adjecitque, id se regi scripturum. Ceterum ipsos, quia sibi opera eorum [12] in praesentia non esset necessaria, abirent domos, hortatus est: & hac adseveratione periculum, quod ex novitate rerum inminebat, discussit.

V. Scipio Africanus, in Hispania, quum inter captivas [13] eximiae [a] formae virgo nubilis, ad eum

a Vulgo ALIAS E. F. V. ET NOBILIS.

res fuit Antipatro. Adi Polyaen. l. IV. c. 4. §. 1. At in re tam lubrica nihil definire sine MSStorum ope satius est.

11 *Scire se*] Sic elegantius MSS. & Edd. pp. vulgo *se scire*. Medicei *quare v.* Dein *quod auxilium ferendo* Leidens. pr. *Ad* non cernitur quoque in Hillensb. Vossiano, Gudiano, & Petrensi, in quo etiam *quia*. Tum non recte Edd. primae *id regi a se scriptum*. *id* deest in Vaticano, & *ipsorum* Petrens. pro *eorum*.

12 *In praesentia*] Alias *in praesenti*. SCRIV. *In praesenti* Medic. prim. & Edd. Italicae. Utrumque rectum esse, nemo nescit. Mox *essent* Medic. pr. & Leid. sec. *Est* non agnoscunt MSS. quatuor, non male, si ante *ceterum* levem tantum distinctionem ponas, vel potius *&* dele. ut c. 7. §. 14. *vocare. Ea adseveratione* &c. Verum quum nec hic Antipater, nec illic Cato quid adseveraverint, vide insuper, an non concinnius scribi debeat *adsimulatione*, ut hoc in loco conjecit Cl. Wasse. Ibidem §. praeced. *Et hac adsimulatione reliquiis Pompejanorum p. fiduciam fecit.* Quo loco melius quadraret *adseveratione*, quam in duobus aliis. Sed ita etiam l. III. c. 8. 2. *Qua adseveratione perterriti*: quo loco etiam *assimulatione* potuisset. *Domum* autem pro *domos* male in Petrensi.

13 *Alias eximiae formae virgo & nobilis*] MSS. Keuchenii *mollis*, qui ex altero MS. suo periculo rescribi jubet *& nubilis*. quod conjecerat quoque Scriverius. Et recte quidem; quod ad institutum auctoris adtinet, qui hanc historiam refert in exemplum Cornelianae continentiae; quo sane non facit, quod virgo illa fuerit *nobilis*; sed *nubilis*: At tamen nemini placere, credo, poterit *virgo & nubilis*. Scilicet aliud latet. Nam in MSS. & Edd. omnibus ante Scriverium hoc modo scribitur *i. e. eximiae formae virgo alias & nobilis*. Immo in Mediceis verba *alias &* non comparent. Unde omnino existimo, auctori restituendum esse *i. e. ex. f. virgo nubilis*, & pene certus mihi videor esse cetera *alias & nobilis* e marginali glossa in textum inrepsisse. Quocirca nostram emendationem recepi. Polyb. l. X. c. 19. describit eam *παρθένον κατὰ τὴν ἀκμὴν καὶ κατὰ τὸ κάλλος διαφέρουσαν τῶν ἄλλων γυναικῶν* i. e. *eximiae formae virginem nubilem*, nulla mentione nobilitatis facta. Adde Polyaen. l. VIII. c. 16. §. 6. Si tamen quis *nobilis* vellet retinere, legat is, per me licet *i. e. ex. f. virgo adul-*

eum perducta esset, [14] omniumque oculos in se converteret, summa custodia habitam sponso, nomine [15] Allucio[a], reddidit: [16] insuperque aurum, quod

[a] Vulgo Luceio.

dulta & nobilis. Nam *alias* istud longe ineptissimum est. Cui lectioni favet magnopere Livius l. XXVI. c. 50. *Captiva deinde a militibus adducitur ad eum adulta virgo, adeo eximia forma, ut, quacumque incedebat, converteret omnium oculos. Scipio percontatus patriam parentesque, inter cetera accepit despensam eam principi Celtiberorum adolescenti. Allucio nomen erat.* similiter Valer. Maxim. l. IV. c. 3. §. 1. *Eximiae inter eos formae virginem, aetatis adultae postquam comperit illustri loco inter Celtiberos natam.* Ita quoque Gellius l. VI. c. 8. *Virginem tempestivam forma egregia, nobilis viri Hispani filiam vocat.* At prius magis placet mihi. *Virgo nobilis* saepe apud Auctores. Vide modo Nepot. in Epamin. c. 3. *Virgo nobilis* simpliciter vel corrupte, vel ex corrupto forsan jam tum Frontino desumta legitur apud J. Saresber. Policrat l. V. c. 7. qui haec mire interpolavit, & apud quem inepte in fine editur *Romani imperii populo* pro *R. populi imperio a.*

14 *Omniumque*] Medicei, & Edd. Italicae *quae omnium.* Leidens. pr. *oculorum.* Dein *habita* Medicei, Vatican. eaedemque Edd.

15 *Lucelo*] Alii *a. Alicio.* Sequutus sum, quod Plutarchum in Scipione sequi video. MOD. Alias *Alitio* sive *Alicio.* SCRIV. *Luceio.* Ita & Plutarchus vocat. Sed Valer Max. IV. 3. n. 1. *Indibilem*, nobilissimum gentis. Silius XV. 268. *Populi regnatorem Iberi.* Livius XXVI. c. 50. *Allucium* bis nominat. 3. Reg. 2. Hill. & Voss. hic habent. *Alicio.* Omnium ingenia certarunt in laudando singularem hanc Scipionis sanctitatem. Laelius apud Silium.

Macte o venerande pudici
Ductor macte animi! cedat tibi gloria lausque
Magnorum heroum, celebrataque carmine virtus.
Mille Mycenaeas qui traxit in aequore proras
Rector, & Inachiis qui Thessala miscuit arma,
Foeminea socium violavit foedus amore.
Nullaque tum Phrygio steterant tentoria campo
Captivis non plena toris: tibi barbara soli
Sanctius Iliaca servata est Phoebade virgo.

Quin ipse Scipio, Masanissae Sophonisbam Syphacis objectans, gloriatur temperantia & continentia libidinum, Liv. XXX. 14. Solus Valerius Antias apud Gell. VI. c. 8. tradit retentam virginem, atque in deliciis & amoribus à Scipione usurpatam, adductus versibus Naevii, quos constitit propemodum fuisse in eum scriptos:

Etiam qui res magnas manu saepe gessit gloriose,
Cujus facta viva nunc vigent: qui apud gentes solus
Praestat: eum suus pater cum pallio uno ab amica abduxit.

TENN. Temere Modio fidem habent Keuchenius, & Tennulius, ut & Scottus ad Aurel. Victor., Corradus, ac Vorstius ad Valerium Max. eum dicunt Plutarcho & Frontino hunc hominem vocatum esse *Luceium.* Librum enim illum Plutarchi, seu vitam Scipionis, quam citat, esse deperditam, & Latinam istam, quam habemus hodie, fictitiam,

quod parentes ejus, redemturi captivam, 17 donum a Scipioni adtulerant, eidem sponso pro nuptia-

a Vulgo DOMUM.

& a Donato Acciajola compositam esse, sciunt docti. Consule Fabricii Biblioth. Graec. T. III. p. 347. Nullius ergo fidei istud Plutarchi est testimonium. In Apohthegm. autem, ubi hanc Scipionis magnificentiam memorat pag. 196. sponsi nomen non refert; uti nec Polybius, neque Gellius, nec Polyaenus, nec Ammian. Marcell. l. XXIV. c. 4. qui omnes aliique ne sponsi quidem ullam faciunt mentionem, sed vel eam in conspectum suum adduci vetitam, vel patri redditam tradunt. Sponsi quidem, cui restitutam fuisse sponsam docet egregius ille votivus argenteus clipeus in Rhodano inventus & a Sponio editus Miscell. Antiq. Sect. IV. p. 152. meminit Silius l. XV. 268. &c. Sed sine nomine, & Aurelius Victor c. 49. si quidem verba ejus sana sunt: nam pro iis *patrique ejus ac sponso restitui jussit*. In MSS., inter quos 2. Leidd. a me consultis *ejus sponsor adstitit* habetur. Supersunt ergo soli Livius, & Valer. Maximus, quorum ultimus vocat eum *Indibilem*, sine dubio confundens hunc cum Ilergetum regulo, cui defectionem condonaverat Scipio: Hinc tamen Mediceus pr. *autem nomine Indibili Alicon* & Medic. sec. *Luceja aut Indibili Alicon:* Qui Cod. cum Edd. Italicis, & uno Cantabr. pro Modio paullisper stat. Frustra tamen. Nam unde illi Hispano nomen *Luceja*, quod est apud Romanos gentile; ubi multi *Luceji* fuere celebres. Hoc solum debuisset viros doctos admonuisse, falso *Lucejum* illum appellari. Ex corrupto tali codice Editores primi, & Latinae Scipionis vitae consarcinator hoc hauserunt. Restat igitur, solum ut sequamur Livium, restituamusque *Allucio*. Quod jubent insuper meliores Tennulii Codd. quibus accedunt mei. Nam Petrens. *Calicio*. Cantabr. tert. *Calico*. Ambo Leidens. Gudianus, Vatican. Edd. Paris. Hittorp. Wechel. & Saresber. Polycr. l. V. c. 7. *Alicio*. Palatin. *Allicio*; proxime verum.

16 *Insuperque*] Medic. sec. *Insuper*. Dein Palat. *detulerant*.

17 *Domum Scipioni attulerant*] Exiguum est, quod monebo; tamen facere non potui, quin monerem: scribendum videlicet, *domo Scipioni attulerant*. Vide Val. Maximum lib. IV. cap. 3. Livium lib. XXVI. Gellium lib. VI. c. 18. STEW. *Domo* Stewechius, & nescio quis *donum*; Sed cur non *domum Scipionis*? SCRIV. 3. Reg. Voss. & unus Hill. *Donum*. Liv. XXVI. 50. *Orare Scipionem, ut id ab se donum acciperet, coeperunt*. Ipsa constructio est apud Curtium IV. 2. *Coronam igitur auream Legati donum adferebant*. TENN. Scriverii conjecturam pro sua venditavit Keuchenius. Eam firmant Medicei, & secutus est Ed. Vesaliensis. *Scipionis* est etiam in duobus recentioribus Cantabr. Sed illi tres, & Palatinus cum Ed. Bononiensi *donum*, ut conjecerat Stewechius, & Freinshem. ad Curtii l. c. quo nihil verius est. Solet sic loqui Livius, unde haec desumsit auctor. l. XXX. c. 36. *Aureos torques multos, ex quibus unum magni ponderis Claudius in Capitolio Jovi donum in aede positum scribit*. XXXIV. 16. *Captivique donum consuli a barbaris reducebantur*. XXXVIII. 14. *Et in coronam auream XV. talenta adferebant*. Nam rectius omnino MSS. Vossian. *Et coronam a. XV. talentum adferebant munus*. Mox enim sequitur *nihil aliud petere*,

quam

tiali [18] munere dedit. Qua multiplici [19] magnificentia universa gens victa imperio populi Romani accessit.

VI. [20] Alexandrum quoque Macedonem traditum est, eximiae pulchritudinis virgini captivae, quum finitimae gentis principi fuisset desponsata, summa abstinentia ita pepercisse, ut illam ne adspexerit quidem. Qua mox ad sponsum remissa, universae gentis [21] per hoc beneficium animos conciliavit sibi.

VII. Imperator Caesar Augustus [22] Germanicus eo bello, quo victis hostibus cognomen Germa-

quam ut coronam acciperet. Aureas coronas fuisse civitatum munera, saepissime legas apud eumdem. V. modo l. XXXVII. c. 46. De hac locutione adi etiam Bosium ad Nepot. Thrasyb. c. 4. *cum ei multa millia jugerum agri munera darent.*

18 *Munere dedit*] Reliqui *pro nuptiali. gratia restituit.* MOD. *gratia restituit* Edd. Rom. & Bonon. cum ora Hittorp. & Wechel. Pro *dedit* etiam uterque Mediceus, & Petrensis *reddidit. Adjiciens & aurum* &c. J. Saresber.

19 *Magnificentia*] *Gratia* MS. sed *munificentia* quod alias hic legitur, mihi perplacet. SCRIV. *Munificentia* etiam MS. Commelini, & Var. Lect. apud Joh. Saresber. Valerius. *qua continentia ac munificentia Indibilis obligatus &c.* Recte. Scipio enim dum sponsus sponsam suam cum auro reddidit, *munificus* potius, quam *magnificus* audire debuit. IDEM. *Cur. post.* Errat vir doctus, & eum secure sequens Keuchenius, aliique viri docti *munificentia* hic praeferentes. *multiplex magnificentia* constitit in *continentia* & *munificentia*. Nam *munificus* quidem fuit in reddendo pecuniam. Sed *continens* in abstinendo se a virgine. Optime ergo duas hasce virtutes, quibus Scipionis magnanimitas patuit, auctor expressit his verbis *multiplici magnificentia.* pro quo ultimo in Mediceis quoque est *gratia.* quae vox in MSS. & Edd. non de nihilo esse videtur, & scripsit fortasse auctor *qua multiplici magnificentiae gratia.* ut, *gratia facti, meriti, officii,* &c. apud alios. Ceterum *concessit* Petrens. Sed vulgatum a J. Saresber. confirmatur.

20 *Alexandrum*] Leidens. sec. *Alexandro q. Macedoni tradita e. e. p. virgo captiva, quae c. f.* Abest *quoque* a Leid. pr. in Edd. Italicis *virginem, quae captiva.* V. J. Saresber. l. v. Pol. 7. *Sibi* quod illae alii verbo praeponunt, deest in Medic. sec. Ad hoc autem Alexandri factum referri debet id, quod memorant cit. locis Ammianus & Gellius; non ad captivas, Darii matrem, uxorem, & filias, quas in conspectum Alexandri venisse, Curtius, Justinus, aliique produnt.

21 *Per hoc benef.*] Deest praepositio in Vaticano, ut *beneficium* sit nominativus.

22 *Germanicus*] Vulgo inter duas virgulas haec vox ponitur, & non comparet in Edd. Rom.

ac

manici meruit, quum in finibus [23] Ubiorum castella poneret, pro fructibus [24] locorum [a], quae vallo comprehendebat, pretium solvi jussit: atque [25] ea justitiae fama omnium fidem adstrinxit.

a Vulgo EORUM L.

ac Bonon. contra MS. Petrensis addit *Domitianus*; de quo agitur. Vide ad c. III. 23. *Imperator Caesar Augustus Germanicus*, & J. Saresber. ibid. ac l. IV. 3. 14.

23 *Ubiorum*] Hoc feci de conjectura, ex voce *Cubiorum*, quae quorundam librorum margines occupaverat. nam aliorum, *in finibus Galliarum*, minus quam nihil est. quid enim Galliae ad Germanicum? Flori certe sunt ea verba, quae sequuntur: *per Rheni quidem ripam quinquaginta amplius castella extruxit, Bonnam & Gesoniam cum pontibus junxit*, &c. Hinc conjiciat, qui volet, reliqua, &, Ubii quanto intervallo Bonna distent, consideret. MOD. Ita Modius; cum antea esset *Cubiorum*. Alias *Galliarum*; MSS. omnes mei *Cubiorum*. SCRIV. *Ubiorum*. Sic lege cum Modio. Nam Florus. *Bonnam & Gesoniam junxit*. Sunt hae urbes in *Ubiis*. MSS. 3. Reg. 2. Hill. Voss. *Cubiorum*. TENN. *Ubiorum*, quod Modius conjecit, & a Viris doctis jam in textum admissum est, inde rursus temere ejicere nolim, nisi clare doceant Codd. quidam, quale hic nomen ab auctore sit relictum. Cum tamen MSS. habeant *Cubiorum*, & Leidens. pr. cum Mediceo pr. *Copiorum*. Medic. sec. & J. Saresberiens. *Copiatum*. Leidens. sec. *Municipiorum*, crederem ego potius rescribendum esse *Usipiorum*, gentis prope Cattos, ob quos victos maxime nomen Germanici accepit Domitianus. De *Usipiis* adi Tacit. l. XIII. Ann. c. 55. 56. & in Vit. Agric. c. 28. Martial. l. VI. Epig. 60.

Sic leve flavorum valeat genus Usipiorum,
Quisquis & Ausonium non amat Imperium.

Galliarum habent Editiones Italicae.

24 *Eorum locorum*] Dele cum 3. Reg. 2. Hill. τὸ *eorum*. TENN. Bene monuit Tennulius, delendum esse τὸ *eorum*, quod neque agnoscunt MSS. Leidenses, Gudianus, Palatinus, Vossianus, nec J. Saresberiensis. Male *locorum* pro *eorum* excidit e Vaticano. Mediceis, & Edd. primis.

25 *Ea justitiae fama*] MS. Keuch. *ea justitia, fama*. Palatin. Gudianus, Petrens. Leidens. pr. *ita j. f.* Sic c. IX. §. 3. *Atque ita obstinatorum pervicaciam fregit* c. XII. *Atque ita simulatis auxiliis tutus est*. c. XIII. 9. l. III. 3. 1. & saepius. Hic mallim tamen; quod reliquit J. Saresber. *Atque ista j. f.* Statim *adstruxit* Petr. *construxit* Medicei; hinc Edd. Italicae *constrinxit*. Saresb. rectius vulgatum confirmat.

CAP XII.

[1] *Quae facienda sunt pro castris, si satis fiduciae in praesentibus copiis non habeamus.*

EXEMPLUM I.

T. Quinctius Cos., quum Volsci castra ejus [2] adgressi [a] forent, cohortem tantummodo in statione [3] detinuit, reliquum exercitum ad quiescendum dimisit, aeneatoribus praecepit, ut vallum insidentes equis circuirent, [4] concinerentque. Qua [5] facie & simulatione quum [6] & propulsasset, & detinuisset per totam noctem hostes, ad lucis exortum fessos vigilia, repente facta eruptione, facile superavit.

II.

a Vulgo AGGRESSURI.

1 Lemma genuinum hujus capitis est in 2. Hill. 2. Reg. Voss. hic & in indice superiore. *Quae facienda sunt pro castrorum defensione, si satis fiduciae in praesentibus copiis non habeamus.* TENN. Tennulii MSS. accedunt Gudian. Palatin. & Leidens. sec. *pro castrorum defensione*, melius. Medic. pr. *in castris.* nonnulli Edd. & MSS. *sint.* plerique *habemus.* Statim more solito in Leid. sec. praenomen deest. Stew. Ed. male *Titius Quintius.*

2 *Aggressuri forent*] Ambo Leidenses, Vaticanus, Medicei, Petrensis, Palatin., Hillensb., & Vossian. *Adgressi forent*: quod idcirco reposui ex Livio, cujus locus commentarii vicem sit l. II. c. 64. *Tertia fere vigilia ad castra oppugnanda veniunt. Quinctius &c. Hernicorum cohortem in stationem educit: cornicines tubicinesque in equis* (MS. Voss. *equos*) *impositos canere ante vallum jubet, sollicitumque hostem ad lucem tenere. Reliquum noctis adeo tranquilla omnia in castris fuere, ut somni quoque Romanis copia esset. Volscos species armatorum peditum &c. intentos velut ad impetum hostium tenuit. Ubi illuxit, Romanis integer satiatusque somno, productus in aciem, fessum stando & vigiliis Volscum primo impetu perculit.*

3 *Detinuit*] Petrensis *continuit*, rectius, nisi malis simpliciter *tenuit.* supra Edd. primae *tantum non.* Dein *arcatoribus* Medicei & Ed. Rom. Tum nonnulli, ut debet scribi, *circuirent.*

4 *Concinerentque*] Male in 2. Reg. & Voss. *Continerentque.* TENN. Ita Medicei, & Vaticanus quoque, & Ed. Rom. duo *& continerent.* V. l. III. 9. 3. *Concinere & tumultuari.*

5 *Facie*] Vir doctus libri sui margini adscripsit *f. specie.* MSS. omnes retinent. L. IV. c. 7. in f. *qua facie decepti Megarenses.* Liv. Epit. XIII. *Elephantorum invisitata facie.*

6 *Et prop.*] Et in Hillensb. &

II. Q. Sertorius, in Hispania, [7] hostium equitatui maxime inpar, qui usque ad ipsas munitiones nimia fiducia succedebat, [8] nocte scrobes aperuit, & [9] eas [a] ante aciem direxit: quum [10] demum turmales secundum consuetudinem redire

a Vulgo ANTE EAS A.

Ed. Wech. deest. dein Medic. pr. *deterruisset*. Petrens. *d. tota nocte h.* Mox Cantabr. tert. *ad luces adortas exercitum:* unde Cl. Wasse *f. ad lucis adorsus exortum.* Vulgata mihi magis placet.

7 *Hostium equitatui maxime impar*] MSS. septem, & Edd. Italicae carent τῷ *hostium*. Quinque item cum iisdem Edd. *equitatu*, quod est idem, ac *equitatui*. Vide ad l. II. c. 4. §. 12. Hillensb. *equitatui maximo*. Medic. pr. *in Hisp. equitatu maxime imparator*. V. ad verba *solvere ex d.*

8 *Nocte scrobes aperuit & ante eas aciem direxit*] Non video, quid illud *ante* velit. Sane ita instruxerat aciem, ut propter scrobes noctu apertas a numero superioribus equitibus tuta esset. Videtur unum exemplum excidisse, aut minime huc pertinens inmistum esse: diversa enim narrat clausula ab iis, quae initio exspectantur. Legendum duco *nocte scrobes praeruit, & intra eas aciem direxit*. Praerui & praefodi fecit scrobes munimentis, atque ita instructus milites tenuit, nuncium de insidiis se accepisse mentitus. BARTHIUS. l. II. Advers. c. XI. Medic. pr. *n. Sibas apparavit* a m. pr. Leid. sec. *notes . . . . Apparuit* etiam Medic. sec. Barthii *praeruit* sequitur Keuchenius, tacens de seqq. in quibus solis est difficultas. Verum quocumque sensu rectum est & proprium *aperuit*. Vegetius l. II. c. 10. *Ferramenta, quibus materies secatur vel caeditur, quibusque* (sic MSS.) *aperiuntur fossae.* l. III. c. 4. *Materiam dedolare, aperire fossam.* c. 8. *Cincti gladio fossam aperiunt.* Ita Livius l. I. c. 55. *Aperientibus fundamenta templi*, sive terram ad id egerentibus.

9 *Ante eas*] 2. Reg. Voss. 2. Hill. *Ante eos*. Et Servius ait *Scrobs* magis masculinum, quam foemininum esse. TENN. Femininum hoc genus satis se posset defendere Ovidii, Lucani, Taciti, ad quem consule Pichen. l. XV. Ann. c. 67. uti & Columellae, cui frequens est, aliorumque auctoritate. Vide ad Lucan. l. VIII. 735.

Et collecta procul lacerae fragmenta carinae
Exigua trepidus posuit scrobe:

ubi temere Markland. ad Stat. l. III. 3. 134. reponi vult *collata rogo*. fragmenta illa non congerebat rogo, jam ex aliis lignis structo vel incepto; sed illa sola efficiebant rogum. Optime exprimit Manilius l. IV. 55. de eadem Pompeji sepultura

Ejectaeque rogum facerent fragmenta carinae.

sed hoc obiter. Hic vero Masculino genere *eos* exhibent meorum quoque sex meliores. Verum optime Mediceus antiquior totum pronomen delet, ut mox dicetur.

10 *Demum*] Lege cum 2. Reg. 2. Hill. Voss. cum *deinde* TENN. *Deinde* habent etiam Palatinus. Gudianus, Leidensis pr. Cantabr. aliique; melius; nisi malles *dein*. sed vide ad N. 5. *turmali* Leid. sec. *vellet* Palatin.

11 In-

dire vellent, pronuntiavit, comperisse [11] se insidias ab hostibus dispositas; idcirco ne discederent a signis, neve laxarent agmen. Quod quum [12] solerte [a] ex disciplina fecisset, exceptus forte veris insidiis, quia praedixerat, interritos milites habuit.

[a] Vulgo SOLVERE Ed. Tenn. SOLENNE.

III.

11 *Insidias se*] Τὸ *se* non agnoscunt MSS. TENN. Quare glossema putat Keuchenius. Abest sane etiam a meis octo & Edd. priscis: & scio, saepe hoc apud auctores optimos abesse: sed cum in Tennulii Codicibus, & Hillensb. compareat, retineo: immo Palarin. & Vossian. docent nos, unde exciderit; dum exhibent, ut sine haesitatione rescripsi, *comperisse se i.* dein MSS. plerique *agmen laxarent*. Addit Petrensis *praecepit*, quod non necessarium.

12 *Solvere ex disciplina fecisset*] Ceterorum sententia iniri recte potest; illud autem, *Solvere*, nescio, quid mali habet. Ait enim, cum quotidie metuentes insidiarum milites in officio contineret, fecisse tandem, ut veras insidias facile depellerent: Quare putem rescribendum. *Quod cum sollenne ex disciplina fecisset* &c. BARTH. *Ibid.* Haec Barthii conjectura visa est Keuchenio verissima; quin & Tennulius, nihil admonito lectore, confidenter eam in textum recepit. Cum tamen mihi videatur falsissima, & cuique bene auctoris verba perpendenti patebit. Praedixerat Sertorius, insidias esse ab hoste dispositas; ideo vetuit, eos a signis discedere. *Forte* ita evenit, & quod ille ex disciplina jusserat, crediderunt milites insidiarum positarum cognitione factum: unde nihil timuerunt. Omnis praedictionis vis & fiducia in Sertorio perit, si demum, postquam solenne hoc ex disciplina fecisse, insidiis exceptus fuerit, & non eo ipso tempore, quo hoc mandatum prima vice dederat. Nihilominus *Solvere*, quod mordicus retinent MSS. & ceterae Edd., vitiosum omnino duco. In solo Mediceo primo correctum erat *solum*. ut conjecit olim Lipsius insuper legens *e re disciplinae*. *Solum* lubens sane reciperem, si plures Codices & ab antiquiore manu addicerent. Quod, cum Sertorius *tantummodo* ex disciplina fecisset, crediderunt tamen milites, eum de insidiis certiorem fuisse, quia *forte* evenit, ut *praedixerat*. Aliud tamen latet; & e *Solvere* scribendum contendo *Solerte*, minima mutatione seu *sollerte*. *ex sollerte disciplina* quam optime tribuit Sertorio, homini in omnibus rebus gestis tam prudenti, & callido: unde nullius ducis plura Strategemata sunt illustria, quam ipsius. quare alter Hannibal vocatus est. V. Appian. B. Civil. p. 699. Ceterum hac menda emaculata videor mihi sensum auctoris, deficiente licet nos historia, aliquo modo percipere posse, & tenebras a Barthio offusas dispellere. Credo enim, Sertorium, qui habebat milites barbaros, nec dicto semper audientes, sed feroces, & crebris victoriis hosti insultantes, hoc Strategemate voluisse inprimis equites suos compescere, ne tanta & *nimia* fiducia quotidie succederent ad hostium munitiones; veritus, ne aliquando insidiae inde suis ponerentur, & inexspectatam sic acciperet cladem. Equites autem ejus fuisse ferocissimos patet ex l. 1. c. 9. 2. Hoc ergo ut inpediret, nocte quadam scrobes aperuit & *direxit* si-

III. [13] Chares, dux Atheniensium, quum exspectaret auxilia, & vereretur, ne interea contemtu praesentis paucitatis hostes [14] castra ejus obpugnarent, [15] complures ex iis, quos habebat, [16] per aversam [a] partem nocte missos, jussit, [17] qua

[a] Vulgo PER ADVERSAM.

re *duxit ante aciem*, ut bene Mediceus Codex: nam cui usui esset, aciem dirigere ante scrobes, ut recte vidit Barthius, audaciore usus conjectura. Scrobes autem fecisse eas videtur, ut melius simularet suum insidiarum metum. Cum vero *turmales* sive equites solito more vellent lacessere hostes, iisque ante eorum munitiones illudere, praedixit insidias ab hoste dispositas, vetuitque quemquam exire. Cum autem forte ita evenit, ut verae insidiae essent ei dispositae, milites putaverunt, eum praedixisse id, quod solum ex sollerti disciplina cavendum praemonuerat. Sic, ni fallor, omnia erunt plana, & intellectu facillima. Verum huic explicationi vehementer obstant prima verba *hostium equitatui maxime impar. &c. qui.* quibus verbis, si sana forent, tota mea destruitur sententia. Verum falsissima illa sunt, & historiis contraria. Sertorius impar non fuit equitatu; immo potius praevaluit equitatui hostili, utpote qui 2000. simul equites in insidias potuit emittere, a reliquo corpore separatos V. cap. 5. §. 31. Huc facit, quod Hispanorum populorum milites habebat, quos notum est maximam vel saltem optimam partem semper fuisse equites. Confer Plutarch. & Appian. Lego itaque ex variis MSStorum lectionibus supra notatis *Q. Sertorius, equitatu maximo comparato, qui usque ad ipsas munitiones hostium n. f.* &c. Ex conjectura tantum est *comparato* pro MS. *imparator*. Cetera e scriptis vel si vis *equitatu maxime Victor*. Verum si haec audaciora alicui videantur, simpliciter pro *demum* repone *domum*; ut deinceps vidi olim placuisse Lipsio, qui etiam *solerter* ad libri sui marginem adscripsisse videtur; pro certo enim hoc non adfirmare ausim; quoniam lectu difficillima est ipsius manus. Ut scrobes modo ante aciem aperuerit sub praetextu insidiarum Sertorius; ne sui equites turmales de die a signis discedere & domum redire vellent prae metu, ne in via ab insidiatoribus exciperentur.

13 *Chares*] 3. Reg. 1. Hill. Voss. incipiunt hic novum caput. *Quae facienda sunt pro castris, si satis fiduciae in praesentibus copiis non habeamus.* TENN. Male *Lares* Medic. pr. *Phares* Leid. tert. Edd. Paris. Hittorp. & Wech. De eodem agit l. III. c. 10. §. 8. Polyaen. l. III. c. 13. aliique.

14 *Castra*] Medic. prim. a m. pr. *castrum expugnarent.* dein *eis* MSS. qdd. ut semper variatur.

15 *Complures*] Mediceus antiquior *quamplures.* sic l. III. c. 9. 4. *Complura oppida.* al. *quamplura.* Nepos Alcib. 6. in MStis Scotti, Boecleri, & Leid. *civitates quamplures.* Caesar cum alibi, tum l. III. B. Civ. c. 19. in MS. Lovan. *vulnerantur tamen quamplures.* . Consule Munker. ad Hygin. Astronom. l. II. c. 1. *ut quamplures dixerunt*, & Cortium ad Sallust. B. Catil. c. 19. *Boni quam plures.*

16 *Per adversam partem*] Ita vulgo ab omnibus editur contra auctoris mentem. *adversa castrorum*

17 qua praecipue conspicui forent hostibus, redire in castra, & accedentium novarum virium speciem praebere. Atque ita simulatis auxiliis 18 tutus [a] se est, donec instrueretur exspectatis.

IV. 19 Iphicrates Atheniensis, quum campestribus locis castra haberet, explorassetque, 20 Thracas [b] ex collibus, per quos unus erat descen-

[a] Vulgo TUTATUS EST. [b] Vulgo THRACES.

rum pars est obversa hosti, quem debebat celari exitus eorum, si crederet, adventantes esse novos auxiliares. Debuisset saltem scribi *diversam*; uti ediderunt l. II. 5. 21. *per diversam partem castra ejus occupavit*. Ubi itidem MSS. plerique *adversam*, sed ut illic quidam vere forsan *aversam*, sic hic verissime. Gudianus, Petrensis, & Vossian. *aversam*, quod ex conjectura ad libri sui marginem jam reposuit Gronovius. *aversa pars* est *aversa porta*. quod utrumque saepius occurrit apud Livium. Ut exemplis parcam, adi Gronovium ad eum l. XXXIV. c. 47. *Quum alius tumultus ex aversa parte castrorum est exortus*. ubi in vulgatis idem erat error. Praeterea malim *emissos*. Livius l. XXIV. 17. *Claudium Neronem cum robore equitum, silentio noctis per aversam maxime ab hoste portam emittit, circumvectumque &c.* & passim. Curt. l. IV. 9. 25. *Elapsus per eam portam, quae ab hoste aversa erat.*

17 *Jussit qua*] Petrens. *j. ut quam praecipue cum c. f. h. redirent*. Cantabr. tert. *j. ea parte qua*. *quam* etiam Medic. pr. & & Leidens. pr. dein *castrum* rursus Medic. pr. Petrens. *praeberent*.

18 *Tutatus*] *Tuitus* MSS. SCRIV. 2. Reg. 3. Hill. *tutus*. 2. Reg. Voss. *tuitus*. TENN. *Tuitus* Gudian. *Tutus* exhibent quoque Palatin., duo Cantabrigienses, & uterque Leidensis cum Ed. Paris. Cl. Wassе etiam hoc participium active pro *tuitus* seu *tutatus* praefert in Ind. Sallust. ad c. 74. B. Jugurt. *Numidas in omnibus proeliis pedes magis, quam arma tuta sunt*: ubi quoque illic & in Frontino hoc mavult, Wassei nomen reticens ultimus editor, quasi sibi, non Wasseo, ea laus esset tribuenda. quin & ibi quoque Plinii locum sic se corrigere gloriatur, quem ex MSS. jam correxerat Harduinus. Similiter hoc restituendum Apulejo in f. Apologiae ex MSS. & Edd. VV. *Si me* &c. *procul a culpa philosophia tutus sum*. Vulgo erat *si p. a. c. philosophiae tutus s.* unde male Casaubonus fecit *philosophiam tuitus s.* Verum dum hic viri Docti se dicunt legere *tutus*, non animadvertunt, casum verbi abesse: nam alias fiet mere adjectivum, & deberet dici *tutus fuit*. Solus Keuchenius opinatus est, *auxiliis sua tuitus* vel *tutatus*. At certius dabunt MSS. nam Leidens. pr. Hillensberg. & Ed. Paris. *tutus esset*. Unde elicio *tutus se est* vel *est se*, legoque *se tutus est*.

19 *Iphicrates*] Alibi notatum, a Frontino similia Iphicratis Strategemata confundi. Hujus, sed paullo alium in modum meminit Polyaen. l. III. 9. 46. ubi vide Casaubonum, & supra I. 5 24.

20 *Thraces*] Duo Cantabrig. Palatin., Gudianus, Leidens. pr. & Ed. Paris. *Thracas* verissime & nostri more. Vide Keuchen. ad l. I. c. II. §. 9. nos ad l. II. 4. I. & ad Lucan. l. IV. 593. Hoc ipsum *Thracas* infra l. III. c. 5. §. I. c. 16. 5.

 21 *Di-*

scensus, nocte ad [21] diripienda castra venturos, clam duxit exercitum, & [22] in utroque viae latere, per quam transituri erant Thraces, distributum collocavit: hostemque decurrentem in castra, in quibus multi ignes per paucorum curam instituti, speciem manentis ibi multitudinis servabant, a lateribus adortus obpressit.

21 *Diripienda*] Leid. pr. *irripienda*.

22 *In utroque*] Τὸ *in* non agnoscunt MSS. SCRIV. Mei tamen omnes praeter Vaticanum & Mediceos, in quibus ultimis *& utroque latere, per quae tr.* dein Petrensis *discurrentem*. Medic. pr. *ab lat.* Palatin. *adortusque*. Petrensis denique pro *oppressit*, *cecidit*.

CAP. XIII.

De Effugiendo.

EXEMPLUM I.

Galli, pugnaturi cum Attalo, aurum omne & argentum [1] certis custodibus tradiderunt, a quibus, si acie [2] fusi essent, [3] spargeretur*a*, quo fa-

a Vulgo QUIBUS PARCERETUR.

1 *Certis custodibus*] Qui illi certi custodes quibus parceretur, exercitu fuso? Scribe *Graecis custodibus*. Visuri enim regii milites, non esse Gallos, qui custodiae erant praepositi, caedi non erant daturi operam, & vi perrupturi impedimenta ad persequendos hostes, sed se praedae dedituri. BARTHIUS Adverf. l. 11. c. 11. Hinc Keuchenius etiam, tacens de Barthio, *scribe*, *Graecis*. Sed nodum in scirpo quaerunt Viri docti; Cum *Spargeretur* omnino sit scribendum, ut statim videbimus. *Ceteris* Medic. sec.

2 *Fusi essent*] Malui hoc, quam aliorum, *si acie fugissent*. MOD. Sic Modius 2. Hill. & 1. Reg. *fugissent*. TENN. Non quidem mutatu opus erat *fugissent*, quod satis stare posset, confirmatum MSS. meis quinque. & Edd. primis *Fusi essent* rectius tamen judico, quod habent Palatin. Voss. Cantabr. Bib. publ. & margo Hittorp. ac Wechel. *fugitum esset* Leid. sec. *fugiente* Medic. pr. *aciem fugissent* Medic. sec. & Cantabr. tert.

3 *Parceretur*] Lego *Spargeretur* pro *parceretur*. Consideret, qui volet. MOD. Sed id verbum sequenti statim linea positum est, itaque huc non intrudendum. BARTH. Ibid. Modius *Spargeretur* & ita correctum in uno Reg. & Voss. *Quibus spargeretur* pro *a quibus*. TENN. Quaero, quid Gallos fuga salutem quaesituros juvaret, si parceretur certis vel Graecis custodibus. Num minus tum possent ipsos persequi? immo vero eo celerius Attalus eos assequi posset, si modo aliquos e suis apponeret istis custodibus, qui

facilius [4] colligenda praeda hostem inpeditum effugerent.

II. [5] Tryphon, Syriae rex, victus, per totum iter fugiens [6] pecuniam sparsit; [7] eique sectandae [a] Antiochi equites inmoratos effugit.

III.

[a] Vulgo EAQ. SECTANTES A. E. MORATUS.

qui eos simul cum capta gaza custodirent, & in vinculis tenerent. Unde patet, ineptissimum esse illud *parceretur*, & omnino rescribendum *spargeretur*. qua re fieret, ut retardaretur vehementer in fugiendo hostis: quare hoc Strategema a Mithridate & aliis quoque adhibitum est. *Parcetur* Medic. pr. Petrensis *quae si in acie fugissent, spargerent*. Quod praeter *in acie fugissent* amplectitur totum Cl. Wasse ad Sallust. B. Jugurth. c. 42. ubi vide quoque, quis Attalus hic fuerit. Mihi tamen hoc ex interpolatione quadam videtur: quare malui addita praepositione, ut olim etiam conjecit Lipsius, *a quibus spargetetur*. Nam alterum sine praepositione nimis ambigue dictum videtur. Sanutus explicat *Galli pugnaturi cum Attalo aurum omne & argentum custodibus certis tradiderunt, ut, si aciei contingeret terga dare, hostes thesauris intenti, fugientibus parcerent*.

4 *Colligenda*] Medicei, Cantabr. Leid. sec. *in colligenda*. Dein Medic. pr. a m. pr. *hoste inpedimentum*. Medic. sec. pro var. lect. *hostium inpedimentum*.

5 *Triphon*] Scripsi *Tryphon* per y. Graecis enim Τρύφων, unde *Tryphon*, vel *Trypho*, ut Justino vocatur l. XXXVI. I.

6 *Pecuniam sparsit*] Florus III. c. 5. de Mithridate Rege. *Rex callidus, Romanaeque avaritiae peritus, spargi a fugientibus sarcinas & pecuniam jussit, qua sequentes moraretur*. Hinc Mithridatem venuste cum Medea comparat Cicero, pro lege Manilia c. 9. *Primum ex suo regno sic Mithridates profugit, ut ex eodem Ponto Medea illa quondam profugisse dicitur: quam praedicant in fuga, fratris sui membra in iis locis, qua se parens prosequeretur, dissipavisse, ut eorum collectio dispersa, moerorque patrius celeritatem persequendi retardaret*. Idem fecit Mithridates Satrapa in Paphlagonia. Polyaenus l. 7. Claudianus laudat Stiliconis milites, quod objecta praeda eos non fuerit morata ab hoste insequendo, bello Getico v. 613. Quum

Callidus ante pedes venientibus objicit hostis
Incassum. Neque enim feralis praeda moratur. TENN.

7 *Eaque sectantes*] Alii, *eumque sectantes*: quidam etiam, *eique insectandae Antiochi*, &c. quae quid sibi velint, nisi forte scribi debet, *eique insectandae Antiochi equites moratos, effugit*. Quod parum abest, quin verum suspicer. MOD. Quidam, *eumque*: item *eique insectandae*, quod Modius arripit, & legit mox, *moratos*. SCRIV. 3. Hill. I. Reg. *Eum sectantes*. 3. Reg. *Ei sectandae*. Optime Voss. *eaque sectantes fraude*. TENN. Vossianus modo habet *eaque fraude*; quod interpolatorem sapit. *eique insectandae* in Edd. est primis; *eumque sectantes* Ed. Paris. Hittorp. & Wechel. Ceterae Edd. *eaque*. Sed contra MSStos. Leidens. pr. *Eam sectande*. Medic. pr. *eam sectando*. Medic. sec. *eum sectando*. Vaticanus *ei sectato*. Cantabr. Palatin. Gudianus, Leid. sec. *ei sectandae*. pro *moratus* Mediceus pr. *moratis*, Leidens.

III. [8] Q. Sertorius [9] pulsus acie a Q. Metello Pio, ne fugam quidem sibi tutam arbitratus, abire dispersos milites jussit, admonitos, in quem locum vellet convenire.

IV. [10] Viriathus, dux Lusitanorum, copias no-

densf. sec. *moratos.* Vaticanus *mora.* Ad hostes, non Tryphonem hoc refert quoque Leid. tert. *dum hostes propter hoc remorarentur, ipse cum suis evasit.* Veram lectionem hic servavit nobis Sanutus *effugit Antiochi milites ad ejus collectionem immoratos.* Hinc quippe patet, cum MSS. scribendum esse *eique sectandae inmoratos*, ut fere Modius. *Moratos* conjecerat etiam Scriverius. Mallem tamen sine copula, quae in nullo fere MSto reperitur, *Sparsit. Ei sectandae. Sectari pecuniam* dicitur, ut *sectari praedam, feram* &c. *Immoratos ei sectandae* optime exprimit cupidinem militum pecuniae inhiantium.

8 *Q. Sertorius*] Leid sec. caret praenomine. *Acie* deest in Palatino. Dein MSS. ut dedi. vulgo *mil. disp. ab.* Hillensb. *admonitus.* Cantabr. tert. subdit *tamen.* Palatin. pro *in quem locum* habet *mihi quem.*

9 *Pulsus acie*] Ineptissimi homines sunt librarii. Nam quomodo pulsus acie milites monere potuit Sertorius, qui dispersi utique fuga non praestolabantur ejus mandatum, cum jam fugati essent? sed res mira oportet fuerit, quae eorum cerebro talis obtingere potuerit. At res aliter habet: Nimirum antequam pelleretur, exercitui suasit Sertorius discessum, & locum conveniendi assignavit, ut facile animadvertit vir talium prudentissimus, Metelli exercitum a suis loco moveri non posse. Hanc sententiam veram esse docet sequens etiam exemplum Viriati, quem simili modo sparsisse exercitum, atque Sertorium, ipse auctor testatur. Si itaque Sertorius suos sparsit, sane antequam pelleretur a Metello, id facere necesse habuit. Castiganda igitur scriptura, & legendum *Q. Sertorius pellendus acie a Q. Metello.* De sagacitate hujus egregii ducis lege librum Plutarchi. BARTHIUS. Adversf. l. 11. c. 11. Nodum in scirpo quaerit Barthius. Bene se habet *pulsus acie*, quod non statim notat fuga dispersos; sed eos, qui cesserunt hosti, & adunata fuga abire vel in castra vel in alia loca tuta conantur. Hoc facto Sertorius praevidens, hostes suis instituros, si conjuncti manerent, suasit, ut se dispergerent, & incertum locum convenirent. Et forsan tangit rem, quae est apud Plutarchum in ejus vita p. 575. ubi Sertorio cum suis pulso tam diu Hispani apud ipsum manserunt, donec ipse in tuto intra urbem essent, & tum demum quisque sibi fuga salutem quaesivit. Si scivisset Sertorius, pellendum se necessario fore a Metello, declinasset potius proelium, ut fecisse eum saepe testantur historici. Alia res est de Viriatho. Ille enim videns suos Vetilio impares hortatus est, ut se dispergerent, dum interim cum electis hostem sisteret, & eluderet. Consule omnino Appian. B. Hispan. p. 489.

10 *Viriathus*] Sic rursus scripsi pro *Viriatus.* pro *evasit* Medic. sec. *opposuit.* pro *ratione* Medic. pr. *specie.* Cantabr. tert. *usus ratione.* Mox scripsi ex Petrensi, & utroque Leidensi *dein* pro *deinde. Collecto* Med. sec. & Edd. Italicae.

11 Por-

nostras, locorumque iniquitatem evasit eadem, qua Sertorius, ratione, sparso exercitu, dein recollecto.

V. Horatius Cocles, urguente [11] Porsenae[b] exercitu, jussit suos per pontem redire in urbem, eumque, [12] ne casu sequeretur hostis, intercidere. Quod [13] dum efficitur, in capite ejus propugnator ipse insequentes detinuit. Audito denique fragore pontis abrupti, dejecit se in alveum: [14] eumque non armis, sed vulneribus onera-

a Vulgo DEINDE. b Vulgo PORSENNAE.

11 *Porsenae*] Sic malui cum Ed. Rom. Ceteri Edd. & MSS. per duplex *nn*; sed poetis media est brevis, & apud Graecos unum tantum est N. Adi Cl. Duker. ad Flor. l. 1. c. 10.

12 *Ne casu sequeretur hostis*] Neque iste locus sanus est, ut decebat. Certo enim secuturus erat Porsenna, neque ullo modo opus, ut *casu* dicat. Scribe *ne hac assequeretur hostis* &c. dum enim pontem transirent, spatium dabant sequendi; interruptione vero intercipiebatur periculum. Ibidem *non armis, sed vulneribus* ita correxit Stewechius; vulgo *eumque in armis, & vulneribus* oneratus. Quam ego lectionem genuinam, nec sollicitandam arbitror. BARTHIUS. Ibid. *Casu* me quoque offendit. an *ne conseq.?* vel ne *eos inseq.?* sed sequitur *insequentes.* an *ne ea* vel *eo subsequeretur? Ea subsequeretur* Lipsii quoque conjecturam esse ex ejus exemplari vidi. Ed. Bonon. *eumque ne casu seque hosti intercidere.* Liv. 11. 10. *Ut pontem ferro igni, quacumque possint vi, interrumpant.* Num quid tale & hic fuit. nam *hosti* valde placet.

13 *Dum*] *Cum* Leid. pr. *effecerunt* Leid. sec. Mox *deinde* Hillensb. & Cantabr. tert. *demum* Leid. sec. Palat. *enim.*

14 *In armis & vulneribus*] Sic Coloniensis editio: Parif. enim pessime habebat, *eumque non armis, sed vulneribus oneratus tranavit.* Malim autem ego, *eumque, & armis, & vulneribus*, &c. MOD. Fuit, qui haec ita mutaret, *eumque, & armis, & vulneribus oneratus.* quod ferrem facile, ni Parisiensis editionis lectionem pessimam esse pronunciasset; quam ego & genuinam, & optimam esse probabo. ea talis est: *eumque non armis, sed vulneribus oneratus tranavit.* Dictum illud *non armis*, quasi *non solum, non tantum armis.* de quo Graecismo dixi in libello de particulis linguae Latinae; eumque magnos viros, & in Ciceronis lectione imitationeque assiduos praeteriisse ostendi; & parum abfuisse, quin illorum temeritate Cicero in Verrinis vulnus acceperit. Unum Ciceronis testimonium adhibere visum est ex ea pro Sextio: *Eaque non silentio consulum dissimularentur; sed & voce, & sententia comprobarentur.* Similia qui volet, in Pandectis juris observata, petat ex Antonii Augustini lib. 11. Emendationum, cap. 1. STEW. *Eumque non armis.* Ita legendum. Vulgo est, *eumque in armis & vulneribus a. t.* placet Modio, *eumque & armis &*

ratus [15] transnavit.

VI. Afranius, in Hispania ad Ilerdam, quum Caesarem fugeret, instante eo, castra posuit: quum idem Caesar fecisset, [16] & pabulatum suos dimisisset, ille signum repente itineri dedit.

VII. Antonius, quum [17] ex Parthis sibi instantibus reciperet exercitum, &, quoties prima luce moveret, toties urguentibus barbarorum sagit-

a Vulgo TRANAVIT.

& v. o. t. SCRIV. *Eumque non armis, sed.* 3. Hill. 3. Reg. *Eumque in armis, sed.* Parisiensis editio damnata est Modio sine jure. *Eumque non armis, sed.* Cum sit optima, ut observavit Stewechius. *Non armis* dictum pro *non solum, non tantum armis.* Cicero pro Sextio. *Eaque non silentio consulum dissimularentur, sed & voce & sententia comprobarentur.* Sallust. Jug. c. 14. *Non enim regnum, sed fugam, exilium, egestatem, & has omnes, quae me premunt, aerumnas cum anima simul amisisti.* Apud omnes gentes haec particula subauditur. Paulus ad Philem. v. 16. Οὐκ ἔτι ὡς δοῦλον, Ἀλλ' ὑπὲρ δοῦλον ὑπολαβοῦ. Suscipe illum *non jam* tantum *ut servum, sed amplius quam servum.* Vide Stewechium de particulis, & ad Arnob. fol. 106. Antonium Augustinum l. II. Emendationum c. I. TENN. Primo male Barthius putavit *in armis & vuln.* vulgatam esse lectionem; cum contra sese res habeat. *non armis, sed vuln.* est in Edd. Rom. Bonon. Paris. & Wechel. *in armis & v.* etiam Ed. Vesal. MSS. plerique *in armis, sed vuln.* Leid. sec. *eumque armis & v.* Palatin. & Vaticanus. *inermis, sed v.* contra historiae fidem. Vulgatis consentit Mediceus antiquior, Recte. alter interpolavit per *tantum, sed &.* *Non armis, sed vulneribus* significat *non tam armis, quam quidem vulneribus oneratus.* ut in Sallustii citato loco. Ibi vide Cl. Wasse & alios, ac Dukerum ad Florum l. II. c. 2. *Nec cum hominibus, sed cum monstris.*

15 *Tranavit*] MSS. quinque, & Edd. primae *transnavit* recte; ut aliquoties supra. *transnatavit.* Leid. sec.

16 *Et pabulatum*] Leidens. pr. *ad pabulatum.* dein Leid. sec. *misisset.*

17 *Ex Parthis sibi instantibus*] 3. Reg. 3. Hill. Voss. *Ex parte sine i.* TENN. Gudian. Palatin. Leidens. pr. Cantabrig. Bib. pub. Mediceus sec. Ed. Paris. *ex parte sine.* Petrensis *ex partis illis*, Cantabr. tert. *se p.* Mediceus pr. *ex Parthis Siriae.* Unde non dubium mihi est, quin *sibi* sit vitiosum. *Instare* sine casu sexcenties ubique invenias, ut modo Ex. praeced. Nec *Syria* hic locum habere potest. Acciderant enim haec in Media ultra Armeniam. Quare existimo, excidisse hic vocem, & scribendum *ex Parthis sine fine instantibus.* Quotidie enim vexabant eum, & misere carpebant recedens Antonii agmen. Evolve, nec poenitebit, Plutarchi Antonium, & Appianum de B. Parth. ac Florum l. IV. c. 10. & qui ibi citantur. *Ex* delebat Lipsius.

18 Ab

gittis infestaretur[a] [18] abeuntium agmen, in quintam horam continuit [19] suos, & fidem eo stativorum fecit. Qua persuasione digressis inde Parthis, justum iter [20] reliquo die sine interpellatione confecit.

VIII. Philippus, in Epiro [21] victus, ne fugientem eum Romani premerent, inducias [22] ad sepeliendos[b], qui caesi erant, inpetravit, & ob id re-

a Vulgo INF., A. A. I. Q. H. C. SUISQUE F. CONSTANTIOREM F.
b Vulgo AD SEPELIENDUM EOS.

18 *Abeuntium agmen, in*] Scribendum existimo *infestaretur, agmen in quintam horam continuit, suisque fidem constantiorem abeuntium fecit.* Parthi enim, cum abessent, repente aderant. Itaque in quintam horam manens Antonius, certus tandem reapse abiisse, movit agmen. In vulgata sententia nec pes, nec caput boni sensus. BARTH. Ibid. Male, ut e MSS. liquet.

19 *Suisque*] Omnes MSS. *suos. Fidem constantiorem.* Voss. & 2. Hill. *fidem constativorum.* Hinc legit, & distinguit celeberrimus Graevius. *Totus urgentibus Barbarorum sagittis infestaretur abeuntium agmen, in quintam horam continuit suos, fidemque stativorum fecit.* TENN. Neque aliter scribendum esse ad libri sui marginem monent J. F. Gronovius, & Is. Vossius, mihique MStos versanti, protenus in mentem venerat. Plus tamen latet: nam *que* in nullo est vetere libro. *Suos fidem* MSS. sex, & Ed. Paris. At duo Medicei, & Cantabrigienses *suos, & fidem.* bene. *Suos constantiores* Hillensb. *Constantione* Leidens. sec. *Constantiorum* Leidens. pr. Vaticanus, & Palat. *Constantinorum* Petrens. *Constantivorum* Cantabr. Bib. pub. Quapropter vere, ni fallor, lego *inf. ab. agmen, i. q. h. cont. suos, & fidem eo stativorum f.* Eo sive ea re, quod suos continuit.

20 *Reliquo die*] Alias *alto*, vel *alio die.* MOD. *Alio* inveni in Petrensi, Hillensb. Medic. sec. Leid. sec. & Edd. Paris. ac Wechel. Male. Rectum omnino est *reliquo.* Plutarchus p. 938. ἔτι δὲ ἡμέρας οὔσης ἀναζεύξαντες ἐπορεύοντο, τῶν πολεμίων οὐ παρενοχλούντων. Sic enim malo ex Appiano p. 268. quam ἀναζεύξαντος sub intellecto *Antonio.* Vicissim ex Plutarcho corrigendus Appianus, in quo inepte editur ἀναζεύξαντες. Supra *digressus* Gudianus, *disgressis* Palat. & Leid. sec. *Sine successione* Hillensb.

21 *Victus*] MSS. *veritus.* SCRIV. Unus Reg. *veritus.* TENN. Item duo Medicei, & Edd. Italicae. c. VIII. §. ult. *Philippus veritus, ne impetum Scytharum sui non sustinerent.*

22 *Ad sepeliendum eos*] Voss. 4. Reg. 1. Hill. *ad sepeliendos.* TENN. Ut vulgatum Latinum sit, & non antiquatis modo, sed aurei aevi scriptoribus usurpatum, de quo vehementer dubito, & vide Sanctii Minerv. p. 451. & ibid. Perizon. tamen hoc etiam loco non magis admitto, quam l. 1. 5. 21. *Ad opprimendum ipsos.* ubi MSS. *opprimendos.* Ita hic *sepeliendos, qui c. erant,* Sex mei bene; Elegan-

remiſſioribus cuſtodibus evaſit.

IX. [23] P. Claudius, navali proelio ſuperatus a Poenis, quum per hoſtium praeſidia neceſſe haberet erumpere, reliquas viginti naves, tamquam victrices juſſit ornari: atque ita [24] Poenis exiſtimantibus, ſuperiores fuiſſe acie noſtros, terribilis exceſſit.

X. Poeni, claſſe ſuperati, quia inſtantem avertere [25] Romanum ſtudebant, ſimulaverunt, in vada naves ſuas incidiſſe, [26] haerenteſque imitati, effecerunt, ut victor eorum timens caſum, ſpatium ad evadendum daret.

XI. [27] Commius [a] Atrebas, quum victus a Divo Julio ex Gallia in Britanniam fugeret, & forte ad Oceanum ſecundo vento quidem, ſed aeſtu recedente, veniſſet, quamvis naves in ſiccis litori-

[a] Vulgo COMMINIUS.

gantius pronomen praecedens ſeu nomen ſubintelligitur. Unus *ſepeliendos eos*. Ed. Rom. *Sepeliendos illi, qui c. e.* & Bonon. *ſepeliendos illic qui c e.* Inquire, quod lateat. Ceterum videbimus, ſimiliter Gerundium cum Accuſativo femin. generis junctum non confirmari a MSS. Adi notata ad l. 3. 5. 7. *ad liberandum rempublicam.*

23 *P. Claudius*] Medicei, & Edd. Italicae. *Nero Cla.* perperam. Intelligitur enim P. Claudius Pulcher, qui auſpiciis neglectis infeliciſſime contra Poenos navali pugna dimicavit, qui ſive auctorum, ſive librariorum culpa nonnumquam *Appius Cl.* audit. Vide Cl. Duker. ad Flor. l. II. c. 2. §. 29. quo loco tamen in Leid. Cod. inveni *P. Claudio.*

24 *Poenis*] Hillensb. *a Poenis*, & dein *acceſſit.*

25 *Romanum*] *Romanorum claſſem* Cantabr. tert. *Simularunt* Medic. pr. dein *ibi incidiſſe.* Idem Medic. alter *ibi introiſſe.*

26 *Haerenteſque imitati*] In margine erat *a ventiſque mutari.* Gerrae. MOD. *A ventiſque imitari* Vaticanus: *A ventiſque mutari* Medicei, Edd. Rom. Bonon. & Margo Wechel. *mutari.* *Nutari* Hittorpii ora. ſine *haerenteſque* etiam Leid. ſec. *arentiſque* Leidenſ. pr. *herenteſque vitati* Gudianus.

27 *Comminius Atrebas*] 1. Reg. 2. Hill. *Commius.* Voſſ. 2. Reg. Gujetus *Comius.* & ſic paſſim Caeſari vocatur. Omnes autem MSS. habebant *Atrabas.* 3. Regii, Voſſ. & 2. Hill. (Leid. pr.) *Julii Frontini Strategematon liber ſecundus explicit, incipit tertius.* unus Hill. *Sexti Julii, &c.* TENN. Licet Keuchenius quoque viderit, hunc hominem a Caeſare vocari *Comium*, vix tamen rejecerit *Comminius*, quia nota eſt familia Romanorum *Cominia.* Verum quid illa familia ſive gens pertinet ad Atrebatem ſive Gallum hominem? Non dubium eſt, quin re-

ribus [28] haererent, pandi nihilominus vela jussit. Quae quum persequens eum Caesar ex longinquo tumentia, & flatu plena vidisset, ratus, prospero sibi eripi cursu, recessit.

rescribi debeat vel *Comius*, ut monuit quoque Daviesius ad Hirt. B. Afric. c. 44. ubi contra pro *Cominius* erat *Comius*. Vide Caesar. B. Gal. l. VIII. 6. 7. 21. 22 47. &c. Atque ita Medicei, Leidens. pr. Palatin. & Cantabr. tert. Vel potius *Commius* e duobus Cantabrig. & aliis ac Dione l. XL. 140. Κόμμιος: Nec aliter jam olim exhibuit Hittorpius. In aliis *Cominius*, *Comminus*, *Gomius*, *Cominus*. *Atrabas* plerique mei quoque, & Edd. primae.

28 *Haererent*] MSS. *haberet*. SCRIV. *Haberet* Ed. Bonon. *haberent* Medicei. Dein *quem* Edd. primae carentes cum utroque Leidd. τῷ *eum*. *Cum prospero* Petrens. Medicei *cursu pr. sibi eripi ratus*.

SEX-

SEXTI JULII FRONTINI STRATEGEMATICON

LIBER TERTIUS.

PRAEFATIO.

[1] SI priores libri responderunt titulis suis, & lectorem hucusque cum adtentione perduxerunt, edam nunc circa obpugnationes urbium defensionesque strategemata: nec morabor ulla [2] praelocutione, prius traditurus, quae obpugnandis urbibus usui sunt, tum, quae obsessos instruere [3] possint: [4] depositis autem operibus

1 *Si priores*] *Si* deest in Leid. sec. & Palat. *Responderent* Leid. pr. *Praeduxerunt* Palat. *Defensionemque* Leid. pr. *defensoresque* sec. *non mor.* Petrensis. Mox *item* Leid. sec. quatuor alii *tunc*. *Qua oppressos* Medic. sec. *Oppressos* quoque in Medic. pr.

2 *Praelocutione*] MSS. *prolocutione*. SCRIV. 3. Hill. Voss. Scriverius *prolocutione*. TENN. *Prolocutione* etiam Mediceus sec. quod placet Keuchenio. At προοιμιάζειν non est *proloqui*. Sed *praeloqui*. Seneca Excerpt. Controv. III. in praef. *Si a praelocutione dimitteret*. Nisi statuamus, *prolocutionem* dici, ut *preludium* & *prolusionem*, pro quibus saepe in minus bene emendatis libris invenias *praeludium* & *praelusionem*. V. Cl. Duker. ad Flor. l. IV. c. 2. §. 2.

3 *Possint*] Praecedit *usui sunt*: unde videretur subsequi debere *possum*. Quomodo etiam Petrensis & Vossianus. Verum non temere mutem. Amant auctores aliquando variare modum. Consule Munker. ad Hygin F. 148. Duker. ad Flor. l. II. c. 15. §. 3. Cort. ad Sallust. B. Jug. c. 4. *Qui si reputaverint, & quibus ego temporibus magistratus adeptus sum, & quales viri idem adsequi nequiverint*. Nepos in Lys. c. 2. *nisi qui aut ejus hospitio contineretur, aut se illius fore proprium fide confirmarat*. Sic MSS. & meliores Edd. In vulgatis quibusdam *confirmaret*.

4 *Depositis*] Medic. sec. *dispositis*. Cantabr. tert. *operantibus in m.* Dein *oppugnationem* Mediceus sec. & Hillensb. *oppugnationum* Leid. sec.

bus & machinamentis, quorum expleta jam pridem inventione, nullam video ultra artium materiam, has circa expugnationem ſpecies ſtrategematon fecimus.

INDEX CAPITUM.

Ex

a Vulgo ESSE P.

ſec. *propugnationem* Petrenſ. *expugnationis* Edd. primae, in quibus etiam *Strategematis*.

5 *Obſidentur*] Omnes MSS. *obſidebuntur*. TENN. Mei quoque, & Edd. primae praeter Palatin. Sed male: quare ad ipſum caput variant. *iis* deeſt in Leid. ſec. non male. Idem ſtatim *reducuntur*.

6 *Eſſe permanſuram*] Tò *eſſe* adulterinum eſt; nec in ullis MSS. occurrit. TENN. Non item in meis, neque Edd. Rom. Bon. Pariſ. quare delevi. In nonnullis Edd. & MSS. *perſuadetur*.

7 *Hoſtium*] Voſſ. & 3. Hill. *Hoſtilium*. TENN. Uti & Leidenſ. pr. rectius.

8 *Vitiatione*] MSS. & Edd. quidam hic & c. 7. *vitatione*, *situatione*, *tinctione*. Male. *Vitiare aquas* eſt veneno corrumpere. Ovid. l. XIV. Metam. 55. de gurgite

Hunc dea praevitiat.

Lactant. Epit. c. XL. *Aqua omnis amaritudine vitiabitur.*

9 *Exſpectamus*] Hill. *exſpectatur*. TENN.

10 *Simulatione*] Leid. pr. *diſſimulatione*. dein Medic. pr. *de contrario*. Haec deſunt in Edd. Italicis.

11 Ex-

Ex contrario circa tutelam obſeſſorum.

XII. *De* [11] *excitanda cura ſuorum.*

XIII. *De* [12] *emittendo & recipiendo nuntio.*

XIV. *De introducendis auxiliis, & commeatibus* [13] *ſuggerendis.*

XV. *Quemadmodum efficiatur, ut abundare videantur, quae deerunt.*

XVI. *Qua ratione proditoribus & transfugis occurratur.*

XVII. *De eruptionibus.*

XVIII. *De conſtantia obſeſſorum.*

11 *Excitanda*] Omnes MSS. *exercitanda.* TENN. Variant mei, in *excitanda*, *exercitanda*, *exercenda*, ut & infra.

12 *Emittendo*] Voſſ. & Medic. ſec. *mittendo.* Leid. pr. *inmittendo. nuncios* Medic. ſec.

13 *Suggerendis*] Deeſt haec vox in Mediceo pr. & Edd. Italicis. Dein MSS. omnes, & Edd. veteres, ut edidi. vulgo *ut quae deerunt &c.*

CAP. I.

De repentino [1] *impetu.*

EXEMPLUM I.

[2] T. Quinctius Cos., victis acie AEquis & Volſcis, quum Antium oppidum expugnare ſtatuiſſet, [3] ad concionem vocato exercitu, expoſuit, quam id neceſſarium & facile eſſet, ſi non

1 *Impetu*] Vatican. *motu.*

2 *T. Quinctius*] Duo MSS. & Edd. tres pp. carent praenomine. *Oppugnare* Medic. pr.

3 *Ad concionem vocato exercitu*] Melius forte ex veſtigiis ſcriptorum, *concione vocata, exercitui expoſuit, &c.* SCRIV. Immo pejus judice Gronovio ad Livium l. XXIV. c. 28. *In concionem vocari placuit.* Mei omnes quoque vulgatum retinent; niſi quod Leid. pr. habeat *vocatu.* Kenchenio tamen adeo haec correctio placuit, ut pro ſua venditare ipſum non puduerit. Sed, uti dicitur *concionem vocare, advocare, in concionem vocare*, ita etiam *ad concionem vocare.* Juſtin. l. XIV. 1. *vocatis ad concionem militibus, gratias agit.* XVI. 4. *populo ad concionem vocato, ait.* l. XXII. 8. *Ad concionem vocatos.* ubi duo MSS. Orvillii mei *in conc.* Sueton. Calig. c. 48. *vocatos ad concionem inermes.*

4 Diſ-

non [4] differretur. Eoque inpetu, [5] quem exhortatio concitaverat, adgressus est urbem.

II. [6] M. Cato in Hispania animadvertit, potiri se quodam oppido posse, si [7] inopinatus [a] invaderet. [8] Quatridui itaque iter biduo per confragosa & deserta [9] emensus, nihil tale metuentes obpressit hostes. [10] Victoribus deinde suis caussam tam facilis eventus requirentibus, dixit; tunc illos victoriam adeptos, quum quatridui iter biduo [11] eripuerint [b].

CAP.

a Vulgo INOPINANTES. b Vulgo ARRIPUERUNT.

4 *Differretur*] *Aggredi* addunt Medicei, Editionesque Italicae. Paullo ante eleganter MS. a J. Fr. Gronovio visus *quam id & necessarium & f.*

5 *Quem exhortatio concitaverat*] MSS. *quo exhortatos.* SCRIV. Vossque. Medic. sec. *quo exhortatione.* Medic. pr. *Qua exhortatione concitatus.* frustra. *Urbem* deest in Medic. pr. Adjici potius debuisset *& cepit* ex Livio l. II. c. 65.

6 *M. Cato*] Sine praenomine Leid. sec. ut l. III. 10. 1. Dein mutavi e MSS. & nostri more verborum ordinem. vulgo *animadvertit in Hispania.*

7 *Inopinantes*] MSS. *inopinatus.* SCRIV. MSS. omnes *inopinatos.* TENN. Cuncti etiam mei *inopinatos* praeter Palatinum, in quo *inopinatus.* Latine omnia. Nam *inopinans* optimis quibusvis in usu est. Adi Duker. ad Flor. l. II. c. 6. §. 52. Adde Caes. B. Gall. I. 12. IV. 4. Nepot. in Dat. c. 3. Justin. I. 10. & supra l. II. c. 2. §. 12. *Inopinantium terga adortus cecidit.* Verum tamen non est; cur hoc sensu recedatur a scriptis, quorum auctoritas hic juberet *inopinatos.* reponi. Sic apud Valer. Maxim. l. VII. 4. §. 5. *Ad Contrebiam conflexit, eamque inopinatam obpressit.* & passim. *Inopinatos* idem ergo, quod *nihil tale metuentes.* ut sequitur infra: quare ne bis idem ad eosdem referat, praestat multum Palatini Cod. lectio *inopinatus* passive, & id flagitat solitus auctoris stylus. l. I. I. 2. *Inopinatus adpelleret classem.* c. IV. 6. *Inopinatus Thermopylas trajecit.* §. 7. *Custodes angustiarum inopinatus obpressit a tergo:* ubi eodem modo variatur. atque ita alii. *Inopinatos* retinere posses ex l. III. c. 6. § 4. *Inopinati & invalidi, capti sunt.* Sed adi eum locum.

8 *Quatridui*] 1. Reg. & Voss. *Quadridui.* Varro *Medidies*, pro *meridies.* TENN. Medic. sec. *quatriduo.*

9 *Emensus*] MSS. *enisus* SCRIV. Medic. pr. & Leid. pr. *emersus.* sed vide ad l. I. 4. 3. *Repetitum iter emensus est. Iter remensus* l. III. 11. 4. Justin. l. XI. c. 15. *Emensus deinde plura millia passuum.* ubi itidem in MSS. nonnullis *emersus.* Stat. I, II. Theb. 375.

Jamque emensus iter silvis ac
litore durum.

l. III. 324. *Jamque emensus iter.* sic MSS. plerique. Alii illic *remensus.* & ita infinitis poetarum & historicorum locis.

10 *Victoribus*] Medic. sec. *victoriam.* *Quadridui* Voss.

11 *Arripuerunt*] De perrependo vel erependo non sinit nos hoc

X

loco

loco cogitare eorum verborum significatio; ut quae tarditatis sint, & testudineo gradui convenientes voces. Caninam illam litteram male geminatam arbitror: scriptum quippe a Frontino fuisse, *aripuerunt*: quod valet, *abripuerunt*. Stew. Stewech. *aripuerunt*, id est *abripuerunt*. Scriv. 3. Reg. Voss. 2. Hill. *Eripuerint*. Barthius. *Corripuerunt*. vide ad l. 1. 4. 8. supra. Caeterum rei militaris periti maximum momentum victoriae in celeritate posuerunt; siquidem dilapsis & nondum conjunctis copiis infirmior hostis facile superatur. Xenoph. Cyropaed. fol. 49. l. III. Α'νθρωπίνη δὲ ἐπιθυμία εἰς τὸ πραχθῆναι ταῦτα οὐδὲν οὕτω μέγα σύμμαχον ἂν γένοιτο ὡς τάχος. in Cyro minore fol. 177. Δῆλος ἦν χῶρος σπεύδων πᾶσαν τὴν ὁδὸν καὶ οὐ διατρίβων. Hinc Alexandri dictum. μηδὲν ἀναβαλλόμενος. De illo Diodorus l. 17. Ο' δὲ Α'λέξανδρος ἀκούσας τούτου τὸ βασιλέα τετρακοσίους ἀπέχειν σταδίους, ἐκέλευε περὶ τῆς τούτου παρουσίας ἐπιβαλεῖν. Justinus l. II. c. 9. *Miltiades & dux belli erat, & auctor non exspectandi auxilii: quem tanta fiducia ceperat, ut plus praesidii in celeritate, quam in auxiliis duceret.* Caesar l. I. Bell. Gall. c. 27. *Maturandum sibi existimavit, ne, si nova manus Suevorum cum veteribus copiis Ariovisti se conjunxisset, minus facile resisti posset* lib. VII. c. 56. *Quibus rebus cognitis Caesar maturandum sibi censuit, si esset in perficiendis pontibus periclitandum, ut prinsquam essent majores eo copiae coactae, dimicaret.* Tenn. *Corripere iter, viam* &c. de qua correctione non dubitat Barthius, multis satis exemplis probavit Adverf. l. XIV. c. 9. & ad Stat. l. VI. Theb. 504.

Corripuere leve spatium.

Nec refragarer, si id scriptis Codicibus niteretur. Verum uterque etiam Leidensis, Vaticanus, ambo Medicei, Gudianus, & Petrensis cum Tennulii MSS. sex dant *eripuerunt*, vel *eripuerint*. Optime & verissime. Quod non ceperunt editores. *Eripere iter* est plus, quam *corripere*; raptim facere, ita ut alios praeoccupes, & te sequi nequeant. Virgilius l. II. AEneid. 619.

Eripe, nate, fugam. ubi Servius *Accelera, raptim fac.*

Eripere aequor dicitur equorum agitator, qui in circo omnes post terga relinquit, Silio Italico l. XVI. 390.

Tene, Astur, certante feret quisquam aequore palmam
Erepto.

Tacitus lib. I. Ann. c. 63. *Germanicus cedentem in avia Arminium sequutus, ubi primum copia fuit evehi equites, campumque, quem hostis insederat, eripi jubet.* Ubi vide Cel. Gronovium.

Cap. II.

De fallendis iis, qui [1] *obsidentur.*

Exemplum I.

Domitius Calvinus, quum obsideret [2] Lunam [4], oppidum Ligurum, [3] non situ tantum

[4] Vulgo Lucam.

1 *Obsidentur*] Medicei, Leidens. pr. Voss., Gudian., Hillensb., & Ed. Paris. *obsidebantur*. Edd. primae *obsessi sunt*.

2 Lu-

tum & operibus, verum etiam propugnatorum praestantia tutum, [4] circuiri muros frequenter omnibus copiis instituit, easdemque reducere in castra. Qua consuetudine inductis ita oppidanis, ut crederent, exercitationis id gratia facere Romanum, & ob hoc nihil ab eo conatu caventibus, morem illum obambulandi in subitum direxit inpetum, occupatisque moenibus, [5] expressit;

2 *Lucam*] 3. Reg. Voss. 2. Hill. *Lucriam*. 2. Hill. *Lutriam*. in uno Reg. *Lucium*. lege, ut in margine alterius Regii, *Lunam*: & sic celeberrimus Graevius conjecerat. Mela II. c. 4. *Deinde Luna Ligurum & Tigulia, & Genua & Sabbatia & Albigaunum*. Persius Sat. VI. 9.

Lunaï portum est operae cognoscere cives. TENN.

Lucriam Palat. & Ed. Modii. *Lucriam* Gudian., Cantabr. Bibl. publ. Leid. pr. Ed. Paris. *Liucam* Hittorp. *Suesiam* Leid. sec. *Lucetriam* Petrensis. *Lucinam* Medic. sec. *Lunnam* Medic. pr. Vossius margini libri sui adscripsit quoque *Lunam*. vere. Boni librarii non putarunt, *Lunam* esse oppidum, de quo Livius l. XLI. c. 13. *Lunam colonia eodem anno duo millia civium Romanorum sunt deducta. De Ligure captus is ager erat. Etruscorum ante, quam Ligurum fuerat. Luca* vero semper Hetruscorum fuit, quae urbs contra in *Lunam* mutata erat apud Lucan. l. I. vs. 586. ubi vide, & Cluverium in Italia.

3 *Situ non tantum*] MSS. *Non tantum situ & operibus*. male in uno Reg. *Opibus*. Opera sunt vallum, fossa, moenia, turres, machinae, cuniculi. Suetonius Julio c. 35. *maximis obsessum operibus, ad extremum Pharsalico proelio fudit*. Livius XXXVIII. c. 4. *Consuli (M. Fulvio) ad Ambraciam advenienti, magni operis oppugnatio visa est*. Idem l. XXXVII. *Cum ad moenia castra posuisset, non corona, sicut Lamiam, sed operibus oppugnare urbem est aggressus*. Tacitus VI. annal. c. 41. *Dabi collis, quos barbari insederant, operibus circumdedit*. Nepos in Miltiade c. 7. *Urbem operibus clausit*. Curtius V. c. 1. *Ut satis constet, Babylonis muros, ingentis operis, hujus fontis bitumine interlitos esse*. Caesar l. I. Bell. Civ. c. 81. *Quantum opere processerant*. TENN. Quinque mei etiam *Non tantum situ*. Alii concinnius cum Ed. Romana *Non situ tantum*. & in Palat. deest. Voss. *ex op*. Leid. sec. *ver. &*. dein Medic. sec. *expugnatorum*. Medic. pr. & Edd. Italicae *oppugnatorum*. Voss. *pugnatorum*. Mox *reducere ad castra* Medicei, & Edd. eaedem. Tum Medic. antiquior *mi cred. id* deest in Palatino. *Nihil* MSS. & Edd. pro vulgo *nil*. Pro *caventibus* Medicei *cavere*. *Ambulandi* simpliciter Leid. pr.

4 *Circuiri muros instituit, easdemque reducere*] Petrensis *circumire*. Cave tamen, ne scribas *circuire*; & vide, quae notavi ad l. II. c. 1. §. 18. *Instituit infestari naves Atheniensium, deinde revocare classem*.

5 *Expressit*] Ita omnino legendum; non, *oppressit*. nec recte, pro *Luca* est in aliis, *Lutria*. Vide Plinium, Stephanum de urbibus; alios. MOD. Ita Modius. non ut alias, *oppressit*. SCRIV. Op-

ſit, ut ſe ipſos dederent [6] oppidani [a].

II. [7] C. Duilius Cos. ſubinde exercendo milites remigeſque, conſecutus eſt, ut ſecuris Carthaginienſibus uſque in id tempus innoxiae conſuetudinis, ſubito admota claſſe, [8] murum occuparet.

III. Hannibal in Italia multas urbes cepit, quum [9] Romanorum habitu quoſdam ſuorum ex longo belli uſu Latine quoque loquentes praemitteret.

IV. Arcades, [10] Meſſeniorum caſtellum obſidentes, factis quibuſdam armis ad ſimilitudinem [11] hoſtilium, eo tempore, quo ſucceſſura alia praeſidia his [12] exploraverant, inſtructi eorum, qui exſpectabantur, ornatu, admiſſique per hunc er-

[a] Vulgo ET OPPIDUM.

Oppreſſit eſt in Mediceis, & Edd. Pariſ. Hittorp. ac Wechelii. *effecit* Cantabrigienſes, teſte Cl. Waſſe ad Salluſt. B. Catil. c. 27. ſed recte vulgatum defendit Ciceronis loco in Verrinis *expreſſi, ut conficere tabulas negaret.* Livius l. VIII. c. 2. *Deditio neceſſitate expreſſa.* & ita alii.

6 *Et oppidum*] Si moenia occupaverat, non neceſſe erat, ut oppidum dederent. Quare cum 3. Reg. Voſſ. 3. Hiſl. l. *Oppidani.* TENN. Vulgata lectione *& oppidum* nihil ineptius aut frigidius eſt. quare audacter repoſui *oppidani*; quod exhibent etiam tres Cantabrigienſes, Vaticanus, ambo Leidenſes, Gudianus & Palatinus.

7 *C. Duillius*] 3. Reg. 3. Hill. *C. Duellius.* TENN. *Duellius* ſeptem mei, & Ed. Pariſ. praenomen non eſt in Leid. ſec. *Duilius* ſcripſi, ut ſemper. vide ſupra. *uſque ad id t.* Voſſ. *obnoxio* Cantabr. tert. *conſuetudini* Leid. pr.

8 *Murum occuparet*] Mirus ſcribendi modus. Quem murum? ubi, & quando? In Conſulatu Segeſtam obſidione liberavit. Dein Conſul C. Cornelius Panormum occupavit. V. Polyb. l. 1. c. 38. De Duilio vide quoque ad l. 1. 5. 6.

9 *Romanorum habitu*] Medicei *in Romanorum habitu*: ut *in veſtibus, in armis*, & ſimilia. Sed non opus recedere ab ceterorum MStorum lectione. pro *ex longo* Palat. *& loco longo.*

10 *Meſſeniorum*] Hillenſb. *Meſſaniorum*, Medic. ſec. *Meſſoniorum.* Male. *Meſſene* urbs Peloponneſi, unde *Meſſenii.* *Meſſane* Siciliae urbs. ut notum.

11 *Hoſtilium*] *Hoſtium* MSS. SCRIV. Ex meis *hoſtium* ſolus Leidenſis ſec.

12 *Exploraverant*] 4. Reg. 3. Hill. *exploraverunt.* TENN. Octo etiam mei cum Edd. pp. *exploraverunt.* Cantabr. tert. *eis ſucceſſura alia praeſidia.*

13 Stra-

errorem, ut socii, possessionem loci cum [a] [13] strage hostium adepti sunt.

V. Cimon, dux Atheniensium, in Caria insidiatus cuidam civitati, religiosum incolis templum Dianae, [14] lucumque, qui extra muros erat, noctu inprovisus incendit; effusisque oppidanis ad opem adversus ignes ferendam, vacuam defensoribus cepit urbem.

VI. Alcibiades, dux Atheniensium, quum civitatem [15] Agrigentinorum egregie munitam [16] obsideret, petito ab eis [17] concilio [b], diu tamquam de rebus, [18] ad commune pertinentibus, disseruit in theatro, ubi ex more Graecorum locus con-

a Vulgo cum deest. b Vulgo CONSILIO.

13 *Strage hostium*] Voss. & 3. Hill. *cum strage hostium*. TENN. *Cum* addunt bene Medicei, ambo Leidenses, Gudianus, tres Cantabrig. & Edd. Rom. Bonon. & Paris.

14 *Lucumque*] Perperam *locumque* duo Leidenses, & Edd. pp. *qui ibi extra m.* Petrens. *extra murum* pr. Mediceus. *nocte* nonnulli. *ignem* Medicei.

15 *Agrigentinorum*] In optimis membranis scribi melius *Agragantinorum* dicit Keuchenius, ex Graeco 'Ακραγαντίνων. Mei Codices nihil variant. Ceterum auctor noster male hoc Strategema ab Alcibiade contra Agrigentinos adhibitum ait, quum debuisset *Catinienses* dicere. Catinam enim hoc pacto occupavit. Consule Maasvic. ad Polyaen. l. I. Strateg. c. 40. §. 4.

16 *Obsideret*] Keuchenius scribit fortasse legendum *desideraret*, vel tale aliquid, & excutiendas esse historias. Quae rursus plagiarius iste sublegit Barthio. Advers. l. XIV. c. 9. Ex Polyaeno & Diodoro Siculo patet *obsideret* significare: cum jam in eo esset, ut [illegible]dere vellet: ut passim hoc inperfectum sumitur. nisi malles *accederet*: quod tamen non puto. Paullo ante in Palatino *muratam*.

17 *Consilio*] *Consilium ab aliquo petere*, est consulere aliquem, in consilium adhibere. quod huic loco non convenit. Contra petiit concionem advocari, ut in commune illis consuleret. Quare placet omnino lectio Editionis Bononiensis *Concilio*. Agitur enim de Graecis, non Romanis. Livius l. XXIV. 37. *Sibi saltem darent populi concilium*. Vide supra ad l. II. 9. 5. *Decidit in medium concilium*. Justin. l. VIII. c. I. *Apud commune Graeciae concilium*. Vide etiam Cl. Drakenb. ad Sil. XI. 71. Idem vitium tollendum quoque infra c. 6. §. 6. *In publicum (Syracusanorum) concilium introductus*. Liv. l. I. 54. *Inde in concilia publica adhiberi*.

18 *Ad commune*] Male Petrensis addit *commodum*. *Commune* est res publica, τὸ κοινὸν, ut Graeci passim, etiam in nummis. Cicero l. I. in Verr. c. 36. *Commune Milyadum vexare*. *Commune Sici-*

 liae

consultationi praebebatur; dumque consilii specie tenet multitudinem, Athenienses, quos ad id praeparaverat, incustoditam [19] urbem ceperunt.

VII. Epaminondas Thebanus, [20] in Arcadia, die festo, effuse extra moenia [21] vagantibus hostium feminis, plerosque ex militibus suis muliebri ornatu inmiscuit: qua [22] simulatione illi intra portas [23] sub noctem recepti, ceperunt oppidum, & suis aperuerunt.

VIII. [24] Aristippus Lacedaemonius, festo die Tegeatarum, quo omnis multitudo, ad celebrandum Minervae sacrum, [25] urbe egressa erat, ju-

liae l. II. in Verr. c. 46. 64. &c. Horat. *Commune magnum* l. II. O. 15. *In commune* saepius, quod reddendum ex MSS. integ[illegible]mis Lactantio l. III. c. 25. *Pauca de philosophia in commune dicenda sunt.* vulgo *communi*. de more Graeco concionem in theatris habendi vide Berneçc. ad Justin. l. XXII. c. 2. *Populum in theatrum ad concionem vocari jubet.*

19 *Urbem*] Deest in Mediceo pr.

20 *In Arcadia*] *Achaja* Leid. sec. *Archandia* Palat. In Arcadia id accidisse verisimilius est, quam quod Polyaenus narrat, id factum ad Cadmeam Thebanorum arcem, lib. II. c. 2. §. 1. ubi vide.

21 *Vagantibus*] V. lib. *Grassantibus* Lipsius ad exemplaris sui marginem notavit. Conjecit Rubenius in Elect. l. II. c. 29. *bacchantibus* e Polyaeno, quia illic usque ad ebrietatem potae simularunt se ad nocturnum sacrum ire. Verum quum ea res a feminis consulto sit acta, hic locum non habet *bacchari*. *effuse vagari* locutio est frequentissima. Utrumque jungit Curtius l. VIII. c. 10. 15. *Redimitique fronde toto nemore similes Bacchantibus vagarentur.*

22 *Simulatione*] Leid. sec. *similitudine*. In Palatino deest *illi*.

23 *Sub noctem*] Duo Cantabrig. Medic. pr. Leidens. sec. & Edd. Italicae ac Paris. *sub nocte*. Sed vide ad l. I. c. 5. 9. *Sub occasum solis se receperunt.*

24 *Aristippus Lacedaemonius*] Multi fuere Aristippi, quorum recensum agunt Diogenes Laertius lib. II. Sect. 83. & inibi Cl. Menagius. Lacedaemonii vero Aristippi mentionem nusquam inveni; nisi idem sit, qui Argivus, quod sane non videtur. Tegeatis autem saepe bella fuere cum Lacedaemoniis, quorum capti cum iis sunt compedes servati Tegeae in templo Minervae *Aleae*, ut vocabatur. Consule Herodotum l. I. c. 66. & Pausan. in Arcad. l. VIII. c. 46. 47. aliosque.

25 *Urbe egressa*] Leidens. sec. *urbem*. Vide ad l. I. c. 12. §. 1. *egredient navem*. Colum. l. I. c. 8. *egredi terminos*. Apulej. l. IV. Met. p. 61. Ed. Colv. *portam civitatis egressi*. Caesar. l. I. B. Gall. 44. *exercitum Galliae fines egressum*: ubi itidem in MSS. & Edd. quibusdam *finibus*.

26 *Pa-*

jumenta ſaccis frumentariis, [26] palea refertis, onuſta Tegeam miſit, agentibus ea militibus, qui negotiatorum ſpecie inobſervati portas aperuerunt ſuis.

IX. Antiochus, in Cappadocia, ex caſtello [27] Suenda, quod obſidebat, jumenta frumentatum egreſſa intercepit: occiſiſque [28] calonibus, eorumdem veſtitu milites ſuos, tamquam frumentum reportantes, ſubmiſit. Quo errore illi, cuſtodibus deceptis, caſtellum intraverunt, admiſeruntque milites Antiochi.

X. Thebani, quum portum [29] Sicyoniorum nulla vi redigere in poteſtatem ſuam poſſent, navem ingentem armatis [30] compleverunt, expoſita ſuper merce, ut negotiatorum [31] ſpecie fallerent: ab ea deinde parte murorum, quae longiſſime remota erat, [32] adparere paucos diſpoſuerunt, cum quibus [33] e nave quidam egreſſi inermes, ſimu-

26 *Palea*] Petrenſ. *Paliis*. Dein *quaſi* n. Medic. ſec. *ſpeciem* Ed. Rom. *inobſervati apparuerunt* ceteris rejectis, Leid. ſec.

27 *Suenda*] MSS. *Sueda*, & *Sumeda* MSS. SCRIV. Sic noſtri MSS. *Sueda* vel *Sumeda* Scriverii in nullo exhibetur. TENN. *Sueda* exhibent editiones Rom. & Bononienſis. *Suende* Cantabr. tertius. Palatin. *Sunda*. Quomodo ſit ſcribendum, cum ignariſſimis neſcire me fateor. *Tebenda*, *Saruena* loca ſunt Cappadociae apud Ptolemaeum. In itinerario Antonini inter Taviam & Caeſaream in Cappadocia recenſetur *Soanda*.

28 *Calonibus*] *Caulonibus*, *Colonibus*, *Colonis* perperam nonnulli MSS. dein *illis* Leid. pr. & Medic. ſec. cum Edd. Italicis.

29 *Sicyoniorum*] Ita bene hic editur. Male ſtatim & alibi erat *Sycioniis*. Strategema hoc peractum eſt, duce Pammene, ut teſtatur Polyaenus l. v. c. 16. §. 3. ubi tamen paullo aliter hanc rem enarrat, &, ut mihi videtur, corrupte.

30 *Compleverunt*] MSS. tres & Edd. pp. *impleverunt*.

31 *Specie*] MSS. *ſpeciem*. SCRIV. *Speciem* Vatican. *ſpem* Leid. pr. *fallerentur* Medicei. Omnes male. *remota eſt* Petrenſ.

32 *Adparere paucos diſpoſuerunt*] Latinum hoc non eſſe puto. Palatin. *apparare*. forſan legendum eſt *remota erat a portu, paucos diſpoſuerunt*. Aut omnino lege, quod, ut ſaepe fit, ſolus Petrenſis nobis ſervavit, *adparere paucos, inſtituerunt*. Vide neceſſario ad l. II. I. 18. *Inſtituit infeſtari naves Athenienſium*. Infra c. XIII. 8. *Poſtquam diſpoſite quibuſdam locis cibo columbas illuc devolare inſtituerat*.

33 *E nave*] Caret praepoſitione Medic. pr. & dein *cura* a m.

mulata rixa, 34 concurrerent [a]. Sicyoniis ad dirimendum id jurgium 35 advocatis, Thebanae naves & portum vacantem, & urbem occupaverunt.

XI. 36 Timarchus [b] AEtolus, occiso 37 Charmade Ptolemaei regis praefecto, chlamyde 38 interemti & galero ad Macedonicum ornatus est habitum. Per hunc errorem pro Charmade 39 in 40 Samiorum [c] portum receptus occupavit.

[a] Vulgo OCCURRERUNT. [b] Vulgo THYMARCHUS. [c] Vulgo SAMNIORUM.

pr. pro *rixa*.

34 *Occurrerunt*] MSS. *concurrerent*, & sic lege. TENN. *Concurrerent* sensu postulante reposui, quod etiam exhibent MSS. mei omnes. In vulgatis sensum non esse viderat etiam Barthius l. XIV. Advers. c. 9. quare vocem *cum* eliminandam censebat; quam conjecturam tacito ejus nomine ad se suo more rapuit hic Keuchenius. Lipsius *concurrerunt*.

35 *Advocatis*] Mallem rursus *avocatis*, ut saepissime supra. Non enim a litigantibus vocabantur, sed per se ipsi abibant ad dirimendum jurgium, & a portu ac nave avocabantur. Alibi *avocatus ad defendenda sua*. sed vide ad l. I. 4. 14. *id* deest in Edd. primis.

36 *Thymarchus*] Sic vel *Thymarcus* ab omnibus editur, & in plerisque MSS. est. *Tymotheus* Medic. pr. Sed Leidens. pr. & Palatinus *Timarchus*, verissime. Τίμαρχος Αἰτωλὸς Polyaeno l. V. c. 25. *Timarchi* autem multi fuere. V. Diogenem Laertium, Suidam, alios.

37 *Charmade*] Alias *Carneade*. SCRIV. Voss. 2. Reg. *Carmade*. TENN. *Carneade* Medic. pr. & Edd. Italicae. *Chermade* Petrensis. Ceteri *Charmade* vel *Carmade*.

38 *Interempti*] Medicei *intercepto*. Arcerian. *ad M. armatus e. h.* sed vide Keuchenium.

39 *In Samniorum portum receptus occupavit*] MSS. octo, & Edd. Rom. Bonon. Paris. non agnoscunt praepositionem *in*. Melius. Modo invertas verborum ordinem *receptus, Samiorum portum occupavit*. certe *occupavit* casu suo videtur hic destitui non posse. *portu* Palatin.

40 *Samniorum*] *Samiorum* MSS. SCRIV. Nihili haec vox est. *Sampinorum* Leidens. sec. *Samiorum* ex meis habent quoque Medicei, & Edd. Rom. ac Bonon. *Saniorum* Ed. Paris. vetustior cum Leid. pr., quod probant Keuchenius, & Tennulius ad cap. V. 5. *Oppido Saniorum exclusus*. De hac urbe *Sane* vide Thucid. quoque l. IV. p. 325. &c. Holsten. ad Stephan. Verum in re obscura non ausim hic *Saniorum* reponere. praesertim cum Polyaenus testetur, in Asia res gessisse Timarchum. Jam *Samus* Joniae adjacet. *Sane* vero urbs est Thraciae, longe hinc remota.

CA-

CAP. III.

De eliciendis ad proditionem.

EXEMPLUM I.

[1] Papirius Cursor Cos. apud Tarentum, Miloni, qui [2] cum [a] praesidio Epirotarum urbem obtinebat, salutem ipsi & popularibus, si per illum oppido potiretur, pollicitus est. Quibus praemiis ille corruptus, [3] persuasit Tarentinis, ut se legatum ad Consulem mitterent: á quo plena promissa ex pacto referens, in securitatem oppidanos resolvit; atque ita incustoditam urbem Cursori tradidit.

II. M. [4] Marcellus [b], quum Syracusanum quemdam [5] Sosistratum ad proditionem sollicitasset, ex eo cognovit, remissiores custodias fore die festo, quo [6] Epicydes [c] praebiturus esset vini epu-

a Vulgo TUM. b Vulgo deest M. c Vulgo EPICIDES.

1 *Papirius*] Sic scribendum. Vide ad II. 4. 1. vulgo per *y*. de hac proditione consule Pighium T. I. Ann. p. 447. & Scaliger. ad Eusebii Chron. N. MDCCXLII. ac Joannem Juvenem in Tarentinorum historia l. v. c. ult. ex Scriverii indicio. In quibusdam libris est *Moloni*.

2 *Tum praesidio*] MSS. omnes *cum praesidio*. TENN. Omnes etiam mei cum Edd. Italicis, & Parisiensi. Nec dubito, quin recte. Milo & praesidium Epirotarum tenebant urbem. Caesar l. IV. B. G. c. 22. *Legatum cum eo praesidio, quod satis esse arbitrabatur, portum tenere jussit.* Auctor B. Hispan. c. 3. *Qui cum praesidio Cordubam tenebat.* Hirt. de B. Afr. c. 79. *Ubi Vergilius cum grandi praesidio praeerat.*

3 *Persuasit*] Medic. secundus *suasit.* dein Palatin. *sese.* Hillensb. caret τοῖς *ad Consulem.* pro *ex pacto* Edd. Italicae *expectata.*

4 *Marcellus*] 3. Reg. Voss. 2. Hill. *M. Marcellus.* TENN. Praenomen addunt quoque septem mei meliores, & Ed. Paris. quare adposui.

5 *Sosistratum*] Qui sequentia Marcello indicavit, fuit *Damippus Lacedaemonius*, ut tradunt Plutarchus in Marcelli vita, p. 308 & Polyaen. l. VIII. c. II. ac Livius l. XXV. 23. ut restituêre Sigonius, & Gronovius. Alius autem Syracusanus *Sosis* adpellatur Livio ibid. c. 25. & l. XXVII. 30. Verum *Sosistratum* Syracusanorum esse nomen docet Polyaen. l. I. 43. &c. Medicei, Leid. sec. & Ed. Rom. *Solistratum.*

6 *Epicides*] *Ephycides* MSS. SCRIV. 2. Reg. Voss. 3. Hill. *Ephicides.*

epularumque [7] copiam. Insidiatus igitur hilaritati, &, quae eam sequebatur, socordiae, munimenta conscendit, vigilibusque caesis, aperuit exercitui Romano urbem, nobilibus victoriis claram.

III. Tarquinius Superbus, quum Gabios in deditionem [8] accipere non posset, filium suum Sextum Tarquinium, caesum virgis, ad hostem misit. Is, incusata patris saevitia, persuasit Gabinis, [9] odio [a] suo adversus regem uterentur: & dux ad bellum electus tradidit patri Gabios.

IV. [10] Cyrus, Persarum rex, [11] suum comitem [12] Zo-

[a] Vulgo ut o.

Unus R. & alter H. *Ephycides.* TENN. *Ephitiaes*, *Epichides*, *Ephicides*, *Ephycides* &c. mei. Arcerian. *Ephicydes.* Scribe *Epicydes.* Graecis enim dictus est Ἐπικύδης. Et sic hoc nomen Livio restituit Gronovius. vide ad l. XXIV. 6.

7 *Copiam*] Petrens. *custodiam.* Medic. pr. *insidiatusque*, *Secordiae* Medicei, Palatin. & Edd. pp. quae orthographia magis mihi semper placuit prae vulgata *socordia.* Vide etiam l. IV. c. I. §. I. ab ea tamen recedere nolui. Dein Hildesh. *exercitui* & *Oviano* pro *e. Romano.*

8 *Accipere*] Petrensis *capere.* *Sextum* non agnoscunt Medicei, nec Edd. Italicae.

9 *Ut odio suo*] Omnes MSS. carent particula *ut*, quae hic commode abesse potest. TENN. Recto judicio Tennulius abesse hanc particulam posse judicat. Ablegand enim omnino est, quod nostri stylus, de quo saepius jam monui, & aliquoties infra occurret, ac MSS. etiam mei meliores septem jubent. Eleganter. Statim quoque mallem *at dux.*

10 *Cyrus.*] Immo vero *Darius*, in quo ceteri omnes consentiunt historici. Hunc Frontini errorem jam notavit Gonsalas ad Petron. p. 194. Ed. ipsius, & ad libri sui oram Scriver. & ad Polyaen. Casaubonus. MSS. tamen mordicus τὸ *Cyrus* retinent, nisi quod in Leidensi tertio sit *pius*, unde quis conjicere posset, fuisse in antiquiore libro *Perius* pro *Darius* vel *Dareus.* Sed hoc est hariolari. Deinceps in eodem Codice bis *Tiro.* Cyrus Euphrate averso Babyloniam cepit, quod noster Alexandro & Semiramidi tribuit cap. 7.

11 *Suum comitem*] Antiquum obtinet Keuchenius, & suo nomine venditat totam animadversionem Barthii Advers. l. XIV. c. 9. ubi haec verba quasi sequioris aevi suspecta habet; sed deinceps l. LVIII. c. 3. quo usque forsan non legit Keuchenius, ex Prudentio & Ausonio *Comitem* exponit per tutorem & praeceptorem. Sed neque hoc bene. *Comes* optimis Scriptoribus est in usu pro expeditionis comite, sodali, amico, adeoque, si magni principis sit amicus, aulico & honoribus fungente. Cave enim, tamquam sitellum, multo post natum,

[12] Zopyrum, explorata ejus fide, truncata de industria facie ad hostes [13] dimisit. [14] Ille, adsentante injuriarum fide, creditus inimicissimus Cyro, quum hanc [15] persuasionem adjuvaret procurrendo propius, quoties acie decertaretur, & in eum tela dirigendo, commissam sibi Babyloniorum urbem tradidit Cyro.

V. Philippus oppido [16] Saniorum *a* exclusus, [17] A-

a SAMIORUM vulgo.

tum, capias. Melius rem tetigit idem Barth. Ad Stat. Theb. l. x. 344.

dilecti regibus ambo,
Regum ambo comites.

Adde omnino Torrent. ad Horat. l. I. Epist. 8.

comiti scribaeque Neronis.

Hinc *amicus & militiae comes*. Vide N. Heins. ad Vellej. l. II. 59. Passim Suetonius, aliique. MSS. quidam *comitem suum*.

12 *Zopyrum.*] Sic lege secundum Graecos. 3. Reg. *Zopirum*. Herodotus in fine libri 3. Aristides orat. *κατὰ τ̃ ἐξορχυμένων*. Justinus l. I. 10. Gregor. Naziansf. contra Julianum Polyaenus l. VII. pag. 494. (c. 12.) TENN. Per *ph* exhibet Leid. sec. ut voluit Bongarf. ad Justin. l. I. V. Bernecc. receptam ab omnibus lectionem retinere malo. Pro *explorata ejus fide* Lipsius margini adleverat *exploratae fidei*.

13 *Dimisit.*] Petrens. *misit*.

14 *Ille assentante injuriarum fide.*] *Injuriarum fide* mihi suspecta sunt, vel certe illud *assentante*, de quibus alii otiosiores videant. BARTH. Advers. l. XIV. c. 9. Medic. primus, Vatican. & Ed. Rom. *illo asserente*. Bononiensis *illo asserente inj. fidem*. Medic. sec. *ille affectante*. *Assentante* mihi etiam suspectum est. Num scribendum, quod timide tamen pronuncio, *vultu adserente injuriam fidem*? Πιςεύϑησι [illegible] ὄψει Polyaen. Justin. *nec de fide timebant, cujus velut pignora vulnera corporis & injuriae notas habebant.* Livius l. XXVI. 50. *forma faceret fidem*. Sed, ut dixi, nihil definio; nam, licet *adserere* hoc sensu apud Tacitum aliosque satis crebro usurpetur, *adserere fidem* tamen nescio, num inveniri posset. Quare vulgata tutius retinebitur, nisi quod tum *illi* malim. *Injuriarum fides* est vultus laceratus seu argumentum. *fides inopiae* apud Justin. *fides defectionis* Livio, & alibi saepissime.

15 *Persuasionem*] Petrens. *professionem*. Medic. pr. non habet *acie*. Idem cum Cantabr. tert. *decertarent*.

16 *Samiorum*] Sic omnes MSS. praeter unum Hill. *Samniorum*. & alterum *Sanniorum*. Nobilissimus Vossius ad Melam. II. c. 2. primus vere correxit *Saniorum*. dicti ab urbe *Sana* vel *Sane*. Stephanus Σάνη, πόλις Θρᾴκης μεταξὺ Ἄθω κ̀ Παλλήνης. οἱ πολῖται Σάνιοι, κ̀ Σαναῖοι, κ̀ Σαναῖα. Mela. *Canastraeo promontorio Sena proxima est*. Hinc supra c. 2. 11. quoque assere *Saniorum*. TENN. *Sampinorum* Leid. sec. *Samniorum* Leidens. pr. & Medic. sec. cum Ed. Paris. sed verum hic omnino est *Saniorum*. Intelligo enim Philippum Alexandri M. Patrem, qui in Thracia plurimas res gessit,

non

[17] Apollonio praefecto eorum, ad [18] proditionem corrupto, persuasit, ut plaustrum, lapide quadrato oneratum, in ipso aditu portae poneret. Confestim [19] deinde signo dato insecutus, oppidanos circa inpedita portae claustra trepidantes obpressit.

VI. Hannibal apud [20] Tarentum, quae a praesidio Romano, duce [21] Livio, tenebatur, [22] Cononeum * quemdam Tarentinum, quem ad proditio-

* Vulgo EONEUM.

non autem in Asia minore, vel adjacentibus insulis. Keuchenius autem testatur, in Arceriano esse *Seniorum*. quare id praefert, quia & urbs haec Σήνη dicitur.

17 *Apollonio*] 2. Reg. Voss. 3. Hill. *Apollonide*. TENN. Gudianus, Palatin. Edd. Pariss. Hittorp. Wech. *Apollonide*. Leid. sec. *Apollini*. Leid. pr. Cantabr. sec. *Apolloni expr*. Arridet mihi magis *Apollonidae*. sed in re obscura nihil certi statuendum. Utrumque enim bene Graecum est nomen.

18 *Proditionem*] Edd. primae *probationem*.

19 *Deinde*] Tres Cantabrigienses, ambo Medicei, bini Leidenses, & Edd. primae non agnoscunt τὸ *deinde*. Cantabrigienses *confestimque*. Rectius. si enim *confestim*, quomodo potest *deinde*. Praeterea non jungenda sunt *insecutus oppidanos* sed *insecutus* plaustrum scilicet positum in porta, oppressit oppidanos trepidantes circa claustra inpedita portae vel *inpeditae*, ut in Petrens. Sic enim bene digerunt haec verba MSS. Vulgo *insecutus oppidanos, circa i. p. claustra, oppressit trepidantes*. *Trepidare circa claustra*, ut apud Phaedr. l. IV. F. v.

Fugerent & artos circum trepidarent cavos.

Hirtius de B. Africano c. 28. *Animadvertit hostes circa vallum trepidare*. Livius l. I. 7. *Concursu pastorum trepidantium circa advenam manifestae reum caedis*.

20 *Tarentum*] Mirum est, in urbe notissima tantopere ludere MStos. Nam Leid. sec. *arem*, sex alii *aren*, Gudian. *arentum*, Edd. primae *arcem*, Medic. sec. *Arebiam* exhibent. Dein *Romanorum* Medicei.

21 *Livio*] Sic vocatur hic praefectus, a Livio, Polybio, & Plutarcho. Verum Livius eum praenomine insignit *Marci* l. XXVI. 39. XXVII. 23. &c. Graeci vero auctores Γαΐῳ nomine. Polybius quidem l. VIII. c. 20. Plutarchus in Apophthegm. p. 195. in fine. Videtur tamen rectius esse *Marci* nomen: unde Cicero eum confudit cum M. Livio Salinatore, qua de re egit Cl. Wesseling. Observ. l. II. c. 5. sed quid fiet Appiano, qui illum in Hannibal. p. 573. appellat *Junium*. Nisi pro ΙΟΥΝΙΟΣ sit rescribendum Γ. ΛΙΒΙΟΣ, erroris non absolvi poterit Appianus. Quia autem in sequenti nomine cum eo videtur stare auctor noster, & *Livium* tamen retinet, puto, Appianum in praefecti nomine saltem esse corruptum.

22 *Eoneum*] *Coneum* MS. *Niconem*. SCRIV. *Eoneum* sic 4. Reg. I. Hill. Sed alter Hill. *Eononem*, tex-

ditionem sollicitaverat, ejusmodi fallacia instruxit, ut ille [23] per caussam venandi noctu procederet, quasi id [24] per hostem interdiu non liceret. Egresso ipsi apros subministrabant, quos ille tamquam ex captura Livio obferret; idque quum saepius factum esset, & ideo minus observaretur, quadam nocte Hannibal, venatorum habitu, Poenos comitibus ejus inmiscuit: qui quum onusti venatione, quam ferebant, recepti essent a custodibus, protenus eos adorti [25] occiderunt. Tum fra-

tertius Hill. *Enonen.* Voss. *Eononeum.* TENN. Non habet hoc nomen Leidens. sec. *Eoneum* Cantabrigienses, & Leidens. pr. *Zoneum* Medic. pr. *Coneum* Medic. sec. *Cuneum* Ed. Rom. sed Palatinus quoque, & Gudianus *Eononeum*, at Editio Bononiensis *Niconem*, quod videtur ex emendatione esse Beroaldi, auctoribus Polybio ibid. & Livio l. XXV. c. 8. qui duos nominant *Nicenem* & *Philemenum*. Verum cum huic lectioni non faveant MSS. & praeterea Appianus eum vocet Κονωνεὰ, non dubitavi rescribere minima mutatione *Cononeum*. Non quod certo putem, id ei homini nomen fuisse. Sed quod crediderim, Frontinum & Appianum auctores tantum non coaevos, quippe noster sub Domitiano, Appianus sub Trajano & Hadriano floruit, hoc nomen ita invenisse in aliquo nunc deperdito auctore, vel in corrupto historici cujusdam codice. In qua sententia confirmor, quia alibi plus semel deprehendi, nostrum & Appianum consentire in re, quae alio modo memoratur a superstitibus scriptoribus. Ex. Gr. l. II. c. 5. 21. De oborta illa nebula &c. apud neminem reperias, praeter nostrum & Appianum. *Quemdam Tarentinum* desunt in Edd. pp.

23 *Per causam venandi*] Praetextu venationis. Cicero pro domo c. 5. *Cum tu in annonae caritate, in consules, in senatum, in bona fortunasque locupletum, per causam inopum atque peregrinorum noves impetus comparares.* Caesar l. VII. bell. Gall. c. 9. *Per causam supplementi equitatusque cogendi, ab exercitu discedit.* l. III. bell. Civ. c. 24. *Per causam exercendorum remigum ad fauces portus prodire jussit.* Hirtius bell. Alex. XLIX. *Per causam liberalitatis speciosam plura largitori quaerebantur, ut postulat consuetudo largitionis.* Tibull. I. Eleg. 7.

Saepe velut gemmas ejus signumque probarem,
Per causam mem ni me tetigisse manum.

Ovidius epist. Acontii.

Dumque suo tentat salientem pollice venam,
Candida per causam brachia saepe tenet. TENN.

24 *Per hostem*] Petrens. *pro hoste.* Voluit nempe *prae hoste.* Dein *subministrabat* Medic. pr. & Palatin. Scil. Hannibal, & sic scribi voluit Lipsius, ut & *ipse.* *De captura* Medic. sec. *Livio* deest in Leid. sec. *offert* Medic. sec. *Id cum* Hillensb. Dein *venatoris* Leid. sec. *essent* deest in Mediceis. *Penitus* loco τοῦ *protenus* vel, ut alii, *protinus* Voss. Tandem *adorsi* MSS. Cantabr. Vide supra.

25 *Occiderunt.*] Petrensis *ceciderunt* bene, ut supra saepius.

In

fracta porta admissus cum exercitu Hannibal omnes Romanos interfecit, exceptis his, qui in arcem profugerant.

VII. Lysimachus, rex Macedonum, quum Ephesios obpugnaret, & illi [26] in auxilio haberent Mandronem Archipiratam; qui [27] plerumque oneratas praeda naves Ephesum [28] adpellebat, corrupto ei ad proditionem junxit fortissimos Macedonum, quos ille restrictis manibus pro captivis Ephesum introduceret, [29] qui postea, raptis ex arce armis, urbem Lysimacho tradiderunt.

In fine *praefugerant* Medicei, & Edd. Rom. Bonon. Paris. & Ed. Wech. sed male. Non enim ante Romani eo confugerant, sed in ipsa caede. Livius *Romani, qui caedibus superfuerant, in arcem confugerant.* Multum praefero, si quid mutandum *perfugerant*, tamquam in securum locum, & quasi portum & asylum; ubi tutum perfugium habeant. *Profugere* dicuntur illi potius, qui aliquo in incertam, vel saltem longinquam sedem aufugiant, & magis respectu loci, unde fugiunt, quam quo fugiunt, usurpari ab Auctoribus videtur. *Perfugerant* certe est in utroque Leidensi. Verum cum haec observatio non perpetua sit, nihil muta. Justin. l. XXXIX. c. 3. *Superstitionem templi, quo abdita profugerit.*

26 *In auxilio*] Medic. sec. *in auxilium*; ut l. III. c. 9. & alibi. *Mandronis* alicujus Bebrycum regis meminerunt Plutarchus, & Polyaen. l. VIII. c. 27.

27 *Plerumque*] *Plurimum* MSS. SCRIV. Quod placet Keuchenio, invenique in Mediceis, & Edd. Italicis. In ceteris *plerumque*. Dein duo *Ephesim*, an *Ephesin*, hic & mox nostri more?

28 *Adpellebat.*] Inepte MSS. 5. & Edd. vetustae quaedam *adpellabat*. Cantabr. tert. *eo. rel. navibus* Medic. pr.

29 *Qui postea*] Omnes MSS. carent τῷ *qui*. TENN. Omnes etiam mei, & Ed. Romana carent τῷ *qui*, praeter Petrensem, & Ed. Bononiensem: Quare retinui, licet sensus satis constaret sine τῷ *qui*, vel *ii*.

CAP. IV.

[1] *Per quae hostes ad inopiam redigantur.*

EXEMPLUM I.

Fabius Maximus, vastatis Campanorum agris, ne quid eis ad fiduciam obsidionis superesset, re-

1 *Per quae*] 2. Reg. *Quae hostes ad inopiam redigant.* tertius *Per quae hostis ad inopiam reducatur.* TENN. V. supra. Leid. pr. hic

recessit sementis tempore, ut frumentum, quod reliquum habebant, [2] in sationes conferrent. Reversus [3] deinde renata [4] protrivit, [5] & ad famem redactis potitus est.

II. Antigonus adversus Athenienses idem fecit.

III. [6] Dionysius, multis urbibus captis, quum [7] Rheginos adgredi vellet, qui copiis abundabant, [8] si-

hic *per quem*. Leid. sec. *rediguntur*.

2 *In sationes*] Voss. *in sementes*, deleta priore lectione penitus TENN. Medic. *In sationem*. Melius certe, quam *sementes*. Notanda autem *sationis* est vox in plurali, & quaerendum, num alibi inveniatur. De ipsa re adi Livium l. XXIII. 48. & XXV. 13.

3 *Deinde*] Petrensis *demum*.

4 *Protrivit*] Alias *prostravit* SCRIV. Unus Reg. *prostravit*. TENN. *Prostravit* etiam quinque mei, & Edd. Italicae. *Stravit* in Sanuto. Leid. tert. *prorust*. Perperam. Livius l. XXXIV. 26. *Viridem ne hostes mox haberent, protritum & corruptum*. Lucan. l. VI. 82.

ad pabula terrae
Quae currens obtrivit eques.

Statius l. II. 657.

equitumque catervis
Exspirat protritus ager.

& passim. Verum tamen Livius dicit, Fabium non protrivisse pabulum, sed id congessisse in Claudiana castra: sed vel sic *prosternere* non habet locum. *Segetes prosternere* calamitas dicitur & tempestas, non messis; & praeterea nimis abrupta foret locutio.

5 *Et ad famem redactis potitus est*.] Quid ais, Frontine? an Campanis potitus est Fabius? Vel turpiter erras, vel misere luxatus es. Nam Capua demum duobus post annis A. V. C. DXLII. a prioris anni Consulibus Fulvio Flacco, & Appio Claudio capta est, ut omnes docent historici. Adi Livium l. XXVI. 8. 14. Verum ego omnino hic absolvi auctorem, & culpam in librarios conjici velim. Nam quam ignoranter auctorem exscripserint, ex hoc loco insuper patet, pro *Antigono* supponentes *Augustum*, ut in Leid. sec. *Antigonius* Hillensb. *Artumenses* pro *Athenienses* Ed. Rom. Scribendum contendo. *protrivit*. II. *Antigonus adversus Athenienses idem fecit, & ad famem redactis potitus est*. Sic omnia plana, & historiae sunt convenientia. Antigonum hoc pacto Athenas cepisse, testis est Polyaenus l. IV. c. 6. §. 20. Posset alioquin quis conjicere *protrivit, & ad famem redactis P. R. potitus est*. Sed hoc ad Fabium non pertinet. Praeterea Livius eodem modo, quo correxi, finit hoc Strategema, & ad alia transit.

6 *Dionysius* &c.] Strategema id contra Rheginos a Dionysio adhibitum esse refert Diodorus Siculus l. XIV. p. m. 317. Idem vero contra Himeraeos usurpatum tradit Polyaenus l. V. c. 2. §. 10. sed videtur mihi unum esse Strategema semel a Dionysio editum, [illegible] auctores dissentire, contra [illegible] d patratum sit: Unde nost[illegible] c Rheginos, illic Himeraeos invenimus repetitum hoc Strategema crediderit.

7 *Rheginos*] Medic. sec. *regiones*. Dein *abundabat* idem. *abundat* Ed. Rom. Mox *commeatum* Medic. sec. *ministrarent* Leid. sec. Mox *& adv.* deest in Mediceis, & Edd.

[8] simulat [a] pacem, petitque ab eis, ut commeatus exercitui ipsius subministrarent: Quod quum inpetrasset, exhausto oppidanorum frumento, adgressus urbem, alimentis destitutam superavit.

IV. Idem & adversus Himeraeos [9] fecisse dicitur.

V. [10] Alexander obpugnaturus [11] Leucadiam, commeatibus abundantem, prius castella, quae in confinio erant, cepit; omnesque ex his Leucadiam passus est confugere, ut alimenta inter multos celerius [12] absumerentur.

VI. Phalaris [13] Agrigentinus, quum quaedam loca, munitione tuta, in Sicilia obpugnaret, simulato foedere, frumenta, quae residua se habere

a Vulgo SIMULAVIT P. PETIITQUE.

Edd. Italicis. *Himeros* MSS. tres. *Himerios* Voss.

8 *Simulavit pacem, petiitque*] MSS. novem *Simulat pacem, petitque*, historicorum stylo: Quare e tanto MStorum consensu reponere non dubitavi. V. ad l. I. c. II. §. I.

9 *Fecisse dicitur.*] Sequitur in omnibus; *Quintus Curtius*, tanquam eo Strategemate ille usus sit. In quo risi suaviter, tam multos correctores, non hoc saltem vidisse, ea verba ab aliquo primum in margine adscripta, qui monere vellet, exemplum sequens a Curtio esse, postea temere in contextum esse recepta. MOD.

10 *Alexander oppugnaturus* legebatur hic vulgo, *Q. Curtius Alexander*, tanquam ille hoc strategemate usus esset. [illegible]idicule, & recte Modius fec[illegible] sustulit. SCRIV. Τὸ Q. [illegible], quod in editione Hittorpiana est, nusquam occurrit in MSS. nec locum hic habet, ut Modius quoque vidit. Solent librarii ad singula Frontini Strategemata opponere nomina aliorum auctorum, idem tradentium. Hinc irrepsit in textum *Q. Curtius*. In quo tamen auctore cum hodie hoc strategema non legeretur, Freinshemius illum supplevit ex Frontino ad l. I. c. 14. n. 24. TENN. In Ed. Wechelii ita ponitur. Quasi Q. Curtius Himeraeos sic deceperit. Inveni quoque in Ed. Paris. Sed in Romana, & Bononiensi hae ineptiae non comparent.

11 *Leucadiam*] Hic & infra *Lucaniam* Leidens. pr.

12 *Absumerentur*] *Consumerentur* MSS. & Sanutus. SCRIV.

13 *Agrigentinus*] Ed. Par. pr. *Agrigantinus*. Mox *camarae* Leidens. pr. quomodo semper scribendum esse censent Salmasius, Gudius, Heinsius & Burmannus, quem consule ad c. 30. Petronii citantem e MS. Columellae l. I. c. 6. antiquissimo *horreum camara contectum*. In contraria eunt Dausquens in Orthogr. T. II. p. 72. & Broukhus. ad Propert. l. III. I. 50. ac Cortius ad Sallust. c. 55. B. Cat. In Gellio tamen l. X. c. 25. *camarae* invenio quoque, quamquam nil mutem. Inepte au-

re dicebat, apud eos deposuit. Deinde data opera, ut tectorum camerae, in quibus [14] id conferebatur, rescissae pluviam reciperent, [15] fiducia [16] conditi commeatus proprio tritico [17] abusos

autem pro *tectorum*, quod Ten nulii, & mei Codd. bene servant, Keuchenius ex optimis, ut ait, membranis scribit *tectoriorum. tectorium* est κονίαμα sive pavimentum & incrustatio parietis ex calce & arena. Dixisse ergo potius debuisset *tectoria camararum*. Ὀροφὰς τῶν οἰκοδομημάτων vocat Polyaenus.

14 *Id conferebatur.*] Medicei *conferebant*.

15 *Fiducia.*] MSS. omnes praeter unicum Medic. pr. habent *ut fiducia*, & ita Ed. Hittorp. An *ab* vel *ex f.*?

16 *Conditi commeatus* &c.] De hoc loco sententiam dico, at suspensa manu, scribendum videri, *propere tritico abusos*. Quamquam non immerito triticum proprium, & hoc frumentum, quod ex foedere acceptum condiderant, opposita dicere quis possit. Illud minime praetereundum, τὸ *abusos*, non eam hic notionem habere, quam vulgus putat, sed proinde esse, ac si dixeris *consumpsisse*. Plautus Asinaria Scena *Ubi sunt*: *Ubi sunt quae dedi? abusa sunt*. Idem Bachidibus, scena *In Piraeeo*. Similiter interpretatus doctissimus Adrianus Turnebus illud Terentii:

Nam in prologis scribundis operam abutitur.

Eandem vocem ex optimis membranis nostris reposuissem in Constitutione Imp. Justiniani, ni praevenisset Lud Russardus, l. ubi adhuc, 29. c. de jure dotium. *Ita tamen, ut eadem mulier nullam habeat licentiam eas res alienandi, vivente marito, & matrimonio inter eos constituto; sed fructibus earum ad sustentationem tam sui, quam mariti, filiorumque, si quos habent, abutatur.* In vulgatis libris est *utatur*. STEW. *Conditi, abducti* MSS. legendum scilicet *abditi*. SCRIV. Voss. 2. Reg. *crediti*, unus Reg. *additi*. Scriverius *Abditi*. TENN. *Conditi* Gudianus, *Additi* Medic. pr. *adducti* Medic. sec. & Edd Italicae, unde non male Scriverius *abditi*; sed vulgatum, plurimis MSS. confirmatum, minime sollicitandum est. Consule Casaubon. & Salmas. ad Spartiani Hadrianum c. xi. *condita militaria*, & passim *condita annona, condita vina*. Male vero conjecit Stewechius *propere. proprium triticum eorum est*, quod ipsi severant, sed quod ex lege & pacta conditione Phalaris in suos usus vel abusus convertebat, teste Polyaeno l. v. c. 1. §. 3.

17 *Abusos*] 2. Reg. *Abusus*. male. Optime explicat Stewechius pro *consumpsisse*. Terentius Andr. prol. v. 5. *Nam in prologis scribundis operam abutitur*. Apposite Donatus interpretatur Frontinum. *Usui est ager, domus: abusui vinum, oleum & caetera hujusmodi*. Cicero. *Non debet ea mulier, cui vir bonorum suorum usumfructum legavit, cellis vinariis & oleariis plenis relictis, putare id ad se pertinere. Usus enim, non abusus legatus est. Ea inter se sunt contraria*. Haec ait in Topicis. L. *ubi adhuc* 29. Cod. de jure dotium. *Ita tamen, ut eadem mulier nullam habeat licentiam eas res alienandi, vivente marito, & matrimonio inter eos constituto: sed fructibus earum ad sustentationem tam sui, quam mariti filiorumque, si quos habet, abutatur*. Plautus Asin.

ſos primo initio aeſtatis [18] adgreſſus, inopia [19] compulit ad deditionem.

Æn. I. 3. 44. A. *Ubi illaec, quae dedi ante?* CL. *Abuſa ſt.* Bacch. 2. 3. 126. *Cum ſe excucurriſſe illuc fruſtra ſciverit. Noſque aurum abuſos.* Perſa 2. 3. 10. *Hoc argentum alibi abutar.* Trinum. 3. 2. 56. *Me, qui abuſus ſum tantam rem patriam, porro in divitiis eſſe.* TENN. *Abuſus* etiam Gudianus, Petrenſis, & Palatin. cum Ed. Wechel. *Abuſis* Leidenſ. pr. Hillensb. & Ed. Pariſ. Latere quid videtur. Dein *primo* deeſt in Leid. pr. Voſſ. Edd. Par. Wech. Veſal.

18 *Adgreſſus*] 3. Reg. Voſſ. 2. Hill. *aggreſſos.* TENN. Et Ed. Pariſ.

19 *Compulit*] Voſſ. 3. Reg. 3. Hill. *contulit.* TENN. Item Palatin. Gudianus, Leidenſ. pr. & Ed. Pariſ.

CAP. V.

Quemadmodum perſuadeatur, obſidionem [1] *permanſuram.*

EXEMPLUM I.

Clearchus Lacedaemonius exploratum habens, [2] Thracas omnia [3] victui neceſſaria in montes comportaſſe, una quoque [4] ope ſuſtentari, quod crederent, eum commeatus inopia receſſurum, per id tempus, quo legatos eorum venturos opinabatur, aliquem ex captivis in conſpectu juſſit occi-

1 *Eſſe perm.*] Τῷ *eſſe* caret Voſſ. unus Reg. 3. Hill. TENN. Ut initio dixi, ejiciendum eſt τὸ *eſſe* auctoritate MSS. uti hic etiam a meis abeſt. *perſuadetur* in nonnullis, & Edd. pp.

2 *Thracas*] Medicei, & Leidenſ. ſec. *Thraces* prave, ut notatum ſupra.

3 *Victui*] *Victu* MSS. SCRIV. *Victu* ſolae habent Edd. primae, nullus codex. V. ad l. II. 4. 12. Dein *una quidem* Cantabr. tert. Mox *in conſpectu ſuo* Petrenſ. probante Cl. Waſſe *inſpectum eorum* Leidenſ. ſec. Polyaenus ait, duo vel tria corpora mortuorum jam ante Thracum in partes ab eo diviſas eſſe. l. II. 2. 8. ubi vide Caſaubon.

4 *Ope ſuſtentari.*] Ita Cicero l. IV. ad Famil. Ep. 13. *Caſus meos aliorum opibus ſuſtentabam.* Verum hoc loco parvum ſane, & debile nimis auxilium vitam ſuſtentandi erat, quod conſtabat in opinione. Nec puto, auctorem ita locutum. Optime vero exhibet Palatinus *ſpe ſuſtentari.* Hoc eſt, quod Poëtae ajunt *ſpes alit.* Et, ne quem ſua laude defraudem, ita ex ingenio conjecerat Cl. Weſſelingius.

5 A-

occidi, & membratim, tamquam [5] alimenti caussa, in contubernia [6] distribuit. Thraces nihil non facturum perseverantiae caussa eum credentes, qui tam detestabiles epulas sustinuisset experiri, [7] in deditionem venerunt.

II. [8] Tiberius Gracchus, Lusitanis dicentibus, in decem annos cibaria se habere, & ideo obsidionem non expavescere, Undecimo, inquit, anno vos capiam. Qua voce [9] perterriti Lusitani, quamquam instructi commeatibus, statim se [10] tradiderunt.

III. A. Torquato Graecam urbem obpugnanti, quum diceretur, juventutem ibi studiose jaculis &

5 *Alimenti causa.*] Unus *Alimenta.* TENN. Vaticanus, Medicei, & Edd. Italicae *alimenta.* Leidens. sec. *tamquam escam inter c.* Idem in fine *escas* pro *epulas.*

6 *Distribuit.*] *Distribui.* SCRIV. Omnes MSS. *distribuit.* Idem inventum fuit in fame Caesarianis. Caesar. III. Civ. c. 48. *Ex hoc genere radicis effectos panes, quum in colloquiis Pompejani famem nostris objectarent, vulgo in eos jaciebant, ut spem eorum minuerent.* Ibidem c. 49. *Crebroque voces militum in vigiliis colloquiisque audiebantur, prius se cortice ex arboribus victuros, quam Pompejum e manibus dimissuros.* TENN. Recepit *distribui* Keuchenius, & post eum alii, & in meorum uno reperi. Ceteri omnes *distribuit*; quod rectum esse docui satis, ni fallor, ad l. II. c. 5. §. 46. *partiri* Leid. tert.

7 *In deditionem venerunt.*] Leidens. pr. *in dedicationem.* Nil de his Polyaenus. Ceterum videtur ex Cl. Gronovii sententia, vel invitis MSS., reponendum esse *in ditionem venerunt.* Livius l. XXIX. 38. *Voluntate in ditionem venerunt.* l. XXXVIII. 3. *Ea quoque magna ex parte sine certamine in ditionem venit.* Vulgo *Deditionem*, etiam in Ed. Gronovii. l. XLV. 1. *Civitates omnes Macedoniae in ditionem Populi Romani venisse.* Caesar. l. VI. B. G. c. 9. *Ubii, qui ante obsides, dederant, atque in deditionem venerant.* Ed. princeps *ditionem.* Ita passim *in ditionem redigere.* Adi Duker. ad Florum l. I. c. 18. Aliud est *in deditionem tradere, in deditionem accipere.*

8 *Tiberius Gracchus*] Praenomine caret Leid. sec. Palatin. *Cajus.* male. v. ad l. II. 5. 14. Mox pro *ideo* Medicei, & Edd. Italicae *omnino.* Dein Petrensis *in decimo, i.* pro *obsidionem* autem Arcerian. *obsidium.* Confer Keuchenium, & Freinshem. in Indice Flori.

9 *Praeterriti*] *Perterriti.* SCRIV. *Perterriti* sic l. cum 4. Reg. 2. Hill. non *praeterriti.* TENN. *Perterriti* jam ediderunt Paris. Wech. Scriverius in Ed. ult. Keuchenius & alii. atque agnoscunt mei omnes MSS. In Edd. Italicis deest haec vox. Dein *quamquam* non est in Voss. in Leid. pr. *quam* Leid. sec. *quamvis.* *Statim* non comparet in Hillensb.

10 *Tradiderunt*] Voss. 3. Hill. de-

sos primo initio aestatis [18] adgressus, inopia [19] compulit ad deditionem.

Εn. I. 3. 44. A. *Ubi illaec, quae dedi ante?* CL. *Abusa st.* Bacch. 2. 3. 126. *Cum se excucurrisse illuc frustra sciverit. Nosque aurum abusos.* Persa 2. 3. 10. *Hoc argentum alibi abutar.* Trinum. 3. 2. 56. *Me, qui abusus sum tantam rem patriam, porro in divitiis esse.* TENN. *Abusus* etiam Gudianus, Petrensis, & Palatin. cum Ed. Wechel. *Abusis* Leidens. pr. Hillensb. & Ed. Paris. Latere quid videtur. Dein *primo* deest in Leid. pr. Voss. Edd. Par. Wech. Vesal.

18 *Adgressus*] 3. Reg. Voss. 2. Hill. *aggressos*. TENN. Et Ed. Paris.

19 *Compulit*] Voss. 3. Reg. 3. Hill. *contulit*. TENN. Item Palatin. Gudianus, Leidens. pr. & Ed. Paris.

CAP. V.

Quemadmodum persuadeatur, obsidionem [1] permansuram.

EXEMPLUM I.

Clearchus Lacedaemonius exploratum habens, [2] Thracas omnia [3] victui necessaria in montes comportasse, una quoque [4] ope sustentari, quod crederent, eum commeatus inopia recessurum, per id tempus, quo legatos eorum venturos opinabatur, aliquem ex captivis in conspectu jussit occi-

1 *Esse perm.*] Τῷ *esse* caret Voss. unus Reg. 3. Hill. TENN. Ut initio dixi, ejiciendum est τὸ *esse* auctoritate MSS. uti hic etiam a meis abest. *persuadetur* in nonnullis, & Edd. pp.

2 *Thracas*] Medicei, & Leidens. sec. *Thraces* prave, ut notatum supra.

3 *Victui*] *Victu* MSS. SCRIV. *Victu* solae habent Edd. primae, nullus codex. V. ad l. II. 4. 12. Dein *una quidem* Cantabr. tert. Mox *in conspectu suo* Petrens. probante Cl. Wasse *inspectum eorum* Leidens. sec. Polyaenus ait, duo vel tria corpora mortuorum jam ante Thracum in partes ab eo divisas esse. l. II. 2. 8. ubi vide Casaubon.

4 *Ope sustentari.*] Ita Cicero l. IV. ad Famil. Ep. 13. *Casus meos aliorum opibus sustentabam.* Verum hoc loco parvum sane, & debile nimis auxilium vitam sustentandi erat, quod constabat in opinione. Nec puto, auctorem ita locutum. Optime vero exhibet Palatinus *spe sustentari*. Hoc est, quod Poëtae ajunt *spes alit*. Et, ne quem sua laude defraudem, ita ex ingenio conjecerat Cl. Wesselingius.

5 A-

occidi, & membratim, tamquam [5] alimenti caussa, in contubernia [6] distribuit. Thraces nihil non facturum perseverantiae caussa eum credentes, qui tam detestabiles epulas sustinuisset experiri, [7] in deditionem venerunt.

II. [8] Tiberius Gracchus, Lusitanis dicentibus, in decem annos cibaria se habere, & ideo obsidionem non expavescere, Undecimo, inquit, anno vos capiam. Qua voce [9] perterriti Lusitani, quamquam instructi commeatibus, statim se [10] tradiderunt.

III. A. Torquato Graecam urbem obpugnanti, quum diceretur, juventutem ibi studiose jaculis &

5 *Alimenti causa.*] Unus *Alimenta.* TENN. Vaticanus, Medicei, & Edd. Italicae *alimenta.* Leidens. sec. *tamquam escam inter c.* Idem in fine *escas* pro *epulas.*

6 *Distribuit.*] *Distribui.* SCRIV. Omnes MSS. *distribuit.* Idem inventum fuit in fame Caesarianis. Caesar. III. Civ. c. 48. *Ex hoc genere radicis effectos panes, quum in colloquiis Pompejani famem nostris objectarent, vulgo in eos jaciebant, ut spem eorum minuerent.* Ibidem c. 49. *Crebroque voces militum in vigiliis colloquiisque audiebantur, prius se cortice ex arboribus victuros, quam Pompejum e manibus dimissuros.* TENN. Recepit *distribui* Keuchenius, & post eum alii, & in meorum uno reperi. Ceteri omnes *distribuit*; quod rectum esse docui satis, ni fallor, ad l. II. c. 5. §. 46. *partiri* Leid. tert.

7 *In deditionem venerunt.*] Leidens. pr. *in dedicationem.* Nil de his Polyaenus. Ceterum videtur ex Cl. Gronovii sententia, vel invitis MSS., reponendum esse *in ditionem venerunt.* Livius l. XXIX. 38. *Voluntate in ditionem venerunt.* l. XXXVIII. 3. *Ea quoque magna ex parte sine certamine in ditionem venit.* Vulgo *Deditionem*, etiam in Ed. Gronovii. l. XLV. 1. *Civitates omnes Macedoniae in ditionem Populi Romani venisse.* Caesar. l. VI. B. G. c. 9. *Ubii, qui ante obsides, dederant, atque in deditionem venerant.* Ed. princeps *ditionem.* Ita passim *in ditionem redigere.* Adi Duker. ad Florum l. I. c. 18. Aliud est *in deditionem tradere, in deditionem accipere.*

8 *Tiberius Gracchus*] Praenomine caret Leid. sec. Palatin. *Cajus.* male. v. ad l. II. 5. 14. Mox pro *ideo* Medicei, & Edd. Italicae *omnino.* Dein Petrensis *in decimo*, i. pro *obsidionem* autem Arcerian. *obsidium.* Confer Keuchenium, & Freinshem. in Indice Flori.

9 *Praeterriti*] *Perterriti.* SCRIV. *Perterriti* sic l. cum 4. Reg. 2. Hill. non *praeterriti.* TENN. *Perterriti* jam ediderunt Paris. Wech. Scriverius in Ed. ult. Keuchenius & alii. atque agnoscunt mei omnes MSS. In Edd. Italicis deest haec vox. Dein *quamquam* non est in Voss. in Leid. pr. *quam* Leid. sec. *quamvis.* *Statim* non comparet in Hillensb.

10 *Tradiderunt*] Voss. 3. Hill. de-

& sagitis exerceri; Pluris eam, inquit, [11] propediem [12] vendam.

dediderunt. TENN. Habent quoque *dediderunt* duo Cantabrig. Vaticanus, & Palatin. cum Gudiano. *dederunt* Cantabr. tert. & Leid. sec. omnia Latine. *dediderunt* tamen cum Cl. Wasse hic verius puto. *Quamvis* etiam Vaticanus.

11 *Propediem*] Leid. pr. *predidiam.* Hillensb. mixe *p. v. mirificum munus.*

12 *Vendam*] Tanquam servos, *qui ex eo appellati, quod Imperatores captivos vendere, ac per hoc servare, nec occidere solent.* Instit. 1. tit. 3. Justin. XI. c. 4. *Captivi sub corona venduntur.* Cato apud Gell. VII. c. 4. *Ut populus sua opera potius ob rem bene gestam coronatus supplicatum eat, quam re male gesta coronatus veniat.* TENN.

CAP VI.

De destructione praesidiorum hostium.

EXEMPLUM I.

Scipio, Hannibale in Africam reverso, quum plura oppida, quae ratio illi in potestatem redigenda dictabat, firmis praesidiis [1] diversae partis obtinerentur, subinde aliquam manum submittebat ad infestanda ea: novissime etiam, tamquam [2] directurus civitates, aderat: deinde simulato metu, refugiebat. Hannibal ratus, veram esse ejus trepidationem, deductis undique praesidiis, tamquam de summa rerum [3] decertaturus [a], insequi

[a] Vulgo DIMICATURUS.

1 *Diversae partis*] Plane contrariae, Punicae. Mela I. 1. *Tanais a Septentrione ad Meridiem vergens in mediam fere Maeotida defluit: & ex diverso Nilus in pelagus.* Plin. II. ep. 5. *Idem tamen, qui a te hanc austeritatem exigo, cogor id, quod diversum est, postulare, ut in plerisque frontem remittas.* Justinus III. c. 4. *Sed oraculi diversa sententia fuerat.* TENN.

2 *Directurus*] Leidens. pr. *erepturus.* duo *directurus.* Medic. pr. *dirutiturus.* supra *etiam* deest in Leid. sec. & Medic. sec. Mox *ejus* non habent Medic. sec. & Edd. Italicae. *esse ejus* deest in Leid. sec. dein *reductis* Leid. sec. pro *undique* in Medic. pr. *utrique.*

3 *Dimicaturus.*] *Decertaturus.* SCRIV. 3. Reg. Voss. 3. Hill. *decuraturus.* unus Reg. *decertaturus.* TENN. *Dimicaturus* in nullo MSto est, quare hoc ejeci, & reposui *decertaturus*, quod voluit Keuchenius, ex MSS. meis sex. Sed cum ceteri cum Ed. Paris. etiam habeant *decuraturus*; putem a Frontino esse relictum *Decreturus.* *Decernere* est proeliari, ut no-

qui coepit: Ita consecutus Scipio, quod petierat, nudatas propugnatoribus urbes, per Masinissam & Numidas cepit.

II. [4] P. Cornelius Scipio, intellecta difficultate expugnandi [5] Delminium, quia [6] omnium concursu defendebatur, adgredi alia oppida coepit; & evocatis ad sua defendenda singulis, [7] vacuatam [a] auxiliis Delminium [8] cepit.

III. [9] Pyrrhus, Epirotarum rex, adversus [10] Il-

[a] Vulgo VACUATUM.

noster & alii passim: sed crebro in MSS. tum *decertare* consusum. v. ad l. I. 10. 3. II. I. 12. 3. 4. 8. Adde Savaron. ad Nepot. Milt. c. 4. *acieque decernerent*: sic MSS. plures. in Edd. multis *contenderent*. Fraudi hic fuit librariis participium rarius. sed & Cicero passive *decretum*, pro debellatum, dimicatum sumsit ex doctissimorum virorum sententia l. x. ad Famil. Ep. 10. Immo eodem plane modo MSS. antiquiores, probantibus viris doctissimis, apud Nepot. in Hann. c. 10. *Classe erant decreturi*. Sequentia ab *ita* ad finem desunt in Petrensi, Vaticano, Gudiano, & Vossiano. Leidens. sec. *per Masinissam Numidam*.

4 *P. Cornelius.*] Praenomen non comparet in Mediceis; nec in Leid. sec. Intelligitur autem Scipio Nasica, qui de Delmatis triumphavit. Confer. Pigh. in Annal. T. II. p. 428.

5 *Delminium.*] Varie hoc legitur, aliis *Delminum*, aliis *Deluinum* scribentibus: quos frustra esse, c. 12. l. IV. Florus, & c. ultimo lib. II. testatur. MOD. MSS. mei *Delminum*, *Deliminum*, *Delinium*, *Delmirum*, *Delivinum*, & *Delvinum*. Leidens. pr. & Cantabr. tert. tamen *Delminium*. Urbs haec triplici modo expressa est, *Dalmion*, *Delminum*, & *Delminium*. Consule viros doctos ad Stephan. v. Δάλμιον. *Delminum*, & *Delminium* variatur ubique in MSS.

6 *Omnium concursu*] In Editione, qua usus est Pighius, legebatur *concursu omnium hominum*. unde putavit, melius esse *c. o. hostium* MSS. multi, & Edd. Italicae *concursu omnium*. Leid. pr. *omni concursu*. Si quid mutandum, malim *communi concursu*.

7 *Vacuatum*] Ed. Bon. *vacuatis*. Sanutus *evacuatum*. Hillensb. *evacuatam*. Medic. pr. *vacuam*. Scilicet rectum omnino est, quod uterque Leidens. Medic. sec. & Vossiani cum Cod. Pighii praebent *vacuatam*. *Delminium* feminino genere *urbis* nomine subintellecto, ut similia plurima. Adi G. J. Voss. de Anal. l. I. c. 12. Sanct. in Minerva. l. IV c. 4. v. *urbs*. Bersmann. & Burm. ad Ovid. Epist. Her. I. 48. aliosque. Immo ipse noster c. III. hujus l. §. 6. *Tarentum, quae a praesidio Romano tenebatur*.

8 *Cepit*] Pighius, in cujus edito libro non legebantur haec ab *& ev.* testatur, se in MSto invenisse *intercepit*, probatque. Non adsentior. *cepit* recte retinent ceteri MSS. omnes.

9 *Pyrrhus*] Hoc exemplo carent Voss. 2. Reg. I. Hill. alter Hill. alia manu addidit. TENN. Non habet quoque Gudianus.

[10] Illyrios, quum civitatem, quae caput gentis erat, redigere in potestatem suam vellet, ejus desperatione ceteras urbes petere coepit; consecutusque est, ut hostes fiducia, velut satis munitae, urbis ejus ad tutelam aliarum dilaberentur. Quo facto revocatis ipse rursus omnibus suis, vacuam eam defensoribus cepit.

IV. Cornelius [11] Rufinus Cos. quum aliquanto tempore [12] Crotona [a] oppidum frustra obsedisset, quod inexpugnabile faciebat adsumpta in [13] praesidium [b] Lucanorum manus, simulavit, se coepto desistere: captivum [14] deinde, magno praemio sollicitatum, misit Crotona, qui, tamquam ex custodia effugisset, persuasit, discessisse Romanos. Id verum Crotonienses arbitrati, dimisere auxilia, destitutique propugnatoribus [15] inopinati, & invalidi capti sunt.

V.

a Vulgo hic & infra CROTONAM & CROTONIENSES. b Vulgo PRAESIDIA.

10 *Illyrios*] MSS. & Edd. quidam, ut solet, *Illyricos*. Dein *quae caput Graecis erat* Leidens. pr. Dein *est* non agnoscit Leid. sec. Mox contra MStos vulgo *ipse rursus rev.* Tandem pro *vacuam* Scriverius in pr. Ed. notavit alias esse *vacuatam*, sed in altera *cavatam*. Neutrum ego inveni; sed *evacuatam* rursus, ut supra in nonnullis, in Mediceo pr. & Edd. Italicis Tuto *eam* hic abesse posset. c. 11. 5. *vacuum defensoribus cepit urbem* c. 9. 3. *vacua defensoribus castelli*.

11 *Rufinus*] MSS & Edd. qdd. *Ruffinius*. De eo idem refert Zonaras, alii aliter. V. Pigh. T. 1. Ann. p. 438. Gabriel Barrius de Antiquit. Calabriae l. IV. f. 1154.

12 *Crotonam.*] Gudianus, Leidens. pr. Palatin Petrensis cum Cantabr. sec. Hillensb. & Vossian. hic, & infra *Crotona*. Verissime. Vide ad l. II. 3. 6. Apud Justin. l. XX. c. 4. & ubique fere in aliis auctoribus *Crotona* MSS. meliores. Deinceps e MSS. nonnullis *Crotonienses* dedi pro *Crotonenses*, ut *Carthaginienses*.

13 *Praesidia*] MSS novem cum Edd veteribus *praesidium*: quod cur mutatum sit, nescio. nos saltem antiquam scripturam restituimus. dein iidem quoque *manu* praeter Palatin. Vossian. a. m. pr. Hillensb. & Ed. Bonon. Rectum est *manus*. supra l. II c. 5. 37. ita correximus *acies*, quod abierat in *acie*. *manum* Gudian.

14 *Deinde*] Petrens. *Demum*. *mittit* Medic. sec. Pro *tamquam* Hillensb. *quasi*. Pro *effugisset* Ed. Rom. *fugisset*. Bonon. *fugisse*. *qui* in Medic. sec. & Ed. Paris. deest. In Edd. Italicis, & Wechel. ponitur post *effugisset*. Mox *vero* Medic. sec. & Ed. Rom.

15 *Inopinati & invalidi.*] *Inopinati*.

V. Mago, dux [16] Carthaginiensium, victo Cn. Pisone, & in quadam turre circumsepto, suspicatus, ventura ei subsidia, perfugam misit, qui persuaderet adpropinquantibus, captum jam Pisonem. Qua ratione deterritis eis, reliqua victoriae consummavit.

VI. Alcibiades in Sicilia, quum Syracusanos capere vellet, ex [17] Catinensibus [a], apud quos tunc exercitum [18] continebat, quemdam exploratae sollertiae submisit ad [19] Syracusanos [b]. Is in publicum con-

a Vulgo CATANENSIBUS, CATANENSES, CATANAM. b Vulgo SYRACUSANIS.

pinati invalida capti sunt MSS. Fuit fortasse *inopinati vi valida capti sunt*. SCRIV. Et verum puto IDEM *Cur. post.* Neque dubitat de hac correctione Keuchenius. Nec renuo. posset etiam *inopinata vi invalidi*. Sic *inopinata res*, *inopinatum malum* passim. *Inopinatum bellum* l. I. I. 8. MSS. mei vulgatum retinent. Cl. Wasse putat τὸ *&* delendum esse.

16 *Carthaginensium*] Medic. sec. *Atheniensium*. Dein *circumspecto* Leid. sec. & Ed. Rom. *circumsesso* Palatin. Gudian. & Voss. In fine Medic. sec. *reliquias victoriae*, me non probante. *Reliqua belli*, *rei* &c. saepissime. v. ad II. 7. 13. Ceterum an *Cn.* an *C. Pisone* scribendum sit, dubito, vel potius nescio. Sanutus *Cn.* agnoscit.

17 *Catanensibus*] Voss. 2. Reg. *Cateniensibus*. unus Hill. & Reg. *Catiniensibus*. quartus Reg. *Catinensibus*. Sic infra & pro *Catanam*, *Catinam & Catenam*. Graeci omnes Κατάνην scribunt. TENN. *Catheniensibus*, & infra *Catheniensibus*, *Catiniensibus*, *Cataniensibus* MSS. & Edd. VV. solus Palat. *Catinensibus* & *Catinenses*. *Cathinenses* tamen Gudianus. *Catinam* etiam longe plurimi. aliqui *Cateniam* vel *Catiniam*, habent. Primo certum est, Latinos ex Graeco *Catana* fecisse *Catinam*. Vide ad Obsequentem c. 92. Bernecc. ad Justin. IV. 3. Spanhem. de Praest. Num. p. 84. Ed. prioris. atque ita in vetustissimo Codice Lactant. l. II. c. 4. *Catanam* vulgo quoque apud Livium l. XXVII. 8. sed MSS. Voss. *Catinam*. Et licet noster frequens sit in retinendis terminationibus Graecis, non tamen id temere factum ab eo puto in medio vocis; alioquin id exemplo Silii l. XIV. 196. posset defendi. Verum omnium recentiores sunt MSti, in quibus hic *a* servatur. Dein dubito, num praeferendum sit *Catinienses*. Nam ut ab Ἀθηναῖος fit *Atheniensis*, sic a Καταναῖος, foret dicendum *Catiniensis* auctoritate praesertim MStorum sed reperitur etiam Graece Καταναῖος (Vide Berkel. ad Stephanum) hinc Latine *Catinensis*; ut apud Cic. l. III. in Verr. c. 43. aliosque. quare hoc retinui, licet magis inclinem in *Catiniensis*.

18 *Continebat*] Voss. *continuabat*. *Deductus* Petrens. pro *introductus*. *ut vi obprimerent* Leid. sec. *sua* loco τοῦ *ipsorum* Petrens. unde non male Cl. Wasse scribendum conjicit *rel. sua ipsorum urbe.*

19 *Syracusanis*] 4. Reg. Voss.

concilium [a] introductus, persuasit, infestissimos esse Catinenses Atheniensibus, &, si adjuvarentur a Syracusanis, futurum, ut obprimerent eos & Alcibiadem. Qua re adducti Syracusani universis viribus Catinam petituri processerunt, relicta ipsorum urbe; quam a tergo adortus Alcibiades desolatam, ut [20] speraverat [b], adflixit.

VII. [21] Cleonymus Atheniensis Troezenios, qui praesidio [22] Crateri [c] tum tenebantur, adgressus, tela quaedam, in quibus scriptum erat, venisse se

a Vulgo CONSILIUM. b Vulgo SUPERAVERAT. c Vulgo CRATERUM TENEBANT.

3. Hill. *ad Syracusanos*. TENN. Cantabr. Bibl. publ., Leidens. pr. Medicei, Gudian. Ed. Paris. *submisit ad Syracusanos*. Petrensis *misit ad Syracusanos*. Leid. sec. *submisit Syracusanum*. Unice verum puto, *submisit ad Syracusanos* i. e. clanculum ad eos misit. Aliud notat *submittere* cum Dativo. Non intellexit Keuchenius, qui hoc inventum in Ed. Paris. ut vitiosum, proscripsit. Polyaen. l. I. c. 40. 5. ἄνδρα Καταναῖον πιστὸν αὐτῷ καθῆκεν ἐς Συρακούσας. Vide illic Casaubon. Ceterum Thucydides hoc Strategema Niciae & Lamacho tribuit, digresso jam ex Sicilia Alcibiade l. VI. in f. Vir doctus autem mallet *quos a tergo adortus*.

20 *Superaverat*.] Sic vulgo male editur nunc pro *speraverat*, ut bene citavit Casaubonus, & est in omnibus, excepto Mediceo pr., MStis ac Edd. ultima Scriveriana prioribus, in quam sine dubio typotherarum culpa irrepserat. Secuti tamen id secuti sunt Keuchen. Tennulius, aliique. Supra quoque *concilium* reposui pro *consilium*. Adi notata ad c. 2. hujus libri § 6.

21 *Cleonymus Atheniensis*] Polyaeno l. II. vocatur Κλεώνυμος Λακεδαιμονίων βασιλεύς. Quare divinus Casaubonus vocem *Atheniensis* vel inducendam vel emendandam mutandamque hic esse docet. TENN. Inducendam omnino hanc secundam vocem cum Scriverio & Maasvicio ad Polyaen. l. I. c. 29. ubi videndus, judico. MSS. tamen retinent constanter. Keuchenius edidit *Athenienses Troezenios*. Nonnulli *Cleominus*, unus *Cleomenius*. Edd. pp. *Cleomius*, duo *Cleomenes*, unus *Geloninus*. Dein Medicei corrupte *Trecentos*. Edd. pp. *Troezenos*.

22 *Craterum*] 4. Reg. 3. Hill. *Graterum*. Voss. *Graterii*. Hinc celeberrimus Graevius, & doctissimus Ortwinius. *Qui praesidio Crateri tenebantur*. Nam in vulgata nullus est sensus. Caeterum a Polyaeno non Craterus, sed Eudamidas vocatur. TENN. Vocatur quidem Eudamidas, sed ille erat στρατηγὸς Κρατεροῦ, ut bene emendavit Maasvicius. Ceterum eodem modo emendanda haec esse Lipsius & Vossius ad libri sui marginem adscripserant, quod egregie comprobatur a MS. Petrensi, in quo *tenebantur*, & Leid. sec. *tuebantur*. Medicei, & Ed. Rom. *praesidium*. Ed. Bonon. *In praesidium Craterum t*. Verissimam judico doctorum virorum correctionem, nisi mecum malis *qui praesidio Crateri tum tenebantur*.

se [23] ad liberandam eorum rempublicam, intra muros jecit; & [24] eodem tempore captivos quosdam, conciliatos sibi, remisit, qui Craterum [25] detractarent [a]. Per hoc consilium seditione intestina apud obsessos [26] conciliata, admoto exercitu potitus est [27] civitate.

a Vulgo DETRECTARENT.

bantur. *Tenere aliquem praesidio* pro habere praesidium ejus in urbe, Latinum non puto.

23 *Ad liberandam eorum rempublicam.*] Sic Scriverius dederat in ultima editione, sed in priore edidit *liberandum*, ut Wechelius, Stewechius, aliique. & habent quoque Medicei, & Petrensis cum Cantabr. tert. sic vulgo infra l. IV. c. 5. 21. *ad patiendum mortem*; Livius l. XXVI. 43. *ad urbem unam oppugnandum*. lib. XXXVIII. 3. *ad tentandum ultimam spem*. Caesar de B. Civ. l. I. c. 34. *ad occupandum Massiliam*. Justin. l. XXII. c. ult. *ad persequendum belli reliquias*. plura exempla vide apud Sanctium & Perizon. in Minerva l. III. 8. 51. Verum, cum omnia sint dubiae auctoritatis, & certe infra, & in Caesare, ac Justino MSS. a me visi, saltem plerique cum Edd. primis Gerundivum in fem. gen. agnoscant, nusquam hoc intruderem, sed contra plerosque & veteres sequerer codices. Hic *liberandam* etiam est in ceteris omnibus & Edd. Rom. & Bonon. Paris. aliisque. Vide etiam supra ad l. II. 13. 8.

24 *Eodem*] *In eodem t.* Leid sec. dein Medicei sec. *jam apud obsessos*.

25 *Detrectarent*] 2. Reg. 2. Hill: Voss. *Detractarent*. unus Reg. *Detraherent*. Vulgata praestat. Sallustius Jug. c. 43. *In victoria vel ignavis gloriari licet: adversae res etiam bonos detrectant*. Auctor corruptae eloquentiae c. II. *Fore enim arbitrabar, ut a laudatione eorum digressus detrectaret Poëtas, atque carminum studium prosterneret*. TENN. *Detraherent* quoque Cantabr. tert. *decertarent* Medic. sec. Sed *detractarent* Palatin. Petrens. Medic. pr. Leid. sec. Edd. Rom. & Bonon. & Paris. Recte: vide ad l. I. I. 9.

26 *Conciliata*] MSS. *concitata*. SCRIV. Mei omnes retinent *conciliata*. Consule Heinsium ad Vellej. l. II. 56. *Invidiam conciliarat*. Sed praecessit hic *conciliatos*.

27 *Potitus est civitate*] Petrensis. Vossian. Leidens. prim. *civitatem*. Adi notata ad l. II. 8. 6.

CAP. VII.

De fluminum derivatione, [1] & vitiatione aquarum.

P. Servilius, [2] Isauram oppidum, flumine, [3] ex quo hostes aquabantur, averso, ad deditionem siti compulit. II.

1 *Et vitatione aquarum.*] Lege meo periculo, *& vitiatione a.* quod probat & confirmat extremum hujus capitis exemplum.

II. C. Caesar in Gallia [4] Cadurcorum civitatem, amne cinctam, & fontibus abundantem, ad inopiam aquae [5] redegit, quum fontes cuniculis aver-

MOD. Index hujus capitis procul dubio depravatus. quod enim vulgo editur, *De fluminum derivatione, & vitatione aquarum;* id neque idonea sententia fit, neque mentem auctoris exprimit. Corrigo igitur, *& vitiatione aquarum.* neque enim de vitanda, sed de corrumpenda, inficienda aqua hic agebatur. quod & res ipsa, & quod subditur, Clisthenis strategema clamitat; his verbis: *mox afflictis siti restituit aquam ellebore corruptam.* STEW. *Vitiatione*, MSS. plerisque consentientibus, jam ediderat Bononiensis. *convitiatione* Rom. Edit. *tinctione* Leid. sec. ut in Capitum elencho; ubi vide, quae notavimus.

2 *Isauram*] Palatin. *Sauram:* quomodo illa urbs hodie adpellari creditur? Plerique cum Ed. Paris. *Sisauram.* Varie autem haec urbs enuntiatur. *Isaura* Ammiano Marcelli. Plinio, Stephano, & Straboni, sed duobus posterioribus in Neutro genere num. plur. Hic autem in Leid. sec. *Sisaurum*, pro *Isaurum*: quomodo vulgo nunc apud Florum editur l. III. c. 6. *Isaurumque ipsam arcem Ciliciae*: sed in Vett. Edd. ibi *Isauram* est, uti & in uno Leidens. *Isauram* retineo. Consule Valef. ad Ammian. l. XIV. c. 8. & Commentar. ad Stephanum. Ceterum hic Servilius dictus est *Isauricus*, non *P. Valerius* ut negligenter tradit Keuchenius.

3 *Ex quo*] *Eo quo* Medicei, & Edd. Italicae. *in dedit.* Leid. sec. Deest praepositio in Leid. pr. *sui* pro *siti* Gudian. Palat. & Voss. *sibi siti* Leid. pr. Praenomen *P.* abest a Leid. sec. uti ftatim a Caesare nomen *Caji.* quod etiam illic non agnoscit Medic. pr.

4 *Caduceorum*] Nulla in re magis ineptiunt librorum descriptores, quam in populorum nominibus; quos illi saepe novos dant, interdum non secus atque Peliam recoquunt. Emendandum ex historiis ejus aevi, *Cadurcorum civitatem.* Hi Cadurcenses quoque post appellati, ut videre est in Itinerario. Caesar VII. belli Gallici: (c. 41.) *Senones, Parisios, Pictones, Cadurcos.* Ibidem, *Lucterium Cadurcum summae hominem audaciae.* Iterum libro eodem, *Rutenos, Cadurcosque ad fines Volgarum depopulandos mittit.* Hinc videre est, non temere nos in restitutione hujus loci versatos. qui volet, adjungat Ptolomaeum lib. II. c. 7. Plinium lib. IV. c. 19. Strabonem lib. IV. Meminit horum Mantuanus quoque:

Alverni, Meldique simul, fortesque Cadurci.

Narbonensis Provinciae Galliae, & Aquitaniae populi, & civitas Episcopalis in provincia Bituricensi *Caors.* STEW. *Cadurcorum* Ita legendum. vulgo *Caduceorum.* SCRIV. *Cadurcorum.* Sic lege cum Stewechio, 3. Hill. quanquam 4. Reg. & Voss. exhibeant *Caducorum.* TENN. *Cadurcorum* jam olim recte emendavit Ortelius: immo non aliter editum est in Edd. Rom. Bonon. & Parisiensi; quibus adstipulantur Vaticanus, Petrensis, & Leidens. sec. *Cadrusorum* Palatin. ceteri *Caducorum.* Illud *Caduceorum* natum in Wechelii officina.

5 *Redegit.*] Duo *redigit.* item *advertisse* cum Ed. pr. male.

6 *Usum*

avertisset, & fluminis [6] usum per sagittarios arcuisset.

III. [7] Q. [a] Metellus, in Hispania citeriore, [8] in castra hostium, humili loco posita, fluvium ex superiore parte inmisit; & subita inundatione turbatos, per dispositos in hoc ipsum insidiatores, cecidit.

IV. [9] Alexander apud [10] Babylona [b], quae [11] media

[a] Vulgo L. ME[illegible] [b] Vulgo BABYLONEM.

6 *Usum arcuisset*] Rara locutio, *Arcere usum* pro *hostes arcere usu*. MSti tamen constanter id retinent: sumendumque active, quasi dixisset *utentes ipsos hostes*. ut apud Livium l. XXVI. 41. *Arceamus transitum hostis*. pro *hostes transitu*. Lucan. l. x. 489. *Aditus arcere*; quod, ut dixi illic, defendi posset; si sumas pro incursionibus hostium. Sic clare Cicero Philip. v. 4. *Aditus hostium prohibentur castellis*. Alii in Lucano jam ediderunt *aditu*.

7 *L. Metellus*] MSS. *Q. Metellus*. SCRIV. *L. Met.* Sic omnes MSS. minus uno Regio, qui dat *Q. Metellus*. TENN. Caret praenomine, ut solet, Leid. sec. sed Palatinus, ambo Medicei, & Edd. Romana, ac Bononiensis *Q.* recte omnino: nam sine dubio intelligit *Q. Metellum Macedonicum*, qui res in Hispania optume gessit. de quo videndi auctores, quos citant ad Florum l. II. c. 17. *Metellus ille, cui ex Macedonia cognomen, meruerat & Celtibericus fieri* (ita dant quoque MSS. Leidd.) & quae nos adduximus ad l. I. I. 12. ubi vitiose *Metellus Pius* vocatur. Adde Valer. Maxim. v. I. 5.

8 *Castra hostium in humili loco p.*] Tò *in* hic minus convenit, quare ante castra posui. Atque ita sanum hoc exemplum, cui vitium subesse arbitrabatur Modius, sed arbitrabatur tantum. Postea me verum conjecisse ex MS. membranis comperi, in quibus ita diserte exscriptum. SCRIV. *Cur. post.* Ut reposuit Scriverius, MSS. omnes, & Edd. Veteres. perperam Wechel. Mod. Stewech. Vesal. Edd. *castra hostium in h.* Medic. pr. & Ed. Bonon. *in castra h. in humili.*

9 *Alexander*] Notandus hic est Frontini lapsus, qui Alexandro tribuit, quod fecit Cyrus, testibus Herodoto, & Xenophonte, Polyaeno, & pluribus. Babylon vero Alexandro advenienti ad urbem statim ultro est dedita; ut ex Plutarcho, Arriano, Curtio, aliisque liquet. Consule omnino Freinshem. ad Curt. l. v. I. 17. *Babylona procedenti Alexandro Mazaeus cum adultis liberis supplex occurrit, urbem seque dedens* &c. sic alibi *Croeso* tribuit, quod egerit Cyrus; *Cyro*, quod perpetraverit Darius; similiaque. Contra Alexander canalis Pallacopae ostia obstruens amnem in veterem alveum redegit. Vide Arrian. l. VII. p. 21. Fossa autem haec a Cyro ducta vocabatur dein βασίλειος ποταμὸς, vel διώρυξ. ut apud Polybium, & Ptolemaeum l. v. c. 20. Verum major etiam error est in exemplo sequenti; si auctor quidem ita reliquerit. Quippe Semiramis, quae Babyloniam condidisse dicitur, cujusque urbs fuit primaria, tali Strategemate ad-

dia flumine Euphrate dividebatur, [12] fossam pariter & aggerem instituit, ut in usum ejus existimarent hostes [13] egeri terram. Atque ita subito flumine averso, per alveum veterem, qui siccatus ingressum praebebat, urbem intravit.

V.

adversus Babylonios usa esse non potuit: Contra in eorum usum fossas, & alveos ex Euphrate derivavit, ut & Nitocris Babyloniorum item regina. Vide Herod. l. I. c. 185. Strabon. l. XVI. init. & Polyaen. l. VIII. c. 26.

10 *Babylonem*] 3. Reg. Voss. I, Hill. *Babylona.* amat enim Frontinus Graecam terminationem. ut *Persida. Enipea. Strategematon,* TENN. Uterque Leidensis, ambo Medicei, duo Cantabrig. Palatin. Hillensb. & Ed. Paris. *Babyloniam.* ut aliis, etiam Graecis, crebro haec urbs vocatur. Vide ad Justin. I. 2. *Haec Babyloniam condidit.* verum tamen *Babylona* edidi; ut etiam habet Gudianus. Sic ex *Persida* fecere supra *Persidiam*, ex *Enipea*, *Enipeam*, & alia.

11 *Media flumine*] *Medio fluvio* MSS. SCRIV. Verius ait esse Keuchenius, & sincerius, quod praebent Scriveriani, quia Ptolemaeo διὰ Βαβυλῶνος ῥέων audit. Mei omnes retinent *Media.* eodem sensu, & elegantius. quamvis non ignorem, saepissime occurrere *medium amnem, flumen,* &c. de eo, qui interfluit locum. Sed jungendum hic *media dividebatur.* Horat. I. Serm. I. 100.

at hunc liberta securi
Divisit medium.

per mediam urbem fluens Justin. l. XI. 8. 3. *fluvio* Medic & Edd. primae; *a flumine* Medic. pr.

12 *Fossam*] Edd. Italicae *fossas.* dein *gentes & hostes* Medic. pr. *veterem* deest in Leid. sec. *everso* perperam Voss. in seq. exemplo Petrens. non habet *eodem Euphrate averso.*

13 *Egeri terram*] Ita scribo de conjectura, cum libro *aggeri* habeant. suspicor etiam, tertio exemplo vitium subesse. MOD. In Parisiensi editione erat, *aggeri terram,* quod aliis non placet. Verumtamen, quamquam ferri hoc poterat (usitata enim scimus Plauto, aliis Rom. scriptoribus, *aggerere bona*, *aggerere aquam*, *aggerere herbas*;) nobis tamen libet verum esse, *aggerari terram.* Ex multis testimoniis, quae suppetunt, pauca tantummodo dabimus. Q. Curtius lib. IV. *Profundum mare, quod vix divina ope posset impleri: quae saxa tam vasta, quas tam proceras arbores posse reperiri: exhauriendas esse regiones, ut illud spatium aggeraretur.* Arnobius libro primo Adversus gentes: *Quae gentes famem senserint horridam, & aggerata interierint vastitate.* Apulejus secundo de Asino: *Ac sic aggeratis in cumulum stragulis & effultis in cubitum.* STEW. *Egeri* ita Modius: cum vulgo esset *aggeri.* Stewechio *aggerari* placet. SCRIV. *Egeri.* Sic omnes MSS. exhibent. & plerique sic c. 8. n. I. quod tamen sibi Modius tribuit. Stewechius *aggerari* multis probat exemplis. TENN. Ex Stewechii conjectura longius procedit Keuchenius, & conjicit *aggregari*, verissima, ut ait, emendatione. quia apud Apulej. l. IX. Mil. *In rectum aggregata cumulum.* Hinc vide, lector, quantas turbas depravata possit movere Editio. *Aggeri* enim inveni in sola Ed. Wecheliana. Ceterae cum MSS., ut debent *egeri.* Egeritur terra, & effoditur ad fossam, & aggerem fa-

V. Semiramis adversus eosdem Babylonios, eodem Euphrate averso, idem fecisse dicitur.

VI. [14] Clisthenes Sicyonius ductum aquarum in oppidum [15] Crisaeorum [a] ferentem rupit: mox [16] adfectis siti restituit aquam elleboro corruptam, qua

[a] Vulgo CRISEORUM.

facienda. Livius l. XXXVIII. 7. *Non solum sub terra fodientes, sed egerentes etiam humum fefellere hostem.* Ovid. l. VII. Met. 243. *egesta scrobibus tellure*, & alii saepius. Insita rectum esse contra *aggeri* suo loco docebimus.

14 *Clisthenes*] Palatin. *Classhenes* alii aliter, & inepte. *Sicyonis* Medic. pr. *Sicyonutus* Petr.

15 *Criseorum*] Forte *Cyrraeorum*. SCRIV. *Ed. pr.* Scribe *Crissaeorum* IDEM. *Ed. sec. Criseorum.* Sic omnes MSS. unus Reg. *Crisaeorum.* Stephanus. Κρίσα πόλις Φωκίδ@. Τὸ ἐθνικὸν Κρισαῖ@. Scriverius *Crissaeorum.* Polyaenus lib. VI. hoc Strategema ab Amphictyonibus patratum ad urbem Κύῤῥαν narrat. Hinc Freinshemius docet *Cirrham* & *Crissam* eandem urbem ex Pausania pag. 684. inde bellum Criseum in Justini prologo tertio. TENN. *Eriseorum* Edd. Italicae. *Triseorum* Ed. Paris. *Cresceorum* Leid. sec. Ortelius conjecerat quoque *Cirraeorum.* Saltem a Κίῤῥα, *Cirrha*, ut vocatur, foret deducendum *Cirrhaeorum.* Sed optime docuerunt jam dudum viri docti, rescribendum esse per diphthongum *Crisaeorum*, sive *Crissaeorum. Cirrha* enim, & *Crisa*, seu *Crissa* eadem est: unde hoc bellum a Sicyoniis ductu Solonis & Clisthenis gestum vocatum fuit Κρισαῖον, *Crisaeum.* Praeter Freinshem. ad Florum l. II. c. 20. adi etiam Kuhnium ad Pausan. l. X. c. 37. Maasvic. ad Polyaen. l. III. 5. VI. 13. & Longuerue ad Justinum. Ut verum tamen fatear, mallem cum aliis *Cirrhaeorum*, si MSS. addicerent, ex Demosthene, AEschine, aliisque. Nam praeter Pausaniam, & Justinum ceteri Geographi *Cirrham*, & *Crisam* distinguunt, non vero easdem faciunt.

16 *Affectis*] Ita lego: vulgo *affectus* SCRIV. Hanc restitutionem pro sua venditans Keuchenius recepit quoque, & dein ceteri praeter Vesal. Nec mirum. nam *affectus* typothetarum modo error fuit in Edd. Modii, & Stewechii. Operae pretium tamen Casaubonus etiam duxit hoc monere: *affecti* Ed. Wechel. *afflatis siti* Leidens. sec. In Leidensi tert. haec duo verba non leguntur. Et sane nec Pausanias, neque Polyaenus oppidanos interim siti laborasse memorant. Contra Pausanias dicit, eos Clisthenem elusisse, & aquam pluviam in cisternas collectam bibisse; ac tunc demum de hoc Strategemate illum cogitasse. Pro his quoque verbis *affectis siti* in Vaticana *factis suis*, & in Edd. Romana, & Bononiensi exaratum est *refectis tubis* (de qualibus tubis, seu fistulis vide Columell. l. I. c. 5. Polen. ad Frontin. de Aquaeduct. Art. 20. & omnino SCtum Art. 129.) In primo autem Cod. Mediceo legas *Moxque alveis suis restituit aquam:* quod ipsum simpliciter dicit Pausanias, Ὁ δὲ τοῦ ἐλλεβόρου τὰς ῥίζας ἐμβαλὼν ἐς τὸν Πλεισὸν ἐπειδὴ ἱκανῶς τοῦ φαρμάκου τὸ ὕδωρ ᾔσθετο ἔχον, ἀπέστρεψεν αὖθις ἐς τὸν ὀχετόν, i. e. restituit

qua usos profluvio ventris [17] decipiens, cepit.

tuit aquam in alveum, sive canalem, & aquaeductum refectis scilicet tubis. Unde nota quoque contra Keuchenium, qui hic multa ἀπροσδιονύσως de elleboro congessit, non fuisse semen ellebori, sed ipsas radices, καὶ πολὺ πλῆθος Ἀντικύρωθεν συλλεχθὲν, ut ait Polyaenus.

17 *Decipiens*] Sic MSS. unus Hill. *Deinceps*. Freinshemius *Desipientes*. divinus Casaubonus ad Polyaenum, *Repens vel ingens*. ut apud Graecos διάῤῥοια ἀκρατὴς. Sic ut *profluvio* sit primi casus. Aquas autem non semel veneno infectas apparet ex Lucano IV. vs. 320.

O fortunati, fugiens quos barbarus hostis
Fontibus immisto stravit per rura veneno!

Seneca II. de ira c. 8. *Non descripsit violatos fontes venenis, & pestilentiam manu factam.* Lipsius de magnitudine Romana fol. 320. ut candorem P. R. in bello probet, videtur contendere, unum modo M. Aquilii exemplum occurrere, quod est apud Florum II. c. 20. *Contra fas Deum moresque majorum medicaminibus impuris, in id tempus sacrosancta Romana arma violasset.* TENN. *Desipientes* conjecit quoque Gruterus. Rubenius l. II. Elect. c. 29. *Deficientes* vel *deinceps*, quomodo etiam Lipsius voluit, ut est in Hillensb. MSto. Scriverius in curis posterioribus *desides*; Maasvicius *decumbentes*, quia Polyaenus dicit Τὴν Κίῤῥαν πόλιν ἔλαβον, κειμένων τῶν πολεμίων; ubi praecesserat jam Κιῤῥαῖοι πίοντες διαφθείροντα τὰς γαστέρας καὶ πάντες ἐκλυθέντες ἔκειντο. Pausaniae verba sunt καὶ οἱ μὲν ὑπὸ ἀπαύστου τῆς διαῤῥοίας ἐξέλιπον οἱ ἐπὶ τοῦ τείχους τὴν φρουράν. Ἀμφικτύονες δὲ ὡς εἷλον τὴν πόλιν. &c. Forsan exciderunt hic quaedam. Mediceus pr. *cepit decipiens*. Leidens. pr. *decipiens exit*. Petrensis *qua usus profluvio ventris decipienti cepit*. Incertissimis conjecturis indulgere non vacat. Aliter hariolari possemus *desidentes* prae continua alvi exoneratione. Quod verbum hac in re adhibet Celsus l. II. c. 10. & l. IV. c. 18. *In torminibus frequens desidendi cupiditas est.*

CAP. VIII.

De [1] *injiciendo obsessis pavore.*

EXEMPLUM I.

Philippus, quum [2] Prinasum [a] castellum nulla vi capere posset, terram ante ipsos muros ad-

[a] Vulgo TRINASSUM.

1 *Injiciendo*] Medic. pr. *immittendo o. pavorem.*

2 *Trinassum castellum nuda vi capere posset*] Vidi editiones, quae *Treenassum* appellarent. alii *Trinessum*. & gentiles ejus Trinesseos vocasse videntur. Adi Stephanum, & alios. & pro *nuda vi*, substitue-

[3] adgessit, simulavitque agi cuniculum. [4] Castellani[a], quia subrutos se existimarant, dediderunt.

II. Pelopidas Thebanus [5] Magnetum duo oppida simul obpugnaturus, non ita longo spatio di-

a Vulgo CASTELLANIQUE.

tue, *nulla vi.* operarum nempe culpa mendum illud enatum est. STEW. *Trinassum.* Sic l. 1. Reg. 3. Hill. Stewechio probatur. & creditur idem locus, qui Stephan. Τρίνησσα τόπος Φρυγίας, τὸ ἐθνικὸν Τρινησσαῖος. 2. Reg. *Crinassum.* Voss. *Crinasum.* quartus Reg. *Ternasium.* TENN. *Trinassum* vel *Trinessum* legit quoque Keuchenius, & confirmant MSS. nonnulli. *Teenasum*, *Tecnasum*, *Trinasum*, *Ternassium*, *Cernasum*, *Crinasum*, *Crinassum* alii. Sed omnino rescribendum erat *Prinassum* vel *Prinasum*, quod ultimum praetuli, quia MSS. unicum *s* tantum habent. Quomodo hanc urbem Cariae, seu Peraeae, a Philippo Demetrii filio captam nominant idem Strategema narrantes Polybius l. XVI. p. 1017. Ed. Gron. & Polyaenus l. IV. Strateg. c. 17. ubi videndus Maasvicius. *Nuda vi*, quod invenerat in Modii Ed. Stewechius, est nec in aliis Edd. nec in ullis MSS.

3 *Aggessit*] Egessit. SCRIV. Duo Reg. 1. Hill. *Egessit.* Voss. 2. Hill. 2. Reg. *Ejecit.* TENN. Ubique librarii, confuderunt τὰ *aggerere*, & *egerere*, *aggesta*, & *egesta*. Quare, licet plurimi MSS. & Edd. VV. exhibeant *egessit*, *ejecit*, *egisset*, nihil minus retinenda hic loci est vulgata lectio. Non enim egessit terram agendo cuniculum; sed aggessit terram ante muros, simulans se agere cuniculum, cum interim aliunde terram huc comportari in speciem jusserit: unde e Glossa in Leidensi tertio *advexit.* Clare hoc testantur auctores. Polybius: Τὰς μὲν ἡμέρας ψόφον ἐποίει κατὰ γῆς, ὡς ἐνεργουμένων τῶν μετάλλων. τὰς δὲ νύκτας ἔξωθεν ἔφερε χοῦν, καὶ παρέβαλε παρὰ τὰ στόμια τῶν ὀρυγμάτων. &c. Polyaenus: Νύκτωρ δὲ ἐκέλευσε τοὺς στρατιώτας ἀπὸ σταδίων ὀκτὼ ἢ δέκα ἔκ τινος βαθείας φάραγγος ἀνακομίζοντας χοῦν μεταβάλλειν παρὰ τοῦ στόματος τῶν ὀρυγμάτων. Ἐπεὶ δὲ πολὺς χοῦς ἐγήγερτο σωρηδὸν &c. *Aggerere* est aliunde congerere. *Egerere* est effodere, aut inferiore loco adtollere, ut supra vidimus.

4 *Castellanique*] *Castellani, qui s. s. e., tradiderunt* MSS. SCRIV. Voss. 3. Hill. 3. Reg. *Castellani quia subruptos.* 1. Reg. *subreptos.* TENN. Barthio conjecturam turpiter rursus sublegit Keuchenius ex Advers. l. XIV. c. 9. *Castellani, qui ita s. s. existimarunt, dederunt* vel *dediderunt.* Primo *que* confidenter ejeci auctoribus MSS., etiam meis quatuor vel quinque, & Edd. primis. pro *quia* in Medic. pr. *quod.* Edd. primae non habent, sed *aestimantes* tantum. *Subruptos* quoque est in MSS. nostris octo, & Ed. Rom. e vulgari librariorum lapsu. Dein *existimarent* MSS. tres. *existimaverunt* Leid. pr. *aestimaverant* Leid. sec. Omnes autem *dediderunt* praeter Leid. sec. *dederunt* scilicet *se.* Quare cetera vulgata tutius retinemus.

5 *Magnetum*] Medic. sec. *Magnatum.* Leid. sec. *magna tamen.* dein *non tam ita* ambo Medicei, & Edd. Italicae, ac Paris. Leid. sec.

distantia, quo tempore ad alterum eorum exercitum admovebat, praecepit, ut ex composito ab aliis castris [6] quatuor equites coronati, notabili alacritate velut victoriam [7] adnuntiantes, venirent. Ad cujus simulationem [8] curavit, ut silva, quae in medio erat, incenderetur, praebitura speciem urbis ardentis: praeterea quosdam, captivorum [9] habitu, eodem [a] jussit perduci. Qua adseveratione perterriti, qui obsidebantur, dum in parte jam se superatos [10] existimant [b], defecerunt.

III. Cyrus, rex Persarum, incluso Sardibus Croeso, qua praeruptus mons [11] nullum aditum praestabat, ad moenia malos [12] exaequantes altitudinem jugi subrexit; quibus simulacra hominum

[a] Vulgo EODEM HABITU. [b] Vulgo EXISTIMARENT.

sec. *non tamen ita.* Medicei etiam *longinquo.* Leid. sec. *l. sp. destinato dist.*

6 *Quatuor equites*] VI. MSS. SCRIV. *Quatuor equites*] Sic omnes MSS. quae lectio probatur a Polyaeno l. 2. in Pelopida (c. 4. §. 1.) Τέτλαρας ἱππεῖς ἐστεφανωμένυς θέοντας, ut legit divinus Casaubonus. TENN. Male etiam Mediceus sec. VI. cum Sanuto.

7 *Annuntiantes*] MSS. decem, & Edd. Rom. Bonon. Paris. Wechel. *nuntiantes*: quod aeque probum est, nec mutatum oportuit. Retinui nunc tamen ob Cod. Vossianum, qui solus ita exhibet.

8 *Curavit*] *Curarent* Leid. sec. pro *captivorum* Cantabr. tert. *eorum.*

9 *Eodem habitu*] *Eorum* MSS. SCRIV. *Eorum* Medic. pr. & Edd. Italicae cum Sanuto. Sed quid? an captivos equitum coronatorum habitu jussit perduci? Ridicule. Cantabrigienses, Leidenses, Gudianus, Vossianus, Hillensb. Medic. sec. Edd. Paris. Wechel. & Vesal. *habitu eodem.* Optime, si modo distinguas ita *quosdam, captivorum habitu, eodem j. p.* Non habebat captivos, sed simulabat: quare quosdam captivorum habitu jussit perduci *eodem* scilicet loci ad urbem obsessam. atque hoc ordine ea verba adduxit ad c. l. Casaub. l. IV. c. 7. in f. *quibusdam matronis habitu captivarum in conspectu locatis: qua facie decepti Megarenses.*

10 *Existimarent*] Voss. & unus Hill. *existimant.* TENN. MSS. mei etiam decem cum Edd. primis *existimant*: Verissime. nam vulgatum non est Latinum. Quippe *dum* hoc sensu indicativum amat. Idem vitium vulgatos Codd. obsederat l. I. c. 5. 2. *Dumque ignibus submoventur hostes, ipse fluvium superavit.* ubi vide. Verbum *defecerunt* sine sensu exsulat ab Ed. Keuchenii.

11 *Nullum*] Medic. sec. *nulli.* non male.

12 *Exaequantes altitudinem jugi*] Vaticanus, & Ed. Rom. *Exequentes*

num armata Persici habitus inposuerat, noctuque eos monti admovit. Tum prima luce ex altera parte muros adgressus [13] est, ubi orto jam Sole simulacra illa, armatorum referentia habitum, refulserunt. Oppidani captam urbem ab tergo credentes, & [14] ob hoc in fugam dilapsi victoriam hostibus concesserunt.

tes; Medicei *excedentes*, quod est superantes. Male. Mali enim non debebant excedere altitudinem, sed aequare. Alioquin fraus se ipsa detexisset. Polyaen. ξύλα ἰσομήκη τοῖς τείχεσιν. Dein *subtexit* Medicei, & Edd. Italicae. *subrepsit* Palat. *subjecit* Petrensis, solita librariorum mutatione, non scientium *subrigere* pro sursum erigere activae esse significationis. At tu, lector, vide, quae congessit Cl. Drakenburg ad Silium l. x. 252. *subrecta cuspide*. Seneca Ep. 86. *Vidi turres in propugnaculum villae subrectas*.

13 *Adgressus est*.] Verbum substantivum exsulat a Gudiano, Petrensi, utroque Leidensi, Palatino, Vossiano, & Hillensb. Petrensis *ubi vero*. *Jam* deest quoque a Palatino, Leidensibus, Vossiano, Hillensb. Gudiano, & Edd. Paris. Wech. ac Vesal. Forsan relictum est ab auctore *T. p. l. e. a. p. muros adgresso, ubi orto sole s. i. armatorum referentia habitum* (sic MSS. & Edd. pp. non *hab. ref.*) *refulserunt, oppidani* &c. posset etiam tota distinctio poni post *est*. & *ubi* &c. pro *quando*, *postquam* sumtum cum seqq. jungi.

14 *Ob hoc*] Ita lego. vulgo τὸ *ob* exsulat. Scriv. Wechelii culpa. Priores enim cum MSS. recte *ob hoc* exhibuerunt, sollemni auctori nostro locutione ut ad l. 1. 6. 2. Ceterum Frontino in hujus expugnationis relatione consentit Polyaenus l. VII. c. 6. 1. non vero Herodotus l. 1. c. 84.

CAP. IX.

De inruptione ex diversa parte, quam [1] exspectamus.

EXEMPLUM I.

Scipio apud [2] Carthaginem [3] sub discessum aestus maritimi secutus Deum, [4] ut dicebat, ducem,

1 *Exspectamus*] 3. Reg. Voss. 1. Hill. *exspectabimus*. Tenn. Palatin. Hillensb. *exspectatur*, non male. statim *qua non exspectabatur*; & ita auctor saepius V. ad l. 1. 2. 7. *alio, quam exspectabatur, latere*. *Exspectabimus* Gudian.

2 *Carthaginem*] Hispanam scilicet vel *Novam*, quam vocem differentiae caussa addere plerumque solent auctores, ex abrupto de hac urbe loquentes. Apud Aurelium Victorem tamen in Scipione a quibusdam MSS. *Novam* abesse quoque deprehendi.

cem, ad muros urbis accessit, &, cedente stagno, qua non exspectabatur, irrupit.

II. Fabius Maximus, Cunctatoris filius, apud Arpos, praesidio Hannibalis occupatos, considerato situ urbis, [5] sexcentos milites obscura nocte misit, qui per munitam, eoque minus [6] frequentem[a] oppidi partem scalis evecti in murum, portas [7] revellerent. Hi adjuti [8] decidentium aquarum sono, qui operis strepitum [9] obscurabat, jussa

[a] FREQUENTATAM vulgo.

2 *Sub discessum.*] Medicei, & Edd. principes *sub discessu.* V. ad l. I. 5. 9. *sub occasum solis.* Apud Caesarem etiam l. VIII. B. G. c. 49. *sub discessum suum* MSS. & Edd. pp. *discessu suo.* Livius autem hic l. XXVI. 45. *Decessum* usurpat, & ita Caesar B. Gall. III. c. 13. Recte utrumque. Seneca Herc. Fur. 321.

bisque discedens fretum,
Et bis recurrens.

Aliter etiam dicitur *recessus.*

4 *Ut dicebat*] Nonnulli *docebat*, frigide. Livius. *Neptunum jubebat ducem itineris sequi, ac medio stagno evadere ad moenia.* Hunc in somnio sibi adparuisse affirmabat, teste Polybio l. x. c. 10.

5 *Sexcentos*] Numerus in Vaticano deest. Leid. sec. minus bene *ducentos.* dein Vossian. *per munimenta atque minus.*

6 *Frequentatam*] 3. Hill. & Voss. *Frequentem.* quod cum sit idem, tamen elegantius. Ut Plauto in milite *Frequens senatus.* II. 6. III. Hinc Justino XI. c. 12. *Frequenter consolari.* pro multis praesentibus. Front. III. 10. 6. TENN. Tres etiam Cantabrigienses, Gudianus, ambo Leidenses quoque cum Edd. Paris. Hittorp. & Wechelii *frequentem*, bene. non enim vult oppidi illam partem minus a populo vel praesidio crebro adiri, sed pauciores illic esse milites; quia satis fidebant munitione. *Infrequens* hac in historia Livius l. XXIV. c. 46. & alibi cum aliis sexcenties: quare omnino optimorum MStorum auctoritatem, consentiente Cl. Wasse, secutus sum.

7 *Revellerent*] Leid. sec. *revellerunt.* Arcerian. *evellerent* probante Keuchenio ex Appuleji l. III. *domus januas evellere.* Verum cum in nullo alio codice adpareat, non admittendum censeo. *Revellere* seu *refringere* portas, locutio est usitatissima.

8 *Decidentium*] Leidens. sec. *decidente.* Sanutus *descendentium*, nimis poetice. Imbrem enim intelligit auctor, ut patet e Livio, hanc rem describente. *Id maxime ad fallendum adjuvit. Imber ab nocte media coortus, custodes vigilesque dilapsos e stationibus suffugere in tecta coegit, sonitusque primo largioris procellae strepitum molientium portam exaudiri prohibuit &c.*

9 *Obscurabat*] Longius videbatur petitus hic tropus: quare locum suspectabam: ac primum *obturabat* reponi posse credebam. ceterum in eo nondum mihi potui satisfacere. STEW. Sic omnes MSS. *Obturabat*, quod Stewechius exhibet, nusquam apparet. TENN. Stewechii conjectura probari nequit; *Obturamus* enim *januam*, *aures* &c. quae clauduntur, ne quem strepitum audiamus; non ipse

sa peragunt. Ipse, dato signo, [10] ab alia parte adgressus, cepit Arpos.

III. C. Marius, bello Jugurthino, apud flumen [11] Mulucham, quum obpugnaret castellum in monte saxeo situm, [12] quod unâ & angustâ semitâ adibatur, cetera parte (velut [13] consulto) praecipiti, nunciato sibi per Ligurem quemdam ex auxiliis gregalem militem, qui forte aquatum progressus, dum per saxa montis [14] cochleas legit,

ipse strepitus obturari potest. Verbum autem *obscurare* de occultatione soni saepius adhibetur. Hinc *obscurare laudes* apud Cicer. pro Marc. c. 10. Et propius ad rem Lucan. l. IV. 718.

Obscuratque suam per jussa silentia famam.

10 *Ab alia parte adgressus*] Cui ergo bono ab interiore parte portam illam, qua adscenderant, revellere debuerunt? Hoc non capio. Scribendum videtur, nisi auctor lapsus fuerit *effracta* vel *avulsa porta ingressus*, aut simile quid. Livius. *Id ubi factum ex composito est, signa efferri consul jubet, ac paullo ante lucem per effractam portam urbem ingreditur.* Favet nonnihil Mediceus sec. *egressus. Porta* alibi quoque apud nostrum depravatum est in *parte.* Vel lege, quod deinceps in Vaticano inveni, simpliciter *ab ea parte.* Mihi tamen hoc ab correctoris esse manu videtur. pro *Arpos* non male Leidens. sec. habet *urbem.*

11 *Mulucham*] Omnes fere *Mulucham* vocant fluvium. Mela I. c. 5. Sallustius Jug. 92. amnem Plinius V. 2. Ptolomaeo dictum (ut docuit Geographorum praestantissimus Vossius) μυλυχάθ. Solus Florus III. 1. appellat urbem saxeo inditam monti. TENN. Observavit idem hic Keuchenius, & ad Florum consule Vinetum: ubi forsan legi posset: *saxeo inditam monti ad Mulucham urbem.* Urbs sita ad Mulucham. Nimis stupidus videtur Flori error fore, si ex amne ipsam fecisset urbem vel castellum: praesertim cum tam Florus, quam Frontinus, sua maxima ex parte a Sallustio hausisse videtur. Nam notandum est, hos tres auctores in eadem historia *saxeum montem* dicere; cum facile vel *rupem* vel *saxum* vel simile aliquis usurpare potuisset. MSS. nonnulli *Mulucham*, *Mulucam*, *Mulcam.*

12 *Quod adibatur*] Uterque Mediceus *ad quod adibatur.* quod non temere admittendum. Curt. VII. 11. *Petra semitâ perangustâ aditur.* Apud eumdem l. VI, 5. 13. *Interiora regionis ejus haud adiri poterant*, ut e MSS. scribendum; vulgo *adire poterat.* Ed. etiam Bononiensis omissa conjunctione *una angusta.* Ita Sallustius. *Uno perangusto aditu relicto.* Sed infra c. 13. §. 3. *Introitus urbis, qui unus & angustus* &c.

13 *Consulto*] Probavi hoc prae illo *cum saltu* pr. MOD. Male Reg. *Velut cum saltu.* Sall. Jug. 92. *Omnia natura, velut opere atque consulto praeceps.* TENN. *Cum saltu* exhibent Medicei, & hinc scilicet Edd. Italicae, aliaeque. sed jam correctum in Paris. & Wechelii ante Modium *consulto.*

14 *Cochleas*] Medic. pr. *coleos*, sec. *cocletas.* Leid. pr. *cocletis* sec. *cocletes.*

git, [15] ad summum pervenerat, [16] erepi [a] posse in castellum, paucos centuriones, quibus [17] perfectissimos cum velocissimis militibus aeneatores inmi-

a Vulgo ERIPI P. CASTELLUM.

15 *Ad summum*] 3. Reg. 3. Hill. *ad summa*. TENN. *Ad summa* non male Gudianus, Medic. sec. & Leid. pr. Nil tamen muto. Colum. l. IV. c. 20. *ad summum perveniunt*. Sic *in diversum* supra. ubi alii *in diversa* &c. Medic. pr. & Ed. Paris. *ad summam*. Interpolate Vatican. ad *summam p. partem*. Sallustius. *Aquatum egressus animadvertit inter saxa repentes cochleas, quarum quum unam atque alteram, dein plures peteret, studio legundi paullatim prope ad summum montis egressus est*.

16 *Eripi posse castellum*] Parum abest, quin legendum censeam, *erepi posse in castellum*. De eo, quod subsequitur, liberius pronunciabo: *ut prospectus visusque per saxa facilior foret*. nimis hoc ineptum, nimis, inquam, absurdum. quapropter rescribe, *prospectus nisusque*. Hanc emendationem Crispo Sallustio debemus; qui in Jugurthâ, dum praesens enarrat Strategema, *modo eminentibus* (inquit) *saxis nisus Ligus*. Item paulo post, *capite atque pedibus nudis, uti prospectus nisusque per saxa facilior foret*. Iterum ibidem: *quae dubia nisui videbantur potissimum tentare*. quin imo Frontini nostri verba subsequentia hanc emendationem plane confirmant: áit enim, *quibus in ascensu nitebatur*. Curtius lib. VII. *Nihil tam alte natura constituit, quo virtus non possit eniti*. Idem; *Per has difficultates enituntur in verticem montis*. STEW. Voss. *Vi castellum*. 3. Reg. 3. Hill. *in castellum*. Hinc Ortwinius, *diripi posse castellum*. Verum cum induxerit Marius non tam diripere, quam occupare castellum, praefero conjecturam Stewechii. *Erepi posse in castellum*. Suetonius Tib. 60. *Territus, quod is a tergo insulae per aspera & devia erepsisset ad se*. TENN. Keuchenius legit *erumpi posse in castellum*; quod invenerat scilicet in Ed. Parisiensi, id pro conjectura venditans. sed nihil verius est emendatione Stewechii, quo praeter Tennulii Codices faciunt quoque Vaticanus *vi cast*. Palatinus, duo Cantabrigienses, ambo Medicei, Gudianus, uterque Leidensis, & Ed. Romana. *eripi p. in castellum*. Immo Ed. Bononiensis jam clare exhibuit *erepi p. in castellum*. i. e. clanculum, aegre, pedetentim *adscendi*, quod verbum e Glossa in textum suppositum praefert Petrensis. *Erepere* hoc sensu apud Horat. l. I. Sat. 5. 77.

Incipit ex illo montes Apulia notos
Ostentare mihi, quos torret Atabulus, & quos
Numquam erepsemus.

Avienus Orb. Terrae descript. vs. 283.

Nunc in dumosas erepunt denique rupes.

Lucan. l. III. 600.

Dum cupit in sociam Gyareus erepere puppim;

ut illic legendum. non *Gyareos*, quod supposuit quidam. Adde N. Heins. ad Silium Italic. l. III. 529. & J. F. Gronov. ad Senecae Phoeniss. 112.

17 *Perfectissimos cum velocissimis militibus aeneatores*. Sallustius tantum dicit *ex copia tubicinum & cornicinum numero quinque quam velocissimos delegit, & cum his, praesidio qui forent, quatuor centuriones; omnesque Liguri parere jubet*. Unde Doctiss. Wasse ibidem conjicit hic, ceteris re-

miscuerat, misit, capite pedibusque nudis, ut [18] prospectus, [19] nisusque per saxa facilior foret, [20] scu-

rejectis, scribendum esse *quibus quam velocissimos aeneatores.* Contra ego putarem potius, Sallustio a nostro auctore magnam adfundi lucem, eumque idem voluisse, quod dicit Frontinus. Centuriones enim non solos intelligit Sallustius, sed & sub iis delectos quosdam ex centuriis. Hoc patere videtur ex eo, quod sequatur *illi, qui centuriis praeerant.* unde colligas, ipsos adfuisse milites. Nimis enim poetica haec foret descriptio *centurionis;* nisi etiam tunc re vera iis praefuissent. Quare hoc argumento commotus Cl. Wasse rescripsit mihi, se jam *cum mil.* non movere, sibi tamen nequaquam τὸ *perfectissimos* placere; cujus rei caussam equidem, pace Viri Doctissimi dixerim, non percipio. At Doct. Cortius haec non capiens urit statim, & secat suum auctorem; & delenda ea verba *qui centuriis praeerant* censet: immo ad majorem audaciam procedit. Mox apud eumdem additur *quibus allevati milites melius escenderent,* quod constanter innumeri ejus aliorumque Codd. retinent; ille tamen confidenter ex ipso textu vocem *milites* ejecit, rogans *qui milites? Centuriones, an tubicines, an omnes?* Immo vero milites; qui Frontino teste dilectos centuriones sequebantur, aut etiam ipsos cornicines, & centuriones, qui laxiore significatione *milites* dici possent. Vehementer autem miror, viris doctis non suspecta esse illa Sallustii verba *cornicinum n. q. quam velocissimos;* cum tamen, si quid in hisce mutandum est, illic sine dubio lateat mendum, quod vox *velocissimus* satis evincere possit. Hoc enim, ni fallor, epitheton est inconveniens tubicini, & cornicini, quale hominum genus nemo commendaverit a celeritate, qua illis minime est opus. Milites veloces, & expediti sint oportet; aeneatores vero in arte sua perfecti si sint, nihil ultra requiret Imperator. Jam vero Cortius indicavit, in MSto, & Ed. Venet. 1470. interseri *pedites;* in quatuor aliis MSS. interponi *millium* vel *millia,* & *quam* in iis abesse. Hinc nemo non videt, facile legi posse *militesque velocissimos;* quorum glossa est *pedites,* uti etiam in Frontino plus semel vidimus: Quo modo si reliquerit Sallustius, *centuriones* simplici significatione sunt sumendi. Et, ut verum fatear, licet sub duce saepe ejus intelligantur milites, hic tamen loci durius foret, & intricatius. Haec olim ad hunc locum notaveram. Nunc in Sallustii nihil mutari velim, sed etiam deberi nihil in Frontino, qui facile hic potuit Sallustii mentem non percepisse. quare etiam nihil in eo deleatur, ut male voluit Cortius. Centuriones, licet non adessent ipsae centuriae, nihilominus reapse centuriis praeerant. Ipsi autem, ut dixi, cum aeneatoribus laxiore sensu *milites* vocantur. *Velocissimi* hic debebant esse aeneatores, quia cito erependum erat in asperum montem. Multi adesse non debebant, ut res tacito geri posset.

18 *Prospectus*] 1. Reg. 1. Hill. *profectus.* TENN. *Perspectus* Medic. pr. male.

19 *Nisusque*] Ita legendum Vulgo *visusque.* SCRIV. 1. Hill. *visusque* male. Videtur Sallustium ex parte descripsisse. c. 94. *Capite atque pedibus nudis, uti prospectus nisusque per saxa facilius foret.* TENN. *Nisusque* plerique nostri

[20] scutis gladiisque [21] a tergo aptatis. Hi Liguro duce, [22] & loris [a] & clavis, quibus in adscensu nitebantur, adjuti, quum ad posteriora, [23] & ob id vacua defensoribus, castelli pervenissent, concinere & tumultuari, ut praeceptum erat, coeperunt. Ad quod constitutum Marius constantius adhortatus suos, acrius instare castellanis coepit, quos ab inbelli multitudine suorum revocatos, tamquam ab tergo capti essent, insecutus, castellum cepit.

IV. [24] L. Cornelius Cos. [25] complura Sardiniae ce-

[a] Vulgo TELIS.

quoque, ut bene emendavit Stewechius: quod & monuit Doct. Wasse ad Sallustii locum, ubi vide; item Cortium, & quae nos congessimus de hac voce ad Lucanum l. III. 612. VI. 482. IX. 484. Adde N. Heins. ad Ovid. Epist. Heroid. IV. 126.

20 *Scutis gladiisque*] 2. Reg. 2. Hill. *Scutis armisque*. TENN. *Armisque* exaratur quoque in duobus Mediceis, Vaticano, utroque Leid., & Petrensi, ac Edd. Rom. Bonon. Paris. Hittorp. & Wechel. in quorum margine tamen *gladiisque* an *ensibus* reliquit auctor? Sallust. *super terga gladii & scuta*. ut notavit jam Keuchenius. Per *arma* vulgo solent auctores intelligere scuta, non *gladios*.

21 *A tergo*] Dele cum Voss. & 1. Hill. praepositionem *a* Sall. *super terga gladii & scuta*. TENN. E nostris Gudianus, & Palatinus delent praepositionem: Attamen non temere illam ejici velim. *A tergo* quid fieri diximus sexcenties usurpari, ut vel in hoc loco pro *post tergum* ad l. II. 5. 31. l. IV. 7. 19. *religatis a tergo sarmentis* ex MSS. *A tergo aptare* est ergo ab ea parte, qua tergum est, apte ponere arma. *esse a tergo* Ovid. l. I. Fast. 92. Male autem vulgo ita legebatur *aptatis, hi &c.*

22 *Et telis*] Malim *loris* ex vestigiis MSS. SCRIV. Voss. 3. Reg. *& loris*. Sallust. *Laqueis vinciebat*. TENN. Invenerat Scriverius pro *& telis* in suis membranis *teloris*, quod & ego reperi in Petrensi, & Mediceo sec. *loris* clare Gudianus. *&* abest a meis octo, vel novem libris. Verum *& loris* jam olim recte editum fuit in Edd. Romana, & Bononiensi: quare secure revocavi.

23 *Et ob id*] Tò *&* deest in MSS. septem, & Edd. pp. non recte. *tumultu agi* Arcerian. *tumultuare* Medic. sec. Ambo Medic. *constitutus*. dein *castellanos* Leid. sec. Vatican. Medic. pr. & Edd. Italicae, *castellum* Medic. sec. *in belle* quoque Edd. eaedem. *evocatos* al. teste Keuchenio inepte. Mox *a tergo* vel *ab t. capti* MSS. & Edd. pp. non *c. a. t.*

24 *L. Cornelius*] *Cornelius Rufinus Cos.* MSS. SCRIV. Voss. 1. Hill. 3. Reg. *L. Cornelius Rufinus*. TENN. Mei quoque omnes MSS. (de Cantabrigiensibus nihil notatum invenio) addunt *Rufinus*, & pro *L.* supponunt duo *P.* Crediderunt scilicet boni librarii, cum-

cepit oppida, dum [26] firmissimas partes copiarum noctu exponit, quibus praecipiebat, delitescerent [a], opperirenturque tempus, [27] quo ipse naves

[a] Vulgo UT DEL.

eumdem hominem intelligi, de quo loquitur auctor l. III. 6. 4. *Cornelius Rufinus Cos.* Is enim vocabatur *Publius*. Verum Frontinus innuit *L. Cornelium Scipionem* Consulem A. U. C. CDXCIV. cujus rursus meminit Cap. seq. §. 2. Hic enim *L. Cornelius Consul in Sardinia, & Corsica contra Sardos, & Corsos, & Hannonem Poenorum ducem feliciter pugnavit*, teste Livii Epitom. XVII. tempore scilicet belli Punici I. Florus l. II. c. 2. *L. Cornelio Scipione Cos. Sardiniam, adnexamque Corsicam transit. Olbiae hic, ibi Aleriae* (sic duo MSS. Leidd.) *urbis excidio incolas terruit, adeoque omnes terra, mari* (ita quoque tres Leidd., non *marique*) *Poenos expugnavit.*

25 *Complura*] Leid. sec. *plura*. Voss. *cum plura*. Medic. pr. *quamplura*. Vide ad l. II. 12. 3.

26 *Firmissimas*] Alias *fortissimas*. SCRIV. *Fortissimas* male, & tralatitio errore Medicei, Edd. Italicae, Paris. Hittorp. & Wechel. V. ad l. II. 3. 3. Dein *nocte* Leid. pr. Mox *ut delitescerent* non agnoscunt rursus τὸ *ut* insititium Petrens. Gudianus, Palatin. Leidenses, & Hillensb. cum Vossiano: quare jubente auctoris nostri, aliorumque stylo ejeci. V. ad l. I. 4. 7.

27 *Quo ipse noctu appelleret*] Si retinemus τὸ *noctu*, nullus haud dubie usus erit istius doli: neque enim is oppidanorum mos est, portis patefactis hosti adventanti de noctu occurrere. quae res facit, ut libentius legerim, *interdiu appelleret*. Nihilominus ut cetera omnia, itidem hoc judicio doctiorum lubens merito relinquo: & videant iidem illi, sitne paulo inferius reponendum, *impetum fecerunt*, pro eo quod vulgo circumfertur, *impetum facerent*. STEW. *Quod ipse nactus*. Ita lego: vulgo est *quo ipse noctu app*. SCRIV. *Quod ipse nactus*. 3. Reg. Voss. 3. Hillensb. *Quo ipse*. Voss. 3. Reg. *natus*. Stewechius *noctu*. 1. Hill. *nav..is*. lego. *quo ipse navibus appelleret*. TENN Vitiosa lectio *quo ipse noctu* defluxit ab editione Wechelii: priores cum plerisque MSS. exhibent *quo ipse nactus*: unde non male Scriverius *quod*. Livius l. XXV. 25. *Noctem eam nactus*. Sed *quod* in nullo est MS. *natus* quatuor etiam mei. *navi* unus. Forte *ratis* vel *navis*. Immo diserte Palatinus, *naves*, & ita jam conjecit Gronovius, unde *navibus* Tennulii non opus est, licet sic l. II. 7. 14. *Ambraciam uno lembo adpulisset*. *Adpellere naves* locutio est frequentissima tam nostro, quam aliis. Verum cum vix videantur librarii hoc corrupturi fuisse, forsan amplius auctor scripserit *quo i. naves actae* vel *actam adp*. Dativus loci additur l. I. 4. 11. *Circumactas naves adpulit Siciliae*. vide plura ad Lucan. l. VIII. 567.

Qui vetet externas terris adpellere classes.

Actam si mavis, neque is casus sine exemplo est vi praepositionis, quae in verbo inest: ut in laudato jam exemplo l. II. 7. 14. Tacitus l. II. Ann. c. 24. *Triremis Chaucorum terram adpulit*. Cum duobus accusativis noster quoque hoc libro c. 3. §. 7. *qui naves Ephesum adpellebat*. *Acta* pro litore in usu est apud optimos auctores; Immo *acta* in *noctu* sic etiam depravatum fuit apud Ciceron. l. V. in Verr. c. 25. Ceterum *adpellaret* Medic. sec. Petrens. *expelleret*.

ves [a] adpelleret; occurrentibus deinde [28] adventanti hostibus, & ab ipso per simulationem fugae longius ad persequendum avocatis, illi in relictas ab his [b] urbes inpetum [29] facerent.

V. Pericles, [30] Atheniensium dux, quum obpugnaret quamdam civitatem, magno consensu defendentium tutam, nocte ab ea parte [31] murorum, quae mari adjacebat, classicum [32] cani, clamo-

[a] Vulgo QUO I. NOCTU vel QUOD I. NACTUS. [b] Vulgo EIS.

Supra *opperirentur* sine *que* Leid. pr. *opperireturque* Medic. sec.

28 *Adventanti*] *Adventantibusque* Medicei. dein *Similitudinem* Leid. pr. *fugae* deest in Hillensb. *longe* Petrens. *advocatis* Medic. & Edd. Ital. *evocatis* Leid. sec. per peram omnes. Mox *ab his* pro *ab eis* MSS. & Edd. VV. recte. *illi*, & *hi* opponuntur. *relictam urbem* Leid. sec.

29 *Facerent*] *Fecerunt* Stew. SCRIV. Facerent: Sic lege nimirum *praecipiebat*. Male *Stewechius* & duo Regii *fecerunt*. TENN. *Fecerunt* tamen Petrensis, non adeo male, si post *adpelleret* ponatur plena distinctio.

30 *Atheniensium dux*] Suspectum hoc nonnihil, propter varietatem lectionis. Palatin. *Atheniensis*. Medic. pr. *Atheniensis dux*. Elegantius omnino Leidens. pr. Hillensberg. Vossian. Gudianus, Vaticanus, & Ed. Parisiensis *Pericles Atheniensium*. Sic alibi in MSS. *Anaxibius Lacedaemoniorum*, *Hippias Atheniensium*. V. ad l. I. 4. 7. & consule notata a Doctissimo Munkero ad Hygini Fab. 255. *Tullia Romanorum*. In Arriani Tacticis initio Σκηπίωνι τῶν Ῥωμαίων, quod perperam sollicitant.

31 *Murorum*] Petrens. *muri*. Dein *mare adjacebat* Arcerianus, probante Keuchenio ex Nepotis Timotheo *quae mare illud adjacent*, c. 2. atque ita illic MS. Leid. alii *mari*. vide ibid. Keuch. nec aliter Caesar. B. G. l. VI. c. 33. *ad eam regionem, quae Aduaticos adjacet*. Sic lege e MSS. antiquissimis; vulgo *Atuaticis*. quod idem ex alio Codice monitum jam a Gifanio in Ind. Lucret. v. *adjacere* Nil tamen muto. Livius l. II. 49.

Tuscus ager Romano adjacet.

Ovid. VII. Met 382.

Adjacet his Pleuron.

VI. Fast. 105.

Adjacet antiqui Tiberino lucus Helerni.

& passim. Nostri enim Codd. nihil variant. Crebro Keuchenius ex illo Arceriano singulares lectiones profert.

32 *Cani, clamoremque adtolli*] Voss. 3. Hill. *Tolli*. TENN. Edd. Rom. & Bonon. *cl, clamorem att.* reliquis rejectis: *que* deest quoque in Mediceis. *tolli* uterque Leidensis, Palatin. Gudianus, Petrensis cum Cantabr. tertio, quod placet. Phaedrus *Clamorem subito totis tollit viribus.* & quis non? Videtur autem simplex *tolli* dictum ex formula castrensi magis, quam alterum *adtolli*. Pauca de multis, en exempla. Caesar l. III. B. Civ. c. 92. *Neque frustra antiquitus institutum est, ut signa undique concinerent, clamoremque universi tollerent*. Livius l. XLIV. C. II. *Clamorem alacres gaudio repente tollunt aliis parte alia in urbem irrupturis*. No-

stri

moremque adtolli jussit. Hostes [33] penetratum [a] illac oppidum rati, reliquerunt portas, per quas Pericles, destitutas praesidio, inrupit.

VI. Alcibiades, dux Atheniensium, [34] Cyzicum, [35] obpugnandi ejus caussa, nocte inprovisus accessit, [36] & diversa parte moenium cornicines canere jussit. Sufficere [37] propugnationi murorum poterant. Ad id latus, a quo solo se tentari putabant, [38] quum confluerent, [39] qua non obsistebaba-

a Vulgo PENETRARI I. IN OP.

ster l. 1. c. 9. §. 2. *Ad arma vocantium clamorem tolli signa canere.* Ne tamen protenus receptam lectionem ejiciam, prohibet me Vegetii locus tam in MSStis, quam Edd. l. III. c. 8. *Clamor autem, quem barritum vocant, non prius debet adtolli, quam acies utraque se junxerint.*

33 *Penetrari*] 4. Reg. *penetratum.* TENN. *Penetratum i. in oppidum* exhibent quoque duo Leidenses, Gudianus, & Voss. cum margine Hittorp. & Wechelii. Tres Cantabrigienses, Medicei *penetratum illac oppidum*, merito probante Cl. Wasse. Palatinus *penetrari il. oppidum.* Edd. Romana, & Bononiensis *penetratum illa oppidum*, sc. parte, ut l. II. 5. 21. *Illá in tergum Romanorum effusus.* omnino vere. *illum in op.* Leid. sec. Saltem *penetratum illac oppidum* recipere e MSS. non dubitavi, quod certum putem *penetratum opp.* ab auctoris venisse manu. *Penetrare locum*, & *penetratur locus* saepe invenias apud optimos quosque Scriptores. Vide Sanctium, & ad eum Perizon. in Minerva l. III. c. 3. § 102. Graevium ad Florum l. III. c. 4. Bentlej. ad Horat. l. I. O. 37. 24.

34 *Cyzicum*] Medicei, Leid. sec. Edd. Italicae inepte *Enticum.*

35 *Obpugnandi ejus caussa*] Leidenses, Vossian. Ed. Paris. *oppugnandae.* quod aeque probum est, sive a neutro *Cyzicum* sive a feminino *Cyzicos* derivatum casum sumas. nam *urbs* subintelligitur, ut vidimus ad c. 6. 2.

36 *Et diversa p.*] Petrens. Leid. pr. Medic. sec. Gudian. Hillensb. *ex div.* Palatin. delet *&*, sed Medic. pr. Leid. sec. & Edd. Italicae cum Wechelii *& ex div. p.* Dein *moenium* abest quoque a Palat. *moeniorum* Petrensis. *jubet* pro *jussit* Cantabr. tert.

37 *Propugnationi*] Unus Reg. *Propugnatores.* dein *cum confluerent.* Unus Reg. 3. Hill. *cum fluerent.* Voss. & unus Reg. *confluerent.* Tantum distingue. *Sufficere propugnationi murorum poterant. Ad id latus, a quo solo s. t. p. cum fluerent, q. n. o. m. t.* erat in Vossiano, *Obsidebatur.* TENN. *Propugnatores* Medicei, & Edd. Italicae. non male. Leid. sec. *propugnatorum.* Petrens. *propugnatione.* Praeterea Petrensis *qui suff.* Leidens. sec. *poterant, si ad id l.* Male. Nam si distinctionem recepperimus Tennulii, quod feci, omnia plana, & liquida sunt. Vulgo jungebant perperam *poterant ad id latus.* a mox deest in Hill. Ceterum posset hic locus etiam sic legi *poterant, ni ad id latus, a quo &c. confluerent. Qua non obsistebatur, muros transcendit.* quia *cum conf.* non est in MSS.

38 *Cum constituerent*] Mirum, ni Frontinus scripserit, *quo cum*

batur, [40] muros transcendit.

VII. [41] Thrasybulus, dux Milesiorum, ut portum Sicyoniorum occuparet, a terra subinde oppidanos tentavit: & illo, quo lacessebantur, conversis hostibus, classe [42] inexspectata portum cepit.

VIII. Philippus in obsidione cujusdam maritimae urbis, binas naves procul a conspectu contabulavit, superstruxitque eis [43] turres: aliis deinde turribus adortus a terra, domibus propugnatores

confluerent. vel sic, *cumque eo confluerent.* STEW. In qua editione Stewechius invenerit *constituerent* nescio. Omnes, quas ego vidi, *confluerent* vel *fluerent* Edd. Rom. Bon. Paris. cum Mediceis. In Leidensibus, Petrens. Gudiano, & Palatino deest *cum.* Dein non male in Petrensi *ille, qua &c.*

39 *Qua non obsistebatur*] Rectum hoc: & falluntur, qui legendum statuunt, *qua non obsidebantur.* quod tamen plures libros occupavit. MOD. *Quia* Leid. sec. *obsidebantur* Ed. Paris. & Ed. Wechelii tantum male, & contra stylum auctoris. *obstabatur* Vaticanus.

40 *Muros transcendit*] Atqui ἀτείχιστον fuisse illo tempore Cyzicum tradit Thucydides l. VIII. p. 629. & ex eo Diodorus Siculus l. XIII. p. 167. quod vertunt *nullis muris cinctam.* Vide, quaeso, num etiam significari possit *non valde munitam*, vel *indefensam.* nam a praesidio fuisse desertam docet Plutarchus in vita Alcibiad. p. 207. Haec autem ille gessit in collegio Thrasybuli, & Theramenis. Confer Polyaen. l. I. c. 40. Nepot. c. 6.

41 *Thrasybulus*] Fuit hic Milesiorum tyrannus, aequaevus Periandro Corinthiorum. Herodotus I. c. 20. 21. 22. Polyaenus l. VI. c. 46. Frontinus III. 15. n. 6. TENN. *Trasibolus* Medic. sec. *Thrasybulus miles dux* Palatin. dein pro *a terra* Medicei *altera parte.* In fine *oppidum* pro *portum* Petrens.

42 *Inexspectata*] 3. Reg. 3. Hill. Voss. *inspectata.* TENN C. XI. §. I. *Probibere inexspectatam vim non potuerunt. Inspectata* Petrens. Palatin. Medic. sec. Gudian. Edd. Paris. Wechel. aliaeque: *inspecta* Edd. Italicae. Mediceus pr. *insperata* forsan rectius hoc loco. *Sperare* enim proprie solum significat, exspectare quid sive boni sive mali, uti dudum docuerunt viri docti. Vide ad l. I. 4. 4. *Qua non exspectabatur, aditum intravit:* ubi id non mutandum. Metellus in Epist. Cic. ad Famil. V. I. *Te tam mobili in me meosque esse animo, non sperabam.* Florus l. III. c. I. *Quis speraret post Carthaginem aliquod in Africa bellum;* ubi videndus Celeb. Dukerus, & Perizonius ad Sanctii Minerv. p. 755. V. etiam l. IV. c. I. §. 8. *Specie insperata.*

43 *Turres*] His sed magis festinatis Agrippa usus apud Actium contra Antonium & Cleopatram VIII. AEn. 693.

Tanta mole viri turritis puppibus instant.

Ubi Servius. *Agrippa primus hoc genus turrium invenit, ut de tabulatis subito erigerentur, simul*

a

tores [44] diſtringit [a], turritas naves a mari [45] adplicuit, & qua non reſiſtebatur, ſubiit muros.

IX. Pericles [46] Peloponneſiorum [b] caſtellum obpugnaturus, [47] in quod duo omnino erant acceſſus, alterum foſſa [48] intercluſit, alterum munire inſtituit. Caſtellani ſecuriores ab altera parte facti, eam foſſam, quam muniri videbant, cuſtodire coeperunt. Pericles, praeparatis pontibus, in-

a Vulgo DISTRINXIT. b Vulgo PELOPONNESORUM.

ac ventum eſſet in proelium, turres hoſtibus improviſae, in navigando eſſent occultae. Vide Stewechium ad Veget. v. c. 14. *In majoribus liburnis etiam propugnacula turreſque conſtituunt.* TENN. Vide etiam Keuchenium. *Turrigerarum navium* mentio, & uſus frequens fuit apud antiquos. Conſule modo, & cum hiſtoricis confer Lucanum l. III. 514. IV. 432. 226.

non iret in aequor
Turrigeras claſſis pelago ſparſura carinas.

Medicei *conſtruxit.*

44 *Diſtrinxit*] 3. Hill. 4. Reg. *diſtringit.* TENN. *Diſtringit* MSS. mei ſeptem, vel octo cum Ed. Pariſ. & Ph. Rubenio l. II. Elect. c. 29. ut repoſui; nam in *domibus*, quod praecedit, ſine dubio latet *dum*. Rubenius ibidem conjiciebat *dum ibi pr*. Vide etiam Perizon. in diſſert. de duobus Flori locis p. 16. & ſupra ad l. I. 5. 2. Sed in Mediceo primo ac Edd. Italicis ſcribitur *a terra vel comminus domibus.* In Mediceo ſec. *altera vel cominus domibus.* Ex quibus patet *vel comminus* e Gloſſa in textum irrepſiſſe: num ſcripſit auctor *dum eminus*, i. e. longe a mari? an potius *dum moenibus?* ſive per moenia, quod verum puto. Videant acutiores. *Domibus* corruptiſſimum eſt. an *dum illis* ſc. turribus? *Cominus* pro *domibus* conjecit, & ad marginem exemplaris ſui adſcripſit magnus Gronovius.

45 *Adplicuit*] *Adplicavit* Palatin. & Ed. Wechelii. *a qua* male Medicei.

46 *Peleponneſorum*] Nihil hic dicunt interpretes; quaſi haec bene ſana forent, cum facile quis videat, ſaltem debere legi *Peloponneſiorum*, ut vocantur Peloponneſi incolae; ſiquidem exemplum hoc agat de eodem Pericle, de quo §. 5. Hunc enim contra Peloponneſios res geſſiſſe tradunt omnes Hiſtorici. Immo idem hoc Strategema, ſed ut evaderet ipſe circumſeſſus, Pericli contra Peloponneſios tribuit noſter l. I. c. 5. §. 10. Quare forſan huc ejus, & Peloponneſiorum nomen pro aliis inrepſit. Nam mire mei turbant MSS. & Edd. pp., in quibus eſt *Penoponneſorum*, *Ponomeſorum*, *Penoſorum:* unde nihil extrico. Vide ad notam ſeq. Tennulium.

47 *In quod*] MSS. quinque, & Edd. Italicae *in quo.*

48 *Intercluſit*] Male 1. Reg. *Interduxit.* & male Voſſ. *Incluſit.* *Intercludere* eſt ſupra *interſepire aditum.* idem Strategema tribuitur a Polyaeno l. v. Himilconi c. 10. n. 3. TENN. *Incluſus* Palatin. haec verba *alt. foſſa intercl.* deſunt in Leid. ſec. dein *munivit* pro *m. inſtituit* Edd. Rom. & Bonon. *ab* abeſt ab Hillenſb. *eam* a Leid. ſec. Max pro *quam m.* Lei-

injectisque super fossam, qua non cavebatur, subiit castellum.

X. Antiochus, adversus Ephesios, Rhodiis, quos in 49 auxilio habebat, praecepit, ut nocte portum cum magno strepitu invaderent. Ad quam partem omni multitudine cum tumultu decurrente, nudatis defensore reliquis munitionibus, ipse 50 ex adverso [a] adgressus, civitatem cepit.

[a] Vulgo AGGRESSUS, EX ADVERSO C.

Leidens. pr. Ed. Paris. & Wech. *qua*, rectius, ut opinor. *incustodire* Hillensb. dein *a qua* perperam Ed. Wech.

49 *Auxilio*] Leid. sec. *auxilium*, ut alibi. *praecipiebat* Petrens. dein Medicei cum *tumultu omnium m. d.* pro *reliquis* Leidenses, Vaticanus, & Medicei cum Edd. Rom. & Bonon. *aliis*. Hillensb. *altis*.

50 *Ex adverso*] Τὸ *ex* non invenitur in 4. Reg. Voss. & uno Hill. Voss. *ipse adverso aggressus civitatem cepit*. TENN. Recte *aggressus* MSS. mei omnes rejiciunt post *ex adverso*; ut rescripsi: nam aliter *munitiones* debuisset dicere. *ex* deest quoque in Mediceis, Petrensi, Gudiano, & utroque Leid. *a diverso* Edd. Rom. & Bon. quod putem unice ab auctoris manu esse. *A diverso* idem est, quod *ex adverso*. *in diversum*. Apulej. l. XI. Metam. p. 262. Ed. pr. & supra l. I. 5. 14. ubi vide *ex diverso* l. II. 4. 3. *a div.* ut *a tergo*, *a latere*, *a fronte* &c. millies. Idem Strategema adversus Cassandream tribuit Livius praetori C. Marcio l. XLIV. c. II.

CAP. X.

[1] *De insidiis, per quas eliciantur obsessi.*

EXEMPLUM I.

Cato in conspectu Lacetanorum, quos obsidebat, reliquis [2] suorum submotis, [3] Suessetanos [a] quosdam ex [4] auxiliaribus, maxime inbelles, ad-

[a] Vulgo SUESSANOS.

I *De insidiis*] Voss. 3. Hill. 3. Reg. & Rom. *De disponendis insidiis. Per quas.* Voss. & I. Hill. *In quas*. Hanc lectionem genuinam probant exempla. TENN. Palatinus quoque, Gudianus, & Leidens. pr. *de disponendis insidiis, in quas el.* Recte. quamquam vulgata satis stare potest. Exempla omnia agunt de dolis, per quos obsessi eliciantur in dispositas insidias. In elencho Capitum MSS. omnes vulgatum retinent. quare tutius est eo supersedere.

2 *Suorum*] *Sociorum* Leid. tert. deest

adgredi moenia jussit: hos quum facta [5] eruptione [a] Lacetani facile avertissent, & fugientes avide insecuti essent, [6] illis, quas occultaverat, cohortibus oppidum cepit.

II. [7] L. Scipio, in Sardinia, cujusdam civitatis [8] per tumultum relicta obpugnatione, quam instru-

a Vulgo IRRUPTIONE.

deest haec vox in Mediceis, Vaticano, & Edd. Italicis.

3 *Suessanos*] Nemini interpretum haec vox de mendo suspecta est. Sed quis hic locus Suessanis, Latini nominis sociis, & Romanorum in Campania colonis celeberrimis, quorum mentionem tam ignobilem & vilem non fecisset? Mordicus tamen hanc scripturam retinent MSS. & Edd. sed ne multis te morer, lege mecum, lector, *Suessetanos* Hispaniae gentem, ubi bellum gerebat Cos. *M. Cato*: quod praenomen addit hic Hillensb., & Lacetanorum urbem obsidebat, docente nos Livio l. XXXIV. c. 20. *Ibi delectarum cohortium stationem relinquens praecepit eis, ne se ex eo loco ante moverent, quam ipse ad eos venisset: ceteras copias ad ulteriorem partem urbis circumducit. Maximum ex omnibus auxiliis numerum Suessetanae juventutis habebat. Eos ad murum obpugnandum subire jubet. Quorum ubi arma signaque Lacetani cognovere, memores, quam saepe in agro eorum inpune persultassent, quoties ipsos signis collatis fudissent; patefacta repente porta universi in eos erumpunt. Vix clamorem eorum, ne dum inpetum Suessetani tulere: quod posteaquam, sicut futurum ratus erat, Consul fieri etiam vidit, equo citato subter murum hostium ad cohortes advehitur, atque eas adreptas effusis omnibus ad sequendos Suessetanos, qua silentium ac solitudo erat, in urbem inducit &c.* Totum locum descripsi, quia commentarii vicem expleet. Immo ne quid dissimulem, postea deprehendi, animadversum etiam hoc a τῷ πάνυ, quem nihil horum fugit, J. F. Gronovio: qui *Suessitanos* ex Liv. l. XXXIV. 29. ad marginem sui codicis adscripsit.

4 *Auxiliaribus*] Petrensis, Medicei, & Edd. Italicae *Auxiliaris*. Vide ad l. II. 7. 3.

5 *Irruptione*] Lege *eruptione*, ut 4. Reg. 3. Hill. & Stewechius. Sic n. 4. *Primam eruptionem oppidanorum*. TENN. *Eruptione* reposui jubente sana ratione, Livio, & MSS. meis octo cum Edd. Rom. Bon. Paris. & Wechelii. Corrupta haec vox legebatur quoque l. I. 5. 17. adde l. II. 6. 5. & passim.

6 *Illis*] 1. Reg. *Illo. Cohortibus*. Voss. 3. Hill. *Quos occultaverat, cohortis*. TENN. *Quos occultaverat, coortis* Palatin. & uterque Leidensis. *cohortis* Gudianus, & Ed. Paris. Vulgatam lectionem veriorem esse docet Livius.

7 *L. Scipio*] Praenomen deest in Palatino, & Leid. sec. *Lelius* inepte Mediceus; nisi sit pro *L. Cornelius*.

8 *Per tumultum*] Omnes MSS. *parte militum*. TENN. *Parte militum* mei quoque, & Ed. Paris. Petrensis *in pugnando parte militum*. An *parti militum*? Vix puto, nec tamen me expedio. videtur auctor agere de expugnatione *Olbiae*. de qua Florus l. II. c. 2. *Per tumultum*, quod est in Edd. primis quoque satis sanum adparet.

9 Prae-

struxerat, speciem fugientis[9] praestitit: insecutisque temere oppidanis, per eos, quos[10] in proximo occultaverat, oppidum invasit.

III. Hannibal, quum obsideret civitatem[11] Himeram[a], castra sua capi de industria passus est, jussis recedere Poenis, tamquam praevaleret hostis. Quo eventu Himeraeis ita deceptis, ut gaudio inpulsi, relicta urbe, procurrerent ad Punicum vallum, Hannibal vacuam urbem, per eos, quos in insidiis ad hanc ipsam occasionem posuerat, cepit.

IV. [12] Idem, ut Saguntinos eliceret, rara acie ad

a Vulgo HYMERAM.

9 *Praestitit*] Medicei, & Edd. Italicae *finxit*, e Glossa. Adi, lector, notata libro I. 5. 23.

10 *In proximo occultaverat*] *In proximos* Leidens. pr. Petrensis vero, & MS. Susii, teste Pighio T. II. Ann. p. 28. *inter proximos colles*. Sanutus *proxime locaverat*. Unde non male conjecit Scriverius *in proximo collocaverat*. *Occultare* habuimus modo. *Locare* & *collocare* saepe in hac re noster. V. ad l. II. 3. 22. *In proximo* non videtur mutandum, ut *in abdito*, *in remoto* &c. V. l. II. 5. 21.

11 *Hymeram*] Voss. 3. Reg. 3. Hill. *Hyemeram* & *Hiemeram*, & statim *Hiemereis*. TENN. Mei quoque septem cum Ed. Paris. *Hiemeram*. Scribendum *Himeram* & *Himeraeis*. Graece Ἱμέρα, Ἱμεραῖοι. Mox *Hiemeratis* MSS. tres.

12 *Idem, ut Saguntinos eliceret*] Non idem, qui in Sicilia. alia vox quaerenda pro *Saguntinos*. LIPSIUS. ad libri sui marginem. Quis ille *idem*? Hannibal? certe is praecessit, sed alius ab eo, qui Saguntinos devicit. Nam Hannibal est, qui in Sicilia bellum gessit, & *Himeram urbem cepit*, ut superiore exemplo narratur. Quomodo ergo idem, qui cum Saguntinis manum conseruit? Certum est exscriptorum virtute & magisterio depravatam scripturam, atque adeo Criticam opem advocandam. In duabus autem positus sum sententiis: una, quod legendum, *ut Segestanos eliceret*, notam Siciliae gentem: altera, Item, Hannibal ut *Saguntinos el.* Ita repetendum Hannibalis nomen sit, omissum quasi supervacuum a temporum hominumque parum gnaris. Ph. RUBENIUS. l. II. c. 29. Elector. At ego hanc quae in antiqua, & vulgata haeret lectione, ἀντισοφιστείαν librariis imputare non possum; verum ipsi imputo auctori, qui duo haec diversorum ducum, sed quibus una erat patria, & unum nomen, Strategemata e priscis monumentis, non adscripto, quo res gestae anno collecta, non uni solum nomini, sed etiam homini, & quidem, ut arbitror, posteriori ac celebriori Hannibali attribuit. J. PERIZON. *Anim. Hist.* c. II. p. 82. Quo minus hic culpam in auctorem possim conjicere, & accedere Cl. Perizonio, tria faciunt argumenta. Primo enim mentio urbis *Himerae* non po-

ad muros [13] accedens, ad primam eruptionem oppidanorum simulata fuga cessit, interpositoque exercitu, ab oppido interclusos a suis hostes, in medio trucidavit.

V. [14] Himilco Carthaginiensis, apud Agrigentum, juxta oppidum partem copiarum in insidiis posuit; [15] praecepitque his, ut, quum processissent oppidani, ligna humida incenderent. deinde cum reliqua parte exercitus prima[a] [16] luce ad eliciendos hostes progressus, simulata fuga persequentes oppidanos longius cedendo protraxit. Insidiatores prope moenia imperatum ignem [17] acervis

vis

a Vulgo deest PRIMA.

potuit non auctorem admonere, primum Strategema in Sicilia esse peractum; ubi Hannibal, qui Saguntinos obsedit, numquam res gessit: dein Strategematis hujus in Saguntinos nusquam meminit Livius, qui tam accurate illam obsidionem descripsit. Tandem Veteres libri demonstrant clare a Frontino *Segestanos* fuisse scriptum; nam in Mediceo primo & Edd. Romana, ac Bonon. legitur *Sagittarios*. De Segestae obsidione vide Pighium in Annal. T. II. p. 22.

13 *Accedens*] Voss. & 3. Hill. *Ascendens*. TENN. *Adscendens* exhibent etiam MSS. mei sex, bene; si Segesta in edito loco posita fuit: nam de ascensione in muros per Scalas capi non fas est, c. XV. 3. *In montem hostibus accessus non erat.* MS. rectius *ascensus*: ubi plura. dein *interclusos* Leid. sec. & Palat. *interclusosque* Medic. pr. & Hillensb. Omnes *a suis hostes* rectius vulgato *hostes a suis*.

14 *Himilco*] Leidens. sec. perperam *Hamilcar*, V. Polyaen. V. c. 10. §. 4. Mox *in subsidiis* Medic. pr.

15 *Praecepitque his*] Voss. 2. Reg. 2. Hill. *Praecepitque iis*. Polyaenus lib. V. In Himilcone n. 4. idem Strategema describit. Vide Josuae librum c. 8. TENN. *Eis* Gudian. Medicei *pr. suis*. dein *intercederent* Palatin.

16 *Luce*] Leidens. sec. *prima luce*, vere, ni fallor, & ex sollemni locutione. *lucum* Vaticanus.

17 *Ignem acervis*] Quid hac emendatione facilius? cum in aliis libris, *ignem acerbum*; in aliis, *ignem acerbis* inveniretur? & tamen nemo hactenus hoc aut vidit aut certe videre curavit. MOD. post Medium *acervis* reposuerunt editores omnes. *Acerbum* Edd. Pariss. Hittorp. & Wechel. cum MS. Vaticano, Hillensbergii, & Leidens. pr. *acerbis* Palatin. & marg. Hitt. & Wechelii. Edit. Italicae hoc & seq. exemplum non agnoscunt. Medicei *ignem lignis acerbis*. Quod valde mihi adridet. Postquam semel ciderat τὸ *lignis*, ex *acerbis* alii *acerbum*, alii *acervis* fecere. *Ligna* autem *acerba* sunt humida, viridia, cruda: qua voce utitur Lucanus l. IV. 317.

Et si quos palmite crudo,
Arboris aut tenera sucos pressere medulla.

ligna

vis subjecerunt, unde [18] obortum contemplati fumum Agrigentini, incensam civitatem suam existimaverunt: defendendaeque ejus gratia, dum trepide recurrunt, obviis eis, qui insidiati juxta muros erant, & a tergo instantibus, quos persecuti fuerant, in medio trucidati sunt.

VI. Viriathus, disposito per occulta milite, paucos misit, qui abigerent pecora [19] Segobrigensium. [20] Ad quae illi vindicanda, quum frequentes procucurrissent [a], simulantesque fugam praedatores persequerentur, deducti in insidias, caesique sunt.

VII. Scordisci equites, quum Heracleae [21] duarum partium praesidio [22] praepositus esset Lucullus,

a Vulgo PROCURRISSENT.

ligna acerba ergo sunt, quae multum faciunt fumi, ut contra praestabant *ligna cocta* seu *coctilia*: & ἄκαπνα. de quibus vide Casaub. & Salmas. ad J. Capitolini Pertinac. c. 3. *Pater ejus tabernam coctiliciam exercuerat.* ut & Oct. Ferrar. Elect. l. 1. p. 59. Modianam tamen emendationem plane damnare non ausim. *Lignorum acervus* in Cenot. Pisan.

18 *Obortum*] *Abortum* Medicei, & Leidens. sec. tum *existimarent* Leid. sec. mox *recurrit obvius* Leid. pr. In fine Mediceus sec. *in medium.*

19 *Segobrigensium*] Restitui his populis suum hoc loco nomen, ex exemplo IV. c. seq. hic enim habebant libri omnes aut *Secobrigentium*, aut *Etobrigensium*, quae nihili voces sunt, etsi, ne exemplo quidem IV. quo dixi, recte legitur in quibusdam, imo omnibus recentibus libris, *Segobrienses*, pro *Segobrigenses*. Segobrigenses populi Hispaniae Plinio c. 3. l. III. & Segobrica urbs eidem ejusdem Hispaniae c. 22. lib. XXXVI. quam opinor eandem esse cum ea, quae Straboni lib. III. Σεγόβεργα vocatur. MOD. 2. Hill. *Sotobrogensium*. 3. Reg. 1. Hill. *Secobrigensium*. collocantur a Plinio l. III. c. 3. in Celtiberia & caput gentis *Segobriga* a Strabone. Plin. XXXVI. 22. Vide de his Bongarsium ad Justin. XLIII. c. 3. de Strategemate Freinshemium ad Curtium l. VIII. c. 1. n. 4. TENN. *Secobrigensium* Petrens. quoque, bini Leidenses, Vossian. cum Ed. Paris. *Secobricensium* Gudian. *Secobrigensium* Vatican. Medic. pr. cum Edd. Hittorp. & Wech. *Sacrobrigensium* Medic. sec. per e placuit Keuchenio. Eosdem restituit Scriverius l. IV. c. 1. §. 22. sed ibi vide, quae notavimus.

20 *Ad quae*] MSS. quatuor *atque illi ad vindicanda.* Dein reposui rursus, ut saepe ante, *procucurrissent*, ex Gudiano, Leidensi pr., Vossiano, Hillensberg. & Ed. Parisiensi. Mox *caesi sunt* sine *que* Petrensis, non sine exemplo.

21 *Duarum partium*] 2. Hill. *Heduarum p.* Freinshemius *suarum*,

lus, pecora abigere simulantes, [23] provocarunt eruptionem: fugam deinde [24] mentiti, sequentem Lucullum in insidias deduxerunt, & octingentos cum eo milites occiderunt.

VIII. Chares, dux Atheniensium, civitatem adgressurus litori [25] adpositam, post [26] quaedam pro-

rum, an *duarum cohortium*? TENN. Hic caecutio cum ignarissimis: quare contentus sis, quaeso, Lector, variis lectionibus, & tu hinc veri quid elice. MS. Voss. *Eradee duarum p* Petrensis *Heracleanarum p.* Medic. prim. *aerecea eduarum p.* Medic. sec. *aerecea eduorum.* Ambo Leidenses *eraclea eduarum.* Hillensb. *Heraclea hed.* Ed. Romana *aerecia d.* Bonohiens. *a Graecia d.* Paris. *eraclea Hed.* An *Eordaeae suarum p.?* Est enim urbs *Eordaea* in illis finibus. Livius l. XLI. 54. XLV. 30. Sed ἐπέχω. Nam & *Heraclea Sintica* illic. Vide Freinsh. ad Curtium l. VIII. c. 1.

22 *Praepositus*] Edd. Italicae *oppositus.* Palatin. *potitus. erat* Medic. pr.

23 *Provocarunt*] MSS. quinque *provocaverunt.* Medic. pr. cum Edd. Rom. & Bonon. *procuraverunt.* dein *ducentos* Leid. sec. *Cum eo* desunt in eodem & Petrensi.

24 *Mentiti fugam*] Simulantes. Seneca I. natur. quaest. 15. *Nihil enim judicamus in speculis nisi fallaciam esse, nihil aliud quam alienum corpus mentientibus.* Martialis III. epig. 43.

Mentiris juvenem tinctis, Lentisce, capillis,
Tam subito corvus, qui modo cygnus eras.

Vellejus II. 4. *Aristonicus mentitus regiae stirpis originem, armis Bithyniam occupat.* Prudentius l. II. in Symm. 645.

Mentitumque gravis personae inducere pondus.

Idem in Psychomachia.

Latet & lupus ore cruento
Lacteolam mentitus ovem sub vellere molli.

Claudianus in hystrix. *Mentitae cornua setae summa fronte rigent.* Idem de Crystallo.

Non potuit toto mentiri corpore gemmam;
Sed medio mansit proditor orbe latex.

Lactantius VI. c. 20. *Histrionum enervata corpora, & in muliebrem incessum habitumque mollita, impudicas foeminas inhonestis gestibus mentiuntur.* Apulejus XI. Metam. *Incessu perfluo foeminam mentiuntur.* Ovidius lib. XI. f. 8.

Nec te decipiat centum mentita figuras.

Sic *mendacium* est assimulatio Quintiliano l. V. c. 12. *libidinem juvet ipsum effoeminati sexus mendacium.* Seneca I. Natural. c. 6. *Non est propria in ista nube substantia, nec corpus; sed mendacium & sine re similitudo.* TENN.

25 *Adpositam*] Palatin. Medic. sec. & Edd. Italicae *oppositam.* Solemni variatione. *Adpositam* tamen hic malim, i. e. juxta litus conditam. Adi omnino Ill. Heins. ad Ovid. l. III. Am. El. 6. 7.

Nunc ruis opposito nivibus de monte solutis.

& alibi.

26 *Quaedam*] Deest haec vox in Leid. sec. dein pro *praeter* in Medic. sec. *post.* Mox *ad persequenda* Ed. Rom. *ad prosequendum* Medic. sec. *ad prosequendam* Vatican. Petrensis *ad pers. eam. cum* deest in Edd. Italicis. *cepit* Petrensis pro *occupavit.*

promontoria occulte [27] habita classe, e navibus velocissimam praeter hostilia praesidia ire jussit. Qua visa, quum omnia navigia, quae pro custodia portus [28] agebant [a], ad persequendam evolassent, Chares [29] in indefensum portum cum reliqua classe invectus, etiam civitatem occupavit.

IX. [30] Barca, dux Poenorum, in Sicilia Lilybaeum nostris terra marique obsidentibus, partem clas-

a Vulgo AGEBANTUR.

27 *Habita occulte*] Petrensis *occulte abdita*, e Glossa, ut mihi quidem videtur. *occulte habita classe* dicitur pro *occulte classem habens*; vel occultata classe, abscondita, abdita. sed ultimo sensu potius amant participium. *Habere rem, occultam, tacitam, suspectam, gratam*, & similia passim.

28 *Agebantur*] Latinum esse scio *agere navem*, Graece ἄγειν ναῦν. Sed hoc locum non habet in navibus, quae ad portum vel in ipso portu stant pro custodia. Quare confidenter lego *agebant*, ut exhibent tres Cantabrigienses, ambo Leidenses, Palatin. Vossian. Hillensb. & uterque Mediceus, id est *erant*, *degebant*.

29 *In indefensum p. invectus*] Voss. 3. Hill. 1. Reg. carent τῷ *in*. TENN. Abest quoque τὸ *in* a Palatino, Gudiano, Petrensi, Mediceo, Leidensi sec. & Ed. Parisiensi. Eleganter autem dicitur *invectus portum*. Plinius l. VI. c. 22. *Hippuros portum ejus invectus*. Sic *invectus moenia*, *mare*, *arces*, *Capitolium* apud Virgilium, Ovidium, Lucanum, aliosque. *Fugientem invectus* apud Florum l. IV. c. 2. 84. MSSti in quibus quatuor Leidenses. Alterum tamen, quasi minus Latinum esset, non damno; sed non amat Frontinus iterare praepositiones.

30 *Barca*] Hinc Gujeto creditur venire *Barcina factio*, de qua apud Livium XXI. c. 2. & 3. *Barcinis nitentibus, ut assuesceret militiae Annibal, atque in paternas succederet opes. Hanno alterius factionis Princeps*. Servius quoque ad IV. AEneid. 632. *Barcen nutricem affata Sichaei*. *Hoc cognomen familiae Annibalis fuit*. Qui loci sole clarius docent, Hannonem non fuisse Barcinae factionis; ut scribitur ad Hannonis periplum. TENN. *Larta* & *Lartha* Medicei, & Edd. Italicae. *Parca* Palatin. *Barcas*, ut Graece audit, Arcerianus, & sic vulgo apud Nepotem. sed & illic MSS., in quibus Leidd. *Barca*, ubi Bosius jam emendavit Porphyrium, quod sibi adscribit hic Keuchenius. Vide omnino, quae de hac Graecorum ας, & Latinorum *a* terminatione eruditissime disseruit summus Bentlejus ad Malelam. p. 76. &c. item p. 88. *Barca* autem fuit cognomen Hamilcaris, classis in Sicilia praefecti. Vide Polyb. l. I. c. 56. 62. Appian Iberic. p. m. 428. Nepot. in ejus vita. Sed & alii hoc cognomento usi sunt. nam Plutarchus in Fabio p. 184. Βάρκαν vocat Maharbalem Himilconis filium, sive, ut alii, Adherbalem Bomilcaris, qui Hannibalem uti victoria non posse dixerat. Ceterum quod noster Barcae, Polybius diserte adscribit Hannibali l. I. c. 44. conlato cum c. 56.

31 Pro-

classis suae [31] procul armatam jussit ostendi. Ad ejus conspectum quum evolassent nostri, ipse reliquis, quas in occulto tenuerat, navibus Lilybaei portum occupavit.

31 *Procul*] Deest in Vatican. & Leid. sec. Mox *abscondi* prave Hillensb. *ad cujus* Leid. sec. *aspectum* Medic. pr. *convolassent* Petrens. *Lilybaeum portum* Leid. sec.

CAP. XI.

De simulatione regressus.

EXEMPLUM I.

[1] Phormion, dux Atheniensium, quum depopulatus esset agros [2] Chalcidensium, legatis eorum, [3] de ea re querentibus[a], benigne respondit: & nocte, qua [4] dimissurus illos erat, finxit, litteras sibi supervenisse civium suorum, propter quas

a Edd. Keuch. & Tenn. QUAERENTIBUS.

1 *Phormion*] Voss. & 3. Hill. 2. Reg. *Formio.* tertius Reg. *Phormio.* & sic apud Terentium pleraque Graecorum in *ων* desinentia cum Latinam formam induunt, abjiciunt *ν*. non omnia. ut *Solon*, *Timoleon*, *Conon*, *Theron*. TENN. *Phormio* quoque hic & infra Mediceus vetustior, Gudianus, & Leid. tert. Adi l. II. 5. 18.

2 *Chalcidensium.*] Male Voss. 3. Hill. 1. Reg. *Calchidensium*; si tanti est, vide, quae scripsi ad *Chalcidem* Jamblichi patriam. TENN. In omnium auctorum MSS. obvio errore *Calchidensium* quidam ex nostris quoque.

3 *De ea re quaerentibus*] Voss. 3. Hill. 1. Reg. *requirentibus*; Hinc Ortwinius. *De causa requirentibus*; quia ex contracta Scriptura *cāā* videtur ortum *ea*. TENN. *De ea requirentibus* etiam Leidens. prim. & Edd. Paris. ac Wechel. sed Medicei *eorumdem eis requirentibus*. Edd. Romana, & Bonon. *eorumdem ea requirentibus*. Polyaenus ita hac in re l. III. c. 4. *Φορμίων ἀποβὰς ἐς τὴν Χαλκιδέων ἁρπάσας οὐκ ὀλίγα τῶν ἐκ τῆς χώρας Κύρῳ προσέσχε. Χαλκιδεῖς ἐπρεσβεύσαντο ἀπαιτοῦντες.* &c. Verum Latini amant, ut notum est, tum dicere *res repetere.* quare placet omnino MS. Vossiani lectio *de causa requirentibus*: nam sic plane, seu *de cāā*, ex eo notatum ab Is. Vossio invenio. Male autem Keuchenius, & Tenn. edidere *quaerentibus* pro *querentibus.* ut ceteri MSS. & Edd. habent. Questum de ea re & de caussa injuriae quaesitum legati veniebant.

4 *Dimissurus*] Medicei, & Edd. primae *admissurus.* dein *ingressus* Leid. sec. Mox *his omnia firma tutaque* Petrensis, ut & *nunciantibus.* Tum *obducti ex.* Leid. sec. *adducti* Palat. qui & *ablatae* con-

 tra

quas redeundum haberet, ac paullum regressus dimisit legatos. His omnia tuta, & abisse Phormionem renuntiantibus, Chalcidenses spe & oblatae humanitatis, & abducti exercitus, remissa urbis custodia, quum confestim Phormion revertisset, prohibere inexspectatam vim non potuerunt.

II. Agesilaus, dux Lacedaemoniorum, quum Phocenses obsideret, & intellexisset, [5] eos, qui tunc praesidio illis erant, jam [6] gravari belli incommodo, [7] paullulum regressus tamquam ad alios actus, liberam recedendi occasionem his dedit. Non multo post, milite reducto, destitutos Phocenses superavit.

III. [8] Alcibiades, adversus [9] Byzantios, qui se moenibus continebant, insidias [10] dispofuit, &, simulato regressu, incautos eos obpressit.

IV.

tra sensum. *Redisset* pro *revertisset* Petrens. *reversus fuisset* Leid. sec.

5 *Eos*] Leid. sec. *prope eos*. Dein *in praesidia* Petrensis. *illius* Medic. sec. In Leid. sec. deest *illis*.

6 *Gravari belli incommodo*] Petrensis, & Vossian. *bello*. Ed. Romana *bellum*. Scribendum scilicet est *belli incommoda*. semper obsessi incommodo belli gravantur; sed hi gravabantur incommoda i. e. diutius ferre recusabant. *Incommoda* hic legendum esse monui quoque ad Lucan. I. v. 258.

injusta gravantur.

ubi plura legere potes. Nunc vidi, *incommoda* a Lipsio exemplaris sui margini etiam adscriptum esse. Livius ex Gronovii emendatione l. XXI. 23. *gravati militiam*. Adde Markland. ad Stat. Silv. III. I. 69. *adsuetaque tecta gravati*. vulgo *gravamus*. *gravatis* cum aliis MSS. Orvilii mei codex. Vulgato favet Polyaenus hoc Strategema referens l. II. c. I. §. 16. Τῦ χρόνυ τὴν τριβὴν ὐκ ἔφερε: πολλῷ γε μὴν μᾶλλον ἐταλαιπώρυν οἱ τῶν Φωκίων σύμμαχοι. Nihilominus alterum praefero.

7 *Paululum*] MSS. septem *paulum*, ut superiore exemplo. dein *illos a*. Edd. pp tum cum scriptis, edidi *rec. occas.* pro *occ. reced.* Mox *nec multo* Cantabr. non male.

8 *Alcibiades*] Videtur hoc Strategema idem esse, quod Polyaenus in Alcibiade n. 2. l. I. c. 40. refert. TENN

9 *Byzantios*] *Tzantios* Gudianus, Palatin. & Hillensb. *Tzantis* Ed. Paris. *Byzanticos* Edd. Rom. & Bonon. *Prorancios* Leidens. pr. *Byzantium* Alcibiades proditione civium quorumdam cepit teste Diodoro Siculo l. XIII. p. 366.

10 *Dispofuit*] Edd. Rom. & Paris. *deposuit*. Mox *eos* deest in Leid. sec.

11 *Di-*

IV. Viriathus, quum tridui iter [11] discedens confecisset, idem illud uno die remensus, securos Segobrigenses, & sacrificio [12] tum quum maxime occupatos obpressit.

V. Epaminondas, [13] in [a] Mantinia, quum Lacedaemonios in subsidium hosti venisse [14] animadverteret, ratus, posse Lacedaemonem occupari, si clam [15] illò profectus esset, nocte crebros ignes fieri jussit, ut specie remanendi occultaret profectionem: sed a transfuga proditus, adsecuto exercitu Lacedaemoniorum, itinere quidem, quo Spartam petebat, destitit: idem tamen consilium convertit ad Mantinienses: aeque enim ignibus factis Lacedaemonios, quasi maneret, frustratus, per qua-

a Vulgo APUD MANTINAEAM & infra MANTINAEAM.

11 *Discedens*] *Decedens* Leid. sec. *descendens* Edd. pp. Paullo ante *dux* addit Palatin. Tum *id uno d.* Vatican. *in uno die* Medicei, Cantabr. tert. & Edd. Italicae. pro *remensus* Medic. pr. *regressus*. *Securo* Palat. *securus* Gudian. *Segobrienses* Edd. primae *Secobrigenses* Medic. pr. ut supra.

12 *Tum cum maxime*] Alii rursus *tum m.*, alii *cum m.* alii *quam m.* Vulgatum recte servant Palatin. & Cantabr. sec. vide ad l. II. 9. 5. *Concilium, quod tum quum maxime habebant barbari.* Utroque tamen loco facile *tum* carere possemus. ut l. IV. 5. 2. *cum maxime tumentibus animis.*

13 *Apud Mantinaeam*] 2. Hill. *Mantinia*: Voss. *In Mantinia.* tertius Hill. 1. Reg. *Mantiniam* statim *Mantiniam revertit.* & sic Reg. TENN. Vaticanus etiam cum Leidens. secundo. *in Mantinia.* MSS. quinque *Mantiniam* cum Edd. Rom. Bonon. Wechel. Ceteri *Mantinia* cum Edd. Paris. & infra omnes *Mantiniam*. Nullus nec scriptus, nec vetus Editio *apud Mantinaeam*. Et primo *Mantinia*, non *Mantinea*, multo minus *Mantinaea* scribendum esse patet. quia a Μαντίνεια possessivum venit Μαντινικὸς penultima brevi, teste Stephano de urbibus. Sic supra *Decelia*, *Cnaeronia*, in vulgatis antea quoque corrupte scripta. Vide ad l. 1. 3. 9. II. 19. Dein *in Mantinia* idem est, quod *apud Mantiniam*, *circa Mantiniam*; *in agro Mantiniensi.* Adi notata ad J. Obsequent. c. 85. *In Numantia res male gestae*: ubi Heinsius malebat *Numantiae*. non autem sic habebat ejus MS. ut perperam ex notis meis colligebat Cortius ad Sallust. B. Cat. c. 15. Expressit Frontinus ipsum, quod Graece invenit, ἐν Μαντινείᾳ, ut diserte Aelianus l. XII. c. 3. de ipsa re vide Polyaen. l. II. c. 3. §. 10.

14 *Animadverteret*] *Animadvertisset*. SCRIV.

15 *Illo*] Deest in Hillensb. Mox *productus* Ed. Rom. *secuto* Petrens. *portam* pro *Spartam* inepte MSS. duo, & Ed. Paris. atque aliarum margo. *Mantinianenses* Medicei. *per* deest in Edd. Italicis, & Me-

 dic.

quadraginta millia passuum Mantiniam [16] revertit [a], eamque auxilio destitutam occupavit.

a Vulgo REVERTITUR.

dic. sec. IX. *m. p.* Leid. sec.

16 *Revertitur*] Praeter Tennulii Codices, etiam ambo Leidenses, duo Cantabrigienses, Palatinus, & Vossianus *revertit*; in praeterito recte: quod a librariis proficisci nequit. Alibi tamen auctor *reversus est*.

CAP. XII.

Ex contrario circa tutelam obsessorum [a].

[1] *De excitanda cura suorum.*

EXEMPLUM I.

Alcibiades [2] Atheniensis, civitate [3] sua a Lacedaemoniis obsessa, veritus negligentiam [4] vigilum, denuntiavit his, qui in stationibus erant, [5] observarent [b] lumen, quod nocte [6] ostensurus esset ex arce, & ad conspectum ejus ipsi quoque lu-

a Ex c. &c. haec desunt vulgo. *b* Vulgo UT O.

1 *De excitanda*] 3. Reg. 3. Hill. *Ex contrario velo (l. vero) circa tutelam obsessorum, de exercitanda cura suorum.* Voss. *Ex contrario velo de excitanda cura suorum circa tutelam hostium.* TENN. Addidi ex capitum elencho, auctoribus MSS. meis, & Edd. prioribus *ex contrario circa tutelam obsessorum. Vero* in meis non video, *velo* tamen in Gudiano. *exercitanda* Medic. sec. Vatican. & Edd. Bonon. Paris. Wechel. & Modii. *exercenda* Leidens. pr. & Medic. sec. sed vide ad c. 14. §. 1. pro *suorum* Leid. pr. *sociorum*.

2 *Atheniensis*] Voss. 3. Hill. *Athenis.* quae lectio vera probatur ex Polyaeno l. 1. in Alcibiade n. 3. πολιορκούντων τὰς Ἀθήνας τῶν Λακεδαιμονίων. *Cum Lacedaemonii Athenas oppugnarent.* TENN. Quasi vero minus intelligi posset, Athenas hic innui, si auctor dedisset *Atheniensis*: quod tamen satis clarum foret. Immo Keuchenius, quum invenisset in Paris. Edit. *Athenis*, frustra id factum putat, quia auctori nihil tam solenne est, quam cujusque ducis Strategema vel a patria vel imperio exordiri. Non damnem tamen *Athenis*, quod est etiam in Palatino, Gudiano, Leidensi pr. & Cantabrig. tert.

3 *Sua a Lac.*] Deest *sua* in Vaticano, & Voss. *a* non reperitur in Leidd. nec Hillensb.

4 *Vigilum*] *Vigilium* MSS. SCRIV. Nullus meorum *vigilium*. Nec talia ubique intrudenda reor.

5 *Ut observarent*] De suo conjunctionem rursus addiderunt ardeliones quidam. Abest ea ex nostri more a septem, vel octo MSS. recte. ut supra aliquoties monitum.

6 *Ostensurus*] Leidens. pr. Hillensb.

lumina adtollerent: in quo munere, qui cessasset, poenam passurum. Dum sollicite exspectatur signum ducis, 7 pervigilatum ab omnibus, & suspectae noctis periculum evitatum est.

II. Iphicrates, 8 dux Atheniensium, quum praesidio Corinthum teneret, & sub adventum hostium ipse vigilias circuiret, vigilem, quem dormientem viderat, transfixit cuspide: quod factum quibusdam, tamquam saevum, increpantibus; Qualem 9 inveni, inquit, talem reliqui.

III.

lensb., & Voss. *ostenturus*. Mox *in quo m.* non habet praepositionem Medic. pr. *cessassent*, *p. passuros* Petrens. *passurus* Medic. sec. dein *pervigilatum omnibus* Petrens.

7 *Pervigilatum*] h. e. tota nocte vigilatum. *Per* in compositione auget significationem. Martialis IX. 70.

Vicini somnum non tota nocte rogamus;
Nam vigilare leve est, pervigilare grave.

Justinus XXIV. c. 8. *Super haec maximum pervigiliae malum miseras belli reliquias obterebant.* h. e. continuae vigiliae I. AEn. 506.

Latonae tacitum pertentant gaudia pectus.

Suetonius Julio 58. *Exercitum neque per insidiosa itinera duxit unquam, nisi perspeculatus locorum situs* h. e. penitus speculatus. Terent. Eun. I. 2. 74. *Tandem perdoluit, vir es.* Mela I. 8. *Ut nox praecedit, ita fons calidior; rursus cum est media, perfervet.* Hirtius Afric. bell. c. 58. *Erat locus quidam perimpeditus ante aciem castrorum.* pro, valde impeditus, fervet, doluit. TENN.

8 *Dux Atheniensium*] Leidens. sec. *Atheniensis*. dein *sub adventu* Palatin. Mox *videret* Leid. sec. & *interpretantibus* Hillensberg. De severa Iphicratis disciplina militari ad Corinthum vide Corn. Nepot. in ejus vita.

9 *Inveni*] Nimirum, dormientem, plenum somno, quo mortem continuavit. Somnus autem mortis imago passim fertur. Imo *frater mortis*. Homero Iliad. Ξ. vs. 281. Hinc apud AElianum l. II. c. 35. excitatus Gorgias Leontinus dixit. Ἤδη με ὁ ὕπνος ἄρχεται παρακατατίθεσθαι τῷ ἀδελφῷ. Quod verbum & Diogeni Cynico asscribit Plutar. consol. ad Apoll. Seneca, Hercule Furente. vs. 1065. *Frater durae languide mortis.* Xen. Cyrop. l. VIII. Ὕπνου οὐδέν ἐστιν ἐγγύτερον τῷ ἀνθρωπίνῳ θανάτῳ. VI. AEneid. 277.

Et consanguineus lethi sopor, & mala mentis
Gaudia. Hinc nox fingitur Hesiodo habens ὕπνον μετὰ χερσὶ κασίγνητον θανάτοιο. Vide Dausqueum ad Silium Ital. fol. 516. Inter sententias Demophili, quas edidit Lucas Holstenius, secunda est. Ἄγρυπνος ἔσο κατὰ νοῦν. Συγγενὴς γὰρ τοῦ ἀληθινοῦ θανάτου ὁ περὶ τοῦτον ὕπνος. *Mente pervigili esto: nam animi veternus vere morti affinis est.* Non autem solum tribuni, & centuriones, sed & duces, ut hic Iphicrates, circuisse vigilias feruntur. Sic Impera-

III. Epaminondas Thebanus idem fecisse dicitur.

perator Titus in obsidione Hierosolymorum primam noctis vigiliam ipse per castra, & castellorum spatia circumiens explorasse: secundam secundo a se Principi commisisse, tertiam agminum ducibus, Josepho dicitur. TENN. Vide ad Lucan. l. IX. 841.

Stygias somne descendis ad umbras.

& Comm. ad Petron. c. 79. *Ego dubitavi, an utrumque trajicerem gladio, somnumque morti jungerem.* c. 89.

Hic graves alius mero
Obtruncat & continuat in mortem ultimam
Somnos. Ceterum in Vaticano, Cantabr. tert. Hillensb. Leid. sec. & Ed. Parif. pro *reliqui* legitur *dimisi.* me non adprobante.

CAP. XIII.

De emittendo & recipiendo nuntio.

EXEMPLUM I.

Romani obsessi in Capitolio ad Camillum [1] ab exsilio inplorandum miserunt [2] Pontium Cominium [a], qui, ut stationes Gallorum falleret, per saxa Tarpeja [3] demissus [b], transnato Tiberi, [4] Vejos pervenit, & perpetrata legatione similiter ad suos rediit. II.

a Vulgo COMINUM. *b* Vulgo DIMISSUS.

1 *Ab exsilio inplorandum*] Mira locutio, in qua deesse quid videtur. Leidensis sec. *ad auxilia.* Medic. prim. *ad auxilium.* Medic. sec. *auxilium.* Num fuit *ab exsilio ad auxilium inplorandum?* quod a Romanis factum est, eum ex exsule Dictatorem facientibus.

2 *Pontium Cominum*] *Comitium* MSS. SCRIV. *Cominum.* Sic Reg. sed duo Hill. *Cominium*, & sic Livius l. v. c. 46. *Cominium* vocat, verum non Roma missum Vejos, sed a Vejento exercitu missum in Capitolium, ut consuleret Senatum, qui Romae esset, de Camillo ab Ardea revocando. TENN. *Cominium* legi debere monuit etiam recte Keuchenius; quomodo hujus viri nomen scribitur quoque apud Plutarch. in Camillo p. 141. 142. Diod. Sicul. l. XIV. p. m. 224. qui cum Livio ceterisque in hac historia consentiunt. Auctor noster videtur hunc confudisse cum C. Fabio Dorsone, qui Gabino cinctu ad sacrificium statum ex arce demissus per stationes Gallorum evasit, & incolumis rediit ex testimonio historicorum, quos adductos vide ad Flori l. I. 13. Ceterum nomen hoc deest in Edd. primis.

3 *Dimissus*] Edd. Rom. & Bonon. *demissus* recte: quo descensus ejus exprimitur: ut habuimus jam saepius.

4 *Vejos*] Sic loquitur Auctor; ut intelligeres, Camillum Vejis habi-

II. Campani, diligenter Romanis, a quibus obsessi erant, custodias agentibus, quemdam [5] pro transfuga subornatum miserunt, qui occultatam balteo epistolam, [6] inventa effugiendi occasione, ad Poenos pertulit.

III. [7] Venationi quoque & pecoribus quidam [8] insuerunt litteras, membranis mandatas.

IV. Aliqui & [9] jumentum in aversam partem infulserunt, dum stationes transeunt.

V.

a Vulgo ADVERSAM.

habitasse, quod tradunt etiam Lucanus l. v. 27. & Flor. l. I. c. 22. Nam si voluit indigitare, Pontium remissum modo esse ad exercitum, qui Vejis erat, cum mandato, ut ab Ardea Camillum revocarent, obscurissime locutus est. Nihilominus ex ceterorum historicorum consensu id unice verum est.

5 *Pro transfuga*] *Transfugam* Ed. Bon. *per transfugam* Medic. sec. & Ed. Romana.

6 *Inventa effugiendi occasione*] Keuchenius in Arceriano, & Ed. Paris. invenit *inv. effugiendi caussae* vel *caussa occ.* sed ait, id factum nullo operae pretio. In Edd. Italicis exaratur *effugiendo. caussae* additur quoque in Palatino, Petrensi, Hillensb. & Coll. Voss. In Leidens. primo *de causse.* Vide, num sub ea lateat *castris* vel *e castris.* Transfuga enim ille clam e castris Romanorum rursus aufugere debebat, si epistolam ad Poenos perferret, & confer Livium l. XXVI. c. 4. 7. 12. In fine Medic. pr. *ad P. pervenit & pertulit.*

7 *Venationi*] Ita lego. vulgo est *Venatione.* SCRIV. Sic lege; licet omnes MSS. *Venatione.* Gujetus explicat *ferarum carnem*, *corpora*, hinc Gallorum *Venaison.* ut & Keuchenius observavit. Auctor supra III. c. 3. n. 6. *Cum onusti venatione, quam ferebant, excepti essent a custodibus, protinus eos adorti occiderunt.* Corn. Celsus. l. I. c. 6. *Venatio duriquе pisces, & ex domesticis animalibus assa caro maxime juvant solutam alvum.* Sic *jactus* pro piscibus *ictis.* Unde *emere jactum.* Harpagus autem epistolam exenterato lepori commisit. Herodotus I. c. 123. Polyaenus lib. VII. TENN. *Venationi* recte exhibent Palatinus, & Gudianus. Livius l. XXXV. 49. *Apud quem solstitiali tempore comiter accepti, quum miraremur, unde illi eo tempore anni tam multa, & varia venatio* &c. Adde Cl. Burmann. ad Quinctil. Decl. XIII. c. 8. *Transeunt in jus occupantium, sicut venatio & aucupatio.* Hinc natum Gallorum *Venaison*, ad libri sui marginem notaverat quoque Scriverius.

8 *Insuerunt*] Unus Hill. *Inseruerunt.* Sic Justin. I. c. 5. *Epistola exenterato lepori inseritur.* TENN. *Miserunt* Medicei, & Edd. Italicae. *Inseruerunt* etiam Leidens. sec. sed Ex. seq. *utribus litteras insutas habentibus.*

9 *Jumentum in adversam partem.*] De hoc loco mihi non liquere fateor. Tantum pono, alias hic legi, *aversam partem infixerunt*, De qua re cogitabo per otium diligentius; interea videant etiam alii, quid spei putent. MOD. Facile sit adferre verbum rei significandae conveniens: sed im-

V. Nonnulli [10] interiora vaginarum inscripserunt.

VI.

impudens plane sit a libris discedere, si sententia constitui possit ex iis, quae istinc suppeditantur. Ora Parisiensis editionis habebat, *aversam partem inflixerunt.* Miror, inde non potuisse emendari ab amico nostro, qui fatetur sibi N. L. Poterat enim sic, *aliqui & jumento aversam partem inflixerunt.* Conjuncta nimirum cum verbo veteri *Fligo*, praepositione, quae tamen casum praecedentem regat. Eadem hallucinatio & in Curtii lib. VII. *Idem Asiam & Europam finis interfluit.* De Tanai fluvio illa dicuntur. Veram & genuinam scripturam esse praestabo, quam in membranis repererant alii, quamque male illi repudiarunt. Hanc scilicet. *Idem Asiae & Europae fines interfluit.* Certe usitata, imo & Curtiana phrasis; l. III. *Pinarum*, inquit, *amnem, qui duo agmina interfluebat.* Idem l. VII. *Viginti millia latronum erant: fundis sagittisque pugnam invadunt.* Idem l. IX. *Ne infregeritis manibus meis palmam, qua Herculem, Liberumque patrem, si invidia afuerit, aequabo.* Iterum lib. eodem. *quam procul abessent mari.* Pari phrasi ab illo scriptore dictum, illud l. v. *Persequi id ipsum iter, quo pridie pulsi fuerant, ne dubitaret.* Quo loco quam varient codices, quam aestuent correctores, non est nunc pretium operae referre. Redeo, unde discesseram. Jumento in partem aversam litteras quandoque inflixisse, id est per posticum commisisse, ait noster Frontinus, donec transissent stationes hostium. Idem innuit, quod proxime praemissum est, *pecoribus quidam insuerunt litteras.* STEW. Voss. *diversam.* 2. Hill. *Aversam partem.* Amant naturalia ita appellari. Petronius. *Ne juvenilem mulier partem corporis abstinuit, victorque miles utramque pervasit.* Sic legendum, docuit me nuper Virorum emendatissimus Nicolaus Heinsius. Declamatione Sallustii in Cicer. *Cujus nulla pars corporis a turpitudine vacat.* Pro *Insulserunt* unus Reg. *Inflixerunt.* Stewechius *Jumento in aversam partem inflixerunt.* TENN. Fatetur Keuchenius, sese hinc expedire non posse. Verum non dubium mihi est, quin legi debeat *jumento* vel *jumentis in aversam partem insulserunt* sc. litteras cum summo Casaubono ita citante ad AEneae Polyorcetica c. 31. & Lipsio, qui *jumento in av.* ad libri sui marginem correxerat. Nam primo pro *jumentum* in Petrensi est *jumenta.* Dein *aversam* exhibet idem cum ora Hittorp. & Wechel. Edd. Per *partem* exprimi naturalia dudum docuerunt viri docti. Adi Comment. ad Petron. c. 112. & Phaedr. l. IV. c. 14. *Aversa* ergo *pars* eadem est, quam Obsequens c. 85. vocat *posteriorem naturae partem.* Ex interpolatione Leid. tert. exhibet in *terga jumentorum:* unde quis forsan *jumentum* contracte pro *jumentorum* capere velit. Dein pro *insulserunt* Edd. Italicae *inflixerunt.* Quod male praetulit Stewechius. *inpulerunt* Petrensis; Glossa scilicet haec est τῦ *insulserunt* i. e. stiparunt, intruserunt in aversam partem ab *insulcire.* Seneca Ep. XXIV. *Quaeris, quid huic epistolae insulserint.* Saxo Grammat. l. I. *canina cadavera corporibus insulserunt* ex emendatione J. F. Gronovii l. IV. Obs. c. 22. ubi vide plura. Ceterum *&* deest hic in MSS. Mediceis, & Edd. primis.

10 *Interiora*] Male Reg. *In interiora vaginarum.* Marcellinus l. XVIII. c. 7. *In vaginae internis figuris notarum membranam reperimus*

VI. [11] L. Lucullus, [12] Cyzicenos obsessos a Mithridate ut certiores adventus sui faceret, quum praesidiis hostium teneretur introitus urbis, qui unus & angustus ponte modico insulam continenti jungit, militem e suis, [13] nandi [a], & nauticae artis peritum, jussit [14] insidentem duobus inflatis [15] utribus, litteras insutas habentibus, quos ab inferiore parte duabus regulis inter se distantibus commiserat, ire septem millium passuum trajectum. Quod ita perite gregalis fecit, ut cruribus, velut gubernaculis, [16] dimissis cursum diri-

a Vulgo SCIOLUM N.

rimus scriptam. De furtivis literarum notis scripsit Porta Neapolitanus l. II. c. 21. TENN. Utrumque citaverat jam ante Keuchenius, quem a Tennulio hic laudari oportuerat.

11 *L. Lucullus.*] Sine praenomine Palatin. & Leid. sec. Ineptissime Medicei addunt *Cornelius*.

12 *Cyzicenos.*] Nota res omnibus; & tamen hoc *Cyzicenos* ita turpiter corruptum in libris plerisque est, ut pigeat pudeatque ineptissimarum ineptiarum. MOD.

13 *Sciolum nandi*] Νὴ τὸν Δία illud *Sciolum* a Sciolo est subjectum. Nam abest a 4. Reg. & Voss. τὸ *nandi* regitur ἀπὸ τοῦ κοινοῦ *peritum*. Si aliquis febri ureretur, non posset continere risum, ubi legerit haec verba commentatoris. *Florus totum hoc factum non militi Luculli, sed ipsi Lucullo attribuit; qui per medias hostium naves utre suspensus, &c.* Verba Flori sunt l. III. c. 5. *Docens adventare Lucullum. Qui (horribile dictu,) per medias, &c.* Quasi τὸ *Qui* referatur ad *Lucullum* & non ad *nuncium*. Quasi Lucullus docuerit, adventare Lucullum, & quasi marina pistrix evaserit. Has naenias sibi affictas Florus ne quidem per somnium viderat. Caeterum magnos Duces, innixos inflatis utribus, nando trajecisse multa millia, testantur auctores, ut Caesarem Suetonius c. 57. c. 64. Hirtius de bello Alexand. TENN. Commentator, quem merito suo hic adeo deridet Tennulius, rursus est Keuchenius, a Cl. Dukero ideo quoque reprehensus. Militem fuisse cum ceteri auctores, tum etiam Sidonius Apollinaris refert Carm. 22. vs. 167. Certerum τὸ *sciolum* posterioris aevi vocabulum delevi, auctoritate meorum etiam Codicum, Vaticani scilicet, omnium Mediceorum, Cantabrigiensium, Leidensium, & Gudiani.

14 *Insidentem*] Medicei *insidere*. Cantabr. tert. *insedentem*. Mox *millia* Petrens. pro *millium*.

15 *Utribus, quos duabus regulis &c.*] Sallust. l. III. Hist. c. 6. *Duos quam maximos utres levi tabulae subjecit, qua super omni corpore quietus, in vicem tractu pedis quasi Gubernator exsisteret.* Florus *Utre suspensus & pedibus iter adgubernans videntibus procul quasi marina pistrix evaserat* ubi vide.

16 *Dimissis*] Scribe *Demissis*. STEW. *Demissis* rescribendum esse monuit etiam Salmasius ad dictum

dirigeret, & procul visentes, qui in statione erant, [17] marinae specie beluae deciperet.

VII. [18] Hirtius Cos. ad Decimum Brutum, qui Mutinae ab Antonio obsidebatur, litteras subinde misit [19] plumbo scriptas, quibus ad brachium [20] religatis, milites [21] Scultennam amnem transnabant.

VIII. Idem columbis, quas inclusas ante [22] tenebris,

dictum Flori locum, & hic Keuchenius. Recte, si quid judico. Non natabat hic homo; qua in arte brachia & crura dimittere seu potius *diducere* debuisset (vide Cl. Burm. ad Ovid Art. Am. III. 350. & Markl. ad Stat. Silv. p. 182.) sed insidebat utribus, & cruribus in mare demissis utebatur, velut gubernaculis, iisque cursum dirigebat & simul promovebat. MSS. tamen constanter retinent *dimissis*. *Gubernantis*, quod Keuchenius ait in quibusdam legi, in nullo nec MS. nec Ed. inveni.

17 *Marinae*] *In arma* seu *marina* MSS. quatuor, & Ed. Paris. *beluae* non agnoscit Leid. pr. *Decepit* Medic. sec. & Cantabr. tert. *Deluderet* Petrensis, eleganter; an vere, nescio.

18 *Hirtius.*] Sic scribendum, non, ut vulgo *Hircius*, nummi & inscriptiones, auctoresque Graeci docent.

19 *Plumbo scriptas*] Dio Cassius p. 315. Ἐς ἐλασμὸν μολίβδου λεπτὸν ἐγγράψαντες τινὰ ἐπείλιξαν αὐτὸν, ὥσπερ τι χαρτίον, καὶ κολυμβητῇ νυκτὸς ὑφύδρῳ διενεγκεῖν ἔδωκαν, καὶ οὕτως ὁ Δεκιμὸς &c. Sic legendum, non ἀπείλιξαν.

20 *Religatis*] Unus Reg. & Voss. *Ligatis*. Justinus III. c. 5. *Tesseras, insculptis suis & patrum nominibus dextro brachio deligarent.* TENN. *Ligatis* mei duo cum Edd. primis, frustra, ut statim.

21 *Scultellam amnem.*] Alii *Scultenam*. neutri recte. Tu lego *Scultennam amnem*. & consule Plinium l. III. c. 16. & Philip. Cic. V. MOD. Voss. 2. Reg. *Scultellam*. in marg. *Scuteriam*. 3. Hill. & duo reliqui Reg. *Scutellam*. videtur idem amnis, de quo infra c. 14 n. 3. AEneas in commentario poliorcetico capite 31. tractat de ratione mittendi literas occultas: & Julius Africanus c. 56. Περὶ κρυφίας ἐπιστολῶν εἰσπομπῆς. Ad Potidaeam Artabazus literas involvit sagittae, quam adaptatis desuper pennis, ad constitutum cum Timoxeno proditore locum emittebat. Herodotus l. VIII. c. 128. Histiaeus servi capite, cui literas inscripsit, pro tabellis usus fuit. Idem l. V. c. 35. Glandi inscriptum testatur. Hirtius bell. Hisp. 13. & 18. Talem glandem vidit ὁ δεῖνα Gronovius, cui inscriptum. *Fugitivi Peristis.* TENN. *Scutennam*, *Scultenam*, *Scutellam*, *Sculiellam* &c. MSS. perverse. Vide Livium l. XLI. c. 12. 18. ubi *Scultennae* simul, & *Mutinae* meminit. Adi omnino Cluverium Ital. Antiq. T. I. in f. Porro Medicei, & Edd. Italicae rectius *miles transnabat* vel *transnavit*. Unus, non plures simul hoc munus praestabat. *Amnem* deest in Leid. sec.

22 *Tenebris*] Medic. sec. *tenebat*. Dein uterque Medic. *epistolas misit, & ad collum seta religavit. ligavit* Edd. primae.

23

nebris, & fame adfecerat, epistolas [23] seta ad collum [a] religabat, easque a propinquo, in quantum poterat, moenibus loco emittebat. Illae lucis cibique avidae altissima aedificiorum petentes excipiebantur a Bruto, qui eo modo de omnibus [24] rebus certior fiebat: utique postquam disposito quibusdam locis cibo columbas illuc devolare instituerat.

a Edd. qdd. A. C. SERA.

23 *Sera*] Necessario l. *Seta*. & sic omnes MSS. nam *Sera* volatum impedit. TENN. Ridiculum istud *Sera* profluxit ex errore typothetarum in ultima Scriverii Editione: quod tamen secure contra MSS. & Edd. veteres admisit Keuchenius. Has autem columbas a Bruto remissas, sed epistolis ad pedes, non collum religatis, docet Plinius l. x. c. 37. *Quin & internunciae in rebus magnis fuere, epistolas annexas earum pedibus obsidione Mutinensi in castra Consulum mittente D. Bruto. Quid vallum & vigil obsidio atque etiam retia amne praetenta profuere Antonio per coelum eunte nuncio?* ubi viros DD. & hic Keuchenium de aliis, hoc Strategemate usis, adi, si lubet. Ceterum cum plerisque MSS. & Edd. prioribus reposui *Seta ad collum* r. Petrensis Cod. *in seta ad collum religabat.*

24 *Rebus*] Non agnoscit hanc vocem Medic. pr. Dein Vossian. a. m. pr. *volare.* Medic. sec. *illuc inde devolare.*

CAP. XIV.

De introducendis auxiliis, [1] & commeatibus suggerendis.

EXEMPLUM I.

Bello civili, quum [2] Ategua urbs in Hispania Pompejanarum partium obsideretur, [3] Munatius

1 *Et com. sugg.*] Desunt haec in Vaticano. A Mediceo pr. & Ed. Rom. abest *suggerendis*.

2 *Ategua*] *Aregua* quidam pessime. Hirtius, seu quis alius est, de bello Hispaniensi: *Caesar munitionibus Ateguam oppugnare &c.* Item: *Ita firmissimum ejus (Caesaris puta) praesidium Ateguam proficiscitur.* & sexcentis aliis locis. MOD. *Ategua* sic lege. sic MSS. sic Hirtius de bello Hisp. c. 8. & 22. male in Reg. uno *A Regua*. TENN. *Aregua* & *Aregua* etiam in meorum nonnullis. perperam. ubique urbs haec *Ategua* vocatur, vel *Attegua*.

3 *Maurus interrex*] Voss. *Maurus vicerex*. 2. Reg. *Martius interim rex*. TENN. Vulgata hac lectio-

tius interim rex[a], tamquam Caesarianus Tribuni corniculariu vigiles quosdam [4] excitavit,[5] e quibus aliquos

a Vulgo MAURUS INTERREX.

lectione nihil est ineptius. Edd. Veteres *Martius interim rex.* unde quidam vir doctus putabat, simpliciter esse reponendum *Marcius Rex.* Marciae enim gentis cognomen *rex* notissimum est. Quod ad marginem Ed. Stew. adscripsit etiam Scriverius ex Plutarcho Ciceron, p. 875. & *Q. Marcii* Tribuni, qui a Pompejo ad Caesarem transfugit, mentio est, in Bello Hispan. c. 11. Verum huic ego sententiae accedere non possum; primo enim sub τοῦ *interim* aliud quid latere videtur, dein defectio Marcii illius diu ante accidit; denique Historiae hujus memoriam servavit nobis Dio l. XLIII. p. 230. deserte hunc hominem nominans *Munatium Flaccum.* Unde primo liquet, pro *Martius* reponendum *Munatius* vel *Minatius*, quam emendationem laetissimus deinceps deprehendi factam quoque a Cel. Perizon. in Epist. corpore T. IV. p. 788. In MSS. est *Murus*, *Maurius*, *Maritus*, *Himaritus*: quod ultimum satis prope accedit ad *Minatium.* Verum quid tum fiet his vocibus *interim rex*, quod inveni quoque in MSS. meis quatuor, & in Perrensi *ejus terrae interrex.* Haec se non percipere testatur ibidem Perizonius. Dio autem ait, quod vigiles quosdam jusserit tesseram sibi dare, tamquam misso a Caesare ad inspiciendas excubias; qua accepta, & dein aliis data, eos delusit & urbem introiit, sed solus, non vero cum praesidio, ut Frontinus sine ulla veri specie narrat. Unde conjici posse videtur, sub vocibus *interim rex* aliquid de tradenda tessera, latere. Certi vero aliquid statuere nequeo: si autem per MSS. liceret, cum Stewechio possem legere *excivit*, pro *excitavit.* Quas voces, ut & *concire* ac *concitare*, de quibus supra, crebro confundi notum est. Verum contra MSStos opus non est. *Excitare vigiles*, non notat, dormientes sollicitare, ut vigilent, sed vigilantes admonere hostilis adventus, seu cujuscumque nocturni casus. Clare Curtius consensu omnium MSStorum l. IV. c. 5. 2. *Objicitur a vigilibus claustrum, & qui proximi excubabant ab eisdem excitantur.* Hinc lemma c. 12. *De excitanda cura suorum.* Quare etiam Curtii loco l. VIII. c. 6. 21. *excitatisque custodibus* nihil mutari velim, licet aliter etiam visum sit Heinsio, & Scheffero. at pro eo, quod sequitur, *excitaverunt*, placet *exciverunt.* Subjicit enim e continente *sopitum excitant regem.* Nihil etiam mutandum in eodem l. IV. c. 13. 21. *Ubi est vigor ille animi tui? nempe excitare vigiles soles.* ubi Modio placebat *exercitare.* Ceterum pro *interrex* Gronovius orae libri sui adlevit *interpres.* Porro *cornicularius Tribuni Militaris* quid fuerit, vide apud Pighium T. I. Thes. Critici p. 485. & quos laudat Vorstius ad Valer. Max. l. VI. c. 1. §. 12. *Tribuni militaris* &c. *quod cornicularium suum stupri caussa adpellasset.*

4 *Excitavit.*] Legendum meo quidem judicio *excivit.* non hoc primum est, cum haec verba *excitare* & *excire* in mutuum locum immigrarunt. Deinde quis hoc toleret, cui vel mica salis insit, a tribuni cornicularüs, vel a circatoribus vigiliarum vigiles excitari? Apulejus VIII. De Asino, extremo: *Tinnitu cymbalorum & sonitu tympanorum, cantusque Phrygii mulcentibus modulis excitus, procurrit obviam.* non est per sententiam, ut aliter

quos evitans, constantia fallaciae suae per media Caesaris copias praesidium Pompeji transduxit.

II. Hannibale obsidente Casilinum, Romani farinam doliis secunda aqua [6] Volturni fluminis demittebant, ut ab obsessis exciperetur: quibus quum objecta per medium amnem catena Hannibal obstitisset, nuces sparsere; quae quum, aqua ferente, ad oppidum defluerent, eo commeatu sociorum necessitatem sustentaverunt.

III. [7] Hirtius [a] Mutinensibus obsessis ab Anto-

[a] Vulgo H. Cos.

ter iste auctor scripserit, quam *modulis excitus*. Cic. III. Officiorum: *suntne igitur insidiae, tendere plagas, etiamsi excitaturus non sis, nec agitaturus?* malim, *exciturus*. Idem verbi videbis restitutum auctori de viris illustribus a doctissimo adolescente Andrea Scotto. Lubet ad alios quoque scriptores excurrere; & Q. Curtio Rufo duo vulnera obligare: imprimis lib. VIII. *Itaque protinus injicit fratri manum, & in regiam pervenit: excitisque custodibus corporis ad salutem regis pertinere, quae adferret, adfirmat.* Iterum libro eodem, paucis admodum interpositis. *Ptolomaeum ac Leonatum excubantes ad cubiculi limen exciverunt.* ubi vulgo legas, *excitatisque* & *excitaverunt*. STEW.

5 *E quibus*] MSS. quinque *ex quibus*. pro *aliquos* Edd. primae *aliquot*. Perizonius ibidem mallet *alios*. quod probo. Dein auctoribus MSS. & Edd. primis reposui *transduxit* pro *trad.*

6 *Vulturni fluminis.*] Hoc reposui ex Livio, Plinio, aliis. Vulturius enim fluvius, Casilinum neque interfluit, neque praeterfluit: dubitandumque adeo relinquitur, sitne aliquis tali nomine fluvius. MOD. 4. Reg. 3. Hill. *Volturni*. Voss. *Volturi*. Mela l. II. c. 4. *Vulturnus amnis, Vulturnum oppidum.* Sic & Ptolemaeo vocatur amnis, qui Casilinum praeterfluit. *Vulturius* non est in natura. TENN. *Volturni* etiam Gudianus, & duo Leidenses, quod rescripsi. Adi l. II. c. 2. §. 7. *Vulturni* recte hic jam exhibuerunt Edd. veteres. Corruptum primo est in Ed. Wechelii: sed audiamus Livium l. XXIII. c. 19. *Exciperent dolia, quae amnis deferret* &c. *Imbribus deinde continuis citatior solito amnis, transverso vertice dolia inpulit ad ripam, quam hostes servabant. Ibi haerentia inter obnata ripis salicta conspiciuntur: nuntiatumque Hannibali est, & deinde intentiore custodia cautum, ne quid falleret Volturno ad urbem missum. Nuces tamen fusae ab Romanis castris, quum medio amni ad Casilinum* (quod hic variis modis in MSS. depravatum exaratur) *defluerent, cratibus excipiebantur.* & saepius. Adde Cluver. Ital. Antiq. l. IV. c. 5.

7 *Hirtius Cos.*] In omnibus MSS. deest τὸ *Cos.* TENN. Addidit τὸ *Cos.* tacite Scriverius, sine dubio ex praec. cap. sed nullus meorum MSS. agnoscit. Edd. Italicae *in Mutinensibus*. Licet tunc temporis Hirtius fuerit *Cos.* delevi tamen, ob MStorum consen-

tonio, [8] salem, quo maxime indigebant, [9] cupis conditum, per amnem [10] Scultennam [a] intromisit.

IV. Idem pecora secunda aqua [11] demisit [b], quae excepta sustentaverunt necessariorum inopiam.

[a] Vulgo SANITURNUM. [b] Vulgo DIMISIT.

sensum, praesertim, quia non sit ad sensum necessaria vox.

8 *Salem*] Duo Ledd. *sal.*

9 *Cuppis*] Omn. MSS. *cupis.* TENN. Etiam mei. V. Keuchen. & nos ad Lucan. l. IV. 420. *Vacuae cupae.* Arcerian. si Keuchenio fides, male tamen *cybeis.*

10 *Saniturnum*] *Samminicorum* MSS. SCRIV. 2. Reg. Voss. 1. Hill. *Saminum.* tertius Reg. *Saturnum.* Scriverius. *Samminicorum.* 4. R. *Sannicorum.* TENN. Sic agit Keuchenius; quasi rectum & notum esset *Saniturnum*: cum hoc nomine nullus sit fluvius, & clare ex cap. praec. pateat, amnem hunc Ligurum dictum fuisse *Scultennam*: quare etiam Cluverius citato loco hic omnino *Scultennam* reponi jubet. Graeci hujus historiae memores non nominant fluvium. MSS. mei *Saturnum*, *Samptursum*, *Santurnum*, *Saminicorum*, *Samicorum*, *Samitorum*, *Sampnitorum*, *Sampincorum*, *Samincorum*, praeter Mediceum, primum, in quo *Scaltennam*; quare non dubitavi restituere *Scultennam*, donec certius nomen reperiatur. Vide omnino cap. praec.

11 *Dimisit*] *Dimittere pecora* notat, sinere, ut libere abeant, ut cap. seq. §. 5. Quod ab nostri sensu alienissimum est. quare reposui cum Hillensberg & Leidensi sec. *Demisit.* ut §. 2. *farinam doliis secunda aqua demittebant*, ubi in MSS., ut semper, eadem confusio. V. ad l. I. v. 15. & passim.

CAP. XV.

Quemadmodum efficiatur, ut, [1] quae deerunt, abundare videantur.

EXEMPLUM I.

Romani, quum [2] a Gallis Capitolium obsideretur, in extrema jam fame panem in hostem jactaverunt; consecutique, ut abundare com-

1 *Quae deerunt*] 3. Reg. 3. Hill. Voss. *Ut abundare videantur, quae deerunt.* TENN. Et ita plerique mei, & Edd. VV. *desunt* Edd. Italicae.

2 *A Gallis*] 2. Reg. non agnoscunt praepositionem *A.* totam rem describit Ovidius VI. fast. v. 350. Hinc *Jovis Pistoris* nomen descendit. In simili fame Mygdonius spem vultu simulavit apud Polyaenum l. VII. TENN. MS.

commeatibus viderentur, obsidionem, donec Camillus [3] subveniret, toleraverunt.

II. Athenienses adversus Lacedaemonios idem fecisse dicuntur.

III. [4] Hi, qui ab Hannibale [5] Casilini obsidebantur, ad extremam famem pervenisse crediti; quum etiam herbas alimentis eorum Hannibal, [6] saepe arato loco, qui erat [7] inter castra ipsius & moenia, praeriperet, semina in praeparatum locum jecerunt: consecuti, ut habere viderentur, quo [8] victum sustentarent usque ad satorum proventum.

IV. [9] Reliqui ex Variana clade, quum obsiderentur, quia [10] defici frumento videbantur, [11] horrea tota nocte circumduxerunt captivos; deinde prae-

MS. unus *in Capitolio obsiderentur. Jam* deest in Leid. pr. *in hostes* Ed. Par.

3 *Subveniret*] Eleganter Vaticanus *superveniret*. Livius l. v. 49. *Forte quadam dictator intervenit.* Adi notata ad l. i. c. 1. 6. *Donec supervenirent legiones.*

4 *Hi.*] Praenestini. Vide Livium l. XXIII. c. 17. Strabon. l. v. p. 249. Ed. Par. Valer. Max. l. VII. c. 6. §. 3.

5 *Casilini*] *Ad Casilinum* Edd. Italicae.

6 *Saepe arato loco*] Τὸ *Saepe* abest a Medic. Vaticano, Gudiano, & Leidd. Codd. Et, ut opinor, vere. Saepe hoc ab Hannibale esse factum, credibile non est: neque id etiam memorat Livius. Forsan, ut illic, hic *obarato loco* scribendum. Livii verba sunt. *Quum hostes obarassent, quidquid herbidi terreni extra murum erat, raporum semen injecerunt; ut Hannibal, Eone usque dum ea nascantur ad Casilinum sessurus sum, exclamaret.*

7 *Inter*] MSS. duo *intra*. Dein Voss. *jecere*. Pro *quo* Edd. primae *unde*, & *perventum* Medicei.

8 *Victum s.*] Voss. & unus Hill. *Vitam*. TENN. Rectius. Maecenas apud Senec. Ep. 101. *Hanc vitam sustine.* Lucan l. IV. 367. *Corpora sustentant epulis.* & saepius. sed auctor noster tam varie construxit hoc nomen, ut mutare nihil ausim. Vide modo cap. praeced. Dein *victus* sumi potest pro eo vitae genere, cui jam adsueverant, inopiam nempe & famem sustinendo. Caes. B. Gall. II. 9. *commeatusque nostros sustinebant.* At illic *segendum* omnino videtur cum Cod. Lovan. & Ed. Vascos. aliisque *commeatuque* uti hic §. 2. *commeatu sociorum necessitatem sustentaverunt*; & saepe. Posset & legi *victu*, ut *sustentare* absolute ponatur, de quo diximus supra.

9 *Reliqui*] Leid. sec. *Reliquiae* V. ad l. II. c. 7. §. 13. & alibi.

10 *Defici*] Unus Reg. *Deficere*. TENN. *Deficere* tres mei cum Edd. pp. male. Adi l. I. 7. I. *usu navium deficiebatur.*

11 *Horrea tota nocte circumduxerunt : captivos deinde praecisis*

 man-

praecisis manibus dimiserunt. Hi [12] circumsedentibus suis persuaserunt, ne spem maturae expugnationis reponerent in fame Romanorum, quibus ingens alimentorum copia superesset.

V. Thraces in arduo monte obsessi, in quem hostibus [13] accessus non erat, conlato [14] viritim exiguo tritico, [15] aut caseo paverunt pecora, & in hostium praesidia dimiserunt: quibus exceptis &

manibus dimiserunt.] Anne mirum est, depravatissimam illam interpunctionem adhuc non mutatam? repono *horrea tota nocte circumduxerunt captivos: deinde*, &c. Phrasim, scio, animadvertis; de qua nos paulo ante egimus. STEW. *Circumduxerunt* haec vox ita dividenda est. *Duxerunt circum horrea.* Saepe amat praepositio jungi verbo, quae nominis regit casum, ut supra c. 13. n. 4. *Aliqui & jumento aversam partem insixerunt.* Curtius l. IX. *Ne infregeritis manibus meis palmam, qua Herculem Liberumque patrem, si invidia abfuerit; aequabo* pro *fregeritis in manibus.* TENN. Mala interpunctio ista Parisiensibus debetur. Priores Edd. recte post *captivos* distinctionem posuerant. Alii etiam viri docti perperam jungunt *desici frumento videbantur horrea*, ut facit Ill. Schelius ad Hygin. p. 248.

12 *Circumsidentibus*] Voss. 4. Reg. 3. Hill. *Circumsedentibus.* TENN. Meorum etiam multi, & Edd. Italicae per *e*, ut MSS. & Edd. omnes l. II. c. 9. I. *Reliquias eorum circumsedens.* Nemo dubitare potest, quin utrumque sit Latinum. per *e* tamen malo. In fine e MSS. verborum ordinem mutavi: vulgo *aliment. ingens.*

13 *Accessus*] Cantabr. tert. *ascensus.* Recte. Vocem hanc passim usurparunt, & cum *aditu* jungunt Cicero, Livius, aliique. Eadem confusio, ut frequenter, est l. III. c. 10. §. 4. *Rara acie ad muros accedens*, ubi notavi e MSS. multis *ascendens.* Caesar l. VII. B. Gall. c. 46. *Oppidi murus ab planitie atque initio adscensus*, seu *escensus.* Hirt. B. Afr. c. 5. *Oppidi egregia munitio, difficilisque ad oppugnandum erat accessus.* MS. Lovan. aliique multi cum Edd. pp. *adscensus.*

14 *Viritim.*] *Viridi* MSS. tres, & Edd. Italicae, *Intra* Leid. sec. *in unum* Vatican.

15 *Aut caseo* &c.] Turbant hic vehementer MSSti libri. Nam primo pro *aut caseo* in Palatino est *avesee.* in Mediceo primo desunt. Cantab. tert. *ac caseo.* dein vox *pecora* abest a Palatino, utroque Leidensi, Gudiano, & Hillensb. In Voss. ponitur ante *collato*; In Petrensi ante *pav.* pro quo Leid. sec. *paraverunt.* Dein *&* deest in MSS. supradictis. Petrens. *eaque.* Tum *dimiserunt* abest a MSS. iisdem. Petrens. *i. h. inpulerunt praesidia.* Mox longe plurimi *exceptis & occisis* cum Edd. pp. quod adeoque reposui. Tandem pro *eorum* Palatin., uterque Leidd. Vossian. Hillensb. Medic. sec. & Edd. Rom. Bon. Paris. exhibent *earum.* Quae caussa est, cur opiner, praecedentia *aut caseo paverunt pecora* esse corrupta, & pro iis rescribenda ex Palatino Cod. *oves eo p.* Quae cum in *casee* essent depravata, substituerunt ex seqq. *pecora* non cogitantes *earum* in feminino obstare, licet per Synthe-

& occisis [a], quum [16] frumenti vestigia in visceribus [17] earum [b] adparuissent, opinatus hostis, magnam vim tritici superesse eis, qui inde etiam pecora pascerent, recessit ab obsidione.

VI. [18] Thrasybulus, dux Milesiorum, quum longa obsidione milites sui angerentur ab Alyatte [c], qui sperabat, eos ad deditionem fame posse compelli, [19] sub adventum legatorum Alyattis frumentum omne in forum [20] compellere jussit, & conviviis sub id

a Vulgo OCCISISQUE. b Vulgo EORUM. c Vulgo ALIATTE & ALIATTIS.

thesin, nostro auctori frequentatam (vide loca in indice notarum) *pecora* & dein *earum* retineri possit. Modo tum oves intelligas. Lucret. l. IV. 115.

Primum animalia sunt jam partim tantula, eorum
Tertia pars nulla ut possit ratione videri.

Harum intestinum: sic MSS. Ovid. l. XIII. Met. 823.

Hoc pecus omne meum est: multae quoque vallibus errant.

Adi praeter alios Voss. de Const. c. V. & Giphan. In Ind. Lucret. ad *Generis mutat*. quare etiam restitui τὸ *earum*, licet retinuerim τὰ *pecora*. *Casei* certe mentio satis videtur inepta, neque illius vestigia, sicut tritici in pecorum visceribus inventa fuisse memorat Auctor. Forsan etiam seqq. hoc modo legenda sunt *oves eo pepulerantque* vel *easque impulerunt in h. praesidia*. Sed haec pro certis venditare nolim. *Impulerunt* vel *demiserunt* legi malit etiam Cl. Wasse.

16 *Frumenti vestigia*] Signa & reliquias. Tacitus I. Ann. 74. *Manebant etiam tunc vestigia morientis libertatis*. In Germania c. 37. *Veterisque famae late vestigia manent*. Cicero pro Caelio c. 22. *Non vestigium maximi facinoris reperietur*. Nepos Timoleon c. 3. *Deditque operam, ut quam minime multa vestigia servitutis remanerent*. Seneca vita beata c. 5. *Quis mortalium, cui superest hominis vestigium, per diem noctemque titillari velit*. Apulejus Metam. l. 11. *Nullo quidem initio vel omnino vestigio cupidinis meae reperto cuncta circuibam*. Justinus X. c. 2. *Conjuges quoque cum liberis, ne quod vestigium tanti sceleris extaret, interfectae*. Vide Tanaquillum Fabrum l. I. epist. 35. Sic etiam interpretatur Quintilianus l. V. c. 9. *Signum vocant σημεῖον, quanquam id quidam indicium, quidam vestigium nominaverunt*. TENN.

17 *Adparuissent*] Leid. sec. *adparuerunt*. Medic. sec *aperuissent*. Dein ridicule Petrens. *Magnam vini triticique partem*.

18 *Thrasybulus*] Male Voss. 3. Reg. 2 Hill. *Thrasibius*. Nam & Graeci omnes *Thrasybulus*. Strategema est apud Polyaenum l. VI. (c. 47.) TENN. Mei omnes fere variis modis corrupte. Rem hanc enarrat etiam Herodotus l. I. c. 21. 22. Dein *Alyatte* & *Alyattis* per *y* rescripsi pro *i*. Graecis est Ἀλυάττης.

19 *Sub adventum*] Reg. 3. & I. Hill. *sub adventu*. TENN. Palatin. item & Medic. sec. *adventu*. V. ad l. I. 5. 9.

20 *Compellere jussit*.] Infinitivum activum sine adjectione per-

id tempus [21] institutis [a] per totam urbem epulas praestitit: atque ita persuasit hosti, superesse [22] ipsis copias, quibus diuturnam sustinerent obsidionem.

a Vulgo INSTRUCTIS.

sonae, quae jussa est agere, defendere possis ex notatis ad l. II. c. 5. § 46. MSS. tamen Palatin. & Leid. sec. exhibent *compelli*. At praecessit modo *compelli*. Dubito quoque, num Latine dicatur *compellere frumentum* pro *congerere* συγκομίζειν, ut Herodotus loquitur. Quare, si plures addicerent MSSti libri, multum praeferrem lectionem Codicis Petrensis *comportari*. Cicero l. V. ad Att. Ep. 18. *Frumentum ex agris in loca tuta comportatur*.

21 *Instructis*] Alias *Institutis*. SCRIV. 3. Reg. Voss. 3. Hill. *Institutis*. TENN. *Institutis* legas quoque in Palatino, utroque Leidensi, Gudiano, Vaticano, Cantabrig. & Edd. Hittorp. ac Wechelii; quod idcirco recepi. Suetón. Tito c. 7. *Convivia instituit jucunda magis, quam profusa*. Justin. l. XII. c. 13. *Intermissum olim convivium sollemniter instituit*.

22 *Ipsis*] Medic. sec. *sibi* & mox Palatin. *sustineret*.

CAP. XVI.

Qua ratione proditoribus & transfugis occurratur.

EXEMPLUM I.

[1] Cl. Marcellus [a], cognito consilio [2] Bantii [b] Nolani, qui corrumpere ad defectionem populares

a Vulgo L. MARC. b Vulgo BATTEI.

1 *L. Marcellus*] Voss. 2. Hill. *Cl. Marcellus*. Idem de Fabio Maximo Valerius Max. l. VII. c. 3. n. 7. TENN. Suspicari nequeo, unde primum in Scriverianae Editionis contextum irrepserit hoc *L. Marcellus*: nam Paris. Wech. & Stew. Edd. recte habent *Cl. Marcellus*: nisi vel Modius, vel ipse Scriverius e MSS. suis, quibuscum conspirant meorum quidam, tacite ita reposuerit. sed bene, quod in postumis curis editionis suae margini adscripsit legendum esse *Cl.* Est enim nobilissimus ille *M. Claudius Marcellus*, per quem hoc tempore praetorem vinci didicit Hannibal. Noster autem adjuncto gentis *Claudiae* nomine sic ejus meminit l II. 3. 9. & alibi. Saepius tamen omittit hoc, uti & praenomen, ut hoc loco fit in primis Editionibus. Aliter non male Palatin. & Medic. sec. *M.* sive *Marcus*. Quod & nonnumquam noster addit Vide Livium l. XXII. c. 57. XXIII. c. 14. Idem vitium in ejusdem M. Claudii Marcelli nomine vulgatas editiones l. IV. c. 5. §. 4. obsidet; ubi MSS. pro *L.* reponendum esse *Cl.* clamant. Immo ne Lucii praenomen quidem in tota Marcellorum exstitisse familia opinor.

2 *Battei*] Voss. 2. Reg. 1. Hill. *Batae*

res studebat, & Hannibali gratificabatur, quod illius beneficio curatus inter [3] Cannenses saucius, & ex captivitate remissus ad suos erat, quia interficere eum, ne [4] supplicio ejus reliquos concitaret Nolanos, non audebat, arcessitum ad se adlocutus est, dicens, fortissimum eum militem esse, [5] quod antea ignorasset; hortatusque est, ut secum moraretur; & super verborum [6] honorem, [7] equo quoque donavit. Qua benignitate non illius tantum fidem, sed etiam popularium, qui ex illo pendebant, sibi obligavit.

II. Ha-

Batae. 2. Hill. *Battre molani.* TENN. *Barcei Barthei Battei* & *Bathei* nostri quoque MSS. corrupte. Quod miratus quoque sum a nullo doctorum virorum fuisse emendatum; antequam secundas Scriverii curas inspexissem. Illic enim corrigendum verissime conjecit *Bantii Nolani.* sed & in Edit. Bononiensi jam exhibetur *L. Bancii Nolani.* Audi Livium l. XXIII. c. 15. *Nolam Marcellus* &c. *habebat. Plebs timebatur, & ante omnes L. Bantius.* &c. *Erat juvenis acer, & sociorum ea tempestate prope nobilissimus eques. semineceem eum ad Cannas in acervo caesorum corporum inventum, curatumque benigne etiam cum donis Hannibal domum remiserat. Ob ejus gratiam meriti rem Nolanam in jus ditionemque dare voluerat Poeno* &c. quae illic sequuntur: unde sua procul dubio excerpsit Frontinus: quare etiam nihil dubitans *Bantii* reposui. Βάνδιος vulgo legitur apud Plutarch. in vita M. Marcelli p. 303. ubi multis eamdem rem enarrat. Simile, & de quo Scriverius ambigit, an non sit idem exemplum, refertur infra l. IV. c. 7. §. 36. ubi videbimus, quid de illo, & Valerii Maximi loco sit statuendum.

3 *Cannenses*] Medic. sec. *Captivos. Sauclius* Hillensb. Dein *ex ea capt.* Gudian. & Voss. *&* deest in Leid. sec. Mox MSS. *militem esse eum* vel *militem eum e. esse* exsulat a Mediceis, & Edd. Italicis.

4 *Supplicio*] Exemplum Justin. XXI. c. 4. habet in Hannone. TENN.

5 *Quod a. ignorasset*] Leid. sec. modo *ante ignorasse.* Dein Palat. *hortatus est.* Contra duo Cantabr. *hortatusque est eum.*

6 *Honorem verborum*] h. e. *Laudationem*, quam maxime in testamentis veteres requirebant. Suetonius Augusto c. 66. *Neque dolore dissimulato, si parcius aut citra honorem verborum: neque gaudio, si grate pieque quis se prosecutus fuisset.* Imo ipsum testamentum appellaverunt *honorem* Tacitus Agricola c. 43. *Satis constat lecto testamento Agricolae, quo coheredem optimae uxori & piissimae filiae Domitianum scripsit, laetatum eum velut honore judicioque.* Plinius VII. epist. 24. *Gaudeo etiam pietate defunctae, honore optimi juvenis.* TENN.

7 *Equo quoque donavit*] Medic. pr. *equo ei q. d.* Vatican. *equum q. ei d.* Edd. Ital. *equum ei q.* Medic. sec. *equos vi. quoque d.* Livius *equum eximium dono dat. equo* deest in Palat. *eo* Leid. pr. Quidquid sit, pronomen excidisse videtur. *Ditavit* Leid. sec.

II. Hamilcar, dux Poenorum, quum frequenter auxiliares Galli ad Romanos transirent, [8] & jam ex consuetudine, ut socii, [9] exciperentur, [10] sibi fidelissimos subornavit, ad simulandam transitionem, qui Romanos, excipiendorum eorum caussa progressos, [11] ceciderunt. Quae sollertia Hamilcari non tantum ad praesentem profuit successum, sed in posterum praestitit, ut Romanis veri quoque transfugae forent suspecti.

III. Hanno, Carthaginiensium Imperator in Sicilia, quum comperisset, Gallorum mercenariorum [12] circiter quatuor millia conspirasse ad transfugiendum ad Romanos, quod aliquot mensium mercedes non receperant, animadvertere autem in eos non auderet metu seditionis, promisit, prolationis injuriam liberalitate pensaturum: quo nomine gratias agentibus Gallis, per tempus idoneum [13] datis pollicitis, fidelissimum [14] dispensatorem

8 *Etiam ex c.*] Distractione prioris vocis sententiam juvo. *Et jam ex consuetudine.* STEW.

9 *Exciperentur.*] Vatic. *reciperentur.*

10 *Sibi fid.*] Ita meorum solus Vaticanus. Medic. pr. *sic.* sec. cum Ed. Rom. *sicut.* A ceteris omnibus τὸ *sibi* abest, sane non necessarium.

11 *Ceciderunt.*] Alias *occiderunt.* SCRIV. 3. Reg. Voss. 1. Hill. *occiderunt.* TENN. Cum Gudiano, & Edd. Italicis. male: v. ad l. II. 1. 6. & saepius. *profecit* statim Leid. sec. Ceterum auctor hic *Hamilcari* tribuit, quod Graeci *Hannoni*, & contra §. seq. *Hannoni*, quod iidem ad Hamilcarem referunt. Adi divinum Casaubonum ad Polyb. p. 189. Ed. Gron.

12 *Circiter*] Petr. *exercitum.* Leid. sec. *eo conspir.* Dein ante *liberalitate* addit Petrens. *se.* Mox *quorum nomine* Medic. sec.

13 *Datis pollicitis.*] Jam diu illa *pollicita data* erant: boni correctores, cum figuratam verbi *ducere* significationem non caperent, alio, nescio quo, nos abducere conati sunt. eos sequatur, qui volet: ego hic consisto; & reperi, qui ad meas partes accederent, scriptum videlicet a Frontino fuisse, *ductis pollicitis.* Ut liquidius de re judicare possis, en in promptu testimonia. Caesar: *ducere diem ex die Haedui.* Cicero; *suadere institui, ut bellum ducerent.* Par phrasis illa Curtii: *Trahendi belli vix ullam esse rationem.* STEW. *Datis pollicitis* sic omnes MSS. Stewechius tamen *Ductis pollicitis,* putatque dictum, ut *Ducere bellum.* de quo ad l. II. c. 3. n. 23. egit. Verum *Ducere pollicita* pro differre solutionem pollicitorum, nescio, qui probet. TENN.

torem ad [15] Otacilium Cos. misit; qui, tamquam rationibus [16] interversis [17] transfugisset, nuntiavit, nocte proxima Gallorum quatuor millia, quae [18] praedatum forent missa, posse excipi. [19] Otacilius nec statim credidit transfugae, nec tamen rem spernendam ratus, disposuit [20] in insidiis lectissimam suorum manum. Ab ea Galli ex-

TENN. Om. Wechel. Edit. *dicitur pollicitus*. Hittorp. margo *datur pollicitus*. Si quid mutandum, praestare videtur *datum* i. e. concessum ei, antequam pollicita praebere deberet, vel *dilatis pollicitis*, ut conjecit olim Lipsius. Huc facit Ovidii locus l. I. Art. Amat. 444. &c.

14 *Dispensatorem*] Arcerian. *curatorem* e Glossa.

15 *Otacilium Cos.*] Ita hoc nomen scribendum, non *Octacilium*, lapides & Martialis poëta evincunt. In Sicilia propraetor fuit Livius Fol. 225. 47. Consul creatur Fol. 287. 37. SCRIV. *Cur. post. Octacilium* & *Otalicium* MSS. plurimi. Arcer. *Octaceilium*. prave. Verum etiam perperam Scriverius, & statim Tennulius intelligunt T. Otacilium, qui bello sec. Punico per aliquot annos praetor & pro praetore classi in Sicilia praefuit. Namque is numquam fuit consul. Dixit quidem praerogativa Aniensis juniorum eum consulem, sed revocata illa in suffragium, consulatu excidit, ut docet Livius locis a Tennulio ipso adductis. Simile ei quoque accidit deinceps; cum una nunciabatur, ipsum in Sicilia mortuum esse. Liv. l. XXVI. 22. 23. sed agit auctor de historia, quae accidit bello Punico primo, cujus tempore, Anno scilicet V. C. CDXCII. T. Otacilius Crassus, & L. Valerius Flaccus Coss. in Sicilia rem gesserunt contra Carthaginiensium Duces Hannibalem Gisconis filium, & Hannonem, qui habebant illic magnam mercenariorum Gallorum manum. Confer omnino Polybium l. I. c. 17. 18. 19. 20. Otacilii Crassi Cos. meminit auctor quoque l. IV. c. I. ubi vide plura.

16 *Interversis*] Vaticanus, Medicei, & Ed. Rom. *intransversis*. Voss. *in conversis*. Male. *Intervertere rationes* est confundere, & pecuniam domini in suum usum convertere & transferre Julius Capitol. in Pertin. *A servis, qui rationes interverterant*. sic *intervertere argentum*, *pecuniam*, *vectigalia*, &c. dicuntur. Adi Cel. Burm. ad Petron. c. 107. *si intervertissent pecuniam vestram*.

17 *Transfugisset*] Voss. *transfugasset*. Medic. sec. *transfuge*. Medic. pr. Vaticanus, Petrensis, Gudianus, Leidens. pr. Hillensb. & Edd. Rom. Bon. Paris. *transfugisse*. An *transfugisse fingens*. vel *qui tamquam*, r. i. *transfuga*? Certe latere quid videtur.

18 *Praedatum*.] Palat Gudian, Hillensb. Cantabr. Bib. Pub. *datum*. Leidens. pr. *Decii*. Vatican. *praedata*. Medicei *praedatum cum*. Vide, num ex his corruptis lectionibus vulgato melius exsculpi aliquid queat. Mihi non liquet, nisi velis *praedatum clam* vel *clanculum*.

19 *Otacilius*.] 2. Reg. *Ottacilius*. Male: Liv. XXIV. 7. 8. 9. TENN.

20 *In insidiis*.] *In* abest ab Vatic. Edd. Rom. Bon. & Wech. Dein *& ex Romanis*, supple quosdam, Medic. pr. Fors fuit *& enim Romanos e*. *Omnes* deest in Hillensb.

excepti, dupliciter Hannonis consilio satisfecerunt, & Romanos ceciderunt, & ipsi omnes interfecti sunt.

IV. Hannibal[21] simili consilio se a transfugis ultus est. Nam quum aliquos ex militibus suis sciret [22] transisse [a] proxima nocte, nec ignoraret, exploratores hostium in castris suis esse, palam pronuntiavit, non debere transfugas vocari sollertissimos milites, [23] qui ipsius jussu exierint ad excipienda hostium consilia. Auditis, quae pronuntiavit, retulerunt exploratores ad suos. Tum comprehensi ab Romanis transfugae, & amputatis [24] manibus remissi sunt.

V. [25] Diodorus, quum praesidio Amphipolin tueretur, & duo millia Thracum suspecta haberet, [26] quae videbantur urbem direptura, mentitus est, paucas hostium naves proximo litori adplicuisse, easque diripi posse. Qua spe [27] stimulatos [b] Thracas emisit, ac deinde clausis

[a] Vulgo TRANSFUGISSE. [b] Vulgo SIMULATOS.

21 *Simili consilio*] Alias *similiter se a.* SCRIV. Ita Medicei, & Edd Italicae, sed a primo abest *se.* in Leid. sec. deest *a.* Nota locutionem *ulcisci se ab aliquo*, & adi comment Munkeri ad Hygini Fab 184. *Occasionem ab inimico se ulciscendi.*

22 *Transfugisse*] 4. Reg. Voss. 3. Hill. *transisse.* TENN. Mei etiam omnes cum Ed. Paris. *transisse* praeter Petrensem, in quo *transituros.* Quapropter rescribi jussi *transisse*: sollemni locutione pro transfugere. supra §. 2. *Auxiliares Galli ad Romanos transirent.* Nepos in Datam c. 6. *Ad quos transierant* & passim.

23 *Qui ipsius j. exierint.*] Medicei *quoniam.* Palat. *ipsi.* Idem cum Mediceis, Leid. sec. Hillensb. & Edd. VV. *exierunt.* Petrens. *exierant.* Mox *compressi* MSS. tres cum Ed. Par.

24 *Manibus.*] Addunt Medicei *& naribus.* Quod descriptoris commentum hic, & ex aliorum auctorum locis similibus desumptum.

25 *Diodorus*] 4. Reg. 2. Hill. *Diodotus.* TENN. *Diodorcus*, *Diodotus*, *Diodocus*, *Diodatus*, nostri quoque, inepte.

26 *Quae*] Petr. *quia.* Dein *directuri* Leid. sec. *directuram* Medicei, vitiose. Pro *diripi* in Cantabr. uno est *scribi.* Praecessit jam *direptura.*

27 *Simulatos Thracas emisit.*] Vide, rectene constituta sit sententia adjectione unius litterae *spe stimulatos.* Curtius lib. IV. *Satisque omnibus stimulatis opus erat.*

quo

sis portis non recepit.

quo loco legendum aliquando putavi, *fatisque*. ceterum non id jam agitur. Iterum Curtius lib. VII. *tandemque eodem metu stimulante*. Denique nemo non dixit, *spe*, *metu*, *pollicitis*, *praemiis stimulari*, *incitari*, &c. STEW. Forte *qua spe simulata*. SCRIV. Unus Reg. *simulata*. 3. Reg. Voss. 3. Hill. & Stewechius *stimulatos*. TENN. Scriverii conjecturam adjuvant etiam Medicei, & Edd. Italicae; sed nihil verius est Stewechiana emendatione *stimulatos*, quae confirmatur Lipsii manu & MSS. Palatino, Vaticano, utroque Leidensi, Petrensi, Gudiano, & Ed. Paris. Pro commentario sit Livius l. XLIV. c. 44. *Diodorus*, *qui praeerat urbi* (Amphipol.) *metuens*, *ne Thraces quorum duo millia in praesidio erant*, *urbem in tumultu* (propter devictum scilicet ab AEmilio Paullo Persen) *diriperent*, *ab subornato a se per fallaciam in tabellarii speciem litteras in foro medio accepit*. *Scriptum in iis erat*, *ad Emathiam classem Romanam adpulsam esse*, *agrosque circa vexari*. *His lectis hortatur Thracas*, *ut* &c. quae illic sequuntur.

28 *Thracas*] Leid. sec. cum Edd. primis *Thraces* male. Vide cum alibi, tum l. II. 12. 4.

CAP. XVII.

De eruptionibus.

EXEMPLUM I.

Romani, qui in praesidio [1] Panormitanorum erant, veniente ad obsidionem Hasdrubale, raros ex industria [2] in muris posuerunt defensores: quorum paucitate contemta, quum incautus muris succederet Hasdrubal, eruptione facta, ceciderunt eum.

II. [3] AEmilius Paullus, universis Liguribus [4] in-

1 *Panormitanorum*] Voss. 3. Reg. 1. Hillensb. *Panhormitanorum*. TENN. Cum aspiratione scribitur hoc nomen in nummo quodam Augusti *Panhormitanorum*. Vide Holsten. ad Stephan. & Patin. in G. Domitia. Ceterum in optimo Palatino exaratur *Panormitarum*. non male. nam Graece incola Panormi Πανορμίτης. Latine *Panormita*. Dux Romanis fuit L. Caecilius Metellus, Procos. de quo l. I. c. 7. §. I. celeberrimam hac occasione ad Panormum de Hasdrubale adeptus victoriam. Confer Pighii Annales A. V. C. DIII.

2 *In muris*] Desunt in Vaticano. Petrens. *Posuere*. Mox Leid. sec. *Incautius*, probe.

3 *AEmilius Paullus*] Proconsul. Fuse, sed paullo aliter, historiam narrat Livius l. XL. c. 25. 26. 27. 28. Errat autem Aurelius Victor

[4] inproviso adortis castra ejus, simulato timore militem diu continuit; deinde fatigato jam hoste, [5] quatuor [a] portis eruptione facta, stravit cepitque Ligures.

III. [6] Velius, Praefectus Romanorum, arcem Tarentinorum tenens, misit ad Hasdrubalem legatos, uti abire sibi incolumi liceret. Ea simulatione ad securitatem perductum hostem, eruptione [7] facta, cecidit.

IV. Cn. Pompejus, [8] circumsessus [b] ad Dyrrhachium, non tantum obsidione liberavit suos, verum etiam post eruptionem, quam [9] obportuno &

a Vulgo A QUAT. b Vulgo CIRCUMSESSOS.

c. 56. dicens *primo consulatu eum de Liguribus triumphasse*, nisi velles illic legere *ex primo cons.* Sed vide notata ad Vellej. l. 1. c. 9. Erant autem *Ingauni Ligures*; quomodo & hic scribere posses pro *universis*, si MSS. addicerent. Nunc nihil muto. Livius de iis, *omni exercitu contracto*.

4 *Inproviso*] Medicei, & Peruginensis *ex inproviso*. Quod perinde esse quivis sciunt.

5 *A quatuor portis*] Palatin. Vossian. uterque Leidens. Gudian. & Hillensb. desent praepositionem. Rectius. nec enim opus est. Livius ibidem. *Omnibus portis Romani erupere.* Caesar. l. III. B. G. c. 19. *Duabus portis eruptionem fieri*, & sexcenties.

6 *Velius*] V. L. *Plinius*. Lips. ad oram Edit. Mod. MSS. *Velus*, *Selius*, *Nellus*, *Velasius* &c. Sed Ed. Bonon. *Livius*, ex emendatione scil. seu conjectura Beroaldi, atque ita legendum credidit Rubenius Elect. l. II. c. 29. cui ea, quae hic notavit Keuchenius, suo more sublegit. De Livio, arcis Tarentinae praefecto, egit noster quoque l. III. c. 3. §. 6. Verum Historicus Livius, qui hanc obsidionem multis describit l. XXV. XXVI. XXVII. hujus actionis nusquam meminit, neque aliquem Hasdrubalem hac in historia nominat. Si ad hanc in bello Punico secundo obsidionem respicit auctor, vel errat, vel debet intelligi quidam Hasdrubal, minor dux, qui ad Tarentinae arcis obsidionem ab Hannibale relictus est; dum ipse in hibernis, aliisve rebus gerendis erat occupatus. Nam ipsum Hannibalem obsidioni non praefuisse docent Livius, & Polybius. Nihil certi adhucdum ego statuo; quamquam inclinet animus ad lectionem *Livii*. Certe *Velii* nomen ignotum est Romanis in republica libera: sub Imperatoribus demum occurrunt nonnulli, *Velii* nomine insigniti.

7 *Facta*] Petrens. *jam facta*.

8 *Circumsessos*] Ergone ipse Pompejus non obsidebatur? Immo vero; id enim tradunt omnes Historici. Rescripsi igitur fide Codicis Petrensis, quod placebat etiam Cl. Wasseo, *circumsessus*. pro *eruptionem* Lipsius maluit *eruptione*.

9 *Opportuno*] Cantabr. tert. *opportunam*. Medic. sec. a. m. pr. *parvo*. *&* *loco* conjunctio deest in Me-

& loco & tempore fecerat, Caesarem [10] ad castellum, quod duplici munitione instructum erat, avide [11] inrumpentem, exterior ipse circumfusus corona obligavit, ut ille inter eos, quos obsidebat, & eos, qui extra circumvenerant, medius, non leve periculum & detrimentum senserit.

V. Flavius Fimbria, in Asia, apud [12] Rhyndacum, adversus [a] filium Mithridatis, [13] brachiis ab

[a] Vulgo HILDINACUM, ADVERSUM.

Mediceis, Leid. sec. & Edd. Italicis.

10 *Ad Castellum*] Intelligit auctor minora Pompeji castra, quae majoribus inclusa erant. Id patet ex aliis scriptoribus, & praecipue ex Caesare late hanc actionem sibi pene exitialem describente l. III. B. Civ. c. 66. & quae sequuntur. *Relicto interiore vallo majorem adjecerat munitionem* (Pompejus) *Ita minora castra inclusa majoribus castelli atque arcis locum obtinebant.* & deinde. *Primo in majora castra, post etiam in castellum, quod erat inclusum majoribus castris, irruperunt.*

11 *Inrumpentem*] Leid. sec. *erumpentem.* Dein *exteriori* non male Medic. pr. pro *ut* Medic. sec. pro var. lect. *ubi.* *Medius* deest in Hillensb.

12 *Hildinacum*] MSS. *Thidiacum.* Fortasse *Rhyndacum* legendum est. SCRIV. Voss. 2. Reg. 1. Hill. *Rhidinacum.* MSS. Scriverii, & tertius Reg. *Thidiacum.* Unde Graevius, & Scriverius optimo jure *Rhyndacum* efficiunt. Stephanus Ῥύνδακος πόλις μεταξὺ Φρυγίας καὶ Ἑλλησπόντου. Τενν. Ex Plutarchi Lucullo, & Appiani Mithridaticis Ortelius legendum conjecit *Pitanen.* Sed nihil verius est lectione τοῦ *Rhyndacum*, ut Vossius quoque libri sui margini adscripsit, & exhibent MSS. Palatin. Ed. Bonon. & margo Wechel. *Rhidinacum*, & *Richinacum* quatuor alii: alii aliter. Pitanae inclusit Mithridaten ipsum Fimbria, quod longe ab hac historia alienum est. Cum Mithridatis autem filio non inprospere eum pugnasse docet Appian. B. Mithr. p. m. 345. ubi & de re ad Pitanen gesta vide, ac Plutarch. in Lucullo p. 493. Non autem oppidum, quomodo videtur sumere Tennulius, sed fluvium intelligo *Rhyndacum* cum Scriverio in curis posterioribus; de quo praeter alia vide Comment. ad Valer. Flacc. l. III. 35.

Teque etiam medio flaventem, Rhyndace, ponto.

Ad quem fluvium Mithridates ipse a Lucullo caesus est. V. Plutarch. in Lucullo p. 498. Appian. B. Mithrit. p. 371. *Adversus* autem e MSS. nonnullis reposui pro *adversum*, ut repetitio syllabae *um* vitetur.

13 *Brachiis*] Brachia sunt munitiones, non implentes orbem circumvallationis (ut ille tradit) sed exstantes extra circuitum, ductae extra ordinem muri vel castrorum. Suetonius Claudio c. 20. *Portum Ostiae exstruxit, circumducto dextra sinistraque brachio.* Plinius l. VI. ep. 31. *Hujus sinistrum brachium firmissimo opere munitum est, dextrum elaboratur.* Hirtius bello Alex. 30. *Castellum, quod Rex in proximo vico non longe a suis castris munierat, brachiisque cum opere castrorum conjun-

ab latere ductis, deinde [14] fossa in fronte percussa, [15] quietum in vallo militem tenuit, donec hostilis equitatus intraret angustias munimentorum: tunc, eruptione facta, sex millia eorum cecidit.

VI. [16] C. Caesar in Gallia, deletis ab [17] Ambiorige Titurii Sabini & Cottae legatorum copiis, quum a Q. Cicerone, qui & ipse obpugnabatur, certior factus cum duabus legionibus adventaret, conversis hostibus, metum simulavit, militesque in castris, [18] quae ampliora solito [19] industria fece-

junxerat, *vici obtinendi causa.* Justinus l. v. c. 8. *Si demissa Piraeeum versus brachia dejicerent.* TENN. Adde J. F. Gronov. ad Liv. l. XXII. c. 52. *Brachio objecto, flumine eos exclusit*, & ad Justin. v. 8. *Demissa Piraeeum versus muri brachia.* ac Davies. ad Hirt. B. Alex. c. 30. *brachiisque cum opere castrorum conjunxerat.* Immo Casaubon. ad Polyaen. p. 180. 181. ex quo totam notam, nec tamen intellecto, more suo ad verbum hic transcripsit Keuchenius. Non generaliter de omnibus castris, sed de illis, quae ibi describit, loquitur Casaubonus.

14 *Fossa in fronte percussa*] Sic omnes MSS. h. e. *ducta*, *facta*. Sic & Stewechius legit l. I. c. 5. n. 8. *Fossam transversam inter montes percussit.* Cum in MSS. sit *pressit.* Ubi Gujetus conjecerat. *Depressit.* Idem Stewechius ex MSS. asseruit Vegetium l. III. c. 8. *Tunc opere tumultuario fossa percutitur.* Ibidem c. 7. *Tunc in utroque capite, percussis latioribus fossis.* Plinius l. x. epist. 50. *Ego per eadem loca invenio fossam a Rege percussam. Sed incertum, utrum ad colligendum humorem circumjacentium agrorum, an ad committendum flumini lacum.* Declam. 3. Quintilianus. *Ferienda sit fatigato fossa.* TENN. Casaubonus ibidem modo citat *deinde fronte percussa.* verum *fossam percutere* Latine dici satis ex Tennulii notis patet. Vide etiam ad l. I. 5. 8. & Burm. ad cit. Quinctil. locum.

15 *Quietum*] Petrens. *quietem*, bene, si *militem* non adderetur. *in vallum* Medic. sec. Dein pro *intraret* Medicei, & Edd. Italicae *incurreret.* *Incursus* & *incursio equitum* de irruptione equestri passim quidem invenitur. adi l. IV. c. 1. §. 8. Nihil tamen hic mutem.

16 *C. Caesar*] Praenomen non agnoscunt MSS. septem, & Ed. Paris. quod supra aliquoties praesertim in Caesaris nomine accidisse vidimus.

17 *Ambiorige*] MSS. multi, & Ed. Par. *Ambuo* vel *Ambio rege.* Rectius Vaticanus *Ambiorige rege.* nam ultima vocula ob praecedentes vicinas litteras facile excidisse potuit. Medicei *Ambrio rege* vel *Ambitrio rege* quasi voluissent *Ambriorige*, ut apud Plutarchum, & Dionem Eburonum ille Rex vocatur; sed Latinis omnibus nominatur *Ambiorix.*

18 *Quae ampliora*] Cum exemplum hoc suspectum mihi esset de mendo, idque de disciplina militari cognitum haberem, pluribus copiis minora interdum castra fieri solere, quo hostes lateret militum numerus; eo conje-

ctura

cerat, tenuit. Galli, [20] praesumta jam victoria, velut ad praedam castrorum tendentes, fossas inplere, & [21] vallum detrahere coeperunt. [22] Quare

ctura ductus sum, ut emaculandum putarem hac ratione, *in castris, quae arctiora solito industria fecerat*; pro, *ampliora solito*. post vidi ex historia ipsa, castrametationem illam, quam suspicatus fueram, comprobatum iri. Caesar v. belli Gallici: *Consedit* (inquit) *& quam aequissimo loco potest, castra communit. atque haec etsi erant exigua, per se vix hominum millium septem, praesertim nullis cum impedimentis; tamen angustiis viarum, quam maxime potest, contrahit; eo consilio, ut in summam contemptionem hostibus veniat*. STEW. *Ampliora*. Sic omnes MSS. sed Stewechius *Arctiora*; quia ipse Caesar se contraxisse castra scribit l. v. B. G. ut in contemptionem hostibus veniret. TENN. Mirandum est, ab omnibus librariis tam turpem mendam auctori nostro adfictam esse: cum non tantum historiae, sed communi sensui contrarium sit; ut aliquis, qui metum simulat, castra ampliora solito faciat, quod in virium ostentationem fieri solet. Praeter Caesarem autem cit. l. c. 49. 50. 51. Dio ait l. XL. p. 125. Ὡς ἐν βραχυτάτῳ ἐστρατοπεδεύσατο: & Polyaenus l. VIII. Strateg. c. 23. § 7. Τὸν μὲν χάρακα στενότατον ἐκέλευσε τειχίζειν. Orosius denique l. VI. c. 10. *Caesar parvissimis se castris consulto condidit*. *Artiora* igitur cum Stewechio scribendum, vel, quod propius ad vulgatas accedit litteras, *angustiora*; nisi aliud similis sensus quiddam lateat. nam in Mediceo est *ampliori*. *Altiori vallo Caesar castra muniri jusserat*. vide apud eumdem. Quid si ergo scripserit auctor *quae altiori vallo industria*, vel *ex industria*? quae speciosa non mea tantum, sed & Clar. Wassei conjectura est.

19 *Industria*] Petrens. & Leid. sec. *ex industria*. Medic. sec. *de industria*. Utrumque recte. Sed & sine praepositione non damnandum, ut *inprovise* &c. sic l. I. 4. 13. *de industria*. MSS. plerique *industria*.

20 *Praesumta*] Leid. pr. *praesinita*, male. dein *replere* Hillensb.

21 *Vallum detrahere*] Petrens. *in vallum*. an *vi v.*? quo facit Medic. sec. qui habet *inplevit*. Eodem autem, quo noster, modo loquitur Polyaenus. Οἱ μὲν ἔχων τὰς τάφρους· οἱ δὲ ἀνέσπων τὰ σταυρώματα. quapropter & in Caesare cum MSS. plerisque & Edd. VV. lego *alii vallum manu scindere, alii fossas complere*, vulgo *scandere*. MS. a Perizonio collatus *vi conscendere*. Nam & Graecus illic interpres περιτέμνειν, quod temere explodit Davisius, ut absurdum. Atqui ipse Caesar in simili re l. III. c. 5. *Quum hostes instarent, languidioribusque nostris, vallum scindere & fossas complere coepissent* &c. l. VII. 86. *Falcibus vallum ac loricam rescindunt*. Orosius, *Galli quasi vicissent ad obducendum extrinsecus vallum conversi sunt*. Reponendum illic quoque videtur *abducendum*.

22 *Qua re proelio aptatos*] Dicam, quod suspicor, legendum videri, *qua re proelio captato*, interim auditurus, quid sint dicturi alii. STEW. Probat Keuchenius *aptatos*. Ego nec *aptatos*, nec *captato* intelligo. Certe illi, qui venerant quasi ad praedam castrorum, & fossam inplebant &c. non *captabant* proelium, nec etiam proe-

re proelio aptatos Caesar, emisso repente undique milite, [23] trucidavit.

VII. Titurius Sabinus, adversus Gallorum amplum exercitum continendo militem [24] intra [a] munimenta, praestitit [25] eis suspicionem metuentis; cujus augendae caussa perfugam misit, qui adfirmaret, exercitum Romanum in desperatione esse, [26] ac de fuga [b] cogitare. Barbari oblata [27] victoriae spe concitati, lignis sarmentisque se oneraverunt, quibus fossas [28] complerent: ingentique cursu castra nostra in colle posita petiverunt; unde in

a Vulgo JUXTA. b Vulgo AC FUGAM.

proelio erant *aptati*, sed potius *inepti*, & *impediti*, ut passim hac in re loquuntur veteres. Num fuit Gallos *occupatos*, vel *praeoccupatos*, sive potius *qua re praepeditos*, ut apud Livium l. VII. c. 36. *Quo praepediti nec arma impigre capere, nec obsistere poterant.* Verum cum deinceps pro *aptatos* cognoverim in Petrensi legi *intentos*, incidit conjectura, ut puto, non spernenda *Quare proelio haud intentos.* ex *haud intentos* prave scripto fecisse videntur tandem *aptatos*. Vel *qua re, non proelio intentos*, quod vel *ineptos*, vel *imparatos* in mentem venit quoque Cl. Wasseo.

23 *Trucidavit*] *Mille trucidavit* Medic. sec. sed multo plures fuisse interfectos, citati supra auctores docebunt.

24 *Juxta munimenta*] Error, ni fallor, ex notis, quibus olim utebantur librarii. Corrigendum judico, *intra munimenta.* Neque illo sola conjectura me duxit, sed auctoritas ipsius Caesaris, a quo didici, Q. Titurium hunc Sabinum legatum ejus, etsi idoneo omnibus rebus loco, tamen castris sese tenuisse; eaque re non solum hostibus Gallis in contemptum venisse; verum etiam Romanorum militum vocibus nonnihil carptum. Caesar libro III. belli Gallici. STEW. Omnes MSS. *intra munimenta.* & sic conjecit Stewechius. TENN. Reposui *intra*, jubente ipsa ratione, Caesare l. II. B. G. c. 17. & MSS. meis fere omnibus, atque ita jam exhibet Ed. Paris.

25 *Eis*] *Ei* & dein *Romanorum* Medic. sec.

26 *Ac fugam cogitare*] Alias *ac de fuga*. SCRIV. 4. Reg. Voss. 3. Hill. *de fuga*. TENN. *De fuga* exprimi curavi auctoritate meorum etiam Codd. quod & jam legitur in Ed. Paris. qua, non jam citata, ut solet alias, ita legendum sine dubio putavit Kenchenius. Sic plane l. II. 2. 14. *Qui indicaret, populares suos de fuga cogitare.* Veget. l. III. c. X. *pavore confusi de fuga magis, quam de conflictu incipiunt cogitare.* Alioquin *fugam* per se non damnarem.

27 *Victoriae spe concitati*] Voss. *victoria conc.* Gudian. *victoriae citati.* MSS. Scriv. *excitati.* Medic. sec. *concitatis.* An *conligatis lignis sarm.*? Caesar *Sarmentis virgultisque.* Verum vulgatam lectionem non temere mutandam judico.

28 *Complerent*] Medicei *implerent*.

in eos Titurius universas inmisit copias, multisque Gallorum caesis, [29] plurimos in deditionem accepit.

VIII. [30] Asculani, [31] obpugnaturo oppidum Pompejo, quum paucos senes aegros in muris ostendissent, ob id securos Romanos, eruptione facta, fugaverunt.

IX. Numantini obsessi ne pro vallo quidem [32] instruxerunt aciem, adeoque se continuerunt, ut Popillio Laenati fiducia fieret, scalis [33] oppidum adgrediendi. Quo deinde suspicante insidias, quia ne tunc quidem obsistebatur, ac suos revocante, eruptione facta, aversos, & descendentes adorti sunt.

rent. Dein in iisdem deest *nostra*. *Petierunt* Palatin. Medic. sec. & Leid. sec. Mox *misit copias* Cantabr. tert.

29 *Plurimos*] Uterque Leidensis, Cantabrig. Bibl. Pub. & Hillensb. *plurimum*. Unde conjicere possis, legendum esse *P.* seu *populum Unellum*. Friget certe vulgata lectio, & testatur Caesar, Unellos a Titurio hic victos & in deditionem esse acceptos.

30 *Asculani*] Medicei, Petrens. & Ed. Rom. *Esculani*. Vide ad l. II. 3. 21.

31 *Oppugnaturo*] *Oppugnaturi oppidum Pompeji* MSS. SCRIV. Voss. 2. Reg. 1. Hill. *Oppugnatoris*. 2. reliqui Regii, & 2. Hill. *Oppugnaturi oppidum Pompeji*. Voss. *Pompejis*. TENN. *Oppugnaturi Pompeji* etiam uterque Leid. Medicei, Vaticanus, Palatin. Arcerianus, & Edd. Rom. ac Paris. *Oppugnaturis* Gudian. & Cantabrig. Bibl. Pub. qui etiam habet *Pompeji*. Petrensis *oppugnante oppidum Pompejo*. Recte quidem, sed manum correctoris sapit. Potius videtur excidisse aliquod verbum, & loqui auctor de bello sociali, in quo Cn. Pompejus Strabo Magni pater post longam obsidionem Asculum cepit, & de Asculanis triumphavit. Quod apud omnes reperias historicos. Ceterum *senes & aegros* legebat Lipsius.

32 *Instruxerunt*] Medic. pr. *instruerent aciem*, *adeo se c.* Leid. prim. *ne vallo quidem*. Leid. sec. *adeo quoque*. Videtur autem hic deesse *lacessiti*, aut *provocati*, vel tale quid. Marcum vero Popilium, sive potius, ut ex Fastis reposui, *Popillium* hunc Laenatem a Numantinis fusum fugatumque fuisse, docet Liviana Epit. LV. Nihil eum egisse dicit Appian. in Hispan. p. 300. & Oros. l. V. 3.

33 *Oppidum adgrediendi*] Petrens. *murum ascendendi*. Mox *demum* uterque Mediceus, & Scriverii MSS. cum Edd. Italicis, quod hic admitti posset. Malim tamen retinere *deinde*. Post *nec tunc quidem* MSS. & Edd. qdd. mutatione sollemni. Dein *suosque rev.* Petrens. Tandem *adversus desc.* & *adversos & des.* MSS. multi, & Edd. priscae perperam.

CAP.

Cap. XVIII.

De constantia obsessorum.

Exemplum I.

Romani [1], adsidente moenibus Hannibale, [2] ostentandae fiduciae gratia; supplementum exercitibus, quos in Hispania habebant, diversa porta miserunt.

II. Iidem agrum, in quo castra [3] Hannibal habebat, defuncto forte domino, venalem ad id pretium [4] licendo perduxerunt, quo is ager ante bellum venierat.

III. [5] Hi, dum ab Hannibale obsidentur [a], & ipsi [6] obsiderunt Capuam; decreveruntque, ne nisi

[a] Vulgo OBSIDERENTUR, OBSIDERENT C. DECREVERUNT.

1 *Adsidente*] Cantabr. tert. *obsedente*. Medic. sec. *obsidente*.

2 *Ostentandae*] Unus Reg. *Ostendendae*. de his exemplis agit Valerius Max. l. III. c. 7. n. 10. Plutarchus in Hannibale. Tenn. *Ostendendae* etiam in Mediceis, Ed. Romana; & J. Saresber. l. v. c. 7. legitur. Mihi tamen valde praeplacet vulgatum. De his exemplis vide etiam Livium l. XXVI. 11. 36.

3 *Hannibal habebat*] Apud Sarisberiens. legitur *Hannibalis erant*; & mox *ad id pretii*; bene, quod tamen in nullo MSto deprehendi. Pro *venalem* in Palatino *novalem*.

4 *Licendo*] Sic lege. male in Regio uno *Pollicendo*. *Liceri* est augere pretium. Sueton. Caligula 38. *Nec licendi finem factum, quoad tredecim gladiatores H. S. nonagies ignoranti addicerentur*. Tenn. Petrensis *licitando*. Quae verba alibi quoque confunduntur. V. Torrent. ad Sueton. Caes. c. 20. *Ne in locatione novorum vectigalium inmoderatius licerentur, propalam monuit*. *bellum* deest in Edd. Italicis. Mox MSS. plurimi, & Saresber. male *venerat*.

5 *Hi dum* &c.] Forte, *Iidem dum a. H. o. & ipsi obsidere Capuam decreverunt, & nisi c. e. revocaverunt inde exercitus*. Eo sane trahere videntur MSS. Scriv. Cum Scriverio malim *Iidem dum*, & sane Leidensis sec. habet *iidem*. *dem* ejectum videtur ob seq. *dum*.

6 *Obsiderent Capuam*] Unus Reg. *Capuam decreverunt obsidere, nec nisi capta ea revocaverunt inde exercitum*. Scriverius *& nisi* vix probabit, nisi explicet pro laborat τὸ *exercitus, & non nisi* ut Liv. XXXIV. 16. *Ubi nisi in virtute spem haberent*. Columella VII. c. 8. *Quo magis etiam propter hos casus, nisi validissima, quae non comprehendatur hieme, novaque progenie repleatur numerus*. Nam Florus l. II. c. 6. tantum exercitus partem eo missam ait. Sic finiebant tres Regii (aliique) MSS. *Julii Frontini*

nisi capta ea, revocaretur inde exercitus.

tini Strategematicon (al. *Strategematum* vel *Stratēgematōn*) *liber tertius explicit. Incipit ejusdem Liber* IV. *feliciter.* TENN. *Obsidere Capuam decreverunt, nec n. c. e. revocaverunt inde exercitum* inveni quoque in Mediceis, Vaticano, & Edd. Rom. ac Bonon. quod videtur voluisse Scriverius; verum repugnat historiae veritati. Nam Romani jam diu, antequam Hannibal ad urbem accedebat, Capuam obsessam tenebant; quin etiam decretum hoc jam ante fecerant. Res patet clarissime, ut alios omittam, e Livio. l. XXVI. c. I. initio anni *Q. Fulvio, Appio Claudio prioris anni consulibus prorogatum imperium est; atque exercitus, quos habebant, decreti: adjectumque, ne a Capua, quam obsidebant, abscederent, priusquam expugnassent.* C. demum septimo docet Livius, Hannibalem Romam versus movisse, cum Capuam videret a se aliter liberari non posse. Quo nuncio audito patres iterum decreverunt, ut pars exercitus maneret in obsidione, pars domum remitteretur. Quod secundum decretum intelligere videtur auctor noster. Vide Livium c. 8. Quapropter errat etiam Tennulius, e Floro citans partem exercitus Capuam missam. Aliter Florus & recte *Compulsus* (p. R.) *ad ultimos metus ab incepto non destitit; & de sua urbe sollicitus Capuam tamen non omisit, sed parte exercitus sub Appio Claudio relicta, parte Flaccum in urbem* (Romam) *sequuta* &c. Sed Tennulii nota obscurissima vitiose videtur esse inpressa. Aliud autem hic latet; quod monstrant meliores libri: nam primo *dum obsiderentur* non est Latinum; *Dum* enim hoc sensu construi debet cum Indicativo, ut docui l. I. c. 5. §. 2. *dumque submoventur hostes.* Quapropter scribendum erat *dum obsidentur;* & ita diserte nobis servavit J. Saresberiensis, ac pro *obsiderent* idcirco ex historiae veritate reponendum *obsiderunt,* quod exhibet Hillensberg. & Leid. sec. in quo tamen *obsidebant.* Pro *decreverunt* idem cum Palatino optime *decreveruntque.* Sic sensus, historia & Latinitas sibi recte constant. In plurali *revocarentur e.* Vossian.

SEXTI JULII FRONTINI STRATEGEMATICON

LIBER QUARTUS.

PRAEFATIO.

Multa lectione conquisitis Strategematibus, & non exiguo scrupulo digestis, ut promissum trium librorum [1] inplerem, si modo inplevi; [2] in hoc exhibebo ea, quae parum apte [3] descriptioni priorum ad speciem adligata subjici videbantur, [4] & erant exempla potius [5] strategicon, quam [6] strategematicon. Quae idcirco separavi; quia, quamvis clara, diversae tamen erant substantiae: ne, si qui forte in aliqua ex his incidissent,

1 *Inplerem*] Medic. sec. *explerem.*

2 *In hoc exhibebo ea*] 4. Reg. 3. Hill. non agnoscunt *τὸ in.* Voss. *hic exhibebo.* Tenn. *In* deest quoque ab utroque Leid. & Ed. Par. *Hic exhib.* Leid. sec. & Gudian. *Nunc exhibebo* Petrens. *exhibeo* Vaticanus, Medicei, Leidens. pr. & Edd. primae. *Hic* placet mihi. Dein *aperte* Vatican. Medic. & Ed. Rom.

3 *Descriptioni*] 3. Reg. & Voss. & 1. Hill. *Discretioni.* Front. Praefat. l. 1. *discreta ad rerum varietatem apte collocarentur.* Tenn. Gudian. etiam *discretioni.*

4 *Et erant*] *Haec* Medic. sec. Gud. & Voss. *erunt* Palatin. Leid. sec. & Gud.

5 *Strategicōn*] Leid. sec. *Strategematon* Medic. sec. *Strategematico.*

6 *Strategematicōn*] 3. Reg. 3. Hill. *Strategemata* Voss. *quia Strategemata.* Tenn. Vulgata lectio a Scriverio inducta est. Ante eum *Strategemata* legebatur, quod prae se ferunt MSS. mei quinque. unus perperam *Strategematon.* Exempla Strategematicon sunt Strategemata: unde patet, incertum esse, quid ex his eligendum sit. Cum Scriverio ceterisque tamen *Strategematicon* praetuli. Vide ad Praefat. l. pr.

sent, similitudine[7] inducti[a] praetermissa opinarentur. & sane velut residua [8] expedienda sunt: in quo, sicut antea, & ipse ordinem per species servare conabor.

INDEX CAPITUM.

a Vulgo INDOCTE.

7 *Inducte*] Omnes MSS. *indocti*. Necessario lege *inducti*. TENN. Septem vel octo meorum cum Ed. Paris. *indocti*. Verum *inducti* diserte exhibent Petrensis, Cantabr. tert. & Leidens. sec. quomodo legendum esse librorum suorum marginibus adscripserant jam Lipsius, Scriverius, Vossius, & Wasse. *Inducere* saepe notat falsa specie decipere. Consule Gebhard ad Nepot. Alcib. c. 8. & Achill. Stat. ac Broukh. ad Tibull. l. 1. 7. 1.

Semper ut inducas, blandos offers mihi vultus.

8 *Expedienda*] 3. Reg. Voss. 2. Hill. *Et sana velut residua expediendi fuit, in qua & ipse ordinem &c.* TENN. *Sana* Leid. pr. Petrens. Gudian. Medic. Pro *velut* in Petrens. *res. expediendi fuit* novem mei, & Ed. Paris. *expediendi causa fuit* Leid. sec. *in qua* MSS. octo cum Ed. eadem. *Sicut antea* deest in quatuor. *Sicuti* Edd. primae. *Sicut in antea* Medicei. *in ordinem* Medic. sec. *per ordinem* Palat. Quae lectionis varietas aperte indicat, locum male sanum esse. Forsan *Et sane res, velut residua, expedienda fuit, in qua &c.*

9 *Affectu*] Omnes MSS. *de affectu*. Male. TENN. Et plerique mei.

CAP. I.

De Disciplina.

EXEMPLUM. I.

P. [1] Scipio ad Numantiam, corruptum superiorum ducum [2] socordia exercitum correxit,

1 *Scipio*] De eo vide Vegetium l. I. c. 15. & l. III. c. 10. & quae Stewechius illis opponit; Florum l. II. c. 18. & ad eum Freinshemii

xit, dimisso ingenti lixarum numero, redactis ad munus quotidiana exercitatione militibus; quibus quum frequens injungeret iter, portare complurium dierum cibaria [3] imperabat [a], ita ut frigora & [4] imbres pati, vada fluminum pedibus trajicere adsuesceret miles; exprobrante subinde Imperatore timiditatem & ignaviam, [5] frangente delicatioris usus ac parum necessaria expeditioni vasa. Quod maxime [6] notabiliter [b] accidit [7] C. Mem-

a Vulgo IMPERAVIT. b Vulgo NOBILITER.

mli curas. TENN. Valer. Maxim. l. II. 7. 1. infra §. 5. Polyaen. l. VIII. c. 16. 2. Scipionis autem praenomen hic in Mediceis, Leid. sec. & Edd. Italicis non comparet.

2 *Socordia*] *Secordia* MSS. SCRIV. *Secordia* Palat. Medic. & J. Saresber. V. ad l. III. 2. 2. Pro *quotidiana exercitatione* margini exemplaris sui adposuit Lipsius *quotidianae exercitationis*.

3 *Imperavit*] Cur ita primum Parisienses ediderint, nescio. nam J. Saresberiens., omnes MSS. & Edd. Italicae *Imperabat*. quod idcirco, licet minimi rem momenti, revocavi. *ita* statim abest a Palatino.

4 *Imbres pati*] Petrensis *imbrem*; quod viro docto placet. Certe sic Ovid. l. II. Art. Am. 237.

Saepe feres imbrem coelesti nube solutum

Frigidus: ubi itidem MSS. nonnulli *imbres solutos*. Quare nihil mutare tutius est. Idem l. XIV. Metam. 471.

Fulmina, noctem, imbres, iram coelique marisque
Perpetimur.

Columell. l. III. c. 1. *Imbres & ventos fortius patiuntur*. l. IV. c. 29. *tempestates, & ventos & imbres pati*. Phaedrus l. III. F. 7. *nunc patior nives imbresque*; ubi vide notas. Accedit Claudian. l. III. Cons. Honor. 239.

Frigora saeva pati, gravibus non cedere nimbis.

5 *Frangente*] Intelligi hoc, & ferri potest. Lenius tamen auctoris sententia procederet; si scriptum exstaret *frangenteque*; atque ita relictum a J. Saresber. & conjectum a Scriverio ad libri sui marginem. sed supra etiam sine copula *dimisso l. numero, redactis ad m. militibus*. Medic. sec. habet *frangentem*.

6 *Nobiliter*] *Notabiliter* MSS. SCRIV. Scriverii MSS. & unus Reg. *Notabiliter* vox proba. Plinius l. I. epist. 5. *Expalluit notabiliter, quamvis palleat semper*. Apulejus Apolog. p. 352. *Animadverti satis notabiliter in medio foro tibi, AEmiliane, obructantem*. Ovid. I. Metam. *candore notabilis ipso*. Frontinus IV. 3. 13. *Notabilis continentia*. TENN. *Nobiliter* apud Saresber. Sed multum praestat *notabiliter*, ut conjecit jam olim Lipsius. neque enim Barthii conjectura l. XIV. Advers. c. 9. *intolerabiliter* est admittenda; rogantis, quomodo quid alicui *nobiliter* vel *notabiliter* accidere possit. Immo sane *notabiliter*, quod ex meis dant Medicei, & Leidens. sec., accidit huic Tribuno: quia peculiari quasi nota a Scipione reprehensus est, qui totum quidem exer-

citum

Memmio [a] Tribuno, cui dixisse traditur Scipio: [8] Mihi paullisper & Reipublicae [b], tibi [9] semper nequam eris.

II. [10] Q. Metellus, bello Jugurthino, similiter lapsam militum disciplinam pari severitate restituit, quum insuper prohibuisset alia carne [11] quam assa [c] elixave milites uti.

III.

a Vulgo C. MEVIO. *b* Vulgo TIBI ET REIP. *c* Edd. Scriv. & seqq. QUAM A SE A.

citum generaliter severitate correxit, sed singulari, & notabili locutione Tribunum istum notavit. Plin. l. v. Epist. 17. *Tam notabiliter pro fratre* &c. ubi itidem MSS. nonnulli *nobiliter*. Suet. Aug. c. 87. *Quotidiano sermone quaedam notabiliter usurpasse eum.*

7 *C. Mevio*] 2. Reg. 2. Hill. & Voss. *Gajo Nemie* 3. Reg *Gajo Memio*. TENN. *Nummio* apud Saresber. In nullo Codice *Nevio*, sed in omnibus duae tresve litterae *m*. unde patet in Gruteriano, sive Palatino altero, Mediceis, Cantabr. tert & Hillensberg. recte scribi *C. Memmio*, atque ita e suo codice jam emendavit Pighius in Annal. T. III. A. V. C. DCXXIV. uti & Glandorpius in Onomast. p. 597. Μέμμιον etiam vocat eum Plutarch. in Apophthegm. p. 201.

8 *Mihi paullisper*. Palatin. *Vide paullisper*. Leid. prim. *mihi qui p.* Barthius corrigit ibidem *Mevi, paulisper tibi, at R. s. nequam eris.* putatque nullas Imperatoris esse partes. Secus ego censeo. & sensum esse. Te Memmi (sic enim saltem debebat, ut ex praedictis liquet) ut Tribunum militem cum ista tua nequitia tolerare debeo, sed paulisper tantum &c. Quid multa? Consule Plutarchum mox citatum.

9 *Semper nequam eris*] Alias. *semper necessarius nequaquam eris.* Ego, quomodo me hinc expediam, nescio. MOD. Alias *s. necessarius nequaquam e.* & sic MSS. SCRIV. *Necessarius nequaquam* in solis Mediceis, & Edd. Rom. Bon. ac Paris. occurrit. Sed *nequaquam* est in aliis quinque. Palat. *quia semper nequaquam eris.* Cum vulgatis facit Saresber., &, ni fallor, melius, licet Keuchenius putaret, omnino rescribendum esse *necessarius nequam eris.* Nam Reip. certe *necessarius nequam* semper non deberet esse. Quia populus, & Censores eum removere, & damnare in perpetuum poterant, nec deinceps ad publica admittere munera. *tibi nec. nequam* non habet idoneum sensum. Sed *sibi & reip semper nequam esset*, quia ineptus ad res laudabiles gerendas foret. Verum tamen non ita reliquit Frontinus, sed *Mihi paullisper & Reip., tibi semper.* Res patet e Plutarcho in Apophthegm. p. 201. Ἐμοὶ μὲν (εἶπεν) ἡμέρας τριάκοντα καὶ τῇ πατρίδι, σαυτῷ δὲ τὸν βίον ἅπαντα, τοιοῦτος ὤν, ἄχρηστον πεποίηκας σεαυτόν. Certius ad haec bene constituenda argumentum ecquis adferre potest?

10 *Q. Metellus*] Praenomine carent Medic & Leid. sec. dein *prohiberet* Saresber. & *elisa* male Leid. pr. cum Ed. Par.

11 *Quam a se assa*] Ita lego, insertis duabus istis voculis *a se*,

III. Pyrrhus [12] delectori suo fertur dixisse; Tu grandes elige, ego eos fortes reddam.

IV. L. [13] Flacco & C. Varrone Coss. milites pri-

quae nusquam in libris vulgatis comparent. Scriv. Voculae *a se* in MSS. nusquam apparent, inventae sunt a Scriverio, sine quibus non constat ratio historiae. De hoc bello consule Valerium Max. l. ii. c. 7. Florum iii. c. 1. Sallustium Jugurtha c. 45. Livium, Plutarchum. Tenn. Eodem plane modo supplevit locum hunc Lipsius l. v. de Mil. Rom. c. 16. Vendere enim cibum coctum vetabat Metellus; ipsi ergo soli sibi coquere vel assare debebant. Verum Barthius cit. loco judicat, hisce voculis non opus esse, & vetita esse omnia pretiosa juscula, concisiones item carnium, tucetaque, & mille condituras inpensis, & deliciis tantum natas; quas culinae artes milites illi jam callebant. Recte, licet alioquin ingeniosa emendatio Lipsii, & Scriverii multum arrideat. Sed eas voces etiam non agnoscit Saresber. Immo audi Plutarchum, qui tamen hoc Scipioni tribuit Apophthegm. p. 201. *Προσέταξε δὲ ἀριςῶν μὲν ἑςῶτας ἄπυρον ὄψον, δειπνεῖν δὲ κατακειμένους ἄρτον ἢ πολτὸν ἁπλῶς καὶ κρέας ὀπτὸν ἢ ἑφθόν.* i. e. carnem assam vel elixam. Locus hic omnem dubitandi moram tollit, quem mirabar, uti etiam superiorem, a nemine doctorum Virorum fuisse animadversum, nec etiam locum Polyaeni l. viii. c. 16. e Plutarcho desumtum. At postea deprehendi Ill. Schelium, qui vulgata eodem modo, quo Barthius defendit, Polyaeni locum animadvertisse, uti & Appiani *Τά τε σιτία αὐτοῖς ὥριστο κρέα ξερὰ καὶ ὀπτὰ εἶναι.* ad Hygin. p. 269. Olim Lipsius conjecerat *ulla carne assa.* Palat. *assave elixa.*

12 *Delectori*] Plinio l. x. Epist. 39. *Conquisitor* vocatur. Liv. xxiv. c. 42. *Conquisitio militum.* Tenn. Adde l. xxiii. 32. xxv. 5. Cicer. pro Mil. c. 25. & saepe. Mox *ego vero f.* MS. Hillensb.

13 *L. Flacco*] Puto legendum *L. Paulo.* Nam Livius l. xxii. Coss. sub quibus milites jurejurando facti, laudat *L. AEmilium Paulum & Terentium Varronem.* Caeterum a sacramento differt jusjurandum; jurejurando in ipso delectu singuli, cum nominatim essent citati, adacti a tribunis spondebant, conventuros se jussu consulum, nec injussu eorum abituros. Sed sacramento, postquam delectus esset habitus, non singuli, sed generaliter omnes promittebant ducibus obedientiam, unumque socium praejurantem secuti, idem in se quisque jurabant: ut Frontinus, *ipsi conjurabant inter se*, &c. Praeterea sacramento miles rogatur, jurejurando adigitur; vel jusjurandum adigit, qui dictabat (non rogabat) qui *praeibat verbis*, ut ait Plautus in Rudente. Jusjurandum est necessitatis, sacramentum voluntatis. Nam qui rogat, non cogit, sed qui adigit. Jusjurandum accipientis stipendium, sacramentum est gratis militantis plurimum. Namque in Reip. incunabulis Romanum classicum & opibus (tanquam fidei & fortitudinis pignoribus) censum esse oportebat, cui Reip. crederetur; ambibat (nedum cogebatur) quilibet, & suis sumptibus suscipiebat militiam: Nonnihil praedae tamen profligato hoste accipiebat; deinde aestiva stipendia. Jurejurando autem cum adigeretur, etiam hiberna stipendia nanciscebatur. De qua re

Sce-

primo jurejurando [14] facti sunt; [15] ante ea [a] enim [16] sacramento tantummodo a tribunis rogabantur; ce-

a Vulgo ANTE.

Schelius ad Polybium, & Lipsius de militia Rom. l. v. Neque obstat, quod *sacramentum* ponatur pro *necessitate* Florus III. c. 10. *Hoc sacramentum fuit, ne redirent.* c 18. *Hoc fuit impii belli sacramentum* l. IV. c. 12. *Hoc velut sacramento sumpserant bellum.* Nam in illis exemplis ad hanc necessitatem vel inceptum, a quo resilire non poterant, homines venêre sua sponte. Eandem naturam videre est in ejus Metaphora: Nemo enim invitus baptizatur, vel interest sacrae coenae. Sed postquam baptizatus est, cogitur sequi signa Christi, & ubi celebravit synaxin, meminisse passionis, nisi malit subire crimen perfidiae, & ingrati animi. Arnobius circa initium l. II. *Fidem rumpere Christianam, & salutaris militiae sacramenta deponere.* ad quem locum vide Elmenhorstium. TENN. *Paullo* pro *Flacco* legendum monuit jam Schelius ad Polybium de Castris Rom. p. 177. unde haec Tennulii pleraque & seqq. de *sacramento rogari* delumta sunt. Viderat etiam Keuchenius, qui animadversionem de abeundo metus caussa totam ad verbum debet Casaubono ad Polybium p. 174. Ed. Gron. Nam cetera unde furatus sit, reperire nondum potui. MSS. autem constanter retinent *Flacco*, nisi quod Leid. sec. habeat *Placto*. Gronovianus *Fracto*. *Paullo* vero reponere non ausus fui, quia J. Saresberiens. Policr. l. VI. c. 7. ubi totum hunc locum citat, *Flacco* etiam exhibet. Miror interim, Dempsterum in Paralip. ad Rosin l. X. c. 30. putasse, postrema, quae Saresber. citat verba, non esse Frontini, &, (sic ait) non exstare in operibus, quae ad nos pervenerunt, sed Livii; cum hic videamus, contra sese rem habere. Quo nomine acrius reprehensus etiam Dempsterus a Keuchenio est.

14 *Facti sunt*] Vir doctus mavult *adacti*, solenni scilicet locutione: ut in hac ipsa re Livius l. XXII. c. 38. *Milites tunc, quod numquam antea factum erat, jurejurando ab tribunis militum adacti jussu consulum conventuros, neque injussu abituros. nam ad eam diem nil praeter sacramentum fuerat, & ubi ad decuriatum aut centuriatum convenissent, sua voluntate ipsi inter se equites decuriati, centuriati pedites conjurabant, sese fugae atque formidinis ergo non abituros, neque ex ordine recessuros, nisi teli sumendi aut petendi, aut hostis feriendi, aut civis servandi caussa.* & sic *sacramento Coss. adegerunt juventutem* in actis Pontificum diurnis, non vero senatus, ut olim cum Graevio, & Pighio putabam, apud Pigh. T. II. Ann. p. 379. Contra MSS. tamen, & Saresberiensem nil muto. §. 12. *in legione militem fecit.*

15 *Ante*] Leid. sec. Hillensb. Gudian. & Saresberg. *antea*. Leid. pr. Petrens. & Vossian. *ante ea*: unde *antea* contrahitur, ut *post ea*, *posthac*, & similia sexcenta.

16 *Sacramento rogabantur*] Rogabantur, an vellent se devovere pro patria, haberi sacri, si non implerent numeros boni militis. Hinc *sacramento rogatus*, qui promisit, se in quacunque re, quam praestare tenetur, obligavit, sed sponte sua; cum nemo nisi coactus ad jusjurandum descendat, Seneca epistola 37. *Promisisti bonum virum. Sacramento rogatus es.* Quintil. l. XII. c. 2. *Sed haec inter ipsos, qui velut sacramento rogati, vel etiam* su-

ceterum ipsi inter se [17] conjurabant, se fugae atque formidinis caussa non abituros, neque ex ordine recessuros, nisi teli petendi feriendive hostis aut civis servandi caussa.

V. Scipio Africanus, quum ornatum scutum elegantius cujusdam vidisset, dixit, [18] non mirari se, [19] quod tanta cura ornasset, in quo plus praesidii, quam in gladio haberet.

VI. Philippus, quum primum exercitum constitueret, vehiculorum usum omnibus interdixit, equitibus non amplius, quam singulos [20] calones habere permisit, peditibus autem denis singulos, qui molas & funes [21] ferrent. [a] In aestiva exeuntibus

tibus

[a] Vulgo FERRENT IN AESTIVA &c.

superstitione constricti, nefas ducunt a suscepta semel persuasione discedere. Seneca ep. 65. *Et velut sacramento rogatus, hoc quod vivit, stipendium putat.* Tribunus rogabat sacramento, miles dicebat sacramento. Livius l. XXIV. c. 8. *Quibus sacramento liberi vestri dicant, ad quorum edictum conveniant; sub quorum tutela atque cura militent.* Plinius l. X. ep. 38. *Ut jam dixerant sacramento militari, nondum distributi in numeros erant.* TENN.

17 *Conjurabant*] Addit Ed. Wech. *tantum conj.* & Bonon. *tantum jurabant. ac ferm.* Edd. Italicae, & Medic. sec.

18 *Non mirari se*] Ita rescripsi e Codd. vulgo *non se mirari*. Respondit Scipio Ἀλλά τοίγε Ῥωμαῖον ἄνδρα προσήκει ἐν τῇ δεξιᾷ τὰς ἐλπίδας ἔχειν, ἀλλ' οὐκ ἐν τῇ ἀριστερᾷ. Vide AElian. l. XI. Var. Hist. c. 9. & ibi Cl. Perizon.

19 *Quod*] Medic. pr. *quando*: Med. sec. *quod id*.

20 *Calones*] Voss. 3. Reg. 2. Hill. *Lacones*. absit, ut Philippo servisse Graecorum generosissimos credamus rudibus librariis. Neque eorum *helotes* intelligi possunt, quia nominari debuerunt. TENN. *Lacones* in meis etiam omnibus Saresber. l. VI. c. 11. & Ed. Romana: nisi quod in Medic. pr. sit *lances*. in Leidensi sec. *Latones*. In Marg. Saresberiens. *lateres*. *Calones* autem sunt, armorum, & necessariarum militi rerum *latores*; quomodo passim ii describuntur. Vide, quos laudavi ad l. II. I. 6. Eorum lixarumque frequens apud nostrum est mentio. In Leid. tert. ex interpolatione *obsequentes*, quales etiam *galearii* & *caculae* dicti.

21 *Ferrent. In aestiva exeuntibus* &c.] Ita dispunxi hunc locum ex J. Saresber. l. VI. c. 7. cum vulgo inepte praecedentibus jungerentur: unde non adparebat, quibus illud imperaverit. Monuit hoc etiam Doct. P. Wesseling l. II. Observ. c. 8. & libri sui margini olim jam adscripserunt Lipsius, & Scriver. Palatin. turbate *singulosque molas & funes ferre*. De *molis* in exercitu vide Lipsium de Milit. l. V. Dial. 11.

tibus triginta dierum farinam collo [22] portare imperavit.

VII. C. Marius [23] recidendorum inpedimentorum gratia, quibus maxime exercitus agmen oneratur, vasa & [24] cibaria [25] militum in fasciculos

22 *Portare*] *Portari* Palatin. Petrensf. uterque Leidenf. Hillensb. cum Ed. Parif. & Saresberiensi. Cum ceteris activum retinere malim. Frequentissima est locutio *impero tibi facere*. Sic h. cap. §. 24.

23 *Recidendorum*] Optimum verbum pro minuere, removere. Vellejus l. II. c. 89. *Ne in operis quidem justi materia, nedum hujus tam recisi digne exprimi potest.* Seneca praefat. l. III. Nat. *Occupationes recidantur.* Cicero II. Verr. c. 62. *Da mihi hoc, jam tibi maximam partem defensionis praecideris.* II. de oratore c. 82. *Inciditur omnis deliberatio, si intelligitur non posse fieri, aut si necessitas affertur.* De senectute c. 16. *Brevi praecidam; agro bene culto nihil potest esse, nec usu uberius, nec specie ornatius.* Sic Graeci συντέμνω utuntur. Xenophon. fol. 22. de Cyro majore. Ἐπὶ δὲ τὸ πολὺ κρεῖττον τύτε τὰ ἑκόντας πείθεσθαι, ἄλλη συντομωτέρα ὁδός ἐςιν. Sic *amputare* Latini. Seneca in Medea vſ. 530. *Suspecta ne sint, longa colloquia amputa.* Justinus XXIV. 7. *Amputari moras jubent.* Lactantius IV. c. 24. *Qui dat praecepta vivendi, amputare debet omnium excusationum vias.* Plinius l. I. epist. 20. *Non enim amputata oratio & abscissa, sed lata & magnifica & excelsa tonat, fulgurat, omnia denique perturbat & miscet.* Sic *circumcidere* & Seneca ad Helviam c. 12. *Circumcisae sunt peregrinantium sarcinae.* Phaedrus. *Qui circumcidis omnem impensam funeris.* TENN. V. & Keuchen.

24 *Cibaria*] Sallustius Jug. c. 45. *Miles cibum & arma portaret.* Egregie Cicero II. Tusc. quaestion. c. 16. *Deinde qui labor, quantus agminis, ferre plus dimidiati mensis cibaria, ferre, si quid ad usum velint, ferre vallum. Nam scutum, gladium, galeam in onere nostri milites non plus numerant, quam humeros, lacertos, manus. Arma etiam membra militis esse ducunt. Quae quidem ita geruntur apte, ut, si usus foret, abjectis oneribus, expeditis armis, ut membris pugnare possint.* Silius l. XII. *Et pro membris arma fuere.* Tacitus Germ. c. 30. *Omne robur in pedite, quem super arma ferramentis quoque & copiis onerant.* Marcellinus l. XVII. *Tutum ex annona decem & septem dierum, quam in expeditionem pergens vehebat cervicibus miles.* Hinc Virgilius III. Georg.

- - Patriis acer Romanus in armis
Injusto sub fasce viam cum carpit.

Iisdem artibus Cyrus pacavit orbem teste Xenophonte l. II. fol. 37. ἡμεῖς δέγε, ἔφη, ἐν μεγάλοις φορτίοις καὶ βαδίζειν καὶ τρέχειν ἠναγκαζόμεθα, ὥστε νῦν ἐμοὶ δοκεῖ τὰ τῶν ὅπλων φορήματα πτεροῖς μᾶλλον ἐοικέναι, ἢ φορτίοις. His disciplinis si foret maceretur miles, felicius agereretur cum colonis; qui nunc ubique ab horridis centurionibus misere exercentur. TENN.

25 *Militum in fasciculos.*] Palat. *Militibus fasciculis aptatis.* mi-

los aptata [26] furcis inposuit, sub quibus & habile onus & facilis requies esset: unde & in [a] [27] proverbium tractum est, [28] Muli Mariani.

VIII. [29] Theagenes Atheniensis, quum exercitum Megaram duceret, petentibus ordines respondit, ibi se daturum: [30] deinde clam equites praemisit, eosque hostium specie [31] inpetum in socios retorquere jussit: quo facto, [32] quum [b], quos

a Edd. Keuch. & Tenn. carent τοῦ IN. b Vulgo QUOS TUM.

litis Saresber. & MSS. tres. *Milisi* Cantabrigienses, quod placet, *fasticulis* Hillensb. dein *praeposuit* male apud Saresber. De tota autem hac re, & proverbio consule Lipsium citato mox loco.

26 *Furcis*] Festus. *AErumnulas Plautus refert furcillas, quibus religatas sarcinas viatores gerebant. Quarum usum quia C. Marius rettulit, muli Mariani postea appellabantur.* Ergo Furcae appellatae sunt aerumnulae. Glossae. Αἰρομένη, *aerumina.* TENN. & KEUCH.

27 *Proverbium tractum est*] Sic Keuchenius, & Tennulius ediderunt, consultone, an operarum culpa, nescio. Nam in omnibus praecedentibus scribitur *in proverbium tractum est.* Recte quidem, ut *in proverbum venire*, *in dubium*, *in diversum trahere*, & similia passim. Verum MSS. non constant. Leidens. pr. Vossian. Hillensb. Gud. *unde et proverb.* Palatin. & Gruter. *unde & inde* vel *unde inde &.* Scriverius olim maluit *Inde & prov.* Saresber. *inde & proverb. natum est.* Si quid mutandum, praeferrem *Unde & prov. tritum est*: qua locutione utitur saepissime Cicero.

28 *Muli*] Voss. 3. Reg. 3. Hill. *Multi.* TENN. Ridicule. Nihilominus ita quoque mei quatuor. Saresber. *Multi milites.* Medic. pr. *Multi Marii.*

29 *Theagenes*] Unus Reg. *Theogines.* Polyaeno l. v. Θεόγνις, idemque Strategema narratur. TENN. Palatin, Leid. sec. & Edd. Rom. Bonon. ac Wechel. *Theogenes.* Incertum duco, utrum Frontinus e Polyaeno c. 28. an Polyaenus e Frontino sit emendandus; nam & Megarae & Athenis varii fuere *Theognidis*, & *Theagenis* nomine. V. Thucid. l. 1. p. 81. Pausan. in Att. p. 96. Plutarch. T. II. p. 811. Suidam & alios. Erat & Thebanus *Theagenes* Plutarch. p. 671. Polyaen. l. VIII. 40. Polyaenus autem non *Atheniensem* hunc dicit, sed *Athenaion stratēgon* (Ἀθηναίων στρατηγόν).

30 *Deinde.*] Edd. Wech. Stew. Scriv. prima, & MSS. nonnulli *dein.*

31 *Inpetum in socios retorquere.*] Aliter Polyaenus nempe παραγγείλας ἐπιφανῆναι ὡς πολεμίους κατ' ἄλλο τι χωρίον, ἀφ' οὗ μάλιστα ἔμελλον ὀφθήσεσθαι. Ἐπιφανέντων ὁ Θεόγνις. &c. Sic interpungendus ille locus. vulgo ὀφθήσεσθαι ἐπιφανέντων. ὁ &c. Plurima in eo Polyaeni capite sunt operariorum σφάλματα. sed nos pergamus. Pro *impetum* Leid. pr. Cantabr. bibl. pub. Gudian. Hillensb. Vossian. *Imperatum.* Leid. sec. *Imperata*; Cantabr. tert. *Imperatae*; Palat. *speratum.* Unde, quid exsculpi debeat, vide in seq. nota. *suos* pro *socios* Ed. Wechel.

32 Quos

quos habebat, tamquam ad hostium 33 incursum [a] praepararentur, permisit ita 34 ordinari [b] aciem, ut, quo quis voluisset, loco consisteret; 35 & quum inertissimus quisque retro se dedisset, strenui autem in fronte prosiluissent, ut quemque invenerat stantem, ita ad ordines militiae provexit.

IX. Lysander Lacedaemonius egressum via quem-

a Vulgo OCCURSUM. b Vulgo ORDINARE.

32 *Quos tum habebat.*] Locus dubio procul non integer, quem vide, si de conjectura recte emendarim *quos secum habebat.* STEW. In solo Hillensb. adest *quos.* Ceteri omnes illo pronomine carent, & pro *tum* praebent cuncti *cum* sive *quum*; quae conjunctio salva constructione adesse debet, Leidensi secundo excepto, in quo *tamen.* Saltem, si sensus constabit, legendum, ut interim rescripsi *quo facto*, *quum*, *quos habebat*, &c. ut exhibet Hillensb. Verum *ajebat* in Medic. pr. pro *habebat*: Immo Petrensis, & Edd. Romana, ac Bonon. hoc quoque verbum expungunt optime. Non tamen de nihilo est, superius *imperatum* in MSS. & hic *habebat.* Nam inde omnino putem, rescribendum esse totum hunc locum hoc modo: *eisque hostium specie insperata in socios retorquere jussit habenas; quo facto, quum tamquam* &c. Simulac *insperata* corruptum est, in *impetum*, necessario ex *habenas* aliud quid fingendum fuit. *Insperata species* esset inexspectata, inopinata. Vide ad l. III. c. 9. §. 7. vel etiam lege *inparatos.* aut potius, quod nunc unice praefero, *eisque h. s. imperat, in s. ret. habenas: q.* *Retorquere habenas* est, ut *retorquere currum* apud Lucan. l. VII. 3. Ovid. l. I. Art. Am. 329. & similia alibi. Quidquid sit, *quos habebat* e Glossa irrepsit in textum, & nequaquam Frontini sunt: quare parum abfuit, quin ea delevissem.

33 *Occursum*] Supra l. I. c. 4. §. 10. *prohibitus hostium occursu*, sed Palatin. *ab h. incursu.* *Incursu* etiam Leid. sec. *Incursum* Vaticanus: procul dubio vere. *Incursus* de inpetu equestri ubique occurrit; sexcenties apud solum Livium. Hinc emenda Hirtium l. VIII. B. G. c. 18. *In proximas turmas impetum facit. Nostri constanter impetum sustinent adversariorum.* at MS. Lovaniensis, aliique cum Ed. principe optime *incursum sustinent*, ut l. I. B. Civ. c. 71. *Quod vix equitum incursus sustinerent.*

34 *Ordinare*] MSS., ni fallor, omnes, & Edd. Stewechiana antiquiores *ordinari*, ut reposui; adeoque tota haec periodus ita concipi debet, mea saltem opinione *equites praemisit, eisque hostium specie imperat, in socios retorquere habenas: quo facto, quum tamquam ad hostium incursum praepararentur, permisit ita ordinari aciem.* Sic etiam MSS. & Veteres Edd. non obscure videntur postulare.

35 *Et cum inertissimus.*] *Et* deest in MSS. sex, & Ed. Par. Petrensis *Cum ergo inertiss.* Probe. Copula certe non opus hic est. *Segnissimus* Leid. sec. *ineptissimus* Palat. *Quisquis* Gudian. Dein *ad ordinem militem* Medic. sec. *Milites*

quemdam caſtigabat; cui dicenti,[36] ad nullius rei rapinam ſe ab agmine receſſiſſe, reſpondit, ne ſpeciem quidem rapturi praebeas, volo.

X. Antigonus, quum filium ſuum [37] devertiſſe [a] audiſſet in ejus domum, cui tres filiae [38] inſignes ſpecie eſſent; Audio, inquit, fili, [39] anguſte [40] habitare te, pluribus dominis domum poſſidentibus; hoſpitium [41] laxius accipe: juſſoque commigrare edixit, ne quis, [42] minor quinquaginta annos natus, hoſpitio matris familias uteretur.

XI.

a Vulgo DIVERTISSE.

ſites Medic. pr. Cantabr. tert. & Ed. Rom.

36 *Ad nullius rei rapinam*] *Nullius rei rapina* Medicei. Dein *agmine* Palat. *ex agmine* Petrenſ. Vulgatis conſonat Sareſberienſis l. VI. c. 11. uti & in ſeqq. ubi Palatinus argute exhibet *ne ſpem q. rapaci pr. v.*

37 *Diverтiſſe.*] Scribe mecum *devertiſſe* e Leid pr. & Hillensb. ut paſſim MSS meliores, *devertere & deverſorium*. V. ad l. 1. 8. 3. *filium ſuum* e MSS. etiam repoſui pro *ſuum f.* Forſan *ſuum* rectius deleretur, ut plerumque in talibus ſolet abeſſe, & facile per ſe ſubintelligi. Non raro tamen additur. Vide ſeqq. Ex.

38 *Inſignes*] Hillensb. pro var. lect. *inſigni*. Petrenſ. *erant*.

39 *Anguſte*] Sic omnino l. apage τὸ *Anguſte*. Seneca contr. 18. *Recepiſſem te, niſi anguſte ſederem*, dicit Cicero, quia nimis multi novi ſenatores a Caeſare electi curiam & orcheſtram replebant. TENN.

40 *Habitare*] Significat & moram, ut diverti eſt tranſeuntis. Cato ad libidinoſum.

Hic te diverti, non habitare volebam.

TENN. V. Cl. Burm. ad Petron. Init. *In culina habitant*, uti & ad c. 7. *Hic debes habitare*. Alter, *habere*, bene inprobante Keuchenio.

41 *Laxius*] Medicei, & Edd. Italicae *latius*. Ut apud Minuc. Felic. c. 32. *Et cum homo latius maneam, intra unam aediculam vim tantae majeſtatis includam*, ubi itidem alii edunt *laxius*. Heumannus etiam in Art. Crit. voluit *laxius habeam*. ſed Cyprianus adductus recte a Daviſio, itidem *cum homo latiu. maneat*. Deſcribere enim ille ſolet Minucium. *laxius* tamen & hic non mutem. cum ſciam, *laxe habitare* apud alios, & Ciceronem ipſum reperiri. Tum in iiſdem, ut & Vaticano, ac Palatino, & Edit. Pariſ. *accipere* quaſi id quoque ad *juſſo* pertineret. Non placet. Paullo aliter haec apud Plutarch. in Apophtheg. p. 181. *Dixit* mox Edd. pp.

42 *Minor L. annos natus*] Petrenſ. *minus*. *Annis* Medicei, Leid. ſec. & Edd. Italicae. *natu* Leid. ſec. Recte omnia. Quare nil temere muto. V. Lexica, & notas ad Nepot. Hannib. c. 3. *Minor quinque & viginti annis natus*, ubi alii *annos* & *natu*.

XI. [43] Q. Metellus Cos. quamvis nulla lege inpediretur, quin filium contubernalem perpetuum haberet, maluit tamen, eum [44] in ordine merere.

XII. [45] P. Rutilius Cos. quum secundum leges in contubernio suo filium habere posset, in legione militem fecit.

XIII. [46] M. Scaurus [a] filium, [47] quod in saltu Tridentino [48] loco hostibus cesserat, [49] in conspectum suum venire vetuit. Adolescens verecundia ignominiae pressus, mortem sibi conscivit.

XIV. [50] Castra antiquitus Romani, [51] ceterae-

a Vulgo T. Sc.

43 *Q. Metellus.*] Sine praenomine Leid. sec. Dein *perpetuo* Petrens. *tamen* a Mediceis abest.

44 *In ordine merere.*] *In ordinem* Voss. Gudian. Cantabr. tert. & Ed. Paris. *in orientem* Petrens. Dein soli Leid. pr. & Cantabr. bibl. publ. *in ordine merere.* Ceteri omnes cum priscis Editionibus *habere* vel *haerere*; Petrens. *redigere. In ordine merere* est gregarium, & justum esse militem. Idemque quod statim *in legione militem. Merere* militaris usus vocem esse vel tirones sciunt. v. ad c. 2. 2.

45 *P. Rutilius*] Vir doctus conicit *Rupilius.* Male. Intelligitur enim P. Rutilius Rufus, qui Consul fuit cum Cn. Manlio Maximo A. V. C. DCXLVIII. De cujus disciplina militari multa loquuntur scriptores Latini. Consule Pighium Annal. T. III. *habere posset* pro *poss. hab.* reposui e MSS.

46 *T. Scaurus*] 3. Reg. Voss. 3. Hill. M. *Scaurus.* TENN. Scribe *M. Scaurus*, ut hoc eodem libro capite tertio de continentia. De hac severitate in filium Val. Max. l. v. c. 8. §. 4. Auctor de viris Illustribus c. 72. Ejus nomen *M. AEmilius Scaurus.* SCRIV. *Cur. post.* Sine haesitatione recepi *M.* quod ex meis agnoscunt MSS. septem cum Ed. Paris.

47 *Quod*] *Qui* Leid. pr. & Edd. Italicae. *quem* Medic. sec.

48 *Loco cesserat.*] Petrens. *locum.* Certe *cedere* cum accusativo saepe invenias: sed formula militaris potius videtur fuisse *loco cedere.* §. 26. *Quod loco fugitivis cesserat.* §. 34. 35. *Qui loco cesserant.* Confer Cl. Wasse, & Cortium ad Sallust. B. Catil. c. 9. *Signa relinquere, aut pulsi loco cedere*, & sexcenties apud Livium, Caesarem, omnes.

49 *In conspectum suum venire*] Uterque Mediceus *in conspectu suo.* Vide ad l. 1. 10. 1. *In conspectum produxit.* Statim Palatin. *verecundiae ignominia.*

50 *Castra.*] Haec male in Edd. Tenn. & Keuchenii praecedentibus annectebantur, quibus simile nil continent. Quare disjunxi, adeoque auxi hic exemplorum numerum, quem rursus minui §. 21. contractis in unum duobus. Ceterum hinc usque ad Ex. 30. deficiunt Edd. Rom. & Bonon.

51 *Ceteraeque gentes*] *ceteraque gens*

raeque gentes passim per corpora cohortium velut mapalia constituere soliti erant, quum solos urbium muros nosset antiquitas. Pyrrhus, Epirotarum rex, [52] primus totum exercitum sub eodem vallo [53] continere instituit. Romani deinde, victo eo in campis [54] Arusinis circa urbem [55] Beneventum, castris ejus potiti, & ordinatione notata,

gens Medic. pr. dein ineptissime *velut in Apulia* MSS. tres. *noscerret* Leid. sec.

52 *Primus t. e. sub eodem vallo*] Falsissimum hoc esse, & jam diu ante apud Romanos Graecosque exercitum intra idem vallum fuisse contentum recte contra nostrum auctorem disputat Lipsius l. v. de Milit. Rom. c. I. Verum quod dubitat; immo negat Pyrrhum primum curiosius meliusque castra digessisse, in eo me non adsentientem habet, quippe qui Plutarchi testimonium, quod adducit, minoris fidei ducam, quam summi ducis Hannibalis apud Livium lib. XXXV. c. 14. Qui ab Scipione Africano rogatus, quem secundum Imperatorem poneret, *Pyrrhum*, dixit, *castra metari primum docuisse. ad hoc neminem elegantius loca cepisse, praesidia disposuisse &c.*

53 *Continere*] Petrens. *contineri*, ut alibi supra. *constituit* Medic. sec.

54 *Arusinis*] *Aurusinis* legit Ortelius. *Arosinis* Salmas. & ita Leid. pr. & Arcer. teste Keuchenio. *Taurasinis* Cluverius. sed nil mutandum docet Cellarius. Adi notata ad notum Flori locum l. I. c. 18. *Sub Arusinis ut vocant, campis. Parusinis* Medic. sec.

55 *Statuentum*] Ita plerique: quidam, *fatuentum*. sed puto, utrosque falli; reponendumque *circa urbem Beneventum*. vide Plutarchum in Pyrrho. MOD. *Beneventum*. Ita lego, non ut vulgo, *Statuentum*, aut *Fatuentum*. SCRIV. *Beneventum*. Sic lege. Male in Voss. 3. Hill. 3. Reg. *Statuentum*. Florus. *Arusinos campos* ponit in Lucania l. I. c. 18. *Lucania suprema pugna, sub Arusinis, quos vocant, campis.* Sed Beneventum non est in Lucania, ut Salmasius ad hunc locum. Verum a Ptolemaeo inter Samnitum urbes ponitur: Stephano dicitur χωρίον Διομήδους ἐν Ἰταλίᾳ. Diomedes autem in Apulia consedit. Ager vero Lucanus Apuliae conterminus fuit juxta amnem Bradanum; ut vix referri lis possit de tam exigua distantia. TENN. In meis MSS. *Statuentum*: & *Statuentem*. unde vix adduci possum, ut credam, a Frontino esse *Beneventum*, licet ita quoque ex Plutarcho Bongarsius voluerit ad Justin. l. XXIII. 3. Accederem tum magis conjecturae Scaligeri, qui volebat *Maluentum*, antiquo, & tunc adhuc durante ejus urbis nomine. Μαλόεντος Graecis dicitur. *Beneventum* certe in Samnio, ut est, bene ponit Plutarchus pag. 399. sed & *Arusinos campos* in Samnio locat Cluverius. Mediceus prim. *Surrentum* exhibet, quae Campaniae est urbs. *Fatuentum* Ed. Wech. Placet, ut dixi, omnium maxime *Maluentum*, non *Maleventum*, quod voluit Cluver. pag. 1201. Ital. Ant. Fines autem horum populorum, teste Strabone a Freinshemio ad Florum adducto sunt confusissimi. Quae autem scribit hic Keuchenius, ad verbum ex Salmasio ibidem desumta sunt.

56 Nunc

tata, paullatim ad hanc usque metationem, quae [56] nunc effecta est, pervenerunt.

XV. [57] P. Nasica in hibernis, quamvis classis usus non esset necessarius, ne tamen desidia miles corrumperetur, aut per otii licentiam sociis injuriam inferret, naves aedificare instituit.

XVI. [58] M. Cato memoriae tradidit, in furto comprehensis inter commilitones [59] dextras esse praecisas; [60] aut, si levius [a] animadvertere voluissent, [61] in principiis [b] [62] sanguinem missum.

XVII.

[a] Vulgo LENTIUS. [b] Vulgo PRINCIPES.

56 *Nunc effecta est*] *Numero effecta e.* Medic. sec. *nunc non effeta est* Mediceus pr. *nunc efficitur* Petrens. supra *apud urbem* Medic. pr.

57 *P. Nasica*] Deest praenomen in Leid. sec. pro *tamen* Medic. pr. *inde*. Palat. *vel per o.* Leid. sec. perperam *milites corrumperentur*. Idem melius *Inferrent*. cum Vossiano, & Gudiano. A singulari ad plurale ita saepe transitur. Vide ad l. II. 3. I. Tandem *aedificari* Vatican. ut modo *contineri instituit*. Sed adi l. II. I. 18. Cum vulgatis consonat J. Saresberiens. l. VI. c. II.

58 *M. Cato*] Leid. sec. rursus sine M. Deest *memoriae* in Palatino, & J. Saresber. l. VI. c. 12. Idem Saresb. *deprehensis*. Palat. *comprehensi*. *Concisas* dein perperam Medic. pr.

59 *Dextras*] Hanc poenam exercuit & Q. Fabius Max. Front. n. 42. hujus c. Valer. Max. II. 7. II. *Omnium enim, qui ex praesidiis Romanis ad hostes transfugerant, captique erant, manus abscidit.* Marcellinus l. 29. *Sagittariorum vero primoribus manus incidit.* Livius XXXV. *Cum transfugis novis mulcati virgis, manibusque praecisis Capuam rediguntur.* KEUCH. & TENN.

60 *Aut si* &c.] Magnum de hoc exemplo certamen, & in quo perpurgando duos scio amicos meos operam posuisse. in libris vulgatis ita editur, M. Cato *memoriae tradidit in furto comprehensis, inter commilitones dextras esse praecisas, aut si lentius animadvertere voluissent in Principes, sanguinem missum.* Fuit, qui abjectis primum verbis illis, *inter commilitones*, reliqua sic legeret, & interstingueret: *aut si lentius animadvertere voluissent, in principiis sanguinem missum:* quod praeter alias notiones, *principia* locum in castris denotent, ubi & aperta vena hanc animadversionem in milites exercuerint. eam opinionem alter quoque approbavit. Attamen alia mihi stat sententia, & quod liberum semper fuit, ab amicis hic dissentio. Nam ab eo, quod editiones vulgatae expressum habent, nihil abjicio: & quod amplius est, nihil immuto; nisi forte legi mavis, *at si lentius animadvertere voluissent in principes.* Sic enim exemplum totum accipio, ut principes seu principales milites, qui privilegiis muniuntur, opponantur gregariis, contubernalibus, quos hic a Catone Commilitones appellatos reor. Praeterea acerbior poena, ac subita magis, praecisio dextrae; lentior, vel (si a-

liam

XVII. [63] Clearchus, dux Lacedaemoniorum, exercitui dicebat, Imperatorem potius, quam hostem

liam lectionem hactenus amplecteris) lenior animadversio, quae sanguinis missione infertur. de qua poena nos ad Vegetium, & multis vir clarissimus Antonius Muretus in suis Variis. STEW. *an. an silentiis* Palat. *aut si licentius* Voss. pro Var. l. *ut sic l.* Gudian. *aut ut solertius* Medic. sec. *aut ut simile ejus* Hillensb. & Paris. Ed. *ut si l.* Leid. pr. & Cantabr. Bibl. pub. *Aut si benignius* Saresber. Unde patet, recte *lenius* emendatum esse a Lipsio l. v. Mil. Rom. d. 18. Cupero l. IV. Obs. c. 19. & P. Wesselingo l. II. c. 8. Verum tamen certius quid exhibet ipse liber scriptus, nam in Leid. sec. est *levius*. *Gravi* sive atroci poenae obponitur *levis*: unde passim *poena levis* occurrit. Hinc *levior nota* Livio l. XXIV. 16. & Valerio Maximo l. VII. c. 3. §. 3. Sed hoc pluribus testimoniis non eget. Ducunt nos eo quoque illa e MSS. *simile ejus*. Ceterum pro *aut* malim quoque *at*.

61 *In Principes*] Nemo dicitur mittere sanguinem in aliquem. Stewechii conjectura, *animadvertere voluissent in principes*. non placet. Neque enim probat *Principes* esse milites principales, qui privilegiis muniuntur. MSS. *In Principis*. L. *In principiis*. Principia locus in castris ante Imperatoris tentoria spatiosus, in quo tribuni jus dicebant, Imperator e tribunali concionabatur ad exercitum, denique supplicia exigebantur. ut hic n. 26. & 27. & 28. apparet. Livius XXXVIII. *Jura reddere in principiis*. Sueton. Oth. c. 1. *Capite punire, & quidem ante principia se coram*. L. officium ff. de re militari. L. prima Cod. de Veteranis. In illis testamenta scripta Florus l. III. c. 10. *Itaque tantus terror novae gentis in castris, ut testamenta passim in principiis scriberentur*. Nepos in Eumene. *In principiis nomine Alexandri statuit tabernaculum*. Florus IV. 2. *Et mane cum pullo (nefas!) apud principia conspectus*. Quia in iis Tribuni, decurionum & centurionum honestissimi versabantur, ponuntur pro consilio militari. Justinus l. XI. c. 6. *Si principia castrorum cerneres, senatum te alicujus priscae Reipubl. videre diceres*. Hinc *mitti principia* auctori l. II. c. 5. cum praesidere desinunt tribuni sub occasum solis, & milites ad contubernia discedunt. Significant & aciei locum, quem *Principes* occupabant. Vegetius l. I. c. 20. *Inter principia legionum recipi solebant*. Terentius Eun. IV. 7. 11. *Hic ero post principia; inde omnibus signum dabo*. Livius II. c. 65. *A tergo clivi erant, in quos post principia integris ordinibus tutus receptus fuit*. TENN. Non dubium est, quin cum laudatis supra viris doctis, & Gronovio, qui ita ad marginem editionis suae emendavit, legendum sit *in principiis*, ut clare exhibet cum Saresberiensi Palatinus. *principii* mei quatuor. *principio* Medic. sec. poenas autem in principiis fuisse exactas, hoc tantum ignominiae notam ibi inustam, cum Lipsio contra Cuperum recte statuit, & probat Cel. Perizon. Diss. I. de Praetorio c. 23. *Voluisset* hic Medic. sec.

62 *Sanguinem missum*] Fusius Gellius 10. cap. 8. TENN. Recte Lipsius censet, hoc fuisse notam meritae mortis, sed clementer condonatae, ac in poenam leviorem mutatae.

63 *Clearchus*] Male 3. Reg. *Clearcus*. Vide Valer. Max. l. 2. c. 7. n. 2. exteril. TENN. Sine aspiratione MSS. plerique & Saresber.

ftem metui debere: fignificans, eos, qui in proelio dubiam mortem timuiffent, certum, fi deferuiffent, manere fupplicium.

XVIII. Appii [64] Claudii fententiâ Senatus eos, qui a Pyrrho, rege Epirotarum, capti, & poftea remiffi erant, equites ad peditem redegit, [65] pedites ad levem armaturam, omnibus [66] extra vallum juffis [67] tendere, donec bina hoftium fpolia finguli referrent.

XIX.

resber. *Elearcus* margo ibid. & Vatic. *Clearchi* mentionem habuimus quoque l. III. 5. 1. ubi vide. Porro *ab exercitu* Petrenf. *exercitum metuere* Vatican. *exercitui Imp. timendum esse* Saresber. Utrumque Valerius *exercitus sui auribus inculcando, a militibus imperatorem potius, quam hostem metui debere.* Pro *timuissent* Leid. fec. *vitavissent.* Mox *remanere* Palat. & ante *in eos* Vollian.

64 *Claudii*] Perpetam in Keuch. & Tenn. Edd. *Claudi* fcribitur. Mox *eos* deeft in Palat. & Voff. Apud Saresberienfem male ita haec concipiuntur *sententia senatusque consultum omnes* &c. *ad pedites* MSS. tres.

65 *Pedites ad*] Τῷ *Pedites* carent 4. Reg. 2. Hill. Voff. Val. Max. II. 7. n. 15. eandem poenam refert. TENN. Abeft quoque inepte a feptem meis, & J. Saresberienfi, & Ed. Parif. *ad lev. arm.* Medicei. Sed bene Vatican. duo Cantabrig. & Leid. fec. agnofcunt.

66 *Extra vallum*] Samuel Petitus, inductus auctoris noftri opinione, quod Romani a Pyrrho victo demum didicerint, *castra sub eodem vallo continere*, hic vocem *vallum* minime quadrare putat, & pro eo reponit *paullum*; five paullum extra caftra, feu cohortium illa corpora velut mapalia. Adi illum l. I. Obferv. c. II. Acutum fane commentum, fed falfum omnino, quod vel evincunt fequentia. In eo autem hujus poenae ratio fuit, *ut immuniti adsuescerent periculis, & adversus hostem audentiores essent*; uti bene feq. exemplo fubdit nofter. Praeterea magnus eorum erat numerus, unde patet, aeque tutos illos fuiffe, five intra, five paullum extra illa mapalia ficta tenderent. At contra, ne tam tuti effent, bene providerat fenatus, decreveratque non folum, ne intra caftra tenderent, fed etiam *ne locum extra adsignatum vallo aut fossa cingerent*: quod diferte addit Valerius Maximus. Unde liquido adparet, auctorem fuae fententiae oblitum hic rurfus agnoviffe, *vallum* ante victum Pyrrhum apud Romanos in ufu fuiffe. Quod facile accidere Frontino potuit; qui undique modo defcripfit exempla, ut ab auctoribus, quos tum legebat, memoriae prodita reperit.

67 *Tendere*] Eft figere *tentorium*, quod a *tendere* venit. Lucanus l. VII. v. 328.

—— Vallo tendetis in illo,
Unde acies peritura venit.

II. AEneid. 29.

Hic Dolopum manus, hic saevus
tendebat Achilles.

VIII. AEn. 602.

——— Et latis tendebat in
arvis.

Ovidius epift. Penelopes.

Dd illic

XIX. [68]Otacilius Craſſus Cos. eos, qui ab Hannibale ſub jugum miſſi redierant, tendere extra vallum juſſit, ut immuniti adſueſcerent periculis, &

Illic AEacides, illic tendebat Ulyſſes.
Silius l. XII. in fine.
Atque ubi atrox Garamas, ſaevuſque tetenderit Hanno.
Hyginus de caſtrametatione. *Si legiones impares, hoc eſt tres acceptae fuerint, duae primae lateribus Praetorii per rigorem viae ſagularis tendere debebunt.* Suetonius de Germanorum cohorte, in Galba c. 12. *Juxta C. Dolabellae hortos tendebat.* TENN. Adde §. 19. ubi male in Palat. *cedere*; & §. 21; Livium l. XXXI. 34. Curt. l. VII 2. §. 37. Vorſt. ad cit. Valer. locum *neve quis eorum intra vallum tenderet* & paſſim. Adi Lipſ l. V. M. R. D. 8. Sigtermann. de poenis milit. c. 14.

68 *Otacilius Craſſus Cos.*] *Statilius*, *Catilius*, *M. Atilius*. *A. Craſſus* MSS. nonnulli. Doctiſſimus Vir P. Weſſelingius l. II. Obſerv. c. 8. hanc hiſtoriam refert ad tempus belli Punici ſecundi, militeſque ſub jugum miſſos ad cladem Cannenſem: adeoque, quum eo tempore Otacilius non fuerit Conſul, ſed Praetor, & pro praetore cum claſſis imperio, uti bene illic obſervat, & nos monuimus ad l. III. c. 16. putat, in honoris nomine hic errorem eſſe vel auctoris, vel librarii. Verum ego in alia ſum ſententia, ſuſpicorque, hanc rem accidiſſe anno IV. B. Punici primi, quo Otacilius alter in Sicilia ſummum imperium in conſulatu adminiſtravit, reſque omnino proſperas contra alium Hannibalem, Giſconis filium, & Hannonem geſſit. De hoc Otacilio mentionem etiam facit noſter loco ſupra citato. Nec opinioni meae refragatur, quod tunc temporis Romanorum res proſpere fluerent, ut teſtes ſunt Polybius l. I. c. 19. & seqq. (ubi vide Caſaubonum) Zonaras, aliique. Facile enim quodam caſu, licet in ſumma belli inferior fuerit Hannibal iſte, neque eo anno in terra, ſed mari rem geſſerit, antea quidam Romani milites turpiſſime ſeſe ei dedere potuerunt, & ſub jugum miſſi in captivitate apud Carthaginienſes manſiſſe; donec hoc anno, rebus tam bene ſuccedentibus, in libertatem reſtituti ad Otacilii exercitum redierint. Neque ſemper Hannibalem iſtum male rem geſſiſſe, patet vel ex noſtro l. III. c. 10. ubi Himeram cepit, & Segeſtanos vicit. Praeterea de militibus Cannenſi proelio captis ſumi non poteſt: quippe tam notabilis actionis, qualis eſt illa *Romanos ſub jugum mittendi*, nuſquam meminit Livius, qui etiam minimi momenti res de Cannenſi exercitu, ejuſque reliquiis tam accurate enarrat. Adhaec Otacilius, cui claſſis cura eo tempore mandata erat, imperium habere non potuit in exercitum terreſtrem, qui ut plurimum tunc conflabat ex militibus, qui ad Cannas fugerant, vel deinceps temp. detrectare voluerant, adeoque in Siciliam relegati erant. Hic videtur agi de paucioribus hominibus extra vallum tendere juſſis. Fateor, neminem alium ex ſcriptoribus aliquid de hoc Otacilii Coſ. facto tradere: verum quum Livius hic deperditus ſit, & ſaepe a noſtro narrentur res, quas fruſtra apud alios reperias, id meam opinionem nihil infirmat. Immo ſi de praetore hoc caperemus, aeque diceret auctor rem, de qua ceteri, & ipſe Livius tacent. His etiam argumentis, ſic ſatis permotus in litteris invicem miſſis Vir ille humaniſſimus litem

& adversus hostem [69] audentiores fierent.

XX. P. Cornelio Nasica, D. Junio Coss. [70] qui exercitum deseruerant, [71] damnati, virgis caesi publice venierunt.

XXI. Domitius Corbulo in Armenia, duas alas & tres cohortes, quae ad castellum [72] initio hostibus

litem secundum me dare incepit, vel saltem ulterius se non repugnare fassus est.

69 *Audentiores*] Sic lege; licet in Voss. 2. Reg. *Audaciores*. Est enim probae monetae Virgil.

Contra audentior ito. TENN. Quatuor mei, & Ed. Paris. *audaciores*, solemni mutatione, quae facile e sensu discerni potest. *Audax* enim est temerarius, & vitio ducitur ita esse. *Audens* est fortis, constans, animosus, & ducitur laudi. unde patet hic retinendum omnino *Audentior*. Docet hoc egregie Cel. Burmann. ad Ovid. l. I. Art. Am. 608.

audentem Forsque Venusque juvant.

& alibi. *Ardentiores* Leid. sec. quod, licet adblandiatur, non temere tamen admittas. *hostes* male Medicei.

70 *Qui exercitum deseruerant damnati*] Perlibenter nomen *exercitum* abjecerim, quod sciam, apud antiquos fere absolute *deserendi* verbum, itidem *desertorum* usurpari; testes mihi Jureconsulti nostri plus mille locis: eam phrasim ope veterum codicum, & apud Vegetium reposui, & in quadam constitutione Codicis Justinianaei. Ceterum ne longius abeamus, ipsum potius Frontinum in causa propria advocandum puto, hoc eodem capite, exemplo XVIII. *certum* (inquit) *si deseruissent, manere supplicium*. STEW. *Exercitum deseruerant*. Sic omnes MSS. Stewechius τὸ *exercitum* inducit. Quia *deserere* absolute ponitur. ut hic n. 16. *Certum, si deseruissent, manere supplicium*. ut & λειποτάκτης *desertor* apud Quintil. decl. 375. Calpurnium Flaccum decl. 35. & 15. Front. IV. I. 29. de hoc vide Stewechium ad Vegetium l. III. c. 3. & c. 5. TENN. Vide & Tacit. l. XIII. Ann. c. 35. *Militiae abnuebant deserebantque*, & plura ad Lucan. l. II. 728. In Vegetii illo loco *militiam* non agnoscunt sex MSS. a me consulti; hic vero omnes *exercitum* retinent; quae vox cum ab aliis saepe addatur, rationem non video eam ubivis ejiciendi. Rem hanc refert Epit. Livii LV. *P. Cornelio Nasica, cui cognomen Serapioni fuit, & D. Junio Bruto dilectum habentibus in conspectu tironum res saluberrimi exempli facta est. Nam C. Mattienus accusatus est apud tribunos plebis, quod exercitum in Hispania deseruisset: damnatusque sub furca diu virgis caesus est, & sestertio nummo veniit* &c.

71 *Damnati*] Petrens. *damnati &*. Leidens. pr. Gudian. Cantabr. tert. & Ed. Paris. *damnato*. quasi *damnatum* pro *damnatione* vel *damnatu*, (quo usus creditur Plinius l. VII. c. 44. sed vide illic Harduinum) poneretur, uti *destinatum* pro *destinatione*, *responsum* pro *responsione* apud nostrum, & similia plurima apud alios. de quibus egimus ad Praefat. l. I. *Damnato virgis caedi* foret, virgis caedi publica populi, & Consulum condemnatione. Verum *Damnati* cur sperneremus, nulla caussa est. *Venerunt* rursus MSS. aliquot.

72 *Initio hostibus cesserant*] Quid hoc refert, num *initio*, an deinceps

ſtibus ceſſerant, extra vallum juſſit tendere, donec adſiduo labore & [73] proſperis excurſionibus redimerent ignominiam.

XXII. Aurelius Cotta Cos. quum ad opus equites, [74] neceſſitate cogente, juſſiſſet accedere, eorumque pars [75] detractaſſet [a] imperium, queſtus apud Cenſores, effecit, ut [76] notarentur. A pa-

[a] Vulgo DETRECTASSET.

ceps hoſtibus ceſſerint, ſi tamen ceſſerunt prae turpi metu. Non dubium eſt mihi, quin hoc ſit vitioſum, licet ſicco pede tranſiliant interpretes praeter Scriverium, qui locum ſtellula, tamquam corruptum in ſua editione inſignivit. Palatin. pro *initio* habet *Micon.* Scriverii unus *Inicen.* Mediceus uterque *quae* (*qui* pr.) *Secum a. c. initio.* Ineptiſſime; Hinc tamen videor veriſſime eruere *quae ad caſtellum cum Pactio &c.* Confirmat hanc emendationem Tacitus l. XIII. Ann. c. 36. *Corbulo curam praeſidiorum Pactio Orphito mandat. Is &c. rupto imperio poſtquam paucas e proximis caſtellis turmas advenerant, pugnamque imperitia poſcebant, congreſſus cum hoſte funditur. Et damno ejus exterriti, qui ſubſidium ferre debuerant, ſua quiſque in caſtra trepida fuga rediere. Quod graviter Corbulo accepit; increpitumque Pactium, & praefectos militesque tendere omnes extra vallum juſſit; inque ea contumelia detenti, &c.* Vides, lector, plane unam eamdemque narrari rem, adeoque unum, idemque ductoris debere eſſe nomen. Quod ſi *Pactii*, vel *Paccii* nomen apud Tacitum, ut nonnullis videtur, corruptum eſt, & hic aliud foret quaerendum, cum illo conſonum. *Mutius*, vel *Numitius* prope ad vulgatae apud noſtrum lectionis litteras accedit. aut propius magis *cum Icio*, ſeu *Iccio*: ut dictus fuerit *P. Iccius Orphitus.* *Icciorum* gens nota in Rep. jam Romana. V. Glandorp. Onomaſt. *Iccius Soterichus* apud Gruter. p. 420. n. 4. Eſt & alia gens *Itia* in nummis.

73 *Proſperis*] Hillensberg. *crebris.* dein *adimerent* Medic. ſec.

74 *Neceſſitate*] Leid. ſec *ex neceſſ.* dein *eoque* Palatin. ſed recte vulgatis conſonat Saresber.

75 *Detrectaſſet*] Medicei *detraxiſſet imperio.* Sed uterque Leidd. Hillensberg. Cantabr. tert. & Ed. Pariſ. *detractaſſet.* ut aliquoties ſupra habuimus. Vide §. 25. & ad l. I. c. I. 9. *Detractaturo certamen.*

76 *Ut notarentur. A patribus &c.*] *Ut notarentur a patribus.* *Deinde* MS. SCRIV. 3. Reg. 3. Hill. ita diſtinguunt. *Ut notarentur a Patribus. Deinde* TENH. Poſt *patribus* diſtinguunt etiam Leidenſes, & Vatican. cum Edd. Pariſ. & Wech. Immo Medicei, & J. Saresber. *ut a patribus notarentur.* Palat. *ut notarentur patribus.* Omnes perperam. Cenſores enim notabant, non patres, qui ſtipendia dabant. Hinc eamdem rem ſine Conſulis mentione ſuppliciter ad Cenſores refert Valer. Maximus l. II. c. 9. §. 7. *Equeſtris quoque ordinis bona magnaque pars, CD. juvenes Cenſoriam notam patiente animo ſuſtinuerunt, quos M. Valerius, & P. Sempronius, quia in Sicilia ad munitionum opus explicandum ire juſſi facere id neglexerant, equis publicis ſpoliatos in numerum aerariorum*

rern-

patribus deinde obtinuit, [77] ne eis praeterita aera procederent. [a] Tribuni quoque plebis de eadem re ad populum pertulerunt, omniumque consensu stabilita disciplina est.

XXIII. [78] Q. Metellus Macedonicus, in Hispania, quinque cohortes, quae hostibus cesserant, [79] testamentum facere jussas, ad locum recuperandum remisit; minatus non nisi post victoriam [80] receptum iri.

XXIV. P. Valerio Cos. Senatus praecepit exercitum [81] ad Sirim victum ducere [82] Firmum [b], ibi-

a Vulgo hic novum exemplum incipit. b Vulgo SERINUM.

retulerunt. Ceterum mirari debeo stultam Keuchenii gloriam, notantis ad *notarentur. Ita lego, vulgo* VOCARENTUR. quum istud *vocarentur* nusquam invenerit, nisi in Ed. Parisiensi, cui accedit MS. Hillensb. Ceterae cum MSS. Edd. Edd. Hittorp. Wech. Mod. Stew. Scriv. quas inspicere debuit, recte *notarentur*. Mox *dein* Palatin. & *ejus*.

77 *Ne aera procederent*] Justinus l. XII. c. 4. *Stipendia trahi desinerent*. Ausonius allusit epistola ad Paulum. *Et quia sub Imperatore meo tum merui; procedere mihi inter frequentes stipendium jubebis*. Valer. Max. II. c. 7. n. 15. *Legioni neque stipendium anni procedere, neque aera dari voluit*. TENN. Livius l. XXV. c. 5. *Iis perinde stipendia procederent*. l. XXVII. c. II. *Ne praeterita stipendia procederent iis*. Quae explicat summus Gronovius ad l. v. 48. *Quum stationes procederent*. Porro male vulgo seqq. *Tribuni* &c. hinc divellunt, & novum faciunt exemplum; quum per se pateat ad idem factum pertinere, quare auctoribus MSS. & Edd. VV. ut & Saresberiensi haec eidem exemplo annexui, & continuavi.

78 *Q. Metellus Macedonicus*] Sine praenomine Palatin. & Leid. sec. *Macedonius* idem cum Mediceo pr.

79 *Testamentum facere*] Erat militis ob magnitudinem hostilium copiarum mori persuasi, & pugnaturi non spe victoriae, sed in mortis ultionem: Caesar. lib. I. Bell. Gall. c. 39. *Vulgo totis castris testamenta obsignabantur*. Florus III. c. 10. de eodem bello. *Itaque tantus novae gentis terror in castris, ut testamenta passim etiam in principiis scriberentur*. Vellejus l. II. c. 5. *Facientibus omnibus in procinctu testamenta, velut ad certam mortem eundum foret*. Sic apud Justinum l. III. c. 5. Lacedaemonii pugnaturi, *tesseras insculptis suis & patrum nominibus dextro brachio deligaverunt; ut si omnes adversum praelium consumpsisset, & temporis spatio confusa corporum lineamenta essent, ex indicio titulorum tradi sepulturae possent*. Ex quibus constat, testamentum sine spe redeundi factum. TENN.

80 *Receptum iri*] Medicei, & Vaticanus *recepturus*. deest *receptum* in Palatino. Res acta est ad Contrebiam. V. Aurel. Vict. c. 61. Valer. Max. l. II. 7. 10. & illic notas.

81 *Ad Sirim*] Sic lege. unus Reg. *Sunum*. Stephanus. Σίρις πό-

ibique castra munire, & hiemem sub tentoriis exigere. 83 Senatus[a], quum turpiter fugati ejus milites essent, decrevit, ne auxilia 84 ei[b] submitteren-

a Vulgo hic novum exemplum. b Vulgo EIS.

λις Ἰταλίας, πλησίον τῦ Μέτα ποντίυ, κ̀ ποταμός. TENN. Suum, & Sitim MSS. quidam perperam. Sirim recte, non vero Lirim, ut Florus l. I. 18. ubi omnino consulendi Viri docti.

82 Serinum] Firmum MS. SCRIV. 2. Hill. Servium. 1. Reg. Sutrinum. Scriverius Firmum. lego Firmium, quod in Picenis ponitur a Ptolemaeo propter Asculum. TENN. Servum, & Servium MSS. mei quinque. Sitrinum Vatican. Sed Firmum diserte Palatin. quo facit, quod Gudian. Firmi pro Lirim habeat. duci ad Sirinum Petrens. Serinum nihili est: quare Firmum, (quomodo haec urbs in Picenis vocatur frequentius, quam Firmium,) reposui; donec certius quid reperiatur. Nam posset videri, Firmum nimis longe distare ab Heraclea, & Siri fluvio in Lucania, ubi P. Valerio Laevino Cos. primum factum est proelium, quam ut credibile sit, Senatum voluisse exercitum tam procul revocare vel amandare, quo Pyrrhus majorem depopulandi Italiam haberet occasionem. Quamquam Romani caussas potuerunt habere nobis ignotas, cur ibi sub pellibus manere exercitum voluerint. praesertim cum circa hoc tempus res actae sint contra Hetruscos. Non multum alioquin abeunt Surentum, Grumentum &c. Illustriss. Schelius id Hygin. pag. 112. citat Setinum. quod, quid velit, nescio. In Setinum intelligo scilicet agrum, ita dictum a Setio, vel Setia, vel Setina colonia, in Campania vel, ut aliis placet, in Latio. Vide Ortelium, & Cluver. pag. 1021. Setina est apud Vell. l. 1. c. 14. unde vinum Setinum.

83 Senatus] Voss. 1. Reg. & optimus Hill. haec jungunt praecedentibus, sine paragrapho novo. TENN. MSS. quoque mei nonnulli; ut fieri debet: sine dubio enim agitur de eodem exercitu. Bis enim fugatos Valerii milites esse nusquam traditur. De ejus autem exercitu hic agi patet ex J. Saresber. l. VI. c. 12. Senatus cum milites p. Valerii fugati essent, decrevit, ne ei auxilia submitterentur. Immo MS. Petrensis totum hunc locum ita concipit duci ad Sirinum, ibique hiemem sub tentoriis agere, & ne auxilia eis submitterentur legionibus. Ceteris omissis. Unde patet, auctorem nostrum hic vehementer luxatum, & misere per librarios tractatum esse. quod clarius videbimus statim. Forsan fuerit exigere, & quia t. Quidquid sit, Senatus abundat. Saltem cum praecedentibus nos junximus, ut contra statim captis ejus legionibus disjungenda esse docebimus.

84 Ei submitterentur] Exemplum istud aliis persanandum relinquo. Verba illa ne auxilia ei submittantur, s litera geminata sic repono ne auxilia eis submittantur. e reliquis vix ipse Frontinus, si proponantur, ut nunc sunt, se expedierit. Consulendi Historiographi, & ipse Frontinus Libro eodem Capite eodem exemplo tertio a fine. Item Livius, & Valerius Maximus lib. II. cap. 7. STEW. Eis ita Stewechius. Vulgo est ei: MS. ejus: idem statim eis pro ejus. SCRIV. Voss. & 3. Reg. ei. TENN. Omnes praeter Ed. Vesal. receperunt Stewechianum eis. quod tamen ex meis modo habent Palatin. Mediceus sec.

rentur, [85] nisi captis [a] & victis hostibus.

XXV. [86] Eis [b] legionibus, quae Punico bello militiam [87] detractaverant [c], [88] in Siciliam [d] velut relegatis per septem annos [89] hordeum ex Senatusconsulto datum est.

XXVI. L. Piso [90] C. Titium [e], Praefectum co-

[a] Vulgo ET VICTIS HOSTIBUS desunt. & cum seqq. sine destinctione junguntur. [b] Vulgo EJUS. [c] Vulgo DETRECTAVERANT [d] Vulgo AT IN S. [e] Vulgo sine praenomine.

sec. & Petrens. Ceteri omnes cum Saresber. *ei* scil. Valerio, ejusve exercitui. quare non video; cur id mutari debuerit.

85 *Nisi captis*] Voss. & 1. Reg. *Nisi captis, & victis hostibus: iis vero legionibus, q. P. b. m. d. in Siciliam*, qui integrior sensus. TENN. Optime sane: cum in vulgatis nec sensus, nec ratio constant. Facit huc etiam Vossian. sec. *captis* . . . . *Hiis legionibus*, & Saresber. *victis hostibus. His vero legionibus*. Monuit hoc etiam Cl. Wesseling. L. II. c. 8. Observ.

86 *Ejus legionibus*] Ut vidimus statim, novum est hinc exemplum incipiendum. Agitur quippe nunc de illis, qui post Cannensem cladem remp. deseruisse, Italiaque excessisse velle dicebantur, itemque Cannensis pugnae reliquiis. Pro *ejus* itaque rescripsi *eis*, ut, sive *iis* modo vidimus in duobus Tennulii, uno Scriverii, & Voss. sec. ac Saresber. legi; quibus nunc accedat Vaticanus. *Vero* autem, ut addatur nequaquam opus est: nec solet iis transitionis ad nova exempla particulis adhibere Frontinus.

87 *Detrectaverant*] Rursus *detractaverant* dedi ex MSS. quatuor vel quinque, & Ed. Paris. *pugnam d.* tres Cantabr. *militia det.* Palatin.

88 *At in Siciliam*] In nullo meorum scribitur istud *at*. quod ex praecedentibus etiam clarissime patet locum hic nullum habere: *aut* tamen est in duobus, & Ed. Paris. Ceteri cum Saresberiensi non agnoscunt. quare sensu postulante ejeci. *velut* abest a Mediceis.

89 *Hordeum*] Sueton. Aug. 24. *cohortes, si quae cessissent loco, decimatas hordeo pavit*. Frontin. n. 37. non tantum datam legionario militi pro frumento in poenam ignaviae, sed etiam tyroni, qui male armaturam didicerat. Vegetius l. 1. c. 13. *Milites, qui parum in illa praelusione profecerant, pro frumento hordeum cogerentur accipere.* Ad quem locum videndus Stewechius, quem ut describam, non tantum otii abs re mea est mihi. TENN. Petrens. *decrevit hordeum dari*.

90 *Titium*] 4. Reg. & Voss. *C. Titium*. & sic vocatur Valerio Max. l. II. c. 7. n. 9. TENN. *Cum Titium* Libri Vulgg. putabam legendum. *L. Piso Cos. Titium praefectum* &c. Fuit L. Calpurnius L. F. C. N. Piso Frugi Consul A. V. C. DCXX. At, cum mendose ita in vulgatis legeretur *Cum Titium*, rescripsit in annalibus Romanis Stephanus Pighius *C. Titium*, & in ora notat, se hoc praenomen ex Veteri MSto valde correcto restituisse. Vide Annalium T. III. l. XIII. initio. SCRIV. *Cur. pos. Cum* est in Edd. Paris. & Wech. ac MSS. Vatic. Cantabr. tert. & Hillensb. *Cos.* ut conjecerat Scri-

 ve-

cohortis, [91] quod loco fugitivis cesserat, [92] cinctu [a] togae praeciso, soluta tunica, nudis pedibus in principiis quotidie stare, dum vigiles venirent, jussit, [93] conviviisque & balneo abstinere.

XXVII. Sulla [94] cohortem & centuriones, quo-

a Vulgo cincto.

verius non male Leid. pr. *Claudium* Medic. pr. verum C. sive *Cajum* Gruterian. Gudianus, & Leid. sec. quare id ex consensu virorum doctorum reposui. *Equitum praefectum* vocat eum Valer. Maximus; si vero *cohortis praefectus* fuerit, tum *peditum* debuisset dicere Valerius. Verum praeterquam quod non ita loqui soleant, sed tum *cohortis praefectos* vocent eos idonei auctores, expresse addit idem, e quos sociis illis equitibus adem ptos esse, & in funditorum alas eos transscriptos. Erraverit ergo noster, vel alium scriptorem secutus sit, oportet. Nam vix persuadere mihi possum, ut putem *cohortem* κατοχρηστικῶς dictam ab ipso de equitibus: etsi ipsius tempore jam fuerint *cohortes equestres* seu *equitatae*. De quibus agit eruditissime Nobil. Schelius ad Hygin. p. 85. &c. quasque intelligit Valesius in Ammiano Marcell. l. xxiv c. 5. *Reliquos ea cohorte ad pedestrem compegit militiam.* Hae cohortes sub Imperatoribus inductae constabant peditibus, equitibusque commixtis.

91 *Quod loco.*] *Et quod l.* Cantabr. tert. *qui* Medic. *quae* Leid. pr. dein *fugitivis* Ed Wech. cum MSS. duobus male *Cum in Sicilia bellum adversus fugitivos gereret* &c. Valerius, qui tamen in ceteris aliquantum discrepat, & rem omnem latius enarrat.

92 *Cincto*] Sic omnes MSS. quos vidi. Gujetus tamen conjecit *Cinctu*. Valerius *Discincta tunica indutum* Suetonius Augusto c. 24 *Tunicatos discinctosque stare per totum diem ante praetorium.* Tenm Atqui *Cinctu* in Arceriano invenit Keuchenius, & ego in Petrensi. In Glossis *Cinctus* διαζῶμα, ζῶμα *cinctum*, adductis a Keuchenio: *sine cinctu* Sueton. a Stewechio infra citatus. Sed & notissimus ex Virgilio, Livio, aliisque *cinctus Gabinus*. Consule Notif. ad Cenot. Pisan. p. 406. *cinctum* an apud idoneos auctores reperias, dubito. Quapropter *cinctu* cum P.ghio l. cit. p. 3. reposui. *cingulo* e Glossa Palatinus.

93 *Conviviisque & balneo*] Valerius *Interdixit etiam ei convictum hominum, usumque balnearum*, seu *balneorum*, ut MSS. alii, de quo vide illic socerum meum. Hic autem *que* abest a novem MSS. & Edd. Par. ac Wech. Pigh. *conviviis item & b.*

94 *Cohortem*] Medic. pr. *cohortes*, dein recte, ut mihi videtur, idem Cantabr. tert. & Palatin. cum Vaticano, & Hillensb. *stationes*. mox *praeruperat* Medic. pr. Voss. & Leid. sec. *perrumpere stationes, a tem*, supra habuimus saepissime, & mox § 36. *praestare* quoque hic, & § seq. Leid. sec. & Hillensb. male. *perstare* est totum diem stare. *praestare* est ante stare. Deest hoc exemplum in Medic. secundo.

quorum stationem hostis perruperat, [95] galeatos & discinctos perstare in principiis jussit.

XXVIII. Domitius Corbulo in Armenia, AEmilio Rufo, Praefecto equitum, [96] quia hostibus cesserat, & parum instructam armis alam habebat, vestimenta per lictorem [97] scidit [a], [98] eidemque, ut erat, foedato habitu, perstare in principiis, donec mitterentur, imperavit.

XXIX.

[a] Vulgo SCINDI.

95 *Galeatos & discinctos perstare in principiis jussit.*] Aliud profecto latet in his verbis *galeatos & discinctos*, quam arbitrere. Anne galeam Frontinus illi reliquerit, qui jam ante militari cingulo á Sylla privatus est? nunquam inducar, ut credam. mutanda forte vulgata lectio, *discalceatos & discinctos perstare in principiis jussit*. Frontinus exemplo superiori: *cincte togae praeciso, soluta tunica, nudis pedibus, in principiis quotidie stare, dum vigiles venirent, jussit.* Paribus fere verbis Valerius Maximus l. II. c. 7. *Jussit eum toga laciniis abscissis amictum, decinctaque tunica, nudis pedibus à mane in noctem usque ad principia, per omne tempus militiae adesse.* Suetonius Nerone: *prodierit in publicum, sine cinctu, & discalceatus.* STEW. Galea caniciem promere erat laus, non poena. Stewechius *Discalceatos*. Verum cur non afferat *Exgaleatos*? ut *exarmatos*. Attius. *Pavorem hunc meum expectora*. Ennius. *Tum paver mihi sapientiam omnem ex animo expectorat*. Petronius. *Frons expudorata*. De quo Scatilejus p. 33. fragmenti. Sic *exoculare* Suetonius Vitell. c. 2. *Exoculare* privare oculis. Apulejus. *Caecam & prorsus exoculatam esse fortunam.* TENN. *Galeatos* MSS. quidem. Stewechii *discalceatos* probat omnino Keuchenius. Sed vide, num ex *galeatos & d.* legi possit *gladio stricto d.* Nam & hoc inter ignominiosas poenas erat. Livius lib. XXVII. c. 13. & quidem ut hic de centurionibus. *Cohortibus, quae signa omiserant, hordeum dari jussit: centurionesque manipulorum, quorum signa amissa fuerant, destrictis gladiis* (sic bene Gronovius, non *di.*) *discinctos destituit.* Si *gladiatus* diceretur, ut *calceatus*, *galeatus* &c. minima mutatione locus posset persanari.

96 *Quia*] MSS. & Edd. VV. *qui*, vel *qui ab h.* male.

97 *Scidit*] *Scindi* MS. SCRIV. *Scindi* sec. Scriverii Editio, & deinceps ceteri, quomodo Palatin. habet cum Voss. Reliqui omnes *Scidit*, vel, ut est in Voss. sec., *Scindit*: quod mutari temere non debuerat. Vide, quae notavimus ad l. II. 5. 45.

98 *Eidemque*] Distingue. *Eidemque; ut erat, foedato h.* Nam *ut erat* eleganti ellipsi dicitur pro, *in quo habitu erat*. Statius l. VII. Thebaid. vs. 820

Sicut erat, rectos defert in Tartara currus.

Claudianus III. Cons. Honorii 163.

Sicut erat, liquido signavit tramite nubes.

Graeci ἧπερ εἶχεν. Xenoph. Cyrop. l. III. f. 43. Τιγράνης δὲ θὺς παρέλεται πρὸς τὸν Κῦρον, ἧπερ εἶχεν. Latini. *Qualis erat.*

XXIX. 99 Atilius [a] Regulus, quum ex Samnio in 100 Luceriam [b] transgrederetur, exercitusque ejus obviis hostibus 101 aversus esset, obposita cohorte, jussit fugientes pro 102 desertoribus [c] caedi.

XXX. Cotta Cos. in Sicilia, in Valerium, 103 nobilem Tribunum militum ex gente Valeria, virgis animadvertit.

XXXI.

a Vulgo ATTILIUS. b Vulgo LUCERNAM. c Vulgo DEFECTORIBUS.

Statius l. x. Theb. 204.

Qualis erat (soles infecerat umbra jugales)
Amphiaraus adit.

TENN. Recte Tennulius. Adi notata ad Lucan. l. II. 365.

Sicut erat, moesti servans lugubria cultus.

Eundemque Medicei. *Praestare principibus* prave Hillensb.

99 *Atilius.*] Sic rescripsi rursus cum Gudiano, ex Fastis, nummis, aliisque monumentis, atque ita deinceps semper.

100 *Lucernam*] I. Hill. *Lucrinam*. alter Hill. 4. Reg. & Voss. *Luceriam*. Sic Dionysio scribi testatur Stephanus, verum Polybio Λουκαρίαν, cujus incolae Λουκαρῖνοι. Ego legerim *Nuceriam*, quae proxime Samnium in Apulis. TENN. Valde miror, Interpretes in historia tam clara non vidisse, praeeuntibus MSS., scribendum esse *Luceriam*, ut ex meis quoque exhibent Leidenses, Mediceus, Vaticanus, Gudii, Palatin. Gruterianus, alii *Lucariam*, alii *Lucernam*. Sic enim aperte Livius l. x. c. 35. *Alteri Consuli M. Atilio nequaquam tam facile bellum fuit. Quum ad Luceriam duceret legiones, quam obpugnari ab Samnitibus audierat, ad finem Lucerinum ei hostis obvius fuit.* & quae illic sequuntur. Ejusdem rei mentionem fecit noster l. II. c. 8. §. II. Quamquam & *in Lucerinum* scil. agrum (ut supra *in Sentinate* l. I. 8. 3. ubi vide) facile admitti posset, utpote quod facilius non intelligi, atque adeo corrumpi soluit: sed malo illud ipsum, quod MSS. totidem litteris habent; ut *Luceria* non pro ipsa urbe, sed agro vicino sumatur. Vide ad l. III. II. 5. *In Mantinia*. Quidquid eligas, lector, mihi perinde est. Ego tamen malim hic *Luceriam*. De *Luceria* & *Nuceria* consule, quae congessi ad Lucan. l. II, 473.

101 *Aversus*] MSS. octo, & Edd. VV. inepte *adversus*. V. ad l. II. 3. 3. *aciem hostium avertit*, i. e. pedem referre coegit. Mox *fugientibus* depravate Hillensb. & Ed. Par. & *occidi* Leid. sec.

102 *Defectoribus*] *Desertoribus* MS. SCRIV. Vox adulterina. Scriverii MSS. I. Reg. Voss. *desertoribus*. TENN. Palatin. Vatican. & Leidens. sec. *desertoribus*. Proba quidem vox est *defector*; sed quae hic locum non habet. *Defector* enim est, qui deficit ab alicujus imperio, & rebellat, *desertor*, qui signa sine commeatu deserit, & Remp. destituit. quocirca *desertoribus* revocavi.

103 *Nobilem*] Perperam vulgo edunt *in Valerium Nobilem*. Quasi ille *Valerius* cognomento dictus fuerit *Nobilis*: Non sane. Valerius ille erat Tribunus nobilis, quia

XXXI. Idem P. Aurelium, sanguine sibi junctum, quem [104] obsidioni Lipararum ipse, ad auspicia repetenda Messanam transiturus, praefecerat, quum [105] agger incensus, & [106] capta castra essent,

quia ex gente nobili Valeria erat. Distinxi itaque post *Valerium*, & *nobilem* minuscula littera exarari jussi. Paullo ante in Leid. sec. *P. Cotta* etiam male scribitur. Fuit enim *Cajus* & idem, quem habuimus §. 21. Adi, si plura vis, Pighium Ann. T. II. p. 44.

104 *Obsidioni Lipararum.*] *Liparitanae* Valer. Maxim. l. II. c. 7. §. 4. Observandum autem, Frontinum multitudinis numero, unam Aeoliarum insularum appellare pro *Lipara*. Quod & fecisse alios notavimus ad J. Obseq. c. 89. *Insulam Liparas*. Saepe tamen incertum est, an scriptores per *Liparas* intelligant omnes insulas, an vero unam. Vide ibid. N. 9. & Doctiss. Duker. ad Florum l. II. c. 2. *Victor apud Liparas*. His adde Valer. Maxim. l. VI. 9. §. II. *Cornelius Cos. a Poenis apud Liparas captus*. Pro *transiturus* Cantabr. tert. & Medic. sec. *transmissus*. An *transmissurus*? i. e. transfretaturus, trajecturus, seu *transiturus*. Quo sensu notum est, saepe id verbum neutraliter sumi. Verum ceteri MSS. & omnes apud Valerium Max. servant *ad auspicia repetenda Messanam transiturus*, & crebro ita *transire* usurpatur.

105 *Agger incensus*] *Incessus*, & sic Ex. 37. *agger*. SCRIV. Val. Max. l. II. c. 7. n. 4. *Quod ejus culpa agger incensus, & pene castra fuerant capta*. Male in Veneta edit. duobus Reg. & Menagiano MSS. erat *Ager*. Lipsius & ex eo Colerus *Agger inscensus*. Quia agger constat ex terra, incendi non potest. Venia tantorum manium, agger & vallum, quibus muniebantur castra, ex quavis materia, trabibus, lapidibus, terra, fascibus fuerunt aggesta Frontinus l. I. c. 5. n. I, *Vallum oneratum materiis incendit*. ibidem n. 8. *Vallum materia exstructum incendit*. hujus c. n. 37. *Cum agger ab hostibus incensus esset*. Valer. l. VII. c. 6. n. 5. *Aggerem a Caesare congerie hostilium cadaverum instructum* narrat. Omnes MSS. retinent *incensus*. Praeterea *Agger inscensus est*, vel *incessus* pro *Hostes inscenderunt*, vel *ascenderunt aggerem*, dictio est magis Poëtica, quam Frontiniana. Finge quoque terra exstructum aggerem; Sed Sicilia, in qua haec res est gesta, habet materiam in solo generandis & nutriendis ignibus naturalem. TENN. Scribe *insessus*. SCRIV. *Cur. post*. Lege *inscensus*, & ita quoque lege statim Ex. 37. VOSS. Miteris, tot viros doctos hic, & §. 37. uti & in Valerio Maximo eamdem historiam narrante offendisse ad voces *agger incensus*, quas constanter retinent, vel vitiose *ager* omnes MSS. & bene defenderunt cum Tennulius, tum Doctiss. meus Socer ad Valerii locum. Non tamen cum Tennulio cogitandum est de materia terrae, incendio apta; sed de vero Romanorum aggere, qui non terra magis, quam lignis exstruebatur. De quo ut nemo amplius dubitet, solito longiora mihi placuit adducere exempla. Caesar l. II. de B. Civ. in obsidione Massiliae cap. 14. *Secundo magnoque vento ignem operibus inferunt. Hunc sic distulit ventus, uti uno tempore agger, plutei, testudo, turris, tormentaque flammam conciperent, & prius haec omnia consumerentur, quam quemadmodum accidisset, animadverti posset*.

Et

essent, virgis caesum in numerum [107] gregalium peditum referri, & muneribus fungi jussit.

XXXII.

Et paullo post: *Majori cum fiducia ad alteram turrem aggeremque eruptione pugnaverunt, multumque ignem intulerunt.* Cum eo consentit Lucanus, qui cum *excisum nemus* cantasset, & *stellatis axibus aggerem erectum* l. III. vs. 455. (ubi vide notas) dixisset, de Massiliensibus erumpentibus subnectit vs. 504.

Telum flamma fuit; rapiensque incendia ventus
Per Romana tulit celeri munimina cursu.
Nec, quamvis viridi luctetur robore, lentas
Ignis agit vires,
Nec solum silvas, sed saxa ingentia solvit.
Procubuit majorque jacens adparuit agger.

Verum audiamus porro cap. seq. Caesarem, &, vulgaris aggeris materia quae fuerit, videamus. *Quod unde agger omnino comportari posset, nihil erat reliquum, omnibus arboribus in finibus Massiliensium excisis & convectis, aggerem novi generis atque inauditum ex lateritiis duobus muris &c. facere instituerunt, aequa fere latitudine, atque ille congestus ex materia fuerat agger.* Rursus Caesar l. VII. B. G. c. 24. *Fumare aggerem, quem cuniculo hostes succenderant*, & seqq. Ex ligno maximam partem constitisse aggerem patet quoque ex eodem Caesare l. I. B. Civ. c. 40. ubi pontem esse interruptum cognoverunt *ex aggere & cratibus, quae flumine vehebantur.* Vegetius l. IV. c. 15. *Agger autem ex terra lignisque extollitur contra murum*, & c. 28. *Arietes, machinas ipsosque aggeres ignibus concremant.* Hisce omnibus denique adde simplicissimum Livii locum l. XXXVI. c. 23. *Sed armati frequentes, quidam ignes etiam, quos aggeribus injicerent, ferebant.* Hinc ad differentiam talis aggeris, qui pro magna parte e materia fiebat, dixit Varro l. I. de R. Rust. c. 14. *fossa & terreus agger.* ubi nequaquam rescribas *terrenus*, ut alii volunt. Idem enim l. IV. de L. Lat. p. 15. Ed. Dord. *Subura, quod sub muro terreo Carinarum, in ea est Argeorum Sacellum sextum.* & paullo post *quod subest ei loco, qui terreus murus vocatur.* J. Caesar l. I. B. Gal. c. 43. *Planities erat magna, & in ea tumulus terreus satis grandis.* quamquam, ut verum fatear, illic MSS. plerique, & Ed prima exhibent *terrenus.* Virgil. lib. II. Georg. 341.

virumque
Terrea progenies duris caput extulit arvis.

uti omnino (non *ferrea*, quod vulgo legas) cum viris doctis scribendum est, ut Philargyrius, Lactantius l. II. c. II. & ipsa docent ratio. Loquitur enim Maro de recens natis hominibus, quibus epitheton *aurea* magis convenisset, quam *ferrea.* Pompon. Mela l. I. c. 9. *Animalia ex parte jam formata, ex parte adhuc terrea visuntur.* Saepius denique hac voce usus est Prudentius, ut Cathem. IX. 25. XII. 90. Psychom. vs. 773. aliique scriptores Ecclesiastici. Adi J. F. Gronov. Observ. Eccles. p. 101. sed de deverticulo in viam revertamur.

106 *capta castra.*] Immo pene capta erant, non capta. Valerius ibid.

107 *Gregalium*] Val. Max. *Gregalis militiae munere inter pedites fungi coëgit.* Bene Pighius ex Frontino notat, τὸ *Gregalis*, quo carent 2. Regii, & 2. Leidenses MSS. facere rotundiorem sensum. Quia gre-

XXXII. Fulvius Flaccus [108] Censor Fulvium fratrem suum, quia legionem, in qua Tribunus militum erat, injussu Consulis [109] dimiserat [a], [110] Senatu [b] movit.

XXXIII. [111] M. Cato ab hostili litore, in quo per aliquot dies manserat, quum [112] ter dato [c] profe-

[a] Vulgo DEMISERAT. [b] Vulgo A SENATU. [c] Vulgo TRADITO.

gregales erant obnoxii quibuscunque militiae operibus, & tanquam vilissimi ex centuriarum ultimis decuriis. Unde per contemtum Catilinae, Clodii & Antonii asseclae a Cicerone eorum gregales appellantur. TENN. At recte jam notarunt viri docti, per voces *militiae munere inter pedites* satis exprimi *gregalem* militem. Praeterea Valerius tum non *gregalis*, sed *gregarius*, ut alibi facit cum ceteris scriptoribus, dixisset. Hic etiam Petrensis *gregariorum*, attamen contra nostri stylum, qui ab aliis scriptoribus hic diversus semper *gregalis* usus est, pro *gregario* milite. V. lib. III. 9. 13. 6. l. IV. 3, 12. 6. 2. & saepius, uti ex Indice quivis videre posset.

108 *Censor.*] Scriv. unus, Vossian. Hillensb. & Ed. Paris. *Consul* perperam, ut statim liquebit, & ipsa dictat ratio antiquitatis. Iidem non bene *in quam Tr. m.*

109 *Dimiserat.*] Sic lege e MSS. & §. 37. Inepte in sec. Scriverii, Keuchenii, Tennulii, aliisque Edd. legas utrobique *demiserat*. Senatu est motus Fulvius a fratre, quia missionem dederat legioni, eamque dissolverat. quod Latinis semper *dimittere* dici notissimum est. Valerius Maximus l. II. c. 7. §. 5. *Q. Fulvius Flaccus Censor, Fulvium fratrem consortem, legionem, in qua tribunus militum erat, injussu consulis domum dimittere ausum Senatu movit.* uti pro *cohortem legionis* bene emendavit Perizonius. Nam nullus dubito, quin hanc historiam tangat Livius l. XL. c. 41. *Priusquam hi consules venirent ad exercitum, praeerant A. Postumius, & frater Q. Fulvii M. Fulvius Nobilior. Secundae legionis Fulvius Tribunus militum erat. Is mensibus suis dimisit legionem.* Verum nota, illic *M.* male vocari, qui aliis dicatur *Cneus*, ut Vellejo l. I. c. 10. *Cn. Fulvius Senatu motus est*, &, quomodo ex Sigonii ac Glandorpii placito nunc legas illic, Livio l. XLI. c. 27. *Notae Cn. Fulvii, qui frater germanus, & ut Valerius Antias tradit, consors etiam Censoris erat.* Antea ibi fuit *L.*

110 *A Senatu movit*] Dele praepositionem. TENN. Recte praepositionem delendam jussit Tennulius. Nam nec compareт in MSS. meis septem melioribus, nec solent eam addere in hac formula antiqui scriptores. quod vel liquet ex praecedentis notae exemplis. Ejeci igitur.

111 *M. Cato.*] Caret praenomine, ut solet, Leid. sec. pro *ab host.* Keuchenius ait, in nonnullis libris esse *in h.* sed jungenda *ab h. l. profectionis signo dato.* per statim in Leid. sec. non comparere.

112 *Tradito*] Voss. 4. Reg. 3. Hillensb. & Rom. *tardato*. TENN. *Tardato* exaratur quoque in MSS. meis undecim, & Ed. Paris. Ex quorum consensu suspicatus dudum sum, reliquisse Frontinum *ter dato*. Haec enim dati signi in-

fectionis signo, classem solvisset, & relictus è militibus quidam [113] a terra [a] voce & gestu expostularet, [114] uti tolleretur, circumacta ad litus universa classe, comprehensum supplicio adfici jussit; & quem occisuri per [115] ignominiam [b] hostes fuerant, exemplo potius inpendit.

XXXIV. Appius Claudius ex his, qui loco cesserant, [116] decimum quemque militem, sorte du-

a Vulgo ALTA. b Ed. Tenn. IGNORANTIAM.

triplex repetitio vehementius aggravat militis peccatum, quod vel semel dato signo, non autem tardato, puniendum erat. Morem autem fuisse in re navali, ter signum dari, cum solverent naves, docet nos huc alludens Valerius Flaccus l. I. vs. 351.

Et jam finis erat: Zephyrumque ratemque morantes
Solverat amplexus tristi tuba tertia signo.

Immo de veritate conjecturae meae nunc amplius non dubito. nam perspicue *ter dato* scriptum deinceps reperi in Leidensi sec. Codice.

113 *Alta voce.*] Hic locus, si indubiae sanitatis esset, ut etiam intrepretes huc usque de eo nihil monuerunt, vehementius confirmaret eorum opinionem, qui *altam vocem* Latinam satis judicant pro *clara* contra Vossium, cui adsentitur Cel. Burmann. ad Ovid. l. IV. Tr. El. 9. 24. Nec opus iis esset, *altam v.* defendere Catulli loco *conclamate altiore voce*, aut Quinctil. l. XI. Inst. Orat. c. 3. *Attollitur, descendit vox altius & inferius;* quae loca nihil certi probant, uti nec Senecae in Troasin vs. 197.

Haec fatus alta voce, dimisit diem.

Nam veterrimus Florentinus; optime illic exhibet

Haec fatus, alta nocte divisit d.

Quin etiam hic nullus liber scriptus, eorum saltem, quos ego inspexi, *alta* habet. Palatinus hic in mendo cubat. Medicei, & Edd. Rom. ac Bonon. *acerrima.* i. e. intenta & vehementi. Quamvis & hoc non placeat. Leid. sec. *qui cum v.* sed Gudianus, Gruterianus, Vossian. Leidensis pr Cantabrigienses tres *a terra.* optime. *expostulabat a terra* sive stans in terra, & forsan altiore quodam loco *voce & gestu.* Vim hanc praepositionis *a* vide in notis ad Lucan. l. V. 640.

videre trementes
Fluctibus a summis praeceps mare.

Virgil. l. II. AEn.

Inde toro pater AEneas sic orsus ab alto.

114 *Uti tolleretur*] Assumeretur in navem III. AEneid. 601.

Tollite me, Teucri, quascumque abducite terras.

Hinc Juliae dictum Macrobius l. II. Satur. c. 5.

Numquam nisi navi plena tollo vectorem. TENN.

115 *Per ignorantiam*] Sic edidit Tennulius, consulto, an errore typothetarum, nescio, quamvis ultimum credere malim. Nam MSS. & Edd. omnes *per ignominiam*, i. e. ignominia illi & populo Romano illata. *Per ignorantiam* non occiderent, cum viderent hostes, eum esse Romanum & hostem suum.

116 *Decimum*] *Decanum* Palat. forsan voluit *Decumum*.

ductum, [117] fusti [a] percussit.

XXXV. [118] Fabius Rullus Cos. ex duabus legionibus, quae loco cesserant, vicenos [b] [119] sorte ductos in conspectu militum securi percussit.

XXXVI.

a Vulgo FUSTE. b Vulgo sine VICENOS.

117 *Fuste*] Erat iste mos talis, auctore Polybio. *Accepto fuste tribunus vix tantum attingebat damnatum, quod ubi factum erat, omnes, qui in castris erant, caedendo fustibus lapidibusque, plerosque in ipsis castris conficiebant. Ac si qui evasissent, nec sic quidem servari poterant: quippe qui neque in patriam redire auderent, neque a propinquis domum recipi possent.* Non tantum extra ordinem (ut & Livii epitome l. LVII. testatur) verum in alio delicto quoque deprehensus adficiebatur hoc supplicio. Hirtius bel. Hisp. c. 27. *Milesque, qui fratrem suum in castris jugulasset, interceptus est a nostris & fusti percussus.* Paulus Diaconus l. XII. hist. testatur latam legem ab Imperatore Valente, ut monachi militarent; nolentes autem per tribunos & milites fustibus interficerentur. Nocens dicitur *Fustuarium mereri.* Livius. l. V. *Fustuarium meretur, qui signa relinquit, aut praesidio decedit.* Similis, sed mitior poena Germanis, *durch die Spiesse lauffen.* Tarquinius auctor castigationis Eutropio l. II. & Suidae in Σύπερβος dicitur notante Stewechio. Solebant etiam ad palum ligari nocentes, & sagittis confici. Rufus in LL. militaribus. κελεύομεν τοὺς στρατιώτας ἐκείνου τοῦ τάγματος, τοῦ πρώτου φύγοντος καὶ ὑποχωροῦντος ἐκ τῆς τάξεως, ἀποδεκατοῦσθαι (decimari) καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν ταγμάτων κατατοξευθῆναι. TENN. Vossian. Cantabr. B. Publ. & Hillensberg. *fusti.* Recte, & ex formula. Adi omnino notas virorum doctorum ad Vellej. l. II. c. 78. *Quippe primipili centurionem nomine Vibullium ob turpem ex acie fugam fusti percussit.* ubi & de ablativo *fusti*, & de more fustibus interimendi invenies multa. Adde Apulej. l. IV. Metam. circa principium. *fuste* etiam in Saresber. Ceterum discrepat hic Livius l. II. c. 59. & securi percussos ait ab Appio Claudio. *Ad hoc centuriones, duplicariosque, qui reliquerant ordines, virgis caesos securi percussit. Cetera multitudo sorte decimus quisque ad supplicium lecti.*

118 *Fabius Rullus*] *Fabius Rutilius Cos.* SCRIV. unus Reg. *Paulus Julius.* Scriverius *Fabius Rutilius.* TENN. Non voluit scribere Scrivet. *Rutilius*, sed monere tantum ita esse in aliis, sc. Palatino, Petrensi, & J. Saresber. In Mediceis, & Vaticano *Paulus Julius. Paulus Lucius* Edd. Italicae. *Fabius Tullius* Cantebr. tert. *Rullianus* placet Cl. Wesselingio l. II. Obs. c. 8. qui ita cum aliis reponit quoque §. 39. sed ego *Rullum* retinere malo. Vide omnino, quae notavi ad l. II. 4. 2. & statim §. 39.

119 *Sorte ductos*] *Ductum* Palat. *Ductas* Hillensb. unus Scriv. & Ed. Par. male. Verum locum mutilum esse patet, quod auctor aliis exemplis addat, quot sorte ducti puniti sint. Hunc numerum tamen servarunt nobis J. Saresber. l. VI. c. 12. & Petrus Blesens. Epist. LXIX. e Frontino citantes *Vicenos sorte ductos.* Quare sine haesitatione eam vocem addidi. Monuit & hoc cit. loco Cl. Wesselingius.

120

XXXVI. [120] Aquillius [a] [121] ternos ex centuriis, quorum statio ab hoste perrupta erat, securi [122] percussit.

XXXVII. M. Antonius, quum agger ab hostibus [123] incensus esset, ex his, qui in opere fuerant, duarum cohortium [124] militem decimavit, & in singulos ex his centuriones animadvertit, legatum cum ignominia [125] dimisit [b], reliquis ex legione hordeum dari jussit.

XXXVIII. In legionem, quae [126] Rhegium oppi-

a Vulgo AQUIRIUS. b Vulgo DEMISIT.

120 *Aquirius.*] Forte *Aquilius*, qui in Sicilia bellum servile compescuit. Hieronymus in Chron. numero Eusebiano MDCCCCXX. ad quem num. vid. Scal. SCRIV. *Cur. post.* *Aulus Quiricius* Medicei. *Idem* Saresber. *Fabius Rutilius* Edd. Rom. & Bonon. *Aquilius* cum Lipsio, sive potius *Aquillius* omnino legendum existimo, quomodo etiam se malle ad me perscripsit Cl. Wesseling. & cum Scriverio Manium Aquillium, qui servile bellum confecit, intelligo; de quo plura vide apud Ursinum in Num. Consul. & Pigh. T. III. Ann. p. 177. Cic. l. V. in Verr. c. 1. 2. Quidquid sit, *Aquirius* corruptissimum est. Nulli enim fuere *Aquirii*.

121 *Ternos*] Palat. *trinus*. Medic. pr. *trinos*. Edd. Ital. *ternas*, & statim *quarum*: quia non ceperunt, inesse Synthesin. *ab hostibus p. fuerat* Cantabr. *praerupta* Medic. pr.

122 *Percussit.*] J. Saresberiensis, vel quia ita in Frontino forsan invenit, vel quia variare orationem voluit, citat *addixit securi*. Quod si vel in uno Cod. reperissem, facile admiserim. Notum est enim *addicere* a praetorio jure & ejus voce *addico* translatum esse ad quamvis damnationem, unde apud Ciceronem *Addicere morti*. Valer. Max. l. VII. c. 3. §. 1. *Immerentem capitali supplicio addici*. plura si vis, adi paralipomena Dempsteri ad Rosini Antiq. l. X. c. 9.

123 *Incensus*] *Incessus* MS. SCRIV. v. §. 31. F. *inscensus*. IDEM *Cur. post.* Lege *inscensus*, ut supra paulo. VOSS. At tu, lector, illic meliora vide.

124 *Militem*] Palat. *militum*.

125 *Dimisit*] Notae sunt tres missiones. I. Honesta; ob peracta stipendia, vel egregia facinora. II. Causaria, ob morbum. III. Ignominiosa ob dedecus. Sed legatum affici hac ignominia rarius est. Suetonius Calig. c. 44. *Legatos, qui auxilia serius ex diversis locis adduxerant, cum ignominia dimisit.* l. II. ff. de his, qui notantur infamia. Praefectum cohortis, vel alae, vel legionis, vel tribunum sive cohortis, sive legionis; & secundum Pomponium etiam eum, qui exercitui praeest, licet consularibus insignibus utatur, ignominiae causa ab Imperatore missum, notari infamia docet. Vide Stewechium ad Veget. II. c. 3. TENN. V. ad §. 32.

126 *Regium*] Ubi, ut habent excerpta Appiani f. 553. Ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ φυλακῇ τῆς πόλεως, μή τι πάθοιεν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, πα-

oppidum [127] jussu [a] ducis [128] diruerat; animadversum est, ita ut [129] quatuor millia, tradita custodiae, necarentur. Praeterea [130] Senatusconsulto cautum est, ne quem ex eis [131] sepelire vel lugere fas esset.

XXXIX. L. Papirius Cursor Dictator Fabium [132] Rul-

a Vulgo INJUSSU.

παρέμενον αὐτοῖς τε καὶ Δέκιος ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν. *Pro salute & custodia Rheginorum adversus hostium excursiones praesidium agebant, simul cum praefecto Decio.* Hic Decius a Valer. Max. II. 7. 15. vocatur *Jubelius*. MSS. 2. Reg. *Bubelius*. Leidensis unus habet *Budellius*, alter *Budelius*. Rhegium autem alias quoque a praesidiario vexatum Justinus l. IV. 3. TENN. *Decius Jubellius* erat dux. Vide Soceri mei notas ad Valerium.

127 *Injussu*] Lege secundum 4. Reg. & optimum Hill. *Jussu Ducis*. Nam Decius, autore Appiano, ex praefecto tyrannus evasit. Ἀντὶ φρουράρχου τύραννος ἦν, in cujus locum milites M. Caesium scribam ejus elegerunt imperatorem. TENN. Rescripsi *jussu* auctoribus MSS. Palatino, Gruteriano, Leidensi primo, Gudiano, & Medic. & historia id flagitante. Vide praeter citatos hic auctores Polyb. l. IX. c. 31. Livium l. XXVIII. c. 28. XXXI. 31. & Epit. XII. ac demum Fabric. ad Oros. l. IV. c. 3. aliosque.

128 *Diruerat*] Lege *Diripuerat*. TENN. *Diruerat* MSS. constanter servant refragantibus omnibus historicis, qui occupatum, & direptum modo Rhegium narrant. quare *diripuerat* jam legit Casaubonus ad Polybium p. 124 Ed. Gr. & Keuchenius. quod & ego praeferrem. Non raro autem haec verba confunduntur. Caesar B. G. l. VII. c. 11. *Oppidum diripit atque incendit*. MSS. quidam, & Edd. VV. *diruit*.

129 *Quatuor millia*] Inauditus publico supplicio necatorum sub legibus numerus civium; affirmatur tamen a Valerio. *Quo minore cum invidia id perageretur, quinquagenos per singulos dies virgis caesos securi percuti jussit.* Et a Liv. l. XXVIII. Sed Polybius, notante viro summo Henrico Valesio, asserit trecentos in foro necatos, caeteros fortiter pugnantes in obsidione cecidisse: Appianus tantum defectionis autores, αἰτίους, in medio foro virgis caesos, & capite truncatos esse. TENN. Clare docet Casaubonus l. cit. probante Simsono in Chronico p. 1139. Ed. ult. & Vorstio ad Valer. cec. modo milites vivos captos esse; & Romae supplicio adfectos, reliquis in praesidio VIII. annorum, & gravi obsidione mortuis. Tragicis ampullis hoc ergo exaggerant Livius, & ex eo ceteri. Leidens. sec. hic habet tantum *ita ut tradita custodiae necaretur*.

130 *Senatus consulto*] Leid. sec. *Senatu*. Palat. *tum*.

131 *Sepelire*] 4. Reg. optimus Hill. *Sepeliri*. L. *Sepeliri vel lugeri*. TENN. *Sepeliri* sex etiam mei cum Ed. Par. *Sepeliri, aut* duo. sed vulgatum, quod Vaticano, Palatino, Mediceo, Gruteriano, Vossiano, Cantabrig. aliisque confirmatur, sollicitandum non est. Valer. *eorumque corpora sepulturae mandari, mortemque lugeri vetuit.*

[132] Rullum[a], Magistrum equitum, quod adversus [133] dictum[b] ejus, quamvis prospere, pugnaverat, virgis [134] poposcit caesum, securi percussurus: nec contentioni aut precibus militum concessit [135] animadversionem, eumque profugientem Romam persecutus est: [136] nec ibi quidem re-

a Vulgo RUTILIUM. b Vulgo EDICTUM.

132 *Rutilium*] Sic MSS. & Saresber. Edd. Bon. & Paris. *Rutilianum*, uti Livio l. VIII. c. 29. Valer. Max. l. II. c. 7. §. 8. vulgo in hac historia etiam audit, & alibi. sed ad l. II. 4. 2. jam monuimus, vel *Rullianum*, vel *Rullum* cum viris doctis ubique scribendum esse. Praetuli ego saltem in nostro *Rullum*, quod facilius in *Rutilius* depravari potuit, quam *Rullianus*. Adhaec a Dione Coccejano cum mentione hujus magisterii equitum clare Ῥοῦλλος vocatur, in excerpt. Peiresician. p. 585. Stewechianae quoque editionis margini *Rullum* calamo adleverat Scriverius.

133 *Edictum*] 4. Reg. Voss. 3. Hill. & Rom. *Dictum*. quam lectionem genuinam puto, quia Papirius fuit Dictator, cujus sunt dictata, vel dicta. Hinc frequentissima phrasis, *Imperatori dicto audientem esse*. Plautus Menaechm. II. 3. 89. *Dicto me emit audientem, haud Imperatorem sibi*. Nepos Iphicrate c. 2. *Apud Corinthum tanta severitate exercitui praefuit, ut nullae unquam in Graecia neque exercitatiores copiae, neque magis dicto audientes fuerint Duci*. TENN. *Edictum* per se non damnem. proba enim vox est, & huic rei satis conveniens. Livius l. VIII. c. 35. *qui contra edictum Imperatoris pugnavit*. statim *edictum patris Manlii*. Livius rursus l. XXIII. c. 14. *Dictator descendit edixitque*. Verum in Palatino, utroque Leidensi, Mediceis, Vaticano, & Edd. Rom. Bon. Paris. Wechel. atque ipso Saresberiensi legas quoque *dictum*. quod proprium maxime dictatori. Livius l. II. c. 18. *Creato dictatore primum Romae, ut intentiores essent ad dicto parendum*. Gellius l. XVII. c. 21. *Dictator filium suum, quod contra suum dictum in hostem pugnaverat, securi necavit*. ubi male Oisel. tentat *edictum*. In Livii loco superius citato ante Gronovium legebatur quoque *descendit equo, dixitque*. *Decretum* Gudian. quod ex *dicto* corruptum. Ceterum *qui* Medicei, & *adversum* MSS. 7. cum Edd. VV.

134 *Poposcit caesum*] Petrens. *cecidit*. Leid. sec. *v. per caesum*. Excidisse videtur *iri*, vel *caesum & securi percussum iri*.

135 *Animadversionem*] Cantabr. tert. eleganter *aliquid animadversionis*. Paullo ante *concioni* Medic. pr. & pro var. lect. sec.

136 *Nec ibi quidem remisso p. s. metu*] *Remissionem*, & *meruit* MSS. SCRIV. *Nec ibi*. 3. Hill. *Ne ibi*. *Remisso*. 3. Reg. 2. Hill. *Remissio*. Scriverii MSS. *Remissionem. p. s. meruit*. Vulgata praestat lectio, si quidem ad Papyrium omnia referuntur. TENN. *Ne ibi* Palat. Gudian. Leid. pr. & duo Cantabr. *Remissio* Gudian. Leid. pr. & Saresberiensis. *remissionem meruit* Vatican. Medicei, & Edd. Rom. Bon. ac Paris. *prius* ponitur post *meruit*. in Medic. pr. In sec. & Vaticano *supplicii prius*. Placet omnino *nec ibi quidem remissionem supplicii prius meruit* sc.

Fa-

remissionem [a] supplicii prius meruit, quam ad genua ejus, & Fabius cum patre provolveretur; & [b] pariter Senatus ac populus rogarent.

XL. Manlius, cui Imperioso [137] postea cognomen fuit, filium, quod is contra edictum patris cum hoste pugnaverat, quamvis victorem, in conspectu exercitus virgis caesum securi percussit.

XLI. Manlius filius, [138] exercitu pro se adversus patrem seditionem parante, negavit tanti esse quemquam, ut propter illum disciplina corrumperetur; & obtinuit, ut ipsum puniri paterentur.

XLII. [139] Q. Fabius Maximus transfugarum dexteras praecidit.

XLIII.

a Vulgo REMISSO PRIUS S. METU. b AC vulgo.

Fabius; quae nominativi omissio ansam loci corrumpendi dedit; ut factum est saepissime. Vide omnino, quae congessi ad Lucan. l. II. 218. & l. VI. 728.

Perque cavas terrae, quas egit carmine, rimas
Manibus inlatrat.

Metus supplicii non remissus est, sed ipsum supplicium. Livius l. VIII. c. 35. *liberavit onere consensus populi Romani ad preces, & obtestationem versus, ut sibi poenam magistri equitum dictator remitteret* &c. praeterea *remissionem* leg. patet ex seq. *rogarent*; quod non habet, quo referatur, nisi *remissionem*. dein *&* *pariter* dedi pro *ac*, ut vitetur concursus repetiti τῦ *ac* e MSS. octo, vel novem, Edd. vetustis omnibus, & Saresb. *pariter s. pro eo* Vatican. ut *rogare pro vita*, & similia. vide ad Phaedr. l. III. F. 2. *Rogaret* Leid. sec.

137 *Postea*] Sic & alii scriptores: quasi T. Manlius Imperiosi nomen ex hoc facto accepit, uti inde etiam dicta *Manliana imperia*. Verum recte docuit Cel. Perizonius, hujus Titi patrem Lucium Manlium Imperiosi cognomen jam habuisse, adeoque ejus filio quasi hereditarium adhaesisse, ut contigit fere omnibus cognominibus. Adi eum Anim. Hist. cap. VIII. p. 350. & seqq. Ceterum *ab imperioso loco*. Palat. *pugnavit* Medicei; & Edd. Italicae. *virgis caesum* deest in Leid. sec. *virgis* abest a Vaticano.

138 *Exercitu*] Leid. sec. *milite*, eleganter, sed dubito, an vere. dein in Ed. Paris. *adversus virgis patrem*. unde Keuchenius non male conjecit, *virgis* demittendum esse ad extremum Ex. *ut ipsum virgis pun. p.* *quempiam* mox Saresb. *per illum* Leid. sec. *disciplina militiae* Saresb.

139 *Q. Fabius Maximus*] Servilianus scilicet in Lusitania Procos. Adi Pigh. Ann. T. II. p. 482. & notas ad Valer. Max. l. II. 7. 11. Oros. l. VI. c. 4. Praenomen hic deest in Palat. & Leidensi sec. *dextras* MSS. & Edd. nonnulli cum Saresb. Totum exemplum abest a Mediceo pr.

XLIII. [140] C. Curio Cos. bello Dardanico, circa Dyrrachium, quum ex quinque legionibus una, seditione facta, militiam [141] detractasset, secuturamque se temeritatem ducis in expeditionem asperam & [142] insidiosam negasset, quatuor legiones eduxit armatas, & [143] consistere ordinibus [a], detectis armis velut in acie, jussit. Post [144] haec seditiosam legionem inermem procedere, discinctamque in conspectu armati exercitus, stramenta coëgit secare; postero autem die similiter fossam discinctos milites facere, nullisque precibus [145] legionis impetrari ab eo potuit, ne signa ejus submitteret, nomenque aboleret, milites autem

[a] Vulgo OMNIBUS.

140 *C. Curio*] Ita lego. Vulgo est *M. Curio*. SCRIV. Recte Scriverius pro *M.* reposuit *Cajum*: quomodo est in Gruteriano, Leid. pr. Medic. sec. Gudiano, & Hillensb. ac J. Saresber. l. VI. Polycr. c. 13. & Ed. Paris. *Minucius* Medic. pr. Verum notandum etiam fuerat, hoc a C. Scribonio Curione non factum esse, cum erat *Consul*, sed *Proconsul*, ut praeter alios patet ex Livii Epitom. 93. & 95. Adde, quos laudant viri docti, ad Flori l. III. 4. 6. Sallust. Fragm. Hist. 2. Non agnoscunt quoque vocem *Cos.* Leidensis sec. neque J. Saresberiensis: quare delendam censeo.

141 *Detrectasset*] Palat. *decertasset*. Sed quinque vel sex, & Ed. Par. rursus bene *detractasset*.

142 *Insidiosam*] *Seditiosam* MS. f. *Septuosam*. SCRIV. *Cur. post.* *Seditiosam* etiam Vaticanus. *Insidiosa* expeditio est insidiis hostium plena, & apta. Passive vox est sumta. de quibus adjectivis adi Cl. Drakenb. ad Silium l. II. 99. alibi *loca insidiosa*.

143 *Consistere omnibus*] 4. Reg. Voss. 3. Hill. *Ordinibus*. TENN. *Jussit omnibus consistere* constructio soloeca est, & non, nisi depravata jam Latinitate, a Scriptoribus adhibita; quidquid etiam alii defendere eam conentur. Consule Gronov. ad Liv. l. XXVII. 24. & Burm. ad Ovid. Metam. l. VIII. 752. ac quos illic laudat. Hic autem MSS. mei omnes, numero tredecim, & Edd. Modium vel Stewechium praecedentes habent *ordinibus* optime. Quemque suo in ordine consistere jussit, velut in acie. *omnibus* apparet primum in margine Ed. Hittorpianae, forsan pro varia lectione Editionis, mihi non visae.

144 *Haec*] *Hec* uterque Leidd. dein *distinctam*, & *distractam*, *distinctos*, & *distractos* prave MSS. multi. *Postremo die* Leid. sec. dein *nullis pr.* Medic. & Edd. Ital. Verborum ordinem mutavi e MSS. omnibus, & Saresb. vulgo *ab eo imp. ejus* deest in Leid. sec. *ceterarum* carent Edd. Italicae.

145 *Legionis &c.*] *Legio ab eo impetrare p.* & *aboleretur* ac *distribuerentur* MS. SCRIV. Sic solus Palatin. Cum vulgatis facit etiam

tem in supplementum ceterarum legionum distribueret.

XLIV. [146] Q. Fulvio, Appio Claudio Coss. milites ex pugna Cannensi in Siciliam ab Senatu relegati postulaverunt a Cos. M. Marcello, ut [147] in proelium ducerentur. Ille Senatum consuluit: Senatus negavit, sibi placere [148] committi his Rempublicam, [149] quam deseruissent; Marcello tamen permisit facere, quod videretur; dum ne quis eorum munere vacaret, neve donaretur, neve quod praemium ferret, aut in Italiam reportaretur, dum Poeni in ea fuissent.

XLV. [150] M. Salinator Consularis damnatus est a populo, [151] quod praedam non aequaliter [152] diviserat militibus.

XLVI. Quum ab Liguribus in proelio Q. Petillius Cos. interfectus esset, decrevit Senatus, uti

etiam Saresberiensis. quare caussa non est, ut cum Keuchenio illam Palatini Cod. lectionem recipias.

146 *Q. Fulvio*] Perperam MSS. multi *A.* vel *Cn.* Haec ex Livio fere ad verbum l. XXIV. in f. & XXV. 3. 6. 7. De notissima hac re qui scripsere praeterea, vide hic apud Keuchenium. Dein post *milites ex pugna Cannensi* excidisse quid videtur, ut *reliqui* vel *cedentes.* quomodo est apud Saresb. l. VI. c. 13.

147 *In proelium ducerentur*] Saresber. & Medic. sec. *in proelio.* Palat. *in proelium consu... duc.* Vide, num quid lateat. Paullo ante pro *a* vel *ab f.*, ut dedi e Mediceo, Edd. Italicae *ex Senatusc.*

148 *Committi*] Resp. non tantum ducibus, & magistratibus, verum & militibus dicitur committi. Liv. 25. *Militibus, qui ad Cannas commilitones suos deseruissent, senatui nihil videri remp. committendam esse.* TENN. C. 7. ubi vid. Gronov.

149 *Quam deseruissent*] *Qui* MSS. Mox *ferrent*, & *reportarent.* SCRIV. *Eis r. qui eam* Saresber. Medicei. *c. proelum his*, vel *iis*, *qui Remp. deseruissent.* Interpolate. dein iidem *commisit f.* Mox *eorum* deest in Hillensb. Idem *aut. ferrent*, & *reportarent* Palatin. *donaret*, *ferret*, *portaretur* MS. Scotti. sed vide Brisson. de Form. l. II. F. 269. *quoad Poeni in ea essent* Petrens.

150 *M. Salinator*] Palatin. *L. Menius* Medic. pr. deest praenomen in Medic. sec. & Leid. sec. Intelligitur autem *M. Livius Salinator*, de quo Livius l. XXVII. 34. *M. Livius erat multis ante annis ex consulatu populi judicio damnatus.* Adi Pigh. Ann. A. V. C. 534.

151 *Quod*] *Eo quod* Medicei, & Edd. Italicae. dein *a Liguribus*

uti ea legio, in cujus [153] acie Cos. erat occisus, tota [154] infrequens referretur, stipendium [155] ei annuum non daretur, [156] aeraque rescinderentur.

Med. Leid. sec. & Edd. Ital.

152 *Diviserat*] 1. Reg. & Voss. *dimiserat*. TENN.

153 *Acie*] Pighius T. II. Ann. p. 349. ubi hanc refert e Livio, Valerio, aliisque historiam, ait, in MSS. se invenisse *facie*. Mei rectius nihil variant, nisi quod Leid. sec. habeat *in qua*. Rescripsi autem *Petillius* per *ll* e Fastis, aliisque certissimis monumentis.

154 *Infrequens referretur*] Supra n. 43. *Legionis signa submitterentur*. Legioni adimerentur signa, ejus milites in supplementum aliarum legionum distribuerentur. Nam secundum Festum, *Infrequens appellabatur miles, qui abest, absuitque a signis*. Cornificius ad Herennium l. IV. *Praeterea, quod militiae te infrequentem tradidisti*. Ausonius ad Paulum. *Et quia sub Imperatore meo merui : procedere mihi inter frequentes stipendium jubebis. Seu aliter, aere dirutum facies*. AEre dirutus est, cujus aera rescinduntur. Festus. *Dirutum aere militem dicebant antiqui, cui stipendium ignominiae causa non erat datum : quod aes diruebatur in fiscum, non in militis sacculum*. Quo alludit Ausonius dicto loco. *Ut cumulo carminis in fiscum suum redacto, redeant versus, unde venerunt*. Varro l II. Vita P. R. *Stipendium appellatur, quod aes militi semestre aut annuum dabatur. Cui datum non sit propter ignominiam, aere dirutus est*. TENN. Inepte Medicei, & Palat. *in sequens*. Cantabr. tert. *& frequens* vide hic etiam Keuch. & notas ad Festum, & supra ad §. 21.

155 *Ei annuum* &c.] MSS. *ei non daretur, annua aera rescinderentur*. SCRIV. *Annuum* abest a Mediceo sec. & Edd. Italicis.

156 *AEraque rescinderentur*] Recte, & hi aere diruti vocabantur, auctore Varrone. nugantur igitur, qui pro his *numeroque rescinderetur* reponi postulant. MOD. Ora libri Parisiensis habebat, *numeroque rescinderentur*. Id si recipiamus, de vi Frontinus agere possit. qui enim numero rescindebantur, milites innumeri e matricula sublati dicebantur, & milites esse desinebant. at de his nihil minus, quam somniavit hoc loco Frontinus : agit enim de iis, quos alii *AEre dirutos* vocarunt, de quibus nos in Commentario ad Vegetium. Tum pro vulgata scriptura testimonium, praeter alios, dicet Valerius Maximus dicto cap. 7. *neque stipendium anni procedere, neque aera dari voluit*. STEW. Alias *numeroque rescinderetur*. SCRIV. *AEraque rescinderentur*. Esse hanc sinceram lectionem apparet ex dictis superioribus: Falsam unius Reg. *A numero rescinderentur*. TENN. *A numeroque rescinderentur* Medicei, & Edd. Italicae: *que* deest etiam in decem aliis meis. unde adducor, ut credam, rectum esse *stipendium ei n. d. annuaque aera r.* Porro *reciderentur*, iidem MSS. omnes cum Ed. Paris. praeter Vaticanum, de quo dubito. Nihilo minus *rescinderentur* praefero. *Rescindere* est irritum facere, abolere. *Recidere* est minuere, abradere: adeoque per *aera reciderentur* innueretur, aliquod tamen stipendii praeteriti iis fuisse concessum. Adi Gronovium ad Liv. l. XLIV. c. 5. & Observ. l. II. c. 22. l. IV. c. 16. Graev. ad Sueton. Calig. c. 44. Est, qui legit *resignarentur*.

CAP. II.

De effectu disciplinae.

EXEMPLUM I.

BRuti & Cassii exercitus, memoriae proditum est, [1] bello civili, quum una per Macedoniam iter facerent, priorque Brutus ad fluvium, in quo pontem jungi oportebat, pervenisset, [2] Cassii tamen exercitum & in efficiendo ponte, & in transitu maturando praecessisse. Qui vigor disciplinae effecit, [3] ne [a] solum in operibus, verum & [b] [4] in summa belli praestarent Cassiani [5] Brutianos [c].

II.

[a] Vulgo NE NON SOLUM. [b] Vulgo ETIAM. [c] Vulgo BRUTIANIS.

1 *Bello civili*] *In b.* Edd. Italicae. Dein *priorque Bruti exercitus* Vatican. *Bruti* sc. exercitus Palatin. contra *Cassium cum exercitu* idem. *tum Cassii e.* Leid. sec. *in eff.* deest praepositio in Gruteriano, & Gudiano. *pontem* Mediceus, & Leid. sec. *in tr.* rursus sine *in* Gruter. Mox *vigore* Medic. sec.

2 *Cassii tamen*] *Cassium cum exercitu* MSS. SCRIV.

3 *Ne non solum*] Recte vidit Celeb. Perizonius, delendam esse vocem *non*, & *ne* poni more frequenti pro *ut non*. Nullus enim meorum Codicum, immo ne ulla quidem Editio ante Modium agnoscit τὸ *non*, praeter Cantabr. tert. qui non habet *ne*. quare confidenter delevi. Petrens. *ut non*. Verum quod ait Frontinus, in summa belli, quae maxime consistit in proeliis decretoriis, Cassianos praestitisse Brutianis in eo vehementer errat. Quippe omnes Historici memoriae prodiderunt, in summa belli Cassianos victos, & castris exutos fuisse, Bruti vero cornu vicisse, & adversariorum castra cepisse: quod pluribus ostendit Perizon. Animadvers. Histor. c. 2, p. 81.

4 *In summa belli*] Rara significatio, pro ἐν ἀκμῇ. in acerrimis proeliis. Alias *summae belli* praeesse dicitur Imperator. Nepos Pelopida c. 5. *Cujus belli cum ei summa esset data, eoque cum exercitu profectus esset, non dubitavit, simulac conspexit hostem, confligere.* TENN. *Summa belli* non simpliciter notat proelia, sed omne id, in quo plurimum consistit momentum, & unde cardo rerum quasi vertitur. Quo sensu saepe haec vox apud Livium occurrit. l. XXIX. 4. *Summae belli molem adhuc in Sicilia esse.* XXXII. 17. *Nec eam ignominiam ad unius modo expugnandae moram urbis, sed ad summam universi belli pertinere ratus, quod ex momentis parvarum plerumque rerum penderet*, XLIX. 3. *Postquam summam*

 bel-

II. C. Marius, quum facultatem eligendi exercitus haberet, ex duobus, qui sub Rutilio, & qui sub Metello, ac postea sub se ipso [6] meruerant, Rutilianum, [7] minorem [a] quidem, [8] quia [9] certioris

a Vulgo QUENDAM M., QUI.

belli, ac regias omnes copias, terramque hostilem tam e propinquo conspexerunt. Atque sic etiam alii. Vide ad Lucan. l. v. 696. ubi quidam legunt;

Sufficit ad summam belli.

Summam belli committere, tradere duci, frequentissimum est. Ceterum *&* pro *etiam* rescripsi fide plurimorum Codicum, & Ed. Parif.

5 *Brutianis*] Voss. 3. Reg. 3. Hill. *Brutianos.* Vulgata constructio est in Sall. Cat. c. 1. *Qui se student praestare caeteris animantibus.* Tenn. *Brutianos* reposui; quoniam ita MSS. mei novem meliores, & Ed. Parif. exhibent; eamque constructionem optimi quique scriptorum non refugerunt. Vide, si vis, exempla plena manu congesta a Celeb. Viris Heinsio, & Burmanno ad Ovid. Metam. l. iv. 630.

Hic hominum cunctos ingenti corpore praestans.

Livius l. xliv. 34. *Quantum numero nos praestent.* Nepos de Regibus in fine *omnes in Africa natos praestitisse*, & in Hannib. c. 1. *praestitisse ceteros.* & saepe.

6 *Meruerant*] Unus Reg. *enituerant.* Tenn. *Enituerant* a m. pr. Medicei. Leid. pr., & Hillensb. *erant*, inepte. Vide ad c. 1. §. 11. 3. 13. Supra *C.* deest in Medic. pr. *&.* Med. sec. *Marcello* idem prave, & *qui sub. ipsum* Leid. sec.

7 *Quendam minorem*] Res periculosa est, fateor, absque veterum codicum adjumento in emendatione scriptorum versari: pergam tamen, ut coepi, quod felix faustumque sit, reponamque *quanquam minorem.* Cui optio dabatur duorum exercituum, eum elegit, quem disciplina praevalere intellexit, etsi numero inferiorem. Stew. *Quendam.* Unus Reg. in margine, & Voss. *Conventum.* meliorem exhibet conjectura Stewechii *Quanquam.* Tenn. Barthius l. xiv. Advers. c. 9. *quadam* sc. parte *minorem*, non me probante. Scaliger rectius ad oram codicis sui scribendum monuit *quidem*; idque in Susiano MSS. invenisse se ait Pighius Annal. T. iii. p. 151. Unde, & ita scribi vult: quo facit, quod in Mediceo pr. mox *quem quidam*; Immo diserte Petrens. *R. minorem quidem*; Optime, & verissime.

8 *Qui certioris*] Voss. 1. Reg. 2. Hill. *Quia certioris.* Legentes *Qui*, faciunt τὸ *arbitrabatur* passivae significationis. Gellius l. 1. c. 13. *Anceps quaestio, & in utramque partem a prudentibus viris arbitrata est.* Caelius apud Priscianum. *Ex scriptis eorum, qui veri arbitrantur.* h. e. putantur. Ita Virgilius *dignor* passive protulit.

Conjugio Anchisa Veneris dignate superbo.

Macrobius l. 1. c. 24. *Hora nos admonet, ut honore vestro haec mensa dignetur.* Tenn. Verbum *arbitrabatur* de Glossemate suspectum habet Barthius ibid. Sed videamus MSS. *Quem* Medic. sec. & Leid. sec. *Sed qui* Petrens. *qui ab eo e.* Cantabr. tert. *quia e.* Palatin. Gruterian. Leid. pr. & Ed. Parif. *qui acrioris* Vatican. *quia* etiam in Susiano: unde patet clarissime, rescribendum esse Re-

ris disciplinae arbitrabatur, [10] praeoptavit.

III. Domitius Corbulo, [11] duabus legionibus & paucissimis auxiliis, disciplina [12] correcta, Parthos sustinuit.

IV. Alexander Macedo [13] quadraginta millibus ho-

Rutilianum, minorem quidem, quia c. d. arbitrabatur. Active. Sc. Marius. Non enim audiendi sunt, qui vel delent ultimam vocem, vel passive contra auctoris & Livii, unde haec sine dubio desumta sunt, stylum capiunt. Rectius sane Scaliger, & Pighius legunt *sed quod*, vel *sed quia*. Verum *sed* sexcenties in talibus omitti, nemo nescit. *quod* est in Commel. per Scriverium inspecto Cod. *Quia* legendum esse viderunt etiam Lipsius, & Gronovius, quorum hic *quamquam*, ille *quondam* conjecerant.

9 *Certioris disciplinae*] *Acrioris*, ut dixi, Vatican. *acerbioribus* unus Scriverii, unde pro conjectura margini adleverat *acerbioris*. Leid. pr. *exercioris*: unde facere possis *exerti oris*, vel *exercitioris*: Vide ad Lib. II. I. 9. Sed, si quid mutandum, malim *exercitatioris*. Quippe novo invento milites exercitari in armis per lanistas curaverat Rutilius, ut docet inter alios Valerius Maximus l. II. c. 3. Consule Pighium de ejus disciplina ibid. p. 146.

10 *Praeoptavit*] Alii, *a. punctavit*. quod si Latinum est, castrense, & militare est, natum a punctis sine puncturis, de quibus Vegetius c. 8. lib. I. & c. 5. lib. II. MOD. *Praeoptavit*. Novem MSS. ita exhibent; ut Codd. inspexisse non videatur, qui *Poptavit*, *pontavit*, *punctavit* somniavit. TENN. *Punctavit* invenias in Editionibus primis, sed contra omnes MSS., Latinitatem & auctoris mentem. Non enim agit de singulis militibus, sed de toto exercitu Rutilii, quem Marius *praeoptavit*. quod verbum tam apud alios, quam Caesarem, & Livium est frequentissimum. Infra c. 5. §. 24. *Praeoptaverunt spectare*. Medic. sec. *praeoccupavit*. Uterque addunt *concivem*. Tennulius autem hic respicit Keuchenii animadversionem.

11 *Duabus legionibus*] Hillensb. *Cum duabus*: Immo vero tribus, qui error videtur esse ipsius auctoris. nam initio duae legiones Corbuloni adsignatae erant, ut docet Tacit. L. XIII. Ann. c. 8. sed deinceps adjecta est ex Germania legio cum equitibus alariis, & peditatu cohortium, teste eodem c. 35. ubi omnino vide, quam rigidissime disciplinam militarem, quae erat corruptissima, correxerit Cneus ille Domitius Corbulo, tunc Proconsul Neronis in Armenia. Adde Dionem Cassium l. LXII. p. 710. Ὁ γάρ τοι Κορβούλων συνήσας τε τὰ στρατιωτικὰ ἐσκεδασμένα κ̀ ἀσκήσας ἠμελημένα, & nostrum superiore cap. §. 20. 28. Verum & jam ante in Germania legiones operum, & laboris ignavas veterem ad morem reduxit. Tacit. Ann. l. XI. c. 18.

12 *Correcta*] *Correptis* (*correctis*) *Parthos continuit* MSS. SCRIV. Hinc Keuchen. legit *auxiliis disciplina correctis*. Palat. *correptis*. duo tresve *correpta* cum Edd. quibusdam. At bene se habet vulgatum, & utrumque passim occurrit. *Continuit* tamen scilicet, ne ultra statos terminos excurrerent, non temere spernendum. Agnoscit id enim, & Medic. pr. *superavit* Medic. sec.

13 *Quadraginta*] Non convenit inter autores numerus copiarum

hominum, jam inde a Philippo patre disciplinae adsuefactis, orbem terrarum adgressus, innumeras hostium copias vicit.

V. Cyrus, bello adversus Persas, [14] quatuordecim millibus armatorum inmensas difficultates superavit.

VI. Epaminondas, dux Thebanorum, quatuor millibus [15] hominum, ex quibus quadringenti tantum equites erant, Lacedaemoniorum exercitum viginti quatuor millium peditum, equitum mille sexcentorum vicit.

VII. A [16] quatuordecim millibus Graecorum, qui

rum Alexandri; teste Plutarcho in ejus vita c. 23. quidam tribuere ei *peditum triginta millia*, & tot Diodorus l. XVII. c. 17. Arrianus l. 1. Alii *peditum quatuor & triginta millia*. Hi quatuor, illi quinque millia equitum tradunt. Justinus l. XI. c. 6. *peditum triginta duo millia, equitum quatuor millia quingentos. Naves centum octuaginta duas.* Diodorus eundem numerum equitum, sed naves longas sexaginta refert. Tenn. *Tantae discipl.* Medic. sec. & Scriv. unus, unde margini adscripsit *fort. Sanctae. terrarum* deest in Palat. & Leid. sec. Pro *vicit* in Mediceis, & Edd. Italicis *superavit.* Sed J. Saresber. l. VI. c. 14. e Frontino hic citat *fudit*, cujus glossa videntur hoc loco esse tam *vicit*, quam *superavit.* Utrumque enim sequentibus exemplis iteratur. Pro *innumeras* Cantabr. *universas*, quod efficacius esse opinatur Cl. Wasse.

14 *Quatuordecim*] In Leid. sec. XL. sed quinam hic Cyrus? an idem, de quo §. 6. qui adversus fratrem bellum gessit? Ille certe debet intelligi, si hoc exemplum sanum est. Atqui tum millia illa de Graecis solis sunt intelligenda. Verum ineptus fuerit auctor, si eumdem hic intellexerit, atque ita in eodem capite bis de una eademque re mentionem fecerit. Primus tamen Cyrus intelligi nequit. ille enim pro Persis adversus Medos bellavit. Nihil igitur restat, nisi ut dicamus, auctorem inepte voluisse exaggerare exempla, vel hoc esse expungendum, aut denique corruptum esse locum. Certe in Palatino pro *Cyrus* exaratur *Pyrrhus*. Vide ergo, num legi posset *Pyrrhus adv. Spartiatas*. De qua expeditione lege Justinum l. XXV. c. 4. & qui illic citantur. Mox pro *inmensas* non bene *universas* Petrens. Hillensb. & Ed. Paris.

15 *Hominum*] Petrens. *armatorum*, ut praec. ex. *viginti quatuor* Leid. sec. XIV. & statim pro *sexcentis* praebet *ducentos*.

16 *Quatuordecim*] Vix *tredecim millia* Xenophon ipse numerat l. 1. p. m. 261. *Decem millia* ait Justin. l. V. c. 11. unde κατ' ἐξοχὴν οἱ μύριοι dicti sunt. Vide Casaubon. ad Polyaen. l. 1. c. 49. de Xenophonte ἐπανήγε τοὺς μυρίους. Statim in Ed. Bonon. etiam *decem millia*. Rediere autem salvi tantum 8600., teste Xenophonte l. III. p. m. 349. Nihil scilicet in-

qui numerus in auxiliis Cyri adversus [17] Artaxerxen fuit, centum millia barbarorum proelio [18] superati [a] sunt.

VIII. [19] Eadem Graecorum quatuordecim millia, proelio amissis ducibus, reditus sui cura uni ex [20] corpore [21] suo Xenophonti Atheniensi demandata, per iniqua & [22] ignota [b] loca, incolumia

a Vulgo SUPERATA. b Vulgo INCOGNITA.

incertius est in auctoribus, quam militum in exercitu numerus, aut etiam occisorum, & captorum in proelio, qui conciliari numquam fere potest.

17 *Artaxerxen*] Ita edidi ex Leidensi primo, non per *m*, ut vulgo fiebat. Saepe de hac terminatione Graeca jam ante monui.

18 *Superata sunt*] MSS. *superati*, & delent τὸ *proelio*. SCRIV. *Proelio* deest in unico Mediceo pr. sed *superati* exhibent Mediceus uterque, Petrensis, & Edd. Rom. ac Bonon. Eleganter, & vere. Livius l. XXVII. c. 16. *Millia triginta servilium capitum dicuntur capti*. XXX. 18. *Duo millia & pars maxima ea legione XII. amissi*. XXVIII. 18. *Millia hominum quatuor in foro Romae securi percussi sunt*. Sic Edd. qdd. aliae *percussa*. XLIV. 42 *Vagi e fuga v. milia hominum capta*. supra l. II. 3. 21. in nonnullis *quinque millia desiderati sunt*. infra l. IV. c. 7. §. 23. *quatuor millia, qui segnius pugnaverant*. Plura si quis desiderat, adeat Gronovium ad Livii l. XXXVII. 39. *duo millia relicti sunt*. & notas ad Curtii l. IV. 4. 16. *duo millia crucibus adfixi*: itemque Sanctii Minerv. p. 716. aliosque Grammaticos.

19 *Eadem Graecorum q. m. proelio*] Turbant hic vehementer libri veteres. Palat. *Eadem G. proelia q. m. proelio* ante *q. m.* ponitur etiam in Vaticano, Mediceis, Leidensibus, Cantabr. tert. Vossiano, & Hillensberg. ac Edd. Rom. Bon. Paris. & Wech. Praeterea *Eodem* habent Medic. Hillensb. Cantabr. Edd. Rom. & Paris. post *Graecorum* inserit Leid. sec. *G?* Vide, num de eodem Cyro aliquid lateat. an *Eo. dein caeso in proelio*, *Graecorum x.* vel XIV. *millia, amissis ducibus?* Nam Graeci omnes duces in proelio non amiserant. Confer Xenophontem laud. *libro. Cyrum in proelio occisum esse, satis constat.

20 *Corpore*] h. e. numero. Tacitus Germ. c. 39. *Magnoque corpore efficitur, ut se Suevorum caput credant*. Justinus l. XIV. c. 11. *Unum ex corpore suo esse velint*. l. XVIII. c. 3. *Regem ex suo corpore creari*. l. XXXIV. 1. *Ut corpus Achaeorum dissolverent*. Ovid. I. Metam. fab. 8.

Illud ab uno
Corpore, & ex una pendebat origine bellum.

Florus I. cap. I. *Ex variis quasi elementis congregavit corpus unum*. TENN.

21 *Suo*] *Suorum* MSS. SCRIV. *Suorum* Edd. Italicae. *corporum suorum* Medic. sec. dein *demandati* Edd. eaedem.

22 *Incognita*] Alias *ignota* SCRIV. Voss. 4. Reg. 2. Hillensb. *Ignota*. TENN. *Ignota* reposui auctoritate MSStorum Palatini, Medic. Vaticani, Leidensium, & Cantabrigiensium omnium; licet parum referat.

23 Re-

mia [23] reversa sunt.

IX. Xerxes ab trecentis Lacedaemoniorum ad Thermopylas vexatus, quum vix eos confecisset, hoc se deceptum ajebat, quod [24] multos quidem homines haberet, [25] viros autem, disciplinae tenaces, nullos.

23 *Reversa*] Lege cum uno Hill. *reversi*, ut n. 7. *superati* pro *superata*. sic dant Scriverianus, & Regius. TENN. Hic mei omnes *reversa sunt* servant; quare non tam audacter *reversi* reponere volui, quam supra *superati*. Quin & rectius tum etiam *incolumes* scribendum fuisse videtur.

24 *Multos*] Sic lege. Licet in 2. Reg. *Milites*. Vegetius l. I. c. 8. *In omni conflictu non tam prodest multitudo, quam virtus.* idem l. III. c. I. *Pluribus casibus subjacet amplior multitudo*. TENN. *Milites* etiam Gudian. dein *habebat* Medicei, & Edd. Italicae. Palatin. *faceret*. In Gudiano deest *autem*.

25 *Viros*] Tanquam non omnes viri, h. e. fortes fuissent. Justin. II. 9. *Pugnatum est enim tanta virtute, ut hinc viros, inde pecudes putares.* Ad historiam Seneca c. VI. benefic. c. 31. *Intellexit, quantum ab exercitu turba distaret.* Flor. II. 8. *Haec omnia praepedita magnitudine sua.* vide Freinshem. TENN. Cl. Wesselingius τὰ *disciplinae tenaces* delere, si vel unus addiceret codex, mallet. Certe acutior meliorque esset oratio; eoque sensu *Viros* pro fortes homines ἀνδρείους saepissime sumi, notissimum est. At nunc, cum omnes id servent MSS., juvi locum distinctionibus, quae vulgo aberant, *Viros autem, disciplinae tenaces, nullos.* ut duo dixerit Xerxes, nempe nec se fortes, nec exercitatos, & ad nutum imperantis obedientes habere viros. Alioquin & ego inducere velim.

CAP. III.

De continentia.

EXEMPLUM I.

[1] M. Catonem [2] vino eodem, quo remiges, contentum [3] fuisse, traditur.

II.

1 *M. Catonem*] Sine praenomine Palatin. & Leid. sec. qui etiam *Cato contentus*. Post *remiges* addit Petrens. *dio transirent*. quasi voluisset, *diem transirent*, i. e. transigerent. *vitam transire veluti pecora* Sallust. init. ubi vide. sed haec non a Frontini manu.

2 *Vino*] Plinius l. XIV. c. 13. *Cato quum in Hispaniam navigaret, unde cum triumpho rediit, non aliud, inquit, vinum bibi, quam remiges.* Valerius Max. IV. 3. 11. *Si quis hoc saeculo vir illustris pellibus hoedinis pro stragulis utatur, tribusque servis comitatus Hispaniam*

II. Fabricius, quum [4] Cineas [a] legatus Epirotarum grande pondus auri [5] dono ei daret, non accepto eo, dixit; Malle se habentibus id [6] imperare, quam habere.

III. Atilius Regulus, quum summis rebus praefuisset, adeo pauper fuit, ut se, conjugem [7] liberosque toleraret agello, qui colebatur [8] per unum villicum; cujus audita morte, scripsit Senatui de successore, destitutis rebus obitu servi necessariam esse praesentiam suam.

IV.

a Vulgo CYNEAS.

niam regat, & quingentorum assium sumptu transmarinam provinciam petat, eodem cibo eodemque vino, quo nautae (*uti* delent MSS.) *contentus sit, nonne mirabilis existimetur? Atqui ista patientissime superior Cato toleravit.* Factum hoc est, cum Celtiberos domuit. Front. I. I. I. Festi mutilum locum ita supplevit Scaliger. *Navitae, quod secum portaverant vinum atque oleum, usus tantum eo sum.* TENN.

3 *Fuisse*] Ita legendum. Vulgo est *esse*. SCRIV. Unde Lipsius, & Rubenius faciebant *egisse*. El. l. II. c. 32. Verum *esse* in solo Gruteriano, & Edd. Stew. ac Vesal. invenitur. in ceteris omnibus *fuisse*, uti etiam apud J. Saresber. l. V. c. 7. ubi pro *Plutarchi Strategematica*, necessario legendum *Jul. Frontini S.* In duobus tamen Cantabrig. deest *fuisse*. quod placet viro docto.

4 *Cineas*] Sic e MSS. reposui, quidquid renitatur Faber ad Justin. l. XVIII. 3. Graecis hic Pyrrhi legatus vocatur Κινέας, non Κυνέας *Cyneas*, ut vulgo.

5 *Dono*] deest in Palat. Mox pro *non accepto eo* Medicei *si accepto ei esset*. dein *aurum imp. id* Leid. sec. τὸ χρυσίον ἔχειν in hoc responso Plutarchus, qui, ut ceteri Curio tribuit in Apophthegm. p. 194. & Aurel. Victor. c. 33. Contra *id* deest in Palatino, & Medic. sec. Forsan rectius. *Habere* sine casu notat divitem esse. Saepe *amor habendi*. Tritum illud *unde habeas; quaerit nemo*. Sed adi Cl. Burm. ad Phaedr. Prol. l. III. 21.

*Curamque habendi penitus corde
eraserim.*

6 *Imperare*] Hoc responsum Samnitibus datum a M. Curio. Val. M. IV. 3. 5. Victor c. 33. aliud a Fabricio ibidem. n. 6. & Gell. I. c. 14. TENN.

7 *Liberos toleraret*]. Nutriret. Sustentaret. Caesar l. III. Bell. Civ. c. 49. *Frequenter ex perfugis cognoscebant, equos eorum vix tolerari, reliqua vero jumenta interisse.* Ibidem c. 58. *Ut foliis ex arboribus strictis; & teneris arundinum radicibus contusis equos alerent; & cogerentur his rationibus equitatum tolerare.* Plautus Rudente IV. 2. 14. *Paupertatem heri, qui & meam sententiam tolerarem, opera haud fui parcus mea.* Sallust. Catil. c. 37. *Juventus, quae in agris manuum mercede inopiam toleraverat.* Virgil. *Tolerare colo vitam tenuique Minerva.* Tacitus. *Multos militia, quosdam exercendo agros tolerare vitam.* TENN.

8 *Per unum villicum*] Vatican.

uno

IV. [9] Cn. Scipio post res prospere in Hispania gestas, in summa paupertate decessit, ne ea quidem relicta pecunia, quae sufficeret in dotem [10] filiarum, quas ob inopiam [11] publice dotavit Senatus.

V. Idem praestiterunt Athenienses filiis Aristidis, post amplissimarum rerum administrationem, [12] in maxima paupertate defuncti.

VI. Epaminondas, dux Thebanorum, tantae abstinentiae fuit, ut in suppellectili ejus [13] praeter ahenum & unicum veru nihil inveniretur.

VII.

sine villico.

9 *Cn. Scipio*] Inepte apud Saresber. & hic in Edd. quibusdam *C.* scribitur. sed & errat cum Seneca, vel non distincte satis rem narrat auctor. Non *filias*, sed *filiam* dotavit Senatus, non *post res in Hispania gestas*, ejusque mortem, sed dum illas gerebat Cn. Scipio, ut docent Zonaras, & Valer. Max. l. IV. c. 4. §. 10. Consule Dempster. in Paralip. ad Rosin. l. VII. Antiq. c. 31. Celeb. Perizonium de lege Voconia p. 137. & in Observ. Hist. p. 80. Apulej. Apol. p. 319. Ed. Colv. Ceterum vulgo contra MSS. edebatur *gestas in Hisp.*

10 *Filiarum*] MSS. *feminarum.* SCRIV. *Feminarum* exaratur etiam in tribus Cantabrig. Palatino, Mediceis, Leid. pr. & Edd. Italicis. Ridicule Leid. sec. *filiarum feminarum. filiarum* cum ceteris MSS. servat Saresber. quare cum Keuchenio aliquid mutare temere nolui. Paullo ante *discessit* Petrens. solemni variatione. Item *nec ea* Edd. pp. & MSS. duo.

11 *Publice*] Ex aerario populi. Victor c. 40. *Absente eo conjugi & liberis ob paupertatem sumptus publice dati.* Hinc Plinius l. I. ep. I. *Publicum funus Virginii Rufi.* Quod suis sumtibus populus Virginio fecit. TENN.

12 *In maxima*] Alias *summa.* SCRIV. 4. Reg. Voss. 3. Hill. carent τοῦ *in.* Caeterum optime Keuchenius *Filiis* pro *filiabus* vertit. Nam Nepos in Aristide. *Quo factum est, ut filiae ejus publice alerentur, & de communi aerario dotibus datis collocarentur.* Sic Plautus Paenulo V. 3. 9. *Mihi tuisque filiis salve.* Sticho IV. 1. 61. *Sed ego ibo intro, & gratulabor vestrum adventum filiis.* Quo loco filiae intelliguntur. TENN. *Summa* apud Saresber. exstat. *in* ex meis non agnoscunt MSS. quatuor, & Edd. Rom. Bon. ac Paris. *filiis* pro *filiabus*, & similia dici ante Keuchenium, & Tennulium iisdem pluribusque exemplis docuit G. J. Vossius l. II. de Analog. c. IV. aliique.

13 *Praeter ahenum*] Voss. 3. Reg. & 1. Hill. *Praeterea & unicum vero.* 2. Hill. *Praeterito reatu & unitum vero.* Unde Celeberrimus Graevius. *Praeter stoream & unicum veru.* Storea est teges. ἀπὸ τοῦ στορέω. sterno. TENN. Palat. *praeterito reatu . . . . . . u.* Leid. pr. Cantabr. Bib. Pub. Gudian. & Voss. (nam male in nota Tenn. typothetarum, ut opinor, vitio) *praeterito rea & unicum vero.* Vatican. *praeter reo & vicum vero.* Medic. prim. *praeter id horeo & ve-*

VII. Hannibal surgere [14] de nocte solitus, ante noctem non requiescebat, crepusculo demum ad coenam [15] vacabat: neque amplius quam duobus lectis [16] discumbebatur apud eum.

VIII. Idem, quum sub Hasdrubale Imperatore militaret, plerumque super nudam humum, [17] sa-

vero unicum. Medic. sec. *praeterito reatu & . . . n*. Petrensis denique *praeter unicum thoreuma n*. Ed. Rom. *praeter aevum*. Bonon. *praeter aenum*. In Leid. sec. & Saresber. hoc exemplum desideratur. Praeter *aheream & unicum veru* conjecerunt etiam Gronovius, & Vossius; & sane non male. Vide tamen, num simpliciter scribi debeat *praeter ferreum & minutum veru*. Plutarchus certe in vita Fabii p. 189. Ἐπαμινώνδαν μὲν Θηβαῖοι δημοσίᾳ διὰ πενίαν, ἣν ἀπέλιπεν ὁ ἀνὴρ, ἔθαψαν. οὐδὲν γὰρ οἴκοι τελευτήσαντος εὑρεθῆναι, πλὴν ὀβελίσκον σιδηροῦν, λέγουσι. Vertunt *praeter veru minutum ferreum*; at Xylander intelligit illic nummum quemdam ferreum: cui tamen explicationi noster repugnare videtur, qui docet, aliquid fuisse, quod ad suppellectilem pertinet, non ad pecuniam; nisi statuamus, Latinos ipsos auctores male intellexisse vocem ὀβελίσκον, quae vulgo *veruculum* notat. quod tamen mirum suppellectilis genus alicui videri posset apud hominem tam pauperem, ut etiam vivus unum tantum habuerit detritum pallium, quo fulloni dato domi desidere debebat teste AEliano l. v. Hist. Var. c. 5. Sed sciendum est, ei, ut homini militari, opus fuisse veru; quia non minus, quam gregarii milites, cibum sibi ipse assare voluerit, ceteris in exemplum. Adi Plutarch. Apophr. 201. & Polyaen. l. VIII. c. 16. & supra ad lib. IV. c. 1. Quidquid sit pro *veru unicum* transpositis MStorum ductu vocabulis scripsi saltem *unicum veru*. sed & *unicum* sine dubio est vitiosum. nam homini coelibi, etiam diviti, satis esset unicum veru; quare illa vox nullam habet emphasim. Omnino verum puto *ferreum & minutum veru*.

14 *De nocte*] Somni parcissimi omnes Hannibalem ferunt. Silius l. XII.

—— Vigil ille, nec ullam
Ad requiem facilis; credensque abscedere vitae,
Quod sopor eripiat, tempus.

TENN. *De nocte* est post mediam noctem. Adi Cl. Burm. ad Phaedr. l. III. F. 10. 20.

15 *Vacabat*] Alii *ad c. vocabat*. Fungi, non homines, qui non videant dictum a Frontino *vacare ad coenam* pro *vacare coenae*. MOD. Alias *vocabat*, & sic quidam ex MSS. SCRIV. *Vacabat*. l. male in 3. Reg. Voss. *vocabat*. TENN. *Vocabat* inveni in septem meis, & Ed. Wech. Marg. Immo Saresberiens. *Socios ad coenam vocabat*. quo faciunt sequentia, quae convivium exprimunt. *Vocare ad coenam* vulgaris, & trita est formula. Nihil tamen mutarem. *Vacare* cum praepositione *ad* pro Dativo invenias etiam apud Ovid. l. III. ex Ponto El. 1. 142.

Corporis ad curam vix vacat illa sui.

Terent. Andr. IV. 2. 23. *Vacuum me ad narrandum credas.*

16 *Discumbebatur*] Immo Justinus l. XXXII. negat, cum cubantem

17 sagulo tectus, somnos capiebat.

IX. AEmilianum Scipionem traditur in itinere cum amicis ambulantem, accepto pane, vesci solitum.

X. Idem & de Alexandro Macedone dicitur.

XI. Masinissam, nonagesimum [18] aetatis annum agentem, meridie ante tabernaculum stantem, vel ambulantem capere solitum cibos, legimus.

XII. [19] M'. Curius [a], quum, victis ab eo Sabinis, ex Senatusconsulto ampliaretur ei [20] modus agri, quem consummati milites accipiebant, grega-

[a] Vulgo C. & M.

tem caenasse. TENN.

17 *Sagulo tectus*] Plures, *sacculo tectus*. sed nesciunt illi ista Livii: *multi saepe militari sagulo opertum*, (Hannibalem scilicet) *humi jacentem inter custodias stationesque militum conspexerunt*. MOD. Alias *sacculo*. SCRIV. *Sagulo*. Sic omnes MSS. minus Scriveriano, qui *Sacculo*. Atqui Livius l. XXI. c. 4. *Multi saepe militari sagulo opertum humi jacentem inter custodias stationesque militum conspexere*. TENN. *Sacculo* non est in MS. Scriveriano, sed Ed. Romana, margine Ed. Wechel. & Saresberiensis, prave; *Stragulo* e Glossa Arcerianus.

18 *AEtatis*] Deest in Medic. pr. *ut dicitur* Edd. Rom. & Boxhon.

19 *M'. Curius*] Ita lego, vulgo est *C. Curius*. SCRIV. *M. Curius*. sic lege. In 3. Reg. 3. Hill. *C. Curius*. Est hic *M. Curius Dentatus*. TENN. In multis MSS. deest praenomen. *C.* etiam perperam Saresber. & tres mei. Verum non melius Keuchenius, & Tennulius exhibent *M.* seu *Marcus*, cum recte Scriverius monuerit *M'.* sive *Manium* esse scribendum: quod notavit etiam Scottus ad Aurelium Victorem l. 33. plura vide ad l. I. c. 8. §. 4.

20 *Modus agri*] Val. M. IV. 3. 5. quinquaginta jugera. Seneca VII. benef. c. 7. tantum agri Curio decretum, quantum arando uno die circuire potuisset. Victor c. 33. populo viritim quaterna dena jugera. Valerius septena tributa memorant. Sunt autem *consummati* (Turnebo interprete) cum in assignatione agrorum multi milites, verbi gratia viceni contribuuntur in ducena jugera, & ex eo agrorum modo pro portione accipiunt, singuli dena jugera. Sic secundum Valerium septem milites fuerint in unam summam collati, necesse est, cum Senatus Curio quinquaginta, militi septena jugera decreverit. TENN. *Motus* MSS. quatuor. de eo modo adi & Scott. ad victorem. Male autem Keuchenius, & Tennulius adsentiuntur Turnebo in expositione τοῦ *consummati*. *Consummati milites* nihil notat, nisi emeritos. Sueton. in Calig. c. 44. *In exercitu recensendo plerisque centurionum maturis jam, & nonnullis ante paucissimos quam consummaturi essent dies &c.* ubi omni-

galium portione contentus fuit; malum [21] civem dicens, cui non esset idem [a], quod ceteris, satis.

XIII. [22] Universi quoque exercitus notabilis saepe fuit continentia, sicuti ejus, qui sub M. Scauro meruit. Namque [23] memoriae tradidit Scaurus, pomiferam arborem, [24] quam [25] in pede castrorum fuerat complexa metatio, postero die abeunte exercitu intactis fructibus relictam.

XIV.

a Vulgo ID.

omnino vide Gronov. Sic *consummatio gladiatorum*, cum missio iis dabatur apud Plinium l. VIII. c. 7. Confer etiam Cael. Rhodigin. Ant. Lect. l. XI. c. II.

21 *civem*] Seneca l. VII. benef. c. 7. *Non est opus, inquit, vobis eo cive, cui plus opus sit, quam uni civi.* Valerius. *Parum idoneum Reip. civem existimans, qui eo, quod reliquis tribueretur, contentus non esset.* Idem responsum dedit Pittacus Sapiens Mitylenaeis, qui illi dabant muneri multa millia jugerum agri. *Nolite, rogo vos* (inquit) *mihi dare, quod multi invideant, plures etiam concupiscant. Quare ex istis nolo amplius; quam centum jugera, quae & meam animi aequitatem & vestram voluntatem indicent. Nam parva munera diutina: locupletia non propria esse consueverunt.* Nepos Thrasybulo c. 4. TENN. *Idem* reposui, auctoribus MSS. Palatino, Gudiano, tribus Cantabrig. duobus Leidensibus, & J. Saresberiensi. De hoc dicto vide & Plin. l. XVIII. c. 3. Aurelium Victor. c. 33. aliosque.

22 *Universi*] Leid. sec. *universo exercitui.* *Sicut* MSS. & Edd. nonnulli. Sequentia non recte Saresb interpolat *insignem gloriam meruit. Nam.*

23 *Memoriae prodidit*] In libris procul dubio, quos de vita sua reliquisse nobis ex Grammaticis constat. Apud quos haec fragmenta paulula praeclari operis leguntur. Servius, ubi de pilato exercitu, Diomedes aliique. Vide Indicem in Grammaticos Putschii SCRIV. *Cur. post.* Adi G. J. Voss. de Histor. Latin. l. I. c. 9.

24 *Quam &c.*] Vaticanus, Medicei, & Edd. Italicae *quae in p. c. f. completa metatione.* Leid. sec. *complexus metator.* Non male scribi posset *complexa metatione* passive. quomodo hoc participium apud optimos auctores usurpatur. Vide Thesaurum Fabri, & N. Heins. ad Ovid. Ep. IV. 139. Sed non opus est. Saresberiensis haec tamquam ex ipso Scauri opere citat. *Memoriae tradidit continentiam militarem. pomiferam, inquit, arborem, quam in pede c. fuerat complexa metatio, postremo die concinentibus aeneatoribus & abeuntibus nobis, intactis fructibus exercitus reliquit indemnem.* *Postera* hic est in Petrensi, ut alibi saepius.

25 *In pede castrorum*] Esse *in limite* facilius quis affirmet, quam probet exemplis: ejusdem tamen significationis est inscriptio portae Noviomagensis. HIC PES IMPERII. de qua vide Pontanum hist. Gelr. Verum cum maximam partem castra metati sint in editis locis, puto dici, ut *Pedem montis* TENN *In limite* significari putat Keuchenius. Tennulio ego adsentior. Quaevis partes loci seive infimae *pedes* a veteribus vocantur.

XIV. Auſpiciis Imperatoris Caeſaris Domitiani Auguſti [26] Germanici [a] eo bello, quod [27] Julius Civilis in Gallia moverat, Lingonum opulentiſſima civitas, quae ad Civilem deſciverat, quum adveniente exercitu Caeſaris populationem timeret, quod [28] contra exſpectationem [29] inviolata, nihil [30] ex rebus ſuis amiſerat, [31] ad obſequium redacta ſeptuaginta millia armatorum [32] tradidit mihi [b].

XV.

a Vulgo GERMANICO BELLO. *b* Vulgo EI TRADIDIT.

26 *Germanico bello*] Medicei *Germanici eo bello.* Recte omnino. l. I. c. I. 8. *Imperator Caeſar Domitianus Auguſtus Germanicus.* l. II. c. 5. 23. *Imperator Caeſar Auguſtus Germanicus*, & paſſim cum alibi, tum in nummis. Immo, ut hic, eodem plane modo l. II. c. II. §. 7. *Imperator Caeſar Auguſtus Germanicus eo bello, quo victis hoſtibus cognomen Germanici meruit.*

27 *Julius Civilis*] Vide, & de *Lingonum civitate* Tacit. l. I. Hiſtor. c. 59. & alibi. Statim *abvenientem ab ex.* Saresber. *advenientem* etiam Voſſian.

28 *Contra exſpectationem*] Alias *praeter ſpem.* SCRIV. Saresberienſis lectionem indigitat Scriverius.

29 *Inviolata*] Continentia ducum maximum momentum ſemper victoriae fuit. Florus IV. c. 12. de Germanis. *Mores noſtros magis, quam arma ſub Imperatore Druſo ſuſpiciebant.* l. II. c. 6. de Hiſpanis. *Certum eſt tamen, ad profligendam provinciam maxime profeciſſe ſingularem Ducis ſanctitatem.* Hinc apud Curtium l. IV. c. 10. Darii legati ad Alexandrum: *Darium, ut pacem a te jam hoc tertio peteret, nulla vis ſubegit; ſed juſtitia & continentia tua expreſſit.* Ubi videndus Freinshemius. TENN.

30 *Ex rebus*] Reg. *de rebus.* TENN.

31 *Ad obſequium*] *In obſequium.* MSS. SCRIV. *In* Medicei, & Edd. Italicae.

32 *Ei tradidit*] *Mihi tradidit* MSS. tres, & in margine NOTA TEMPUS AUCTORIS. SCRIV. Voſſ. 3. Reg. 3. Hill. *Tradidit mihi.* Et ſic legit Gujetus, explicans, mihi Frontino, auſpiciis Domitiani Imperatoris accipienti. Nam & Scriverius, qui tribus MSS. eandem lectionem dedit, invenit in margine. *Nota tempus auctoris.* Omnes fere pedeſtres autores militiam ſunt ſecuti. Cicero fuit Syllae miles, auctore Plutarcho, ut alii, tyro in exercitu Cn. Pompeji conſulis. Suetonius tribunatum militum fuit adeptus. Valerius Maximus ſtipendia feciſſe, & in Aſiam cum Sexto Pompejo navigaſſe, dicitur Incerto auctori in ipſius vita. Vellejus in Germania ſub Tiberio praefectus equitum fuit. Ninius Major equeſtribus militiis induſtrie functus. Plinius Junior tribunus militum fuit. Ipſe Horatius meruit tribunus militum l. II. Ode 7.

Tecum Philippos & celerem fugam
Senſi, relicta non bene parmula.

TENN. *Tradidit mihi* ex meis praeter Palatin. exhibent Leidenſ. pr. Petrenſ. Cantabrig. tert. Gudianus, & J. Saresberienſis. In Mediceo primo *tradidit jndo.*

XV. [33] L. Mummius, qui, Corintho capta, non Italiam solum, sed etiam [34] provinciam tabulis statuisque exornavit, adeo nihil ex tantis manubiis

inde. Ed. Wech. *tradidit ei*. In ceteris MSS. & Edd. deest τὸ *ei*. quapropter *ei* secure ejeci, & *mihi* reposui; Quod & certis rationibus motus fecisse mihi videor. Nam si ipsi praesenti Imperatori Lingonum civitas sese tradidisset, initio hujus exempli auctor non dixisset *Auspiciis imperatoris*, sed consilio, & ductu ejus, eique hanc de exercitus sui continentia gloriam apertius adtribuisset; ut fecit in praecedentibus libris quater, ubi non auspiciis Imperatoris, sed ab ipso Imperatore gestam fuisse rem narrat. Quod advertit etiam bene Gujetus. Verisimile praeterea est, Frontinum hoc in bello cum Imperio contra Civilem missum esse, ut virum militiae bene peritum: quippe a quo jam ante Silurum gens in Britannia esset subacta. Qua de re consule Doctissimi Poleni prolegomena. Ex eo etiam, quod quinquies in hoc parvo libro mentionem faciat rerum, in Germania sub Domitiano gestarum, non leve argumentum videtur peti posse, auctorem ipsum hisce rebus agendis interfuisse, & non multo post hosce libros conscripsisse, certe vivo etiamnum Domitiano; nam neque Nervae, neque Trajano, quorum in libro de aquaeductibus honorificam saepe facit mentionem, hic ullum datum est exemplum: immo ne quidem Dacici belli postea a Domitiano gesti meminit; adeo ut inter Germanici, & Dacici belli tempus hoc opus editum fuisse clare adpareat. Vide ibidem Polenum.

33 *L. Mummius*] Sic bene MSS. praeter Mediceos, & Ed. Rom. in quibus *Lanninus* & *J. Lavinius*. Corrige hinc Saresber. l. v. c. 7. apud quem mirifice *Lucilius Meromius*.

34 *Provinciam*] Quam? Achaïamne? Hoc certe a vero est alienissimum. An *provincias*, ut ad marginem libri sui correxit Lipsius, & probat Vir doctus quidam, levissima certe mutatione? Vellej. l. II. c. 15. *ex provinciis in Italiam*. Sic in Nepot. Dat. c. x. vulgo *regis provinciam vexat*. cum jam recte Bosius in 2. MSS. legendum monuerit *provincias*. Palat. *provincia*. Cantabr. tert. *provinciam totam*. Adblanditur mihi conjectura, quam licet audaciorem, proponam tamen, *Sed & totam prope Europam*, per milites passim sparsis, & projectis, vel publicatis scilicet & venditis illis; unde & rex Attalus tabulas emerit, teste Plinio l. xxxv. c. 4. sed & ipse Mummius Graecorum in templis inde donaria dedicavit, ut refert Pausanias l. v. Eliac. p. 399. 439. &c. Ceterum pro *tantis manubiis* in quibusdam est *totis m.* solemni confusione, de qua etiam saepe monendum habui ad Lucanum. In eodem non adeo male, quamvis ego vulgatum praeferam, l. VIII. 447. in MSS. etiam nonnullis invenitur *in solo tota est fiducia Nilo* pro *tanta*. quod illic monere oblitus fui. Verum hac occasione non possum non agnoscere errorem ibidem a me commissum: dum feci, nescio, qua mentis vertigine abreptus, Lepidum tutorem Ptolemaei Dionysii sive ultimi, eumque confudi cum Ptolemaeo Epiphane, cujus diu ante tutor fuit Lepidus, sed Ptol. Dionysii tutor re vera fuit Pompejus; quare tota illa de Pompeji tutela adnotatio mea deleatur, vel pro non scrip-

biis [35] in suum convertit, ut filiam ejus inopem Senatus ex publico dotaverit.

ta habeatur a te, benevole lector, enixe peto.

35 *In suum convertit*] Alias *in usum suum*. SCRIV. Saresb. *in suum convertit usum*. Petrens. *in suum usum convertit*. Verum non raro *meum*, *tuum*, *suum* elliptice usurpari cuivis notum est. alii *in suam domum intulit*. Sic Aurel. Victor c. 60. *Mummius Corinthum signis tabulisque spoliavit, quibus cum totam replesset Italiam, in domum suam nihil intulit*. Ita MS. Leid. vulgo non bene *contulit*. Epit. Liv. LII. *L. Mummius abstinentissimum virum egit. Nec quidquam ex iis opibus ornamentisque in domum ejus pervenit*. Abstinentiae ejus, quam simili fere modo describit Cicero l. I. in Verr. c. 20. non parvum momentum addidit ignorantia artificii. Vide auctores cit. ad Flor. l. II. c. 16. & Plinium l. adducto.

CAP. IV.

De Justitia.

EXEMPLUM I.

CAmillo, Faliscos obsidenti, ludi magister liberos Faliscorum, tamquam ambulandi caussa extra [1] murum eductos, tradidit, dicens [2] repetendis eis obsidibus necessario civitatem imperata facturam. Camillus non solum sprevit perfidiam, sed & restrictis post terga manibus magistrum virgis agendum [3] ad parentes tradidit [4] pueris,

1 *Murum*] *Muros* Medic. sec. & Cantabr. tert. dein *deductos* quidam teste Kenchenio. *tradit* Petrens.

2 *Repetendis*] Forte melius *retentis*. SCRIV. Nata haec est Scriverio conjectura e J. Saresber. l. V. c. 7. *retentis obsidibus*, quam probat Keuchenius. recte. Hortatus est Camillum, ut retineret eos quasi obsides, donec civitas imperata faceret, quo eos recipere possent. nihil tamen temere mutatum velim. *eis* deest quoque in Mediceo sec. & Edd. Italicis. Paullo post Saresber. *Camillus vero*. dein *sed etiam* Medic. & Edd. Ital. *&* caret Saresber. quomodo antea saepius habuimus *non solum, sed* omisso τοῦ *&* vel *etiam*. *Strictis* Petrens.

3 *Ad parentes*] Principum enim Faliscorum complurium erant liberi, ut constanter tradunt omnes historici tum Graeci, tum Latini cum Livio l. V. c. 27. Idem tamen l. XLII. c. 47. ait, *Eadem fide indicatum Pyrrho regi medicum, vitae ejus insidiantem; eadem Faliscis vinctum traditum proditorem liberorum regis. Haec Romana esse, non versutiarum Punicarum*

ris, [5] adeptus [a] beneficio victoriam, quam fraude non [6] concupierat. Nam Falisci ob hanc justitiam sponte ei se [7] dediderunt.

II. Ad Fabricium, ducem Romanorum, medicus Pyrrhi, Epirotarum regis, pervenit; [8] pollicitusque est, daturum se Pyrrho venenum, si merces sibi, in qua operae [9] pretium foret, constitueretur. Quo facinore Fabricius egere victoriam suam non arbitratus, regi medicum detexit; atque ea fide meruit, ut ad [10] adpetendam amicitiam Romanorum compelleret Pyrrhum.

a Vulgo ADEPTUSQUE EST.

earum, neque calliditatis Graecae. Varie haec tentant viri docti. Mihi videtur illic scribendum *liberorum. Leges has Romanas esse, Rex* & *lex* sexcenties in MSS. confunduntur.

4 *Pueris*] Mirum, in tam simplici voce variare libros MSS. *pueris tradidit* Saresb. *puris* Medicei; *puero* Leid. sec. *piis* Edd. Italicae. Forte exciderit *pio*, ut fuerit scriptum *t. pueris, pio adeptus beneficio v.* nam illa *que est* non sunt a Frontino, nec exstant in Voss. Palat. Gudiano, Vaticano, Leidensibus, Cantabrigiensibus, nec in J. Saresber. neque in ulla Editione ante Scriverium, qui haec de suo tacitus adjecit. Juvat hanc conjecturam, quod & *beneficiis* iidem scribant Medicei, & Edd. Italicae. εὐσέβειαν Camilli hac in re laudat etiam Polyaenus l. VIII. Strat. c. 7.

5 *Adeptusque est*] 4. Reg. 3. Hill. sine distinctione. *Tradidit pueris adeptus beneficio vict.* TENN.

6 *Concupierat*] *Cupierat* Palat. & Edd. Ital. *concupiverat* Hillensb.

7 *Dediderunt*] 4. Reg. 1. Hill. *dederunt.* TENN. Medic. pr. Petrens. Leid. pr. Gudian. & Edd. primae *dederunt.*

8 *Pollicitusque d.*] Saresber. *pollicitus d.* & *dum* pro *si.*

9 *Pretium foret*] Alias *esset.* SCRIV. Scriverius, & unus Reg. *p. esset.* Fuit hic medicus Timochares Ambraciensis, regis Pyrrhi amicus. Gell. III. c. 8. ubi Claudio Quadrigario vocatur *Nicias.* Hinc Camillus *vir sanctus* dicitur. TENN. *Esset* Medicei, & Edd. Italicae. In Gellii verbis pro *Qui sibi pretium a nobis peteret, si te clam interfecisset*, conjicit legendum esse Scriverius in curis posterioribus; *qui, si sibi pretium a nobis operae sit, te clam interficeret.*

10 *Adpetendam*] Alias *petendam.* SCRIV. Scriverius, & 2. Regii *petendam.* TENN. *Petendam* Medicei, Leidenses, duo Cantabrigienses, & Edd. Italicae, quod malim.

CAP. V.

De Constantia.

EXEMPLUM. I.

Cn. Pompejus, minantibus [1] direpturos pecuniam militibus, quae in triumpho ferretur, [2] Servilio & Glaucia cohortantibus, ut divideret eam, ne seditio fieret, adfirmavit, non triumphaturum se, sed potius moriturum, quam licentiae militum succumberet; castigatisque oratione gravi laureatos fasces objecit, ut ab illorum inciperent direptione: eaque invidia [3] redegit eos ad modestiam.

II. [4] C. Caesar, [5] seditione in tumultu civilium armorum facta [a], [6] quum maxime tumentibus animis,

[a] Vulgo AC TUM.

1 *Direpturos*] *Se dir.* Petrens.

2 *Servilio & Glaucia*] Hac in re unius Servilii meminit Plutarchus, qui vocat eum ἄνδρα ἐπιφανῆ in Pompejo p. 626. unde liquet satis, fuisse Servilium Vatiam, post dictum Isauricum. Adde & Apophthegm. p. 203. Quis vero ille Glaucias fuerit, non facile dixerim. Glauciae nomen etiam Serviliorum est. quare mira videtur locutio *Servilio, & Glaucia*; cum uterque fuerint *Servilii.* Quod defendi tamen potest eo, quod scriptores saepe soleant quosdam nomine gentili, quosdam cognomine, prout vulgo magis cogniti erant, adpellare, ut luculente docuit Spanhem. T. 2. de num. praest. Palat. *Glaucio.* In re obscura conjecturas perdere nolim.

3 *Redegit*] *Recepit* MS. SCRIV.

4 *C. Caesar*] *C.* deest in Palat. Leid. sec. Medic. & Edd. Italicis.

5 *Seditione in tumultu civilium armorum*] An retinendum sit, τὸ *seditione*, aliis considerandum relinquo. STEW. Τὸ *seditione* ejiciendum videtur Stewechio. At MSS. sic exemplum hoc concipiunt *C. C. s. tumultu c. seditione a. acta maxime tum tumentibus a.* SCRIV.

6 *Actum*] 4. Reg. Voss. *Actam.* 2. Hill. *Acta.* ut & Scriverii MSS. pro *Tumentibus* unus Reg. & Scriverii MSS. *Tum tumentibus.* TENN. *Seditione* retinent mei omnes. Voss. *seditionem.* Pro *armorum* in Medic. sec. & Hittorp. marg. *armatorum.* pro *ac tum* Medicei, Palatin. & Edd. Rom. ac Bonon. *acta.* Leid. pr. & Cantabr. tert. *actam.* Sed Petrensis *facta.* itemque Vossian. a m. pr. quod deletum erat. *ac tum* deest in Ed. Par. dein *maxime tum* Edd. Rom. Bon. & Paris. *animis tumentibus*, vel *timentibus*, vel *trementibus* MSS. septem. Quare lego *seditione in t. c. armorum facta, cum maxime tum.*

mis, legionem totam exauctoravit, ducibus [7] seditionis securi percussis: mox eosdem [a], quos exauctoraverat, ignominiam deprecantes restituit, & optimos milites habuit.

III. Postumius Consularis [8] cohortatus suos, quum interrogatus esset a militibus, quid imperaret, dixit, ut se imitarentur; & arrepto signo hostes primus invasit: quem secuti, victoriam adepti sunt.

IV. [9] Cl. [b] Marcellus, quum in manus Gallorum inprudens incidisset, circumspiciendae regionis, qua evaderet, caussa equum in orbem [10] flexit: deinde, quum omnia esse infesta vidisset, [11] precatus Deos in medios hostes inrupit; quibus inopinata audacia perculsis, ducem quoque eorum trucidavit, atque, ubi spes salutis vix superfuerat, inde [12] opima retulit spolia.

V.

a Vulgo eos. *b* Vulgo L. M.

tum. animis. vel etiam *tum cum maxime animis tum.* *Seditione facta* Latinissimum est. Vide Cl. Wasse ad Sallust. B. Catil. c. 62. Immo ex nostri stylo. supra l. IV. c. I. §. 43. *Cum ex V. legionibus una, seditione facta, militiam detractasset.* de τοῖς *cum maxime* & *tum cum maxime* egimus ad l. III. c. II. §. 4. Reposui, ut certius, *facta, quum m. t.* & ita in litteris ad me Cl. Wasse.

7 *Seditionis*] Deest haec vox in Ed. Paris. *percussis* abest a Leidensibus, & Gudiano. *exauctoravit* Ed. Paris. *eosdem* autem pro *eos* scripsi fide novem MSStorum.

8 *Cohortatus*] Cantabr. tert. *cohortans.*

9 *L. Marcellus*] *Cl. Marcellus* MSS. Scriv. Voss. 4. Reg. I. Hill. *Cl. Marcellus*, & sic Scriverii. Tenn. *Claudius* habent ex meis Palat. Gudian. Leid. pr. Mediceus sec. Petrens. & Ed. Paris. *Consul Mar.* Leid. sec. Non dubitavi recipere *Cl.* Vide ad l. III, c. 16. & Pigh. T. II. Ann. p. 126. & seqq.

10 *Flexit*] Arcerian. *flectit.*

11 *Precatus*] *Deprecatus* MSS. Scriv. *Depr.* duo Medicei. Ex Scriv. MSS. id placebat Keuchenio. dein ait in quibusdam esse *perrupit.* In quibus nescio, male certe. *percussis* statim Leid. pr. & Medic. sec. *saluti* Arcer. denique *inde* deest in Petrensi.

12 *Optima spolia retulit*] Dii vobis malefaciant audacissimi nebulones, qui bonis scriptoribus corrumpendis ita sedulam navatis operam. Emendo *opima spolia*, quorsum enim illa praecedentia, *ducem quoque eorum trucidavit*? Ea spolia opima, quae dux duci detrahebat. testes mihi Livius, Plutarchus, Festus, alii. inter quos Varro: qui tamen illius vocis significationem ampliavit.

V. [13] L. Paullus, amisso ad Cannas exercitu, obferente equum Lentulo, quo fugeret, superesse cladi, quamquam non per ipsum contractae, noluit; sed in eo saxo, cui se vulneratus adclinaverat, persedit, donec ab hostibus obpressus confoderetur.

VI. Varro, collega ejus, [14] vel majore constantia post eamdem cladem vixit, gratiaeque ei ab Senatu & populo actae sunt, [15] quod non desperasset [16] Rempublicam [a]. [17] Non autem vitae cu-

a Vulgo DE REPUBLICA.

Non absimile mendum in II. Apuleji de Asino: *mittit mihi Byrrhena Xeniola, porcum optimum, & quinque gallinulas.* scribo, *porcum opimum*. Apud eundem Apulejum paulo post, *non parvas stipes, imo vero mercedes optimas jam consecutus.* iterum legerim *opimas*. STEW. *Opima.* Ita Stewechius; cum antea esset *optima*, manifesto vitio, quod nullus MSS. agnoscit. SCRIV. *Opima.* Sic omnes MSS. τὸ *Optima* nusquam occurrit. Sunt autem opima spolia, quae dux occiso hostium duci sua manu detraxit; quorum tria a Ducibus suis relata vidit Respublica Prima retulit Jovi Feretrio Romulus de Acrone Caeninensium Rege. Secunda Cornelius Cossus de Larte Tolumnio Vejentum Rege. Tertia, de quibus hic agitur, Claudius Marcellus de Viridomaxo Gallorum Rege. TENN. *Optima* tamen est in Vaticano perverse.

13 *L. Paulus*] L. AEmilius Paulus fuit pater L. AEmilii Pauli Macedonici, dissuaserat commissionem proelii. TENN. Praenomen non agnoscunt Medicei, Leid. sec. & Edd. primae. Mox *inclinaverat* Leid. sec. *declinaverat* Medic. sec. & *compressus* Medic. pr.

14 *Vel majore*] Nullam emphasin hoc loco illud *vel* habet, nisi notet *saltem*, ut puto. Vide ad l. II. 3. 16. *Si non infestarent, vel certe fatigarent.* Clare etiam apud Curtium pro *saltem* ponitur l. VI. 10. 12. *Vel judicium tuum serva. Majori* Cantabrig.

15 *Quod*] MSS. tres, & Edd. primae *quia*.

16 *De Rep.*] Omnes MSS. *Desperasset Remp.* elegantius. Cicero Attico. *Breviloquentem jam me tempus ipsum facit: pacem enim desperavi.* Sic cogitare remp. Seneca controv. 35. *Nemo fur Remp. cogitat; nihil non licet pro Rep. facere.* Cicero IV. fam. 4. *Qui fortasse arbitraretur, me hanc remp. non putare.* TENN. Livius l. XXII. in fine *Ut consuli ex tanta clade, cujus ipse caussa maxima fuisset, redeunti, & obviam itum frequenter ab omnibus ordinibus sit, & gratiae actae, quod de Republica non desperasset.* Nihilominus omnes MSS constanter *rempublicam*, ut & Edd. Rom. Bon. Paris. Wech. quod non recipere, superstitiosum duxi, praesertim probante summo Gronovio ad Plinium l. XXII. c. 24. *Ulcera desperantia cicatricem.* Lentulus ad Ciceron. l. XII. Ep. 14. *Nos & rempublicam desperaverint. Desperare rem* Cicero saepius l. II. Ep. 16. III. Ep. 13. & alibi. Sueton. in Caes. c. 30.

cupiditate, sed Reipublicae amore, se superfuisse reliquo aetatis suae tempore adprobavit. [18] Nam & barbam capillumque [19] submisit, & postea numquam recubans cibum cepit; [20] honoribus quoque [a], quum ei deferrentur a populo, renuntiavit, dicens, felicioribus Magistratibus Reipublicae opus esse.

VII.

a Vulgo HONORIBUSQUE.

20. *Desperans consilii eventum.* Curt. l. v. c. 5. 17. *Desperare misericordiam.* & ita alii.

17 *Non autem*] Medic. sec. *neque a.* pro *aetatis* Petrens. *vitae.*

18 *Nam*] MSS. quidam illud *nam* non habent, & mox legunt *honoribus quoque* SCRIV. τῷ *nam* carent Voss & 2. Hill. & Scriveriani. TENN. Ex meis etiam *nam* non agnoscunt Medicei, Leidenses, & Palat sed Petrens. *dum & capillum* Medicei, & Ed. Rom. dein *recumbens* Leid. pr. & Edd. Italicae.

19 *Submisit*] Sic MSS. quae vox male damnatur ab amico; neque enim injuria fiet Frontino ac bonis auctoribus, si retineatur. Sic optimi utuntur. Plinius lib. VII. epist. 27. *Quia reis moris est submittere capillum, recisos meorum capillos depulsi, quod imminebat, periculi signum fuisse.* Seneca pater contr. 27 *Graeci coeperunt in theatro postulare, ut Sabinus maximum magistratum gereret. Mos autem barbam capillumque magistratus Cretensium submittere. Surrexit Sabinus, & silentium manu fecit, deinde ait. Hunc ego magistratum Romae bis gessi.* Sic & *immittere.* Pedo ad Liviam.

At comitum squalent immissis ora capillis.

Virgil. III. AEn. 593.

Dira illuvies immissaque barba.

Promitto ejusdem monetae est, sed non probioris; neque hic in ullis MSS. apparet. Pedo ad Liviam.

Vidimus attonitum fraterna morte Neronem,
Pallida promissa flere per ora coma.

Nepos Datame c. 3. *Et niger & capillo longo barbaque erat promissa.* Itali, & Siculi in luctu crines nutriebant. Lycophron de Siculis.

Κρατὸς δ' ἄκυρος νῶτα καλλυνεῖ φόβην
Μνήμην παλαιῶν πημάτων ὀδυρμάτων.

Intonsa per tergum fluet capitis coma,
Doloris antiqui memoriam refricans.

Graeci tondebant. Euripides Alceстide 512.

Τί χρῆμα κουρᾷ τῇδε πενθίμῳ πρέπεις;

vs. 828. Cum Admeti uxorem mortuam tandem intelligeret Hercules, respondit:

Ἀλλ' ᾐσθόμην μὲν ὄμμ' ἰδὼν δακρυῤῥοοῦν
Κουρὰν τε, καὶ πρόσωπον.

TENN. Keuchenius e quibusdam editis, quales ego nullos vidi, volebat *promittere*, sed *inmittere*, *promittere*, *submittere* promiscue hac in re usurpatur. Exempla ubivis obvia.

o *Honoribusque*] 2. Reg. Scriv. & 3. Hill. *Honoribus quoque.* TENN. *Quoque* rescripsi ex tribus Cantabrig. Gudiano, & Leid. utroque.

VII. Sempronius Tuditanus, & [21] C. Octavius Tribuni [a] militum, omnibus fusis ad Cannas, quum in minoribus castris [22] circumsederentur, suaserunt commilitonibus, [23] stringerent [b] gladios, [24] & per hostium praesidia erumperent secum; [25] id sibi animi esse, etiamsi nemini ad erumpendum audacia fuisset, [26] adfirmantes. De cun-

a Vulgo TRIBUNUS. b Vulgo UT ST.

quos Medic. pr. *honores* Medicei, & Leid. sec.

21 *C. Octavius Tribunus militum*] 2. Reg. Voss. 2. Hill. *Tribuni militum* TENN. In Palatino, & Hillensb. *Cn.* vel *Gn.* Leid. sec. *M.* In tribus MSS. & Edd. Italicis praenomen deest. *Tribuni* agnoscunt Medicei, Leidenses, Palatin. aliique cum Edd. Veteribus. quare ita legit quoque Ruben. l. II. Elect. c. 32. vel potius, quia ignotus est ille Octavius, *Tuditanus e legione octava Tribunus*. Et certe *Sempronii* solius mentionem facit Livius l. XXII. c. 50. Appian. de B. Annib. p. m. 568, qui haec acta in majoribus castris & 10. millia evasisse refert. & paullo post in nonnullis MSS. est *adfirmans*. Attamen *suaserunt*, retinent constanter omnes, nemo *suasit*. Mihi non videtur ablegandus *Octavius*, sed scribendum ejus praenomen *Cn.*, ut fuerit idem, qui A. DXLI. fuit Quaestor, & dein Praetor, pater Cn. Octavii, qui navalem de rege Perse triumphum egit. Cannensis clades accidit A. DXXXVII. de eo consule Pigh. Ann. T. II. p. 179. & Glandorp. in Onomast.

22 *Circumsederentur*] 1. Reg. Voss. 2. Hill. *circumsiderentur* TENN. Et tres mei cum Edd. prioribus. Clarissimo Wasse placet e 2. Cantabrig. *circum obsiderentur*, ut Edd. Vett. Plin. l. VIII. 33. *circum adspicere* l. XI. 168. *circum obruere*. Tacit. l. IV. 62 *circum adstare*, & similia, a librariis certe id non profectum videtur. *castris* in Ed. Par. deest. *commilitibus* Gudian.

23 *Ut stringerent*] Τὸ *ut* non agnoscunt 2. Reg. 2 Hill. & Voss. commode abest, ut saepe monui. TENN. Recte delent etiam Gudian. & duo Cantabrig. & Palatin. qui *stringere* habet. Notarum hoc saepius supra.

24 *Et per.*] Sic lego. vulgo *ut* SCRIV. *Cur. post.* *ut* perperam erat in Edd. Modii, Stew. & dein Ed. Vesal. Ad Modianae Ed. oram Lipsius jam reposuerat *&*.

25 *Id sibi esse animi*] 2 Reg. 2 Hill. Voss. 1. *s. animi esse*. Terentius Eun. 5. 6. 14. *Nam quid illi credis animi tum fuisse, ubi vestem vidit illam esse eum indutum pater?* Caesar l. VII. Bell. Gall. c. 77. *Quid hominum millibus LXXX uno loco interfectis propinquis consanguineisque nostris, animi fore existimatis?* Lucan. l. 10. v. 68.

Hoc animi nox illa dedit, quae prima cubili
Miscuit incestam ducibus Ptolemaïda nostris.

Ovid. v. Metam. fab. 10.

Quid mihi tunc animi miserae fuit?

Libr. XIV. fab. 5.

Quid mihi tunc animi? nisi quod timor abstulit omnem
sensum animumque TENN. *Animi esse* MSS. fere omnes. dein *esse* Petrens. *fuisset* a Gudiano abest.

26 *Affirmantes*] Τὸ *affirmantes* vul-

cunctantibus [27]XII omnino [28]equitibus, L[a] peditibus, qui comitari [29] ſuſtinuerant, repertis, incolumes Canuſium pervenerunt.

VIII. [30]T.[b] Fontejus Craſſus, in Hiſpania, cum tribus millibus hominum praedatum profectus, locoque iniquo circumventus ab Haſdrubale, ad [31] primos tantum ordines relato conſilio, incipiente nocte, quo tempore minime exſpectabatur, per ſtationes hoſtium erupit.

IX. P. Decius Tribunus militum, bello Samnitico, [32] Cornelio Coſſo Conſuli, iniquis locis deprehenſo ab hoſtibus, ſuaſit, ut ad occupandum collem, qui in propinquo erat, modicam

a Vulgo VEL P. b Vulgo C. F.

vulgo ignoratum hic ex fide membranarum a me repoſitum eſt. SCRIV. Deerat tantum operarum, credo, vitio in Editione Stew. nam in Bonon. & [illegible]ſ. jam recte *affirmantes*. In R[illegible]a-na, & Wechel. ac Medic. pr. *affirmans*.

27 *Duodecim*] Livius. *ad ſexcentos evaſerunt, atque inde protinus, alio magno agmine adjuncto, Canuſium incolumes pervenere*. Lege *equites vel pedites reperti*. SCRIV. *cur. poſt*.

28 *Equitibus vel peditibus*] Gujetus putat haec verba gloſſema, ut ſtatim *repertis*, Commentator τὸ *duodecim* ſubjectum a librariis. lege ex Voſſ. 2 Hill. 1 Reg. XII. *omnino equitibus, L. peditibus*. cui lectioni etiam ſubſcribit Celeberrimus Graevius. TENN. Rubenius e Livio pro *XII*. reponit *DC*. quam conjecturam pro ſua venditavit Keuchenius. Locus ſine dubio vitioſus. Petrens. *de cunctantibus reliquis* &c. omiſſo τῷ *repertis*. *vel pedibus* Leid. pr. *vel peditibus* abeſt a Mediceo pr. *equitibus, L. peditibus* etiam Palatin. & Leid. ſec. *e. quinquaginta p.* ut non ſexcenti homines, ſed ſexaginta duo fuerint, & ipſe Livius hic ſit corruptus, vel ab eo diſſenſerit noſter. Certe id non dubitavi e [illegible] MSS. cum Graevio & Voſſio recipere, quamvis, ſi MSS. addicerent, nominativum praeferrem.

29 *Suſtinuerant*] Voſſ. 2 Hill. 2 Reg. *Suſtinerent*. TENN. *Suſtinerent* Petrenſ. Palat. Gudian.

30 *C. Fontejus*] Hoc & duo ſequentia exempla iiſdem fere verbis recenſuit auctor l. 1. c. 5. quare eo ablegandus eſt lector, ne his eadem repetantur. Deeſt praenomen in Leid. ſec. *Cecilius* Medic. pr. Erat autem *T. Fontejus legatus in Hiſpania*.

31 *Primos ordines*] Sic lege, ut l. 1. c. 5. ubi eadem exempla iiſdem verbis narrantur. 2 Reg. 1 Hill. *Primos homines*. neſciebant librarii *primos ordines* eſſe τοὺς πρώτους ταξιάρχους. Quint. declam. 3. *Enimvero auctorem habet. Hoc primi ordines jubent*. TENN. *Homines* Gudian. dein *noctu* Cantabr. tert. antique. *Hoſtium* in Leid. ſec. deeſt.

32 *Cornelio Coſſo*] 4 Reg. Voſſ. 3 Hill.

eam manum mitteret, seque ducem iis, qui mittebantur, obtulit. Avocatus in [33] diversum [a] hostis [34] emisit Consulem, Decium autem cinxit, obseditque. [35] Illas quoque angustias, nocte eruptione facta, quum eluctatus esset Decius, incolumis cum militibus Consuli accessit.

X. Idem fecit sub Atilio Calatino Cos. [36] is, cujus varie [37] traduntur nomina [b]. Alii [38] Laberium, nonnulli [39] Q. Caeditium, [40] plurimi Calpurnium Flammam vocitatum scripserunt. Hic quum demissum in eam vallem videret exercitum, cujus latera, [41] omniaque [c] superiora hostis inse-de-

a Vulgo DIVERSA. b Vulgo TRADITUR NOMEN. c Vulgo OMNIA.

3 Hill. carent τῷ *Cosso* TENN. Item Palat. Vatic. Medicei, Leid. pr. & Edd. primae, ac Wech. *Cosso cos.* utrumque deest in Leid. sec. nonnulli *consule. comprehenso* Petrens.

33 *In diversa*] 4 Reg. Voss. 2 Hill. *diversum* TENN. *Diversum* etiam Palat. uterque Leidd. Cantabr. sec. Gudian. Medicei, Vaticanus. ut supra rescribendum esse docui. *diversis* Ed. Rom. paullo ante *obtinuit* Vatican. & multi prave *advocatus*.

34 *Emisit*] Alias *demisit* SCRIV. v. supra.

35 *Illas quoque angustias*] Petrens. simpliciter *ille nocte angustias eluctatus. facta* deest in Vaticano, Medic. pr. & Edd. primis. *eruptio* Medic. sec. *eruptionem* Edd. Italicae. *evasus esset* mox Leid. pr. Nondum poenitet conjecturae, quam supra proposui.

36 *Is*] Abest a duobus Leidd. Gudiano, & Edd. Rom. ac Bon.

37 *Traditur nomen*] Sic supra. Hic vero MSS. mei omnes, & Edd. Rom. Bon. Par. Wech. *traduntur nomina*; quod reposui idcirco.

38 *Laberium.*] MSS. *Briaceum*, *Briarchum*, *Briachum*, *Dearum*, *Berarum*, *Verarum*. Sed *Laberium* servant Vatican. Gudian. & duo Cantabrig. cum Edd. Bonon. & Paris.

[illegible] Q. *Caeditium*] Praenomen a[illegible] MSS. decem, & Edd. primis. *Cedippum*, *Cedicum*, *Cepidum*, *Cedium* MSS. Sed *Caeditium* Vaticanus & Palatin. *Q. Caeditium* rectius Gudian. & duo Cantabr.

40 *Plurimi*] *Complurimi* Leid. sec. & Medic. sec. *Quamplurimi* Edd. Rom. Bonon. Paris. Wech. & MS. Vatican. *Flammam* abest a Bonon. *fama* Medic. pr. & Ed. Rom.

41 *Omnia superiora*] Tres Reg. Voss. 2 Hill. *Omniaque superiora* TENN. Edd. Veteres *Omnia latera, quae erant superiora*; *Omnia latera* etiam MSS. sex, vel plures. *quae s. erant* Medicei, Vaticanus, & Leid. sec. *quae* vel *que* addunt omnes praeter duos Cantabrig. Quare omnino lego *cujus latera, omniaque superiora* tam hic, quam supra. Vallis latera, & omnia editiora loca circa eam vallem occupaverat Gell. L. III. C. 7. *Poenus colles locosque idoneos prior occupat.*

42 Tre-

derat, depoposcit, & accepit ab Consule [42] trecentos milites; quos hortatus, ut virtute suâ exercitum servarent, in mediam vallem [43] decucurrit [a]. Ad obprimendos eos undique descendit hostis, longoque & aspero proelio retentus, occasionem Consuli ad extrahendum exercitum dedit.

XI. [44] C. Caesar adversus Germanos & regem Ariovistum pugnaturus, [45] confusis suorum animis, pro concione dixit, nullius se eo die operâ, nisi decimae legionis, usurum: quo [46] adsecutus est, ut [47] & decimani, tamquam praecipuae fortitudinis testimonio, [48] concitarentur, & caeteri pudore, ne penes alios gloria virtutis esset.

XII. Lacedaemonius quidam nobilis, Philippo denuntiante, multa [b] se [49] prohibiturum, nisi civi-

[a] Vulgo DECURRIT. [b] Vulgo MULTIS.

42 *Trecentos*] Medic. sec. cccc. statim idem *hortatus*, *in virtute*. vide supra.

43 *Decurrit*] 1 Reg. 2 Hill. Voss. *decucurrit*. TENN. & multi mei cum Ed. Paris. recte, ut supra. *Et* priore loco additur. Statim *detentus* Cantabr. tert. *Consuli etiam* Medicei.

44 *C. Caesar.*] Et hoc exemplum habuimus L. I. C. XI. §. 3. praenomen hic exsulat a 3 MSS. & Edd. primis.

45 *Confusis suorum animis.*]. 3 Reg. 2 Hill. Voss. *confusior animis*. TENN. Inepte. Ita tamen exhibent meorum etiam septem, & Edd. Rom. Bon. Par. Wech. c. *eorum a*. Ed. Modii, & Stew. Recte supra. statim *ille d*. Leid sec.

46 *Assecutus*] Alias *consecutus*. SCRIV. *Cons.* supra & hic Leid. sec. Sed vide ad l. II. c. 9. §. 1. *Ex eo adsecutus, ut* &c.

47 *Et decimani.*] *Et* non agnoscunt Voss. & Medic. sec. *decimani* Edd. VV. cum Vaticano.

48 *Concitarentur*] Alias *cogerentur*. Auctor ipse l. I. c. II. Exemp. 1. SCRIV.

49 *Prohibiturum*] Voss. ad marg. & 1 Reg. *offensurum*, cui ultimo opponitur ad marginem *prohibiturum*. TENN. Adscripsit libri sui margini Scriverius. Quid est *multis prohibere*? *an jus civitatis*? Vitiosa haec sunt sine dubio, sed medicina facilis, nam in Petrensi Cod. legitur *multa* i. e. multum, non multis verbis. ut ex responso patet, sed rebus, notante ad libri sui oram Cl. Wassec. Quo sensu *multis* retineri possit; *prohibere* enim sexcenties jungitur ablativo rei, ut notum. Hic tamen durius foret, obscuriusque, quare *multa* praetuli, quod clarius est. Referunt huc viri docti exemplum Valerii Maximi lib. VI. cap. IV. §. 4. *Illa vero qua legati Lacedaemoniorum apud patrem ejus* (Alexandri) *miseram fortitudinis suae conditionem testa-*

nt

civitas [50] sibi traderetur; Num, inquit, & pro patria mori nos prohibebit?

XIII. Leonidas Lacedaemonius, quum dicerentur Persae sagittarum multitudine [51] nubes esse facturi, fertur dixisse; Melius in umbrâ [52] propugnabimus [a].

XIV.

[a] Ed. Tenn. PUGNABIMUS.

ti sunt gloriosior, quam optabilior. Intolerabilibus enim oneribus civitatem eorum implicanti. si quid morte gravius imperare perseveraret, mortem se praelaturos, *responderunt.* Verum haec deinceps acciderunt, & rectius ad Antipatrum refert Plutarchus post locum mox citandum, cum ille obsides peteret. Hoc vero refero ad tempus, quo Lacedaemona sibi tradi voluit Philippus, negantibusque Lacedaemoniis minatus sit, se ita eos inclusurum, & tam multa iis prohibiturum, & vetiturum, ut necesse haberent se illi tradere. *Prohibiturum* enim omnino hic retinendum esse clarissime patet ex responso *prohibebit.* Idem ergo intelligitur, quod refert Plutarchus in Apophth. Lacon. p. 235. Ed. Par. *Φίλιππος ὅτε ἐνέβαλεν εἰς τὴν Λακωνικὴν, καὶ ἐδόκουν ἅπαντες ἀπολεῖσθαι, εἶπε αὐτός τινα τῶν Σπαρτιατῶν, Τί νῦν ποιήσετε, ὦ Λάκωνες; Τί γὰρ (ἔφη) ἄλλο, ἢ ἀνδρείως ἀποθανούμεθα, μόνοι γὰρ ἡμεῖς Ἑλλήνων ἐλεύθεροι εἶναι καὶ μὴ ὑπακούειν ἄλλοις ἐμάθομεν.* Forsan voluit Philippus minari iis, se prohibiturum eos *commeatu* vel *victu*, ceterisque rebus ad sustinendam vitam necessariis.

50 *Sibi*] Deest in Medic. pr. Dein *non* pro *num* MSS. 6 & Ed. Paris. *pro* deest in Edd. Italicis.

51 *Nubes*] Tantam telorum multitudinem emissuri, ut Sol obnubilaretur. Claudianus 2 Rufin. v. 122.

Haud aliter Xerxem toto simul orbe secutus
Narratur rapuisse vagos exercitus amnes,
Et telis umbrasse diem.

Seneca l. VI. benef. c. 31. *Vix patere Coelum satis ad emittenda omni manu tela.* Frequens haec hyperbole. Macrobius I. Saturn. 17. *Eoque tempore nubes sagittarum in adversos visa ferri, & hostem fugavit, & victores Romanos ad spectacula Dei sospitalis reduxit.* Lucanus l. VII. v. 519.

—— Ferro subtexitur aether,
Noxque super campos telis conferta pependit.

Silius l. I.5.

—— Tum vero effunditur ingens
Telorum vis, & densa Sol vincitur umbra. TENN.

52 *Pugnabimus.*] Sic MSS. quatuor; quomodo tacitus reposuit Tennulius: quum antea ederetur *propugnabimus*, quod Scriveriani, ceterique mei rectius servant. Bene autem dixit *propugnabimus*; quia praesidio Thermopylarum erant praepositi: qua in re *propugnare* proprium est, quod multis ostendit J. F. Gronov. Observ. L. IV. C. 19. quibus innumera addi possent alia. Ceterum ex hoc loco patet, vocem *melius* in Valerio Maximo non delendam esse, ut Cl. existimabat Perizonius l. III. c. 7. in f. *Spartianus, referente quodam sagittis Persarum solem obscurari solere; Bene har-*

XIV. [53] L. AElius [a] Praetor Urbanus, quum ei [54] jus dicenti picus in capite insedisset, & haruspices respondissent, dimissâ ave, hostium victoriam fore; necatâ, populum Romanum superiorem, [55] at L. AElium [b] cum familiâ periturum, [56] avem occidît [c], nec dare poenam dubitavit. No-

[a] Vulgo CAELIUS. [b] Vulgo AC CAELIUM. [c] Vulgo AVEM OCCIDIT: QUA OCCISA, NOSTRO EXERCITU. &

narras, *inquit*; *In umbra enim melius proeliabimur*. Nisi quis mallet hic ita distinguere. *Melius. In umbra pugnabimus*. pro tanto hoc melius est. ut fere apud Plutarch. in Lacon. Apophth. p. 225. Οὐκοῦν, ἔφη, χάριεν, εἰ ὑπὸ σκιὰν αὐτοῖς μαχεσόμεθα. *Melius* & *tanto melius* in formulis de eo, quod optime opportunum est. Suidas in Leonida hoc responsum ita effert. Θαῤῥῶμεν, ἔφη, ὅτι ὑπὸ σκιὰν μαχεσόμεθα. Supra *esse* exsulat a Leid. sec.

53 *Caelius*] Keuchenius monuit in Paris. Ed. esse *L. Elius*, idque ineptum esse pronunciat, vere ideo a Cel. Perizonio reprehensus, ut corrector ignarus rerum & historiarum: nam nihil verius est lectione ea *L. AElius*, ut idem abunde post Pighium; quem laudat T. II. Ann. p. 140., ex Valerio Maximo l. V. c. VI. §. 4. Plinio L. X. C. 18. e Varrone, probat; atque ita habet MS. Pighii, & diserte uterque Mediceus *Lelius*. i. e. L. Aelius. Adeoque pro *Caelio* & *Caeliis* ubique rescripsi *L. AElius* & *AElios*. Quod autem alii non AElium, sed Laelium fuisse dixerint, aliunde non ortum est, nisi ex pravo intellectu scripturae librariorum, pro *L. AElius* scribentium *Laelius*, ut vere ibidem docent Pighius, & Cel. Perizonius, Animadv. scilicet Historicis p. 445. &c. In Ed, mea Paris. *C, Elius*,

54 *Jus dicenti*] Voss. 3 Hill. 1 Reg. carent τὸ *jus*: quod videtur haud falso abesse, & Caelius habuisse orationem ad milites. Agitur enim de auspiciis victoriae, & Caelio in acie occubituro. TENN. Atqui diserte Valerius Max. *AElio praetori jus dicenti*. Plin. L. X. C. 18. *In capite praetoris urbani AElii* (sic Hard. antea L.) *Tuberonis*, *in foro jura pro tribunali reddentis*. Varro apud Nonium C. XII. N. 3. *AElius Paetus* (sic bene Perizon., & ex eo non nominato Harduinus) *cum esset praetor urbanus*, *& sedens in sella curuli jus diceret populo*, *picus Martius* &c. Male ergo abest τὸ *jus* etiam a Gudian. & Ed. Paris. *ejus dicentis* Leid. pr.

55 *Ac Caelium cum familia periturum.*] Desunt haec in Vaticano, Mediceo pr. & Edd. Rom. ac Bonon. male. Rectius omnino pro *ac* Petrens. Palatin. Vossian. & Leid. prim. habent *at*, & Medic. secund. *Lelium autem*. Pigh. MS. *AElium*. Rescripsi itaque, ni fallor, verissime *at L. AElium*.

56 *Avem occidit: qua occisa, n.*] MS. *non dubitavit dare pecuniam*: Quid si? *non dubitavit dare picum neci*. SCRIV. Vel *non dubitavit occidere picum*. Vel *non dubitavit avem perimere*. Post consultis Annalibus Pighii intellexi in MS. Susii esse *non. dubitavit avem necare: nostro ergo e*. IDEM.

Car.

Nostro ergo [57] exercitu vincente, ipse cum [58] quatuordecim [59] AEliis [a] ex eâdem familiâ in proelio est occisus. Hunc quidam non [60] AElium, sed Laelium fuisse, & Laelios, non AElios periisse credunt.

XV. [61] P. Decius primo pater, postea filius [62] in Magistratu se pro Republica devoverunt, ad-

a Vulgo CAELIIS & dein CAELIUM & CAELIOS.

Cur. post. 3 Reg Voss. 3 Hill. Scriv. Rom. *Non dubitavit dare pecuniam* (Voss. ad *pugnam*) *qua nostro.* Hinc Scriverius conjecit. *non dubitavit dare picum neci.* Beatus Gronovius *N d. av m perimere.* TENN. Praeter Palatinum, quo Scriverius usus est, etiam Gudian. duo Leidenses, Cantabr. Bib. Publ. & Ed. Paris. *Non dubitavit dare pecuniam, qua n.* Unde ipse olim conjeceram *dare pico necem.* Vide ad Lucan. L. VI. 169. Petrensis habet plane, ut Susii codex, *non dubitavit avem necare. exercitu ergo nos.* ut etiam conjecerat Gronovius, vel *dare neci avem.* *Occisa* deest in Gudiano. *quam occisam* Medic. pr. qui codices cum Cantabr. tert. servant *avem occidit.* Omnia *avem occidit, qua occisa* desunt in Vaticano. Singularis autem plane est Mediceus sec. in quo *avem occidit: nec dare penam dubitavit qua occisa ex.* Quare jam bene perpensis variis hisce lectionibus, & ex tribus diversis optima electa, non dubitavi rescribere, si non vere, eleganter saltem & vero proxime, atque ipsa MSStorum verba *avem occidit, nec dare poenam dubitavit. nostro ergo ex.* *Dare poenam* sc. Marti, cujus avem picum occiderat, adeoque Deum ipsum laeserat, cujus poenae exempla similia in fabulis sunt non pauca In Martis tutela picum esse praeter Varronis locum docent & alii. Consule viros doctos ad Ovid. Fast. III, 37.

Martia picus avis.

& Socerum meum ad Valerium, qui egregie pro *morsu suo* ibi conjicit *Marti suo* Forsan posset rescribi quoque *dare pico poenam qua* sc. poena vel *quare.* Tu elige, lector.

57 *Exercitu vincente*] Falsissimum. nam periere in clade Cannensi. Mens haruspicum erat rem Romanam successu temporis, bellique exitu fore superiorem, ut ibidem recte advertit Cl. Perizonius.

58 *Quatuordecim*] Valer. Max. L. V. C. 6. non XIV. sed XVII. Numeri fortasse corrupti. Totidem enim apices sunt. SCRIV. *Cur. post.* Valerius alibi *sexdecim AElios* uno tempore fuisse dicit. L. IV. 4. 8. In Gudiano hic XIII.

59 *Caeliis*] *Lelsis* Medic. pr. vere MS Susii *AEliis*, ut statim *AElium*, & *AElios.* pro *non* Leid. pr. & Hillensb. *numquam. quidem creditur* Leid sec

60 *Caelium sed Laelium*] 3 Reg. Voss. *Concelium sed Laedium.* I Hill. *Laudium* TENN. *Latium* & *Ladios*, Gud. & Hillensb.

61 *P. Decius*] Elegantius e conjectura Gronovius *P. Decii.*

62 *In Magistratu*] Leidenses, Hillensberg. Medic. sec. & Ed. Paris *in magistratus.* Adhaesit *s* a seq. vocula *se.* *In magistratu esse* optimi quivis dicunt. Liv I. 59. Nepos Chab. 4. & passim. *Adversis* prave pro *admissis* Medic. sec.

63 *Ad-*

admissisque in hostem equis, [63] adepti mortem, victoriam [a] patriae contulerunt.

XVI. [64] P. Crassus, quum bellum adversus Aristonicum in Asia gerens inter [65] Elaeam [b] & Myrinam in hostium copias incidisset, vivusque [66] ab-

a Vulgo AD. VICT. *b* Vulgo AELIAM.

63 *Adepti victoriam patriae contulerunt*] Nihil hic monent viri docti; cum tamen hiulcam esse orationem, & excidisse vocem quivis attentius locum considerans animadvertet. Inconcinne enim *Victoriam* referri deberet ad utrumque verbum. Viderat id tamen Lipsius, nam ad oram libri sui adscripsit pro *adepti* scribendum sibi placere *interempti*. Sed quid multa? Codices Medicei legunt *adepti Romani*, vel *sic a. Romani*. Corrupte. Latet tamen in iis vera lectio, quam servarunt nobis Leidensis sec. & Petrensis, *adepti mortem vict. p. contulerunt*. Ideo enim, quod caesi sunt Decii, Romani victoriam, pretium devoti ipsorum sanguinis acceperunt. Consule omnino Livium l. VIII. c. 9. & l. X. c. 28. Valerius Maximus l. V. c. 6. §. 5. de patre. *Concitato equo, in medium hostium agmen, patriae salutem, sibi mortem petens irrupit* &c. *Ex cujus vulneribus, & sanguine insperata victoria emersit.* & de filio Ex. seq. *Mors fecit, ut Romana civitas vinceret. Adipisci* autem *mortem* dicitur, ut *dare, accipere mortem*. quasi munus. De qua locutione latius egi ad Lucan. l. VI. 169.

An plus, quam mortem, virtus daret.

Sumere mortem pro sibi consciscere apud Tacitum saepius.

64 *P. Crassus*] Deest praenomen in Medic. sec. *Fulvius* prim. *Lucius* Edd. Italicae: prave. *Aristemon* Leid. sec. an *Aristonicon*?

65 *AEliam*] Lege cum doctissimo Ortwinio *Eleam*. Mela I. c. 18. Graecis Ἐλέα. Hinc *Zeno Eleates*. Valer. Max. III. 3. n. 2. & *Secta Eleatica*. Vossius de Sectis Philosophorum. TENN. MSS. *Eliam*. Lege omnino *Elaeam*, Ἐλαίαν, ut recte Gronovius, & Is. Vossius ad codicis sui oram correxerunt. Errat vehementer Tennulius, qui hanc Aeolidis urbem confundit cum Elea Lucaniae in Italia urbe; ubi natus est Zeno, ut clare docuit socer meus contra Vossium ad Valer. Max. l. III. c. 3. Ext. 2. Stephanum si consuluissent viri docti, in eum errorem non incidissent. Scribit enim ille Ἐλάια πόλις τῆς Ἀσίας Αἰολικὴ Περγαμηνῶν ἐπίνειον, ἣ Κιδαινὶς ὠνομάζετο Μενεσθέως κτίσμα. ἔστι δὲ ἑτέρα Ἰταλίας διὰ τοῦ ψιλοῦ Ἐλία. ἐξ ἧς Ἐλεάται. τῆς δὲ προτέρας Ἐλαΐται: ubi vide notas, & Pintian. ad Melam L. I. C. 18. Cellar. Geograph. L. III. C. 3. p. 38. Passim vero apud auctores hujus urbis nomen corrupte per simplex *e* scribitur. Sic apud Valer. Maximum in hac ipsa historia Lib. III. C. 2. §. 2. ubi in alterius quoque urbis nomine mendum est. *P. enim Crassus cum Aristonico bellum in Asia gerens, a Thracibus, quorum is magnum numerum in praesidio habebat, inter Eleam & Smyrnam exceptus* &c. Scribe ex nostro *Elaeam & Myrinam*. Longe enim hinc remota in Ionia est Smyrna. Finitimae sunt *Myrina* & *Elaea*, AEolidis utraque. Ad Strabonem, (qui tamen ad Leu-

 cas-

[66] abduceretur[a], exsecratus in Consule Romano captivitatem, virgâ, quâ ad equum erat usus, [67] Thraci, a quo tenebatur, oculum eruit, atque ab eo, per dolorem [68] concito[b], transverberatus, dedecus servitutis, ut voluerat, effugit.

XVII. [69] M. Cato Censorii filius in acie, decidente equo, prolapsus, quum [70] se recollegisset,

a Vulgo ADDUC. b Vulgo CONCITATO.

cas, oppidulum inter Smyrnam, & Phocaeam situm, in pugna occisum esse Crassum, procul a vero narrat L. XIV. p. 646. Ed. Par. ubi eum quoque male vocat Consulem) Ptolemaeum, Melam, aliosque.

66 *Adduceretur.*] Sic perperam Keuchenii, & Tennulii Edd. ac MSS. nonnulli pro *abduceretur*, quod est in ceteris, ut debet. Captivi *abducuntur*, non *add.* v. ad L. I. II. 6. ubi eodem modo depravatus erat auctor. dein *& vivus* Medic. unde Edd. Italicae fecerunt *& invitus.* Quod facile credo, at non ita scripsit auctor.

67 *Thraci*] Voss. 3 Reg. *Tragis.* 3 Hill. 1 Reg. *Thragis.* TENN. MSS. sex mei *Thracis* vel *Thragis* praecedente τοῦ *oculum.* Sed vulgatum elegantius. De hoc Dativo vide, quae congessi ad Lucan. l. I. 193. V. 481. VII. 319. 537. & alibi.

68 *Concitato*] Medic. sec. *concitatus.* Ed. Rom. *citato.* Petrensis Cod. *concito.* Optime, probante etiam Cl. Wasseo. *concitus* tam secundae, quam quartae conjugationis, eleganter pro irritato, commoto ponitur. Hinc saepe *concitus ira, concitus ad risum*, & alia. adi rursus Lucan. L. IV. 688. de confusione vocum *concitare* & *concire* vide ad L. I. c. 10. §. 3.

69 *M. Cato.*] Praenomen in Leid. sec. deest. Distinxi autem, ut jussit socer ad Valerii Maxim. l. III. 2. 16. *in acie, decidente equo, prolapsus.* Inepte vulgo *in acie decidente, equo prolapsus.* De hac historia consule etiam Plutarch. in Paullo p. 266.

70 *Se recollegisset*] MSS. quidam *cum animadvertisset gladium*, reliquis omissis. SCRIV. Tantaene homines esse dementiae, ut glossema putent, quae genuina sunt! Scriverius haec verba non invenerat in suis MSS. ergo subjecta creduntur imperito. Verum ego haec in decem MSS. inveni. *Colligere* vel *recolligere* est lapsum reponere, erigere. Hic Cato prolapsus erexit se, *corpore collecto*, ut ait Justinus l. XXXIII. c. 2. Eandem historiam referens l. XXIII. c. 4. *Parvulum recolligis.* Verum hic verte, *ad se rediisset a perturbatione.* Cicero IV. Tusc. *Quid est autem seipsum colligere, nisi dissipatas animi partes rursus in suum locum congerere?* lib. V. fam ep. 18. *Pro amore nostro rogo atque oro, te colligas, virumque praebeas.* TENN. Vapulat hic a Tennulio Keuchenius. In Edd. Italicis concipitur, ut e MSS. suis praebet Scriverius. Ceterum mei quoque omnes cum vulgatis recte conspirant. *Colligere se* hoc sensu pro ad se redire saepissime Cicero. Adi modo Manutium ad epist. 9. l. I. Fam. *Collegi ipse me.* *Recolligere* non raro Plinius. Immo Ovidius l. IX. Metam. 744. *Quin animum firmas, teque ipsa recolligis, Iphi.* Seneca in Octav. vs. 754. *Recollige animum.*

71 Ex-

ſet, animadvertiſſetque, gladium [71] excidiſſe vaginâ, veritus ignominiam [72], rediit in hoſtem: [73] exceptiſque [a] aliquot vulneribus recuperato demum gladio, reverſus eſt ad ſuos.

XVIII. [74] Petilini, a Poenis obſeſſi, parentes & liberos propter inopiam ejecerunt; ipſi coriis madefactis, & igne ſiccatis, foliiſque arborum & omni animalium genere vitam trahentes, [75] undecim menſes obſidionem toleraverunt.

XIX. Hiſpani [76] Arabricenſes omnia eadem paſſi ſunt, nec oppidum Hirtulejo tradiderunt.

XX.

[a] Vulgo EX EOQUE.

71 *Excidiſſe vagina*] Ed. Rom. *exiſſe*. *Vaginae* Palatin. Cantabr. B. Pub. Leid. pr. Medic. ſec. Voſſian. Hillensb. quod exquiſitius videtur, quam ut librarii de eo ſomniare potuerint. *Excidit ferrum haſtae* Ovidio Metam. l. XII. 105. quamvis ibi de haſta ceciderit, non e haſta, nec in ea fuerit, ſed ſuper ea ferrum, cum hic gladius fuerit in vagina. Atqui tamen *excidere* cum Dativo ſaepe occurrit figuratum de re, quam obliviſcimur; & quae cadit quaſi ex animo. *Excidit mihi* hoc ſenſu crebro invenias. Quare non eſt, quod *vaginae* damnem, nec vulgatae lectioni omnino praeferam.

72 *Redrit*] *Redit* Gudian. ſtatim *aliquibus* Medicei. & *deinde* cum Edd. Italicis. *gladio quoque* Cantabr. tert.

73 *Ex eoque*] Numquam potui concoquere ineptum illud *ex eoque*, & haeſi hic, donec inveni in Leidenſi ſecundo ſcriptum *excepitiſque al vulneribus*. Vere omnino, & eleganter. Juſtin. in eadem re *recollectoque gladio multis vulneribus exceptis ad ſuos revertitur*.. Idem l. XXIV. c. 3. *Vulneraque excipere, quae liberis intendebantur* (MSS. duo *intentabantur*) *voluit*. Sueton. Aug. c. 20. *Dalmatico bello etiam vulnera excepit*. Curt. l. IV. c. 16. *Vulnera, quae quiſque excepit*. Apulej. l. VII. Met. p. 111. Ed. Col. *vulnera corpore excipientem*.

74 *Petilini*] Id ipſum teſtatur Athenaeus l. XII. p. 528. quem vide, & diffuſum Livium l. XXIII. c. 30. Silium Italic. l. XII. 431. Valer. Max. lib. VI. c. 6. Ext. 2. Petronius obiter in extremo Satyrico, ubi vulgo *Petavii*, rectius *Petilini*. SCRIV. *Cut. poſt*. Apud Petronium cum Scaligero malim *Peruſii*. *Perilini* hic Medicei, & Sareſber. l. VI. c. 11. Polycr. *Petiline*, ut Voſſ. male. *Petellini* Arcerian. *Petilia* in MSS. Valer. Max. Silio, Athenaeo, & Melae l. II. c. 2. aliiſque vocatur. *Petellia*, & *Petellini* Livio. *Petelia* Straboni, Ptolemaeo, & aliis.

75 *Undecim menſes.*] Medic. pr. & Edd. Italicae *menſibus*. Male autem vulgo poſt *menſes* diſtinguebatur. Unde lector opinaretur eos, poſtquam undecim menſes vitam dictis rebus traxiſſent, obſidionem toleraſſent, donec ſoluti forent: cum contra XI. menſes toleraverint obſidionem, ſed dein dedere ſe debuerint.

76 *Arabricenſes*] Ita lego. Vulgo eſt *Hiſpani cum Fabreſcenſe* &c. Forte *Hiſpani Conſaburenſes*. Vide

XX. [77] Casilini, obsidente Hannibale, tantam inopiam perpessi sunt, ut [78] centum denariis murem venisse, proditum memoriae sit, ejusque venditorem fame periisse, emtorem autem vixisse: fidem tamen servare Romanis perseveraverunt.

XXI. [79] Cyzicum quum obpugnaret Mithridates, captivos ejus [80] urbis produxit, ostenditque ob-

Plinium. SCRIV. *Consabrum* Antonino scribitur inter Laminium, & Toletum. SCRIV. *Cur. post.* Voss. 3 Reg. 1 Hill. *Cum Fabresense.* 1 Hill. 3 Reg. *Cum Fabrense.* Scriv. *cum Fabrescense.* Hinc illi. *Hispani Consaburenses.* TENN. *Cum Frabescense* Leid. pr. & Vatic. *Cum Fabrescense* vel per 2ss. MSS. quinque. *Cum Fabriense* Medic. sec. *Fabrescenses* sine τῷ *cum* Ed. Bonon. *Fabrenses* Saresberiensis. Denique Petrensis *Segebrigenses*, de quibus supra & statim §. 22. Placet mihi maxime *Consaburenses.* utpote proxime ad plerorumque Codicum scripturam accedens. de his vide ad Plinium l. III. c. 3. ubi plura invenies, quae hic conjici possent, nomina. Ceterum Saresber. *perpessi sunt, nec tamen o.* Pro *oppidum* Petrensis *se.* *Hirtulejo* pro vulgato *Herculejo* rescripsi rursus, ut supra. *Crediderunt* Edd. primae.

77 *Casilini.*] Sic e MSS. & Edd. VV. dedi, ut supra recte editum l. III. c. 14. & 15., pro vulgato *Cassilini.* Mallem tamen *Casilinum obsidente Hannibale*, ut ibidem, & Plinio l. XVIII. c. 57. sed tamen *Casilinus* posset esse gentile. nam Livius l. XXIII. c. 19. *Nuntium ad magistratum Casilinum misit*: quamquam & illic oppidum malim intelligere. *Casilinates* Valerio Max. Erat autem praesidium Praenestinorum, qui illic obsidebantur, & inter illos hoc accidisse referunt alii, nec inter urbis incolas. Vide ad l. III. c. 15. adeoque *Casilini* cape in genitivo, & nil muta.

78 *Centum denariis murem venisse proditum sit.*] Ampliant, & addunt ad eam summam alterum tantum Plinius lib. VIII. Naturalis Historiae c. 57. & Valerius Maximus lib. VII. c. 6. Verum enim vero, an iis accedendum sit, restituendumque *ducentis denariis*, ipsi viderint. STEW. *Centum* Hunc numerum agnoscunt omnes MSS. Stew. ex Plin. l. VIII. c. 57. Val. Max. VII. c. 6. *Ducentis* conjectat. TENN. Harduinus quoque ad Plinium cc pro c hic legi vult. Certe solus Frontinus *centum* dixisset. nam & Strabo l. V. p. 249. διακοσίων δραχμῶν πραθέντος μυὸς, non μεδίμνου, vide illic Casaubon. *Centum* tamen omnes MSS. retinent & J. Saresber. Muribus obsessos non abstinuisse simpliciter ait Livius l. XXIII. c. 19. *Mures* Medicei. *Memoriae* deest in Petrens. *perisse* Leidenses. *perseverarunt* Medic. sec.

79 *Cyzicum*] Voss. 2 Reg. 1 Hill. *Cyri cum opp.* male. TENN. *Cizium* Saresber. *Cyticum* Palat. *Ciocum* Vatican. *Dracum* Medicei. Mirum, adeo turbare libros MSS. in tam nota historia. Quis nescit, Cyzicum diutissime a Mithridate fuisse obsessum, & a Lucullo regis faucibus ereptum? De ea obsidione jam supra habuimus.

80 *Urbis*] Deest in Hillensb. *perduxit* Leid. pr.

81 *Sue-*

obsessis, arbitratus futurum, ut miseratione [81] suorum compelleret ad deditionem oppidanos. At illi cohortati ad [82] patiendum fortiter mortem captivos, servare Romanis fidem perseveraverunt.

XXII. [83] Segovienses [a], quum a Viriatho liberi

[a] Vulgo SEGOBRIGENSES, AEGINENSES, & VIRIATO.

81 *Suorum*] *Sociorum* MSS. SCRIV. 2 Reg. Voss. 1 Hill. *Eorum*. 1 Reg. & Scriv. *Sociorum*. TENN. *Sociorum* Leid. sec. & Edd. Italicae. *Eorum* Gudian. *compellerentur oppidani* Petrens. Vulgatis consentit Saresber. *exhortati* P. Blesens.

82 *Patiendum*] Iidem *patiendam*. SCRIV. 1 Reg. 1 Hill. Voss. *patiendam*. TENN. Ex meis soli Medic. sec. & Leid. sec. ac Petrens. *patiendum* cum Ed. Par. Ceteri *patiendam*, (de quo vide ad l. III. c. 6. §. 7. *ad liberandum remp.* ut in nonnullis) nisi quod Vaticanus exhibeat *faciendam*, at J. Saresber. & P. Blesensis *excipiendam*. Quod notandum utrumque, & consulenda, quae §. 15. & 17. dixi de *adipisci*, & *sumere mortem*, atque *excipere vulnus*. Fors scripserit Frontinus *ad capiendam fortiter m.* Quo refer ea, quae congessi ad Lucan. l. I. 461. *animaeque capaces Mortis*, & vide, num apud Statium quoque l. 1. Silv. Kal. Dec. e MS. Orvilliano *capit* non sit recipiendum. Mihi certe valde arridet

Stat sexus rudis, insciusque ferri,
Et pugnas capit improbus viriles,

vulgo *cupit*.

83 *AEginenses, cum a Viatotis liberi, & conjuges caederentur.*] Qui illi *Viatoti*, sive ut in Parisiensi editione erat, *Viathoti* essent, ignorabam fateor: quare super eo nomine Janum Palmerium nostrum quoque consului, qui verbis scriptoris hujus lectis ac relectis, respondit legendum videri, *cum a Boeotiis liberi*. neque Apollinis magis verum atque hoc responsum fuit. De Boeotiis Strabo lib. IX. Ptolemaeus lib. III. Pausanias, alii. Sunt etiam, qui *AEginenses* illos, *AEgienses* potius nuncupandos arbitrantur, ab AEgio oppido Peloponnesi. STEW. *Segobrigenses*. Ita lego. Vulgo est *AEginenses cum a Viatotis* &c. Posset & *Segoblensis* legi. SCRIV. Stewechius ambabus ulnis amplectitur, imo oraculo comparat Jani Palmerii conjecturam. *AEginenses cum a Boeotiis liberi*. De quibus Strabo lib. IX. Ptolemaeus l. III. In Parisiensi editione fuit. *AEginenses cum a Viathotis liberi*. Quidam fecere hinc *AEgienses* ab *AEgium*: urbs est Peloponnesi. Liv. l. XXXVIII. c. 29. & 30. Cum autem hic agatur de fide pro Romanis mortem obire paratis, qualem vix in Graecis inveneris, quaerenda est in Hispania, quae fida, & properare facillima mortem. 2 Reg. 2 Hill. *Egovivenses cum a Viriatho his*. Voss. *Agovivenses*. Tertius Reg. *Egonienses cum a Ntatochis*. Quartus Reg. *Egovivenses cum a Viriatis*. Celeberrimus Graevius *Arcobrigenses*. Ego vulgatam retineo. *Segobriga* ponitur a Ptolemaeo in *Celtiberis*, vide supra l. III. c. 10. n. 6. TENN. *Segobrigenses*, quod primus ex l. III. c. 10. & 11. reposuit Scriverius, & perperam vulgatam lectionem nominat Tennulius, nimis recedit a MSS.

ri & conjuges [84] caederentur, praeoptaverunt spectare supplicia pignorum suorum, quam ab Romanis [85] deficere.

XXIII. Numantini, ne se dederent, [86] fame mori

lectione, quam ut veram esse auctoris vocem possim credere. Multo minus *Arcobrigenses*. *Eginenses* est in Editione Romana; in aliis *AEgin*. *Egovinenses*, vel *Egoninenses*, vel *Egomnenses* Leid. pr. Gudian, Hillensb. Cantabr. tert. & Scriverii unus. Quibus satis accederent *AEsbyenses* Hispaniae populus. Petrens. *Gergonienses*. Medic. pr. *Segonivenses*. In J. Saresberiensis loco laudato scribitur *Eglonienses* al. *Eglonimenses*. Vaticanus & Mediceus sec. cum Leidensi sec. *Segonienses*, Optimus Palatinus *Segovienses*. *Segoblenses*, quomodo vellet etiam legi Scriverius, & secure arripit Keuchenius, nihili est. Puto autem, typothetarum erratum esse pro *Segobsenses*, quod ad marginem Editionis suae primae adscripsit, & recte. Nullum enim mihi dubium est, quin scribi debeat *Segovienses*, quo praeter Palatinum ducunt modo laudati Codd.; cives scilicet oppidi *Segoviae*, ut Plinio vocatur l. III. c. 3. vel Graece Σεγουβία Ptolemaeo l. II. c. 6. in Arevacis Celtiberiae adfinibus; in qua sita fuit *Segobriga*. Aliud etiam incidit quidem nomen, quod hic latere posse aliquis suspicetur, nempe *Segedenses*, Segedae Celtiberiae prope Numantiam urbis incolae, de quibus vide ad Florum l. II. c. 18. At cum hi hostes potius Romanorum, & dein caussa belli cum Numantinis, quam socii, fuerint, nequaquam videntur hi locum hic habere posse. Haec autem accidisse credibile est eo tempore, quo Arevacos a Romanorum societate abstrahere conatus est Viriathus; qua de re adi Appian. de B. Hispan. p. m. 493. Nec enim ambigendum, quin in seqq. cum Scriverio & seqq. Editoribus legendum sit *a Viriato*, sive potius *Viriatho* (Graecis semper Οὐρίαθος.) ut diserte habent ex MSS. bene multi. Vulgo erat *Viatotis*, vel *Viathotis*. Et sane *tis* vel *his*, *iis*, *hiis* addunt Codices ad unum omnes; & praeterea pro *caederentur* in Palatino, Gudiano, utroque Leidensi, tribus Cantabrigiensibus, necnon J. Saresberiensi (ubi *a Juriaco his l. e. v.*) scribitur *redderentur*. Unde forsan videtur Frontinus reliquisse *Segovienses c. a Viriatho iis*, vel *his l. & conjuges eriperentur*, ad caedem nempe, vel *redderentur* captivi ea conditione, ut a Romanis deficerent. Verum haec posteriora incerta sunt, & facile quaedam excidisse potuerunt. Certe nihil in vulgato hic mutare volui. Lipsius hic margini adscripsit *Baeotis Palm. V. C. ab Nilotis*. Rubenius l. II. Elect. c. 32. legit *AEginenses cum ab AEtolis*, ut haec in Romanorum cum AEtolis bello acciderint, at longe alios hic intelligi, satis testantur MSti. De *Pinnensibus* simile narrat Diodorus in Excerpt. Peiresc. p. 398.

84 *Caederentur*] 1 Reg. 2 Hill. Voss. *redderentur*. TENN.

85 *Deficere*] Medic. pr. *deficerent*.

86 *Fame mori.*] Donec tamen tandem reliqui se ipsos ferro, veneno, igne, incensis rebus suis, interfecere. Sed varie haec narrant auctores, quos citant viri docti ad Flor. l. II. 18. 15. *praefixi* hic conjecit Lipsius, intelligens sine dubio, eos ante fores obsti-

mori praefixis foribus domuum suarum [87] maluerunt.

stinatos sedisse, Romanorum instar Gallici belli tempore.

87 *Maluerunt.*] Sic etiam J. Saresber. sed MSS. Scriver. uterque Leidd. Vatican. & Hillensb. *amaluerunt.* Edd. Rom. & Bonon. *praemaluerunt*, ut Apulejo l. III. Metam. p. 139. Ed. Elmenh. *me nullam aliam meae Fotidi praemalle.* ubi tamen MSS. & Edd. alii habent quoque simplex *malle.* *Domorum* etiam Vaticanus, & Med.

CAP. VI.

[1] *De adfectu & moderatione.*

EXEMPLUM I.

[2] Q. Fabius, hortante filio, ut locum idoneum paucorum jacturâ caperet, Visne, inquit, tu ex illis paucis esse?

II. Xenophon, quum equo veheretur, & pedites jugum quoddam occupare jussisset, [3] unusque[a] ex eis obmurmurando diceret, facile [4] tam labo-

a Vulgo UNUM E. E. OBMURMURANTEM QUOD D.

1 *De affectu.*] Voss. 3. Reg. 2. Hill. *De effectu.* TENN. Et multi mei cum Edd. primis, perperam.

2 *Q. Fabius*] *Q. Fabius M[illegible]s M. A. F. Q. Fabius Maximus* aut *Rullus.* SCRIV. *Cur. post. Q. Fabius Mutius* Medicei, & Vaticanus. *Q. Fabius Minucius.* Edd. Rom. & Bonon. Simpliciter *Mucius* Leid. sec. Sine dubio, vel *Maximus*, vel *Rullus* reponendum, si modo cognomen addendum sit, & non librariorum similes sunt ineptiae, quales vidimus l. I. 5. 13. Simile Caecilii Metelli ad centurionem responsum refert Plutarchus in Apoptht. p. 202. Ed. Par. statim Leidens. pr. *paucorumque.*

3 *Unum ex eis obmurmurantem, quod diceret.*] *Uno ex eis obmurmurante, ac dicente, facile* &c. Ita forte legendum ex vestigiis MSS. SCRIV. Dandum hic secundum Scriverium. *Uno ex eis obmurmurante ac dicente f.* TENN. Keuchenius antiquum obtinet, & Scriverii conjecturam sibi adscribit. *Unus e. e. obmurmurando diceret.* Edd. Romana & Bonon. nisi quod in Bonon. *obmurmurandoque*, quod est & in Ed. Paris. *Diceret* exsulat ab Hillensberg. qui mox *imperaret.* Unde conjicio *unusque ex eis obmurmurando diceret.* *que* amisit locum suum, & ab aliis post *obmurmurando*, ab aliis post *cursu*, ut vulgo, inepte additum, quod statim videbimus. Alioquin, & abjectis τοῖς *quod diceret*, legi posset *uno ex eis obmurmurante.* Sed ut nos dedimus, propius ad MSS. accedit, & cum primis Edd. convenit. In vulgato laborat syntaxis.

4 *Tam.*] Edd. Italicae *eum.* Hillensb. *inde.* *Sedente* Mediceus pr. deest

boriosa sedentem imperare, [5] desiluit [a], & gregalem equo inposuit, [6] cursu [b] ipse pedestri ad destinatum jugum [7] contendens. Cujus facti ruborem quum perpeti miles non posset, irridentibus commilitonibus, [8] sponte descendit. Xenophontem vix universi perpulerunt, ut conscenderet equum, & laborem suum in necessaria duci [9] munera reservaret.

III. Alexander, quum hieme [10] duceret exercitum, residens ad ignem, recognoscere praetereuntes copias coepit, quumque conspexisset quemdam prope exanimatum frigore, considere [11] loco suo jussit; dixitque ei, Si in Persis natus esses,

[a] Vulgo DESILIIT. [b] Vulgo CURSUQUE &c. C. PERVENIT.

deest a Leid. sec. *Imperare* abest a Gudiano. Voss. a m. pr. *jubere*.

5 *Desiliis*] *Siluit* MSS. duo. Sed *Desiluit* recte alii quatuor, & Edd. veteres. v. ad l. II. 4. II. Mox unus Anglicorum *gregarium* contra nostri auctoris stylum.

6 *Cursuque i. pedestri ad d. j. contendens pervenit.*] Omnes MSS. carent *que* & *pedestri*. Nemo enim currit nisi pedibus. etiam τὸ *pervenit* delent. pro *contendens*. Scriv. *contendit*. TENN. Vere omnino τῷ *que* carent Leidenses, Palatinus, Petrensis, & Gudianus. *Pedestri* vero Gudianus quoque cum aliis meis retinet. Neque temere rejiciendum. Nam opponitur *cursui equestri*: & *equis*, non tantum *pedibus* curritur. Mox *contendens* abest ad Edd. Italicis male. Quippe rejiciendum erat *pervenit*; quod ab aliquo additum; postquam *que* ex *unusque* demissum est ad *cursu*; ut sensum suppleret. Verum *pervenit* non comparet in ullo meorum, nisi solo Leid. pr. Non habet quoque eam vocem Ed. Paris. Optime autem jam procedit loci totius sensus, & Latinitas *Unusque ex eis* *obmurmurando diceret &c. gregalem equo inposuit, cursu ipse pedestri ad d. j. contendens. in dest.* Petrens. *locum* pro *jugum* Vatican. *aestimatum* Medic. pr.

7 *Contendens*] MSS. *contendit*. SCRIV

8 *Sponte*] Deest in MS. Comm. Natum proculdubio ex *Xenophonte*. SCRIV. *Cur. post.* Carent 1 Reg. 1 Hill. TENN. Post *descendit* Vaticanus addit *gregalis*. Mox Cantabr. tert. *pepulerunt*.

9 *Munera reservaret*] Cantabr. Bibl. Pub. *m. conferret*. Leidens. pr. Mediceus uterque, Edd. Italicae, & ora Wechel. *numerare vellet*. Videtur ergo Frontinus dedisse *munera reservare vellet*. quod ipsum in 2 Cantabr. MSS. esse testatur, & plenius ac elegantius putat Cl. Wasse. Sed parum refert, & incertum est.

10 *Duceret*] J. Saresber. l. v. c. 7. *Ducens ex. resideret*, non bene. Statim *milites praet.* Petrens. *copias* deest in Hillensb. *prospexisset* Palat. Pro *prope* in Vaticano, & Edd. Italicis *quoque*. In iisdem Edd. *exinanitum*.

11 *Loco*] Lege cum 3 Reg. 1 Hill.

esses, in regiâ sella [12] resedisse tibi [13] capital [a] foret, in Macedoniâ nâto conceditur.

IV.

a Vulgo CAPITALE.

Hill. Voss. *In Loco.* Curtius l. VIII. c. 4. *Demptis armis in sua sede jussit considere.* Spartianus in Severo c. 1. *Sedit & in sella Imperatoria, temere a ministro posita, ignarus, quod non liceret.* TENN. Atqui *considere loco* aeque Latinum est, ac *in loco.* Mei omnes sine praepositione praeter Gudian. & J. Saresber. qui *sedere eum in loco s. j. dicens, si.* Sui Petrens.

12 *Resedisse*] MSS. *residere.* Q. Curtius l. VIII. *Forte Macedo gregarius miles, seque & arma sustentans, tandem in castra pervenerat. Quo viso, Rex, quamquam ipse tunc maxime admoto igne refovebat artus, ex sella sua exsiluit, torpentemque militem, & vix compotem mentis, demptis armis, in sua sede jussit considere. Ille diu nec ubi requiesceret, nec a quo esset receptus, agnovit. Tandem recepto calore vitali, ut regiam sedem regemque vidit, territus surgit. Quem intuens Alexander, Ecquid intelligis miles, inquit, quanto meliore sorte, quam Persae sub rege vivatur: illis enim, in sella regis consedisse capitale foret, tibi saluti fuit.* Luculentum regiae humanitatis exemplum, luculentius a Rufo, quam Frontino dilaudatum, non potui hoc loco praeterire: quamquam praeter modum castigationum, & hujusmodi Commentariis sint reservanda. SCRIV. Reg. 1. Hill. Voss. *Sedisse.* Scriv. *residere.* Simile Sueton. de Caesare c. 72. *C. Oppio comitanti se per sylvestre iter, correptoque subita valetudine & diversoriolo, quod unum erat, cesserit, ac ipse humi ac sub Divo cubuerit* Hanc historiam refert Valerius l. V. 1. p. 11. ext. TENN. *Resedisse* servant MSS. mei quinque cum J. Saresber. Leid. pr. & Gudian. *redisse. sedisse* Vatic. Medic. sec. Cantabr. tert. & Edd. Veteres. *sedere* Petrensis. *tibi* non agnoscit Saresb.

13 *Capitale*] Lege cum 2. Reg. *Capital.* & sic restitue apud Curtium, ut & l. VIII. c. 9. *Deos putant, quicquid colere ceperunt; arbores maxime, quas violare capital est.* Justin. II. c. 7. *Capital esse apud Athenienses coepit, si quis legem de vindicanda insula tulisset.* Sueton. Calig. XXIV. *In quo risisse, lavisse, coenasse cum parentibus, aut conjuge, liberis capital fuit.* TENN. Utrumque Curtii locum l. VIII. 4. & 9. jam correxerant Modius & Gronovius; ac *capital* illic in MSS. esse nunc docuit accuratissimus, doctissimusque cognatus meus Snakenburgius, neque aliter in MS. Scriverii. Ubique fere in vulgatis scribitur *capitale*; ubi Codices antiquissimi exarant *capital*; ut monitum a viris doctis ad Justinum & Suetonium; uti & a Salmasio ad Vopisci Tacit. c. 9. *capital esset,* Gronovio ad Livium l. XXIV. c. 37. & ad Senec. l. III. Controv. 8. Quare non dubito, quin apud Valerium quoque Maximum restituendum sit *capital,* de eodem Alexandri facto his verbis. *Id ei salutare futurum dicens, quod apud Persas capitale exstitisset, solum regium occupasse.* Ex meis autem hic *capital* exhibet Leidensis prim. Audi insuper, quae super hoc loco ad me dedit Cl. Wasse. Ita quidem & Curtius duobus locis, & Codex etiam D. Petri, ac Tertullian. Exhort Castit. c. 7. & in plurali Livius *Capitalia ausi.* Verum elegantius *Capital.* Ita Plaut. Pandect. Sueton. Cal. 24. MSS. Vett. Just. II. 7. & Codex B. P. Cantabr. Gell. I. 3. *Amicus capitali perdendus.* Sic codex Pemb. sed recte Gronov. *capitis.* Quando absolute, fere

IV. Divus Augustus Vespasianus, quum quemdam adolescentem, honeste natum, militiae inhabilem, angustiarum rei familiaris caussa [14]eductum [a] ad longiorem ordinem [15] rescisset, censu con-

[a] Vulgo DEDUCTUM.

capital, cum adjuncto *capitale* dixerunt. quod puto verissimum,

14 *Deductum ad longiorem*] Alii *edoctum ad l. o. rejecisset*. verum quid igitur sequitur, *exauctoravit?* MOD. Alias *edoctum*, & *eductum*. SCRIV. Omnes MSS. *eductum*. TENN. *Deductum* est in ora Hittorp. & Wech. sed ipsorum textus, & veteres Edd. cum MSS. meis quoque *eductum* praeterquam forte in Palatino. Verum omnino videtur τὸ *eductum* i. e. evectum, elatum. Ea enim, quae in altum exsurgunt, *educi* dicuntur. Virgil. l. II. AEn. 185.

adtollere molem
Roboribus textis, coeloque educere jussit.

Lucan. l. II. 428.

Longior educto qua surgit in aëra dorso
Gallica rura videt, devexasque aspicit Alpes.

Tacit. l. II. Ann. c. 61. *Disjectasque inter, & vix pervias arenas instar montium eductae pyramides*. Histor. l. IV. c. 30. *Eduxerant Batavi turrim duplici tabulato*. Adeoque non video caussam, cur vocem *deductum*, quae a Modio intrusa esset, diutius retinerem prae antiquiore & prius vulgata voce *Eductum*. Hinc autem simul refellitur, & ad nihilum recidit doctissimi Lipsii opinio l. II. de Mil. Rom. Dial. 8. qui *ad longiorem ordinem deductum* exponit *ad infimos seu longinquiores ordines detrusum* quasi antea honoratiores ordines duxisset. Quomodo idem capit Lucani locum l. VI. 145.

ibi sanguine multo
Promotus Latiam longo gerit ordine vitem.

quasi qui longinquus esset. Contra enim se res habere mihi videtur, quod vel ipsa Lucani verba *sang. m. promotus* indicant. Scaeva octavi ordinis sive octavae cohortis inter pilanos erat centurio. Hoc enim satis innuit Caesar, cum dicit *ab octavis ordinibus ad primum pilum traduxit*. Si enim inter pilanos non jam fuisset, addi debuit vel *hastatorum* vel *principum*. Jam primus inter pilanos sive primi pili centurio praeerat centuriis omnibus: octavus ergo inter pilanos praeerat centuriis quinquaginta tribus ex doctorum quorumdam virorum opinione; quocirca *longus militum ordo* in agmine eum sequi debebat. Frequens est locutio apud poetas *longo ordine* pro longa serie, ubi multi sequuntur. Numquam vero *longus ordo*, notat inferiorem, posteriorem, vel simile. Multus est in hac phrasi Virgilius. De octo ejus locis en l. VI. AEn. 754.

Et tumulum capit, unde omnis
longo ordine possit
Adversos legere & venientum
discere vultus.

l. VIII. 722.

Incedunt victae longo ordine gentes.

Valer. Flacc. l. V. 217.

Viridesque premunt longo ordine ripas.

Seneca OEdipo vs. 126.

Ducitur semper nova pompa morti,
Longus ad manes properatur ordo
Agminis moesti.

Stat. l. VII. Theb. 238.

longo docet agmine Grajos
Ire duces.

MSS.

constituto, honesta missione exauctoravit.

MSS. multi *ordine*. Nihilominus, ut dicam, quod sentio, in Lucano *longum ordinem* non tam exponi velim de ordine, quem gerebat inter centuriones Scaeva, quam de promotionis gradibus, & eum scilicet longo promotionis gradu ad quamcumque centurionis dignitatem evectum esse, sicut video, alios viros doctos capere, imo ipsum Lipsium, dum addit *sive tardae promotionis*. Hoc autem loco *adductum*, ut dixi, sumendum est, pro eo, qui ex gregario milite provectus est ad centurionis gradum, sed a primo remotiorem. (Nam *longiorem ordo* pro uno ex primis vereor, ut Latine dici possit; alioquin hoc mallem.) De eo jam narrat auctor, quod a Vespasiano, militari disciplinae consulente honeste e militia dimissus sit, censu ei certo adsignato, ne ad inopiam recideret, neque ignominia adfectus videretur.

15 *Rescisset*.] Alias *rejecisset*, & *repsisset*. SCRIV. *Rescisset* sic lege. quamvis in Voss. & margine unius Reg. *Rejecisset*, ut Scriv. TENN. *Rejecisset* etiam duo mei, & Edd. Italicae. *Rexisset* Medicei.

CAP. VII.

De variis consiliis.

EXEMPLUM I.

[1] Caesar dicebat, idem sibi esse consilium adversus hostem, quod plerisque medicis contra vitia corporum, fame potius, quam ferro superandi.

II. Domitius Corbulo [2] dolabra, [3] id est, operibus hostem vincendum esse dicebat.

III.

1 *Caesar*] *C. Caesar* Leid. pr. Voss. *T. Caesar* tres Cantabrig. *Tiberius Caesar* Medic. pr. male. V. Caesar. B. Civ. l. I. c. 71. 72. In fine *sperandi* Hittorp. & Wech. margo. *sibi esse* pro *esse sibi* e MSS.

2 *Dolabra*] Pro instrumento dedolandi Columella usurpat. *Quae falce amputari non possunt, acuta dolabra abradito*. Vegetius II. c. 25. *Habet quoque dolabras, secures, ascias, serras, quibus materia ac pali dedolantur atque serrantur*. Fuisse instar securis testatur Florus IV. c. 10. *cum argentum ejus dolabris concideretur*. Eo in proelio usos milites Tacit. III. annal. 46. *Miles correptis securibus & dolabris, ut si murum perrumperet, caedere tegmina & corpora*. & ff. de officio praef. vig. l. III. §. 3. ad exstinguendum incendium. Ad muros diruendos frequentissime. Liv. l. XXI. *Cum muros defensoribus nudasset, tum Hannibal occasionem ratus, quingentos ferme Afros cum dolabris ad subruendum ab imo murum mittit*. Quia castra muniebantur vallis, ligna autem laevigantur dolabra, ideo *operibus vincendum hostem* ajebat Corbulo. Juven. Sat. VIII. v. 248.

Si lentus pigra muniret castra dolabra. TENN.

3 *Id est, operibus.*] MS. A. *sensu*

III. [4] L. Paullus Imperatorem senem moribus dicebat esse oportere, significans moderatiora sequenda consilia.

IV. Scipio Africanus fertur dixisse, quum eum quidam parum [5] pugnacem dicerent, Imperatorem me mater, non bellatorem, peperit.

V. [6] C. Marius Teutono provocanti eum, & postulanti, ut prodiret, respondit, Si cupidus mortis esset, laqueo [7] eum vitam posse finire. [8] Quum [a] deinde instaret, gladiatorem contemtae

tae

[a] Vulgo CUMQUE DEMONSTRARET EI.

su. Forte *sensim*. Id est operibus. securis statim incidit. Dolabra paullatim idem efficit. SCRIV. *Cur. post. sensu* exhibent quoque Vaticanus, Medicei, & Ed. Rom. ac Bonon. *primo* addit Leid. sec. Verum Leidensis pr. non agnoscit *id est operibus*; quare omnino suspicor esse Glossam, & quosdam *dolabra* in margine explicuisse *id est operibus*. alios per *id est sensim*, & dein ea in textum inrepsisse. Simile fere Tacitus l. III. Hist. c. 20. *tormentisne, & telis, an operibus, & vineis adgredienda urbs foret. Mox conversus ad singulos; num secures dolabrasque secum adtulissent.* Tales glossae apud nostrum alibi quoque occurrunt. *Id est legionarios* l. II. 34. *Id est Epiroticam* l. II. 5. 10.

4 *L. Paullus*] Hoc exemplum retrahendum videtur ad caput proxime praecedens, ubi de moderatione pauca. SCRIV. *Cur. post. L.* deest in Leid. sec. & Edd. Italicis. *Aemilius P.* Medic. pr.

5 *Pugnacem*] Leid. sec. *Pugnantem. Pugnatorem* Vatican. Medicei, & Edd. Italicae. *diceret* Mediceus sec. *parum quidam* vulgo: aliter MSS.

6 *C. Marius*] *Gneus* Leid. sec. *Lucius* Medicei, & Edd. Italicae. inepte. *Theotono* Medic. sec. In fine *cum victoria* ridicule Ed. Paris.

7 *Eum vitam posse*] MSS. *Posse eum vitam*. Spendosthlabus Scytha Imperatori Joanni Tzimiscae provocanti apud Cedrenum respondit. Εἰ μὴ ζῇν ἔχει χρείαν, εἶναι μυρίας ἄλλας θανάτου ὁδούς. *Si vivere ei non vacet, alias plurimas esse vias moriendi.* Idem responsum dedit Antigonus Pyrrho apud Plutarchum. Τῷ Πύῤῥῳ πολλὰς ὁδοὺς ἀνεῳγέναι πρὸς θάνατον, εἰ ζῇν μὴ σχολάζει. Et Augustus ab Antonio provocatus, apud Eundem. Πολλὰς ὁδοὺς Ἀντωνίῳ παρεῖναι θανάτου. Similis jocus apud Plautum Amph. I. I. 167. cum Mercurius dixisset. *Gestiunt pugni mihi.* Sosia respondet. *Si in me exercituru's, quaeso in parietem ut primum domes.* TENN. Medic. pr. *essem laq. v. p. f. posse eum v.* solus ex meis Gudian. *eum p. vit.* Voss. & Cantabr. Abundare videtur τὸ *eum*, & a sciolis esse insertum.

8 *Cumque demonstraret ei*] *Cumque dein monstraret*. SCRIV. Scriver. *Cumque dein monstraret ei.* Lege cum 4. Reg. 3. Hill. Voss. Rom. *cum deinde staret*; nimirum

rum

ta staturae, & prope exactae aetatis objecit ei, dixitque, Si eum superasset, cum victore congressurum.

VI. 9 Q. Sertorius, 10 quod experimento didicerat, inparem se universo Romanorum exercitui, ut barbaros quoque, inconsulte pugnam 11 deposcentes, doceret, adductis 12 in conspectum duobus equis, eorum praevalido alteri, alteri admodum exili, duos admovit juvenes similiter 13 adfectos, robustum & gracilem; 14 ac [a] robustiori imperavit, equi exilis universam caudam abrum-

[a] Vulgo deest AC.

rum ut iterum provocaret. TENN. Arripuit temere Keuchenius lectionem, quam Scriverius in nonnullis esse monuit; cum in eo nullus idoneus sit sensus. *Cumque demum monstraret*, g. uterque Mediceus. *cum inde staret*, g. Leidens. pr. *cum demonstraret*, g. Gudian. *cum deinde staret* g. tres Cantabrig. Palatin. Hinc bene Cl. Wasse conjecit *cum deinde instaret, ei* g. ad Sallust. B. Jug. c. 6. *exacta sua aetate*. Bene dico, quod conjecerit *instaret*, ut & margini Stew. Ed. adleverat Scriverius, & Scriverianae Editioni Gronovius. nam ita diserte Leid. sec. *cum demum instaret*; & melius Vatican. *Cum deinde instaret*. Male autem retinet *ei*: quod in nullo reperitur Codice, & statim quoque sequitur *objecit ei*, quae verba desunt in Ed. Keuchenii. *Staret* quod Tennulius recipiebat, frigidum est. *Instare* sine casu frequenter reperitur pro urguere, non remittere a proposito. Livius l. II. 4. *Evincunt instando, ut litterae sibi ad Tarquinium darentur*. Martial. l. XI. Ep. 24. *Cum tamen instaret*. Curt. l. VI. 7. 25. *Institit quaerere*. Adde Heins. ad Sabin. Epist. Demoph. 82. *Instantes distulit arte preces* & saepissime.

9 *Q. Sertorius*] Exemplum hoc totidem fere verbis habuimus jam l. I. c. 10. §. I. ubi vide, ne multa hic repetam. Hic vero non comparet in Leidensi sec. nec Mediceo pr., in quo tamen alia manu post finem libri quarti additur.

10 *Quod ex.*] 4. Reg. 3. Hill. Voss. non agnoscunt τὸ *quod*. TENN. Deest etiam in Mediceis, Vaticano, Palatino, Gudiano, Leid. pr. Edd. Rom. Paris. & Wech. supra tamen in omnibus fere rectius additur. Nisi malis demittere post *exercitui*, ut sit relativum. *Imparem* abest etiam a Medic. pr. qui habet *R. e. non posse resistere*, ex interpolatione. *exercitu*, ut alibi, Ed. Paris.

11 *Deposcentes.*] Alias *exposcentes*. Ipse Frontinus alibi idem exemplum commemorans. SCRIV.

12 *In conspectum.*] *In Conspectu* Leid. pr. & Medic. sec. vide supra. pro *eorum* Edd. Italicae *quorum*. Medic. pr. *in c. eorum duobus equis altero p. altero*, ut supra.

13 *Adfectos.*] 4. Reg. 2. Hill. Voss. *electos*. TENN. Septem, vel octo mei cum Edd. Ital. Paris. & Wech. *electos*. sed postulat sensus *adfectos*, ut supra.

14 *Robustiori*] Addidi copulam

rumpere; gracili autem [15] valentioris per ſingulos pilos vellere. [16] Quumque gracili ſucceſſiſſet, quod imperàtum erat, validiſſimus cum infirmi equi cauda ſine effectu luctaretur, [17] Naturam, [a] inquit Sertorius, [18] Romanarum virium per hoc vobis exemplum oſtendi milites: inſuperabiles

[a] Vulgo JAM, i. e. NATURAM. R. COHORTIUM.

ac auctoritate Palatini, Cantabr. Bib. Pub. Medic. ſec Gudiani, & Hilſensb. ut ſupra. *robuſtiori vero* Medic. pr. Dein *equos ex illis* Leid. pr. forſan, ut ibidem *equo exili*. Medic. pr *uno complexu abr. autem* exſulat ab Edd. Italicis.

15 *Valentioris p. ſ. pilos vellere*] ſupra *valentiorem per ſingulos pilos vellere*; vel potius, ut illic MSS. praebent *per ſingula vellere*. Hic *valentiores* duo, *validioris* Cantabr. tert. *velaciori* Leid. pr. *evellere* uterque Medic. Praeſtat hic ſaltem *valentioris* ſc. caudam *p. ſ. pilos evellere*. Adi cit. locum.

16 *Quumque.*] *Cum* Edd. Italicae. *impreſſit* eaedem cum Medic. ſec.

17 *Jam, inquit S. &c.*] *Naturam, inquit Sertorius, Romanarum virium p. h. v. e. o. m.* MSS. SCRIV. Recte hoc monet Scrivetius. Quare, ut ſupra ex MSS., hic quoque expunxi iſtud *jam* ex MSS. Tennulii & meis octo ac Edd. Rom. Bon. Par. Wech.

18 *Romanarum cohortium*] 4. Reg. 3. Hill. Voss. Scriv. *Naturam, inquit Sertorius, Romanarum virium*. Hanc in ſuis membranis quoque lectionem invenerat beatus Gronovius. Sic Juſtin. l. XI. 9. *Nec inventas illis toto orbe pares vires gloriatur.* Valer. Max. I. I. 15. *Majore pene Romanarum virium parte in execrabili ac diro ſolo jacente, nullius penates moeroris expertes erant.* Sic MSS. cum ſit vulgo. *Virorum.* Val. Max. V. 3. 1. *Virium Romanarum & incrementum laetiſſimum, & tutela certiſſima Furius Camillus.* III. 7. 6. *Galliarum & Ligurum vires redactas in ſuam poteſtatem.* TENN. *Cohortium* ſupra retinent MSS. omnes. Hic vero *virium* exhibent ex meis quoque Palatin. Vatican. Medic. pr Gudian. Cantabr. tert., & Leid. pr. cum modo nominatis editionibus. Vere & eleganter. Adi Vorſt. & Socerum meum ad Valerii locum. Lucan. l. III. 171.

Proxima vicino vires dat Graecia bello,

& crebro ille aliique. ſed exemplis ipſe parco. Lubet hic potius adſcribere, quae vir doctus Gulielmus Vlamingius, in ineditis obſervationibus Criticis, quae beneficio fratris politiſſimi [illegible], & eximii poëtae P. Vlamingii penes me ſunt, ſuper ea voce obſervavit. Arbiter Satyr. c. 89. Ilii haloſi

Inter ſepultos Priamidas nocte & mero
Danai relaxant clauſtra, & effundunt vires.

Auratus legit *Viros*; quod hodie obtinet, neque tamen placet, etſi ſatis memori Virgil. AEn. l. II. vſ. 18.

Huc delecta virûm ſortiti corpora furtim
Includunt caeco lateri, penituſque cavernas
Ingentes, uterumque armato milite complent.

Eleganter *Vires* pro *viris* & *milite*. Thucydides l. 1. Διὰ γὰρ ἀρετὴν γῆς ἅιτε δυνάμεις τισὶ μείζους ἐγγιγνόμεναι στάσεις ἐνεποίουν,

rabiles sunt [19] universos [a] adgredienti; eosdem lacerabit & carpet, qui per partes adtentaverit.

VII. Valerius [20] Laevinus Cos. quum [21] intra castra sua exploratorem hostium deprehendisset, magnamque copiarum suarum fiduciam haberet, circumduci eum jussit; [22] terrendique hostis caussa, exercitus suos visendos speculatoribus eorum, quoties voluissent, patere.

VIII. [23] Caelius Primipilaris, qui in [24] Germania

a Vulgo UNIVERSAS & EOS.

πέδων. ubi vetus Scholiastes δυνάμεις exponit στρατεύματα. Pollux l. I. c. 10. §. 23. περὶ στρατοῦ καὶ στρατιωτῶν δοκίμων καὶ μὴ τοιούτων. στρατιῶται &c. στρατόπεδον δύναμις τάγμα. Lucan. l. IV. 723.

Mittitur, exigua qui prelia prima lacessat
Eliciatque manu.
Ipse cava regni vires in valle retentat.

Justin. l. XXX. c. I. *Trepidare igitur Ptolemaeus, legationibus missis quoad vires pararet.* Haec ille.

19 *Universas*] MSS. octo, & Edd. Veteres *universos*. Recte. Romanos scilicet per Synthesin, ut saepe. Sic statim sequitur *eos*, vel *eosdem*, ut est in MSS. septem melioribus. supra *universas* & *easdem*. MSS. sequor. *eosque* Edd. Ital. *Romanorum* paullo ante male in uno MS. & Edd. VV. *Adgredienti* hic retinent libri omnes. Alibi *Adgredientibus*: quod aeque valet.

20 *Laevinus.*] Sic rursus scripsi, ut l. II. 4. 9. vulgo *Levinus*. Consilium autem, quod hic narrat, placuit Imperatoribus multis Graecis, Romanis, barbaris; ut cuivis historias perscrutato notum.

21 *Intra*] Voss. *in*. Mox *hostem* Hillensb. pro *visendos* Leid. sec. *intentos*.

22 *Terrendique hostis caussa*] In Mediceo primo additur *adjecit*. Quod certe non spernendum. *jussit* suos speculatorem circumduci. sed *adjecit* ad ipsum se convertens sequentia. Non dissimile est illud Livii de Scipione l. XXX. c. 29. *Jussos* (speculatores) *omisso metu visere omnia, per castra, qua vellent, circumduci jussit; percunctatusque, satin' per commodum omnia explorassent, retro ad Hannibalem dimisit.*

23 *Caelius Primipilaris &c.*] De hisce post Varianam cladem obsessis agit auctor etiam l. III. c. 15. 4. at non nominato duce. pro *Caelius* hoc loco MSS. multi *Cedius* vel *Caedius*, *Ceclius* Ed. Rom. *Cecilius* Bonon. Fuit tunc temporis Coelius Caldus, qui captus in proelio, se ipse mox interfecit. At vero hic intelligi omnino nequit: Quare mecum emenda *Caeditius*, & audi Vellej. Paterc. l. II. c. 20. *Lucii etiam Caeditii, praefecti castrorum, eorumque, qui una circumdati* (post Varianam cladem) *Alisone inmensis Germanorum copiis obsidebantur, laudanda virtus est; qui omnibus difficultatibus superatis, quas inopia rerum intolerabiles, vis hostium faciebat inexsuperabiles, nec temerario consilio, nec segni providentia usi, speculatique opportunitatem, ferro sibi ad suos peperere reditum.* *Caeditii* nomen alibi apud

mania post [25] Varianam cladem obsessis nostris pro duce fuit, veritus, ne barbari ligna, quae congesta erant, vallo admoverent, & [26] castra ejus incenderent, simulata lignorum inopia, missis undique, qui ea furarentur, effecit, ut Germani universos truncos amolirentur.

IX. Cn. Scipio, bello navali, amphoras pice & [27] taeda plenas in hostium classem jaculatus est, quarum jactus & pondere foret noxius, [28] & diffundendo, quae continuerant, [29] alimentum praestaret incendio.

X. Hannibal Regi Antiocho monstravit, ut in hostium classem [30] vascula [31] jacularetur viperis plena

pud nostrum quoque in *Cedium* est corruptum V. l. I. c. 5. l. IV. c. 5.

24 *Germania*] Medicei, ut alibi, *Germaniam*. *Valerianam* etiam mei sex, & Edd. Rom. ac Par.

25 *Varianam*] Omnes MSS. *Valerianam*. TENN.

26 *Castra ejus.*] *Castra sua*. Gujetus. TENN. *Inciderent* Palat.

27 *Taeda*] Leid. sec. male *cera*. Caes. l. III. 101. *Completas onerarias naves taeda & pice &c. quae sunt ad incendia*. & saepe. pro *quarum jactus* idem & *quantum ictus*.

28 *Ut diffundendo quae continuerant alimentum praestarent incendio.*] Germana Frontino scriptura, atque distinctio reddenda; *& pondere foret noxius, & diffundendo quae continuerant, ali. p. incendio*. STEW. Ita Stewechius. Vulgo *ut*: mox ego *praestaret*: vulgo est *praestarent*. SCRIV.

29 *Alimentum praestaret*] Lectio haec non est sollicitanda. Pedo Alb.

Tandem ubi complexa est sylvas, alimentaque sumsit.

AEthera subjectis lambit & astra comis.

I. AEneid. 180.

Arida circum
Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam.

Ovid. Metam. l. VII. f. I.

Ut solet a ventis alimenta resumere.

de favilla. Ovid. III. rem. am.

Lenis alit flammas, grandior aura necat.

Tacit. Germ. XLV. *In modum tedae accenditur, alitque flammam pinguem & olentem.* TENN. Ita agit Tennulius, quasi hic sollicitaretur vox *alimentum*, quod de fomento ignis a nostro supra saepius, & aliis passim abhibetur, ut cuivis notum; *Ut* quod correxit Stewechius, debuit esse in Modii editione; nam in ceteris omnibus, ut in MSS. *recte et*. *Praestaret* scilicet *jactus* habent etiam MSS. praeter Vaticanum, & Ed. Bononiensem. Quare hoc jam retineo. licet *praestarent* defendi possit ex iis, quae notavimus ad l. IV. I. 39. Scilicet *amphorae incendiariae*.

30 *Vascula*] *Fictiles lagenas* vocat Justin. l. XXXII. c. 4. TENN. Adi Comm. ad Nepot. Hannib. c. II. *Serpentes vivas colligi, easque in vasa fictilia colligi.*

31 *Jacularetur*] *Jacularentur* MSS.

plena, [32] quarum metu perterriti milites a dimicatione & nauticis minifteriis inpedirentur.

XI. Idem fecit, jam cedente claffe fua, Prufias.

XII. [33] M. Porcius inpetu [34] in [a] claffem hoftium quum tranfiluiffet, deturbatis ex ea Poenis, eorumque armis & infignibus inter fuos diftributis, multas naves hoftium, quos fociali habitu fefellerat, merfit.

XIII. Athenienfes, quum fubinde a Lacedaemoniis infeftarentur, diebus feftis, quos facros Minervae extra urbem celebrabant, [35] omnem quidem colentium imitationem exprefferunt, armis [36] tamen fub vefte [b] celatis. Peracto [37] ritu fuo, non

a Vulgo deeft IN. b Vulgo TANTUM V.

MSS. SCRIV. Sic Palat. Petrenf. Medicei, & Leid. fec. Paffive hac voce ufus eft Apulejus de Mundo. *Horum pleraque jaculari credas.* *Ejaculare* Gellius l. XVI. in f.

32 *Quarum metu*] *Qua re perterriti* MSS. SCRIV. *Praeterriti* Leid. fec. Pro *nauticis* Lipfius margini adlevit *nautici*, ut milites a dimicatione, & focios navales a minifteriis inpeditos dixerit Frontinus. Certe non male. Paffim enim nautas a militibus diftinxerunt veteres. Vide Scheffer. de Mil. Nav. l. II. c. 3. 4. Livius l. XXXVII. 28. *egreffi milites, nautaeque funt.* Supra l. III. 2. 2. *milites remigesque.* Mallem tamen repetere praepofitionem, *nautici a minifteriis.*

33 *M. Porcius impetu*] 3. Reg. Voff. 3. Hill. *M. Porcius Dento.* TENN. *Dento* loco τοῦ *impetu* exhibent Cantabrigienfes, Leidenfes, & Gudianus, fed Medicei, & Edd. Italicae *de impetu*; Palatin. *detento.* Timide haec pronuntio, fed vide, num fcribendum *detentus* fcilicet a Poenorum navi, vel tale quid. Aut potius, ut Cl. Wefflelingius etiam conjecit, *de lembo.* Per *claffem* autem intellige magnam navem, & confule notata ad Lucan. l. VIII. 575. *claffemque relinquere juffus.*

34 *In claffem*] Sic lege ex MSS. & Edd. VV. male in Edd. Keuch. & Tennulii exfulat praepofitio *in.* Statim etiam repofui *tranfiluiffet*, ex MSS. octo, & Edd. ante Keuch. V. ad l. II. 4. II. Medicei *tranfivisset.* In fine *quas* Medic. fec.

35 *Omnem quidem*] *Hominum* MS. unus, alii *omnium.* SCRIV. 4. Reg. Voff. 2. Hill. Scriv. *omnium.* unus Scriv. *hominum.* TENN. Quinque mei *omnium* cum Ed. Par. Cave autem, jungas *infeftarentur diebus feftis.* non enim tantum in Panathenaeis per fingula quinquennia infeftabantur, fed faepius, & fubinde. Quod cum toties fieret, Athenienfes tandem in hoc fefto hoc Strategema adhibuiffe videntur.

36 *Tantum vefte*] 4. Reg. 2. Hill. Voff. *tantum & vefte.* Forte *armis tamen & vefte.* TENN. *Tamen & v.* exhibent meorum octo, & Edd.

 pri-

non ſtatim Athenas [38] reverſi, ſed protenus inde raptim acto Lacedaemonem verſus agmine, eo tempore, quo minime timebantur, agrum hoſtium, quibus ſubinde praedae fuerant, ultro depopulati ſunt.

XIV. Caſſius onerarias naves, non [39] magni ad alia uſus, accenſas obportuno vento in claſſem hoſtium miſit, & incendio [40] eam conſumſit.

XV. [41] M. Livius, fuſo Haſdrubale, hortantibus eum quibuſdam, ut hoſtem ad [42] internecionem perſequeretur, reſpondit: [43] Aliqui & ſu-

primae. Ceteri cum Pariſ. & Wech. Edd. *tantum &*. Sed Petrenſis vere, quod repoſui, *tamen ſub v.* Scilicet in Panathenaeis licitum erat viris arma gerere, quod docet Meurſius libro de Panath. c. 21. ex Thucydid. l. VI. p. 451. Παναθήναια τὰ μεγάλα, ἐν ᾗ μόνον ἡμέρᾳ, οὐχ ὕποπτον ἐγένετο, ἐν ὅπλοις τῶν πολιτῶν τοὺς τὴν πομπὴν προπέμψαντας ἀθρόους γενέσθαι. Ea igitur, ut fallerent hoſtes, ſub veſte celaverunt. Si *&* legas, videretur hoc contra morem fuiſſe, ut arma in hoc feſto gererent.

37 *Ritu ſuo*] Mira haec locutio videri poſſet, & eſſe corrupta, ex *ritu ſacro*, verum cum judicio ſcripſit ita auctor: cum non fuerit verus ſacer ritus, ſed fictus & ſimulatus. *Peranſteratus ſuos* Leid. pr. Ceterum per *Lacedaemonem verſus* non intellige ipſam urbem, ſed agrum Laconicae ditionis, qui proxime attingebat fines Atticos. Aliter in his nulla foret veriſimilitudo.

38 *Reverſi*] Petrenſis addit *ſunt*. Pro *acto* Gudian. *apto*. *Lacedaemonem verſus* non agnoſcunt Edd, Italicae. *Agros* Medicei.

39 *Magni ad alia uſus.*] *Magis ad* vel *in alios uſus* Medicei, & Ed. Romana. *Magni ad alios uſus* Leid. ſec. Hillensb. & Edd. Bon. ac Par. *ad alias* Leid. pr. Tandem *ad alias res u.* Petrenſis. i. e. *ad alia*, quod cum corrumpi coepit, *res* additum eſt. Dein *opportuno tempore* idem pro *vento*. Ne audias. Caeſar. l. III. B. Civ. c. 101. *Caſſius magno vento, & ſecundo completas onerarias naves taeda, & pice, & ſtupa reliquiſque rebus, quae ſunt ad incendia, in Pomponianam claſſem immiſit, atque omnes naves incendit.*

40 *Eam.*] Leid. pr. *eas*. Petrenſ. *& eam incendit*, interpolate. *Conſumi incendio* locutio eſt frequens. V. ad libertum alicujus ex Julia gente, unde nomen habet, J. Obſequentem c. 92. *AEtnae incendio Catina conſumta*. ut legendum eſſe ibi docui.

41 *M. Livius*] Cantabr. tert. *M. Lucinius Livius*. Petrenſ. *M. Livius Druſus*. perperam. Eſt enim *M. Livius Salinator*, qui frequentius tantum *M. Livius* audit. Cognomen tamen addit noſter l. I. c. I. 9. & l. II. 3. 8. omiſſo praenomine. Idem reſponſum ejus refert Livius hiſtoricus l. XXVII. 49. *Superſunt, inquit, aliqui nuntii & hoſtium cladis, & noſtrae virtutis.*

42 *Internecionem.*] *Internetionem* MSS. tres, & Edd. pp. *interemptionem* duo.

43 *Aliqui, & ſ.*] *Et aliqui ſuper-*

ſuperſint, qui de victoria noſtra hoſtibus nuntient.

XVI. Scipio Africanus dicere ſolitus [44] eſt, hoſti non ſolum dandam eſſe viam [45] fugiendi, ſed etiam muniendam.

XVII. [46] Paches [a] Athenienſis adfirmavit, incolumes futuros hoſtes, ſi deponerent ferrum; [47] ejuſque obſecutos conditionibus, univerſos, qui in [48] ſagulis ferreas fibulas habuiſſent, interfici juſſit.

XVIII.

a Vulgo PERICLES.

perſint MS. Comm. Forte *Eia a. ſ.* SCRIV. *Cur. poſt.* & deeſt a tribus meis, ut in Livio. *etiam* Medic. ſec. Adridet Scriverii conjectura.

44 *Eſt.*] *Erat* Petrenſ. Statim inepte Cantabr. tert. *claudendam* pro *dandam.* Niſi quis inde legere vellet *non ſolum non cl.* ſed nihil hoc opus eſt. *dare viam, & munire* ſic jungit Livius l. XXXIX 28. *Non iter tantum per regnum noſtrum dedi, ſed vias etiam munivi. eſſe* in Mediceo pr. deeſt.

45 *Fugiendi*] 4. Reg. 2. Hill. Voſſ. *ad fugiendum.* Veget. III. 21. *Ideoque Scipionis laudata ſententia eſt. Viam hoſtibus, qua fugiant, muniendam.* TENN. *Ad fugiendum* exhibent noſtri ſeptem, & Ed. Pariſ. Abſunt autem a Mediceo pr. & Leid. ſec. *muniendum* etiam Codd. ſex. & eadem Ed. Hoc certe prave. *eſſe* addunt Medicei. In pleriſque MSS. Vegetii etiam male *non eſſe muniendam.*

46 *Pericles*] *Paches* MS. SCRIV. Voſſ. 2 Hill. 3 Reg. *Paces.* quartus Reg. *Pacon.* Scriv. *Paches.* Certe ſimilis circumventio, & verborum captio in pactis narratur apud Polyaenum l. III. de Pache. TENN. Adfirmat Kouchenius, verum hujus Athenienſis nomen eſſe *Periclis*: Quo auctore id dicat, ſcire pervelim. Non id erat Periclis, cujus ſaepe apud noſtrum fit mentio, ingenium, neque Codex ullus ita exhibet, cum tamen in ceteris locis recte Periclis nomen exhibeant, *Paccon* Medic pr. *Pacon* Medic. ſec & Vaticanus, qui addit *Dux Paces* Cantabrig. tres, Leidenſ. pr. & Gudianus. *Paches* denique Palatin. & Leid. ſec. Nec dubito, quin vere. De Pachete (ſic enim declinandum non *Pache*) conſule Polyaen. l. III. c. 2. Thucydid. l. III. Plutarch. in Ariſt. p. 335. & in Nicia p. 526. Diodor. Sicul. l. XII. p. m. 108, 109.

47 *Ejuſque obſecutos*] 4. Reg. 2. Hill. Voſſ. *eiſque obſecutis.* TENN. MSS. ad unum omnes; & Ed. Rom. ac Par. *eiſque obſecutis* i. e. cum illi obſecuti eſſent. Vulgatam lectionem concinnavit Beroaldus; Mallem ad vitandam duritiem, *conditioni.* Num *obſignatis conditionibus?* Vix puto. pro *hoſtes* in Ed. Wech. perperam *teſtes.*

48 *Sagulis*] *Singulis* vel *cingulis* MSS. quinque, & Edd. primae. Perperam. In ſagis militaribus erat fibula, qua ſtringebantur. Conſule Salmaſium ad Trebell. Poll. Tyrannos n. 9. *Duo ſaga ad me velim mittas, ſed fibulatos*

XVIII. Hasdrubal [49] subigendorum Numidarum caussa ingressus fines eorum, resistere parantibus adfirmavit, [50] ad capiendos se venisse elephantos, [51] quibus ferax est Numidia: [52] ut hoc permitterent, poscentibus [53] securitatem promisit, [54] & [a] ea persuasione avocatos adortus sub leges redegit.

XIX.

a Vulgo ET EX EA P.

latoria. Livius l. XXX. c. 17. *Sagula purpurea duo cum fibulis aureis singulis*.

49 *Subigendorum Numidarum caussa*] Medicei *sub ingens dolum Numidarum viam ing.* Edd. Rom. & Bonon. *subjiciens dolum Numidis ing. subigens dolum N. c. ing. est*: Cantabr. tert. *subigens dolum* etiam Scriv. unus, Vaticanus, & Ed. Paris. *sub ingens dolum* Palatin. & duo Leidd. Veram hinc Frontini mentem investigent me acutiores. Num exciderunt *sic fingens dolum*? Nam *subigendorum N. caussa* cum aliis MSS. satis placet. *Fingens dolum* esset parans, struens, moliens. Adi Graev. ad Justin. l. XXV. 3. *Repentinam fingit profectionem*.

50 *Ad capiendos*] *Ad capiendum* Medicei, sine τοῖς *elephantos*, qui etiam non leguntur in Vaticano.

51 *Quibus ferax*] Gujetus. *Quorum f.* TENN. Fateor, *ferax* semper fere sibi junctum habere Genitivum, non Ablativum, ut apud Ovid. l. VII. Met. 470.

Nitidaeque ferax Peparethos olivae.

Senec. Troad. 836.

An ferax variis lapidis Carystos.

Valer. Flacc. l. VI. 102.

Niveûmque ferax Euarchus olorum.

Tacit. l. IV. Ann. c. 72. *Ingentium belluarum feraces saltus.* Qui locus maxime Gujeti opinionem firmat, & sic apud alios passim. Pro multis consule notas N. Heinsii ad Ovid. Am. II. 16. 7.

Terra ferax Cereris, multoque feracior uvae.

ubi vulgo erat *Cerere* & *uvis*, ac Cl. Burmanni ad Quinctil. Declam. XIII. c. 2. *Agellus non frumenti ferax*: vulgo illic quoque, & in MSS. plerisque *frumentis*. Immo, nam quid dissimulem, in Petrensi Codice clare exaratur *quorum*; quare, nisi is codex mihi de interpolatione esset suspectus, manum lubens Gujeto darem. Nunc adhuc vulgatum retineo, praesertim cum ex Plinio citent quoque l. V. Epist. 15. *ferax bonis artibus seculum*. Quod tamen ego illic reperire nequivi.

52 *Ut hoc permitterent*] Leidenses, Medicei, Hillensb. & Ed. Par. *Ut per hoc perm.* & statim *securitatem* praeter Tennulii Codices sex non agnoscunt quoque ambo Leidenses, Cantabrigienses tres, Palatinus, Gudianus, Vaticanus, Medic. sec. nec Ed. Paris. *securitatem poscentibus* Edd. Italicae. Mox *permisit* duo Cantabrig. Petrensis tantum *permitterent eum ingredi, & ea pers.* Vitiosa sine dubio est vulgata lectio, & non persananda, opinor, nisi ope meliorum Codicum.

53 *Securitatem*] Hanc vocem 3. Reg. Voss. 2. Hill. non agnoscunt. TENN.

54 *Et ex ea*] Praepositio *ex* non occurrit in Voss. & uno Hill. TENN.

XIX. [55] Alcetas Lacedaemonius, ut Thebanorum commeatum facilius ex [56] inopinato adgrederetur, in occulto paratis navibus, tamquam unam omnino haberet triremem, vicibus [57] in ea remigem exercebat: quodam [58] deinde tempore omnes naves in Thebanos transnavigantes inmisit, & commeatibus eorum potitus est.

XX. Ptolemaeus adversus Perdiccam, exercitu praevalentem, ipse invalidus, omne pecudum genus, religatis [59] a [a] tergo, quae traherent, [60] sarmentis [b], agendum per paucos curavit equites: ipse

[a] Vulgo AD TERGUM. [b] Vulgo CARPENTIS.

TENN. Non comparet praepositio in Palat. Petrensi, Cantabr. tert. Gudiano, Leidensi primo, aliisque. Et sane abest rectius, ut supra aliquoties. *advocatos* dein perperam MSS. multi, & Edd. VV.

55 *Alcetas*] Historia est apud Xenoph. l. v. Ελλην. Ἀλκέτας ὁ Λακεδαιμόνιος φυλάττων Ὠρεὸν, ἐν ᾧ ἐκεῖνοι συνεκόμιζον τὸν σῖτον, ἐπληρώσατο τρεῖς τριήρεις. Ἐπιμεληθεὶς ὅπως μὴ ἐξαγγελθείη. Ἐπεὶ δὲ ἀπήγετο ὁ σῖτος, λαμβάνει ὁ Ἀλκέτας τόν τε σῖτον καὶ τὰς τριήρεις. Polyaenus l. II. est mutilus (c. 7.) TENN.

56 *Inopinato*] Leid. sec. & Ed. Rom. *opinato*. pro *triremem turrem* habent Medicei, & Edd. Italicae.

57 *In ea*] Voss. 4. Reg. 2. Hill. *in eam*. TENN. *In eam* habent etiam mei, exceptis 2 Cantabrigiensibus, & Editiones Rom. Bon. Par. ac Wech. sed in Mediceis, & Italicis Edd. scribitur *commeatibus in eam exercebat* vel *exercebant* deleto τῷ *remigem*, pro quo *remiges* Leid. sec. Polyaenus ait ἐς ταύτην τριήρη ἀνὰ μέρος ἐμβιβάζων τοὺς στρατιώτας. Exercuit eos igitur in ipsa triremi. Sed *exercere* eos *in triremem* nihilominus potuit, ut scilicet discerent motum, & agilitatem ejus triremis; quavi, quave remissione in variis flexibus remigare deberent. Ceterum simile Strategema refert Caesar l. III. B. Civ. c. 24. Adde Nepot. in Dione c. 9.

58 *Deinde*] Petr. *demum*. Ed. Rom. *q. d. opere*. *Thebanas* sc. naves etiam Medicei, & Edd. Ital. *transnavigans* Leid. sec. & Cantabr. tert. *transnavigatis* Petrens.

59 *Ad tergum*] Voss. 2. Reg. 1. Hill. *a tergo*. TENN. *A tergo* etiam Gudian. Leid. sec. Petrens. & Cantabr. sec. Vere, ut l. III. 9. 3. *Scutis gladiisque a tergo aptatis*. Ubi vide. Non ad tergum, sed caudas religata erant sarmenta. *a tergo* i. e. a posteriore parte.

60 *Carpentis*] Mordicus hoc retinent MSS. omnes, nisi quod Medic. pr. *carpentas* habeat; cum pateat, scribendum esse *sarmentis*, ut pulvis excitaretur. Ut bene conjecit Cl. Wesselingius. Polyaenus idem Strategema describens l. IV. c. 18. Προσέταξεν ὄπισθεν ζώων Φρυγάνων φορτία ἐφέλκεσθαι·

se [61] praegressus cum copiis, quas habebat, effecit, ut [62] pulvis, quem pecora excitaverant, speciem magni sequentis exercitus moveret; cujus [63] exspectatione territum [64] vicit hostem.

XXI. [65] Myronides Atheniensis adversus Thebanos, [66] equitatu praevalentes, pugnaturus, in campis suos edocuit, manentibus esse spem aliquam salutis, cedentibus autem perniciosissimum. Qua ratione confirmatis militibus, victoriam consecutus est.

XXII. [67] L. Pinarius in Sicilia praesidio [68] Hennae [a] praepositus, claves portarum, quas [69] penes

[a] Vulgo ENNAE & ENNENSES.

δῆσαι. *frondosos ramos per terram trahere* in simili re Livius, & noster l. II. c. 4. §. 1. ubi omnino consule, quae notavi. *trahebant* Hillensb.

61 *Praegressus*] *Progressus* Medicei, & Edd. Italicae; *ingressus* Vatican. *pergressus* Palat. dein *efficit* Cantabr tert.

62 *Pulvis, quem*] 1. Hill. *Pulvis, quam*. Decepit saepe hostem pulvis, ut Lacedaen onios Frontin. II. c. 2 n. 12. Cassium Flor. IV. 7. TENN. *Quam* etiam Arcerian. *Pulvis* feminino genere dici probat Keuchen. Adde Propert. II. 10 35. *Arida pulvis*. Aliter tamen solet noster, quare talia non intruta velim.

63 *Exspectatione*] *Inspectatione* Leid. sec. & *moneret* supra Hillensb.

64 *Vicit h.*] Medic. sec. & Ed. Rom. *fecit h* Ed. Bonon *fregit h.* eleganter, sed vereor, ut vere, & ne ab emendatione Beroaldi ex τοῦ *fecit* potius sit, quam e MSto Codice *frangere hostes*, eorumque animum dici sexcenties, nemo non novit.

65 *Myronides*] Ita lego. vulgo *Myrodines*. SCRIV. *Myronides* sic & Nam Graecis Μυρωνίδης. 4. Reg. hic. & l. II. c. 4. n. II. dant *Mironides*, Wechel. *Myrodines*. TENN. MSS. & veteres ante Wechel. Edd. recte *Myronides* vel per *i* more solito. Monuit ita rescribendum esse Casaubonus ad Polyaen. l. 1. 35. 2. Aliud ejus dictum refert Plutarch. Apophth p. 185.

66 *Equitatu*] Leid. sec. *exercitu*.

67 *L. Pinarius*] 4. Reg. 2. Hill. Voss. *C. Pinarius*. TENN. *C.* etiam sex mei, & Edd. Italicae. perperam. *L. Pinarium* vocat eum quoque Livius l. XXIV. c. 37. ubi pluribus hanc eamdem refert historiam. Medicei praenomen non agnoscunt.

68 *Hennae*] *Ennae* scribendum sine adflatu, sic *Ennenses* Livio Plinio, aliis, & Ptolemaeo Ἔννα SCRIV. *Cur. post. Ennae.* Male 1. Reg. 2. Hill. *Hennae*, & *Hennensium.* ac *Hennenses*. Nam Graeci spiritum lenem dant. Ἔννα l. Polyaen l. VIII. in *Pinario* TENN. Immo vero bene; adspirationem addunt quoque Gudianus, Leidenses, Vaticanus, & Ed. Parisi. Wech. ac Stew. & MSS. Livii. Vide, quos laudavi ad Lucan. l. VI. 740. *Henna* in nummis,

nes se habebat, reposcentibus [70] Magistratibus Hennensium, quod suspectos eos, tamquam transitionem ad Poenum pararent, habebat, [71] petit unius noctis [72] ad deliberationem spatium; indicataque militibus fraude Graecorum, quum praecepisset, ut parati postera die signum exspectarent, prima luce adsistentibus [73] redditurum [a] se claves dixit, si idem omnes Hennenses [74] censuissent. Ob eam caussam [75] universa multitudine convocata in theatrum, & idem flagitante, manifesta deficiendi voluntate, signo militibus dato, universos Hennenses cecidit.

XXIII. Iphicrates, dux Atheniensium, classem suam hostili habitu instruxit, & ad eos, quos suspectos habebat, invectus, quum effuso studio exci-

a Vulgo add. MILITIBUS.

mis, qui in Orthographia raro fallunt. *AEtnae* & *AEtnenses* Medicei, & Palat.

69 *Penes se*] *Secum* Medicei. Dein Petrens. *habuerat*. sequitur mox *habebat*. an *habuerant*, scilicet magistratus ante Pinarium?

70 *Magistratibus*] Deest haec vox in Vaticano, Mediceis, Leid. sec. & Edd. Italicis. *Hennensium principes* dicit Livius. Statim *Hennensibus* vel prave *Atheniensibus* iidem.

71 *Petit*] Sic tacite a Keuchenio, volente an inscio, non liquet, repositum. Bene tamen: nam ita MSS. omnes. Ante *petiit*. De hoc praesenti tempore dixi ad l. I. II. I, & alibi.

72 *Ad deliberationem*] *Deliberationi* Cantab. tert. *ad deliberandum* Petrens. Mox *praescisset* Leid. pr. & *praeparati* Petrens. & *postero die* nonnulli.

73 *Militibus*] Deest haec vox in Mediceo pr. Leid. sec. Vaticano, & Edd. Italicis; & certe delenda est. Non minatus iis est Pinarius, se redditurum claves iis, dum adsistebant sibi milites, sed tantum, se redditurum eas illis adsistentibus prima luce, si omnes idem censuissent. Livius. *Tum Pinarius: at illi, si ad consulem gravarentur mittere, sibi saltem darent populi concilium: ut sciretur, utrum paucorum denunciata, an universae civitatis essent. Consensu in posterum diem concio edicitur.* Pinarius tum, *convocatis militibus inquit* &c. Adde Polyaenum l. VIII. c. 21. Quia autem pro *si* in Vaticano est *simul* in Edd. Italicis *sic*, forsan conjicias *simul* addendum esse τῷ *adsistentibus*. Quidquid hoc sit, delevi τὸ *militibus* auctoritate MStorum, & historia ac ratione jubente. Absurdum enim foret.

74 *Censuissent*] *MS. consuluissent*. SCRIV. B. *consensissent* IDEM Cur. post. *Sensissent* Medic. antiquior. In Edd. Italicis, Mediceo altero, & Vaticano scribitur tantum *idem omnes Hennenses cecidit*, ceteris omissis.

75 *Universa*] Leid. sec. *Hennen-*

exciperetur, deprehensa eorum perfidia, oppidum [76] diripuit.

XXIV. [77] Ti. Gracchus, quum edixisset futurum, ut ex volonum numero fortibus libertatem daret, ignavos [78] crucibus adfigeret, & quatuor millia ex his, [79] qui segnius pugnaverant, metu poenae in quemdam munitum collem [80] coissent, misit, qui eis dicerent, totum sibi exercitum volonum [81] vicisse videri, quod hostes [82] fugis-

nensium. statim *in theatro* Petrens. in fine *occidit* Leid. pr. & Edd. Italicae prave.

76 *Diripuit.*] *Dirupit* Medic. sec. Ed. Paris. & Hitt. ac Wech. margo.

77 *Tigracus cum edixisset futurum, ut ex Volonum numero.*] En quam portentosa nomina invexerint illi, monstrorum potius, quam hominum digni nomine. Voces, quae coaluerunt ex notis, ita distrahamus *Ti. Gracchus.* illis vero librariis non fortunam casumque seditiosorum Gracchorum, sed mentem meliorem optemus. Nihil erat hac emendatione facilius: quare miror, tot correctores hoc mendum non animadvertisse. STEW. *Tiberius Gracchus.* Ita legendum. vulgo monstrose *Tigracus.* SCRIV. Reposui *Ti. Gracchus* solemni scriptura veterum, & auctoritate Palatini, Vossiani, Hillensb. Leid. pr. Cantabr. sec. duo habent *T. Gracus.* Mediceus pr. Petrens. Cantabr. tert. omnibus litteris *Tiberius Gracchus.* De restitutione hujus vocis primum per Stewechium factae nemo dubitare potest, qui legerit hanc rem plenius, & pulcherrime enarratam a Livio l. XXIV. c. 14. & seqq.

78 *Crucibus adfigeret.*] *Cruciatibus afficeret* MS. SCRIV. 4. Reg. 3. Hill. *Crucibus afficeret.* Scriv. *Cruciatibus afficeret.* Tenn. *Adfigeret* etiam Gud. & Leid. pr. quod quum & in Arceriano invenisset Keuchenius, temere adripuit lectionem *cruciatibus affic.* Vulgatum moveri non debet. Livius. *Qui loco cessisset, in eum servili supplicio animadversurum* h. e. cruce.

79 *Qui segnius p.*] Ita ediderunt Keuchenius, & Tennulius, nihil monentes; cum antea scriberetur *quia*, ut est in MSS. nonnullis. *quae* Leid. pr. sed bene Leid. sec. Gudian. & alii *qui.* Eodem modo Livius *quatuor millia volonum militum, qui pugnaverant segnius* &c. *Millia, qui* ut supra restitui *tot millia superate* l. IV. c. 2. §. 7. ubi vide.

80 *Coissent.*] *Confugissent* Medic. pr. *coegisset* sec. Mox *sibi* deest in Leid. sec.

81 *Vicisse videri, quod hostes fugissent, & sic eos, & sua fide, & ipsorum metu exsolutos recepit.*] Ad oram libri Parisiensis pro *fugissent*, adscribi *fuissent* non sum nescius. at non video, qua sententia id recipi possit. Legerim potius *fecisse videri.* vel hoc modo, *misit, qui eis dicerent, id totum exercitum Volonum fecisse videri, quod hostes fugissent.* Livium consule libro XXIV. & videbis non usque quaque cum Frontino illi convenire. STEW. *Vicisse* Stewechius, & MSS. *fecisse.* SCRIV. Stew. & Scriv. MSS. *fecisse.* Unus Reg. *vel fuisse victorem vel vicisse videri.* TENN. *Fuisse* Medic.

pr.

gissent; & sic eos,[83] & sua fide, & ipsorum metu exsolutos recepit.

XXV. Hannibal post proelium, quo ingentem[84] cladem ad Thrasymenum Romani acceperunt, quum sex millia hostium, interposita pactione, in potestatem suam[85] redegisset, socios Latini nominis [a] benigne in civitates suas dimisit, dictitans, se Italiae liberandae caussa bellum gerere; eorumque opera aliquot populos in deditionem accepit.

XXVI. Mago, quum Locri obsiderentur[86] a Crispino, classis nostrae praefecto,[87] diffudit ad Ro-

[a] Vulgo n. s. L. NOMINIS, B.

pr. *fecisse* etiam Keuchenius malebat, non ego.

82 *Fugissent*] Alias *fuissent*. SCRIV. Scriv. 4. Reg. Voss. & 1. Hill. *Fuissent*. Sed Hill. & Voss. ad marginem. *Fudissent*. TENN. *Fuissent* etiam sex mei, & Hitt. ac Woch. margo. pro *quod* Medicei, & Leid. sec. *qui*. Edd. Italicae non habent hoc, & seqq. 4. Exempla. Forte *quod hostes fusi fuissent*. Sic supra *missi ssent* pro *missi essent* vel *issent*, & similia saepe corrupta. Immo *fugissent*, pro *fusi essent* irrepsit etiam in textum l. II. c. 13. 1.

83 *Et sua fide*] *Ab sua f.* Medic. sec. *solutos* Leid. sec. Lipsius volebat *exsoluto*. Livius in hac re, ut passim ille aliique *exsoluta fide publica*. sed vide ad §. 35. pro *ipsorum* Hillensb. *suorum*.

84 *Cladem.*] Obstante sensu, & constructione Petrens. *quam* addit. Dein *ex interp. p.* Leid. sec. *& interp.* Medic. pr. *accepta pact.* Hillensb.

85 *Redegisset, socios Latini nominis, benigne &c.*] Sic vulgo ab omnibus haec verba eduntur, quasi sex illa millia hominum fuerint socii Latini nominis, eosque omnes dimiserit Hannibal; unde & in Mediceo pr. exaratur pejus *benigneque*. Non sane. Sex millia fuere mixti Romani Latinique, ex illis vero dimisit Latinos; quare distinctionem post τὸ *nominis* sustuli. Livius l. XXII. c. 6. 7. *Hannibal captivorum qui Latini nominis essent, sine pretio dimissis, Romanis in vincula datis. &c.*

86 *A Crispino*] Perperam, nam Crispinus erat Consul, & collega Marcelli, ejusdemque proelii consors, ut recte noster ipse mox §. 38. Praefectus vero classis erat L. Cincius Alimentus. Errorem hunc jam animadvertit Cl. Wesselingus l. II. Obs. c. 8. Lego omnino Livium l. XXVII. c. 28. *a Cispinio* habet hic Petrensis.

87 *Diffudit*] Leid. sec. *diffundit*. dein *caesum* inepte MSS. 3. & Ed. Par. Unus *Marcellum*. Medicei *Mario*. *in cons.* praepositio deest in Leid. sec. *se* abest a Medic. sec. Mox *conscendere* Petr. *conscendens* Medic. pr. *ac* in eodem non comparet.

160 Romana castra rumorem, Hannibalem, caeso Marcello, ad exciendos obsidione Locros venire: Clam deinde equites emissos jussit a montibus, qui in conspectu erant, se ostendere: quo facto effecit, ut Crispinus, Hannibalem adesse ratus, conscenderet naves, ac fugeret.

XXVII. Scipio AEmilianus, ad Numantiam, omnibus non cohortibus tantum, [88] sed centuriis sagittarios & funditores interposuit.

XXVIII. Pelopidas Thebanus, [89] quum a Thessalis in fugam versus, flumen, in quo tumultuarium fecerat pontem, [90] liberasset, ne sequen-

88 *Sed centuriis*] Petrens. *sed & &c. inmiscuit.* Verum rectius abest τὸ *&* nostri more. V. ad l. 1. 3. 10. & alibi. Ex τῷ *inmiscuit* non male conjecit scribi posse Clar. Wasse *intermiscuit.* ut plus semel Livius. At mutatione non opus est.

89 *Quum a Thessalis*] Medic. sec. *ad Thessaliam.* De bello, per ipsum contra Thessalos gesto, vide in vita ejus a Nepote scripta, & illic Comment. ac supra l. 1. 5. 2. III. 8. 2. Dein *in quo tumultu varium* Ed. Paris. sed vide Keuchen.

90 *Flumen liberasset*] L. 1. c. 5. ex. 3. Ad haec verba *Unam spem salutis habent, si flumen liberasset,* dixi, Stewechium legere *si flumen superasset*, correctione non admodum necessaria. Similiter & abstinendae ab hoc loco manus Criticae: nec legendum cum Stewechio, *superasset.* Volo, inquam, sarta tectaque vulgata maneat lectio. Quid sit *flumen liberare* duobus his locis fatetur se nescire Stewechius. Quare emendabat, *flumen superasset.* Probem, si non membranarum optimas, saltem ullos adstipulatores haberet libros scriptos, sed nullos habet: sane non meos tres, non Palatinos; in quibus omnibus disertim exaratum est, *liberasset.* Nec aliter legitur exemplo 13. c. 4. l. 1. ubi *Philippus nullo prohibente angustias freti liberavit.* Qui locus fefellit Stewechium; alias debuisset & ille subire ferreum acumen: dixisset legendum *angustias freti superavit.* Malo exemplo, & adinstar imperitorum librariorum sciolorumque, qui, quod in veterum libris statim non percepere, flagitiose corruperunt, quod illi emendare vocabant. Sic Hyginus in Mythologicis etiam *liberare flumen* pro transire dixit, c. 257. *Qui cum duceretur, vix tandem Moerus, liberato flumine, consequitur carnificem.* Haec alibi capite singulari pluribus propugnavi. Scriv. Passus est suos manes Stewechius, cum potuit ab animo suo impetrare, ut *liberare flumen* Romana civitate ejiceret, sed ubique subjiceret, *superare*, & id verbi probaret exemplis, quae non quaerebantur. Atqui omnes MSS. retinent alterum l. 1. c. 5. n. 3. *Si flumen liberasset, cujus ripam hostes tenebant.* l. 1. c. 4. n. 13. *Philippus nullo prohibente angustias freti libera-*

quentibus hostibus idem transitus maneret, novissimo agmini praecepit, incenderent pontem.

XXIX. Romani, quum Campanis equitibus nullo modo pares essent, 91 Q. Naevius Centurio in exercitu Fulvii Flacci Procos. excogitavit,

...beravit. Hyginus fab. 257. *Vix tandem Moerus liberato flumine, consequitur carnificem.* Sic quoque cum Scriverio ibi legi censet Virorum elegantissimus Thomas Munckerus. Neque enim audiendus hic celeberrimus Schefferus, qui dedit *librato*. Nam tela & corpora librantur; sed aqua librari alio sensu dicitur ab aquaeductoribus, nimirum cum aquae altitudo peraequatur velut ad libellam a loco, quo oritur, ad locum, quo deducenda est. Vitruv. VIII. c. 16. *Libratur a diopetris.* artifex, qui comparat altitudinem aquae, dicitur *librator*. Plin. x. epist. 50. *Superest, ut tu libratorem vel architectum, si tibi videbitur, mittas, qui diligenter exploret, sitne lacus altior mari.* epist. 51. *Poteris a Calpurnio Macro petere libratorem.* Frontin. de aquaeductibus. *Procurator calicem ejus moduli, qui fuerit impetratus, adhibitis libratoribus, signari curet.* Libramentum dicitur conceptaculum, quo aqua librata excipitur. Plin. l. IV. epist. 30. *An nescio, quod libramentum abditum & caecum, quod cum exinanitum est, suscitat & elicit fontem: quum repletum, moratur & strangulat.* Vitruvius l. VIII. c. 7. *Ut sit libramentum quam longissimum: hoc autem erit venter, quod Graeci appellant κοιλίαν* Frontin. de aquaeductibus. *Ductus enim habet longitudinem, ita exigente libramento, passuum LXII milium* Altitudo aquae aequalis vocatur *libra*. Frontin. ibidem. *Dehinc Martia, quae capite etiam Claudia libram aequat.* Ibidem. *Ordines & longitudines rivorum, & ordinem librae persecutus sum.* Aliud agere inceperam, ut liberem fidem, *liberare flumen* Francorum linguae *Francir une fosse* convenit agmen claudat purissimae Latinitatis Arbiter *Necdum liberaveram cellulae limen, cum animadverto Enotheam cum testa ignis plena venientem.* TENN. Medic. sec *libasset*. Petrensis *tranasset*, e Glossa vide supra. In fine perperam *ut* post *praecepit* addunt MSS. quatuor. quod saepe notatum praecedentibus libris. *Inciderent p.* Medic pr.

91 *Q. Naevius*] *Nonius*, *Nenius* alii pauci. *Q. Naevius* vocatur etiam Valerio Maximo l. II. c. 3. §. 3. Ed. Bononiensis *Navius*. Quod sine dubio Beroaldo debetur, quia Livio l. XXVI. c. 4. appellatur *Q. Navius*. sed dubito, an vere: nam *Navius* cognomen potius est, ut in augure *Accio Navio*. Certe *Naevium* Valerii & Frontini non temere sollicitem.

92 *Ut delectos ex toto exercitu.*] Mirum, ni procul in suas terras hinc ableganda particula *ut*: ac paulo post legendum *jubere* pro *juberent*. quemadmodum reliqua verba infinite ponuntur subsequentia, *armare*, *incipere*. STEW. τὸ *ut* delet Stew. & l. *jubere*. SCRIV. *Excogitavit jubere*, & *incipere*. Latinum non est. Vulgata lectio se recte habet. Naevius hoc excogitavit, ut Fulvius Procos. juberet &c. quod ratio militaris Romanorum disciplinae postulat.

III. [4] L. Paullus Imperatorem ſenem moribus dicebat eſſe oportere, ſignificans moderatiora ſequenda conſilia.

IV. Scipio Africanus fertur dixiſſe, quum eum quidam parum [5] pugnacem dicerent, Imperatorem me mater, non bellatorem, peperit.

V. [6] C. Marius Teutono provocanti eum, & poſtulanti, ut prodiret, reſpondit, Si cupidus mortis eſſet, laqueo [7] eum vitam poſſe finire. [8] Quum [a] deinde inſtaret, gladiatorem contemtae

[a] Vulgo CUMQUE DEMONSTRARET EI.

ſu. Forte *ſenſim.* Id eſt operibus. ſecuris ſtatim incidit. Dolabra paullatim idem efficit. Scriv. *Cur. poſt. ſenſu* exhibent quoque Vaticanus, Medicei, & Ed. Rom. ac Bonon. *prime* addit Leid. ſec. Verum Leidenſis pr. non agnoſcit *id eſt operibus*; quare omnino ſuſpicor eſſe Gloſſam, & quoſdam *dolabra* in margine explicuiſſe *id eſt operibus.* alios per *id eſt ſenſim*, & dein ea in textum inrepſiſſe. Simile fere Tacitus l. III. Hiſt. c. 20. *tormentiſne, & telis, an operibus, & vineis adgredienda urbs foret. Mox converſus ad ſingulos; num ſecures dolabraſque ſecum adtuliſſent.* Tales gloſſae apud noſtrum alibi quoque occurrunt. *Id eſt legionarios* l. II. 34. *Id eſt Epiroticam* l. II. 5. 10.

4 *L. Paullus*] Hoc exemplum retrahendum videtur ad caput proxime praecedens, ubi de moderatione pauca. Scriv. *Cur. poſt. L.* deeſt in Leid. ſec. & Edd. Italicis. *Aemilius P.* Medic. pr.

5 *Pugnacem*] Leid. ſec. *Pugnantem. Pugnatorem* Vatican. Medicei, & Edd. Italicae. *diceret* Mediceus ſec. *parum quidam* vulgo: aliter MSS.

6 *C. Marius*] *Gneus* Leid. ſec. *Lucius* Medicei, & Edd. Italicae. inepte. *Theotono* Medic. ſec. In fine *cum victoria* ridicule Ed. Pariſ.

7 *Eum vitam poſſe*] MSS. *Poſſe eum vitam.* Spendoſthlabus Scytha Imperatori Joanni Tzimiſcae provocanti apud Cedrenum reſpondit. *Εἰ μὴ ζῆν ἔχει σχολὴν, εἶναι μυρίας ἄλλας θανάτου ὁδοὺς. Si vivere ei non vacet, alias plurimas eſſe vias moriendi.* Idem reſponſum dedit Antigonus Pyrrho apud Plutarchum. *Τῷ Πύῤῥῳ πολλὰς ὁδοὺς ἀνεῳγέναι πρὸς θάνατον, εἰ ζῆν μὴ σχολάζει.* Et Auguſtus ab Antonio provocatus, apud Eundem. *Πολλὰς ὁδοὺς Ἀντωνίῳ παρεῖναι θανάτου.* Similis jocus apud Plautum Amph. I. I. 167. cum Mercurius dixiſſet. *Geſtiunt pugni mihi.* Soſia reſpondet. *Si in me exercituru's, quaeſo in parietem ut primum domes.* Tenn. Medic. pr. *eſſem laq. v. p. ſ. poſſe eum v.* ſolus ex meis Gudian. *eum p. vit.* Voſſ. & Cantabr. Abundare videtur *τὸ eum*, & a ſciolis eſſe inſertum.

8 *Cumque demonſtraret ei*] *Cumque dein monſtraret.* Scriv. Scriver. *Cumque dein monſtraret ei.* Lege cum 4. Reg. 3. Hill. Voſſ. Rom. *cum deinde ſtaret*; nimirum

ta staturae, & prope exactae aetatis objecit ei, dixitque, Si eum superasset, cum victore congressurum.

VI. [9] Q. Sertorius, [10] quod experimento didicerat, inparem se universo Romanorum exercitui, ut barbaros quoque, inconsulte pugnam [11] deposcentes, doceret, adductis [12] in conspectum duobus equis, eorum praevalido alteri, alteri admodum exili, duos admovit juvenes similiter [13] adfectos, robustum & gracilem; [14] ac [a] robustiori imperavit, equi exilis universam caudam abrum-

[a] Vulgo deest AC.

rum ut iterum provocaret. TENN. Arripuit temere Keuchenius lectionem, quam Scriverius in nonnullis esse monuit; cum in eo nullus idoneus fit sensus. *Cumque demum monstraret*, g. uterque Mediceus. *cum inde staret*, g. Leidens. pr. *cum demonstraret*, g. Gudian. *cum deinde staret* g. tres Cantabrig. Palatin. Hinc bene Cl. Wasse conjecit *cum deinde instaret, ei* g. ad Sallust. B. Jug. c. 6. *exacta sua aetate*. Bene dico, quod conjecerit *instaret*, ut & margini Stew. Ed. adleverat Scriverius, & Scriverianae Editioni Gronovius. nam ita diserte Leid. sec. *cum demum instaret*; & melius Vatican. *Cum deinde instaret*. Male autem retinet *ei*: quod in nullo reperitur Codice, & statim quoque sequitur *objecit ei*, quae verba desunt in Ed. Keuchenii. *Staret* quod Tennulius recipiebat, frigidum est. *Instare* sine casu frequenter reperitur pro urguere, non remittere a proposito. Livius l. II. 4. *Evincunt instando, ut litterae sibi ad Tarquinium darentur*. Martial. l. XI. Ep. 24. *Cum tamen instaret*. Curt. l. VI. 7. 25. *Institit quaerere*. Adde Heins. ad Sabin. Epist. Demoph. 82. *Instantes distulit arte preces* & saepissime.

9 *Q. Sertorius*] Exemplum hoc totidem fere verbis habuimus jam l. I. c. 10. §. 1. ubi vide, ne multa hic repetam. Hic vero non comparet in Leidensi sec. nec Mediceo pr., in quo tamen alia manu post finem libri quarti additur.

10 *Quod ex.*] 4. Reg. 3. Hill. Voss. non agnoscunt *τὸ quod*. TENN. Deest etiam in Mediceis, Vaticano, Palatino, Gudiano, Leid. pr. Edd. Rom. Paris. & Wech. supra tamen in omnibus fere rectius additur. Nisi malis demittere post *exercitui*, ut sit relativum. *Imparem* abest etiam a Medic. pr. qui habet *R. e. non posse resistere*, ex interpolatione. *exercitu*, ut alibi, Ed. Paris.

11 *Deposcentes.*] Alias *exposcentes*. Ipse Frontinus alibi idem exemplum commemorans. SCRIV.

12 *In conspectum.*] *In Conspectu* Leid. pr. & Medic. sec. vide supra. pro *eorum* Edd. Italicae *quorum*. Medic. pr. *in c. eorum duobus equis altero p. altero*, ut supra.

13 *Adfectos.*] 4. Reg. 2. Hill. Voss. *electos*. TENN. Septem, vel octo mei cum Edd. Ital. Paris. & Wech. *electos*. sed postulat sensus *adfectos*, ut supra.

14 *Robustiori*] Addidi copulam.

rumpere; gracili autem [15] valentioris per singulos pilos vellere. [16] Quumque gracili successisset, quod imperatum erat, validissimus cum infirmi equi cauda sine effectu luctaretur, [17] Naturam, [a] inquit Sertorius, [18] Romanarum virium per hoc vobis exemplum ostendi milites: insuperabiles

a Vulgo JAM, I. S. NATURAM. R. COHORTIUM.

ac auctoritate Palatini, Cantabr. Bib. Pub. Medic. sec Gudiani, & Hillensb. ut supra. *robustiori vero* Medic. pr. Dein *equos ex illis* Leid. pr. forsan, ut ibidem *eque exili*. Medic. pr. *uno complexu abr. autem* exsulat ab Edd. Italicis.

15 *Valentioris p. s. pilos vellere*] supra *valentiorem per singulos pilos vellere*; vel potius, ut illic MSS. praebent *per singula vellere*. Hic *valentiores* duo, *validioris* Cantabr. tert. *velaciori* Leid. pr. *evellere* uterque Medic. Praestat hic saltem *valentioris* sc. caudam *p. s. pilos evellere*. Adi cit. locum.

16 *Quumque.*] *Cum* Edd. Italicae. *impressit* eaedem cum Medic. sec.

17 *Jam, inquit S. &c.*] *Naturam, inquit Sertorius, Romanarum virium p. h. v. e. o. m.* MSS. SCRIV. Recte hoc monet Scriverius. Quare, ut supra ex MSS., hic quoque expunxi istud *jam* ex MSS. Tennulii & meis octo ac Edd. Rom. Bon. Par. Wech.

18 *Romanarum cohortium*] 4. Reg. 3. Hill. Voss. Scriv. *Naturam, inquit Sertorius, Romanarum virium.* Hanc in suis membranis quoque lectionem invenerat beatus Gronovius. Sic Justin. l. XI. 9. *Nec inventas illis toto orbe pares vires gloriatur.* Valer. Max. I. I. 15. *Majore pene Romanarum virium parte in execrabili ac diro solo jacente, nullius penates moeroris expertes erant.* Sic MSS. cum sit vulgo. *Virorum.* Val. Max. V. 3. I. *Virium Romanarum & incrementum laetissimum, & tutela certissima Furius Camillus.* III. 7. 6. *Galliarum & Ligurum vires redactas in suam potestatem.* TENN. *Cohortium* supra retinent MSS. omnes. Hic vero *virium* exhibent ex meis quoque Palatin. Vatican. Medic. pr Gudian. Cantabr. tert., & Leid. pr. cum modo nominatis editionibus. Vere & eleganter. Adi Vorst. & Socerum meum ad Valerii locum. Lucan. l. III. 171.

Proxima vicina vires dat Graecia bello,

& crebro ille aliique. sed exemplis ipse parco. Lubet hic potius adscribere, quae vir doctus Gulielmus Vlamingius, in ineditis observationibus Criticis, quae beneficio fratris politissimi [illegible], & eximii poëtae P. Vlamingii penes me sunt, super ea voce observavit. Arbiter Satyr. c. 89. Ilii halosi

Inter sepultos Priamidas nocte & mero
Danai relaxant claustra, & effundunt vires.

Auratus legit *Viros*; quod hodie obtinet, neque tamen placet, etsi satis memori Virgil. AEn. l. II. vs. 18.

Huc delecta virûm sortiti corpora furtim
Includunt caeco lateri, penitusque cavernas
Ingentes, uterumque armato milite complent.

Eleganter *Vires* pro *viris* & *milite*. Thucydides I. I. Διὰ γὰρ ἀρετὴν γῆς αἵ τε δυνάμεις τισὶ μείζους ἐγγιγνόμεναι στάσεις ἐνεποίουν

rabiles sunt [19] universos [a] adgredienti; eosdem lacerabit & carpet, qui per partes adtentaverit.

VII. Valerius [20] Laevinus Cos. quum [21] intra castra sua exploratorem hostium deprehendisset, magnamque copiarum suarum fiduciam haberet, circumduci eum jussit; [22] terrendique hostis caussa, exercitus suos visendos speculatoribus eorum, quoties voluissent, patere.

VIII. [23] Caelius Primipilaris, qui in [24] Germania

a Vulgo UNIVERSAS & EOS.

πόλεων. ubi vetus Scholiastes δυνάμεις exponit στρατεύματα. Pollux l. I. c. 10. §. 23. περὶ στρατοῦ καὶ στρατιωτῶν δοκίμων καὶ μὴ τοιούτων. στρατιῶται &c. στρατόπεδον δύναμις τάγμα. Lucan. l. IV. 723.

Mittitur, exigua qui praelia prima lacessat
Eliciatque manu.
Ipse cava regni vires in valle retentat.

Justin. l. XXX. c. I. *Trepidare igitur Ptolemaeus, legationibus missis quoad vires pararet.* Haec ille.

19 *Universas*] MSS. octo, & Edd. Veteres *universos*. Recte. Romanos scilicet per Synthesin, ut saepe. Sic statim sequitur *eos*, vel *eosdem*, ut est in MSS. septem melioribus. supra *universas* & *easdem*. MSS. sequor. *eosque* Edd. Ital. *Romanorum* paullo ante male in uno MS. & Edd. VV. *Adgredienti* hic retinent libri omnes. Alibi *Adgredientibus*: quod aeque valet.

20 *Laevinus.*] Sic rursus scripsi, ut l. II. 4. 9. vulgo *Levinus*. Consilium autem, quod hic narrat, placuit Imperatoribus multis Graecis, Romanis, barbaris; ut cuivis historias perscrutato notum.

21 *Intra*] Voss. *in*. Mox *hostem* Hillensb. pro *visendos* Leid. sec. *intentos*.

22 *Terrendique hostis caussa*] In Mediceo primo additur *adjecit*. Quod certe non spernendum. *jussit* suos speculatorem circumduci. sed *adjecit* ad ipsum se convertens sequentia. Non dissimile est illud Livii de Scipione l. XXX. c. 29. *Jussos* (speculatores) *omisso metu visere omnia, per castra, qua vellent, circumduci jussit; percunctatusque, satin' per commodum omnia explorassent, retro ad Hannibalem dimisit.*

23 *Caelius Primipilaris &c.*] De hisce post Varianam cladem obsessis agit auctor etiam l. III. c. 15. 4. at non nominato duce. pro *Caelius* hoc loco MSS. multi *Cedius* vel *Caedius*, *Ceclius* Ed. Rom. *Cecilius* Bonon. Fuit tunc temporis Coelius Caldus, qui captus in proelio, se ipse mox interfecit. At vero hic intelligi omnino nequit: Quare mecum emenda *Caeditius*, & audi Vellej. Paterc. l. II. c. 20. *Lucii etiam Caeditii, praefecti castrorum, eorumque, qui una circumdati* (post Varianam cladem) *Alisone immensis Germanorum copiis obsidebantur, laudanda virtus est; qui omnibus difficultatibus superatis, quas inopia rerum intolerabiles, vis hostium faciebat inexsuperabiles, nec temerario consilio, nec segni providentia usi, speculatique opportunitatem, ferro sibi ad suos pepercere reditum.* *Caeditii* nomen alibi apud

mania post [25] Varianam cladem obsessis nostris pro duce fuit, veritus, ne barbari ligna, quae congesta erant, vallo admoverent, & [26] castra ejus incenderent, simulata lignorum inopia, missis undique, qui ea furarentur, effecit, ut Germani universos truncos amolirentur.

IX. Cn. Scipio, bello navali, amphoras pice & [27] taeda plenas in hostium classem jaculatus est, quarum jactus & pondere foret noxius, [28] & diffundendo, quae continuerant, [29] alimentum praestaret incendio.

X. Hannibal Regi Antiocho monstravit, ut in hostium classem [30] vascula [31] jacularetur viperis plena

pud nostrum quoque in *Cedium* est corruptum V. l. 1. c. 5. l. IV. c. 5.

24 *Germania*] Medicei, ut alibi, *Germaniam*. *Valerianam* etiam mei sex, & Edd. Rom. ac Par.

25 *Varianam*] Omnes MSS. *Valerianam*. TENN.

26 *Castra ejus*.] *Castra sua*. Gujetus. TENN. *Inciderent* Palat.

27 *Taeda*] Leid. sec. male *ceta*. Caes. l. III. 101. *Completas onerarias naves taeda & pice &c. quae sunt ad incendia*. & saepe. pro *quarum jactus* idem *& quantum ictus*.

28 *Ut diffundendo quae continuerant alimentum praestarent incendio*.] Germana Frontino scriptura, atque distinctio reddenda; *& pondere foret noxius, & diffundendo quae continuerant, ali. p. incendio*. STEW. Ita Stewechius. Vulgo *ut*: mox ego *praestaret*: vulgo est *praestarent*. SCRIV.

29 *Alimentum praestaret*] Lectio haec non est sollicitanda. Pedo Alb.

Tandem ubi complexa est sylvas, alimentaque sumsit.
AEthera subjectis lambit & astra comis.

I. AEneid. 180.

Arida circum
Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam.

Ovid. Metam. l. VII. f. I.

Ut solet a ventis alimenta resumere.

de favilla. Ovid. III. rem. am.

Lenis alit flammas, grandior aura necat.

Tacit. Germ. XLV. *In modum tedae accenditur, alitque flammam pinguem & olentem*. TENN. Ita agit Tennulius, quasi hic sollicitaretur vox *alimentum*, quod de fomento ignis a nostro supra saepius, & aliis passim abhibetur, ut cuivis notum; *Ut* quod correxit Stewechius, debuit esse in Modii editione; nam in ceteris omnibus, ut in MSS. recte *et*. *Praestaret* scilicet *jactus* habent etiam MSS. praeter Vaticanum, & Ed. Bononiensem. Quare hoc jam retineo. licet *praestarent* defendi possit ex iis, quae notavimus ad l. IV. 1. 39. Scilicet *amphorae incendiariae*.

30 *Vascula*] *Fictiles lagenas* vocat Justin. l. XXXII. c. 4. TENN. Adi Comm. ad Nepot. Hannib. c. 11. *Serpentes vivas colligi, easque in vasa fictilia colligi*.

31 *Jacularetur*] *Jacularentur* MSS.

plena, [32] quarum metu perterriti milites a dimicatione & nauticis ministeriis inpedirentur.

XI. Idem fecit, jam cedente classe sua, Prusias.

XII. [33] M. Porcius inpetu [34] in [a] classem hostium quum transiluisset, deturbatis ex ea Poenis, eorumque armis & insignibus inter suos distributis, multas naves hostium, quos sociali habitu fefellerat, mersit.

XIII. Athenienses, quum subinde a Lacedaemoniis infestarentur, diebus festis, quos sacros Minervae extra urbem celebrabant, [35] omnem quidem colentium imitationem expresserunt, armis [36] tamen sub veste [b] celatis. Peracto [37] ritu suo, non

[a] Vulgo deest IN. [b] Vulgo TANTUM V.

MSS. SCRIV. Sic Palat. Petrens. Medicei, & Leid. sec. Passive hac voce usus est Apulejus de Mundo. *Horum pleraque jaculari credas.* *Ejaculare* Gellius l. XVI. in f.

32 *Quarum metu*] *Quare perterriti* MSS. SCRIV. *Praeterriti* Leid. sec. Pro *nauticis* Lipsius margini adlevit *nautici*, ut milites a dimicatione, & socios navales a ministeriis inpeditos dixerit Frontinus. Certe non male. Passim enim nautas a militibus distinxerunt veteres. Vide Scheffer. de Mil. Nav. l. II. c. 3. 4. Livius l. XXXVII. 28. *egressi milites nautaeque sunt.* Supra l. III. 2. 2. *milites remigesque.* Mallem tamen repetere praepositionem, *nautici a ministeriis.*

33 *M. Porcius impetu*] 3. Reg. Voss. 3. Hill. *M. Porcius Dento.* TENN. *Dento* loco τοῦ *impetu* exhibent Cantabrigienses, Leidenses, & Gudianus, sed Medicei, & Edd. Italicae *de impetu*; Palatin. *detento*. Timide haec pronuntio, sed vide, num scribendum *detentus* scilicet a Poenorum navi, vel tale quid. Aut potius, ut Cl. Wesselingius etiam conjecit, *de lembo*. Per *classem* autem intellige magnam navem, & consule notata ad Lucan. l. VIII. 575. *classemque relinquere jussus.*

34 *In classem*] Sic lege ex MSS. & Edd. VV. male in Edd. Keuch. & Tennulii exsulat praepositio *in*. Statim etiam reposui *transiluisset*, ex MSS. octo, & Edd. ante Keuch. V. ad l. II. 4. II. Medicei *transivisset*. In fine *quas* Medic. sec.

35 *Omnem quidem*] *Hominum* MS. unus, alii *omnium*. SCRIV. 4. Reg. Voss. 2. Hill. Scriv. *omnium*. unus Scriv. *hominum*. TENN. Quinque mei *omnium* cum Ed. Par. Cave autem, jungas *infestarentur diebus festis*. non enim tantum in Panathenaicis per singula quinquennia infestabantur, sed saepius, & subinde. Quod cum toties fieret, Athenienses tandem in hoc festo hoc Strategema adhibuisse videntur.

36 *Tantum veste*] 4. Reg. 2. Hill. Voss. *tantum & veste*. Forte *armis tamen & veste*. TENN. *Tamen & v.* exhibent meorum octo, & Edd.

pri-

non ſtatim Athenas [38] reverſi, ſed protenus inde raptim acto Lacedaemonem verſus agmine, eo tempore, quo minime timebantur, agrum hoſtium, quibus ſubinde praedae fuerant, ultro depopulati ſunt.

XIV. Caſſius onerarias naves, non [39] magni ad alia uſus, accenſas obportuno vento in claſſem hoſtium miſit, & incendio [40] eam conſumſit.

XV. [41] M. Livius, fuſo Haſdrubale, hortantibus eum quibuſdam, ut hoſtem ad [42] internecionem perſequeretur, reſpondit: [43] Aliqui & ſu-

primae. Ceteri cum Pariſ. & Wech. Edd. *tantum &*. Sed Petrenſis vere, quod repoſui, *tamen ſub v.* Scilicet in Panathenaeis licitum erat viris arma gerere, quod docet Meurſius libro de Panath. c. 21. ex Thucydid. l. VI. p. 451. Παναθήναια τὰ μεγάλα, ἐν ᾗ μόνον ἡμέρᾳ, οὐχ ὕποπτον ἐγένετο, ἐν ὅπλοις τῶν πολιτῶν τοὺς τὴν πομπὴν πέμψαντας ἀθρόους γενέσθαι. Ea igitur, ut fallerent hoſtes, ſub veſte celaverunt. Si & legas, videretur hoc contra morem fuiſſe, ut arma in hoc feſto gererent.

37 *Ritu ſuo*] Mira haec locutio videri poſſet, & eſſe corrupta, ex *ritu ſacro*, verum cum judicio ſcripſit ita auctor: cum non fuerit verus ſacer ritus, ſed fictus & ſimulatus. *Perauctoratus ſuos* Leid. pr. Ceterum per *Lacedaemonem verſus* non intellige ipſam urbem, ſed agrum Laconicae ditionis, qui proxime attingebat fines Atticos. Aliter in his nulla foret veriſimilitudo.

38 *Reverſi*] Petrenſis addit *ſunt*. Pro *acto* Gudian. *apto*. *Lacedaemonem verſus* non agnoſcunt Edd. Italicae. *Agros* Medicei.

39 *Magni ad alia uſus.*] *Magis ad vel in alios uſus* Medicei, & Ed. Romana. *Magni ad alios u.* Leid. ſec. Hillensb. & Edd. Bon. ac Par. *ad alias* Leid. pr. Tandem *ad alias res u.* Petrenſis. i. e. *ad alia*, quod cum corrumpi coepit, *res* additum eſt. Dein *opportuno tempore* idem pro *vento*. Ne audias. Caeſar. l. III. B. Civ. c. 101. *Caſſius magno vento, & ſecundo completas onerarias naves taeda, & pice, & ſtupa reliquiſque rebus, quae ſunt ad incendia, in Pomponianam claſſem immiſit, atque omnes naves incendit.*

40 *Eam.*] Leid. pr. *eas*. Petrenſ. *& eam incendit*, interpolate. *Conſumi incendio* locutio eſt frequens. V. ad libertum alicujus ex Julia gente, unde nomen habet, J. Obſequentem c. 92. *AEtnae incendio Catina conſumta.* ut legendum eſſe ibi docui.

41 *M. Livius*] Cantabr. tert. *M. Lucinius Livius*. Petrenſ. *M. Livius Druſus*. perperam. Eſt enim *M. Livius Salinator*, qui frequentius tantum *M. Livius* audit. Cognomen tamen addit noſter l. I. c. I. 9. & l. II. 3. 8. omiſſo praenomine. Idem reſponſum ejus refert Livius hiſtoricus l. XXVII. 49. *Superſint*, inquit, *aliqui nuntii & hoſtium cladis, & noſtrae virtutis.*

42 *Internecionem.*] *Internitionem* MSS. tres, & Edd. pp. *interemptionem* duo,

43 *Aliqui, & ſ.*] *Et aliqui ſuper-*

superſint, qui de victoria noſtra hoſtibus nuntient.

XVI. Scipio Africanus dicere ſolitus [44] eſt, hoſti non ſolum dandam eſſe viam [45] fugiendi, ſed etiam muniendam.

XVII. [46] Paches [a] Athenienſis adfirmavit, incolumes futuros hoſtes, ſi depoſuerent ferrum; [47] ejuſque obſecutos conditionibus, univerſos, qui in [48] ſagulis ferreas fibulas habuiſſent, interfici juſſit.

XVIII.

a Vulgo PERICLES.

perſint MS. Comm. Forte *Eia a. ſ.* SCRIV. *Cur. poſt. &* deeſt a tribus meis, ut in Livio. *etiam* Medic. ſec. Adridet Scriverii conjectura.

44 *Eſt.*] *Erat* Petrenſ. Statim inepte Cantabr. tert. *claudendam* pro *dandam*. Niſi quis inde legere vellet *non ſolum non cl.* ſed nihil hoc opus eſt. *dare viam, & munire* ſic jungit Livius l. XXXIX 28. *Non iter tantum per regnum noſtrum dedi, ſed vias etiam munivi.* *eſſe* in Mediceo pr. deeſt.

45 *Fugiendi*] 4. Reg. 2. Hill. Voſſ. *ad fugiendum.* Veget. III. 21. *Ideoque Scipionis laudata ſententia eſt. Viam hoſtibus, quà fugiant, muniendam.* TENN. *Ad fugiendum* exhibent noſtri ſeptem, & Ed. Pariſ. Abſunt autem à Mediceo pr. & Leid. ſec. *muniendum* etiam Codd. ſex. & eadem Ed. Hoc certe prave. *eſſe* addunt Medicei. In pleriſque MSS. Vegetii etiam male *non eſſe muniendam.*

46 *Pericles*] *Paches* MS. SCRIV. Voſſ. 2 Hill. 3 Reg. *Paces.* quartus Reg. *Pacon.* Scriv. *Paches.* Certe ſimilis circumventio, & verborum captio in pactis narratur apud Polyaenum l. III. de Pache. TENN. Adfirmat Kouchenius, verum hujus Athenienſis nomen eſſe *Periclis*: Quo auctore id dicat, ſcire pervelim. Non id erat Periclis, cujus ſaepe apud noſtrum fit mentio, ingenium, neque Codex ullus ita exhibet, cum tamen in ceteris locis recte Periclis nomen exhibeant. *Paccon* Medic pr. *Pacen* Medic. ſec & Vaticanus, qui addit *Dux Paces* Cantabrig. tres, Leidenſ. pr. & Gudianus. *Paches* denique Palatin. & Leid. ſec. Nec dubito, quin vere. De Pachete (ſic enim declinandum non *Pache*) conſule Polyaen. l. III. c. 2. Thucydid. l. III. Plutarch. in Ariſt. p. 335. & in Nicia p. 526. Diodor. Sicul. l. XII. p. m. 108, 109.

47 *Ejuſque obſecutos*] 4. Reg. 2. Hill. Voſſ. *eiſque obſecutis.* TENN. MSS. ad unum omnes; & Ed. Rom. ac Par. *eiſque obſecutis* i. e. cum illi obſecuti eſſent. Vulgatam lectionem concinnavit Beroaldus; Mallem ad vitandam duritiem, *conditioni.* Num *obſignatis conditionibus?* Vix puto. pro *hoſtes* in Ed. Wech. perperam *teſtes.*

48 *Sagulis*] *Singulis* vel *cingulis* MSS. quinque, & Edd. primae. Perperam. In ſagis militaribus erat fibula, qua ſtringebantur. Conſule Salmaſium ad Trebell. Poll. Tyrannos n. 9. *Duo ſaga ad me velim mittas, ſed fibu-*

XVIII. Hasdrubal [49] subigendorum Numidarum caussa ingressus fines eorum, resistere parantibus adfirmavit, [50] ad capiendos se venisse elephantos, [51] quibus ferax est Numidia: [52] ut hoc permitterent, poscentibus [53] securitatem promisit, [54] & [a] ea persuasione avocatos adortus sub leges redegit.

XIX.

a Vulgo ET EX EA P.

latoria. Livius l. XXX. c. 17. *Sagula purpurea duo cum fibulis aureis singulis.*

49 *Subigendorum Numidarum caussa*] Medicei *sub ingens dolum Numidarum viam ing.* Edd. Rom. & Bonon. *subjiciens dolum Numidis ing. subigens dolum N. c. ing. est*: Cantabr. tert. *subigens dolum* etiam Scriv. unus, Vaticanus, & Ed. Paris. *sub ingens dolum* Palatin. & duo Leidd. Veram hinc Frontini mentem investigent me acutiores. Num exciderunt *sic fingens dolum*? Nam *subigendorum N. caussa* cum aliis MSS. fatis placet. *Fingens dolum* esset parans, struens, moliens. Adi Graev. ad Justin. l. XXV. 3. *Repentinam fingit profectionem.*

50 *Ad capiendos*] *Ad capiendum* Medicei, sine τοῖς *elephantos*, qui etiam non leguntur in Vaticano.

51 *Quibus ferax*] Gujetus. *Quorum f.* TENN. Fateor, *ferax* semper fere sibi junctum habere Genitivum, non Ablativum, ut apud Ovid. l. VII. Met. 470.

Nitidaeque ferax Peparethos olivae.

Senec. Troad. 836.

An ferax varii lapidis Carystos.

Valer. Flacc. l. VI. 102.

Niveúmque ferax Euarchus olorum.

Tacit. l. IV. Ann. c. 72. *Ingentium belluarum feraces saltus.* Qui locus maxime Gujeti opinionem firmat, & sic apud alios passim. Pro multis consule notas N. Heinsii ad Ovid. Am. II. 16. 7.

Terra ferax Cereris, multoque feracior uvae.

ubi vulgo erat *Cerere & uvis*, ac Cl. Burmanni ad Quinctil. Declam. XIII. c. 2. *Agellus nos frumenti ferax*: vulgo illic quoque, & in MSS. plerisque *frumentis*. Immo, nam quid dissimulem, in Petrensi Codice clare exaratur *quorum*; quare, nisi is codex mihi de interpolatione esset suspectus, manum lubens Gujeto darem. Nunc adhuc vulgatum retineo, praesertim cum ex Plinio citent quoque l. V. Epist. 15. *ferax bonis artibus seculum.* Quod tamen ego illic reperire nequivi.

52 *Ut hoc permitterent*] Leidenses, Medicei, Hillensb. & Ed. Par. *Ut per hoc perm.* & statim *securitatem* praeter Tennulii Codices sex non agnoscunt quoque ambo Leidenses, Cantabrigienses tres, Palatinus, Gudianus, Vaticanus, Medic. sec. nec Ed. Paris. *securitatem poscentibus* Edd. Italicae. Mox *permisit* duo Cantabrig. Petrensis tantum *permitterent eum ingredi, & ea pers.* Vitiosa sine dubio est vulgata lectio, & non persananda, opinor, nisi ope meliorum Codicum.

53 *Securitatem*] Hanc vocem 3. Reg. Voss. 2. Hill. non agnoscunt. TENN.

54 *Et ex ea*] Praepositio *ex* non occurrit in Voss. & uno Hill. TENN.

XIX. [55] Alcetas Lacedaemonius, ut Thebanorum commeatum facilius ex [56] inopinato adgrederetur, in occulto paratis navibus, tamquam unam omnino haberet triremem, vicibus [57] in ea remigem exercebat: quodam [58] deinde tempore omnes naves in Thebanos transnavigantes inmisit, & commeatibus eorum potitus est.

XX. Ptolemaeus adversus Perdiccam, exercitu praevalentem, ipse invalidus, omne pecudum genus, religatis [59] a [a] tergo, quae traherent, [60] sarmentis [b], agendum per paucos curavit equites: ipse

[a] Vulgo AD TERGUM. [b] Vulgo CARPENTIS.

TENN. Non comparet praepositio in Palat. Petrensi, Cantabr. tert. Gudiano, Leidensi primo, aliisque. Et sane abest rectius, ut supra aliquoties. *advocatos* dein perperam MSS. multi, & Edd. VV.

55 *Alcetas*] Historia est apud Xenoph. l. v. Ἑλλην. Ἀλκέτας ὁ Λακεδαιμόνιος φυλάττων Ὠρεὸν, ἐν ᾧ ἐκεῖνοι συνεσκευάσαντο τὸν σῖτον, ἐπληρώσατο τρεῖς τριήρεις. Ἐπιμεληθεὶς ὅπως μὴ ἐξαγγελθείη. Ἐπεὶ δὲ ἀπήγετο ὁ σῖτος, λαμβάνει ὁ Ἀλκέτας τόν τε σῖτον καὶ τὰς τριήρεις. Polyaenus l. II. est mutilus (c. 7.) TENN.

56 *Inopinato*] Leid. sec. & Ed. Rom. *opinato*. pro *triremem turrem* habent Medicei, & Edd. Italicae.

57 *In ea*] Voss. 4. Reg. 2. Hill. *in eam*. TENN. *In eam* habent etiam mei, exceptis 2 Cantabrigiensibus, & Editiones Rom. Bon. Par. ac Wech. sed in Mediceis, & Italicis Edd. scribitur *commeatibus in eam exercebat* vel *exercebant* deleto τῷ *remigem*, pro quo *remiges* Leid. sec. Polyaenus ait ἐς ταύτην τριήρη ἀνὰ μέρος ἐμβιβάζων τοὺς στρατιώτας. Exercuit eos igitur in ipsa triremi. Sed *exercere* eos *in triremem* nihilominus potuit, ut scilicet discerent motum, & agilitatem ejus triremis; quavi, quave remissione in variis flexibus remigare deberent. Ceterum simile Strategema refert Caesar l. III. B. Civ. c. 24. Adde Nepot. in Dione c. 9.

58 *Deinde*] Petr. *demum*. Ed. Rom. *q. d. opere*. *Thebanas* sc. naves etiam Medicei, & Edd. Ital. *transnavigans* Leid. sec. & Cantabr. tert. *transnavigatis* Petrens.

59 *Ad tergum*] Voss. 2. Reg. 1. Hill. *a tergo*. TENN. *A tergo* etiam Gudian. Leid. sec. Petrens. & Cantabr. sec. vere, ut l. II. 9. 3. *Scutis gladiisque a tergo aptatis*. Ubi vide. Non ad tergum, sed caudas religata erant sarmenta. *a tergo* i. e. a posteriore parte.

60 *Carpentis*] Mordicus hoc retinent MSS. omnes, nisi quod Medic. pr. *carpentas* habeat; cum pateat, scribendum esse *sarmentis*, ut pulvis excitaretur. Ut bene conjecit Cl. Wesselingius. Polyaenus idem Strategema describens l. IV. c. 18. Προσέταξεν ἑκάστῳ ζώῳ φρυγάνων φορτίον ἐφέλκεσθαι·

XL. Volſcorum caſtra quum prope [148] a virgultis ſilvaque poſita eſſent, Camillus ea omnia, quae [149] conceptum ignem uſque in vallum perferre poterant, incendit, & ſic adverſarios exuit caſtris.

XLI. [150] P. Craſſus, bello ſociali, eodem modo prope cum copiis omnibus interceptus eſt.

XLII. [151] Q. Metellus in Hiſpania caſtra moturus, quum in agmine milites * continerent ſe intra caſtra, [152] Hermocrates detentos eos [153] poſtero die habilioribus jam ſuis tradidit, bellumque confecit.

XLIII. Miltiades, quum ingentem Perſarum mul-

lius metu. Vatican. *ille metu juravit.* Petrenſ. & Leid. pr. *ill. metu nec.* Nil muta. ſimile quid l. I. II. 3. Verum ſequentia *cogit ad jurandum* minus ſana aliquis putet, ſcribendumque *ad jusjurandum:* ut *ad jusjurandum adigi*, Caeſar l. VII. B. G. Apud Gellium tamen l. XII. c. 5. eſt *hominem cogat ad gemendum confitendumque de malo morbi.* Immo & apud Nepot. in Them. c. 4. *Ad depugnandum cogerentur.*

148 *A virgultis ſilvaque*] Hoc & ſeq. exemplum habuimus jam l. II. c. 4. §. 15. 16. ubi dixi, videri mihi legendum eſſe *prope virgultas ſilvas.* vel *virgultas ſilvamque.* Et ſane eo ducunt nos hic quoque MSSti Codices. nam pro *a virgultis* Vatican. & Edd. Italicae *a virgulis*, Leid. pr. *a virguli.* Medic. pr. *virgultis Silvarum.* Med. ſec. *prope virgas ſilvamque.* Leid. ſec. & Cantabr. tert. *prope virgulas ſilvamque. prope ſilvam* modo Petrenſ. vide ſupra.

149 *Conceptum*] Edd. Italicae *exceptum. ad vallum* Voſſ. *preferre* idem, & Medic. ſec. *praeferre* Palat. perperam. Vide, quae dixi ibid. ubi vulgo ſcribebatur *proferre.*

150 *Craſſus.*] *Perſes* Edd. Italicae. *Petilius Cr.* Medic. pr. *M. Craſſus* Palatin. ut ſupra vulgo edebatur, ubi oſtendimus *P.* eſſe ſcribendum.

151 *Q. Metellus.*] Praenomen deeſt in Leid. ſec. & Edd. Italicis.

152 *Hermocrates.*] Quomodo milites *in agmine* ſe poſſunt continere *intra* caſtra, quidve Hermocrati Syracuſano negotii cum Q. Metello in Hiſpania? de utroque alia habuimus exempla ſupra. Sine dubio hic exciderunt quaedam, quare locum Aſteriſco notavi. Secure haec tranſiliunt reliqui Interpretes. Factum hoc Hermocratis refert Cl. Waſſe ad hiſtoriam, quam narrat Polyaen. l. I. 43. §. 2. alioſque, ut *habilioribus* intelligatur de militibus, qui crapulam heſternam edormiverint. ſed hujus hiſtoriae meminit & noſter l. II. c. 9. §. 7. *caſtra moturus eſt in agm.* Leid. pr. *in* deeſt in ſec.

153 *Poſtero*] Voſſ. I. Reg. I. Hill. *poſtera die.* TENN. *Poſtera* Gudian. perpetua variatione, ut ſaepius monendum fuit.

154

multitudinem apud [154] Marathona [a] fudisset, Athenienses circa [155] gratulationem morantes compulit, ut festinarent ad opem urbi ferendam, quam classis Persarum petebat. Quumque [156] praecucurrisset [b], [157] inplessetque moenia armatis, Persae rati ingentem esse numerum Atheniensium, & alio milite apud Marathona pugnatum, [158] alium pro muris suis obponi, [159] circumactis extemplo navibus Asiam repetierunt.

XLIV. Pisistratus Atheniensis, quum excepisset Megarensium classem, [160] qua illi ad Eleusin [161] noctu adplicuerant, ut [162] operatas Cereris

[a] Vulgo MARATHONEM & statim. [b] Vulgo PRAECURRISSET.

154 *Marathonem.*] MS. *Marathona.* sic & infra proxime. SCRIV. MSS. *Marathona.* Sic statim Autor & Nepos flectit hunc casum: ut *Lacedaemona. Babylona.* l. III. c. 7. n. 4. *Eurymedonta.* TENN. *Marathonam* Medicei, & Leid. sec. Ceteri omnes hic, & infra quoque Leid. sec. *Marathona*, verissime. Sic habuimus *Salamina*, *Crotona*, *Enipea*, *Persida*, aliaque. Vide ad l. II. 3. 6.

155 *Gratulationem*] Addit Petrens. *ejus.* Mox *qua classis* Hillensb.

156 *Praecurrisset.* Voss. 3. Reg. 2. Hill. *praecucurisset.* TENN. *Praecucurrisset* vel *percucurrisset* septem etiam mei, recte. Quod supra habuimus saepius. Vide Indicem in notas.

157 *Inplessetque.*] Medic. pr. & Edd. Italicae *inplessentque.* Dein idem *numerum armatorum Athen.*

158 *Alium*] Vaticanus, Medicei, Leidenses, Hillensb. Edd. Rom. Paris. *alio.* Hinc Beroaldus in Bonon. fecit *alios.* In fine Edd. Keuch. & Tenn. *exemplo*, typothetarum, opinor, vitio pro *extemplo*, vel *extimplo*, ut multi Codd. ubique exhibent.

159 *Circumactis*] Retro actis. Seneca Natur. l. II. c. 24. *Sicut aquae natura defertur: si tamen aliqua vis accessit, quae illam circumageret, illo intenditur, unde imbre dejecta est.* Florus III. 21. *Impatiens injuriae statim Sylla legiones circumegit.* TENN. Supra I. 4. 11. *Circumactas naves adpulit Siciliae*, & crebro.

160 *Qua*] Mediceus sec. Palatin. & Edd. Italicae *quam.* Nil muto. *adplicare* pro *adpellere* sine accusativo occurrit alibi l. III. 16. in f. *mentitus, naves litori adplicuisse.* Justin. II. 4. *Hercules ad litus Amazonum adplicuit*, & saepe. Quamquam alioquin Accusativum non damno. Utrumque enim in usu est. *Adplicuerant* Leid. sec. *ad Eleusin* Edd. Italicae.

161 *Noctu*] Quia, ut Scaliger ad Justin. II. 8. docuit, Eleusinia celebrabantur nocte, quae sequebatur Τὴν εἰκάδα Βοηδρομιῶνος, statim post occasum solis, plenilunio. TENN. *Noctu* male deest in Hillensb. *nocte* Leid. pr. Rem narrant Herodotus, Justinus, & AEneas Tacticus c. 4. aliique. Infra *eademque, quae c.* minus bene Edd. Bonon.

ris sacro feminas Atheniensium raperent, magnaque edita caede eorum, ultus esset suos, eadem, quae ceperat, navigia Atheniensi milite complevit, quibusdam [163] matronis habitu captivarum in conspectu locatis. Qua facie decepti Megarenses, tamquam suis, & cum successu renavigantibus, [164] effuse obvii a, inermesque, rursus

165

a Vulgo EFFUSI OBVII.

sion. & Paris. *suos* abest a Hillensb.

162 *Operatas*] *Operari* est sacrificare. Glossae antiquae. Operari, *ἱερουργεῖν*, *ἱεροποιεῖν*. Horat. l. III. Od. 14.

Unice gaudens mulier marito
Prodeat, justis operata Divis.

Virgil. I. Georg. 339.

Sacra refer Cereri, laetis operatus in herbis.

Tibull. II. Eleg. 5.

Tunc operata Deo proles discumbit in herba.

Gratius de Sacerdotibus Dianae AEgyptiis. vs. 42.

Vix operata suo sacra ad Bubastia lino
Velatur sonipes aestivi turba Canopi.

Ad quem locum videndus Janus Vlitius. Sic *facere* est *sacrificare*. Virg. Eclog. III. 77.

Cum faciam vitula pro frugibus, ipse venito.

Tibull. IV. 6.

Ter tibi fit libo, ter Dea Sancta, mero.

Livius. *Hostia Diis fieri.* Unde corrigendus Censorinus lib. de die nat. c. 2. *Quid causae sit, ut merum fundendum genio, non hostia faciendum* (sic Ed. V.) *putaverit.* Nam *facere*, cum est sacrificare, jungitur ablativo, nunquam accusativo; ut male edidit Lindenbrogius *Hostiam faciundam.* Alius indoctior ad oram adscribi jussit. *Hostiam feriendam.* Plutarch. l. VIII. Symp. 8. Ἔρδειν μὲν ἐκάλουν καὶ ῥέζειν, ὥς τι μέγα δρῶντες τὸ θύειν ἔμψυχον. Imo a *ῥέζειν*, *ἔῤῥεγα*, *ἔοργα* veniunt *ὄργια* Bacchi Sacra. Athenaeus l. XIV. c. 23. Ὅμηρός τε τὸ ῥέζειν ἐπὶ τὸ θύειν τάσσει. *Homerus facere dixit sacrificare.* Ibidem. Καὶ οἱ παλαιοὶ τὸ θύειν δρᾶν ὠνόμαζον. Sic utitur Hesiodus I. vs. 135.

Οὐδ᾽ ἔρδειν μακάρων ἱεροῖς ἐπὶ βωμοῖς.

Neque sacrificare beatorum sacris in aris.

Elegans jocus est apud Macrob. II. Saturn. 22. Catonis. Q. Albidium quendam, qui sua bona comedisset, & novissime domum, quae ei reliqua erat, incendio perdidisset, *propter viam fecisse* dicebat: quod comesse non potuerit, id combussisse. Sacrificium erat apud Veteres, quod vocabatur *propter viam*: in eo mos erat, ut, si quid ex epulis superfuisset, igne consumeretur. Tenn.

163 *Matronis h. captivarum.*] Edd. veteres. *Matronarum h. captivarum.* inepte. *ut speciem captarum matronarum praeberent* Justin. Mox *cum successore* Palat. *cum successura nav.* Hillensb. & Ed. Paris. quae nihil nisi librariorum somnia sunt.

164 *Effusi obvii.*] 4. Reg. Voss. 2. Hill.

[165] obpressi sunt.

XLV. [166] Cimon, dux Atheniensium, victa classe Persarum apud insulam Cypron, milites suos captivis armis induit, & eisdem barbarorum navibus ad hostem navigavit in Pamphyliam apud flumen [167] Eurymedonta. Persae, [168] quia & navigia & habitum superstantium agnoscerent, nil caverunt. Subito itaque obpressi, eodem die & navali & pedestri proelio victi sunt.

2. Hill. *effuse obvii.* TENN. *Obvii* deest in Mediceis, Vaticano, & Edd. Italicis. Nihilominus *effuse* exhibent Medic. antiq. Vaticanus, item Petrensis, Leidenses, Palatini, Gudian. & Ed. Paris. verissime. L. II. 5. 2. *effusoque subeuntes adgressus. Effusus obviam populus*, apud Vellejum, Justinum, aliosque.

165 *Oppressi*]. *Compressi* MS. SCRIV. *Inermes* Medic. sec. *rursum* Palat.

166 *Cimon.*] Ita lego. vulgo est *Conon.* SCRIV. *Cimon* genuinum hoc, & conveniens historiae nomen. Vulgo & in 3. Reg. Voss. 2. Hill. *Conon*, qui neque Persas devicit, nec apud Eurymedonta rem gessit, sed Cimon. Thucydides l. 1. Ἐγένετο δὲ μετὰ ταῦτα καὶ ἡ ἐπ' Εὐρυμέδοντι ποταμῷ ἐν Παμφυλίᾳ πεζομαχία καὶ ναυμαχία Ἀθηναίων καὶ τῶν ξυμμάχων πρὸς Μήδους. Καὶ ἐνίκων τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἀμφότερα, Κίμωνος τοῦ Μιλτιάδου στρατηγοῦντος. Diod. Sic. 11. 81. Plutarch. in Cimone. TENN. *Cimon* jam emendarat magnus Casaubonus ad Polyaenum l. 1, c. 34. *Comon* Leid. pr. & Medic. antiquior. Ex tali aberratione vulgata lectio *Conon* nata est. *Eumenes* Medic. alter. *Atheniensis* Leid. sec. Dein *Cyprum* male Petrensis. *Captivorum armis* Medic. sec.

167 *Eurymedonta*] Male 3. Reg. Voss. Hill. *Eurymedona*. Finiebat Vossianus. JULII FRONTINI STRATEGEMATON LIBER QUARTUS EXPLICIT FELICITER. TENN. *Eurymedona* etiam sex mei quasi a nominativo *Eurymedo.* sed *Eurymedon* passim apud Geographos Latinos. Alii aliter & corruptissime exhibent. *Eurymedunta* Ed. Bonon. ac Paris.

168 *Quia*] MSS. octo, & Ed. Paris. *qui.* bene; nisi forte ortum ex compendio scripturae pro *quod.* Dein *nil* MSS. & Edd. VV. vulgo *nihil.* *Oppressi* deest in Medic. sec. Ut autem Vossianus, sic plerique finiunt MSSti; nonnulli tamen *Strategematicon.*

ERRATA PRAECIPUA & ADDENDA.

In Contextu.

P. 139. *Corcyrees*, Lege *Corcyraeas*.

In Notis.

p. 15. a. in fine *Medicorum* Lege *Mediceorum*.
p. 43. b. in fine *solva* lege *silva*.
p. 46. a. post *operuerat* adde. Curt. l. VII. 2. 19. *Quo desinuerit pervenimus*.
p. 65. a. post *percipio* adde. Nisi *obrutis navibus* velis explicare per mersas ab hostibus de industria naves ab ea scilicet parte, qua deberet cum sua classe exire, unde obstructus ei erat exitus. Idque ob Codicum consensum nunc amplector. Ovid. l. II. Amor. El. XI.

Pone sit ut mediis obruta navis aquis.

Alibi apud eumdem saepius *obruta classis*, *cymba* &c. passim *fluctibus* & *undis obruti* dicuntur naufragi.
p. 67. Not. 30. in f. Adde. Deinceps deprehendi, hoc quoque monitum ab Ill. Schelio ad Hygin. Grom. p. 119. qui legit, *manente*, *sicut constituta erat*, *prima & secunda acie*, *tertia furtim a terga ad opus* &c. vel *furtim tertia ad opus* &c.
p. 110. a. lin. 12. *conclamare* repone *continuare*.
p. 117. Not. 13. in f. *Mei quatuor cum Ed.* retrahe sursum ante τὸ *Paris*.
p. 128. Not. 40. in f. Adde. Appulej. l. II. *Metam.* p. 83. Ed. Pric. *Maga primi nominis*, & l. VI. p. 120.
p. 152. a. Restituendum omnino putem; *contenti primo congressu sustinere*, *bostem mora fatigarent*.
p. 174. Not. 46. Adde. *Perses* ita saepe apud Nepotem in MSS., e quibus etiam rescribendum Cap. 1. de Regibus. *Namque illo Perses nemo fuit manu fortior*. Sic etiam Cod. Leid. vulgo *Persarum*.
p. 206. N. 109. Omnino legendum cum MSS. *flumen Enipea*, *qui*, non *quod*. Geminus est locus Curtii, hac occasione quoque emendandus. l. VIII. c. 13. *Fluminis*, *quod transeundum erat*, (Hydaspem intelligit) *magnitudo terrebat. quatuor in latitudinem stadia diffusus* (sic enim MSS. non *diffusum*. adtende ad seqq.) *profundo alveo & nusquam vada aperiente*, *speciem vasti maris fecerat. Nec pro spatio &c. Sed torrens & elisus ferebatur*.
p. 242. b. lin. 8. *posterum* lege *posterum*.
p. 245. a. lin. 15. ἐπελθόντα lege ἐγχρίσαντα.
p. 252. Not. 113. post *emendare*. Adde. Appulej. l. IV. Met. p. 64. Ed. Pric. *Antecapto meo cogitato*.
p. 269. Not. 191. Consule tamen p. 369. *Redeuntes in ordinem consternunt*, *vertuntque*.
p. 302. b. Not. 17. lege *ut conjecerat Freinshemius*, & dele τὸ *Stewechius &*.
p. 304. N. 25. in f. *Hic malim tamen* lege *nisi malit quis*.
p. 306. Not. 10. in f. lege *ad N. 12*.
p. 357. b. lin. 23. *Sallustii* lege *Sallustio*.
p. 359. b. lin. 6. *Noctu* lege *interdiu*.
p. 367. a. Not. 13. *si Segesta &c.* lege *quippe Segesta in edito posita fuit*. Luculenter hujus urbis situm illustrabit doctissimus d'Orvillius meus in Siculo itinere, brevi in lucem prodituro.
p. 405. Vulgo erat *Mihi paullisper*, *tibi & Reip.*
p. 447. a. l. 11. lege *praeter aereum*.
Ibid. 2. l. 10. lege. Puto *aereum & minutum veru*. Sic *aereus ensis* Virgilio, aliisque Calami aberratione, dum de ferro cogitavi, bis *ferreum* scripsi. Sed *aereum* multo magis ad MStos accedit, & *aes* de ferro sexcenties apud veteres occurrit.

Reliqua errata typographica benevolus Lector per se corrigat, peto.

INDEX I.

Continens eorum nomina, quorum Strategemata a Frontino recensentur.

In quo sciendum est, sub uno nomine saepe varios intelligi homines, ex ipsis exemplis noscendos. Major numerus librum, alter caput designat.

S.

T.

V.

IN-

INDEX II.

RERUM ET VERBORUM.

Primus numerus Librum, alter caput, tertius exemplum denotat.

A.

 2, 5, 2

INDEX II.

B.

Bale-

Ca-

Cir-

 pere

Col-

ctores

 2, 5,

 6, 6.

para

D.

adver-

Ex-

Fi-

Fo-

G.

H.

Hen-

INDEX II.

I.

Ind...

In-

L.

T. La-

M.

INDEX II.

Me-

Mos

O.

L.

T. La-

3, 2,

M.

Man-

vasa

O.

1, 4.

par-

Hen-

INDEX II.

I.

Ind-

In-

L.

Man-

Mos

O.

L.

gen-

M.

Mos

l

O.

1, 4.

 di

par-

Per-

Per-

ce-

Prorue-

Quo-

INDEX II.

Per-

Phar-

Pom-

Prorue-

 18.

Spo-

T.

Tu-

Vel

INDEX II.

INDEX III.

NOTARUM IN S. J. FRONTINUM.

Numeri paginas designant.

Cher-

D.

Elo-

F.

G.

H.

I.

Inn-

N.

O.

Omis-

Rum-

Super-

Vol-

INDEX IV.

AUCTORUM,

Qui in Notis emendantur, vel illustrantur.

Hi-

INDEX IV.

FINIS.

